

**Iniúchadh ar chleachtais litearthachta i gcóras bunscolaíochta Chatagóir A
na Gaeltachta: Cur chuige praiticiúil d'fhorbairt na scríbhneoireachta**

Neasa Ní Chuaig MA, DGO

PhD

Coláiste Phádraig, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath

Scoil an Oideachais

Príomhstiúrthóir: An Dr. Pádraig Ó Duibhir

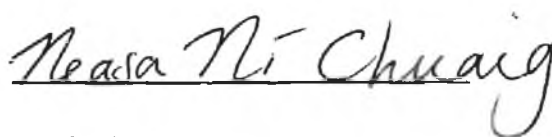
Stiúrthóir Cúnta: An Dr. Eithne Kennedy

Meán Fómhair 2016

Dearbhaím leis seo gur liom féin amháin an t-ábhar seo a chuirim i láthair i gcomhair measúnaithe do chéim PhD, agus ghlac mé gach cúram chun a chinntiú gur saothar bunaidh é seo agus, chomh fada agus is eol dom, nach sáraíonn sé dlí cóipchirt ar bith agus nár tógadh é ó shaothar aon duine eile ach amháin sna cásanna sin ina bhfuil na tagairtí sin luaite agus aitheantas tugtha don ábhar sin i dteács mo shaothair.

Sínithe:

A handwritten signature in dark ink, reading "Neasa Ní Chuaig". The signature is written in a cursive style with a horizontal line underneath the first part of the name.

Uimhir Aitheantais:

12263591

Dáta:

21/9/2016

Iniúchadh ar chleachtais litearthachta i gcóras bunscolaíochta Chatagóir A na Gaeltachta: Cur chuige praiticiúil d'fhorbairt na scríbhneoireachta

Neasa Ní Chuaig

Déantar cur síos sa tráchtas seo ar thaighde feidhmeach ar an litearthacht a cuireadh i gcrích i mbunscoileanna Chatagóir A na Gaeltachta. Cuireadh agallaimh ar phríomhoidí i gceantair Ghaeltachta Chatagóir A ar fud na tíre chun a dtuairimí maidir le caighdeán litearthachta na ndaltaí a bhailiú. Rinneadh anailís ar 35 agallamh, áit ar thug na príomhoidí léargas ar chuid de na dúshláin a bhain le cur chun cinn na litearthachta. Bíodh agus go raibh cainteoirí dúchais Gaeilge (T1) ag freastal ar na scoileanna, dheimhnigh na hagallaimh go raibh dúshláin ag baint le scríbhneoireacht na Gaeilge sna scoileanna sin. Pléitear a raibh le rá ag na príomhoidí sa tráchtas.

Bunaithe ar léargas na bpríomhoidí, beartaíodh togra a chur i bhfeidhm a thacódh le forbairt na scríbhneoireachta i nGaeilge sa seomra ranga. Baineadh leas as braisleshampláil agus scoileanna á roghnú don togra agus díriodh ar mhúinteoirí agus ar dhaltaí i Rang a Dó agus i Rang a Cúig sna scoileanna sin. Roghnaíodh cur chuige don scríbhneoireacht mar chuid den togra agus cruthaíodh pobal cleachtais do mhúinteoirí chun tacaíocht a thabhairt dóibh agus an cur chuige á chur i bhfeidhm. Tugtar léargas sa tráchtas ar bhunús teoiriciúil an chur chuige a roghnaíodh agus déantar cur síos ar an gcaoi ar cuireadh an cur chuige i bhfeidhm i gcomhthéacs na Gaeltachta. Ina theannta sin, mínítear struchtúr an phobail chleachtais a bunaíodh agus pléitear an chaoi ar baineadh leas as mar áis tacaíochta don chur chuige nua.

Déantar scagadh ar an tionchar a bhí ag an togra ar rannpháirtithe an taighde. Pléitear tuairimí na múinteoirí maidir le héifeacht an togra agus fiosraítear tionchar an togra ar fhorbairt scríbhneoireachta na ndaltaí.

Giorrúcháin

A	Agallamh
CNCM	An Chomhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta
COGG	An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta
CTS	Clár Tacaíochta Scoile
DEIS	<i>Delivering Equality of Opportunity in Schools</i>
ECFE	Eagraíocht um Chomhar agus Fhorbairt Eacnamaíochta
ESG	Eagraíocht na Scoileanna Gaeltachta
GF	Grúpa Fócais
ICDU	<i>In-Career Development Unit</i>
INTO	Cumann Múinteoirí Éireann / <i>Irish National Teachers' Organisation</i>
LG	Léitheoireacht na Gaeilge
LB	Léitheoireacht an Bhéarla
MN	Meán Náisiúnta
NEPS	An tSeirbhís Náisiúnta Síceolaíochta Oideachais / <i>National Educational Psychological Service</i>
PCA	Príomhoide i gCatagóir A
PCSS	<i>Primary Curriculum Support Service</i>
PIRLS	<i>Progress in International Reading Literacy Study</i>
PISA	<i>Programme for International Student Assessment</i>
SB	Scoileanna Béarla
SG	Scoileanna Gaeltachta
SLG	Scoileanna lán-Ghaeilge
STen	<i>Standard Ten (score)</i>
T1	Teanga dhúchais an chainteora
T2	Dara teanga an chainteora
TES	<i>Teacher Education Section</i>
TIMMS	<i>Trends in International Mathematics and Science Study</i>
PDST	An tSeirbhís Um Fhorbairt Ghairmiúil do Mhúinteoirí / <i>Professional Development Service for Teachers</i>

Buíochas

Tá mé go mór faoi chomaoín ag an Dr. Pádraig Ó Duibhir, a roinn a chuid eolais go fíal flaithiúil liom, a chuir comhairle orm, agus a bhí ar fáil i gcónaí le mé a chur ar bhóthar mo leasa. Tá mé fíorbhuíoch don Dr. Eithne Kennedy a chuir comhairle orm agus a sheas sa bhearna bhaoil nuair a bhí saineolaí litearthachta ag teastáil don taighde páirce. Ba mhaith liom buíochas a ghabháil leis an Dr. Gerry Shiel freisin a roinn a chuid eolais liom agus a chuir comhairle orm le linn an taighde. Tá buíochas mór ag dul don Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta a thug deis dom an taighde seo a dhéanamh, go háirithe do Mhuireann agus do Phól a bhí ar fáil nuair a bhí cúnamh ag teastáil. Gabhaim buíochas freisin le Dónall Ó Braonáin agus foireann an Acadaimh a chuidigh liom le linn an taighde. Ní bheinn tugtha faoin taighde seo ar chor ar bith murach an cúnamh a fuair mé ón Dr. Feargal Ó Béarra agus iarratas á chur le chéile agam don sparánacht taighde.

Gabhaim buíochas ó chroí leis na príomhoidí, na múinteoirí, na tuismitheoirí, agus na daltaí ar fad a ghlac páirt sa taighde seo. Bhain mé an oiread suilt as a bheith ag obair in éineacht leo agus d'fhoghlaim mé an t-uafás ó a bheith ina dteannta.

Níl bealach faoin spéir a mbeinn in ann an tráchtas seo a chríochnú gan an tacaíocht a bhíonn agam i gcónaí ó mo mhuintir. Ba mhaith liom buíochas speisialta a ghabháil le mo Mhama agus mo Dheaide a bhíonn chomh maith dom i gcónaí agus a bhfuil an t-ádh dearg orm iad a bheith mar chrann taca agam. Is iad Macdara, Máire Áine, agus Colm na comhairleoirí agus na cairde is luachmhaire atá agam agus tá an t-ádh orm anois go bhfuil an tacaíocht sin ag méadú lena bpáirtithe agus lena gclann. Tá buíochas 'ar leith' ag gabháil do mo dheartháirín beag, Colm, a chuir dea-chomhairle orm agus a thug misneach dom le linn na tréimhse ar fad. Ní féidir dearmad a dhéanamh ach oiread ar an Loideánach, Cóilín, a bhíonn seasta ag cur comhairle orm.

Ba mhaith liom buíochas a ghabháil freisin le mo chairde, go háirithe Síle agus Siobhán, a thug ugach dom nuair a bhí sé ag teastáil. Tá buíochas ó chroí ag dul do Chillín, a bhí thar a bheith foighdeach agus tacúil sna ceithre bliana atá caite.

Clár an Tráchtais

Liosta na dTáblaí agus na bhFigúirí

1. Réamhrá	1
1.1. Cuspóirí an Taighde	1
1.2. Réasúnaíocht	2
1.3. Téarmaíocht	4
1.3.1. An Ghaeltacht agus catagóirí na Gaeltachta	4
1.3.2. Scoil Ghaeltachta agus scoil lán-Ghaeilge	5
1.3.3. Cainteoir dúchais	6
1.3.4. Insce	7
1.4. Modheolaíocht	7
1.5. Leagan amach an Tráchtais	8
1.6. Conclúid	9
2. Oideachas Bunscolaíochta na hÉireann	10
2.1. Bord Náisiúnta Oideachais	10
2.2. Athbheochan	12
2.3. Bunú an Stáit	14
2.4. Coláistí Ullmhúcháin	16
2.5. Cainteoirí Dúchais na Gaeilge	18
2.6. Curaclam 1971	19
2.7. Comhchoiste um Oideachas sa Ghaeltacht	20
2.8. An tAcht Oideachais 1998 agus Curaclam na Bunscoile 1999	21
2.9. Súil chun cinn	23
2.10. Conclúid	24
3. Léirbhreithniú Litríochta	25
3.1. Dearcadh Soch-chultúrtha	25
3.1.1. Teoiric Vygotsky	26
3.1.2. Dearcadh soch-thógachaíoch	27
3.1.3. An zón neasfhorbartha	27
3.1.4. Rannpháirtíocht threorach agus pobail chleachtais	29
3.2. Litearthacht: Cleachtas Sóisialta	31
3.2.1. Múnla féinriartha v múnla idé-eolaíoch	32
3.2.2. Cultúr	34

3.2.3.	Cumhacht agus féiniúlacht	37
3.3.	An Litearthacht	42
3.3.1.	Sainmhíniú	42
3.3.2.	Measúnú: idirnáisiúnta	43
3.3.3.	Measúnú: Curaclam na Bunscoile (1999)	47
3.3.4.	Litearthacht an Bhéarla i scoileanna arb í an Ghaeilge an meán teagaisc	50
3.3.5.	Litearthacht na Gaeilge i scoileanna arb í an Ghaeilge an meán teagaisc	54
3.3.6.	Teanga na litearthachta	59
3.4.	An Scríbhneoireacht	64
3.4.1.	Léitheoireacht agus scríbhneoireacht – ceangal	65
3.4.2.	Próiseas na scríbhneoireachta	68
3.4.3.	Spreagadh agus rannpháirtíocht	72
3.4.4.	Measúnú ar an scríbhneoireacht	77
3.4.5.	An cheardlann scríbhneoireachta	78
3.4.5.1.	<i>Mioncheacht</i>	79
3.4.5.2.	<i>Comhdháil</i>	80
3.4.5.3.	<i>Ag roinnt oibre le chéile</i>	80
3.5.	Gnéithe d'Fhorbairt Ghairmiúil Leanúnach an Mhúinteora	81
3.5.1	An cheardlann	82
3.5.2.	Am agus suíomh	83
3.5.3.	An t-ábhar	84
3.5.4.	Comhoibriú agus foghlaim ghníomhach	86
3.5.5.	Comhoibriú idir múinteoirí agus oideachasóirí eile	89
3.5.6.	Dúshlán	92
3.6.	Forbairt Ghairmiúil Leanúnach Mhúinteoirí Bunscoile na hÉireann: Litearthacht	94
3.6.1	Forbairt ghairmiúil leanúnach do mhúinteoirí scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge	97
3.7.	Conclúid	99
4.	An Mhodheolaíocht	100
4.1.	Ceisteanna Taighde	100
4.2.	Taighde Feidhmeach	101

4.2.1.	Ról an taighdeora	103
4.2.2.	Taighde feidhmeach agus forbairt ghairmiúil	104
4.2.3.	Múnla céimnithe agus próiseas timthrialla	105
4.3.	Ceantar agus Rannpháirtithe	106
4.3.1.	Sampláil chuspóiriúil	107
4.3.2.	Rannpháirtithe don chéad chuid den taighde	108
4.3.3.	Braisleshampláil/sampláil chuspóiriúil	108
4.3.4.	Rannpháirtithe don dara cuid den taighde	108
4.4.	Bailiú Eolais	109
4.4.1	Agallaimh v ceistneoirí	109
4.4.2	Agallaimh - an chéad chuid den taighde	110
4.4.3	Píolótú ar an agallamh don chéad chuid den taighde	111
4.4.4	Pobal cleachtais do mhúinteoirí	112
4.4.5.	Ceistneoirí - tuismitheoirí	114
4.4.6	Ceistneoirí & agallaimh - an dara cuid den taighde	114
4.4.7.	Grúpa fócais - daltaí	115
4.4.8.	Samplaí de scríbhneoireacht na ndaltaí	116
4.4.9.	Dialann taighde	116
4.5.	Creidiúnacht agus Bailíocht	116
4.5.1.	Triantánú	118
4.6.	Cúram Eitice	119
4.6.1	Toiliú feasach	120
4.6.2.	Toiliú feasach na ndaltaí	121
4.7.	Anailís ar na hAgallaimh	121
4.8.	Anailís ar Scríbhneoireacht na nDaltaí	127
4.9.	Conclúid	129
5.	Anailís ar na hAgallaimh leis na Príomhoidí	130
5.1.	DEIS <i>Delivering Equality of Opportunity in Schools</i>	131
5.2.	Líon na ndaltaí	133
5.3.	Teanga baile na ndaltaí	133
5.3.1.	Ceannas an Bhéarla	134
5.3.2.	Sealbhú na Gaeilge ar scoil	135
5.3.3.	An Ghaeilge in uachtar	136
5.3.4.	Caighdeán na Gaeilge	137

5.3.5.	Cur chun cinn na Gaeilge ar scoil	139
5.4.	Múinteoirí Ranga	140
5.5.	Muinteoir Acmhainne/Tacaíochta Foghlama	142
5.6.	Cúntóirí Teanga	143
5.7.	Forbairt Ghairmiúil Leanúnach	144
5.7.1	Tacaíocht agus áiseanna don litearthacht	152
5.8.	Tús na Litearthachta	153
5.8.1.	Cinneadh maidir le tús na litearthachta	156
5.8.2.	Fóineolaíocht/foghraíocht	159
5.9.	Suim sa Léitheoireacht	160
5.10.	Cur chuige don Léitheoireacht	167
5.11.	Téacsleabhair - Gaeilge agus Béarla	171
5.12.	Téacsleabhair - Ábhair Éagsúla	176
5.13.	Tacaíocht don Litearthacht	178
5.14.	Caighdeán Scríbhneoireachta na Gaeilge agus an Bhéarla	182
5.15.	Cur Chuige don Scríbhneoireacht sa Seomra Ranga	187
5.16.	Litearthacht sa Bhaile	193
5.17.	Teicneolaíocht agus Litearthacht	196
5.18.	Áiseanna – Leabharlann	198
5.19.	An Pobal agus Litearthacht	200
5.20.	Conclúid	201
6.	Anailís ar an Taighde Feidhmeach	203
6.1.	Struchtúr na Forbartha Gairmiúla	203
6.2.	Tairbhe na Forbartha Gairmiúla	209
6.2.1.	Saineolaithe agus an taighdeoir	211
6.3.	Cur i bhfeidhm na Ceardlainne Scríbhneoireachta	216
6.4.	Tionchar na Ceardlainne Scríbhneoireachta ar na Daltaí	222
6.4.1.	Féin-éifeachtúlacht agus féinriar	223
6.4.2.	An ghné shóisialta	229
6.4.3.	Teanga na scríbhneoireachta	231
6.4.4.	Traschur scileanna	232
6.4.5.	Caighdeán na scríbhneoireachta	233
6.5.	Conclúid	241

7. Táta1 agus Plé	242
7.1. Teanga	242
7.2. Stádas Socheacnamaíoch na nDaltaí	243
7.3. An Luath-thumoideachas	243
7.4. Cúntóirí Teanga	244
7.5. Forbairt Ghairmiúil Leanúnach	245
7.6. Léitheoireacht na Gaeilge	247
7.6.1. Cleachtais agus straitéisí don léitheoireacht	248
7.6.2. Ábhar don léitheoireacht	249
7.6.3. Léitheoireacht sa bhaile	249
7.7. Ábhair Eile seachas Gaeilge agus Béarla	250
7.8. Teicneolaíocht	251
7.9. An Pobal agus Litearthacht	251
7.10. Scríbhneoireacht	252
7.10.1. Cleachtais agus straitéisí don scríbhneoireacht	252
7.10.2. Caighdeán na scríbhneoireachta	255
7.11. Constaicí	257
7.12. Moltaí	258
7.12.1. Áiseanna	260
7.12.2. Forbairt ghairmiúil leanúnach	262
7.12.3. Taighde	264
7.13. Conclúid	265

Leabharliosta	266
----------------------	-----

Aguisín A	Samplaí de cheisteanna don agallamh leis na príomhoidí	289
Aguisín B	Clár sealadach don phobal cleachtais	290
Aguisín C	Leathanach ón gcuntas <i>Dropbox</i>	291
Aguisín D	Samplaí den ábhar tacaíochta a bhí ar fáil do mhúinteoirí	292
Aguisín E	Ceistneoir do thuismitheoirí na ndaltaí	296
Aguisín F	Sampla de cheistneoir a úsáideadh le linn na gceardlann oiliúna do mhúinteoirí	300
Aguisín G	Ceistneoir don chéad cheardlann leis na múinteoirí	301
Aguisín H	Ceisteanna samplacha do na hagallaimh leis na múinteoirí	302

Aguisín 1	Ceisteanna samplacha don ghrúpa fócais le daltaí Rang a Dó agus Rang a Cúig	303
Aguisín J	Nótaí ón Dialann Taighde	304
Aguisín K	Litir a seoladh chuig na príomhoidí maidir leis na hagallaimh	305
Aguisín L	Foirm do thoiliú feasach na bpríomhoidí	306
Aguisín M	Litir chuig príomhoidí maidir leis an bpobal cleachtais	307
Aguisín N	Cuireadh do mhúinteoirí chuig an gcéad cheardlann oiliúna	308
Aguisín O	Ráiteas sa ghnáthchaint agus foirm toilithe do na múinteoirí	309
Aguisín P	Ráiteas sa ghnáthchaint agus foirm toilithe do thuismitheoirí agus a ngasúr	311
Aguisín Q	Samplaí d'agallaimh leis na príomhoidí	314
Aguisín R	Samplaí d'agallaimh leis na múinteoirí ón bpobal cleachtais	407
Aguisín S	Samplaí de na grúpaí fócais leis na daltaí	438
Aguisín T	Sampla den scála scórála: smaointe	466
Aguisín U	Cur síos ar na marcanna a bronnadh ar dhá shampla	467
Aguisín V	Samplaí de scríbhneoireacht na ndaltaí: sampla A	473
	Sampla B	474
	Sampla C	477
	Sampla D	479
	Sampla E	482
	Sampla F	484
	Sampla G	486
	Sampla H	488
	Sampla I	490
	Sampla J	492

Táblaí

Tábla 3.1.	Riachtanais mhúinteoirí Rang a Sé maidir le forbairt ghairmiúil leanúnach	98
Tábla 4.1.	Líon na mbunscoileanna i gCatagóir A & Líon na mbunscoileanna a cuireadh san áireamh	107
Tábla 4.2.	Líon na n-agallamh don anailís	111
Tábla 5.1.	Líon na n-agallamh a cuireadh san áireamh don anailís	130
Tábla 5.2.	Líon na ndaltaí i scoileanna Chatagóir A	133
Tábla 5.3.	Líon na múinteoirí ranga i gCatagóir A	141
Tábla 5.4.	Líon ranganna sna seomraí ranga	142

Figiúirí

Figiúr 3.1.	Tacaíocht foghlama/acmhainne sa Bhéarla agus sa Mhatamaitic	49
Figiúr 3.2.	Stádas socheacnamaíoch dhaltaí Rang a Sé	52
Figiúr 3.3.	Líon na leabhar a bhíonn sa teaghlach ag daltaí Rang a Sé	59
Figiúr 4.1.	Sampla de chódáil oscailte	123
Figiúr 4.2.	Sampla de chódáil aiseach	125
Figiúr 5.1.	An té a thugann cúnamh don dalta lena obair bhaile	135
Figiúr 5.2.	Cumas léitheoireachta na ndaltaí dar lena dtuismitheoirí	164
Figiúr 5.3.	Suim na dtuismitheoirí sa léitheoireacht	165
Figiúr 5.4.	Ábhar léitheoireachta na dtuismitheoirí	166
Figiúr 5.5.	Tuismitheoirí agus léitheoireacht na Gaeilge	167
Figiúr 5.6.	Cumas scríbhneoireachta na ndaltaí dar lena dtuismitheoirí	183
Figiúr 5.7.	Líon na leabhar i dteaghlaigh na ndaltaí	194
Figiúr 5.8.	Muinín na dtuismitheoirí agus cúnamh á thabhairt acu dá ngasúir lena n-obair bhaile	196

1. Réamhrá

Is minic a thráchtar ar chumas chainteoirí dúchais na Gaeltachta san amhránaíocht, sa scéalaíocht, sa drámaíocht agus san aithriseoireacht. Ar ndóigh, is ar scileanna labhartha na litearthachta a dhéantar forbairt sna réimsí sin. Is beag fianaise atá againn ar chumas chainteoirí dúchais na Gaeltachta i scileanna litearthachta eile. Go deimhin, is minice ná a mhalairt a chloistear cainteanna faoi easpa muiníne maidir le léamh agus scríobh na Gaeilge i measc an ghrúpa sin. Tuigtear go bhfuil ag éirí le cainteoirí dúchais na Gaeilge i mbunscoileanna Gaeltachta sealbhú níos iomláine a dhéanamh ar scileanna litearthachta an Bhéarla ná mar atá sa Ghaeilge. Ina theannta sin, tuairiscítear go bhfuil ag éirí thar cionn le daltaí i mbunscoileanna Gaeltachta i dtrialacha caighdeánaithe sa Bhéarla. Is beag ár n-eolas ar an gcaoi a bhfuil ag éirí le cainteoirí dúchais Gaeilge i scoileanna Gaeltachta sealbhú a dhéanamh ar scileanna léitheoireachta agus scríbhneoireachta ina dteanga dhúchais. Is mar leigheas ar ár n-easpa eolais a tionscnaíodh an taighde seo.

Déantar cur síos ag tús na caibidile seo ar na cuspóirí a leagadh amach don taighde. Féachtar freisin le léargas a thabhairt ar an réasúnaíocht is bunús don taighde. Ina dhiaidh sin, pléitear téarmaíocht ar leith a úsáidtear sa tráchtas agus tugtar an sainmhíniú atá leo sa tráchtas seo. Déantar cur síos gairid ar an modheolaíocht a úsáideadh don taighde agus mínítear leagan amach an tráchtais ag deireadh na caibidle.

1.1. Cuspóirí an Taighde

Tá sé mar aidhm ag an taighde seo léargas a fháil ar chaighdeán agus ar nósanna litearthachta daltaí Gaeltachta arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais. Ina theannta sin, féachfar le cur chuige oideolaíochta a aimsiú a chuideodh le cur chun cinn na litearthachta sna scoileanna a bhfuil na daltaí sin ag freastal orthu.

1.2. Réasúnaíocht

Tugann fianaise starógach le fios dúinn go mbíonn daltaí Gaeltachta, ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad, níos compordaí ag léamh agus ag scríobh sa Bhéarla ná mar a bhíonn sa Ghaeilge. Is tuairim í a tháinig chun cinn ag Siompóisiam faoin Léitheoireacht a reáchtáladh i Márta na bliana 2002. D'áitigh cainteoirí éagsúla ag an Siompóisiam go raibh traidisiún láidir béil sa Ghaeltacht agus gur beag cothú a rinneadh ar chultúr léitheoireachta ná scríbhneoireachta i measc an phobail (Ó Baoill, 2003; Denvir, 2003). De réir thaighde de Brún (2007) ar nósanna léitheoireachta daltaí i scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge, is beag léitheoireacht a dhéanann daltaí sa Ghaeilge agus iad ag léamh go neamhspleách. Tuairiscíodh gur 10% de rannpháirtithe an taighde a mheas gur i nGaeilge den chuid is mó a léigh na daltaí agus iad ag léamh go neamhspleách i gcomparáid le 48% a dúirt an rud céanna i dtaobh an Bhéarla (de Brún, 2007: 4). Is beag leabhar Gaeilge a bhíonn le fáil i dteaghlaigh na Gaeltachta de réir thuarascáil Shiel, Gilleece, Clerkin agus Millar (2011). Áitíodh nach raibh ach 12% de dhaltaí Gaeltachta i Rang a Sé a raibh idir 51-101 nó níos mó leabhar Gaeilge sa teach acu agus go raibh 56% de dhaltaí nach raibh ach idir 0-10 leabhar Gaeilge ina gcuid tithe (Shiel et al., 2011: 17-18). Ar na deacrachtaí a áitíonn Hickey agus Ó Cainín (2003) a bhíonn ag daltaí le léitheoireacht na Gaeilge tá: díchódú na Gaeilge; caolú ar chumas Gaeilge na ndaltaí; soláthar srianta de leabhair oiriúnacha; inspreagadh íseal; fadhb tacaíochta; agus easpa nós léitheoireachta sa teaghlach. Is cosúil gur mó an deacracht atá ag daltaí Gaeltachta le léitheoireacht na Gaeilge ná mar atá ag daltaí i scoileanna lán-Ghaeilge. Léiríodh i dtaighde Harris, Forde, Archer, Nic Fhearaile agus O’Gorman (2006) gur éirigh níos fearr le scoileanna lán-Ghaeilge ná scoileanna Gaeltachta i dtrialacha léitheoireachta sa Ghaeilge.

Is léir go bhfuil ag éirí go maith le daltaí i scoileanna Gaeltachta i dtrialacha caighdeánaithe do léitheoireacht an Bhéarla. Léiríodh sna measúnachtaí náisiúnta ar léitheoireacht an Bhéarla go raibh ag éirí i bhfad níos fearr le scoileanna Gaeltachta (agus le

scoileanna lán-Ghaeilge) i léitheoireacht an Bhéarla i gcomparáid le meán náisiúnta na tíre (Shiel et al., 2011). Áitíodh sa tuarascáil gur tháinig forbairt mhór ar chaighdeán léitheoireachta daltaí i scoileanna Gaeltachta i mBéarla idir Rang a Dó agus Rang a Sé (Shiel et al., 2011). Tá ag éirí thar cionn le daltaí na Gaeltachta sa Bhéarla fiú agus céatadán ard de na daltaí ag streachailt ó thaobh stádas íseal socheacnamaíoch agus míbhuntáiste de. Tuairiscíodh i dtuairisc Shiel et al. (2011) go raibh 39% de dhaltai Rang a Sé i SG a bhí ina gcónaí i dteaghlaigh a raibh stádas íseal socheacnamaíoch acu (16). Ina theannta sin, áitíodh go raibh 44% de scoileanna Gaeltachta páirteach sa Chlár Tacaíochta Scoile faoin scéim DEIS (Shiel et al., 2011: 16).

Tugtar tuilleadh fianaise ar chumas dhaltai na Gaeltachta i litearthacht an Bhéarla sa rogha a dhéantar maidir le trialacha caighdeánaithe sa Mhatamaitic. Léiríodh i dtuarascáil Shiel et al. (2011) nach ndearna ach 49% de dhaltai Rang a Dó agus 59% de dhaltai Rang a Sé an triail Mhatamaitice i nGaeilge. I bhfianaise thaighde Mhic Dhonnacha, Ní Chualáin, Ní Shéaghdha agus Ní Mhainín (2004) feictear gur i mBéarla a chuireann 50% de mhúinteoirí acmhainne agus 42% de mhúinteoirí tacaíochta foghlama cúnamh ar fáil do dhaltai Gaeltachta sa Mhatamaitic.

Bíodh is gur beag ár n-eolas ar chaighdeán scríbhneoireachta dhaltai na tíre sa Bhéarla ná sa Ghaeilge, áitíodh i dtuarascáil de chuid Chigireacht na Roinne Oideachais go bhfuil deacrachtaí áirithe ag múinteoirí le múineadh na scríbhneoireachta sa Bhéarla (2005). Mhaigh os cionn leath de na múinteoirí a cuireadh san áireamh go raibh deacracht acu le múineadh na scríbhneoireachta (An Chigireacht, 2005: 23). Ar na laigeachtaí a luadh sa tuairisc bhí:

- a laghad béime a bhí á cur ar phróiseas na scríbhneoireachta;
- a bheith ag brath ar leabhair oibre;
- gan dóthain leasa a bheith á bhaint as cúrsaí teicneolaíochta chun tacú le próiseas na scríbhneoireachta;
- easpa comhthéacs do mhúineadh na gramadaí;

- gan rogha ar bith a bheith á thabhairt do dhaltaí maidir le topaic na scríbhneoireachta (An Chigireacht, 2005: 23).

Is éasca a shamhlú go mbeadh na deacrachtaí céanna ag múinteoirí a bhíonn ag múineadh i nGaeilge, go háirithe i gcás chainteoirí dúchais Gaeilge. Is léir go bhfuil tacaíocht ag teastáil ó mhúinteoirí do chothú na scríbhneoireachta sa seomra ranga, go háirithe i bhfianaise na moltaí do mhúineadh na scríbhneoireachta atá i gCuraclam Teanga na Bunscoile (2015). Cuirtear béim sa churaclam sin ar phróiseas na scríbhneoireachta agus ar ghnéithe a bhaineann léi, cur chuige a bheadh difriúil ó na cleachtais a léiríodh i dtuarascáil na cigireachta thuas.

Ní minic a dhéantar idirdhealú idir dhaltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad agus daltaí nach iad i dtaighde ar chúrsaí litearthachta sa Ghaeilge ná sa Bhéarla. Tá fíorbheagán eolais le fáil dá réir, ar chaighdeán litearthachta daltaí Gaeltachta arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais.

1.3. Téarmaíocht

Déantar cur síos thíos ar théarmaí éagsúla a bheidh á n-úsáid sa tráchtas seo. Tugtar léargas ar an tuiscint a bhíonn ar na téarmaí sa phobal agus ar an sainmhíniú a ghlactar leis sa tráchtas seo.

1.3.1. An Ghaeltacht agus catagóirí na Gaeltachta. Ba iad Coimisiún na Gaeltachta, a bunaíodh i 1925, a rinne an chéad iarracht an téarma ‘Gaeltacht’ a shainiú, “de réir líon na gcainteoirí agus de réir réigiúin a bhí i gceist” (Mac Donnacha et al., 2004: 4; Ó Giollagáin, Mac Donnacha, Ní Chualáin, Ní Shéaghdha & O’Brien, 2007: 2). Bhain an Coimisiún úsáid as toghranna ceantair (*District Electoral Divisions*) chun dhá chatagóir ar leith a leagan amach taobh istigh de limistéir na Gaeltachta (Hindley, 1993: 67). D’áitigh an Coimisiún go dtabharfaí ‘Fíor-Ghaeltacht’ ar limistéar ina raibh 80% nó níos mó den phobal in ann an Ghaeilge a labhairt. Tugadh ‘Breac-Ghaeltacht’ ar na limistéir a raibh idir 25% agus 79% den phobal in ann an Ghaeilge a labhairt (Ó hÍfearnáin, 2008: 114). Ba ar chumas an phobail an

Ghaeilge a labhairt a rinneadh measúnú ar líon na gcainteoirí sa phobal beag beann ar mhinicíocht úsáide (Mac Donnacha et al., 2004: 4).

Is é an sainiú tíreolaíoch a dhéantar ar an nGaeltacht in Acht na nAirí agus Rúnaithe (Leasú) 1956, a leantar sa lá atá inniu ann (Ó hIfearnáin, 2008: 115). Leanadh an sainiú tíreolaíoch sin freisin san Acht Oideachais (1998), faoinar bunaíodh an Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta (Mac Donnacha et al., 2004: 5). Foilsíodh *An Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* i 2007 (Ó Giollagáin et al.). Moladh trí Chatagóir ar leith a dhéanamh den Ghaeltacht sa taighde:

- Catagóir A: “a chuimsíonn na toghranna a bhfuil breis is 67% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoirí laethúla Gaeilge”,
- Catagóir B: “a chuimsíonn na toghranna a bhfuil idir 44% - 66% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoirí laethúla Gaeilge”,
- Catagóir C: “a chuimsíonn na toghranna a bhfuil faoi bhun 44% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoirí laethúla Gaeilge” (Ó Giollagáin et al., 2007: 503-504).

Baintear leas as na catagóirí thuas agus rannpháirtithe á roghnú don taighde seo. Aithnítear, áfach, go gcreidtear nach í an Ghaeilge teanga an phobail i go leor ceantar atá suite taobh istigh de limistéir Ghaeltachta (Ó Flatharta, 2007: 4). Cuirtear an t-eolas sin san áireamh agus rannpháirtithe á roghnú.

1.3.2. Scoil Ghaeltachta agus scoil lán-Ghaeilge. Déantar idirdhealú sa tráchtas seo idir scoileanna a bhíonn ag múineadh i nGaeilge taobh istigh agus taobh amuigh de cheantair Ghaeltachta. Is córas tumoideachais a chuirtear ar fáil i scoileanna a bhíonn ag teagasc i nGaeilge taobh amuigh den limistéar Gaeltachta, “... múnla ina bhfaigheann daltaí a gcuid oideachais – taobh istigh agus taobh amuigh den seomra ranga – trí mheán na Gaeilge” (Gaelscoileanna Teo., 2016). Cé nach dtugtar sainiú ar céard is scoil Ghaeltachta ann san Acht Oideachais (1998), aithnítear scoileanna Gaeltachta de réir an limistéir ina bhfuil an scoil suite.

Ní gá go mbeadh an Ghaeilge á labhairt sa phobal a bhfuil scoil Ghaeltachta suite ann. Anuas air sin, d'fhéadfadh meascán d'fhoghlaimoirí agus de chainteoirí dúchais a bheith ag freastal ar scoileanna atá suite i gceantair a bhfuil an Ghaeilge á labhairt sa phobal. Ní hionann córas tumoideachais agus an t-oideachas a chuirtear ar fáil do chainteoirí dúchais Gaeilge a fhreastalaíonn ar scoileanna Gaeltachta a bhíonn ag múineadh i nGaeilge, “I gcás an oideachais sa teanga dhúchais, tá sé éagsúil ón tumoideachas sa chaoi agus go bhfuil páistí ó mhionlach teangeolaíochta (an Ghaeilge sa chás seo) ag fáil a gcuid oideachais tríd an teanga mhionlaigh sin” (Ó Duibhir, Ní Chuaig, Ní Thuairisg & Ó Brolcháin, 2015: 8).

1.3.3. Cainteoir dúchais. Tugtar sainmhíniú ar chainteoir dúchais Gaeilge i dtaighde Uí Ghiollagáin et al. (2007) ina mínítear gurb éard atá sa chainteoir dúchais, “Duine de bhunadh na Gaeltachta a tógadh le Gaeilge i gceantar Gaeltachta” (36). Tugann O’Rourke (2011), an cur síos céanna ar an téarma agus míníonn sí gur pobal é an ceantar Gaeltachta a mbíonn, “[a] strong historical association with it” (O’Rourke, 2011: 328). Glactar le sainmhíniú a thugtar in Ó Giollagáin et al. (2007) sa taighde seo, ach aithnítear gur féidir duine a thógáil le Gaeilge sa Ghaeltacht i dteaghlach dátheangach freisin. Tugann Ó Giollagáin et al. (2007), cainteoir leathdhúchais ar dhuine,

... a tógadh i dteaghlach ina raibh níos mó ná teanga amháin i ngnáth-úsáid. Mar shampla, i dteaghlach ina labhraíonn tuismitheoir amháin Gaeilge agus an tuismitheoir eile Béarla, nó i dteaghlach ina labhraíonn an bheirt tuismitheoirí Béarla ach go raibh fáil ag an leanbh ar Ghaeilge a shealbhú trína c(h)aidreamh agus/nó caidreamh a thuismitheoirí le daoine eile sa teaghlach agus sa phobal (Ó Giollagáin et al., 2007: 36).

Ní chuirtear pobal ina labhraítear Gaeilge san áireamh sa sainmhíniú ach creidtear gur cuid thábhachtach é den sainmhíniú a d’fheilfeadh don taighde seo. Is é sin, duine a tógadh i

dteaghlach dátheangach (teaghlaigh a bhfuil an Ghaeilge agus teanga eile iontu) i gceantar Gaeltachta.

1.3.4. Inscne. Baintear úsáid as inscne an ainmfhocail agus cur síos á dhéanamh ar mhúinteoirí agus ar phríomhoidí an taighde seo. Cé go mb'fhéidir gur bean a bhí sa mhúinteoir nó sa phríomhoide a ndéantar tagairt dóibh sa taighde, cloítear le hinscne na gramadaí agus cur síos á dhéanamh ar a ndúirt an duine sin. Glacadh leis an gcinneadh sin chun céannacht na rannpháirtithe a chosaint.

Ní chloítear le hinscne na gramadaí agus cur síos á dhéanamh ar an taighdeoir ná ar na saineolaithe a ghlac páirt sa taighde. Baintear úsáid as inscne an duine seachas inscne na gramadaí agus tagairt á dhéanamh dóibh siúd, mná ar fad sa chás seo. Ní chloítear le hinscne na gramadaí ach oiread agus cur síos á dhéanamh ar dhaltaí an taighde.

1.4. Modheolaíocht

Ba é an taighde feidhmeach a roghnaíodh mar mhúnla don taighde seo. Is cur chuige é ina mbailítear eolas ar dhúshláin ar leith sa suíomh oibre agus a ndéantar iarracht dul i ngleic leo ar bhealach praiticiúil. D'fhág sé sin go raibh dhá chuid ar leith leis an taighde seo. Bailíodh eolas ar chaighdeán litearthachta na ndaltaí ó phríomhoidí i scoileanna Chatagóir A na Gaeltachta ar dtús. Cuireadh 35 agallamh acu siúd san áireamh don anailís a rinneadh orthu. Bunaithe ar an anailís agus ar an eolas a d'eascair as na hagallaimh, cuireadh togra le chéile chun tacú le múinteoirí le cur chun cinn na litearthachta sa seomra ranga. Beartaíodh pobal cleachtais a bhunú do ghrúpa múinteoirí don dara cuid den taighde, a thabharfadh tacaíocht dóibh agus iad ag tabhairt faoi chleachtas nua do mhúineadh na scríbhneoireachta. Roghnaíodh múinteoirí ranga a bhí ag múineadh daltaí i Rang a Dó agus Rang a Cúig don taighde agus cuireadh múinteoirí tacaíochta foghlama agus acmhainne san áireamh.

Seoladh ceistneoirí chuig tuismitheoirí dhaltaí an taighde páirce sular cuireadh tús leis na ceardlanna oiliúna do mhúinteoirí chun léargas a fháil ar chleachtais litearthachta na

ndaltaí sa bhaile. Rinneadh agallaimh le múinteoirí an phobail chleachtais agus lena ndaltaí ag deireadh an taighde. Coinníodh dialann taighde le linn an ama agus baineadh leas as ceistneoirí le linn na gceardlann oiliúna a bhí ag múinteoirí an phobail chleachtais. Bailíodh samplaí de scríbhneoireacht na ndaltaí ag tús an taighde agus arís ag an deireadh chun measúnú a dhéanamh ar a ndul chun cinn.

1.5. Leagan amach an Tráchtas

Tugtar spléachadh sa dara caibidil ar stair an oideachais bhunscolaíochta ó 1831 go dáta. Dírítear ar an nGaeilge agus ar an nGaeltacht go sonrach agus plé á dhéanamh ar ar thit amach le linn na tréimhse sin. Déantar scagadh ar an tionchar a bhí ag polasaithe éagsúla stáit i dtaobh an oideachais ar an nGaeilge agus ar phobal na Gaeltachta go háirithe.

Is i dtíri chuid atá an tríú caibidil leagtha amach. Féachtar le léargas a thabhairt ar an dearcadh soch-chultúrtha a roghnaíodh mar bhunús teoiriciúil don taighde seo ar dtús. Ina theannta sin, déantar plé ar an litearthacht faoin dearcadh sin. Is í an litearthacht agus gnéithe a bhaineann le caighdeán agus gnóthachtáil na litearthachta a scrúdaítear sa dara cuid den chaibidil. Pléitear na gnéithe sin ar bhonn náisiúnta agus idirnáisiúnta ach dírítear go sonrach ar chomhthéacs an oideachais Ghaeltachta agus lán-Ghaeilge. Déantar scagadh ar chúrsaí scríbhneoireachta agus ar mhúineadh na scríbhneoireachta, sa phlé ar an litearthacht. Tugtar léargas ar na cúinsí a chuidíonn le forbairt ghairmiúil éifeachtach sa tríú cuid den chaibidil seo. Cuirtear cur chuige na forbartha gairmiúla in Éirinn ó thaobh na litearthachta san áireamh sa léargas sin.

Déantar cur síos ar an modheolaíocht taighde sa cheathrú caibidil den tráchtas. Pléitear na ceisteanna taighde a leagadh amach don taighde agus mínítear an fráma tagartha a úsáideadh d'fhonn dul i ngleic leis na ceisteanna sin. Tugtar léargas ina dhiaidh sin ar an gcaoi ar roghnaíodh na rannpháirtithe don taighde agus pléitear na huirlisí agus na straitéisí a úsáideadh chun an t-eolas a bhailiú. Mínítear an chaoi ar baineadh leas as triantánú chun bailíocht an taighde a chinntiú. Ina theannta sin, dírítear ar an gcúram eitice agus ar an

gcreidiúint. Déantar scagadh ar an gcaoi a ndearnadh anailís ar an eolas a bailíodh don taighde i dtreo dheireadh na caibidle.

Scrúdaítear an t-eolas a bailíodh ó phríomhoidí na mbunscoileanna i gCatagóir A sa chúigiú caibidil den tráchtas. Cuirtear an t-eolas i láthair faoi théamaí éagsúla a tháinig chun cinn le linn na n-agallamh. Féachtar le gnéithe a bhaineann leis an scoil féin chomh maith le cleachtais agus nósanna litearthachta a chur san áireamh faoi na téamaí sin.

Déantar anailís ar an gcaoi ar éirigh leis an bpobal cleachtais sa séú caibidil. Tugtar léargas ar thuairimí na múinteoirí maidir le struchtúr na forbartha gairmiúla a cuireadh ar fáil dóibh agus ar an gcaoi ar chuidigh sé leo cleachtas nua a chur i bhfeidhm sa seomra ranga. Pléitear tuairimí na múinteoirí agus na ndaltaí maidir leis an gceardlann scríbhneoireachta agus fiosraítear an chaoi ar chuidigh an cleachtas le forbairt scríbhneoireachta na ndaltaí.

Tugtar spléachadh ar an eolas a d’eascair as an taighde agus ar na himpleachtaí atá ag an eolas sin ar chur chun cinn na litearthachta sa seomra ranga sa seachtú caibidil. Leagtar amach moltaí bunaithe ar an eolas a bailíodh sa taighde ag deireadh na caibidle.

1.6. Conclúid

Rinneadh cur síos ag tús na caibidle seo ar chuspóirí an taighde a leagadh amach don taighde. Tugadh léargas ginearálta ar an réasúnaíocht a bhí ina bunús don taighde. Míníodh an tuiscint a bhíonn ar na téarmaí éagsúla a thagann chun cinn sa tráchtas agus na sainmhínithe a nglactar leo. Ina theannta sin, tugadh spléachadh ar an modheolaíocht a úsáideadh don taighde. Ag deireadh na caibidle, féachadh le cur síos a dhéanamh ar a mbeidh á phlé i gcaibidlí an tráchtas. Is é stair an oideachais sa chóras bunscolaíochta i gcomhthéacs na Gaeilge agus na Gaeltachta a phléifear sa chéad chaibidil eile.

2. Oideachas Bunscolaíochta na hÉireann

Tabharfar léargas ginearálta sa chaibidil seo ar staid na Gaeilge i gcóras bunscolaíochta na tíre ó 1831 i leith. Díreofar go sonrach ar an tionchar a bhí ag polasaithe Gaeilge an chórais oideachais ar sholáthar oideachais na Gaeltachta.

2.1. Bord Náisiúnta Oideachais

Bunaíodh Bord Náisiúnta Oideachais in Éirinn sa bhliain 1831 de bharr choimisiúin éagsúla agus cur agus cúiteamh an rialtais sa Bhreatain (Durcan, 1972: 13). Cuireadh tús leis an scéim faoi stiúir Lord Stanley, a bhí mar Phríomh-Rúnaí ar Éirinn ag an am (Coolahan, 1981: 12). Tugadh stádas oifigiúil don chóras nuair a tháinig an tAcht Oideachais ar an bhfód sa bhliain 1870 (Coolahan, 1981: 3). Ní raibh mórán tíortha san Eoraip ag an am a raibh córas bunscolaíochta dá léithéid á soláthar inti agus b'aisteach ag rialtas impireachta, acmhainní agus maoiniú a chur ar fáil don chóras, i dtír a bhí faoina cheannas, "... no country had been the recipient of such educational generosity at the hands of colonial masters" (Ó Buachalla, 1984: 75). Ba mhinic, gur in Éirinn a chuirfí tús le polasaí nua sula gcuirfí i bhfeidhm sa Bhreatain é. Tugadh deis dóibh polasaí, nach mbeadh an glacadh céanna leis sa Bhreatain, a thriail in Éirinn ar dtús, áit a raibh '*social laboratory*' dá gcuid féin acu (Coolahan, 1981: 3).

Tuigeadh don impireacht go bhféadfaí an córas oideachais a úsáid chun treisiú a dhéanamh ar theanga agus ar chultúr na Breataine, obair a raibh dlús curtha leis faoi Acht an Aontais, 1801 (Durcan, 1972: 7; Coolahan, 1981: 4). Díríodh ar idé-eolaíocht na Breataine in ábhar an churaclaim, idé-eolaíocht a bhain le cúrsaí sóisialta, morálta agus polaitiúil (Ó Buachalla, 1984: 75-76; Coolahan, 1981: 4). B'éasca ag an mBord Náisiúnta Oideachais smacht a choinneáil ar ábhar an churaclaim de bharr gurbh iad féin a bhí ag soláthar na dtéacsleabhar a bhí in úsáid sna scoileanna (Coolahan, 1981: 7).

Ar ndóigh ba é an Béarla a bhí ina meán teagaisc, fiú i scoileanna a raibh an Ghaeilge mar theanga baile ag na daltaí. Ní raibh an Ghaeilge ar fáil fiú mar ábhar scoile (Ó Buachalla,

1984: 75). Is léir ó thuairiscí Patrick Keenan, a bhí mar chigire sna 1850í, go raibh daoine a bhí ina gcónaí i gceantair ar a dtugtar Gaeltacht sa lá atá inniu ann¹, ag streachailt leis an teanga sna scoileanna. Mhol sé go láidir, go mbeadh an Ghaeilge mar mheán teagaisc i gceantair a raibh an Ghaeilge á labhairt inti, ach níor cuireadh an moladh i bhfeidhm (Akenson, 1970: 381; Coolahan, 1981: 21). Creideann Corcoran go raibh baint mhór ag an bpolasaí seo le lagú na Gaeilge mar theanga labhartha sa tír (1925: 379). Cé gur buile thubaisteach eile a bhí inti don Ghaeilge, áitíonn Ó Tuathaigh go raibh ‘*language shift*’ i réim sa tír i bhfad roimhe sin, fiú sular nascadh Éire leis an mBreatain in 1801 (2008: 26).

Ba orthu siúd a raibh stádas íseal socheacnamaíoch acu den chuid is mó a diríodh agus córas bunscolaíochta nua á chur ar fáil (Coolahan, 1981: 8). Bhain an aicme sin le ceantair Ghaeltachta. Tugtar an méid seo le fios i dtaighde a rinneadh faoi Bhord na gCeantar Cúng, a raibh sé de dhualgas orthu eolas a bhailiú ar na ceantair ba bhoichte sa tír. Cé is moite de na Déise, bhí chuile cheantar Gaeltachta faoi bhrat na gCeantar Cúng agus creideadh ag an am nach mbeidís in ann maireachtáil ar na hacmhainní nádúrtha a bhí ina dtimpeall, “... classified as an area which could not survive without outside assistance” (Ó Danachair, 1969: 113).

Tháinig méadú thar cuimse ar líon na ndaltaí a bhí ag freastal ar bhunscoileanna na tíre sna blianta tar éis bhunú an Bhoird Náisiúnta Oideachais. Tuigtear go raibh baint ag líon na ndaltaí ó aicmí níos ísle a bhí ag freastal ar na scoileanna leis an ardú sin, lucht Gaeltachta ina measc. Idir 1831-33, bhí 780 bunscoil sa tír agus 107, 042 dalta ar na rollaí, faoin mbliain 1850 bhí 4,547 bunscoil sa tír agus 511, 239 dalta ar na rollaí (Durcan, 1972: 21).

Tháinig borradh faoi chaighdeán litearthachta na ndaltaí de bharr na bunscolaíochta. De réir na bhfigiúirí atá le fáil i nDaonáirimh 1841 agus 1901, tháinig laghdú ar an méid duine os cionn cúig bliana d’aois nach raibh de chumas aige léamh ná scríobh - ó 53% in

---

¹ Cé nach raibh limistéir Ghaeltachta ann go dtí na 1920í, baintear leas as an bhfocal ‘Gaeltacht’ sa chaibidil seo nuair a bhíonn cur síos á dhéanamh ar cheantair ina raibh an Ghaeilge á labhairt go laethúil.

1841 go dtí 14% in 1901 (Coolahan, 1981: 7). Ar ndóigh, baineann na figiúirí le litearthacht an Bhéarla seachas le litearthacht na Gaeilge (Akenson, 1970: 378). Áitíonn N. Ó Ciosáin nach raibh ag éirí chomh maith céanna le cur chun cinn na litearthachta trí Bhéarla i gceantair Ghaeltachta agus a bhí in áiteanna eile sa tír, “In the nineteenth-century censuses, areas of high illiteracy are also areas of high Irish speaking” (2010: 37).

2.2. Athbheochan

Ag teacht i dtreo dheireadh an chéid cuireadh tús le hiarrachtaí chun an Ghaeilge agus an cultúr a athbheochan. Bunaíodh an *Society for the Preservation of the Irish Language* in 1876 (Walsh, 2012: 11). Ba sprioc dá gcuid, an Ghaeilge a bheith á múineadh sna bunscoileanna (Ó Riagáin, 1997: 8). In 1878, tugadh cead an Ghaeilge a mhúineadh taobh amuigh d’uaireanta scoile, “... its status was that of a marginal extra subject, comparable to that of physical geography, Greek and Latin or French” (Ó Buachalla, 1984: 5). Tugadh cead an Ghaeilge a úsáid i gceantair Ghaeltachta in 1883 le go mbeifí in ann an Béarla a mhúineadh do mhuintir an cheantair, “... as an aid to the elucidation of English” (Coolahan, 1981: 21).

Is iomaí ball den *Society for the Preservation of the Irish Language* a bhí ina gceannairí ar Chonradh na Gaeilge a tháinig ar an bhfód, sa bhliain 1893 (Ó hAilín, 1969: 94). Bhí dhá rud á n-éileamh ag an gConradh ina gcuid feachtas: (a) go mbeadh an Ghaeilge mar mhéan teagaisc i gceantar a raibh an Ghaeilge á labhairt sa bhaile; agus (b) go mbeadh cead an Ghaeilge a mhúineadh i scoileanna eile mar ghnáthábhar scoile (Ó Riagáin, 1997: 11). A bhuíochas de na feachtais ar fad, tháinig clár dátheangach chun cinn sa bhliain 1904,

The Bilingual Programme was sanctioned in schools where the majority of children were from Irish speaking backgrounds and where there was a teacher competent to teach the Irish language. Instruction focused primarily on the development of literacy

in Irish and English, while all other subjects were taught bilingually (Walsh, 2012: 78).

D'eascair roinnt dúshlán as an dul chun cinn seo: (a) bhí easpa múinteoirí ar fáil a raibh cumas ard Gaeilge acu agus a bheadh in ann clár dátheangach a mhúineadh; (b) fágadh modhanna múinte an chláir dhátheangaigh ag na múinteoirí féin; (c) ní raibh áiseanna cuí á soláthar; agus (d) bhí dornán de lucht Gaeltachta, go háirithe sna ceantair imeallacha, a bhí amhrasach faoin gclár féin (Walsh, 2012: 78-80).

Bhí an Ghaeilge ar fáil mar ábhar roghnach sna coláistí oiliúna ón mbliain 1897.

Roghnaigh 57 as 700 mac léinn mar ábhar í idir 1897 agus 1900. Cuireadh bac ar mhúinteoirí a fhostú ar chonradh buan i scoileanna a raibh clár dátheangach i bhfeidhm iontu mura raibh teastas sa Ghaeilge acu sa bhliain 1906 (Walsh, 2012: 80). Bhunaigh na múinteoirí féin Cumann Dhá Theangach na hÉireann in 1909 le plé a dhéanamh ar acmhainní, téacsleabhair agus áiseanna Gaeilge (Walsh, 2012: 78-79). Ní mó ná sásta a bhí Conradh na Gaeilge leis an oiliúint a bhí á cur ar mhúinteoirí i dtaobh na Gaeilge agus shocraigh siad coláistí oiliúna dá gcuid féin a bhunú. Is coláistí samhraidh den chuid is mó a bhí sna coláistí seo a cuireadh ar fáil i gceantair Ghaeltachta (Ó Buachalla, 1984: 83).

Leanadh ar aghaidh leis an mbrú chun tuilleadh stádais a éileamh don Ghaeilge sa chóras oideachais agus in 1907 tugadh cead do mhic léinn an Ghaeilge a úsáid mar ábhar iontrála sna coláistí oiliúna. Faoin mbliain 1911 bhí ar gach mac léinn dhá theanga a bheith ar a dtail acu (Béarla agus teanga eile) chun áit a fháil ar an gcúrsa. Cuireadh cigire sinsearach ar fáil a raibh dualgas ar leith air don Ghaeilge agus sa bhliain 1912 ceapadh eagraí le comhairle a chur ar mhúinteoirí Gaeilge (Ó Buachalla, 1984: 83).

Bheartaigh Conradh na Gaeilge clár oideachais a chur i dtoll a chéile in 1918. Mhol siad go mbeadh an córas oideachais lárnach in athbheochan na Gaeilge in Éirinn. Rinneadh idirdhealú idir scoileanna a bhí suite i gceantair ina raibh an Ghaeilge á labhairt, agus ceantair

nach iad. Bhí tús áite le bheith ag an nGaeilge, ag stair na hÉireann, agus ag an gceol i ngach rang (Walsh, 2012: 131).

2.3. Bunú an Stáit

Ceapadh Seán T. Ó Ceallaigh ina Aire Gaeilge nuair a reáchtáladh an Chéad Dáil sa bhliain 1919 (Ó Buachalla, 1984: 84; Ó hAilín, 1969: 99). Trí bliana ina dhiaidh sin, le bunú an stáit, rinneadh Aireacht Oideachais d'Aireacht na Gaeilge, rud a d'fhág nach raibh idirdhealú á dhéanamh idir forbairt na Gaeilge agus forbairt an oideachais (E. Ó Ciosáin, 1993: 17). Tugadh tús áite do chultúr Gaelach na hÉireann sa stát nua le go gcruthófai féiniúlacht ar leith d'Éirinn agus do mhuintir na hÉireann (Coolahan, 1981: 38-39). B'éard a bhí sa straitéis teanga a cuireadh chun cinn ag an am: (a) an Ghaeilge a chaomhnú i gceantair ina raibh sí á labhairt cheana; (b) an Ghaeilge a athbheochan i gceantair Ghalltacha (ceantair nach labhraítear ach Béarla sa phobal), tríd an gcóras oideachais go háirithe; (c) an Ghaeilge a bheith sa státseirbhís; agus (d) caighdeánú agus nuálú a dhéanamh ar an teanga féin (Ó Riagáin, 1997: 15).

Tionóladh comhdháil ar chúrsaí oideachais in Eanáir na bliana 1921 agus socraíodh clár náisiúnta, a cuireadh i bhfeidhm le bunú an stáit. Ghlac ionadaithe as Conradh na Gaeilge, Dáil Éireann, agus Cumann Múinteoirí Éireann páirt sa chomhdháil. Laghdaíodh líon na n-ábhar sa bhunscoil agus tugadh ardú stádaí don Ghaeilge (Ó Buachalla, 1984: 85). Socraíodh go mbeadh an Ghaeilge mar ghnáthábhar scoile agus go múinfi ábhair eile ar nós stair agus tíreolas trí Ghaeilge. I gcás scoileanna nach raibh in ann an clár iomlán a chur i gcrích, bhí ar mhúinteoirí an Ghaeilge a labhairt leis na daltaí ar feadh uair an chloig chuile lá (Coolahan, 1981: 40; O'Connor, 2010: 187).

Bhí an méid a tháinig chun cinn sa chlár náisiúnta an-éagsúil ón méid a bhí beartaithe agus pléite ag Conradh na Gaeilge cúpla bliain roimhe sin. Bhí aitheantas tugtha ag an gConradh do na comhthéacsanna éagsúla scoile agus dá riachtanais. Bhí polasaí éagsúil le

bheith i bhfeidhm maidir le cúrsaí Gaeilge ag brath ar chomhthéacs na scoile. Ní raibh an t-idirdhealú sin á dhéanamh sa chlár nua agus cuireadh chuile scoil faoin mbrat céanna (Ó Tuathaigh, 2008: 29). Áitíonn Walsh go ndearnadh botún mór maidir leis an nGaeilge in 1922 agus nach bhféadfaí glacadh leis go mbeadh múinteoirí in ann clár chomh scaoilte sin a chur i bhfeidhm i gcomhthéacsanna oideachasúla ilchineálacha (2012: 167).

Is ina dhiaidh sin a tháinig an polasaí ba chonspóidí i dtaobh na Gaeilge sna bunscoileanna chun cinn. Beartaíodh gurbh í an Ghaeilge amháin a bheadh mar mheán teagaisc sna ranganna sóisearacha i chuile bhunscoil sa tír (O'Connor, 2010: 188; Ó Tuathaigh, 2008: 29). Ba pholasaí é a ndearna múinteoirí iarracht dul ina aghaidh ag an gcéad dá chomhdháil do chlár na mbunscoileanna in 1922 agus in 1926 agus ina dhiaidh sin arís in 1934 sa chlár athbhreithnithe (Ó Buachalla, 1984: 85). Ba í tuairim dhílseoirí na Gaeilge, go mbeadh borradh faoi athbheochan na Gaeilge dá ndíreofaí ar ghasúir óga sna bunscoileanna (Murphy, 1948: 421). Ina cur síos ar an bhforbairt atá tagtha ar oideachas do ghasúir in Éirinn, áitíonn O'Connor gur tháinig an polasaí sin salach ar a raibh le rá ag saineolaithe maidir le modhanna gasúr²-lárnaithe³ agus nach ag smaoineamh ar an ngasúr a bhí lucht polasaithe agus dílseoirí na Gaeilge.

Cuireann O'Connor go leor den mhilleán ar an Dr. Corcoran, ollamh le hoideachas i gColáiste na hOllscoile, Baile Átha Cliath, a ghlac páirt sna díospóireachtaí ar an oideachas ag an am, faoin bpolasaí nua a cuireadh i bhfeidhm (2010: 189). Creideann sí go ndearna sé neamhaird iomlán ar an gcomhthéacs sóisialta, agus nach raibh gnéithe ar nós cultúir éagsúla ná mianta na dtuismitheoirí san áireamh aige agus é ag iarraidh an polasaí a bhrú chun cinn (2010: 189). Is léir go dtuigeann O'Connor an tábhacht a bhaineann leis an bpobal agus leis an teaghlach i gcothú teanga, ach ní féidir a mhaíomh nach bhféadfadh clár tumoideachais a bheith gasúr-lárnaithe. Is léiriú iad Gaelscoileanna na tíre seo, a bhfuil borradh tagtha fúthu le

² Is é 'youngster, child' (Ó Dónaill, 1977) an sainmhíniú a ghlactar leis sa tráchtas seo don fhocal 'gasúr'.

³ Úsáidtear an téarma 'páiste-lárnaithe' go minic mar aistriú ar 'child-centred'.

roinnt blianta anuas, ar éifeacht mhodhanna gasúr-lárnaithe i gcomhthéacs an tumoideachais. Áitíonn Baker go dtacaíonn an taighde a rinneadh i gCeanada, ar oideachas dátheangach, go mór leis an tuairim go bhfuil buntáistí ag baint le córas tumoideachais (2003: 97). D'aithin Rialtas na hÉireann an méid seo freisin nuair a thacaigh siad le greasán na nGaelscoileanna a leathnú de bharr thorthaí dearfacha na ndaltaí i nGaeilge (Walsh, 2012: 229). Ó fhianaise na nGaelscoileanna, is féidir gasúr óg a thumadh i dteanga nach í a theanga féin í gan neamhaird a dhéanamh do straitéisí ghasúr-lárnaithe.

Ba é an bac ba shoiléire sa chóras nua ná a laghad múinteoirí a bhí in inmhe an córas a chur i bhfeidhm (Ó Tuathaigh, 2008: 29). Is dearcadh 'soineanta/saonta' a bhí ag na húdaráis dar le Walsh, má cheap siad go mbeadh siad in ann oiliúint a chur ar 12,000 múinteoir in 1922 le go mbeidís in ann Gaeilge a labhairt agus a mhúineadh sna scoileanna, go háirithe nuair nach raibh de thacaíocht ar fáil ach cúrsa samhraidh agus nach raibh aon straitéis eile á cur i bhfeidhm ach í (2012: 115).

2.4. Coláistí Ullmhúcháin

In Aibreán na bliana 1922, ní raibh ach thart air 1,100 múinteoir as 12,000 a raibh teastas dátheangach acu agus 2,800 a raibh 'gnáth-theastas' acu - teastas, de réir dealraimh, nach raibh sásúil mar shlat tomhais ar líofacht na Gaeilge (Coolahan, 1981: 41). Rinneadh iarracht dul i ngleic leis na deacrachtaí sin ar bhealaí éagsúla. Cuireadh cúrsaí ar fáil do mhúinteoirí a bhí sa chóras cheana agus bhí sé de rún ag an rialtas coláistí ullmhúcháin a bhunú le go mbeadh ardú ar líon na múinteoirí le Gaeilge líofa a d'fhreastalódh ar choláistí oiliúna (Ó Riagáin, 1997: 15; Ó Buachalla, 1984: 86; Murphy, 1948: 422). Cé nach mó ná sásta a bhí Cumann Múinteoirí Éireann faoin scéim (Ó Buachalla, 1984: 86), bunaíodh na coláistí ullmhúcháin sa bhliain 1926;

Bhí oideachas dara leibhéal ar fáil trí Ghaeilge ag na mic léinn sna coláistí ullmhúcháin. Ba í an aidhm a bhí leo ná go soláthrófaí oideachas trí Ghaeilge in

atmaisféar Gaelach agus go mbeadh na daltaí a thiocfadh astu cumasach chun ábhair a mhúineadh as Gaeilge. Dúradh, leis, go mbeadh an Ghaeilge ina teanga ranga iontu agus go mbeadh cúrsaí chomh Gaelach lasmuigh den rang is a bheidís laistigh (Ó hUallacháin, 2010: 65).

Tugadh tús áite do lucht Gaeltachta sna coláistí ullmhúcháin agus tugadh áit dóibh sna coláistí oiliúna tar éis dóibh scrúdú na hArdteistimeireachta a bhaint amach. Cuireadh 50% de na háiteanna a bhí ar fáil sna coláistí ullmhúcháin i leataobh do lucht Gaeltachta (Walsh, 2012: 110).

Is léir go raibh lochtanna ag baint leis an oiliúint a bhí á cur ar na scoláirí sna coláistí ullmhúcháin, "... nach raibh eolas ag cuid de na hollúna ar an nGaeilge, ná bá acu léi" (E. Ó Ciosáin, 1993: 20). Cé go raibh deacrachtaí le córas na gcoláistí ullmhúcháin agus go raibh Cumann Múinteoirí Éireann ina choinne, bhí tábhacht leis na scéimeanna le freastal a dhéanamh ar scoileanna. Bhí sé sin soiléir ón taighde a rinne Coimisiún na Gaeltachta, coimisiún a bunaíodh le hiniúchadh a dhéanamh ar fhadhbanna sóisialta, eacnamaíoch, agus teangeolaíoch na Gaeltachta (Ó Riagáin, 1997: 51). Léiríonn an taighde nach raibh an teastas dátheangach ná an 'Gnáth-theastas' ag 36% de mhúinteoirí bunscoile na Gaeltachta sa bhliain 1926. Bhí an céatadán níos airde fós sa Bhreac-Ghaeltacht áit a raibh 70% de mhúinteoirí nach raibh ceachtar den dá theastas acu (Ó Buachalla, 1984: 85-86).

Bhí caighdeán Gaeilge na múinteoirí, easpa áiseanna i nGaeilge, an córas riaracháin poiblí agus soláthar dara leibhéal, i measc na bpríomhlochtanna a d'aimsigh Coimisiún na Gaeltachta (1926) i dtaobh chóras scolaíochta na Gaeltachta (Ó Flatharta, 2007: 14). Rinneadh dréachtú ar mholtaí an Choimisiúin ach níor cuireadh ach méid an-bheag de na moltaí i bhfeidhm (Walsh, 2012: 108). Níor tugadh aird ach ar 15 de na 80 moladh a dréachtaíodh (E. Ó Ciosáin, 1993: 31). Tá gníomhaíochtaí an rialtais i gcás na moltaí seo cáinte go láidir ag Ó Tuathaigh, "But state action fell far short of what was needed to stem the

flow of emigration, or to arrest the language shift to English within the Gaeltacht in the immediate post-independence decades” (2008: 33). Aontaíonn Lee leis an méid a deir Ó Tuathaigh agus creideann sé go ndearna an rialtas ‘sabaitéireacht’ ar thuairisc an Choimisiúin tar éis gurb iad féin a cheap an Coimisiún an chéad lá riamh (1989: 134-135).

2.5. Cainteoirí Dúchais na Gaeilge

Níor tháinig athrú ar an easpa aitheantais a bhí á thabhairt do riachtanais shainiúla chainteoirí dúchais na Gaeltachta sa chóras oideachais, i gclár athbhreithnithe na bliana 1934 (An Roinn Oideachais, 1934: 4). Bhain polasaí amháin Gaeilge le chuile scoil sa tír agus leanadh ar aghaidh ag brú na Gaeilge ar scoileanna na tíre. Fad agus a bhí athbheochan á dhéanamh ar an nGaeilge sna scoileanna, bhí laghdú thar cuimse ag teacht ar chainteoirí dúchais na hÉireann, ó 200,000 in 1922 go dtí 100,000 in 1939, go dtí 50,000 in 1964 (Lee, 1989: 134-135). Bhí ag teip ar an rialtas ceann dá gcuid príomhaidhmeanna a bhaint amach, is é sin caomhnú a dhéanamh ar an nGaeilge i gceantair Ghaeltachta (Ó Tuathaigh, 2008: 31). Tugann Ó Tuathaigh, “... the most calamitous failure of state policy ...” ar straitéisí an rialtais i dtaobh na Gaeltachta (2008: 30). Rinneadh iarracht sruth na taoide a mhaolú sa bhliain 1934 nuair a cuireadh tús le Scéim na Gaeilge labhartha sa Ghaeltacht. Bhí £2 sa bhliain le bronnadh ar thuismitheoirí/ caomhnóirí chuile ghasúr bunscoile idir sé bliana agus ceithre bliana déag a raibh Gaeilge ar a dtoil acu. D’athraigh sé sin meon chuid de mhuintir na Gaeltachta i leith na Gaeilge, “This grant had an immediate effect. Several districts where the parents had ceased talking Irish to their children have rapidly become Irish-speaking again as a result of it” (Murphy, 1948: 422). Tháinig ardú ar an deontas go dtí £5 ina dhiaidh sin (Murphy, 1948: 422; Walsh, 2012: 107).

Níor leor Scéim na Gaeilge labhartha agus an Ghaeilge sa chóras oideachais chun iompú teanga na Gaeltachta a mhaolú. Bhí Béarla i réim sna seirbhísí a bhí á gcur ar fáil don Ghaeltacht sa státseirbhís, sa chóras dlí, sa rialtas áitiúil agus i gcúrsaí slándála, “Níl aon

ghanntanas tuairiscí i leathanaigh *An tÉireannach* ar an gcaoi ar leanadh de bheith ag brú Béarla ar mhuintir na Gaeltachta, agus ar an toradh tubaisteach a bhí air sin” (Ó Cíosáin, 1993: 31). Bhí an easpa seirbhísí i nGaeilge a cuireadh ar fáil i bhfearainn Ghaeltachta ag teacht salach ar aidhmeanna an rialtais, an Ghaeilge a choinneáil slán sna ceantair ina raibh sí á labhairt (Ó Tuathaigh, 2008: 32).

Tháinig laghdú ar an méid scoileanna a raibh an Ghaeilge á húsáid inti i gceantair Ghaeltachta, ó 363 in 1945 go dtí 231 in 1955, agus is mar sin a d’fhan siad go dtí na 1960í (Walsh, 2012: 175). Cuireadh deireadh leis na coláistí ullmhúcháin sa bhliain 1960, agus tháinig laghdú ar an líon múinteoirí le Gaeilge líofa/Gaeilge ó dhúchas a chuaigh leis an múinteoireacht dá réir (Walsh, 2012: 111).

2.6. Curaclam 1971

Foilsíodh curaclam nua bunscoile sa bhliain 1971. Tugadh níos lú ama don Ghaeilge sa churaclam ach tháinig forbairt ar áiseanna teagaisc don Ghaeilge (Coolahan, 1981: 223-224). Níor tugadh ach idir trí huaire go leith agus cúig huaire a chloig sa lá don Ghaeilge, leath an méid ama a tugadh di roimhe sin, agus bhí an bhéim uilig le bheith ar an nGaeilge labhartha (Ó Buachalla, 1984: 88). Tugadh modhanna múinteoireachta a d’eascair as teoiricí Pestalozzi, Froebel, agus Piaget chun cinn sa churaclam nua agus díriodh ar churaclam a bhí gasúr-lárnaithe (Coolahan, 1981: 33). Léirítear tuairim chuid de mhúinteoirí na Gaeltachta maidir le curaclam 1971 in *Gnéithe den Oideachas sa Ghaeltacht: Impleachtaí Polasaí* (Muintearas, 2000). Tagraítear sa cháipéis don neamhaird a rinneadh do chás speisialta na Gaeltachta agus an easpa oiliúna agus traenála a cuireadh ar fáil do mhúinteoirí chun an curaclam a chur i bhfeidhm (Muintearas, 2000).

Cé go raibh laghdú ag teacht ar líon na gcaointeoirí dúchais Gaeilge, agus ar líon na scoileanna a raibh an Ghaeilge á labhairt inti, is ar Bhéarla seachas Gaeilge dhaltaí na Gaeltachta a rinneadh tagairt sa churaclam i 1971. Bhí sé de rún ag lucht a dhréachtaithe go

mbeadh an Béarla ar comhchéim leis an nGaeilge ag lucht Gaeltachta, le go mbeidís in ann cumarsáid éifeachtach a dhéanamh (Walsh, 2012: 269).

Rinneadh athbhreithniú ar churaclam 1971 ag deireadh na 1980í. Ba é an Comhlacht Athbhreithnithe ar Churaclam na Bunscoile a rinne iniúchadh ar an gcuraclam féin agus ba é an Comhlacht Athbhreithnithe ar Oideachas Bunscolaíochta a dhírigh ar an gcóras ina iomláine,

The Review Body noted that the handbooks did not contain specific aims for the teaching of Irish beyond the aspiration that pupils would have the ability to communicate and to discuss items of interest in the language. It recommended that the general aim for Irish in Galltacht areas should be to develop systematically the communication skills of pupils at a level appropriate to their ability and environment, followed by more general objectives. In the Gaeltacht, the Review Body recommended a flexible curriculum to meet the language needs of all pupils, the provision of a set of readers and the adequate supply of textbooks, library books and reference books in the Irish language. These recommendations took cognisance of many of the recurring complaints regarding the Irish syllabus (Walsh, 2012: 304-305).

Is le linn an ama sin freisin a tháinig borradh faoi scoileanna lán-Ghaeilge/Gaelscoileanna ar fud na tíre. Cuireadh tús leis na scoileanna sin de bharr éilimh ó thuismitheoirí. Bhí ardú ag teacht ar líon na mbunscoileanna a raibh an Ghaeilge á labhairt iontu agus a raibh an Ghaeilge á roghnú mar mheán teagaisc (Walsh, 2012: 226).

2.7. Comhchoiste um Oideachas sa Ghaeltacht

Foilsíodh an Páipéar Bán ar Fhorbairt Oideachasúil sa bhliain 1980 áit ar cuireadh tuilleadh béime fós ar labhairt na Gaeilge sna bunscoileanna agus sna meánscoileanna (Coolahan, 1981: 226). Is mar thoradh ar an bPáipéar Bán ar Fhorbairt Oideachasúil, agus ar chomhchainteanna idir An Roinn Oideachais agus Údarás na Gaeltachta, a bhunaigh an tAire

Oideachais an Comhchoiste um Oideachas sa Ghaeltacht (Ó Flatharta, 2007: 27). Ba le hiniúchadh a dhéanamh ar ghnéithe a bhain le hoideachas Gaeltachta a bunaíodh an comhchoiste (Ó Flatharta, 2007: 27). Foilsíodh tuarascáil dá gcuid sa bhliain 1986 inar moladh: (a) córas cigireachta speisialta; (b) cúrsaí traenála do theagasc teangacha; (c) an Ghaeilge sna coláistí oiliúna a láidriú; agus (d) áiseanna agus leabhair fheiliúnacha a chur ar fáil (Walsh, 2012: 312). Moladh freisin gur cheart curaclam iomlán difriúil a chur ar fáil don Ghaeltacht;

Go mbunófaí grúpa oideachasóirí, a mbeadh múinteoirí ó bhunscoileanna Gaeltachta agus cigirí scoileanna ina measc, a d'ullmhódh curaclam nua le haghaidh scoileanna Gaeltachta, curaclam a bheadh solúbtha go leor chun freastal cruinn ar na gnéithe uile agus ar na riachtanais éagsúla atá ag baint le bunscoileanna na Gaeltachta, agus go dtabharfadh an Roinn Oideachais tacaíocht chuí do chur i bhfeidhm an churaclaim sin (Rialtas na hÉireann, 1986: 21-22).

Ní dhearnadh rud ar bith faoi na moltaí a d'eascair as an gComhchoiste um Oideachas sa Ghaeltacht (Walsh, 2012: 312).

2.8. An tAcht Oideachais 1998 agus Curaclam na Bunscoile 1999

Is beag athrú a tháinig ar pholasaithe an stáit ina dhiaidh sin go dtí gur achtaíodh an tAcht Oideachais sa bhliain 1998. Déantar tagairt do na dualgais a leagtar ar scoileanna Gaeltachta faoin Acht (Cuid II, Alt 9), “(h) i gcás scoileanna atá lonnaithe i limistéar Gaeltachta, chun cuidiú leis an nGaeilge a choinneáil mar phríomhtheanga an phobail ...” (1998: 14).

Foilsíodh Curaclam Bunscoile sa bhliain 1999, cáipéis a cuireadh chun críche faoi choimirce An Chomhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta (CNCM). Áitíonn an réamhrá a thugtar i gCuraclam na Bunscoile (1999) an tábhacht a bhaineann leis an tsochaí i dtéarmaí oideachais agus go bhfuil ról ar leith ag an tsochaí agus curaclam ábhartha á chur ar

fáil do dhaltáí scoile (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 1999: 6-10). Mínítear dúinn gurb iad an Ghaeilge agus an Béarla teangacha an churaclaim agus go bhfuil an dá theanga le fáil i dtrí chomhthéacs éagsúla scoile: (a) "... scoileanna arb é an Béarla máthairtheanga na bpáistí agus príomh-mheán teagaisc iontu; (b) scoileanna arb í an Ghaeilge go coitianta teanga an bhaile agus meán teagaisc na scoile; agus (c) scoileanna lán-Ghaeilge arb í, nó nach í, an Ghaeilge teanga an bhaile ach arb í meán teanga na scoile í" (1999: 43). Ghlacfa leis ón méid sin go raibh tuiscint ag an gComhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta ar na riachtanais éagsúla a bhí ag gasúir sna trí chomhthéacs scoile.

Is iontach mar sin, nach bhfuil ach dhá churaclam ar fáil don Ghaeilge (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 1999: 43). Ceann do scoileanna a bhfuil an Béarla mar mheán teagaisc iontu agus ceann eile do scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge. Is léir nach bhfuil uathúlacht an ghasúir, atá mar shamhail ag Curaclam na Bunscoile, á chur san áireamh mura bhfuil ach dhá churaclam ar fáil in áit a bhfuil trí chomhthéacs éagsúla. Creideann Mac Cárthaigh gur cheart curaclam Gaeilge amháin a bheith ann do chainteoirí dúchais Gaeilge, a bheadh ar comhchéim leis an gcuraclam atá leagtha síos don Bhéarla mar T1 (2006: 54). Is ar T2 a dhíríonn na curaclaim, fiú an curaclam atá ceapaithe freastal a dhéanamh ar chainteoirí dúchais na Gaeltachta (Mac Cárthaigh, 2006: 55).

I dtuarascáil a d'fhoilsigh Coimisiún na Gaeltachta i 2002, rinneadh tagairt don chóras oideachais sa Ghaeltacht agus míníodh nach raibh polasaí áirithe ann don Ghaeltacht cé go raibh riachtanais oideachais ar leith le sonrú inti. Áitíodh nach raibh an curaclam in oiriúint do dhaltáí arb í an Ghaeilge a gcéad teanga agus nach raibh dóthain béime ar chanúintí ná ar shaibhreas teanga (Ó Flatharta, 2007: 30). Tagann an dearcadh sin lena raibh le rá ag an gComhchoiste um Oideachas Gaeltachta sna 80í ach ba léir nár cuireadh cainteoirí dúchais na Gaeilge san áireamh agus Curaclam na Bunscoile (1999) á chur i dtoll a chéile.

2.9. Súil chun cinn

Is í an CNCM atá i mbun na hoibre ar Churaclam Teanga na Bunscoile (2015). Cé go bhfuil leagan den churaclam nua le fáil ar líne, níl sé á chur i bhfeidhm i scoileanna na tíre fós. Bunaíodh ábhar agus leagan amach an churaclaim nua ar thrí thuairisc taighde a ndearna an CNCM coimisiúnú orthu (Shiel, Cregan, McGough & Archer, 2012; E. Kennedy, Dunphy, Dwyer, Hayes, McPhillips, Marsh, O'Connor & Shiel, 2012; Ó Duibhir & Cummins, 2012). Pléitear a mbeidh i gceist le curaclam comhtháite teanga sa tríú tuarascáil thuas. Is é sin, na prionsabail a bheadh tábhachtach i gcuraclam den chineál sin: an toradh atá ar churaclam den chineál sin i dtíortha eile; agus na struchtúir a bheadh ag teastáil len é a chur i bhfeidhm (Ó Duibhir & Cummins, 2012). De réir an struchtúir a mholtar sa tuairisc, chuirfí curaclam amháin T1 ar fáil agus leanfaí i mBéarla nó i nGaeilge é, ag brath ar chomhthéacs na scoile (Ó Duibhir & Cummins, 2012: 93). Bheifí ag súil go mbeadh spriocanna áirithe le baint amach don T1, is cuma cé acu Béarla nó Gaeilge atá i gceist. Is cinnte go dtabharfadh cur chuige den chineál sin ardú stádais don Ghaeilge mar T1 sa churaclam agus go sásódh sé roinnt de na deacrachtaí a bhí ag Mac Cárthaigh (2006) le Curaclam na Bunscoile 1999.

Tá athbhreithniú á dhéanamh ag an Roinn Oideachais agus Scileanna ar oideachas Gaeltachta. Tá moltaí curtha ar fáil anois ag an Roinn a bunaíodh ar thurascálacha éagsúla:

1. Soláthar Scoile i Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta: Soláthar Reatha Agus Éileamh Amach Anseo (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2015);
2. Athbhreithniú ar an Oideachas sa Ghaeltacht: Athbhreithniú ar an Litríocht Náisiúnta (An Chigireacht, 2015a);
3. Soláthar Oideachais trí Mhionteangacha: Athbhreithniú ar Thaighde Idirnáisiúnta (Ó Duibhir et al., 2015);
4. Tuarascáil ar an Soláthar Oideachais trí Mheán Na Gaeilge i Scoileanna Gaeltachta: Cás-Staidéir Bunscoile agus Iar-Bhunscoile (An Chigireacht, 2015b).

Tugadh cuireadh do pháirtithe leasmhara agus don phobal páirt a ghlacadh sa chomhairliúchán agus reáchtáladh cruinniú agus seisiún phlé bunaithe ar na moltaí. Bhíothas ag súil le polasaí Oideachais Gaeltachta in Earrach na bliana 2016. Ní raibh an polasaí foilsithe ná ar fáil agus an tráchtas seo á chur i gcló.

2.10. Conclúid

Tugadh léargas sa chaibidil seo ar chomhthéacs an oideachais Ghaeltachta ó 1831 i leith. Léiríodh ceannas an Bhéarla sa chóras bunscolaíochta le bunú an Bhoird Oideachais. Cuireadh béim ar an nGaeilge sa chóras oideachais agus ar chaomhnú na Gaeilge sa Ghaeltacht le bunú an stáit. Tuigeadh nárbh ionann comhthéacs na scoileanna Gaeltachta agus scoileanna eile sa tír ach níor cuireadh polasaithe éagsúla i bhfeidhm sa dá chomhthéacs sin. Níor díriodh ar riachtanais oideachais na gcainteoirí dúchais sa chóras nua. Fiú agus trí chomhthéacs ar leith sainithe i gCuraclam Bunscoile 1999, fágadh riachtanais na gcainteoirí dúchais Gaeilge gan réiteach agus níor cuireadh ach dhá churaclam ar fáil. Is iomaí moladh atá déanta maidir le polasaithe oideachais Gaeltachta ó 1831 i leith, ach is beag moladh acu siúd atá curtha i bhfeidhm. Tá aghaidh á thabhairt i láthair na huaire ar chuid de na deacrachtaí agus na dúshlán a bhaineann le hoideachas Gaeltachta, agus le riachtanais an chainteora dúchais. Tá curaclam nua teanga ar na bacáin agus tá caint ar pholasaí oideachais don Ghaeltacht. Is deacair a rá cén toradh a bheidh orthu siúd.

Tugann stair an oideachais Ghaeltachta tuiscint níos fearr dúinn ar chomhthéacs na scoileanna Gaeltachta, rud atá tábhachtach agus staidéar nó taighde á dhéanamh sa cheantar sin. Díreofar ar an léirbhreithniú litríochta a úsáideadh mar fhráma tagartha don taighde seo sa chéad chaibidil eile.

3. Léirbhreithniú Litríochta

Baineann trí chuid leis an léirbhreithniú litríochta seo. Tugtar léargas ar dtús ar an mbunús teoiriciúil atá leis an dearcadh soch-chultúrtha a roghnaíodh don taighde seo. Is ar chúrsaí litearthachta a bhreathnaítear sa dara cuid den léirbhreithniú agus pléitear an litearthacht faoin dearcadh soch-chultúrtha. Tagraítear don sainmhíniú a dhéantar go náisiúnta agus go hidirnáisiúnta ar an litearthacht agus fiosraítear cúrsaí measúnaithe agus gnóthachtála i gcás scoileanna arb í an Ghaeilge meán teagaisc na scoile. Déantar scagadh ar an scríbhneoireacht go sonrach mar chuid den litearthacht freisin. Díritear ar an bhforbairt ghairmiúil sa tríú cuid den léirbhreithniú. Pléitear na gnéithe a mbíonn tionchar acu ar fhiúntacht na forbartha gairmiúla. Ina theannta sin, breathnaítear ar an bhforbairt ghairmiúil agus an litearthacht i gcomhthéacs na hÉireann.

3.1. Dearcadh Soch-Chultúrtha

Is iomaí teoiric a luaitear le taighde ar an litearthacht, lena n-áirítear teoiricí cognaíocha, sochtheangeolaíochta, meiteachognaíocha agus digiteacha. Socraíodh gurb é an teoiric a bhaineann leis an dearcadh soch-chultúrtha ar an bhfoghlaim ab fheiliúnaí don taighde seo. Ní ghlactar leis sa dearcadh soch-chultúrtha gur ar an intinn amháin is ceart díriú agus measúnú á dhéanamh ar fhorbairt chognaíoch. Breathnaítear ar an duine féin chomh maith leis an gcaoi a dtéann sé i ngleic lena bhfuil ina thimpeall chun an measúnú sin a dhéanamh (Gee, 2008: 81). Creidtear go mbíonn tionchar ag cultúr an ghasúir ar a fhorbairt chognaíoch agus ar an gcaoi a bhfoghlaimíonn sé faoina bhfuil ina thimpeall (Woolfolk, 2013: 55; Woolfolk, Hughes & Walkup, 2008: 52). Ar ndóigh, is téarma thar a bheith leathan é ‘cultúr’ agus baineann sé le réimsí éagsúla den saol, ina measc: creideamh, scileanna, cleachtais shóisialta, caidrimh struchtúrtha, nósanna, suíomhanna sóisialta, chomh maith le tionchair fhisiciúla agus stairiúla (Miller, 2002: 375). Is iomaí cultúr a shonraítear taobh istigh de gheataí na scoile: sa seomra ranga, i ngrúpaí ranga, in obair bheirte, srl. Ní amháin go

mbíonn cultúir éagsúla taobh istigh de gheataí na scoile, eascraíonn cultúir eile as sochaí agus as teaghlach na ndaltaí. Is ceart na cultúir éagsúla a chur san áireamh chun léargas a fháil ar an tionchar a bhíonn acu ar an bhfoghlaim.

3.1.1. Teoiric Vygotsky. Bhí Lev Vygotsky ar dhuine de na síceolaithe ba cheannasaí i bhforbairt an dearcadh shoch-chultúrtha. Chreid Vygotsky nach mór díriú ar chomhthéacs cultúrtha an ghasúir agus é ag glacadh páirte i ngníomhaíocht áirithe, seachas ar an ngasúr féin (Miller, 2002: 417). Bhí an dearcadh sin difriúil ó theoiricí eile (teoiric Jean Piaget mar shampla) de bharr an méid béime a chuir Vygotsky ar ról na timpeallachta agus ar idirghníomhaíocht shóisialta seachas ar an ngasúr aonair i bhforbairt chognaíoch an ghasúir (Lutz & Sternberg, 1999: 291-292). Faoi theoiric Vygotsky, áitítear go gcaithfear dul i ngleic le córais chumarsáide chultúrtha agus iad sin a úsáid le smacht a bheith agat ar phróisis smaointeoireachta (Slavin, 2009: 43),

Every function in the child's cultural development appears twice: first, on the social level, and later, on the individual level; first between people (interpsychological), and then inside the child (intrapsychological) (Vygotsky, 1978: 57).

Tá údarás ag an ngníomhaíocht idirintinneach (*intermental*), a bhíonn idir dhaoine, thar ghníomhaíocht ion-intinneach (*intramental*), a bhíonn sa duine féin (Miller, 2002: 381).

Dar le Vygotsky, bíonn feidhm ar leith ag na huirlisí síceolaíocha a chruthaítear mar chuid de na cultúir éagsúla sa dearcadh soch-chultúrtha (Wertsch, 1985: 32). Áitíonn saineolaithe go bhfuil an teanga ar cheann de na huirlisí is ceannasaí acu siúd (Byrnes, 2006: 8; Miller, 2002: 384), agus gurb í an teanga a mhúnlaíonn an smaointeoireacht (Bruner, 1987: 2). Leag Vygotsky béim mhór ar an teanga, agus ar fhorbairt na teanga i gcomhthéacs sóisialta, d'fhorbairt chognaíoch. Ní hé amháin go raibh tuiscint le baint as an méid a bhí á rá de bharr struchtúr na teanga, creideadh freisin go raibh an idirghabháil shóisialta agus an comhthéacs sóisialta tábhachtach agus tuiscint á fháil ag an duine ar a raibh á chur in iúl.

Tugtar sampla maith d'uirlis shíceolaíoch na teanga nuair a smaoinítear ar ghasúr óg agus é i ngleic le deacracht nó le dúshlán éigin. Úsáideann an gasúr óg teanga phríobháideach (*private speech*) agus é ag tabhairt faoin dúshlán; is teanga é atá beagán difriúil ón teanga a labhraítear le daoine eile ach cuidíonn sé leis an ngasúr an fhadhb a réiteach (John-Steiner, 2007: 138). Faoin am a mbíonn an gasúr 7 mbliana d'aois, déantar inmheánú ar an teanga phríobháideach agus cé nach mbíonn sé le cloisteáil níos mó, tá tábhacht ag baint leis (Slavin, 2009: 43).

3.1.2. Dearcadh soch-thógachaíoch. Creideann saineolaithe áirithe go dtagann teoiricí Vygotsky leis an dearcadh soch-thógachaíoch (Woolfolk et al., 2008: 413). Dála dhearcaidh Vygotsky, tá an dearcadh soch-thógachaíoch neadaithe sa chomhthéacs sóisialta den fhoghlaím. Oibríonn daoine as lámha a chéile chun eolas a chruthú agus a mhúnlú, agus chun tuiscint a fháil ar an gcaoi a gcuirtear an t-eolas sin i dtoll a chéile (Santrock, 2009: 349; Woolfolk et al., 2008: 411). Is féidir le daoine, nó le daltaí, tuiscint níos fearr a fháil ar an méid atá idir lámha acu de bharr ionchuir agus leagan amach daoine nó daltaí eile. Feictear nasc idir teoiric Vygotsky agus an dearcadh soch-thógachaíoch nuair a bhreathnaítear ar an gcaoi a gcruthaítear agus a múnlaítear eolas. Oibríonn an gasúr agus duine eile as lámha a chéile le linn gníomhaíochta chun ardphróisis mheabhrach a chur le chéile (*co-construct*). Déantar inmheánú (*internalisation*) ar na próisis sin mar chuid d'fhorbairt chognaíoch an ghasúir (Woolfolk et al., 2008: 53). Léiríonn na teoiricí gur féidir treisiú a dhéanamh ar an méid sin nuair a thugtar deis do dhaltaí a bheith ag obair as lámha a chéile sa seomra ranga. Ní mór deis a thabhairt dóibh a bheith ag obair ar thascanna réalaíocha a bhfuil dúshlán áirithe ag baint leo ionas go mbeadh fiúntas ag baint leis an obair. Tabharfaidh sé deis do dhaltaí múnlú a dhéanamh ar an eolas agus forbairt a dhéanamh ar a dtuiscint ar a bhfuil idir lámha acu.

3.1.3. An zón neasfhorbartha. Amhail saineolaithe eile de chuid an dearcaidh shoch-chultúrtha, chreid Vygotsky nach bhféadfaí díriú ar ghné amháin de chuid na forbartha ná ar ghnóthachtálacha insíceolaíocha (*intrapsychological*) amháin chun measúnú a dhéanamh ar

dhul chun cinn an ghasúir (Wertsch, 1985: 67). Creideadh go raibh an ‘próiseas’ níos tábhachtaí ná an toradh agus go gcaithfí breathnú ar an méid a tharlaíonn agus an gasúr ag dul i ngleic le deacracht mar chuid den mheasúnú (Miller, 2002: 378).

Ba choincheap é an Zón Neasfhorbartha (*Zone of Proximal Development*) a cruthaíodh ar mhaithe leis an mbearna idir an méid atá an gasúr in ann a dhéanamh é féin agus an méid a d’fhéadfadh sé a bhaint amach le cúnamh, a thabhairt chun solais (Vygotsky, 1978: 86). Tháinig an coincheap chun cinn le go mbeifí in ann measúnú a dhéanamh ar fhorbairt an ghasúir chomh maith le measúnú a dhéanamh ar chleachtais teagaisc (Wertsch, 1985: 67).

Bhí Vygotsky den tuairim go bhféadfaí tógáil ar eolas an dalta dá mbeadh an dalta agus an múinteoir ag comhoibriú lena chéile i gcomhthéacs cultúrtha a bhí ábhartha don dalta (Davydov & Kerr, 1995: 17). Is minic a thugtar ‘scafláil’ ar an bpróiseas i réimse an oideachais, próiseas ina dtugann an múinteoir treoir don dalta a bhealach a dhéanamh tríd an Zón Neasfhorbartha. Is i staidéar le Wood, Bruner agus Ross (1976) a luadh an téarma scafláil don chéad uair. Áitíonn Wood et al. (1976) go nglacann an duine fásta ceannas ar na gnéithe de thasc nach féidir leis an bhfoghlaiméoir a chur i gcrích, rud a thugann deis don fhoghlaiméoir díriú ar na gnéithe den tasc atá ar a chumas a bhaint amach (90). Míníonn Daniels (2007) gur beag eolas a thugann Vygotsky ar an gcineál scaflála ba cheart a chur ar fáil (i.e. an iad an té is eolasaí a chuireann an t-eolas ar fáil nó an gcruthaítear an t-eolas go comhoibriúch) ach gur féidir glacadh leis go mbeadh impleachtaí ag dearcadh Vygotsky ar ábhar na scaflála. Maíonn Daniels (2007) gur cheart go mbeifí ag díriú ar phoitéinseal an fhoghlaimeora seachas ar a leibhéal tuisceana ná ar a leibhéal gnóthachtála agus gur cheart go gcuirfí deiseanna ar fáil don fhoghlaimeoir a bheith ag comhoibriú le daoine eile sa chaoi agus go mbeadh an chumhacht á haistriú chuig an bhfoghlaiméoir le linn na gníomhaíochta (318-319). Is léir ón gcur síos, an tábhacht atá le comhoibriú nó rannpháirtíocht don scafláil. Léiríonn sé freisin nár cheart go mbainfeadh an méid tacaíochta a chuirtear ar fáil ón leibhéal dúshláin is airde a d’fhéadfaí a chur os comhair an dalta.

Is féidir leis an ngasúr a bhealach a dhéanamh tríd an Zón Neasfhorbartha agus é ag obair le daoine ar comhaois leis chomh maith le bheith ag obair le duine fásta (Tappan, 1998: 146). Bíonn teanga agus cumarsáid á úsáid ag piaraí agus iad ag comhoibriú lena chéile chun dul i ngleic le dúshlán éagsúla nach dtagann go héasca leo, ionas go ndéanfaidh siad a mbealach tríd an Zón (Slavin, 2009: 44). D'fhéadfaí éascaíocht a dhéanamh ar an bpróiseas sa seomra ranga dá dtabharfaí deis do dhaltai a bheith ag obair as lámha a chéile ionas go mbeadh siad ag múnú agus ag cruthú a gcuid tuiscintí féin ar an tasc a chuirfí faoina mbráid.

3.1.4. Rannpháirtíocht threorach agus pobail chleachtais. Cé gur bunaithe ar chomhthéacs na scoile den chuid is mó a bhí tuiscint Vygotsky ar an Zón Neasfhorbartha, maíonn Rogoff (2003) go bhfeictear foghlaim den chineál céanna taobh amuigh den chomhthéacs sin (283). Pléann Rogoff (2003) coincheap ar a dtugann sí féin rannpháirtíocht threorach (*guided participation*), áit a mbíonn gasúir ag foghlaim de réir mar a ghlacann siad páirt i ngnéithe éagsúla de chultúr an phobail. Baineann gasúir úsáid as uirlisí éagsúla a cruthaíodh ina gcuid cultúir chun a gcuid eolais agus tuiscintí a fhorbairt. Tugtar sampla dá teoiric nuair a dhéantar cur síos ar ghasúr ag tabhairt cúnamh dá mháthair agus í ag cur liosta siopadóireachta le chéile (Rogoff, 2003: 283-285). Foghlaimíonn an gasúr rudaí éagsúla agus é ag glacadh páirte sa ghníomhaíocht - comhaireamh, pleanáil, léitheoireacht agus araile. Ar ndóigh, is minic nach roghnaítear an fhoghlaim ná na tuiscintí a fhorbraíonn an gasúr agus d'fhéadfadh sé go bhfoghlaimfeofaí scileanna agus cleachtais nach bhfuil mórán glactha leo sa phobal (Rogoff, 2003: 284).

Déanann Rogoff (2003) ceangal idir an rannpháirtíocht threorach agus coincheap a luaitear le Lave agus Wenger (1991), pobail chleachtais (*communities of practice*) (284). Sna pobail chleachtais, oibríonn daoine leis an tsuim chéanna i rud éigin, nó leis an deacracht chéanna, le chéile ar bhonn rialta le feabhas a chur ar a gcuid scileanna (Wenger, Mc Dermott & Snyder, 2002: 4). Foghlaimíonn na rannpháirtithe sna pobail chleachtais óna chéile agus cabhraíonn siad le chéile dul i ngleic le deacrachtaí a thagann chun cinn. Feictear cosúlachtaí

idir an bealach a mbítear ag foghlaim taobh istigh de ghrúpa nó de phobal agus gasúir ag sealbhú an dara teanga (Krashen, 1982). Is minic nach mbíonn a fhios ag an ngasúr go bhfuil an teanga á sealbhú aige de bharr go bhfuil úsáid á bhaint aige aisti chun cumarsáid a dhéanamh. Déantar forbairt ar an eolas agus ar thuiscintí an duine ar an teanga agus é páirteach sa phobal agus tógtar ar an eolas agus ar na tuiscintí sin de réir a chéile.

Tagann go leor den mhéid a pléadh go dtí seo ar an dearcadh soch-chultúrtha le moltaí tuairisc Goswami (2015) ar fhorbairt agus ar fhoghlaim chognaíoch páistí óga idir 0-10. Séanann an tuairisc teoiric Piaget, a deir go mbíonn céimeanna forbartha faoi leith i gceist agus tú ag foghlaim le haghaidh machnamh a dhéanamh. Maítear freisin nach gcaithfear fanacht go mbeidh an páiste faoi réir go cognaíoch chun tús a chur leis an bhfoghlaim (Goswami, 2015: 1). Cuireadh an-bhéim ar ghnéithe sóisialta den fhoghlaim sa tuairisc. Dúradh go raibh an fhoghlaim “... socially mediated ...” agus go raibh an-tionchar ag clanna, ag páistí eile, agus ag múinteoirí ar fhoghlaim an pháiste (Goswami, 2015: 24). Moladh an fhoghlaim ghníomhach agus an fhoghlaim le treoir ón múinteoir, go háirithe scafláil an mhúinteora (Goswami, 2015: 25). Míníodh go bhfuil forbairt teanga ríthábhachtach i bhforbairt agus i bhfoghlaim an pháiste (2015: 25). Léiríonn tuairisc Goswami go dtuigtear an tábhacht atá le comhthéacs sóisialta mar chuid den fhoghlaim. Meabhraíonn sé dúinn an fiúntas atá le cumarsáid agus plé agus an gasúr ag iarraidh cur lena thuiscint agus lena fhorbairt chognaíoch. Is fianaise é gur féidir treisiú a dhéanamh ar an bhforbairt i gcomhthéacs na scoile agus gurb amhlaidh an cás i gcomhthéacs an teaghlaigh nó an phobail.

Tugadh léargas ginearálta go dtí seo ar an gcur chuige soch-chultúrtha agus ar an teoiric a cuireadh chun cinn mar chuid den dearcadh. Chonacthas an bhéim a leagtar sa chur chuige ar an gcomhthéacs sóisialta chomh maith leis an gcaoi ar féidir forbairt a dhéanamh ar an bhfoghlaim mar chuid de chomhthéacs cultúrtha an duine. Breathnófar anois ar an dearcadh soch-chultúrtha i gcomhthéacs na litearthachta.

3.2. An Litearthacht: Cleachtas Sóisialta

Maíodh faoi choincheap ar a dtugann saineolaithe áirithe an *Literacy Thesis* go raibh tionchar cinnte ag an litearthacht ar fhorbairt chognaíoch agus teanga an duine agus an phobail (Reder & Davila, 2005: 171). Roimh thús na 1980í creideadh go raibh difríochtaí móra idir forbairt chultúrtha agus chognaíoch daoine agus pobail liteartha i gcomparáid leo siúd a bhí neamhliteartha (Gutiérrez, Morales & Martinez, 2009: 212). Dhéantaí idirdhealú dá réir idir pobail agus daoine áirithe, mar shampla pobail le cultúr béil i gcomparáid le pobail le cultúr liteartha (Reder & Davila, 2005: 171).

Tháinig dearcadh nua chun cinn ó thaobh na litearthachta sa tréimhse ina dhiaidh sin faoi réimse taighde ar a dtugtar *New Literacy Studies* (Barton & Hamilton, 1998; Gee, 1996; Heath, 1983). Faoi réimse taighde sin, breathnaítear ar chleachtais litearthachta mar chleachtais shóisialta a bhfuil comhthéacs cultúrtha agus sóisialta ag baint leo (Street & Lefstein, 2007: 41). Creidtear gur bealaí cultúrtha le haghaidh úsáid a bhaint as teanga scríofa atá sna cleachtais litearthachta agus go mbraitheann na cleachtais litearthachta a roghnaítear ar thuiscintí agus ar luachanna an phobail (Barton & Hamilton, 2000: 7-8). Tugtar imeachtaí litearthachta (*literacy events*) ar na comhthéacsanna ina mbíonn ról ag an litearthacht (Barton & Hamilton, 2000: 8-9).

I dtaighde Scribner & Cole (1981) ar shochaí an Vai i Liberia, chonacthas gur úsáideadh cleachtais litearthachta chun tascanna éagsúla a chur i gcrích. Léirigh an taighde nach raibh ceangal díreach le feiceáil idir an litearthacht agus an chognaíocht agus go raibh tionchar na litearthachta ag brath ar chomhthéacs sóisialta an phobail. I dtaighde Heath (1983) chonacthas difríochtaí idir litearthacht phobail éagsúla i gCarolina agus an éagsúlacht a tugadh faoi deara sa chaoi ar úsáid na pobail sin teanga. Tugann an taighde le tuiscint go raibh gasúir áirithe níos ullmhaithe don scoil de bharr cosúlacht a gcleachtais le luachanna an

chórais oideachais. Treisíonn na staidéir tábhacht an chomhthéacs sóisialta agus cultúrtha agus scagadh á dhéanamh ar an litearthacht.

3.2.1. Múnla féinriartha v múnla idé-eolaíoch. Déanann Street (1988) cur síos ar mhúnla ar leith agus comparáid á dhéanamh aige idir tuairimí i dtaobh na litearthachta. Is iad sin, an múnla féinriartha (*autonomous model*) agus an múnla idé-eolaíoch (*ideological model*) (Street, 1984; Street 2003; Street, 2005). Creidtear faoin múnla féinriartha gurb é sealbhú na litearthachta amháin a chuirfeadh ar do chumas: (a) scileanna ardchognaíocha a fhorbairt; (b) feidhmiú eacnamaíoch níos airde a bhaint amach; (c) comhionannas a láidriú; srl. (Street, 2005: 417). Breathnaítear ar an litearthacht mar chleachtas sóisialta seachas mar scil nó mar rud teicniúil amháin faoin múnla idé-eolaíoch, is cleachtas sóisialta é a bhíonn, "... embedded in socially constructed epistemological principles" (Street, 2003: 77).

Áitíonn Street (2005) nach féidir an ghné shóisialta a fhágáil ar lár agus sealbhú á dhéanamh ar an litearthacht. Creideann sé nach mbíonn i gceist faoin múnla féinriartha ach a bheith ag brú dearchtaí an iarthair den litearthacht ar chultúir agus ar ghrúpaí éagsúla. Faoi choincheap Bourdieu, 'caipiteal cultúrtha', creidtear go mbíonn caipiteal cultúrtha ag gach grúpa sóisialta ach go n-éiríonn níos fearr leis an ngrúpa a mbíonn an caipiteal cultúrtha a bhfuil luach air sa tsochaí acu. Tugann Ladson-Billings (1992) cur chuige an chomhshamhlaithe (*assimilationist approach*) ar an stíl mhúinteoireachta ina ndéantar iarracht daltaí a shníomh isteach san ord sóisialta agus eacnamaíochta a cruthaíodh dóibh sa tsochaí. Ní dhéantar forbairt ar na scileanna a bhíonn ag teastáil chun go mbeadh ar chumas na ndaltaí gnéithe éagsúla den tsochaí a cheistiú i gcur chuige an chomhshamhlaithe, faoi mar a dhéanfaí le cur chuige eile ar a dtugann sí "... culturally relevant teaching ..." (Ladson-Billings, 1992: 314).

Ní haon ionadh gur ar phobail bheaga nó ar chultúir imeallaithe is mó a dhírítear faoi réimse na *New Literacy Studies*. Is léir go gcreideann taighdeoirí na *New Literacy Studies*

nach mór aitheantas a thabhairt do chleachtais litearthachta na bpobal imeallaithe ó tharla nach minic a thugtar an t-aitheantas dóibh i gcomhthéacs an chórais oideachais. Cé go nglactar leis go dteastaíonn taighde ar chleachtais litearthachta phobail bheaga a chur i gcrích, creidtear nár cheart neamhaird iomlán a dhéanamh ar litearthachtaí ceannasacha (van Enk, Dagenais & Toohey, 2005: 503).

Fiú agus taighde á dhéanamh ar cheantair nó ar phobail imeallaithe, maíonn Brandt agus Clinton (2002) go mb'fhéidir go bhfuil iomarca béime á cur ar an ngné áitiúil den mhúnla idé-eolaíoch. Feictear dóibh nach mór smaoineamh ar ghnéithe taobh amuigh den chomhthéacs áitiúil agus staidéar á dhéanamh ar an litearthacht. Déanann Brandt (1995, 2000) iarracht an ceangal idir an ghné áitiúil agus an ghné dhomhanda a thabhairt le chéile agus í ag baint úsáide as coincheap ar a dtugann sí urratheoirí litearthachta (*literacy sponsors*). Is iad na hurratheoirí litearthachta na gníomhairí a chabhraíonn leis an litearthacht a chur ar fáil agus a bhaineann buntáiste aisti (Brandt & Clinton, 2002: 349). Creidtear go mbíonn baint ag an gcomhthéacs domhanda leis na cleachtais litearthachta a leantar go háitiúil agus nach féidir leis na gníomhairí áitiúla (iad siúd a mbíonn baint acu leis an litearthacht go háitiúil) na cleachtais litearthachta a chur ar fáil agus a chothú leo féin (Brandt & Clinton, 2002). Glacann Street (2003) le hargóintí Brandt agus Clinton (2002) ar limistéar teoranta na gné áitiúla (*limits of the local*), faoin múnla idé-eolaíoch, ach maíonn sé gur féidir na gnéithe sin a chur san áireamh gan dul i muinín an mhúnla fhéinriartha (2002: 80). Áitíonn sé go gcabhraíonn a bhfuil scríofa faoi imeachtaí litearthachta agus cleachtais litearthachta agus aghaidh á thabhairt ar an mbearna idir an comhthéacs áitiúil agus an comhthéacs domhanda faoin múnla idé-eolaíoch (Street, 2003: 80).

Feiceann Collins agus Blot (2003) an teannas céanna idir an ghné áitiúil agus an ghné dhomhanda mar chuid de *New Literacy Studies* ach creideann siad gur féidir maolú a dhéanamh ar an teannas sin má chuirtear cúrsaí cumhachta agus féiniúlachta san áireamh agus taighde á chur i gcrích. Is cúis imní dóibh a laghad taighde de chuid na *New Literacy Studies* a

thagraíonn do na téamaí sin agus gur fiú go mór iad a chur san áireamh. Áitíonn siad go mbíonn téamaí ar nós cumhacht i gceist go láidir i gcás ‘litearthachtaí scoile’ (litearthachtaí a roghnaíonn lucht na cumhachta agus a chuirtear ar fáil ar scoil) agus nach mór scagadh a dhéanamh ar théamaí mar é agus iniúchadh á dhéanamh ar chleachtais litearthachta (Reder & Davila, 2005: 178).

Aontaítear sa taighde seo le tuairim Street (2005) nach féidir an ghné shóisialta a fhágáil ar lár agus taighde á dhéanamh ar shealbhú na litearthachta. Cé go gcreidtear go bhfuil an-tábhacht le gnéithe áitiúla den taighde ar an litearthacht, tagtar le tuairimí Brandt agus Clinton (2002) agus Collins agus Blot (2003), nach mór smaoineamh ar ghníomhairí eile taobh amuigh den phobal áitiúil a mbíonn lámh acu i gcleachtais litearthachta. Glactar leis freisin mar a mhíníonn Collins agus Blot (2003) gur cheart téamaí áirithe a chur san áireamh agus taighde á dhéanamh ar an litearthacht. Léiríodh sa taighde go dtí seo go mbíonn tionchar ag cultúr, féiniúlacht agus cumhacht ar chleachtais agus ar imeachtaí litearthachta. Déanfar scagadh thíos ar na téamaí sin i gcomhthéacs na litearthachta.

3.2.2. Cultúr. Áitíonn Gee (2008) go mbíonn a bhealach féin ag chuile ghasúr le déileáil leis an saol agus go dtugann an gasúr an fhéiniúlacht leis chun na scoile ar an gcéad lá (Gee, 2008: 100). Bíonn bealaí agus ‘cultúr’ nua le foghlaim ag an ngasúr chomh luath agus a thagann sé ar scoil, ‘new ways of acting, interacting, valuing, and using language, objects, and tools’ (Gee, 2008: 100), agus bíonn tionchar ag an dá chultúr éagsúil ar a chéile. Tugann Gee (1996) ‘Dioscúrsa’ (le ceannlitir) ar na bealaí agus na cultúir dhifriúla a bhíonn le fáil i gcomhthéacsanna éagsúla. Déanann sé idirdhealú idir dioscúrsa le ‘d’ beag don chaoi a mbaintear úsáid as teanga sa tsochaí agus Dioscúrsa le ‘D’ mór a chuireann an teanga chomh maith le gnéithe eile san áireamh,

A Discourse is a socially accepted association among ways of using language, other symbolic expressions, and ‘artifacts’, of thinking, feeling, believing, valuing, and

acting that can be used to identify oneself as a member of a socially meaningful group or 'social network', or to signal (that one is playing) a socially meaningful 'role' (Gee, 1996: 131).

Tugtar 'príomh-Dhioscúrsa' ar na Dioscúrsaí a bhíonn agat ón tús agus is bunchloch í ar an méid a bheidh le foghlaim agus le sealbhú agat amach anseo. D'fhéadfadh sé go mbeadh an teanga chéanna ag go leor daoine sa phríomh-Dhioscúrsa ach ní hé sin le rá nach mbeadh difríochtaí i gceist ó thaobh geáitsíochta, tuisceana, srl. Ní mór smaoineamh go dtagann Dioscúrsaí chun cinn in imeacht ama a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar an bpríomh-Dhioscúrsa, mar sin ní gá go mbeadh sé mar an gcéanna i gcónaí (Gee, 1996: 141).

Is é is faide atá an príomh-Dhioscúrsa ón Dioscúrsa tánaisteach is é is mó deacrachta a bheidh ag an duine leis an Dioscúrsa tánaisteach. Creidtear go n-éireoidh níos fearr le dalta ar scoil nuair a bhíonn cosúlachtaí idir Dioscúrsaí an bhaile agus Dioscúrsaí scoile, nó sa chás agus go mbeadh an dalta in ann a bhfuil á thabhairt chun na scoile aige a chur in oiriúint don suíomh nua (Kellaghan, 2001: 6-7).

Tugann Moll, Amanti, Neff agus Gonzalez (1992) cistí eolais (*funds of knowledge*) ar an eolas stairiúil agus cultúrtha, agus ar na scileanna ar fad a fhorbraíonn an dalta agus é ag feidhmiú mar chuid dá theaghlach féin. Creideann Moll et al. (1992) gur fiú do mhúinteoirí tarraingt ar na cistí eolais i gcomhthéacs scoile. Dar le Au agus Raphael (2000), bíonn níos mó seans ann go spreagfar suim agus rannpháirtíocht na ndaltaí nuair a roghnaíonn múinteoirí cleachtais teagaisc a dhéanann nasc idir na gníomhaíochtaí litearthachta agus saol agus suimeanna na ndaltaí (182). Meabhraíonn sé sin dúinn nach mór do mhúinteoirí tuiscint mhaith a bheith acu ar chomhthéacs agus ar chistí eolais na ndaltaí ionas go mbeidh ar a gcumas an nasc a dhéanamh.

Tagraíonn Delpit (1992) don tionchar a bhíonn ag easpa tuisceana an mhúinteora ar chistí eolais nó ar chomhthéacs an dalta ar an gcomhthéacs foghlama. Ar cheann de na

samplaí a luann sí, tá an tionchar a d'fhéadfadh a bheith ag easpa tuisceana an mhúinteora ar a bhreithiúnas maidir le cumas an dalta. Má dhéanann múinteoir breithiúnas ar chumas an dalta de réir easpa dul chun cinn i litearthachtaí scoile amháin, tá seans ann nach mbeidh léargas ceart acu ar chumas an dalta dá réir (Delpit, 1992: 238). Creideann Delpit (1992) gur ar laigí an dalta seachas ar laigí an teagaisc a dhírítear sa chás sin agus go laghdaítear an méid a bhíonn á mhúineadh do na daltaí dá bharr (238). Feictear an nós i scoileanna a mbíonn líon ard daltaí iontu as cultúir éagsúla (Au & Raphael, 2000: 179). Is minic gur scileanna bunúsacha litearthachta a bhíonn á mhúineadh do dhaltai ó chultúr mionlaigh agus nach dtugtar an deis chéanna dóibh agus a thugtar do dhaltai ó chultúr an mhóraithe forbairt a dhéanamh ar a gcuid scileanna ard-oird ná ar a smaointeoireacht chriticiúil (Au & Raphael, 2000: 179). Ar ndóigh, teastaíonn ionchas ard a bheith ag múinteoir don dalta ionas go mbeidh deis níos fearr ag an dalta ardchumas a bhaint amach (E. Kennedy et al. 2012: 325).

Is léir ón bplé thuas gur féidir an bhearna idir Dioscúrsaí baile agus Dioscúrsaí scoile a laghdú nuair a shnítear cistí eolais agus cúlra baile an dalta isteach i gcleachtais teagaisc sa seomra ranga. Cé gurb é an múinteoir a éascaíonn an próiseas, bíonn tionchar ag an scoil agus ag an gcóras oideachais ar an mbearna a chruthaítear idir an dá Dhioscúrsa.

Mar a léiríodh sa chéad chaibidil den tráchtas seo, déantar idirdhealú i gCuraclam na Bunscoile (1999) idir na trí chomhthéacs scoile atá le fáil i gcóras bunscolaíochta na tíre. Ainneoin sin, ní chuirtear ach dhá leagan den churaclam Gaeilge agus Béarla ar fáil. De bharr nach bhfuil curaclam na Gaeilge do scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge ar comhchéim le curaclam T1 an Bhéarla, creidtear gurb iad na tuiscontí agus an t-eolas atá againn ar chainteoirí T2 na Gaeilge is ceannasaí ó thaobh churaclam na Gaeilge de (Mac Cárthaigh, 2006: 55). Má bhreathnaítear ar an gcuraclam a chuirtear ar fáil do scoileanna Gaeltachta, feictear gur ceannasaí Dioscúrsaí a bhaineann le foghlaimoirí na Gaeilge ná Dioscúrsaí chainteoirí dúchais na Gaeilge. Fágann sé sin go mb'fhéidir nach n-éireodh chomh maith

céanna le gasúir ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad agus a d'éireodh le gasúir a bhfuil nasc níos láidre idir a nDioscúrsaí baile agus Dioscúrsaí na scoile.

I gcás daltaí Gaeltachta a thagann ar scoil ar bheagán Gaeilge, bíonn orthu sealbhú a dhéanamh ar Dhioscúrsa tánaisteach chun tabhairt faoi ghníomhaíochtaí laethúla ar scoil. Is minic a éiríonn leis na daltaí sin sealbhú a dhéanamh ar an teanga de bharr go mbíonn suíomh réalaíoch cumarsáideach ar fáil dóibh sa scoil chun é sin a bhaint amach (Krashen, 1981: 104). I gcás cainteoirí dúchais Gaeilge, bíonn difríochtaí le feiceáil idir teanga na ndaltaí, teanga a shealbhaigh siad bunaithe ar an bpobal as ar eascair siad, agus an teanga a bhíonn ag teastáil uathu chun dul i ngleic le hábhar acadúil. Is sampla de réim teanga í an cineál teanga a theastaíonn chun dul i ngleic le hábhar acadúil (Halliday, 1987: 35). De bharr nach mbíonn an réim teanga sin ag formhór na ndaltaí a thagann chun na scoile, caithfear forbairt a dhéanamh ar an teanga acadúil sa seomra ranga. Creideann Gee (2008) nach dtiocfaidh forbairt mar is ceart ar fhoghlaím an dalta mura mbíonn tuiscint aige ar theanga an ábhair a chuirtear ar fáil dó ar scoil (100). Míníonn sé nach mór forbairt a dhéanamh ar theanga acadúil go luath sa tréimhse scolaíochta ionas go mbeidh deis níos fearr ag an dalta a bheith in ann tabhairt faoi ábhar níos casta de réir mar a théann sé in aois (Gee, 2008: 100).

3.2.3. Cumhacht agus féiniúlacht. I gcur síos Holland, Lachicotte, Skinner agus Cain (1998) ar chúrsaí féiniúlachta deir siad go n-eascraíonn féiniúlachtaí as pobail chleachtais agus go gcruthaítear féiniúlachtaí nuair a ghlactar páirt i ngníomhaíochtaí a eagraíodh i ndomhain fhíoraithe (*figured worlds*). Leagtar béim ar dhéantáin chultúrtha (*cultural artefacts*) mar chuid de na domhain fhíoraithe. Is siombail, scéalta, íomhánna agus araile iad na déantáin chultúrtha a mbaineann an domhan a bhfuil siad ann brí áirithe astu, scéal Luaithríona (*Cinderella*) nó íomhá de bhogha ceatha mar shampla.

Is féidir úsáid a bhaint as déantáin chultúrtha ar mhaithe le féiniúlacht áirithe a chruthú duit féin. Léirítear na bealaí éagsúla ar féidir é sin a bhaint amach i dtaighde le Bartlett

(2007a; 2007b). Chonacthas sa chéad phíosa taighde gur baineadh úsáid as déantáin chultúrtha chun féiniúlacht ‘liteartha’ a chruthú. Bhain cuid de na rannpháirtithe úsáid as déantáin chultúrtha fhisiciúla ar nós fillteáin, léinte scoile agus cás pinn luaidhe chun a thaispeáint do dhaoine eile go raibh siad ‘liteartha’ agus ionas go mothódh siad féin go raibh siad ‘liteartha’ (Bartlett, 2007a: 60). Bhain rannpháirtithe eile úsáid as déantáin chultúrtha neamhfhisiciúla chun cúnamh a thabhairt dóibh lena gcleachtas liteartha agus chonacthas gur tháinig athrú ar fhéiniúlacht, ar mheon, agus ar mhuinín na rannpháirtithe dá bharr (Bartlett, 2007a: 60-62). I dtaighde eile le Bartlett (2007b), léirigh cailín amháin nach raibh uirthi ach cloí le cleachtais litearthachta a raibh luach orthu sa chomhthéacs scoile ina raibh sí agus tarraingt ar an ‘*opportunity narrative*’⁴ chun féiniúlacht nua a chruthú di féin.

Mar a mhíníonn McCarthy agus Moje (2002) is ar bhonn sóisialta a bhunaítear féiniúlacht an duine agus aithnítear go mbíonn féiniúlacht an duine ag athrú ag brath ar an bpobal Dioscúrsa atá ina thimpeall (McCarthy & Moje, 2002: 231). Cé gur féidir leis an duine féiniúlacht eile a chruthú dó féin, ní i gcónaí a thuigtear gur féidir tarraingt ar na féiniúlachtaí sin. I gcomhthéacs scoile, bíonn tionchar ag déantáin chultúrtha agus ar na lipéid a théann leo ar an gcineál féiniúlachta a bhíonn ag an dalta. Léirigh Egan-Robertson (1998) gur chreid daltaí an staidéir nár scríbhneoirí iad féin de bharr na lipéid lenar ceanglaíodh iad i gcomhthéacs na scoile. Cuireadh i ngrúpa foghlama áirithe iad de bharr an lipéid a tugadh dóibh ach ba bheag béime a cuireadh ar an gceapadóireacht sa ghrúpa sin. Nuair a tugadh deis dóibh forbairt a dhéanamh ar a gcuid scileanna mar chuid de chlub scríbhneoireachta, d’athraigh a bhféiniúlacht go mór agus ghlac siad leis go mba scríbhneoirí agus taighdeoirí iad féin tar éis píosa.

---

⁴ “... ‘opportunity narrative’, a prevalent sociohistorical model of hard-working immigrants who see the opportunities provided by schooling in their new home, despite the considerable obstacles they face” (Bartlett, 2007b: 220)

Is féidir deiseanna a thabhairt do dhaltaí iniúchadh agus scagadh a dhéanamh ar fhéiniúlachtaí agus ar ról éagsúla agus cleachtais litearthachta á ríomh acu sa seomra ranga. Maíonn Dyson (1998) go dtugann cleachtais litearthachta a bhaineann le próiseas na scríbhneoireachta deis do dhaltaí (go háirithe i seomraí ranga a bhfuil éagsúlachtaí soch-chultúrtha go tréan iontu) dul i ngleic le cúrsaí cumhachta agus leis na ról éagsúla a bhíonn, agus a d'fhéadfadh a bheith, ag daoine sa tsochaí (400). Bhain na daltaí úsáid as scannáin agus cláir theilifíse a raibh suim acu iontu chun scéalta agus píosaí drámaíochta a chur le chéile agus a léiriú d'Amharclann an Údair. Léiríodh sa taighde gur bhain daltaí úsáid as na scéalta agus na píosaí drámaíochta chun a gcruith féin a chur ar an scéal agus athchruthú a dhéanamh ar na carachtair. Thug siad féiniúlachtaí nua do charachtair san athchruthú sin. Bhí ról an mhúinteora an-tábhachtach sa phróiseas de bharr gur thug an múinteoir deis do dhaltaí plé agus machnamh a dhéanamh ar na cinntí a bhí á nglacadh acu ina gcuid scéalta agus ar an tionchar a bhí ag na cinntí ar a ndomhan féin agus ar dhomhan na scoile. Tagann an cur chuige a úsáideann an múinteoir sa chás sin leis an gceistiú agus leis an machnamh a bhíonn ar siúl i gcás litearthacht chriticiúil (*critical literacy*) faoi mar a dhéanann Comber (1994) agus Luke (2012) cur síos air. Áitíonn Luke (2012) gur cur chuige atá sa litearthacht chriticiúil ina bpléitear gnéithe sóisialta, polaitiúla, agus cultúrtha agus ar an iniúchadh a dhéantar ar théacsanna agus dioscúrsaí le chéile (5). Míníonn Luke (2012) go mbreathnaítear ar cén chaoi agus cén áit a n-oibríonn an téacs nó an dioscúrsa, cén tionchar a bhíonn aige, agus cé aige a bhíonn an buntáiste dá bharr agus iniúchadh á dhéanamh ar na téacsanna nó na dioscúrsaí (5).

I gcás ról na cumhachta sa seomra ranga, bíonn cinneadh le déanamh ag an dalta maidir le cén ról is fearr a fheileann dó féin. I dtaighde Rowe, Fitch agus Bass (2001) bhain an múinteoir úsáid as drámaíocht mar chuid de cheardlann scríbhneoireachta chun deis a thabhairt do dhaltaí áirithe stádas níos airde a bhaint amach i ndomhan oifigiúil an tseomra ranga. Bhí ról cumhachta á aimsiú i ndomhan na ndaltaí agus sa domhan oifigiúil (domhan na

scoile/an mhúinteora). Ghlac daltaí seilbh ar rólanna sa domhan a thug deis dóibh ardstádas a bhaint amach. Ba léir ón taighde go raibh an múinteoir in ann deis a thabhairt don dalta aistriú ó dhomhan na ndaltaí go dtí an domhan oifigiúil nuair a cuireadh cleachtais litearthachta éagsúla ar fáil (Rowe et al., 2001: 433).

Ní mór cúrsaí teanga a chur san áireamh agus plé á dhéanamh ar chúrsaí cumhachta agus féiniúlachta (McCarthy, 2001: 125). Léiríonn taighde Jiménez (2000) ar dhaltaí scoile dátheangacha i Meiriceá, an tionchar a bhíonn ag teanga na ndaltaí ar a bhféiniúlacht agus ar a gcleachtas litearthachta, go háirithe nuair a bhíonn níos mó ná teanga amháin ar a dtoil ag na daltaí sa seomra ranga. Nuair a cuireadh ceist ar dhaltaí, sa staidéar, faoi chleachtais litearthachta, is minic a rinne siad tagairt dá gcúlra agus dá dteanga mar fhreagra ar an gceist. Nuair a fiafraíodh do dhalta amháin cén difríocht a bhí idir a bheith ag léamh Spáinnise agus a bheith ag léamh i mBéarla, labhair sí uirthi féin agus ar a muintir agus na cultúir éagsúla ina timpeall. Mhínigh sí gur rugadh i Meiriceá í féin ach gurbh as Meicsiceo a muintir, rud a d'fhág go raibh sé níos deacra aici tuilleadh Béarla a fhoghlaim agus nach raibh an foclóir a bhí aici i mBéarla chomh leathan lena foclóir sa Spáinnis (Jiménez, 2000: 986).

Feictear ceangal idir an dá fhéiniúlacht freisin sa ghnáthchaint a bhí á dhéanamh ag rannpháirtithe thaighde Jiménez (2000) de bharr an chódmheascadh a bhí á úsáid acu (Jiménez, 2000: 987). I gcás rannpháirtí amháin darbh ainm Lito, is chun béim a leagan ar phíosáí den eolas a bhí códmheascadh á úsáid aige seachas de bharr easpa foclóra. Feictear gur minic a úsáidtear códmheascadh mar chuid den fhéiniúlacht, "... [it] functions to announce specific identities, create certain meanings, and facilitate particular interpersonal relationships" (Johnson, 2000: 184). Is nós é atá coitianta i measc mhuintir na Gaeltachta, nós atá níos treise i gceantair áirithe, ar ndóigh.

Tá ceangal láidir ag muintir na Gaeltachta le tíortha a ndeachaigh a muintir ar imirce chucu, gné atá le sonrú go láidir i litríocht a muintire (Féach: Ní Dhonnchadha agus Nic Eoin,

2008). Is éasca a chreidiúint go bhfágadh an t-eolas agus an tuiscint a bhíonn ag go leor de ghasúir na Gaeltachta ar thíortha na himirce, rian ar a bhféiniúlacht. Mar a phléifear níos deireanaí sa chaibidil seo, luaitear pobal na Gaeltachta le cultúr a chuireann béim ar an traidisiún béil (Denvir, 2003; Ó Baoill, 2003). Is minic a luaitear seanchas, amhránaíocht, drámaíocht agus araile le féiniúlacht mhuintir na Gaeltachta i gcás na Gaeilge. D'fhéadfaí a mhaíomh gur domhan fíoraithe ann féin atá sa traidisiún béil as a n-eascaíonn déantáin chultúrtha éagsúla. Ní mór nasc a chruthú idir Dioscúrsaí dhaltai na Gaeltachta agus Dioscúrsaí na scoile ionas go n-éascófar foghlaim na ndaltaí agus a ndul chun cinn i litearthachtaí scoile.

Mar a pléadh go dtí seo, is léir go gcaithfear cúram ar leith a dhéanamh don nasc idir phríomh-Dhioscúrsaí agus Dioscúrsaí tánaisteacha an dalta. Is féidir é sin a bhaint amach i gcomhthéacs na scoile má tharraingítear ar chistí eolais na ndaltaí, a luaitear in Moll et al. (1992), agus cleachtais teagaisc á roghnú don seomra ranga. Feictear sa taighde go mbíonn tionchar ag cúrsaí féiniúlachta ar chleachtais litearthachta agus go dtagann athrú ar an bhféiniúlacht ag brath ar an bpobal Dioscúrsa (Moje & McCarthy, 2002). Mar a léirigh Bartlett (2007a; 2007b), úsáideann daoine déantáin chultúrtha chun féiniúlacht a chruthú dóibh féin. Tugtar fianaise i dtaighde Egan-Robertson (1998) gur féidir le daltaí féiniúlachtaí éagsúla a aimsiú dóibh féin nuair a thugtar an deis dóibh sa seomra ranga. Léiríonn taighde Dyson (1998) agus Rowe et al., (2001) go mbíonn tionchar mór ag cúrsaí cumhachta sa seomra ranga agus go mbíonn ról ag an múinteoir i dtaobh an aistriú a dhéanann an dalta idir na róil chumhachta. Nasctar cúrsaí cumhachta agus féiniúlachta i gcleachtas teagaisc ar a dtugtar litearthacht chriticiúil (Comber, 1994; Luke, 2012) ina mbíonn deis ag daltaí scagadh a dhéanamh ar rólanna cumhachta agus ar fhéiniúlachtaí éagsúla sa phobal agus sa domhan mór. Meabhraíonn Gee (2008) dúinn go gcaithfear forbairt a dhéanamh ar theanga acadúil na ndaltaí ionas go mbeidh ar a gcumas dul i ngleic le hábhair scoile.

3.3. An Litearthacht

Cé gurb í an scríbhneoireacht an scil a mbeifear ag díriú uirthi sa taighde seo, is ceart léargas a fháil ar dtús ar chéard is litearthacht ann agus ar an tslat tomhais a úsáidtear chun an litearthacht a mheas. Tabharfar sracfhéachaint ar dtús ar shainmhínithe a dhéantar ar an litearthacht. Ina dhiaidh sin, pléifear cúrsaí measúnachta agus gnóthachtála, go háirithe i gcás scoileanna arb í an Ghaeilge an meán teagaisc.

3.3.1. Sainmhíniú. Léirítear tábhacht na litearthachta sa tsochaí i gcur síos de chuid Eagraíocht Oideachais, Eolaíochta, agus Chultúir na Náisiún Aontaithe (*UNESCO*), “Literacy is a fundamental human right and the foundation for lifelong learning. It is fully essential to social and human development in its ability to transform lives” (2016).

Is deacair sainmhíniú cuimsitheach a thabhairt ar an litearthacht. Tá i bhfad níos mó i gceist ná léamh agus scríobh amháin agus tá leathnú á dhéanamh ar réimse na litearthachta de bharr fhorbairt na teicneolaíochta. Creidtear nach mór gnéithe cognaíocha, mothachtálacha, soch-chultúrtha, cultúrtha-stairiúla, cruthaíocha agus aeistéitiúla ar aon a bheith i sainmhíniú ar bith a chuirfí i láthair (E. Kennedy et al., 2012: 10). Is minic gur sainmhíniú leathan a thugtar ar an litearthacht, mar atá sa sainmhíniú a thugann Aistear:

... tá níos mó i gceist leis seo ná cumas léitheoireachta agus scríbhneoireachta.

Áiríonn sé freisin cuidiú le leanaí cumarsáid a dhéanamh le daoine eile agus ciall a bhaint as an saol. Áiríonn sé teanga bhriathartha agus scríofa agus córais chomharthaí eile amhail matamaitic, ealaín, fuaim, pictiúir, Braille, teanga chomharthaíochta agus ceol. Aithnítear leis an litearthacht go mbíonn teicneolaíocht faisnéise agus cumarsáide ag athrú agus na cineálacha éagsúla léirithe a bheadh iomchuí don leanbh lena n-áirítear léirithe scáileán-bhunaithe (cluichí leictreonacha, ríomhairí, an t-idirlíon, an teilifís) (CNCM, 2009: 62).

Tugtar sainmhíniú leathan eile ar an litearthacht sa *Straitéis Náisiúnta chun an Litearthacht agus an Uimhearthacht a Fheabhsú i measc Leanai agus Daoine Óga* ina ndeirtear gurb éard atá i gceist leis an litearthacht:

... an cumas le bheith in ann na cineálacha éagsúla den chumarsáid a léamh, a thuiscint agus léirthuiscint chriticiúil a bheith againn dóibh, an teanga labhartha, téacs clóite, na meáin chraolta, agus na meáin dhigiteacha ina measc (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2011a: 8).

Creideann E. Kennedy et al. (2012) go bhfuil laigeacht sa sainmhíniú áirithe sin de bharr an easpa tagartha don léamh, scríobh, chumarsáid agus teanga labhartha i bhfoirm prionta agus i bhfoirm dhigiteach. É sin ráite, tugtar le fios sa sainmhíniú nach mór iliomad gnéithe a chur san áireamh agus plé á dhéanamh ar an litearthacht.

Bunaithe ar na gnéithe ar fad a luaitear leis an litearthacht thuas, glactar leis sa taighde seo go bhfuil sainmhíniú ilghnéitheach ag teastáil don litearthacht. Ina theannta sin, glactar leis go mbeidh athbhreithniú rialta le déanamh ar an sainmhíniú de bharr siorathruithe sa tsochaí.

3.3.2. Measúnú: idirnáisiúnta. Tugtar stádas ar leith do thrialacha caighdeánaithe idirnáisiúnta ar nós *Programme for International Student Assessment (PISA)* agus *Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS)* chun caighdeán litearthachta daltaí scoile a mheas. Cuireadh tús le *PIRLS* sa bhliain 2001 agus is é an Foras Taighde ar Oideachas a reáchtálann triail *PIRLS* ar son Roinn Oideachais agus Scileanna na hÉireann. Déantar measúnú ar scileanna léamhthuisceana daltaí atá sa cheathrú grád sa bhunscoil sa triail agus reáchtálar gach cúig bliana é (TIMSS & PIRLS, 2016). Ba í 2011 an chéad bhliain ar ghlac scoileanna na tíre seo páirt in *PIRLS* agus ghlac 49 tír páirt sa triail. Chruthaigh daltaí na tíre seo go maith sa triail. Cé go raibh Éire ar an deichiú tír ab airde, ní raibh ach cúig thír acu siúd

(Tuaisceart Éireann ina measc) a raibh marc i bhfad níos airde acu ná meánscore na hÉireann (Mullis, Martin, Foy & Drucker, 2012: 40).

Cuireadh tús le scéim *PISA*, a bunaíodh faoin Eagraíocht um Chomhar agus Fhorbairt Eacnamaíochta (ECFE), sa bhliain 2000 chun eolas a sholáthar do na ballstáit ar cén chaoi a raibh ag éirí le córais oideachais san eagraíocht (Eivers, 2010: 94). Bunaítear na trialacha ar chaighdeán léitheoireachta, matamaitice, agus eolaíochta daltaí atá cúig bliana déag d'aois, faoin scéim. Is é an Foras Taighde ar Oideachas a bhíonn i gceannas ar réachtáil na dtrialacha in Éirinn le tacaíocht ó Choiste Comhairliúchán Náisiúnta. Réachtáiltear an triail gach trí bliana agus cuirtear béim ar leith ar ábhar amháin gach bliain acu siúd (ECFE, gan dáta). Is é *PISA* an suirbhé oideachais idirnáisiúnta is mó ar domhan agus is minic a úsáidtear torthaí na dtrialacha nuair a bhíonn polasaithe oideachais agus eacnamaíochta á gcur i dtoll a chéile (Perkins, Moran, Cosgrove & Shiel, 2010: 1). Tá an méid sin soiléir ó na hathruithe a cuireadh i bhfeidhm i gcóras oideachais na Gearmáine agus na Danmhairge tar éis *PISA* 2000 (Eivers, 2010: 94; Figazzolo, 2009: 14).

Ba í an léitheoireacht an t-ábhar a raibh béim á cur uirthi i dtriail *PISA* sa bhliain 2000 agus arís sa bhliain 2009. Ghlac 32 tír páirt i *PISA* 2000 agus is 65 tír a bhí san áireamh sa bhliain 2009. Cuireadh torthaí dhaltaí na hÉireann sa léitheoireacht ó *PISA* 2000 i gcomparáid le torthaí na bliana 2009 agus chonacthas gur tháinig laghdú ar mheánmharc dhaltaí na hÉireann sa tréimhse sin. Is sa chúigiú háit a bhí Éire sa bhliain 2000, ach is sa seachtú háit déag a bhí sí sa bhliain 2009. Cé go léiríonn Eivers (2010) go bhféadfadh sé go raibh tionchar ag gnéithe go leor ar an laghdú a tháinig ar thorthaí dhaltaí na hÉireann, tarraingíodh aird ar chaighdeán litearthachta na ndaltaí dá bharr. De dheasca na dtorthaí, d'fhoilsigh an Roinn Oideachais agus Scileanna straitéis nua ar an litearthacht agus ar an uimhearthacht sa bhliain 2011, *Litearthacht agus Uimhearthacht don Fhoghlaim agus don Saol: Litearthacht agus an Uimhearthacht a Fheabhsú i measc Leanaí agus Daoine Óga 2011-2020* (2011a). Leagadh amach spriocanna gnóthachtála sa straitéis a bhí le baint amach faoin mbliain 2020. Bhain trí

cinn den cheithre phríomhspríoc a leagadh amach sa straitéis le gnóthachtáil daltaí i dtrialacha caighdeánaithe (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2011a: 19-20).

Chonacthas ardú i leibhéal gnóthachtála dhaltaí na tíre i dtriail *PISA* na bliana 2012. Bhí Éire sa chúigiú háit i measc na dtíortha ar fad a ghlac páirt sa triail agus sa cheathrú háit i measc 34 tír de chuid an ECFE (Perkins, Shiel, Merriman, Cosgrove & Moran, 2013: xiii). Ina theannta sin, léiríonn measúnachtaí náisiúnta 2014 go bhfuil spriocanna na straitéise bainte amach cheana féin i gcás na bunscoile (Shiel, Kavanagh, & Millar, 2014: xv). Creideann údair na tuairisce, ón ardú suntasach a tháinig ar leibhéal gnóthachtála na ndaltaí sna measúnachtaí náisiúnta i 2014, go m'bfhéidir go ndearnadh meastachán iomarcach ar chumas na ndaltaí (Shiel et al., 2014: xv). Mínítear sa tuairisc gur fiú athbhreithniú a dhéanamh ar na trialacha lena chinntiú go mbeadh na torthaí feiliúnach chun spriocanna a leagan amach don scoil nó chun daltaí le deacrachtaí foghlama a aithint (Shiel et al., 2014: xv).

Cé go bhfuil feabhas suntasach tagtha ar leibhéal léitheoireachta fhormhór dhaltaí na tíre sa Bhéarla sna measúnachtaí náisiúnta, ní hamhlaidh an cás é do scoileanna DEIS (*Delivering Equality of Opportunity in Schools*). Díritear ar riachtanais oideachasúla daltaí idir 3-18 mbliana d'aois atá ina gcónaí i gceantair atá faoi mhíbhuntáiste faoin scéim DEIS. Chuir an Roinn Oideachais agus Scileanna tús leis an scéim i mBealtaine na bliana 2005 (An Roinn Oideachais agus Scileanna, gan dáta - c). Cruthaíodh córas caighdeánaithe chun leibhéal an mhíbhuntáiste a thomhas agus bunaíodh Clár Tacaíochta Scoile (An Roinn Oideachais agus Scileanna, gan dáta - c). Déanann an Roinn Oideachais agus Scileanna idirdhealú idir scoileanna DEIS atá faoin tuath agus scoileanna DEIS atá suite i gceantair uirbeacha.

Thuairiscigh Shiel et al. (2014) nár tháinig mórán de laghdú sa bhearna idir gnóthachtáil na ndaltaí i scoileanna DEIS Uirbeach agus scoileanna na tíre ach amháin i gcás

Rang a Dó i scoileanna DEIS Banda 2 (xvi). Ní fhacthas mórán de dhifríocht idir scóranna na ndaltaí sa léitheoireacht Bhéarla i scoileanna DEIS Tuaithe sna measúnachtaí náisiúnta i 2009 i gcomparáid le 2014 (Shiel et al., 2014: 60). Is beag ionadh nár tháinig athrú mór ar mheánmharcanna scoileanna DEIS Tuaithe sa bhliain 2014, de bharr gur éirigh go maith leo sa bhliain 2009 (Shiel et al., 2014: 53). Tháinig méadú suntasach ar scóranna daltaí ó scoileanna tuaithe nach raibh faoin scéim DEIS i 2014 i gcomparáid le 2009 (Shiel et al., 2014: 60). Is deacair léargas cinnte a bheith againn ar scoileanna DEIS Tuaithe de bharr a laghad scoileanna a bhíonn san áireamh don mheasúnú. Molann údair Shiel et al. (2014) do léitheoirí na tuarascála a bheith aireach faoi fhíricí scoileanna DEIS Tuaithe dá bharr (xi).

Is cosúil, ón ardú a tháinig ar thorthaí na measúnachtaí náisiúnta, go bhféadfadh sé go raibh tionchar ag an straitéis ar an litearthacht agus ar an uimhearthacht ar thorthaí gnóthachtála fhormhór dhaltaí na tíre sna trialacha caighdeánaithe. É sin ráite, níor cheart dúinn a bheith ag brath ar na trialacha amháin mar shlat tomhais don litearthacht (CNCM, 2007: 61). De bharr gur bhain trí cinn de na ceithre phríomhsprioc don litearthacht sa straitéis náisiúnta ar an litearthacht agus ar an uimhearthacht le trialacha caighdeánaithe, d'fhéadfaí a mhaíomh go bhfuiltear ag nascadh torthaí arda i dtrialacha caighdeánaithe le hardleibhéal litearthachta (Ó Breacháin & O'Toole, 2013: 408). Is cúis inné é i dtaobh na Gaeilge nuair a bhreathnaítear ar cheann de na scrúduithe is mó a leagtar béim air sa tír seo, scrúdú na hArdteistiméireachta.

Is deacair a shamhlú gur maith an tslat tomhais do chaighdeán litearthachta na Gaeilge é scrúdú na hArdteistiméireachta, go háirithe i gcás chainteoirí dúchais na Gaeilge. Bronntar 40% de mharcanna an scrúdaithe (Ardleibhéal) ar an mBéaltriail agus 10% ar an gCluastuiscint, a fhágann gur féidir pas a fháil sa scrúdú gan dul i ngleic le próis, filíocht, ceapadóireacht, srl. Is ar spriocanna an táirge a dhírítear aird na gceartaitheoirí don cheapadóireacht (aiste, scéal, nó díospóireacht), áit a dtugtar 80% de na marcanna do chumas na Gaeilge. Ní bhronntar ach 15% ar ionramháil ábhair agus níos lú ná sin arís do stíl na

scríbhneoireachta, 5%. Mar a mhínítear sna nótaí do na ceartaitheoirí, “Is í an mháistreacht ar an teanga leis na smaointe a ionramháil an ghné den scríbhneoireacht is tábhachtaí agus an cheapadóireacht á grádú” (Coimisiún na Scrúdaithe Stáit, 2015: 11). Is cosúil nach bhfuil tábhacht le smaointe, tuairimí, ná mothúcháin don cheapadóireacht sa Ghaeilge agus go bhfuil neamhaird á dhéanamh ar go leor de na gnéithe a luadh thuas sa sainmhíniú ar an litearthacht. Ní féidir a mhaíomh go bhfuil measúnú mar is ceart á dhéanamh ag scrúdú na hArdteistiméireachta ar chumas litearthachta daltaí a bhfuil an teanga ó dhúchas acu, ná daltaí eile nach iad.

3.3.3. Measúnú: Curaclam na Bunscoile (1999). Tugtar treoir do mhúinteoirí don mheasúnú mar chuid de Churaclam na Bunscoile (1999) in *Measúnú i gCuraclam na Bunscoile: Treoirlínte do Scoileanna* (CNCM, 2007). Mínítear sa cháipéis go bhfuil ceithre fheidhm ag measúnú dar leis an gcuraclam, “... feidhm mhúnlaitheach, shuimitheach, mheastóireachta agus dhiagnóiseach” agus tarraingítear aird ar dhá chur chuige ar leith: measúnú chun foghlama agus measúnú den fhoghlaim (8). Déantar measúnú chun foghlama ar bhonn leanúnach bunaithe ar eolas a bhailítear ón dalta. Is ar bhonn tréimhsiúil a bhíonn measúnú den fhoghlaim ar siúl ina ndéantar taifead ar dhul chun cinn an dalta. Tugtar neart samplaí de na cineálacha éagsúla measúnaithe i gcáipéis mheasúnaithe an churaclaim agus ar an gcaoi a bhféadfaí iad a chur i bhfeidhm sa rang. Is suntasach an ní é gur ar labhairt na Gaeilge a bhunaítear an dá shampla a thugtar faoi theanga na Gaeilge. Fianaise b’fhéidir, den bhéim mhór a bhí á cur ar an gcur chuige cumarsáideach don Ghaeilge i gCuraclam na Bunscoile (1999).

Mínítear sa cháipéis go bhfuil trialacha caighdeánaithe le déanamh faoi dhó sa tréimhse bunscolaíochta sa Bhéarla agus sa Mhatamaitic. Moltar do mhúinteoirí gan brath go hiomlán ar scór na dtrialach agus nach mór modhanna measúnaithe eile a úsáid ionas go mbeadh léargas níos fearr ag an múinteoir ar dhul chun cinn an dalta. Cé go raibh sé de dhualgas ar scoileanna na tíre úsáid a bhaint as trialacha caighdeánaithe sa Bhéarla agus sa

Mhatamaitic ó 2007 i leith, áitíodh sa cháipéis gur creideadh go raibh 95% de scoileanna á dhéanamh ar a gconlán féin roimhe sin (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2006).

Cuireadh an tríú triail chun cinn ó shin, triail i léitheoireacht na Gaeilge. Ó 2012 ceanglaíodh ar scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge "... trialacha caighdeánaithe a chur chun feidhme sa léitheoireacht Ghaeilge, sa léitheoireacht Bhéarla agus sa Mhatamaitic le linn na tréimhse Bealtaine/Meitheamh le haghaidh gach dalta i rang a 2, i rang a 4 agus i rang a 6" (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2011b). Cé go bhfuil na tréimhsí agus na ranganna céanna i gceist do scoileanna Béarla, ní cheanglaítear orthu ach léitheoireacht Bhéarla agus an Mhatamaitic a chur i bhfeidhm (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2011b). Cuireann an Foras Taighde ar Oideachas triail ar fáil do scoileanna Béarla sa Ghaeilge ach ní fios cé mhéad scoil a bhaineann leas as an triail.

Sa cháipéis ar an measúnú mar chuid de Churaclam na Bunscoile (1999) a luadh roimhe seo, mínítear go mbaintear úsáid as na trialacha caighdeánaithe ar thrí bhealach: (a) chun daltaí le deacrachtaí foghlama a aithint a dtabharfaí tacaíocht foghlama dóibh dá réir; (b) chun daltaí le sárchumas a aithint agus cur lena n-eispéaras foghlama; agus (c) chun dul chun cinn na ndaltaí a thuairisciú do thuismitheoirí na ndaltaí (CNCM, 2007: 61).

Más bunaithe ar thorthaí na dtrialacha caighdeánaithe a roghnaítear daltaí don tacaíocht foghlama, tá seans mór ann gur ar an mBéarla agus ar an Matamaitic amháin a díríodh suas go dtí 2012. Bheifeá ag súil freisin, go raibh sé i bhfad níos éasca ag múinteoirí daltaí le sárchumas sa Bhéarla agus sa Mhatamaitic a aithint bunaithe ar ghnóthachtáil na ndaltaí sna trialacha caighdeánaithe. Ní raibh an t-eolas céanna ar fáil i dtaobh na Gaeilge. Is éasca a shamhlú gur beag tacaíocht foghlama a cuireadh ar fáil don Ghaeilge sa tréimhse suas go dtí 2012 de bharr easpa eolais agus an nasc a luadh sa cháipéis mheasúnaithe idir torthaí na dtrialacha caighdeánaithe agus tacaíocht foghlama. Ní féidir a mhaíomh ach oiread go raibh dóthain eolais ag múinteoirí chun breithiúnas a thabhairt ar dhaltaí le sárchumas sa Ghaeilge.

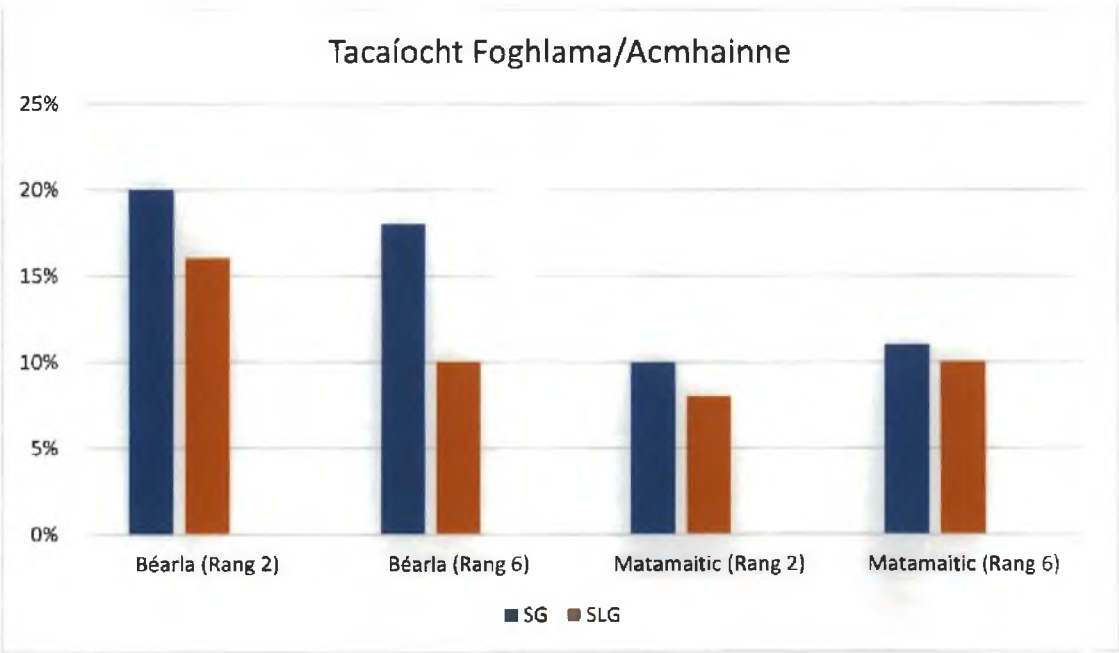
Is deacair cur le heispéaras foghlama an dalta le sárchumas sa Ghaeilge, mura dtugtar aitheantas don sárchumas.

Tugtar léargas dúinn i dtuairisc Shiel et al. (2011) ar an méid tacaíochta a chuirtear ar fáil sa Bhéarla agus sa Mhatamaitic i scoileanna a bhíonn ag múineadh i nGaeilge.

Thuairiscigh na húdair go raibh tacaíocht foghlama nó acmhainne á fháil ag 20% de dhaltai Rang a Dó agus 18% de dhaltai Rang a Sé i scoileanna Gaeltachta. Is 16% a bhí luaite le Rang a Dó agus 10% a bhí i gceist i Rang a Sé i scoileanna lán-Ghaeilge (Shiel et al., 2011: 24).

Tuairiscíodh go raibh 10% de dhaltai Rang a Dó agus 11% de dhaltai Rang a Sé i SG ag fáil tacaíocht foghlama/acmhainne don Mhatamaitic. Is iad 8% agus 10% na céatadáin a bhí i scoileanna lán-Ghaeilge i Rang a Dó agus i Rang a Sé (Shiel et al., 2011: 24).

Figióir 3.1. Tacaíocht foghlama/acmhainne sa Bhéarla agus sa Mhatamaitic

(Bunaithe ar Shiel et al., 2011: 24)

Mínítear sa tuarascáil go bhfuil níos mó cúnaimh á fháil ag scoileanna Gaeltachta leis an mBéarla i gcomparáid leis an meán náisiúnta (Shiel et al., 2011:14). D’fhéadfaí a mhaíomh go léiríonn an fhíric sin sainiúlacht chomhthéacs na Gaeltachta. Feictear difríochtaí ó thaobh

cúrsaí teanga agus stádais shocheacnamaíoch, mar shampla, gnéithe a ndéanfar tagairt dóibh níos deireanaí sa chaibidil seo.

Tagann an méid a léirítear i dtuarascáil Shiel et al. (2011) maidir le hábhar na tacaíochta foghlama leis an eolas a bailíodh in Mac Donnacha et al. (2004). Áitíodh sa taighde go raibh “... breis agus a thrí oiread daltaí ag fáil cabhrach leis an mBéarla ná mar a bhí leis an Matamaitic, agus a dheich n-oiread ag fáil tacaíochta leis an mBéarla ná mar a bhí leis an nGaeilge” (Mac Donnacha et al., 2004: 32). Ba 57% de dhaltai a bhí ag fáil tacaíochta sa Bhéarla ón múinteoir acmhainne, i gcomparáid le 13% sa Ghaeilge (Mac Donnacha et al., 2004: 32). Is léir ón bhfianaise sa dá thuarascáil go bhfuil an-bhéim á cur ag scoileanna Gaeltachta ar an mBéarla i gcás na tacaíochta foghlama/acmhainne. Is beag iontas gur ar an mBéarla a chuirfí an bhéim ó tharla gur don Bhéarla a bhí an triail chaighdeánaithe deartha.

Cé gur ar chomhthéacs na Gaeltachta atáthar ag díriú sa taighde seo, breathnófar freisin ar chaighdeán na litearthachta i scoileanna arb í an Ghaeilge meán teagaisc na scoile. Is minic a chuirtear an dá chomhthéacs scoile, Scoileanna Gaeltachta (SG) agus Scoileanna lán-Ghaeilge (SLG), faoin mbrat céanna i dtuairiscí agus i dtaighdí éagsúla cé gur iomaí difríocht eatarthu. Pléifear caighdeán na litearthachta sa Bhéarla ar dtús.

3.3.4. Litearthacht an Bhéarla i scoileanna arb í an Ghaeilge an meán teagaisc.

Tugtar léargas ar chaighdeán léitheoireachta daltaí a bhíonn ag freastal ar scoileanna arb í an Ghaeilge meán teagaisc na scoile, sa Bhéarla, i dtuairisc dar teideal *Measúnachtaí Náisiúnta 2010 ar Léitheoireacht Bhéarla agus ar an Mhatamaitic i Scoileanna a bhíonn ag Teagasc trí Mheán na Gaeilge (2011)*. Níorbh fhéidir meastúcháin ar leith a chur ar fáil do ghnóthachtáil scoileanna a bhí ag teagasc trí mheán na Gaeilge sna torthaí a tuairiscíodh i measúnachtaí náisiúnta 2009 de bharr an líon beag de na scoileanna sin a bhí san áireamh (Shiel et al., 2011: iii). Iarradh ar an bhForas Taighde ar Oideachas, “... measúnachtaí náisiúnta a chur i bhfeidhm ar shamplaí ionadaíocha de Scoileanna lán-Ghaeilge agus Gaeltachta i 2010” (Shiel et al., 2011: iii). Cuireadh 60 SG agus 60 SLG san áireamh agus ba ar dhaltai Rang a Dó agus

Rang a Sé a dírfódh sa tuairisc. Déantar comparáid idir torthaí mheasúnachtaí na Scoileanna Gaeltachta (SG) agus Scoileanna lán-Ghaeilge (SLG), agus meán náisiúnta (MN) 2009 sa tuairisc (Shiel et al., 2011: iii). Dáileadh ceistneoirí ar phríomhoidí, ar mhúinteoirí, ar dhaltaí, agus ar thuismitheoirí mar chuid de shamplaí ionadaíocha 2010 ionas go mbeifí in ann iad a chur i gcomparáid le heolas a bailíodh i measúnachtaí náisiúnta 2009. Cuireadh ceisteanna breise ar fáil do na SG agus SLG bunaithe ar chomhthéacs na scoileanna sin.

Sa chomparáid a rinneadh, dúradh go raibh meánmharc dhaltaí Rang a Dó agus Rang a Sé i scoileanna arb í an Ghaeilge meán teagaisc na scoile, "... significantly higher ..." (Shiel et al., 2011: 11) ná an MN. Cé nach raibh mórán de dhifríocht idir meánmharc na SG agus an MN i Rang a Dó (253 sna SG le hais 250, an MN), bhí meánmharc Rang a Sé sna SG "... significantly higher ..." (Shiel et al., 2011: 11) ná an MN. Léiríodh go raibh meánmharc na SLG i bhfad níos airde ná meánmharc na SG i Rang a Dó ach nach raibh an oiread céanna de dhifríocht i gceist i Rang a Sé: SLG (266) agus SG (257) (Shiel et al., 2011: 11).

Is léir ó fhianaise an taighde, go raibh ag éirí i bhfad níos fearr le SG agus le SLG i léitheoireacht an Bhéarla i gcomparáid leis an MN. Ní raibh bearna rómhór idir an MN agus meánmharc na SG i Rang a Dó agus bhí meánmharc na SLG i bhfad níos airde ná na SG ag an leibhéal sin. D'fhéadfaí a mhaíomh nach mbeadh an taithí chéanna ag daltaí na Gaeltachta sa Bhéarla agus a bheadh ag daltaí na SLG i Rang a Dó, de bharr líon na ndaltaí Gaeltachta arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais. Ní raibh ach 2% de scoileanna lán-Ghaeilge a raibh an Ghaeilge mar theanga teaghlaigh acu i gcomparáid le hidir 20% agus 25% de na daltaí i SG (Shiel et al., 2011: 17).

Léiríonn figiúirí an taighde go dtagann an-fhorbairt ar chumas léitheoireachta dhaltaí na Gaeltachta sa Bhéarla idir Rang a Dó agus Rang a Sé. Go deimhin, is airde i bhfad a bhí

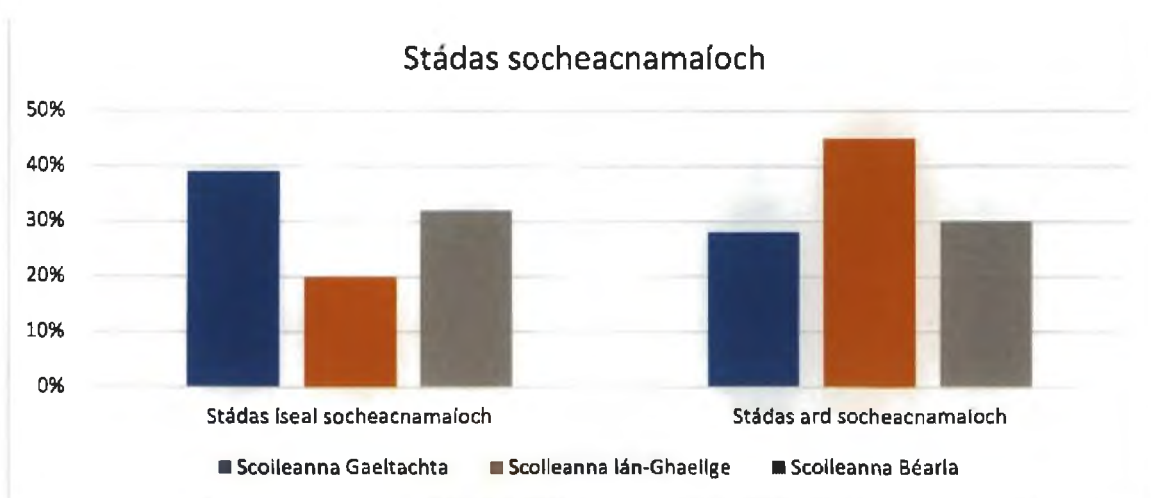
---

⁵ Níor úsáideadh an leagan Gaeilge den tuarascáil anseo de bharr go nglactar leis gur aistriúchán míchruinn é "níos airde" ar "significantly higher" a bhí sa leagan Béarla den tuarascáil.

meánmharc Rang a Sé i SG i gcomparáid leis an MN. Cé go mb'fhéidir go raibh tionchar ag cúlra teanga ar mheánmharc íseal Rang a Dó, bhí na SG chun cinn ar an MN fiú ag an leibhéal sin. Ní raibh mórán de dhifríocht idir SG agus SLG i Rang a Sé, ach ba iad na SLG a bhí chun cinn. Mar a phléitear sa tuarascáil, bíonn nasc le feiceáil idir fachtóirí ar nós, stádas socheacnamaíoch, líon na leabhar sa teaghlach, agus fachtóirí eile nach iad, le caighdeán gnóthachtála na ndaltaí. Léirítear difríochtaí sa tuarascáil idir SG agus SLG bunaithe ar na fachtóirí sin a mbeadh tionchar acu ar an mbearna gnóthachtála idir an dá scoil ag Rang a Sé.

Feictear i dtuarascáil Shiel et al. (2011) go n-ardaíonn caighdeán gnóthachtála na ndaltaí i léitheoireacht an Bhéarla de réir mar a ardaíonn stádas socheacnamaíoch na ndaltaí. Nasctar stádas ard socheacnamaíoch an teaghlaigh le '... significantly higher levels of achievement ...' (Shiel et al., 2011: 16). Léirítear sa tuarascáil go bhfuil difríochtaí móra idir cúlraí na ndaltaí i SLG i gcomparáid leis na SG agus an MN. Áitítear go bhfuil 39% de dhaltaí Rang a Sé i SG agus 32% de dhaltaí Rang a Sé i scoileanna Béarla (SB) i gclanna le stádas íseal socheacnamaíoch i gcomparáid le 20% i SLG. Feictear go mbaineann 45% de dhaltaí i SLG le clanna a bhfuil stádas ard socheacnamaíoch acu i gcomparáid le 28% de dhaltaí i SG agus 30% de dhaltaí i SB (Shiel et al., 2011: 16).

Figiúr 3.2. Stádas socheacnamaíoch dhaltaí Rang a Sé

(Bunaithe ar Shiel et al., 2011: 16)

Rinneadh tagairt do scoileanna a bhí páirteach sa scéim DEIS sa tuairisc. Tuairiscíodh go raibh 8% de dhaltáí Rang a Sé i SLG ag freastal ar scoileanna a bhí páirteach sa Chlár Tacaíochta Scoile (CTS) faoi DEIS, i gcomparáid le 44% de SG. Is faoin scéim DEIS Tuaithe a bhí na SG agus is faoin scéim DEIS Uirbeach a bhí na SLG. Chonacthas go raibh an meánchaighdeán léitheoireachta a bhí ag daltaí Rang a Dó sna SLG agus sna SG, a bhí sa CTS i bhfad níos ísle ná scoileanna nach raibh páirteach sa chlár. Ní raibh mórán idir meánmharc na SG a bhí páirteach sa CTS i Rang a Sé i gcomparáid le scoileanna nach raibh páirteach sa chlár. Níorbh amhlaidh an cás le SLG a bhí páirteach sa CTS, a raibh marcanna níos ísle acu ná scoileanna eile nach raibh páirteach ann (Shiel et al., 2011: 21). Tagann na staitisticí le taighde Weir, Archer agus Millar (2009), a deir go n-éiríonn níos fearr le scoileanna tuaithe atá faoin scéim DEIS i gcomparáid le scoileanna a thagann faoi na bandaí uirbeacha.

Léiríonn an tuairisc go bhfuil céatadán ard de dhaltáí i SG ina gcónaí i gceantair atá faoi mhíbhuntáiste, a bhfuil stádas íseal socheacnamaíoch acu, agus nach í an Béarla a dteanga dhúchais. Luaitear sa tuairisc an tionchar a d'fhéadfadh a bheith ag na fachtóirí sin ar leibhéal gnóthachtála an dalta sa léitheoireacht Bhéarla. Ainneoin na gconstaicí, tá ag éirí thar cionn le daltaí na Gaeltachta i dtrialacha caighdeánaithe i léitheoireacht an Bhéarla.

Léiríonn an teanga a roghnaítear don tacaíocht foghlama/acmhainne agus an teanga a roghnaítear do na trialacha caighdeánaithe sa Mhatamataic, an claonadh atá ag daltaí i dtreo an Bhéarla. Áitíodh in Mac Donnacha et al. (2004) gur i mBéarla a chuir 50% de mhúinteoirí acmhainne, agus 42% de mhúinteoirí tacaíochta foghlama, cúnamh ar fáil do na daltaí sa Mhatamaitic. Bhain 28% de mhúinteoirí acmhainne agus 32% de mhúinteoirí tacaíochta foghlama úsáid as an nGaeilge don Mhatamaitic (Mac Donnacha et al., 2004: 31-32). Bhí meascán den dá theanga á úsáid ag 23% de mhúinteoirí acmhainne agus 26% de mhúinteoirí tacaíochta foghlama i múineadh na Matamaitice. Tuairiscíodh i dtuarascáil Shiel et al. (2011) nach ndearna ach 49% de dhaltáí Rang a Dó sna SG an triail Mhatamaitice i nGaeilge (i

gcomparáid le 91% i SLG) agus gur 59% a rinne an triail i nGaeilge i Rang a Sé (Shiel et al., 2011: 14). Roghnaigh an múinteoir an leagan de réir ranga i Rang a Dó agus bunaithe ar an dalta féin i Rang a Sé (Shiel et al., 2011: 14). Más i mBéarla atá léitheoireacht na Matamaitice á dhéanamh i bhformhór SG, agus má tá go leor den ábhar á chur i láthair i mBéarla, is cinnte go gcuideodh sé go mór le cumas na ndaltaí sa Bhéarla. Feictear tuilleadh fianaise den ábaltacht sa Bhéarla sa staidéar is deireanaí ar chumas labhartha cainteoirí dúchais na Gaeltachta, áit a maítear go bhfuil ag éirí le cainteoirí dúchais Gaeltachta cumas níos fearr a bhaint amach sa Bhéarla ná sa Ghaeilge, “Nuair a chuirtear cumas iomlán sa Ghaeilge i gcomparáid leis an gcumas sa Bhéarla, trí mhodh scórála, tá gach páiste ceannasach sa Bhéarla” (Péterváry, Ó Curnáin, Ó Giollagáin & Sheahan, 2014: 221).

Is léir ón méid a pléadh go dtí seo nach bhfeictear deacrachtaí ag SG ná ag SLG le trialacha caighdeánaithe sa léitheoireacht Bhéarla. Anuas air sin, léirítear go dtagann forbairt mhór ar chaighdeán léitheoireachta an Bhéarla i SG idir Rang a Dó agus Rang a Sé. Tuairiscítear go bhfuil ag éirí níos fearr le SLG ná SG i léitheoireacht an Bhéarla i Rang a Sé. Mínítear go bhféadfadh tionchar a bheith ag líon na ndaltaí Gaeltachta atá faoi mhíbhuntáiste nó a thagann ó theaghlaigh a bhfuil stádas íseal socheacnamaíoch acu ar an toradh. Feictear freisin go ndéanann céatadán ard de dhaltaí na Gaeltachta a dtrialacha Matamaitice i mBéarla. Cé go bhfuil eolas le fáil ar léitheoireacht an Bhéarla, ní fios cén chaoi a bhfuil ag éirí le SG ná le SLG i dtaobh scríbhneoireacht an Bhéarla. Níor thángthas ar aon fhianaise maidir le caighdeán gnóthachtála dhaltaí i scríbhneoireacht an Bhéarla.

3.3.5. Litearthacht na Gaeilge i scoileanna arb í an Ghaeilge an meán teagaisc.

Bailíodh eolas ar scileanna labhartha, éisteachta, agus léitheoireachta dhaltaí bunscoile i SG agus SLG, sa Bhéarla agus sa Ghaeilge, i dtaighde Harris et al. (2006). Thóg an taighde sin ar an eolas a bailíodh in Harris (1984) ar scileanna labhartha agus éisteachta na ndaltaí, agus cuireadh scileanna léitheoireachta san áireamh chomh maith. Bhí SG, SLG, agus SB san áireamh agus baineadh úsáid as trialacha éagsúla le haghaidh scileanna labhartha, éisteachta,

agus léitheoireachta na ndaltaí a mheas. Bunaíodh na trialacha labhartha agus éisteachta sa Ghaeilge ar na cinn a cruthaíodh sna 1980í ach bhí ar an bhForas Taighde ar Oideachas triail nua a leagan amach don léitheoireacht. Cinneadh ar léamhthuiscint don triail léitheoireachta agus bunaíodh na sleachta agus na ceisteanna a bhí leo ar anailís a rinneadh ar fheidhmeanna churacclam na bunscoile sa Ghaeilge (Harris et al., 2006: 15).

Léiríonn torthaí an taighde gur éirigh níos fearr le SLG ná le SG sna trialacha léitheoireachta. Bhí caighdeán léitheoireachta i bhfad níos airde ag daltaí i SLG sa Ghaeilge ná mar a bhí ag daltaí i SB. Bhain na daltaí sna SG meánleibhéal amach ach bhí an marc níos giorra do dhaltaí i SLG ná do dhaltaí i SB. I dtasc amháin, ag críochnú abairtí, 85.0 an meánmharc a bhí ag daltaí i SLG, i gcomparáid le 38.9 do dhaltaí i SB. Is é 70.9% an figiúir a bhain SG amach sa triail chéanna (Harris et al., 2006: 94-95).

Admhaíonn údair an taighde thuas, go raibh na trialacha ar fad bunaithe ar chaighdeán do dhaltaí arbh í an Ghaeilge an dara teanga acu agus go bhféadfadh sé go raibh tionchar aige ar thorthaí na ndaltaí Gaeltachta:

... in the case of the Gaeltacht results generally, as pointed out previously (Harris, 1984), is that our tests, particularly the Irish Listening and Irish Speaking tests, have a relatively limited scope and are primarily geared to measuring the performance of second-language speakers (Harris et al., 2000: 161).

Dá mba ar chainteoirí T1 na Gaeilge a bhí an triail bunaithe, tá seans ann go mbeadh toradh difriúil i gceist. D'fhéadfadh sé, áfach, nach amhlaidh a bheadh an cás maidir le léitheoireacht na Gaeilge. Tagann na torthaí maidir le léitheoireacht na Gaeilge leis an tuairim go mbíonn caighdeán níos fearr ag cainteoirí dúchais Gaeilge i léitheoireacht agus i scríbhneoireacht an Bhéarla ná léitheoireacht agus scríbhneoireacht na Gaeilge. Léiríodh na tuairimí sin ag Siompóisiam faoin Léitheoireacht a reáchtáladh i nGaeltacht na Gaillimhe i Márta na bliana 2002. Labhair Dónall P. Ó Baoill (2003) ar an traidisiún láidir béil a bhí sa Ghaeltacht agus ar

a laghad airde a tugadh ar chothú na léitheoireachta agus na scríbhneoireachta sa Ghaeilge, pointe ar aontaigh Máire Denvir leis ina cuid cainte féin: “Go traidisiúnta is lucht inste scéil agus lucht béaloidis iad pobal na Gaeltachta agus níl traidisiún mór léitheoireachta againn” (2003: 106). Is léir go gcreideann Ó Baoill (2003) nach bhfuil mórán d’athrú tagtha ar an méid sin sa lá atá inniu ann agus go bhfuil “seanphatrún” le feiceáil i measc mhuintir na Gaeltachta i dtaobh chúrsaí léitheoireachta, “... an léitheoireacht a dhéanamh trí bhíthin an Bhéarla” (65). Tagann an tuairim sin le taighde de Brún (2007) ar nósanna léitheoireachta daltaí i scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge. Dúirt 10% de na rannpháirtithe gur i nGaeilge den chuid is mó a léigh na daltaí agus iad ag léamh go neamhspléach i gcomparáid le 48% a dúirt an rud céanna i dtaobh an Bhéarla (de Brún, 2007: 4).

Díríonn Hickey ags Ó Cainín (2003) ar roinnt de na fáthanna a mbíonn deacrachtaí ag daltaí le léitheoireacht na Gaeilge a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar an gclaonadh a bhíonn ag daltaí leabhar Béarla a roghnú. Tuigtear dóibh go mbíonn deacrachtaí ag daltaí le díchodú na Gaeilge agus gur minic a théann siad i muinín fhuaimneanna an Bhéarla agus iad ag tabhairt faoi fhocail nua (Hickey & Ó Cainín, 2003: 26). Creideann Hickey agus Stenson (2011) nach mbíonn dóthain béime á cur ar chúrsaí fóineolaíochta ná ar anailís a dhéanamh ar orthagrafaíocht na Gaeilge in oiliúint réamhsheirbhíse do mhúinteoirí agus nach mbíonn na scileanna ag múinteoirí chun dul i ngleic leo sa seomra ranga (27). Feictear dóibh gur minic a théann múinteoirí i muinín cur chuige ar nós ‘breathnaigh-agus-abair’ (*look-and-say*) de bharr easpa oiliúna (Hickey & Stenson, 2011: 26). Maítear i dtuairisc E. Kennedy et al. (2012) nach mór teagasc córasach fónaice a bheith ina dhlúthchuid de mhúineadh na litearthachta de bharr go mbíonn tionchar níos mó ag an gcur chuige ar fhorbairt na léitheoireachta i gcomparáid le cuir chuige eile (115). Feictear go bhfuil ceardlanna á gcur ar fáil ag an tSeirbhís um Fhorbairt Ghairmiúil do Mhúinteoirí (*PDST*) do mhúineadh na fónaice sa Bhéarla ach ní léir go bhfuil an traenáil chéanna ar fáil don Ghaeilge (*PDST*, 2014).

Cruthaíonn na difríochtaí idir canúint agus an caighdeán scríofa deacrachtaí do dhaltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad agus bíonn deacrachtaí acu freisin de bharr caolú ar a gcumas sa Ghaeilge (Hickey & Ó Cainín, 2003: 26). Dar le de Brún (2007) bíonn deacrachtaí ag daltaí le teanga an leabhair aistrithe go háirithe de bharr easpa eolais nó tuisceana a bheith ag an aistritheoir ar an spriocléitheoir (24). Léiríonn sí gur chreid 50% de rannpháirtithe an taighde go raibh an Ghaeilge níos soiléire i mbunleabhar Gaeilge i gcomparáid le 17% a chreid go raibh leabhair aistrithe níos soiléire (de Brún, 2007: 19). Tagraíodh do scéim *Shéideán Sí* mar shampla de bhunleabhair Ghaeilge a raibh ag éirí go maith leo (de Brún, 2007: 19). Maíonn sí go gcuirtear na leabhair chéanna ar fáil le freastal ar fhoghlaimeoirí agus ar chainteoirí dúchais, cé go bhfuil "... cumais éagsúla teanga agus cumais éagsúla léitheoireachta ag an dá dhream" (de Brún, 2007: 8).

Luaitear soláthar srianta de leabhair oiriúnacha ar cheann eile de na fáthanna a mbíonn deacrachtaí ag daltaí le léitheoireacht na Gaeilge (Hickey & Ó Cainín, 2003: 27). Is dúshlán é de bharr na béime a chuirtear ar réimse leabhar agus ábhar do dhaltaí mar bhunús d'fhorbairt na litearthachta (E. Kennedy, 2009: 2-3; E. Kennedy et al., 2012: 331). Maíonn Shanahan, Callison, Carriere, Duke, Pearson, Schatschneider & Torgesen (2010) nach mór réimse téacsanna a bheith ar fáil do dhaltaí: a bhfuil neart eolais agus smaointe iontu; atá ag leibhéal feiliúnach don dalta; agus a thagann le haidhmeanna an cheachta atá idir lámha (30-33).

Áitíonn de Brún (2007) go bhfuil feabhas tagtha ar líon na leabhar atá á bhfoilsíú ach go bhfuil bearnaí móra i réimsí áirithe (8). Tuigtear gur minic a bhíonn aois molta le cuid de na leabhair a chuirtear ar fáil ach nach dtagann na moltaí le leibhéal teanga ná le suim na ngasúr ag an leibhéal sin (de Brún, 2007: 13). Mínítear nach éasca ach oiread ag foilsitheoirí ná ag díoltóirí na leabhar Gaeilge eolas agus leabhair a scaipeadh (de Brún, 2007: 31).

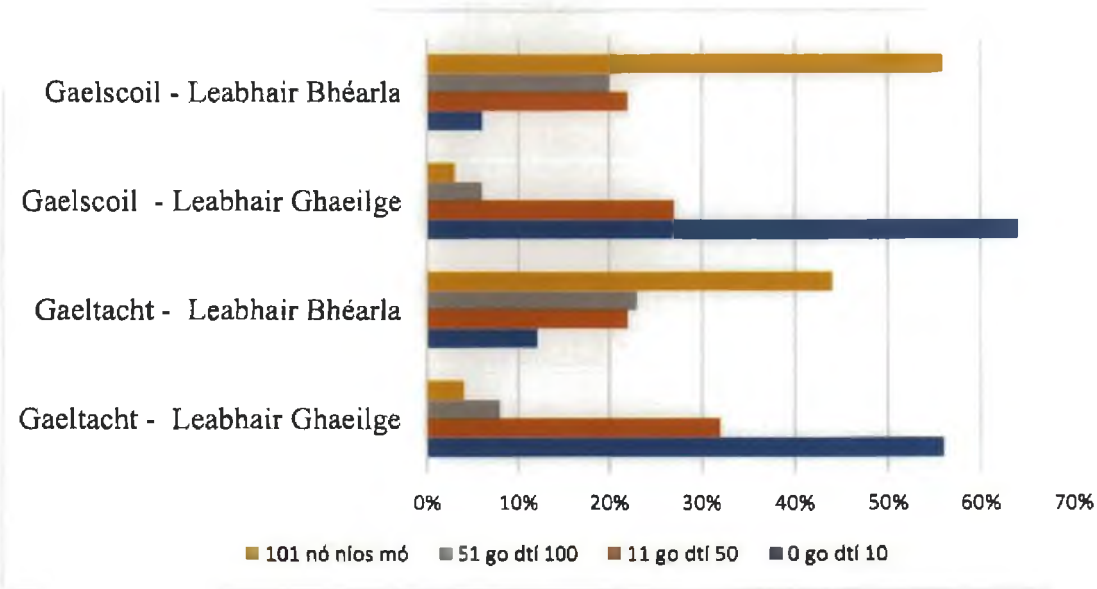
Ar an dá chúis dheireanacha a luann Hickey agus Ó Cainín (2003) tá inspreagadh íseal ó thaobh leabhair Ghaeilge a léamh agus fadhb tacaíochta (27). Mura mbíonn réimse leabhar ar fáil sa seomra ranga a mbeidh suim ag na daltaí iontu agus a mbeidh leibhéal deacrachta

sásúil iontu, is deacair a shamhlú go mbeadh inspreagadh ann do dhaltáí i dtaobh na léitheoireachta. Creidtear go gcuireann daltaí dua orthu féin i dtaobh na léitheoireachta nuair a bhíonn ábhar ar fáil dóibh a mbainfidh siad sásamh as agus a thagann lena leibhéal léitheoireachta (Guthrie & Wigfield, 2000: 412; Walker, 2003: 173). Bíonn tionchar ag an ábhar agus ag an leibhéal ar inspreagadh an dalta, gné a phléifear níos deireanaí sa chaibidil seo. Is é is lú inspreagadh atá ag daltaí i dtaobh na léitheoireachta sa Ghaeilge is é is lú an léitheoireacht a dhéanfaidh siad (Hickey & Ó Cainín, 2003: 27).

Creidtear go mbíonn an nós léitheoireachta sa Ghaeilge i dteaghlaigh Ghaeltachta “lag go leor” agus go mbíonn cumas lag léitheoireachta sa Ghaeilge ag tuismitheoirí daltaí a bhíonn ag freastal ar scoileanna lán-Ghaeilge (Hickey & Ó Cainín, 2003: 27). Is cinnte go bhféadfadh tionchar mór a bheith ag an easpa tacaíochta i dtaobh na léitheoireachta sa Ghaeilge ar fhorbairt litearthachta na ndaltaí. Chonacthas gaol láidir, mar shampla, idir líon ard leabhar Béarla a bheith sa teaghlach agus caighdeán ard gnóthachtála i léitheoireacht an Bhéarla, sna measúnachtaí náisiúnta sa bhliain 2010 (Shiel et al., 2011: 18). Bheifeá ag súil gurbh amhlaidh an cás é maidir le leabhair Ghaeilge. Feictear i dtuarascáil Shiel et al. (2011) nach mórán leabhar Gaeilge a bhíonn i dteaghlaigh Ghaeltachta, ná go deimhin i dteaghlaigh ina mbíonn gasúir ag freastal ar SLG. Léiríodh sa tuarascáil gur 56% de dhaltáí Gaeltachta agus 64% de dhaltáí Gaelscoile a raibh idir 0-10 leabhar Gaeilge sa teach acu. Ní raibh ach 12% de dhaltáí Gaeltachta agus 9% de dhaltáí Gaelscoile a raibh idir 51-101 nó níos mó leabhar Gaeilge ina gcuid tithe (Shiel et al., 2011: 17-18).

Figiúr 3.3. Líon na leabhar a bhíonn sa teaghlach ag daltaí Rang a Sé

(Bunaithe ar: Shiel et al., 2011)

I bhfianaise an méid a pléadh maidir le léitheoireacht na Gaeilge, aithnítear go bhfuil roinnt mhaith dúshlán le sárú le go dtiocfaidh feabhas mar is ceart ar chaighdeán léitheoireachta an dalta. Is léir an tábhacht ollmhór atá le comhthéacs na scoile chun tacú le forbairt na léitheoireachta sa Ghaeilge. Ní héasca do dhaltai forbairt a dhéanamh ar a gcaighdeán léitheoireachta sa Ghaeilge sa bhaile de bharr an easpa ábhar agus tacaíochta a bhíonn ar fáil dóibh ina dteaghlaigh féin. Is léir ó chur síos Hickey agus Stenson (2011) nach bhfuil béim á leagan ar scileanna fónaice a thacaíonn le forbairt na léitheoireachta sa Ghaeilge. Mura dtugtar deis do dhaltai forbairt a dhéanamh ar na scileanna ar fad a chuideoidh leo agus iad i mbun léitheoireachta is deacair a shamhlú go dtiocfaidh forbairt ar chaighdeán na léitheoireachta. Ina theannta sin, is é is mó scileanna agus taithí atá ag daltaí i léitheoireacht na Gaeilge is é is mó seans a bheidh ann nach mbeidh drogall orthu tabhairt faoi.

3.3.6. Teanga na litearthachta. Is é an treoir a thugtar i gCuraclam na Bunscoile (1999), "... gan tosú ar léitheoireacht fhoirmiúil sa dá theanga ag an am céanna" (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 1999: 5). Anuas air sin, moltar nár cheart tús a chur leis an léitheoireacht sa Ghaeilge go dtí go mbeadh "bunús maith" cainte ag an dalta (An Roinn

Oideachais agus Scileanna, 1999: 5). Cé nach bhfuil Curaclam Teanga na Bunscoile (2015) curtha i bhfeidhm i mbunscoileanna na tíre fós, déantar tagairt do thréimhse tumtha don Ghaeilge i gcomhthéacs na Gaeltachta agus na scoileanna lán-Ghaeilge sa churaclam nua. Mínítear go “[m]beidh sé de rogha ag boird bhainistíochta na scoileanna, tar éis próiseas comhairliúcháin a bheith acu le tuismitheoirí, foghlaim an Bhéarla ag na páistí a chur siar go dtí deireadh rang na naíonán sinsearach” (CNCM, 2015: 6). Mínítear sa churaclam nua go dtugann an tréimhse tumtha deis do chainteoirí dúchais saibhriú agus forbairt a dhéanamh ar a gcuid Gaeilge agus go mbíonn seans ag daltaí eile nach cainteoirí dúchais iad, “iad féin a thumadh sa teanga” (CNCM, 2015: 6). Áitítear go ndéanfaidh na daltaí traschur ar na scoileanna teanga ón nGaeilge go Béarla, “... go háirithe na scoileanna litearthachta” (CNCM, 2015: 6).

Tarraingíodh aird ar theanga thús na léitheoireachta i 2007 nuair a scaipeadh Ciorcalán 0044/2007, áit ar maíodh gur cheart do scoileanna, arb í an Ghaeilge meán teagaisc na scoile, 2.5 uair an chloig a thabhairt do mhúineadh an Bhéarla gach seachtain ag tosú sa dara téarma sna Naíonáin Bheaga ar a dheireanaí (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2007).

D’fhágfadh sé sin nach mbeifí in ann tumadh iomlán a dhéanamh sa Ghaeilge don chéad tréimhse scolaíochta agus go gcaithfí tús a chur le léitheoireacht an Bhéarla níos luaithe ná mar a bhíonn i roinnt SG agus SLG. Ní haon ionadh gur chruthaigh an ciorcalán céanna an-teannas idir an Roinn Oideachais agus Scileanna agus scoileanna arb í an Ghaeilge meán teagaisc na scoile. Tarraingíodh siar an ciorcalán in Eanáir na bliana 2010 de bharr urghaire Ard-Chúirte.

De bharr easpa cinnteachta ar an ngné seo den mhúinteoireacht, tá cleachtais dhifriúla á gcur i bhfeidhm i SG agus SLG. Áitíodh i dtaighde Ní Bhaoill agus Uí Dhuibhir (2004) go raibh trí nós á gcur i bhfeidhm maidir le tús na léitheoireachta foirmiúla i scoileanna arb í an Ghaeilge meán teagaisc na scoile: (a) An Ghaeilge ar dtús; (b) an Béarla ar dtús; agus (c) an dá theanga ag an am céanna (Ní Bhaoill & Ó Duibhir, 2004: 4). Léiríodh go dtosaíonn 58%

de na scoileanna a ghlac páirt sa taighde leis an nGaeilge, 36.4% leis an mBéarla, agus 5.7% leis an dá theanga ag an am céanna (Ní Bhaoill & Ó Duibhir, 2004: 4). Tugtar léargas ar na nósanna sin freisin i dtuairisc Shiel et al. (2011). Áitíodh gur 73% de scoileanna lán-Ghaeilge a chuir tús leis an nGaeilge ar dtús i gcomparáid le 17% a thosaigh leis an mBéarla; bhí meascán den dá theanga á úsáid ag 11% de scoileanna lán-Ghaeilge do thús na léitheoireachta (Shiel et al., 2011: 25). Chonacthas go raibh thart ar an tríú cuid de SG i ngach ceann de na trí chatagóir (Shiel et al., 2011: 25).

Léiríonn Mac Donnacha et al. (2004) go mbíonn difríochtaí idir nósanna na scoileanna i dtí chatagóir na Gaeltachta. Níor thosaigh ach 14% de scoileanna a bhí suite i gCatagóir A na Gaeltachta ar léitheoireacht an Bhéarla sna Naíonáin Bheaga i gcomparáid le 47% a thosaigh ar an mBéarla sa rang sin sa dá chatagóir eile (Mac Donnacha et al., 2004: 36). Míníodh sa tuarascáil gur mheas na príomhoidí go mbeadh sé níos fearr dá gcuirfí treoir chinnte ar fáil do scoileanna maidir le cén rang ar cheart tús foirmiúil a chur le múineadh na Gaeilge agus an Bhéarla sa scoil. Áitíodh gurbh fhearr, "... go mbeadh gach scoil, go háirithe scoileanna atá suite in aice lena chéile, ag cloí leis an gcleachtas céanna" (Mac Donnacha et al., 2004: 36).

Dealraíonn sé, ó na nósanna éagsúla a bhíonn i mbunscoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge, nach nglacann chuile scoil le moladh na Roinne Oideachais agus Scileanna maidir le tús na litearthachta agus go mbíonn drogall ar roinnt scoileanna an léitheoireacht fhoirmeálta a dhéanamh sa Ghaeilge ar dtús. D'fhéadfadh sé go gcreidtear nach chun leasa na ndaltaí díriú ar an nGaeilge ar dtús ar fhaitíos go ndéanfaí éagóir ar fhorbairt scileanna sa Bhéarla. Ach ní hamhlaidh an cás de réir churaclaim nua na bunscoile.

Mínítear i gceann de na tuairiscí a cuireadh i dtoll a chéile mar threoir d'fhorbairt churaclaim nua bunscoile, go ndéanann daltaí traschur ar scileanna i dteanga amháin go dtí an teanga eile, teoiric ar a dtugtar an '*interdependence hypothesis*' (Ó Duibhir & Cummins,

2012: 31). Is mar seo a leanas a dhéanann na húdair cur síos ar an bprionsabal i gcomhthéacs an oideachais:

... what this principle means is that in an all-Irish school, Irish instruction that develops oral and literacy skills is not just developing Irish skills, it is also developing a deeper conceptual and linguistic proficiency that is strongly related to the development of literacy in the majority language (English) (Ó Duibhir & Cummins, 2012: 31).

Tarraingíonn údair na tuairisce aird ar obair Montrul (2008), agus an traschur á phlé. Nuair a bhíonn teanga cheannasach agus teanga mhionlaigh in iomaíocht lena chéile i gcomhthéacs na scoile, creideann Montrul (2008) gur mó seans a bhíonn ann go ndéanann cainteoir dátheangach comhuaineach (*simultaneous bilingual*) sealbhú níos iomláine ar an teanga cheannasach ná ar an teanga mhionlaigh (luaite in: Ó Duibhir & Cummins, 2012: 58). Maíonn Ó Duibhir & Cummins (2012) nach mór tuilleadh tacaíochta a thabhairt don teanga mhionlaigh chun cúiteamh a dhéanamh ar cheannas an Bhéarla (58). Faoin dátheangachas suimitheach, bíonn meon dearfach chomh maith le hinniúlacht ag an duine sa dá theanga (Baker, 2011: 72). Áitíonn Landry, Allard & Deveau (2007) go ndéantar treisiú ar an dátheangachas suimitheach nuair a dhéantar cúram don teanga mhionlaigh (143).

Rinneadh scagadh ar an tionchar a bhíonn ag an teanga a úsáidtear do thús na litearthachta i gcomhthéacs scoileanna a bhíonn ag múineadh i nGaeilge i dtaighde Parsons agus Lyddy (2009). Piocadh ceithre scoil i gContae na Gaillimhe le páirt a ghlacadh sa taighde, dhá scoil lán-Ghaeilge, ceann a thosaigh le léitheoireacht an Bhéarla (LB) agus ceann a thosaigh le léitheoireacht na Gaeilge (LG), SG (léitheoireacht na Gaeilge ar dtús) agus SB (léitheoireacht an Bhéarla ar dtús). Díríodh ar na Naíonáin Bheaga, Rang a Dó, agus Rang a Ceathair sa taighde. Roghnaíodh na scoileanna sin tar éis rangú a dhéanamh orthu ó thaobh líon na ndaltaí sna seomraí ranga, cóimheas gnéis, agus stádas socheacnamaíoch.

I measc na dtrialacha a cuireadh i bhfeidhm sa taighde bhí: eolas ar fhuaimneanna, ag léamh focail agus ag léamh focail gan chéill, ag roghnú focail bunaithe ar an ortagrafaíocht, agus ag meaitseáil focail le pictiúir (Parsons & Lyddy, 2009: 14-17). Bhí na marcanna a bhí á dtuilleamh ag na SLG sa Bhéarla ar comhchéim leis an SB sa Bhéarla. Ina theannta sin, chruthaigh na SLG i bhfad níos fearr ná an SB sna trialacha Gaeilge. Bhí an lámh in uachtar ag an SLG a thosaigh ar an léitheoireacht sa Ghaeilge ar dtús ar an SLG a thosaigh le léitheoireacht an Bhéarla ar dtús sna trialacha ar fad (Parsons & Lyddy, 2009). Cé go gcaithfear a bheith cúramach gan iomarca meáchain a chur i dtaighde Parsons agus Lyddy (2009) de bharr nach raibh ach scoil amháin i gceist i ngach comhthéacs scoile, tagann na torthaí go mór leis an tuairim gur cheart tús a chur le léitheoireacht fhoirmiúil sa Ghaeilge ar dtús i scoileanna arb í an Ghaeilge an meán teagaisc (Ní Bhaoill & Ó Duibhir, 2004). Léiríonn na torthaí nach mbeadh aon dochar á dhéanamh do scileanna léitheoireachta an Bhéarla dá dtosófaí le léitheoireacht na Gaeilge ar dtús.

I gcáipéis a d'fhoilsigh Gaelscoileanna Teo., moltar an luath-thumoideachas mar chur chuige, "... chun go sealbhódh sé/sí tairseach leibhéal teanga lenar féidir leis/léi dul i ngleic go feidhmiúil leis an gcuraclam trí mheán na Gaeilge" (Ní Mhaoláin, 2013: 10). Bunaithe ar thuairiscí ar nós Shiel et al. (2011), creidtear nach mbíonn an Ghaeilge ar a dtoil ag líon ard páistí a thosaíonn sna Naíonáin Bheaga sna Gaelscoileanna. Is amhlaidh go mbeadh an luath-thumoideachas an-tábhachtach don dalta Gaelscoile ionas go mbeadh sé in ann forbairt a dhéanamh ar a chuid scileanna teanga sula dtosódh sé ar an léitheoireacht fhoirmiúil. Bíonn líon i bhfad níos airde cainteoirí dúchais Gaeilge ag freastal ar scoileanna Gaeltachta. Bunaithe ar mholadh Churaclam na Bunscoile (1999), bheifí ag súil go mbeadh "bunús maith" ag go leor de dhaltaí na Gaeltachta sa Ghaeilge chun bualadh faoi léitheoireacht fhoirmiúil ag tréimhse níos luaithe.

Moltar i gcáipéis de chuid Eagraíocht na Scoileanna Gaeltachta (ESG)⁶, gan tús a chur le litearthacht an Bhéarla go dtí an cúigiú téarma sna Naíonáin Mhóra agus gan tús a chur le léitheoireacht fhoirmiúil an Bhéarla (scéimeanna foghraíochta san áireamh) go dtí an chéad téarma i Rang a hAon (Eagraíocht na Scoileanna Gaeltachta, gan dáta: 3). De bharr go bhfuil a leithéid de pholasaí ag Gaelscoileanna Teo., tá an baol ann go gceapfaí gur ar dhaltaí nach bhfuil an Ghaeilge ar a dtoil acu nó daltaí a mbeadh deacrachtaí acu iad féin a chur in iúl sa Ghaeilge atá an polasaí dírithe. Cuireann ESG eolas ar fáil sa teimpléad do pholasaí Gaeilge ina ndéantar cur síos ar na buntáistí a bhaineann leis an tumoideachas do shealbhú na teanga. Tugtar léargas ar na buntáistí bunaithe ar dhearcadh sochtheangeolaíochta amháin. Feictear bearna san eolas ó thaobh an oideachais de, go háirithe maidir le cúrsaí litearthachta. Is beag tagairt a dhéantar don traschur scileanna ó mhionteanga go mórtheanga, ná don tionchar a bhíonn ag an teanga cheannasach ar fhorbairt na litearthachta. Ní mhínítear go soiléir an bunús oideachais a bheadh leis an luath-thumoideachas a chur i bhfeidhm i gcás daltaí a mbeadh an Ghaeilge ar a dtoil acu.

Is léir go bhfuil fianaise ó staidéir ar thús na litearthachta i nGaeilge ag dul i bhfeidhm ar scoileanna lán-Ghaeilge agus go bhfuil iarracht á déanamh an dátheangachas suimitheach a chur i bhfeidhm. Ní fheictear go bhfuil aird sách mór á tarraingt ar na buntáistí a eascraíonn as an luath-thumoideachas do dhaltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad.

3.4. An Scríbhneoireacht

Roghnaíodh an scríbhneoireacht mar phríomhfhócas d'fhorbairt na litearthachta sa taighde seo. De bharr na gné sóisialta a shamhlaítear leis an litearthacht, glactar leis don taighde seo go mbíonn gné chumarsáideach ag baint leis an scríbhneoireacht i gcónaí. Tuigtear go bhfuil ceangal freisin idir an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht (Goodman & Goodman, 1983; Tierney & Pearson, 1983; Shanahan, 1988; Fitzgerald & Shanahan, 2000).

---

⁶ Bunaíodh Eagraíocht na Scoileanna Gaeltachta sa bhliain 2006 ach tá deireadh leis an eagraíocht ó 2013.

Fiosraítear an ceangal idir an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht sa chuid seo den léirbhreithniú. Ina dhiaidh sin, déantar plé ar phróiseas na scríbhneoireachta agus ar na gnéithe a mbíonn tionchar acu ar fhorbairt na scríbhneoireachta. Ar deireadh, féachtar ar chur chuige a tharraingíonn na gnéithe sin le chéile chun cur le forbairt na scríbhneoireachta sa seomra ranga.

3.4.1. Léitheoireacht agus scríbhneoireacht - ceangal. Áitítear faoin dearcadh tógachaíoch gur gníomhaíochtaí iad léamh agus scríobh a bhíonn ag iarraidh brí a chruthú (Langer & Flihan, 2000: 118). Áitíonn Tierney agus Pearson (1983) gurb éasca ag duine glacadh leis go gcruthaítear brí le linn scríbhneoireachta ach nach bhfeictear dó go mbíonn an cruthú céanna ag tarlú le linn léitheoireachta:

We see these acts of composing as involving continuous, recurring, and recursive transactions among readers and writers, their respective inner selves, and their perceptions of each other's goals and desires (578).

Dar le Goodman agus Goodman (1983), bíonn tionchar ag an scríbhneoireacht ar an léitheoireacht de bharr gur beag difríocht idir scéimre a theastaíonn chun tuar a dhéanamh ar théacs le linn léitheoireachta agus a theastaíonn agus téacs á chruthú le linn scríbhneoireachta (591).

Déanann Fitzgerald agus Shanahan (2000) scagadh ar na cosúlachtaí atá idir an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht ó thaobh eolais de. Luann na húdair ceithre chatagóir don eolas atá ábhartha don léamh agus don scríobh: meiti-eolas, eolas ar an réimse, eolas faoi shaintréithe téacs, agus eolas nós-imeachta chomh maith le heolas ar na scileanna a bheadh ag teastáil don léitheoireacht agus don scríbhneoireacht. Míníonn siad gur eolas ar fheidhmeanna agus ar aidhmeanna na léitheoireachta agus na scríbhneoireachta chomh maith leis an eolas a bhíonn againn ar an idirghabháil idir léitheoirí agus scríbhneoirí atá sa mheiti-eolas. Déanann an duine monatóireacht ar an mbrí atá á cruthú aige agus ar a eolas féin sa mheiti-eolas

freisin. Is ar réamheolas agus ar an eolas a bhailítear le linn na léitheoireachta agus na scríbhneoireachta a tharraingítear san eolas ar an réimse. Cuirtear cúrsaí fóineolaíochta, comhréire, agus leagan amach an téacs san áireamh san eolas ar shainthréithe téacs. Tuigeann an duine cén chaoi le haghaidh na catagóirí thuas a aimsiú, a úsáid agus a chur i bhfeidhm san eolas ar nós imeachta agus déantar comhtháthú orthu.

Áitíonn Shanahan (1988) nach mór tagairt dhíreach a dhéanamh don cheangal idir an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht i gceachtanna ranga, ionas go n-éascófar an trasnú a dhéanann daltaí idir an dá scil. Mar shampla, molann sé léiriú a dhéanamh ar an nasc idir eolas ar an táirge (foclóir, struchtúr, srl.) agus eolas ar an bpróiseas (combdhálacha scríbhneoireachta nó léitheoireachta sa rang, srl.).

Maíonn Hayes (2000) gur cheart léitheoireacht a dhéanamh ar théacsanna, ní hamháin chun tuiscint a fháil ar an topaic atá faoi chaibidil, ach chun tuiscint a fháil ar stíl an údair, ar an gcaoi a leagtar amach téacs, agus chun slat tomhais a bheith ag an dalta do thascanna scríbhneoireachta a chuirtear os a chomhair amach (31). Má bhítear ag léamh níos minice agus ag déanamh anailíse ar théacsanna éagsúla, tabharfaidh sé deis do dhaltaí na scileanna thuas a fhoghlaim agus iad a bheith ar intinn acu agus iad ag tabhairt faoin scríbhneoireacht (Hayes, 2000). Is féidir treisiú a dhéanamh ar an eolas má chuirtear neart seánraí, topaicí, agus stíleanna éagsúla ar fáil don dalta agus iad i mbun léitheoireachta (Langer & Flihan, 2000: 123). Molann E. Kennedy et al. (2012) dúinn gur cheart go mbeadh an dalta ag léamh sna seánraí a bheidh á roghnú don scríbhneoireacht (321).

Áitíonn Goodman agus Goodman (1983) nach mbaintear úsáid as an eolas agus na straitéisí a ghintear ón léitheoireacht mura spreagtar an scríbhneoir chun an t-eolas a chur i bhfeidhm ina chuid scríbhneoireachta (Goodman & Goodman, 1983: 591). Más é an múinteoir an t-aon léitheoir a bheidh ag an bphiosa scríbhneoireachta agus más é an múinteoir a roghnaíonn an topaic, tá seans mór gur beag forbairt a dhéanfaidh an dalta ar a phiosa

scríbhneoireachta (McCutchen, 2006: 116). Creideann Shanahan (1988) go gcaithfear comhthéacs réalaíoch a chruthú sa seomra ranga agus gníomhaíochtaí litearthachta á gcur i bhfeidhm. Is féidir comhthéacs réalaíoch a chruthú nuair a thugtar rogha agus ceannas don dalta ar an méid a bheidh á scríobh aige (E. Kennedy et al., 2012: 71). Ní hamháin go gcuireann an comhthéacs le cruthaíocht i scríbhneoireacht an dalta, bíonn tionchar aige ar spreagadh agus ar rannpháirtíocht an dalta chomh maith - gnéithe a phléifear thíos. Déantar forbairt ar an gcomhthéacs réalaíoch nuair a thugtar deiseanna do dhaltaí an caidreamh idir an léitheoir agus an scríbhneoir a chothú (Shanahan, 1988: 643). Maíonn Shanahan (1988) gur próisis chumarsáideacha iad an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht agus go mbíonn caidreamh ag an léitheoir agus an scríbhneoir lena chéile i gcur chuige cumarsáideach (643).

Tarraingíonn Goodman agus Goodman (1983) aird ar an gclaonadh a bhíonn ag daoine níos mó úsáide a bhaint as éisteacht agus labhairt i gcomparáid le léamh agus scríobh sa saol laethúil. Anuas air sin, feictear dóibh gur mó cleachtadh a bhíonn ag daoine ar an léamh ná ar an scríobh (Goodman & Goodman, 1983: 591). Ní mór mar sin, tuilleadh deiseanna a thabhairt do dhaltaí a bheith ag scríobh go rialta sa seomra ranga (Langer & Flihan, 2000: 123). Is de réir a chéile a thagann feabhas ar an scríbhneoireacht agus tuigtear gur próiseas an-mhall a bhíonn i gceist (Bruning, Dempsey, Kaufmann, McKim & Zumbrunn, 2013: 27). Ní haon iontas dá réir, go dteastódh síorchleachtadh agus neart deiseanna a thabhairt do dhaltaí chun forbairt a dhéanamh ar a gcuid scríbhneoireachta.

Bíonn tionchar ag an ngaol atá idir an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht ar chleachtais ranga. Maíonn Shanahan (1988) go ndírítear ar chleachtais a bhaineann le ceann thar an gceann eile sa seomra ranga de bharr go síltear go mbíonn tionchar ag an gcleachtas sin ar an dá scil (Shanahan, 1988: 636-637). Ainneoin an naisc idir an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht agus an tionchar a bhíonn acu ar a chéile, ní hionann go díreach iad (Goodman & Goodman, 1983; Fitzgerald & Shanahan, 2000). Dá réir sin, cé nár mhiste iad a nascadh, ní mór gnéithe den dá scil a mhúineadh sa seomra ranga (Shanahan, 1988: 636-637).

Léiríonn an taighde go ndéantar traschur ar a bhfuil foghlamtha ag daltaí ón léitheoireacht ina gcuid píosaí scríbhneoireachta, nuair a chuirtear comhthéacs réalaíoch sóisialta ar fáil dóibh sa seomra ranga. Mar a deir Goodman agus Goodman (1983), ‘... people not only learn to read by reading and write by writing but they also learn to read by writing and write by reading’ (592). Is léir go mbíonn tionchar ag an gcumarsáid ar an gcomhthéacs sin. Glactar leis sa taighde seo go dteastaíonn idirghabháil idir an léitheoireacht, an scríbhneoireacht, agus an teanga labhartha chun tacú le forbairt na scríbhneoireachta.

3.4.2. Próiseas na scríbhneoireachta. Is é múnla Hayes agus Flower (1980), chomh maith leis an athbhreithniú a rinne Hayes (1996) ar an múnla céanna, is minice a luaitear sa taighde ar phróiseas na scríbhneoireachta. Is iomaí taighde a d’eascair as na múnlaí sin, a thugann treoir dúinn agus muid ag roghnú cleachtais d’fhorbairt na scríbhneoireachta sa seomra ranga (Scardamalia & Bereiter, 1983; Berninger & Swanson, 1994; Berninger, Whitaker, Feng, Swanson & Abbott, 1996; Berninger, Fuller & Whitaker, 1996; Graham & Harris, 2000; 2003).

Bhí trí chuid sa chéad mhúnla scríbhneoireachta a d’fhorbair Hayes agus Flower (1980). Bhain an chéad chuid leis an suíomh ina mbíonn an scríbhneoir ag scríobh agus leis na gnéithe sóisialta agus fisiciúla i dtimpeallacht an scríbhneora a mbíonn tionchar acu ar a scríobh. Diríodh ar na próisis chognaíocha a tharlaíonn le linn na scríbhneoireachta sa dara cuid den mhúnla: (a) ar an gcaoi a ndéantar pleanáil don scríobh; (b) ar an gcaoi a n-aistrítear an phleanáil a dhéantar go scríobh (aistriú); (c) chomh maith leis an athbhreithniú a dhéantar ar an méid a scríobhadh. Míníonn Hayes agus Flower (1980) nach gá go mbeadh ord ar leith ar na próisis ach go mbíonn siad á malartú agus á n-athchúrsáil le linn an phróisis. Bhí cuimhne fhadtéarmach an duine i gceist sa tríú cuid den mhúnla (áit a mbíonn aird ar sheánraí, eolas ar lucht a léite, srl.). Léiríonn múnla Hayes agus Flower (1980) castacht na scríbhneoireachta agus tugann le fios dúinn go mbíonn tionchar ag gnéithe intreacha agus eistreacha ar phróiseas na scríbhneoireachta.

Rinne Hayes (1996) athbhreithniú ar an múnla sin agus d'áitigh sé go bhfuil dhá chuid sa mhúnla nua: an timpeallacht shóisialta (lucht a léite, an timpeallacht shóisialta, téacsanna eile a léann an scríbhneoir, an téacs atá scríofa ag an scríbhneoir go dtí seo, agus meán na scríbhneoireachta); agus an duine (spreagadh agus mothachtáil, próisis chognaíocha, cuimhne fheidhmiúil, agus cuimhne fhadtéarmach). Leagtar béim mhór san athbhreithniú ar an gcuimhne fheidhmiúil chomh maith leis an tionchar a bhíonn ag spreagadh agus mothachtáil ar phróiseas na scríbhneoireachta (Hayes, 2000: 11).

Is ar scríbhneoirí cumasacha a bhunaigh Hayes agus Flower (1980) an múnla ar phróiseas na scríbhneoireachta. Rinne Berninger agus Swanson (1994) athbhreithniú ar mhúnla Hayes (1980) bunaithe ar ghasúir óga. Chonaic siad nach mbíonn an fhorbairt chéanna le feiceáil i bpróisis chognaíocha ghasúir óga agus a bhíonn i ndaoine fásta. Áitíonn siad gur próisis chognaíocha aibí iad pleanáil, aistriú, agus athbhreithniú sa duine fásta ach gur de réir a chéile a thagann forbairt ar na próisis sin sa ghasúr óg. Faoin am a mbíonn an gasúr san ardscoil shóisearach (*junior high school* nó sa mheánscoil i gcás na hÉireann) bíonn forbairt á déanamh i gcónaí ar na próisis scríbhneoireachta ach bíonn siad srianta ag cuimhne fheidhmiúil. Ina theannta sin, bíonn tionchar ag meiteachognaíocht an phróisis scríbhneoireachta ar an bhforbairt (Berninger, Fuller & Whitaker, 1996: 198). Cuireann an chuimhne fheidhmiúil srian ar scríbhneoirí, nach bhfuil an oiread sin cleachtadh acu ar an scríbhneoireacht, úsáid a bhaint as na háiseanna a bhíonn ar fáil dóibh sa chuimhne fhadtéarmach (McCutchen, 2006: 126). Is sa chuimhne fhadtéarmach a dhéantar stóráil ar eolas - eolas ar sheánraí, ar thopaicí, ar lucht léite, ar ghramadach, srl. Bíonn scéimre tasc (*task schemas*) ar fáil sa chuimhne fhadtéarmach, a chuidíonn le duine tascanna a chomhlíonadh. Má bhíonn duine ag déanamh machnaimh ar an méid atá scríofa aige, mar shampla, d'fhéadfadh sé go ndéanfadh sé athbhreithniú air de bharr scéimre a thagann leis lena linn (Hayes, 2000: 37).

Bheartaigh Bereiter agus Scardamalia (1987) múnla a chur ar fáil a thaispeánfadh an chaoi a mbeadh gasúir in ann píosa scríbhneoireachta a chur ar fáil, gan na próisis a bhíonn á n-úsáid ag scríbhneoirí cumasacha a chur i bhfeidhm (McCutchen, 2006: 116). Thug siad múnla roinnt an eolais (*knowledge-telling model*) ar an múnla sin. Is éard a thiteann amach sa mhúnla, go smaoiníonn an dalta ar an méid a bheidh á scríobh aige tar éis dó leid éigin a fháil (an topaic a cuireadh ar fáil dó mar shampla) agus go scríobhann sé a bhfuil ar eolas aige faoin topaic (Scardamalia, Bereiter & Steinbach, 1984: 174). Is minic a bhaintear úsáid as múnla den chineál sin i gceachtanna scríbhneoireachta sa seomra ranga (Applebee, 2000: 101).

Thóg Bereiter agus Scardamalia (1987) ar an múnla, ag roinnt eolais (ag glacadh leis gur fophróiseas é), agus chruthaigh múnla eile ar a dtugann siad ag athrú eolais ó bhonn (*knowledge-transforming model*). Tá níos mó i gceist leis an múnla ná a bheith ag roinnt eolais. Tugann sé deis don dalta smaointe a ghiniúint tar éis dó machnamh a dhéanamh ar eolas a bhí aige roimhe sin, agus smaoinicimh ar bhealaí le haghaidh na tuiscintí nua a chur ar pháipéar (Applebee, 2000: 101). Má dhéantar forbairt ar scileanna meiteachognaíocha na ndaltaí, is é is mó seans atá ann go dtéann an dalta ó mhúnla ina mbíonn sé ag roinnt eolais go dtí múnla ina mbíonn sé ag athrú an eolais ó bhonn (Bruning & Horn, 2000: 25). I staidéar Wallace agus Hayes (1991) ar lucht na chéad bhliana san ollscoil, chonacthas gur tháinig feabhas ar chaighdeán athbhreithnithe an mhic léinn nuair a cuireadh treoir ar fáil maidir leis an athbhreithniú. Fágann sé sin gur féidir an struchtúr atá san intinn don athbhreithniú a athrú trí theagasc a chur ar fáil agus go bhfuil tionchar ag an struchtúr ar chaighdeán an athbhreithnithe.

Léiríonn an taighde nach iondúil go bhfeictear gasúir ag déanamh athbhreithniú ar a gcuid oibre as a stuaim féin (Berninger, Fuller & Whitaker, 1996). Déantar forbairt ar na scileanna sin má thugann an múinteoir deis don dalta dréachtaí éagsúla a chur ar fáil agus machnamh a dhéanamh ar a gcuid oibre (Graves, 1994). Déantar treisiú ar phróiseas an

athbhreithnithe sa timpeallacht shóisialta nuair a thugtar deis do dhaltaí plé a dhéanamh lena bpiaraí ar an ábhar atá á scríobh acu, de bharr go dtugann sé deis dóibh machnamh a dhéanamh ar a gcuid scríbhneoireachta le lucht léite (Graves, 1994). Cuidíonn léirmhúineadh (*explicit instruction*) le daltaí freisin de bharr go gcuireann sé scéimre ar fáil dóibh a mbeidh siad in ann úsáid a bhaint arís as (Berninger et al., 1996: 43-44).

Is amhlaidh ón bhfianaise thuas gur féidir cur le forbairt scríbhneoireachta daltaí nuair a bhaintear úsáid as cleachtais éagsúla ranga. Baineadh úsáid as léiriú, éascú nós imeachta, agus teagasc straitéise i dtaighde Scardamalia et al. (1984) chun tacú le próisis mhachnamhacha. Tugtar éascú nós imeachta (*procedural facilitation*) ar an tacaíocht a thugann an múinteoir don dalta agus é ag tabhairt faoi choincheapa dúshlánacha mar chuid den cheapadóireacht. Déantar é sin go minic trí leideanna a thabhairt do dhaltaí agus iad ag tabhairt faoi thasc ionas go mbeidh forbairt á déanamh acu ar a gcuid scileanna (Scardamalia, Bereiter & Steinbach, 1984). Meabhraíonn an tacaíocht a thugtar sa chleachtas sin dúinn an chaoi a dtreoraítear an dalta tríd an Zón Neasfhorbartha i dteoiric Vygotsky. Tugtar léiriú (*modeling*) ar thasc a bhristear síos ina chodanna beaga. Baineann múinteoirí úsáid as léiriú cognaíoch nuair a thugann siad míniú ar a bhfuil ag tarlú ina n-intinn féin agus iad ag múineadh scil nó coincheap nua don dalta (Schunk, 2003: 162). Ag deireadh an phróisis a cuireadh i bhfeidhm i dtaighde Scardamalia et al. (1984) bhí na daltaí in ann na straitéisí a bhí foghlamtha acu a úsáid go neamhspleách agus léirigh siad leibhéal níos airde machnaimh ná mar a bhí acu ag an tús.

Is féidir linn tarraingt ar an eolas a léirítear sna múnlaí a cruthaíodh do phróiseas na scríbhneoireachta agus muid ag leagan amach cleachtais don seomra ranga. Ní mór na difríochtaí forbartha idir an gasúr agus an duine fásta a chur san áireamh agus na cleachtais sin á roghnú. Tugann Berninger et al. (1996) '*dynamic process*' ar an scríbhneoireacht agus go gcaithfear treoir agus tacaíocht a thabhairt dóibh bunaithe ar phoitéinseal agus ar riachtanais an dalta féin (215). Is féidir tacaíocht a thabhairt do na daltaí sa seomra ranga ach

a chinntiú go dtugtar aird mar is ceart ar fhachtóirí intreacha chomh maith le fachtóirí eistreacha chun cur le forbairt na scríbhneoireachta. Déanfar plé thíos ar an tionchar a bhíonn ag spreagadh agus rannpháirtíocht ar fhorbairt na scríbhneoireachta.

3.4.3. Spreagadh agus rannpháirtíocht. Fiú nuair a chruthaíonn daltaí go maith in obair ranga agus i dtrialacha litearthachta, ní hé sin le rá go mbeidh forbairt ag teacht ar a gcaighdeán litearthachta. Nedaítear an taighde seo sa dearcadh soch-chultúrtha, mar sin ní ar chúrsaí cognaíocha amháin a bheifear ag díriú agus measúnú á dhéanamh ar dhul chun cinn na litearthachta. Cabhraíonn gnéithe soch-chognaíocha chun scagadh a dhéanamh ar chúinsí a chabhraíonn le cur chun cinn na litearthachta de bharr an tionchair a bhíonn ag an timpeallacht shóisialta ar fhoghlaím chognaíoch an duine.

D'fhéadfadh sé go mbeadh tionchar ag cúinsí mothachtálacha ar spreagadh na scríbhneoireachta. Tá seans ann, mar shampla, nach mbeadh fonn ar dhuine tabhairt faoin scríobh de bharr nár cheap sé go raibh sé in ann aige. Ar an taobh eile den scéal, d'fhéadfadh sé go mbeadh duine a bhfuil go leor spreagaidh aige sásta eagarthóireacht a dhéanamh ar a chuid oibre le haghaidh caighdeán níos airde a bhaint amach (Hayes, 2000: 20; Hayes, 2012: 372).

Tá Bandura (1997) ar na saineolaithe is mó a luaitear le taighde ar thuairimí agus ar thuiscintí an duine ar a ábaltacht féin. Glaonn sé féin-éifeachtúlacht (*self-efficacy*) ar an gcaoi a ndéanann an duine breithiúnas ar a ábaltacht nó ar a éifeachtúlacht féin. Is minic nach mbíonn bunús eolaíoch leis an gcaoi a ndéanann daoine cinneadh maidir lena n-éifeachtúlacht agus bíonn tionchar ag na tuairimí agus na smaointe atá acu ar an spreagadh agus an tsuim a bhíonn acu tabhairt faoi thascanna éagsúla (Bandura, 1997: 3).

Áitíonn Bandura (1997) go dtéann an duine i muinín foinsí áirithe chun measúnú a dhéanamh ar a éifeachtúlacht. Ar an gceann is mó díobh sin, tá na gníomhaíochtaí a thug an duine féin fúthu nárbh fhéidir leis a bhaint amach. Ó thaobh an tseomra ranga de, má thug an

dalta faoi thascanna nach raibh sé in ann a chur i gcrích, tá seans ann go mbeidh easpa muiníne ag an duine, chomh maith le meon diúltach, agus é ag tabhairt faoi thascanna nua (Walker, 2003: 175). Feictear ceangal dá réir idir breithiúnas ar d'éifeachtúlacht féin agus an tsuim a bheadh ag an duine sa tasc (Hidi & Boscolo, 2006: 149). Is minic a chruthaíonn gnéithe ar nós litriú, gramadach, agus poncaíocht dúshláin do dhaltai agus iad i mbun scríbhneoireachta. Má mhínítear don dalta gur tábhachtaí smaointe agus tuairimí agus é i mbun scríbhneoireachta agus go bhféadfar gnéithe meicniúla a cheartú le linn foilsitheoireachta, déantar maolú ar an easpa muiníne a chruthaíonn na gnéithe sin (E. Kennedy et al., 2012: 97). Ar ndóigh, má bhíonn an duine rómhuiníneach maidir leis an méid atá á dhéanamh aige, tá seans ann nach mbainfidh sé úsáid as straitéisí éagsúla chun an tasc a chur i gcrích, agus nach mbeidh feabhas agus forbairt á dhéanamh ar a chuid scileanna dá bharr. Mar a luadh roimhe seo, ní mór cothromaíocht a bheith idir leibhéal deacrachta an taisc agus an cúnamh a chuirtear ar fáil don dalta chun é a threorú tríd an Zón Neasfhorbartha.

Murar éirigh le dalta tascanna a chur i gcrích agus má fheictear go mbíonn féin-éifeachtúlacht íseal aige dá bharr, is féidir leis an múinteoir iarracht a dhéanamh an fhéin-éifeachtúlacht a ardú trí úsáid a bhaint as modhanna múinte éagsúla. Mar a luadh roimhe seo, baineadh úsáid as léiriú, éascú nós imeachta, agus teagasc straitéise i dtaighde Scardamalia et al. (1984) le go mbeadh sé ar chumas na ndaltai forbairt a dhéanamh ar a gcuid scileanna scríbhneoireachta. Nuair a fheiceann an dalta go n-éiríonn leis an duine atá ag léiriú an taisc, é a chur i gcrích go héifeachtach, tuigtear dó go mbeidh sé féin in ann an méid céanna a bhaint amach má leanann sé an cur chuige céanna. Ní mór léiriú a dhéanamh ar bhotúin ionas go mbeidh a fhios ag na daltaí cén chaoi le déileáil le botúin nuair a thagann siad chun cinn i dtascanna litearthachta (Walker, 2003).

Baineann tábhacht nach beag leis an léiriú a dhéantar. Má tá an duine atá ag tabhairt faoin léiriú i bhfad chun cinn ar an dalta féin, tá seans ann nach rachaidh an léiriú i gcion ar an dalta (Zimmerman, 2000: 88). Caithfear a bheith san airdeall ar phoitéinseal an dalta agus

léiriú á dhéanamh ar thasc. Bíonn tionchar ag an duine atá ag tabhairt faoin léiriú ar éifeachtacht an léirithe (Schunk, 2003: 165). Dá mhéad cosúlachta atá ag an duine atá ag déanamh an léirithe leis an duine atá ag déanamh aithrise air, is iondúil gur mó an seans go rachaidh sé i gcion ar an aithriseoir. Is cruthúnas é sin go mbeadh dea-thionchar ag piar-léiriú ar dhaltaí agus forbairt á déanamh acu ar scileanna éagsúla (Schunk, 2003: 165).

Chonacthas in anailís Graham (2006) ar mhúineadh na scríbhneoireachta, go raibh na daltaí in ann na straitéisí a múineadh dóibh a úsáid go neamhspleách de bharr teagasc straitéise agus gur tháinig feabhas agus forbairt ar chaighdeán scríbhneoireachta dá bharr. Treisítear féinriar an dalta ar a dhul chun cinn féin nuair a éiríonn leis úsáid a bhaint as straitéisí éagsúla go neamhspleách. Ardaíonn féin-éifeachtúlacht an dalta de réir mar a neartaíonn a fhéinrialú. Is féidir an féinriar a chothú má thugtar deis don dalta rogha a dhéanamh maidir leis an tasc atá idir lámha aige i.e. topaic, leabhar nó tasc a phiocadh é féin (Walker, 2003: 177).

Tá an chomparáid a dhéanann an duine idir é féin agus daoine eile ar cheann de na gnéithe eile a dtarraingíonn Bandura (1997) aird air agus daoine ag tabhairt faoi bhreithiúnais ar a n-éifeachtúlacht féin. Cuidíonn na modhanna múinte a luadh thuas (teagasc straitéise, éascú nós imeachta, léiriú agus piar-léiriú) leis an múinteoir dul i ngleic leis an nós sin sa seomra ranga de bharr go ndéantar forbairt ar fhéinrialúchán agus ar fhéinmheasúnú na ndaltaí. Is léir go bhfuil tábhacht le rogha agus cumhacht an dalta ar an ábhar atá idir lámha aige agus an féinriar á chur chun cinn. Nuair a dhéantar treisiú ar an bhféinriar agus ar an bhféinmheasúnú, meastar go ndíríonn an dalta ar mheasúnú a dhéanamh ar a chuid oibre féin i leaba a bheith ag déanamh comparáide idir é féin agus daoine eile sa rang (Pajares & Valiante, 2006: 167). É sin ráite, ní mór don dalta spriocanna ar leith a bheith aige agus é ag tabhairt faoi thascanna ionas go mbeidh deis aige measúnú a dhéanamh de réir na sprice a leagadh síos.

Déantar tagairt do sprioc an táirge (*product goal*) agus sprioc an phróisis (*process goal*) i dtaighde Schunk agus Rice (1989). Is ar thoradh na hoibre a dhíríonn sprioc an táirge ach bíonn béim ar straitéisí chun feabhas a chur ar an méid atá idir lámha faoi sprioc an phróisis. I dtaighde Schunk agus Rice (1989) ardaíodh féin-éifeachtúlacht na ndaltaí a raibh spriocanna próisis agus spriocanna táirge acu i gcomparáid leis an ngrúpa cóimheasa agus chonacthas go raibh tuiscint níos fearr ag na daltaí a raibh spriocanna próisis acu i gcomparáid leis an dá ghrúpa eile (luaite in: Schunk, 2003: 166). Léirigh Schunk agus Swartz (1993) gur féidir treisiú a dhéanamh ar an dea-thionchar a bhíonn ag spriocanna próisis ar fhéin-éifeachtúlacht na ndaltaí má thugtar aiseolas don dalta agus iad ag iarraidh an sprioc sin a bhaint amach (*progress feedback*).

Tá cumarsáid an duine ar ghné eile ar a mbíonn an duine ag brath agus é ag déanamh measúnú ar a éifeachtúlacht féin (Bandura, 1997). Tugann aiseolas ugach do dhaltai agus iad ag iarraidh an sprioc a bhaint amach. Má bhíonn duine ag rá leo go bhfuil ag éirí go maith leo, tá seans ann go spreagfaidh sé iad le leanúint ar aghaidh leis an obair. Ar ndóigh, ní bheadh an tionchar céanna ag moladh nach bhfuil réalaíoch, ar dhul chun cinn an dalta. Is féidir deis a thabhairt do dhaltai sa seomra ranga aiseolas a thabhairt dá chéile má chruthaítear grúpaí taobh istigh den seomra ranga a bheadh in ann plé a dhéanamh ar an obair (Walker, 2003: 178). Má thugann an múinteoir aiseolas ar sprioc an phróisis agus má thaispeánann an múinteoir an luach atá le straitéisí éagsúla chun an sprioc a bhaint amach, is é is mó seans go mbainfidh an dalta úsáid as na straitéisí sin agus go mbeidh toradh ar a chuid oibre.

Ar an bhfoinse dheireanach a luann Bandura (1997) tá na gnéithe fiseolaíocha agus mothachtálacha a bhaineann leis an duine. Má mhothaíonn an duine brú nó strus mar chuid den tasc atá idir lámha aige, tá seans mór ann go gcuirfidh sé isteach ar a fhorbairt. Ní mór an timpeallacht foghlama a chur in oiriúint chun gnéithe diúltacha a sheachaint. Cuidíonn leagan amach agus struchtúr an ranga leis an méid sin a chothú de bharr go dtuigeann an dalta an méid a bheidh le déanamh aige agus go mbíonn cleachtadh aige ar an leagan amach (Graves,

1994). Mar a luadh thuas, cuidíonn modhanna múinte a chuireann próisis mhachnaimh chun cinn le féinriar an duine agus forbraíonn siad scileanna féinmheasúnaithe ionas go mbeidh an duine in ann déileáil le deacrachtaí éagsúla. Ní bheidh an oiread céanna brú ar an duine an tasc a chur i gcrích má tá na scileanna aige chun déileáil le tascanna éagsúla. Is ionann timpeallacht thacúil sa seomra ranga agus deis a thabhairt don dalta forbairt a dhéanamh ar a chuid scileanna ar bhealach dearfach. Cuidíonn grúpaí plé, aiseolas ón múinteoir, agus féinriar an duine féin chun an timpeallacht thacúil a neartú.

Ar ndóigh, bíonn tionchar ag meon agus ag eipistéimeolaíocht an mhúinteora féin i dtaobh na foghlama ar roghanna a dhéantar i dtaobh cleachtais litearthachta. Má chreideann an múinteoir go bhfuil fiúntas ag baint leis an litearthacht agus go gcuidíonn sé le fás agus le forbairt an duine, feictear go roghnóidh an múinteoir cleachtais a dhéanfaidh treisiú ar an dearcadh sin (Bruning & Horn, 2000: 30). Roghnóidh múinteoirí cleachtais ilghnéitheacha sa seomra ranga más rud é go gcreideann siad go bhfoghlaimíonn daoine ar bhealaí éagsúla (Fitzgerald, 1993: 285-286). Ní mór don mhúinteoir luach na litearthachta a léiriú do dhaltaí ionas go mbeadh dearcadh dearfach acu ar an litearthacht, gné eile a cheanglaítear le féin-éifeachtúlacht (Pajares & Valiante, 2006: 162-163). Is féidir le múinteoirí an luach sin a léiriú ar bhealaí éagsúla sa seomra ranga (Bruning & Horn, 2000). Déantar cur síos ar thréithe na múinteoirí litearthachta is éifeachtaí in Pressley et al. (2011) a chuideodh go mór le timpeallacht spreagúil don litearthacht sa seomra ranga. I measc na réimsí a luadh le múinteoirí litearthachta éifeachtacha, bhí

- bainistiú ranga den scoth;
- timpeallacht dhearfach, chomhoibriúch;
- léirmhúineadh ar scileanna;
- béim ar an litríocht;
- neart deiseanna ag daltaí a bheith ag léamh agus ag scríobh ar bhonn rialta;

- monatóireacht agus scafláil;
- béim ar an bhféinriar; agus
- nasc láidir le hábhair eile sa churaclam (Pressley et al., 2011).

Is léir go mbíonn go leor gnéithe éagsúla i gceist agus timpeallacht spreagúil á cothú don scríbhneoir sa seomra ranga. Creideann E. Kennedy (2014) go bhfuil na gnéithe sin rithábhachtach chun an fhéin-éifeachtúlacht a spreagadh, chun gnóthachtáil na ndaltaí a ardú, agus chun go mbeidh fonn ar dhaltaí tabhairt faoin scríobh nó an léamh (82).

Tá gnéithe a bhaineann le féin-éifeachtúlacht an-tábhachtach agus forbairt á dhéanamh ar an scríbhneoireacht de bharr chastacht phróiseas na scríbhneoireachta (Bruning et al., 2013: 28). Is léir ón taighde go gcaithfear níos mó béime a chur ar chothú na féin-éifeachtúlachta sa scríbhneoireacht de bharr go mbíonn próisis chognaíocha, mheiteachognaíocha, agus gnéithe mothachtálacha i gceist le linn an phróisis (Hidi & Boscolo, 2006: 144). Cuidíonn an timpeallacht foghlama go mór leis an dalta forbairt a dhéanamh ar a fhéin-éifeachtúlacht. Nuair a chothaítear timpeallacht foghlama atá tacúil agus spreagúil, ardaítear féin-éifeachtúlacht an dalta agus cuirtear lena eispéaras foghlama.

3.4.4. Measúnú ar an scríbhneoireacht. Is ar an léitheoireacht agus ar an léamhthuiscint a chuirtear béim sna trialacha caighdeánaithe is deireanaí a foilsíodh don Ghaeilge faoin straitéis litearthachta agus uimhearthachta (Foras Taighde ar Oideachas, 2010). Díritear ar chaighdeán litrithe agus ar chaighdeán profála na ndaltaí ag Leibhéal a Ceathair de na trialacha, leibhéal atá dírithe ar Rang a Sé (Foras Taighde ar Oideachas, 2010). Is beag leid a thugann na trialacha dúinn ar cén chaoi a bhfuil ag éirí le daltaí i réimsí eile le hais gnásanna litearthachta.

Ó tharla nach ndéantar ach measúnú ar ghnásanna scríbhneoireachta sa triail chaighdeánaithe, ní mór measúnú a dhearadh a thabharfas léargas níos leithne ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí. Áirítear gnásanna litearthachta, struchtúr agus forbairt smaointe,

ceird na scríbhneoireachta, chomh maith le suimeanna agus tuairimí an scríbhneora ar chuid de na réimsí a ndéantar measúnú orthu chun caighdeán scríbhneoireachta a mheas (Fountas & Pinnell, 2001: 497). Cuidíonn rúibric de chineál éigin chun measúnú a dhéanamh ar an scríbhneoireacht. Is iondúil go ndírítear ar dhá chatagóir i rúibric don scríbhneoireacht: (a) ábhar - mar shampla struchtúr an phíosá agus gnéithe de cheird an scríbhneora; agus (b) gnásanna litearthachta - mar shampla litriú, struchtúr na n-abairtí, poncaíocht, srl. (Fountas & Pinnell, 2001: 497).

3.4.5. An cheardlann scríbhneoireachta. Is creat teagaisc atá sa cheardlann scríbhneoireachta a thacaíonn le forbairt scríbhneoireachta na ndaltaí sa seomra ranga (Calkins, 1986; Graves, 1994). Bíonn béim ar phróiseas na scríbhneoireachta agus ar an gcaoi a dtugann scríbhneoirí gairmiúla faoin scríbhneoireacht sa cheardlann scríbhneoireachta agus tugtar deis do dhaltai píosaí a scríobh ar a rogha topaic ar bhonn rialta. Molann Graves (1994) go mbeifí ag tabhairt faoi cheardlann scríbhneoireachta ar a laghad ceithre huair sa tseachtain. Áitíonn E. Kennedy et al. (2012), go bhfuil an easpa ama a thugtar don litearthacht ar cheann de na dúshláin atá le sárú i mbunscoileanna na hÉireann (333). Fágann sé sin gur athrú mór a bheadh i gceardlann laethúil scríbhneoireachta d'fhorbhor de mhúinteoirí na tíre.

Déantar forbairt ar thuairimí agus ar smaointe, tugtar faoi dhréachtaí agus déantar eagarthóireacht ar phíosáí scríbhneoireachta sula bhfoilsítear iad, le linn na ceardlainne (Fountas & Pinnell, 2001: 52-53). Cuirtear an-bhéim ar theanga labhartha agus ar an ngné shóisialta den litearthacht sa cheardlann scríbhneoireachta ionas gur féidir le daltaí tuairimí agus smaointe a phlé agus a nglór féin a aimsiú (E. Kennedy, 2014: 238-239). Cuireann an múinteoir tacaíocht ar fáil do dhaltai aonair, do ghrúpaí beaga, agus don ghrúpa ar fad le linn ceardlainne. Déanann an múinteoir léirimbúineadh ar ghnéithe éagsúla de cheird na scríbhneoireachta, labhraíonn le daltaí faoina bpíosáí scríbhneoireachta, agus déanann scafláil ar a n-eolas sna ceardlanna scríbhneoireachta.

Bítear ag súil le caighdeán ard ó na daltaí ar fad le linn ceardlann scríbhneoireachta agus díreann ar riachtanais na ndaltaí féin agus an scríbhneoireacht á forbairt. Cuidíonn leagan amach agus struchtúr cinnte na ceardlainne le neamhspleáchas a chothú sa seomra ranga. Bíonn trí chuid ar leith sa cheardlann scríbhneoireachta: mioncheachtanna, comhdhálacha, agus ag roinnt na bpíosáí scríbhneoireachta le chéile. Pléitear na codanna éagsúla den cheardlann thíos.

3.4.5.1. Mioncheacht. Bailítear na daltaí le chéile ag tús na ceardlainne chun a n-aird a dhíriú ar ghné áirithe den scríbhneoireacht. Is bealach é chun eolas nua a chur i láthair an dalta chun go mbeidh sé in ann é a úsáid chun forbairt a dhéanamh ar a chuid scríbhneoireachta (Calkins, 1986: 170). Cuirtear mioncheachtanna a bhaineann le bainistiú a dhéanamh ar an gceardlann scríbhneoireachta (gnáthaimh na ceardlainne), mioncheachtanna a dhíríonn ar ghnásanna litearthachta, agus mioncheachtanna a thugann léargas ar cheird na scríbhneoireachta ar fáil do na daltaí (Fountas & Pinnell, 2001: 66). Breathnaítear ar ghnéithe ar nós carachtair, foclóir, téamaí, leagan amach an ábhair, glór an údair, srl. chun léiriú a dhéanamh ar cheird na scríbhneoireachta. Baintear úsáid as litríocht bharantúil chomh maith le réimse leathan seánraí agus gnéithe den scríbhneoireacht á gcur i láthair sa mhioncheacht.

Bunaítear ábhar na mioncheachtanna ar leibhéal agus ar riachtanais na ndaltaí féin. Bíonn meascán de mhioncheachtanna le grúpaí beaga chomh maith leis an rang ar fad á gcur i bhfeidhm i gceardlanna scríbhneoireachta éagsúla, ag brath ar riachtanais na ndaltaí. Déantar iarracht cothromaíocht a bheith idir an léiriú a dhéantar ar scileanna srianta (*constrained skills*) agus scileanna neamhsrianta (*unconstrained skills*) sna mioncheachtanna éagsúla (E. Kennedy, 2014: 233-234).

Tar éis an mhioncheachta, tugtar deis don dalta tús a chur leis an scríbhneoireacht. Roghnaíonn na daltaí a dtopaic féin don cheardlann agus tugtar neart ama dóibh tabhairt faoin scríbhneoireacht. Ní gá go mbeadh an dalta ag cur tús le píosa nua gach lá, de bharr go

dtuigtear go mbíonn forbairt á déanamh ar phíosáí éagsúla de réir a chéile. Mínítear do na daltaí gur tábhachtaí smaointe agus tuairimí agus iad i mbun scríbhneoireachta agus gur féidir aghaidh a thabhairt ar ghnéithe meicniúla den scríbhneoireacht le linn foilsithe. Mar a míníodh roimhe seo, déantar é sin chun maolú a dhéanamh ar an easpa muiníne a chothaíonn gnéithe meicniúla den scríbhneoireacht.

3.4.5.2. Comhdháil. Is le linn do dhaltáí a bheith i mbun scríbhneoireachta a bhíonn deis ag an múinteoir labhairt le daltaí éagsúla faoina gcuid oibre. Tugtar comhdháil ar an gcomhrá a bhíonn idir an múinteoir agus na daltaí faoina gcuid scríbhneoireachta. Éistean an múinteoir le cur síos na ndaltaí féin ar a bpíosáí scríbhneoireachta agus treoraíonn an múinteoir iad chun tuilleadh forbartha a dhéanamh air nuair a bhíonn sé ag teastáil (Calkins, 1986: 119). Cuireann Graves (1994) béim ar ionchur an dalta le linn comhdhála leis an múinteoir agus molann sé go mbeadh i bhfad Éireann níos mó cainte á dhéanamh ag an dalta ná ag an múinteoir (61). Is féidir leis an múinteoir grúpaí beaga a thabhairt le chéile le linn am comhdhála chomh maith chun tacaíocht a thabhairt dóibh le gnéithe a bhfuil deacrachtaí acu leo (Fountas & Pinnell, 2001: 56; Graves, 1994: 63).

3.4.5.3. Ag roinnt na hoibre le chéile. Tar éis neart ama a thabhairt do dhaltáí tabhairt faoin scríobh, tugtar na daltaí le chéile arís chun a gcuid píosáí scríbhneoireachta a roinnt lena chéile. Is iondúil go léann na daltaí a gcuid píosáí don rang ó chathaoir speisialta a leagtar amach don údar, is é sin ‘cathaoir an scríbhneora’ (Fountas & Pinnell, 2001: 58). Is féidir le daltaí na píosáí scríbhneoireachta a léamh dá chéile i ngrúpaí beaga nó don rang ar fad. Tar éis don dalta nó don údar an píosa a léamh, faigheann sé aiseolas ó dhaltáí eile sa rang. Tugann an múinteoir treoir do na daltaí agus aiseolas fiúntach á thabhairt acu don údar (Graves, 1994: 133). Bíonn béim ar theanga acadúil atá ábhartha don aiseolas agus déantar scafláil ar theanga acadúil na ndaltaí agus iad ag tabhairt aiseolais. Tagann forbairt ar aiseolas na ndaltaí de réir mar a dhéanann siad sealbhú ar na gnéithe éagsúla agus an teanga a chuirtear os a gcomhair sna mioncheachtanna.

Is próiseas casta é próiseas na scríbhneoireachta agus ní fheictear go dtarlaíonn na próisis ar fad in ord ar leith. Teastaíonn am agus cleachtadh ó dhaltaí chun forbairt a dhéanamh ar a gcuid scríbhneoireachta féin. Cothaíonn an cheardlann scríbhneoireachta timpeallacht thacúil, spreagúil don scríbhneoireacht. Neartaítear féinriar, féinmheasúnú, agus neamhspleáchas; déantar forbairt ar scileanna scríbhneoireachta i gcomhthéacs réalaíoch; agus cruthaítear nasc idir an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht. Leagtar béim ar an gcumarsáid agus ar an ngné shóisialta den litearthacht le linn na gceardlann.

Moltar béim a chur ar phróiseas na scríbhneoireachta i gCuraclam Teanga na Bunscoile (2015). Ina theannta sin moltar úsáid a bhaint as formhór na ngnéithe a shamhlaítear leis an gceardlann scríbhneoireachta, ina measc: rannpháirtíocht; inspreagadh agus rogha; agus forbairt ar an ngné shóisialta den scríbhneoireacht (CNCM, 2015: 57). De bharr gur cur chuige nua do mhúineadh na scríbhneoireachta a bheadh i gceardlann scríbhneoireachta laethúil i gcomhthéacs na hÉireann, creidtear go mbeadh cúnamh agus tacaíocht ag teastáil ón mhúinteoir chun ceardlann scríbhneoireachta mar í a chur i bhfeidhm.

3.5. Gnéithe d’Fhorbairt Leanúnach an Mhúinteora

Déantar tagairt sa taighde náisiúnta agus idirnáisiúnta do ghnéithe agus do chuir chuige éagsúla a mbíonn tionchar acu ar an bhforbairt ghairmiúil. Cuirtear cuir chuige agus gníomhaíochtaí éagsúla ar fáil do mhúinteoirí don fhorbairt ghairmiúil agus bíonn tionchar ag gnéithe éagsúla ar nós fad, ábhar, agus suíomh ar thoradh na forbartha. Tugtar cuir chuige ‘traidisiúnta’ ar na cuir chuige don fhorbairt ghairmiúil a bhfuil trácht orthu le fada an lá. Luaitear gníomhaíochtaí ar nós na ceardlainne, comhdhálacha agus cúrsaí, leis na cuir chuige sin (Loucks-Horsley & Matsumoto, 1999: 263 – 264). Is cuir chuige ‘leasuithe’ iad gníomhaíochtaí ar nós: grúpaí staidéir, gréasáin do mhúinteoirí, scéimeanna meantóireachta, tionscainh taighde, tascfhórsaí, srl. (Birman, Desimone, Porter & Garet, 2000: 29). Pléifear na cuir chuige is mó a mbíonn trácht orthu sa taighde, sa chuid seo den chaibidil. Breathnófar

ar chuir chuige thraidisiúnta agus leasuithe, agus fiosrófar gnéithe ar nós fad, ábhar, agus suíomh na forbartha.

3.5.1. An cheardlann. Baintear úsáid as cur chuige ar nós ceardlann, comhdháil nó cúrsa samhraidh le seachadadh a dhéanamh ar eolas nó ar chleachtas nua a thagann chun cinn i ngairm na múinteoireachta. Roghnaíonn an saineolaí nó an t-aoi-chainteoir an topaic a bheidh faoi chaibidil agus glactar leis go mbainfidh an múinteoir leas as an eolas sin agus é i mbun a chuid oibre i suíomh na scoile (Little, 1993; Loucks-Horsley & Matsumoto, 1999). Is iondúil nach maireann cur chuige den chineál sin ach tréimhse an-ghearr agus is minic gur i bhfad ó chéile a bhíonn na seisiúin ar siúl (Guskey & Yoon, 2009: 496).

Is cur chuige í an cheardlann atá an-choitianta san fhorbairt ghairmiúil ach a bhfuil go leor cáineadh déanta uirthi (M. Kennedy, 1998; Quick, Holtzman, & Chaney, 2009). Léirítear i dtaighde ar chlár an Eisenhower i Stáit Aontaithe Mheiriceá, go bhfreastalaíonn idir 75% agus 80% de mhúinteoirí ar chláracha forbartha gairmiúla a mbíonn gníomhaíochtaí traidisiúnta á gcur ar fáil iontu, mar shampla; ceardlanna, cúrsaí, agus comhdhálacha (Porter, Garet, Desimone, Birman, 2003). Cé gur cur chuige coitianta atá sa cheardlann ní i gcónaí a fheictear an fiúntas a bhaineann léi. In alt taighde le Wilson agus Berne (1999), luaitear a laghad eolais agus tuisceana a bhíonn ag saineolaithe, a ghlacann páirt i gcláir inseirbhíse thraidisiúnta, ar chomhthéacs na scoile ná ar riachtanais an mhúinteora. Cuireann an té a thugann an cheardlann an t-eolas céanna ar fáil do ghrúpaí múinteoirí nó d'oideachasóirí a bhfuil suim acu san ábhar, rud a fhágann nach mbíonn an t-ábhar a chuirtear i láthair sách sainiúil do chomhthéacs na scoile, ná do riachtanais foghlama an mhúinteora (Wilson & Berne, 1999: 174). Rinneadh anailís ar thrí mhúnla d'fhorbairt ghairmiúil i dtaighde Fraser, A. Kennedy, Reid agus McKinney (2007). Léiríodh nach minic dea-thoradh ar ghníomhaíochtaí, ar nós na ceardlainne, nach ndéanann ach seachadadh ar an eolas. Áitítear san anailís nach ndírítear ach ar ghairm na múinteoireachta amháin i gcás na ceardlainne. Creideann na húdair go mbeadh cur chuige a mbeadh meascán de ghnéithe den ghairm,

chomh maith le gnéithe sóisialta agus pearsanta, níos éifeachtaí mar mhúnla d'fhorbairt ghairmiúil (Fraser et al., 2007: 165).

Tugann M. Kennedy (1998) '*passive receptacles*' ar na múinteoirí a ghlacann páirt i bhforbairt ghairmiúil a dhéanann seachadadh ar eolas. É sin ráite, bíonn seans ann i gcónaí go rachadh an t-eolas a chuirtear ar fáil le linn ceardlainne i bhfeidhm ar mhúinteoirí nó go spreagfadh sé iad le tabhairt faoi fhorbairt ghairmiúil arís sa réimse a bhí faoi chaibidil. Is modh seachadta atá sa cheardlann chun eolas a scaipeadh go forleathan ar chur chuige nó ar chleachtas nua. Is léir go bhféadfadh cur chuige a dhéanfadh seachadadh ar eolas ar leith a bheith áisiúil i gclár forbartha gairmiúil éifeachtach, "... they [workshops] are not the poster child of ineffective practice that they are often made out to be" (Guskey & Yoon, 2009: 496). Áitíonn Penuel, Fishman, Yamaguchi & Gallagher (2007), go mbeadh níos mó fiúntais le baint as meascán de chuir chuige thraidisiúnta, ar nós na ceardlainne, agus cuir chuige leasuithe a bheith á n-úsáid sa chlár forbartha (928).

Cáintear ról an mhúinteora i gcuir chuige thraidisiúnta, ar nós na ceardlainne, de bharr a laghad ionchuir a bhíonn acu san fhorbairt ghairmiúil (Little, 1993). Tuigtear, áfach, an tábhacht a bhaineann le saineolaithe agus le comhairleoirí le heolas a chur ar fáil do mhúinteoirí (Little, 1993: 138). Feictear i staidéir éagsúla go mbíonn tionchar ag a dtacaíocht agus a saineolas ar an bhfeabhas a thagann ar fhoghlaim na ndaltaí (Guskey & Yoon, 2009: 496).

3.5.2. Am agus suíomh. Tá tuairimí éagsúla sa taighde maidir le tréimhse na forbartha gairmiúla. Maíonn roinnt taighdeoirí gur cheart an fhorbairt ghairmiúil a chur ar fáil ar feadh tréimhse fada ama (Garet, Porter, Desimone, Birman & Yoon, 2001; Hawley & Valli, 2000). Creidtear go dteastaíonn an tréimhse fhada ama chun deis a thabhairt do mhúinteoirí dul i ngleic le straitéisí agus le cleachtais nua (Kinnucan-Welsch, Rosemary & Grogan, 2006; Guskey, 2003; Hunzicker, 2010). I dtaighde inar ghlac múinteoirí páirt i gclár forbartha

fadtéarmach, léirigh réamhanailís an taighde gur athraigh formhór na múinteoirí ar a laghad gné amháin dá gcleachtas múinteoireachta dá bharr (Boyle, While, Boyle, 2004: 64). De dheasca an oiread saothar ar an bhforbairt ghairmiúil a mbíonn tréimhsí éagsúla ama ag baint leo, is deacair a rá cé mhéad ama atá ag teastáil le go mbeadh tionchar ag an bhforbairt ghairmiúil ar na múinteoirí agus ar ghnóthachtáil na ndaltaí (E. Kennedy, 2014: 26).

In anailís Guskey (2003) ar na gnéithe is éifeachtaí a luaitear leis an bhforbairt ghairmiúil, rinneadh tagairt d'fhorbairt ghairmiúil a bhí '*school-based*' nó '*on-site based*'. Tuigtear go mbíonn dea-thoradh ar chlár forbartha gairmiúil a reáchtáiltear ar láthair scoile agus a mbíonn baint aige le haidhmeanna na scoile i gcoitinne (Sparks & Loucks-Horsley, 1989; Hawley & Valli, 2000). Táthar den tuairim gur mó éifeacht a bhíonn ag clár forbartha a bhíonn '*job-embedded*' ná cinn nach iad (Hawley & Valli, 1989: 2; Hunzicker, 2010: 4). Go deimhin, d'fhéadfaí an fhorbairt ghairmiúil a chur i bhfeidhm ar láthair na scoile fiú tar éis don scoil páirt a ghlacadh i gclár inseirbhíse traidisiúnta dá mbainfí úsáid as gníomhaíochtaí ar nós tuairisc mhachnamhach mar shampla (Hunzicker, 2010: 4-5). Is é an buntáiste a bhaineann le forbairt ghairmiúil atá ar láthair na scoile, gurb éasca í a chur in oiriúint do chomhthéacs na scoile (Kinnucan-Welsch et al., 2006).

3.5.3. An t-ábhar. In anailís Guskey (2003) a luadh thuas, ba é an t-ábhar an ghné ba mhó den fhorbairt ghairmiúil a ndearnadh tagairt di agus forbairt ghairmiúil éifeachtach á plé (9). I dtaighde M. Kennedy (1998), ba é ábhar na gclár forbartha gairmiúil an ghné ba shuntasáí a raibh éifeacht aige ar fhoghlaim na ndaltaí. Chonacthas go raibh tionchar níos dearfaí ag an bhforbairt ghairmiúil a bhí dírithe ar thopaicí na n-ábhar scoile féin, agus ar an gcaoi a bhfoghlaimíonn daltaí ábhar na dtopaicí sin, ná ar fhorbairt ghairmiúil a dhírigh ar chleachtais an mhúinteora,

... the content of inservice programs does indeed make a difference, and that programs that focus on subject matter knowledge and on student learning of particular subject

matter are likely to have larger positive effects on student learning than are programs that focus mainly on teaching behaviours (M. Kennedy, 1998: 17).

Is fiú a lua go mbaineann an t-iniúchadh a rinne M. Kennedy (1998) leis an matamaitic agus le cúrsaí eolaíochta ach is léir go bhfuil tionchar ag ábhar na forbartha seo ar ábhair eile chomh maith (Guskey & Yoon, 2009: 497). Áitíonn Correnti (2007) go raibh dea-thionchar ag clár forbartha don litearthacht, a bhain leis an ábhar agus le múineadh an ábhair, ar mhúineadh na litearthachta. Creideann sé go bhféadfadh céim mháistreachta a bheith ag múinteoir sa litearthacht ach gur mó a chabhródh '*content-related courses*' leis an múinteoir an t-ábhar a chur i bhfeidhm (Correnti, 2007: 279). Is amhlaidh go bhfuil eolas ar an ábhar chomh maith le heolas ar an gcaoi le haghaidh an t-ábhar sin a mhúineadh tábhachtach don fhorbairt ghairmiúil. Feiceann múinteoirí fiúntas san fhorbairt ghairmiúil a mbíonn '*content*' agus '*pedagogic knowledge*' ar fáil ann de bharr go bhfuil an t-eolas sin ábhartha dá gcuid ceachtanna agus go bhfuil dlúthbhaint aige leis an méid a bhíonn ar siúl sa rang chuile lá (Hunzicker, 2011: 5).

Ní hamháin go dteastaíonn eolas a bheith ag an múinteoir ar an ábhar atá á mhúineadh, ach teastaíonn tuiscint ar an gcaoi a bhfoghlaimíonn na daltaí an t-ábhar sin le go mbeadh tionchar aige ar fhoghlaim na ndaltaí (Cohen & Hill, 2000; Borko, 2004). Caithfidh an múinteoir úsáid a bhaint as an eolas atá aige ar an ábhar, agus ar mhúineadh an ábhair, agus an t-eolas sin a chur in oiriúint don ghrúpa daltaí atá os a chomhair,

... the key to distinguishing the knowledge base of teaching lies at the intersection of content and pedagogy, in the capacity of a teacher to transform the content knowledge he or she possesses into forms that are pedagogically powerful and yet adaptive to the variations in ability and background presented by the students (Shulman, 1987: 15).

Is léir ón fhianaise thuas, nach mór forbairt ghairmiúil a chur ar fáil a chuireann ábhar scoile, modhanna múinte, agus foghlaim na ndaltaí san áireamh.

3.5.4. Comhoibriú agus foghlaim ghníomhach. Luaitear comhoibriú go mion minic i dtaighde a bhaineann leis an bhforbairt ghairmiúil agus creidtear gurb iondúil go mbíonn dea-thoradh ar chlár forbartha gairmiúil nuair a bhíonn comhoibriú mar chuid de (Little, 1993; Birman et al., 2000; Garet et al., 2001; Coolahan, 2002; Desmione et al., 2002; Porter et al., 2003; Guskey, 2003; Borko, 2004; A. Kennedy, 2005; Penuel et al., 2007; Quick et al., 2009; Darling-Hammond & Richardson, 2009; Hunzicker, 2010; Hunzicker, 2011). Tugtar deis phléite do mhúinteoirí ar a bhfuil á dhéanamh acu don fhorbairt ghairmiúil agus ar ghnéithe eile den mhúinteoireacht le linn dóibh a bheith ag comhoibriú lena chéile (Little, 1993: 135). Creidtear nach mór struchtúr maith a bheith leis an gcomhoibriú chomh maith le haidhmeanna comónta cinnte le go mbeadh toradh dearfach air (Guskey, 2003: 749; Burbank & Kauchak, 2003: 513). Feictear go bhfuil buntáiste ag baint le múinteoirí ón scoil chéanna nó ón rang céanna a thabhairt le chéile don fhorbairt ghairmiúil de bharr go mbeadh go leor cosúlachtaí idir na gnéithe a bheadh á bplé acu (Birman et al., 2000: 30). Léiríodh i dtaighde Quick et al. (2009) go bhfeiceann múinteoirí fiúntas sa chomhoibriú de bharr an mheasa a bhíonn ag múinteoirí ar thuairimí a chéile (54). Thaitin sé le múinteoirí an taighde deis phléite a bheith acu le múinteoirí eile ar ábhar agus ar chleachtais ranga chomh maith le machnamh a dhéanamh ar an méid a bhí foghlamtha acu le chéile (Quick et al., 2009: 54).

Tugtar múinteoirí le chéile mar chuid de ghréasán don fhorbairt ghairmiúil (Coolahan, 2002). Cruthaítear nasc idir scoileanna agus tagann foirne na scoileanna le chéile le plé a dhéanamh ar mhodheolaíochtaí agus ar churaclaim (26). Creideann Lieberman agus McLaughlin (1992) go dtugann gréasáin deis do mhúinteoirí taithí a fháil ar an gcur chuige tógachaíoch don mhúinteoireacht agus don fhoghlaim. Is iad na foghlaimeoirí féin a bhíonn ag cur an eolais le chéile faoin gcur chuige agus iad an-ghníomhach san fhoghlaim (Au & Carroll, 1997: 203). Nuair a ghlacann múinteoirí páirt sa ghréasán, tugann sé deis dóibh léargas a fháil ar an gcur chuige, rud a chabhraíonn leo dul i mbun a gcuid oibre ar bhealaí

éagsúla sa seomra ranga, “... teachers act as both experts and apprentices, teachers and learners” (Lieberman & McLaughlin, 1992: 674).

Is modh eile é an pobal cleachtais gairmiúil nó an pobal foghlama gairmiúil le haghaidh múinteoirí a thabhairt le chéile don fhorbairt ghairmiúil (Fraser et al., 2007). Is beag idir an dá phobal ó thaobh sainmhíniú de agus díríonn siad ar chomhoibriú idir mhúinteoirí le súil agus go gcuirfeadh sé lena gcumas mar mhúinteoirí agus le caighdeán gnóthachtála na ndaltaí (Darling-Hammond & Richardson, 2009: 3). Tugann Stoll, Bolam, McMahon, Wallace agus Thomas (2006), sainmhíniú ginearálta ar an bpobal foghlama gairmiúil, “... a group of people sharing and critically interrogating their practice in an ongoing, reflective, collaborative, inclusive, learning-oriented, growth-promoting way ... operating as a collective enterprise” (223). Tuigtear an t-am agus an t-anró a theastaíonn chun pobal dá chineál a fhorbairt agus a chaomhnú (Borko, 2004: 7).

Cuirtear le heolas agus le scileanna an mhúinteora nuair a bhíonn foghlaim ghníomhach mar chuid den fhorbairt ghairmiúil (Porter et al., 2003: 26). Is minic a bhíonn deiseanna comhoibrithe i gceist agus foghlaim ghníomhach á cur i bhfeidhm. Spreagtar foghlaim ghníomhach i measc múinteoirí nuair a chuirtear gníomhaíochtaí ar nós cóitseáil, meantóireacht, agus grúpaí staidéir ar fáil ar shuíomh na scoile (Hunzicker, 2010; Quick et al., 2009; Penuel et al., 2007). Tugann an fhoghlaim ghníomhach agus an comhoibriú deis do mhúinteoirí seilbh a ghlacadh ar a bhfoghlaim féin.

Bíonn deis ag múinteoirí seilbh a ghlacadh ar a bhforbairt ghairmiúil féin i gcur chuige ar a dtugtar taighde ghníomhach comhoibríoch (A. Kennedy, 2005). Is cur chuige é a thugann deis do mhúinteoirí feidhmiú mar thaighdeoirí. Bíonn béim ar an bhfiosrúchán machnamhach (*reflective inquiry*) agus ar mhúinteoirí a bheith ag teacht le chéile chun plé a dhéanamh ar chleachtas (Burbank & Kauchak, 2003: 500). Léiríodh in Burbank agus Kauchak (2003) go raibh dearcadh dearfach ag múinteoirí réamhsheirbhíse agus ag múinteoirí inseirbhíse ar an

taighde gníomhach comhoibríoch agus gur chuidigh sé le hathrú cleachtas, le hathrú meoin i dtaobh taighde a dhéanamh, agus le haghaidh deis phléite a thabhairt dóibh (512).

Tá níos mó aitheantais á thabhairt sa lá atá inniu ann do thaithí agus d'fhoghlaim an mhúinteora mar chuid den fhorbairt ghairmiúil. Tugann Fraser et al. (2007) "... professional autonomy ..." ar an gcaoi a nglacann múinteoirí seilbh ar a bhforbairt ghairmiúil (159). Creidtear gurb iad na múinteoirí féin is fearr a d'aimseodh agus a sháródh dúshlán agus iad ag obair le chéile chuige sin (Guskey & Yoon, 2009). Tugann Cochran-Smith agus Lytle (2009) '*inquiry as stance*' ar choincheap ina mbíonn ról lárnach ag múinteoirí i gclaochlú an oideachais (Cochran-Smith & Lytle, 2009: 153). Tarraingítear ar eolas an mhúinteora le linn dóibh a bheith ag comhoibriú le páirtithe leasmhara éagsúla mar chuid den chlaochlú sin (Cochran-Smith & Lytle, 2009: 153).

I dtionscadal de chuid Mhuintearais sna 1980í chonacthas grúpa múinteoirí ag teacht le chéile chun aghaidh a thabhairt ar dhúshlán a tháinig chun cinn i scoileanna Gaeltachta (Muintearas, 2000). Ba léir do na múinteoirí go raibh easpa ábhar teagaisc agus modhanna teagaisc ar fáil dóibh do dhaltaí le míchumas agus bheartaigh siad féin iarracht a dhéanamh an bhearna a líonadh. Reáchtáladh ceardlanna 'neamhthreoracha' uair sa choicís inar "... tugadh faoi fhadhbanna a phlé, muinín a fhorbairt, ábhair a chur le chéile, agus scileanna agus taithí a roinnt, chomh maith le pleanáil rianúil ar an obair chuí a bhí ag teastáil sa seomra ranga" (Muintearas, 2000). Bhí áisitheoir ar fáil do na múinteoirí chun tacaíocht a thabhairt dóibh sna ceardlanna agus chun eolas praiticiúil a chur ar fáil dóibh sna scoileanna nó i lárionad an tionscadail (Muintearas, 2000). Ba sampla é tionscadail Mhuintearais den *inquiry as stance* ar a ndéanann Cochran-Smith agus Lytle (2009) trácht. Ba léir gur chur chuige é a raibh tionchar aige ar fhorbairt ghairmiúil na múinteoirí agus áitíodh i dtuairisc Mhuintearais gur "... chuir na múinteoirí go mór lena scileanna gairmiúla féin" (2000).

3.5.5. Comhoibriú idir múinteoirí agus oideachasóirí eile. Is féidir comhoibriú a chur i bhfeidhm idir múinteoirí agus saineolaithe atá taobh amuigh den scoil (Little, 1993: 135). Cé go bhfuil tábhacht le hionchur an mhúinteora san fhorbairt ghairmiúil, tuigtear go dteastaíonn eolas agus smaointe nua ó mhúinteoirí nach bhfuil le fáil taobh istigh de gheataí na scoile (Hawley & Valli, 2000). In athbhreithniú Cordingley, Bell, Rundell agus Evans (2005) ar thaighde ar fhorbairt ghairmiúil leanúnach a mbíonn tionchar aige ar mhúineadh agus ar fhoghlaim an mhúinteora, tuairiscíodh gur cuireadh comhoibriú idir múinteoirí mar aon le comhoibriú idir múinteoirí agus saineolaithe ar siúl go minic. Tharraing siad aird ar thaighde amháin, Saxe, Gearhart agus Nasir (2001), ina raibh tionchar níos dearfaí ag saineolaí ar ghnóthachtáil na ndaltaí ná mar a bhí ag comhoibriú idir mhúinteoirí amháin (luaite in: Cordingley et al., 2005). Chonacthas mar sin féin go raibh an dá chineál comhoibríthe, idir mhúinteoirí agus le saineolaí, ar siúl sa chuid is mó de na staidéir a scrúdaíodh (Cordingley et al., 2005). Molann Guskey (2003) gur cheart nasc a chruthú idir oideachasóirí atá lonnaithe sa scoil agus rannpháirtithe leasmhara eile a mbeadh tuiscint acu ar dhúshlán na scoile ionas go mbeadh eolas níos leithne á chur ar fáil do mhúinteoirí (749). Sonraíodh an dea-thoradh a thagann as nasc a chruthú idir ollscoil, riarthóirí, agus múinteoirí i múnla a chruthaigh Morrow agus Casey (2004) ar mhúineadh na luathlitearthachta. Dearadh múnla bunaithe ar chomhoibriú idir na páirtithe éagsúla, a chuir go mór le foghlaim na ndaltaí (Morrow & Casey, 2004: 663).

Cuirtear cóitseálaí ar fáil mar chuid den fhorbairt ghairmiúil chun ceachtanna agus cleachtais a thaispeáint do mhúinteoirí agus chun aiseolas a thabhairt dóibh faoina gcuid cleachtas (Rhodes & Beneicke, 2002),

Coaching as a form of professional development also is supported by both of these sources [research literature and practitioners], and to the extent that coaching provides opportunities for modeling, practice, and feedback, by teachers and school leaders as well (Quick et al., 2009: 65).

Bíonn tábhacht ag baint le caidreamh maith a bheith idir an cóitseálaí agus na múinteoirí ionas go gcuirfear le foghlaim an mhúinteora (Kinnucan-Welsch et al., 2006: 433). Tá an ghné sin níos tábhachtaí fós nuair a bhíonn piarchóitseáil i gceist. Is éard atá i gceist le piarchóitseáil, go mbíonn deis ag múinteoirí breathnóireacht a dhéanamh ar ranganna a chéile agus eolas a bhailiú ar an múinteoireacht agus ar chaighdeán na ndaltaí. Ina theannta sin, déantar plé ar an mbreathnóireacht agus tugtar deis do mhúinteoirí aiseolas a roinnt lena chéile (Sparks & Loucks-Horsley, 1989: 44).

Pléadh cóitseálaithe litearthachta, chomh maith leis an tionchar a bhíonn ag an gcóitseálaí ar thorthaí gnóthachtála na ndaltaí in Biancarosa, Bryk agus Dexter (2010). Bhí dul chun cinn suntasach le feiceáil i bhfoghlaim na litearthachta sa chéad bhliain den chur chuige agus tháinig méadú ar an méid sin arís an bhliain dar gcionn (Biancarosa et al., 2010: 27). Tagann an toradh sin salach ar na torthaí a tháinig chun solais in Garet et al. (2008) agus Marsh et al. (2008). Is beag tionchar a bhí ag an gcóitseálaí litearthachta ar fhoghlaim na ndaltaí in Marsh et al. (2008) agus ní fhacthas go raibh tionchar ar bith ag an gcóitseálaí litearthachta in Garet et al. (2008). Creideann Biancarosa et al. (2010) go mbaineann sé sin leis an gcineál oiliúna a bhí faighte ag an gcóitseálaí litearthachta sna staidéir éagsúla. Cuireadh bliain iomlán den fhorbairt ghairmiúil ar fáil don chóitseálaí litearthachta i dtaighde Biancarosa et al. (2010) ach ní raibh ach cúpla lá traenála i gceist in Garet et al. (2008) agus in Marsh et al. (2008) (Biancarosa et al., 2010: 27-28). Ní mór oiliúint chuí a bheith ar an gcóitseálaí litearthachta sula dtugann sé faoina chuid oibre ionas go mbeidh tionchar níos dearfaí aige ar an bhforbairt ghairmiúil. Chonaic Elish-Piper agus L'Allier (2011) gurbh iad comhdhálacha, ag déanamh measúnaithe, léiriú, agus breathnóireacht na gníomhaíochtaí ab fhiúntaí a cuireadh ar fáil mar chuid den chóitseáil agus na gníomhaíochtaí is mó a raibh tionchar acu ar dhul chun cinn na ndaltaí sa léitheoireacht (Elish-Piper & L'Allier, 2011: 100).

Rinneadh comparáid in Carlisle agus Berebitsky (2011) idir cláir fhorbartha a raibh cóitseálaí mar chuid díobh agus cinn nach raibh. Cuireadh meonta na múinteoirí, a gcuid cleachtas, agus torthaí na ndaltaí san áireamh don anailís. Chonacthas go raibh buntáistí ag baint le cóitseálaí litearthachta a bheith lonnaithe sa scoil nuair a bhí eolas nua maidir le múineadh na léitheoireachta le cur i bhfeidhm (Carlisle & Berebitsky, 2011: 793). Arís, feictear difríocht idir an taighde seo agus Garet et al. (2008). Creideann Carlisle agus Berebitsky (2011) go bhféadfadh sé go raibh roinnt fáthanna i gceist leis na difríochtaí idir an dá thaighde, mar shampla go raibh a dtaighde féin mar chuid de fhráma ar leith agus go raibh tacaíocht á cur ar fáil don chlár sin ar bhonn feidearálach (796).

D'fhéadfadh sé go mbíonn tionchar níos dearfaí ag an gcóitseálaí ar an bhforbairt ghairmiúil má bhíonn fráma áirithe leagtha síos don fhorbairt. Cruthaíodh pobal foghlama mar chuid de phlean forbartha gairmiúil don litearthacht a cuireadh i bhfeidhm taobh istigh de gheataí na scoile i dtaighde E. Kennedy (2014). Bhí cóitseálaí litearthachta ar fáil ag na múinteoirí sa phobal foghlama sin. Cuireadh leis an eolas a bhí ag múinteoirí maidir leis an litearthacht agus bhí muinín acu as a gcuid oibre. Ardaíodh féin-éifeachtúlacht na múinteoirí dá réir. Tháinig méadú freisin ar spreagadh agus ar rannpháirtíocht na ndaltaí maidir leis an litearthacht de bharr an chur chuige seo.

Bhí an tacaíocht chéanna le feiceáil in Rosemary agus Feldman (2009), áit a raibh an cóitseálaí ag déanamh breathnóireachta ar mhúinteoirí agus ag tabhairt aiseolais dóibh i ngrúpaí nó ina nduine agus ina nduine (3). Cuireadh béim sa taighde ar '*protocols*', is é sin ábhar ar nós pleananna ceachta, obair na ndaltaí, agus físeáin de na ceachtanna chun cabhrú le múinteoirí plé agus measúnú a dhéanamh ar an litearthacht sa scoil (Rosemary & Feldman, 2009: 4). Baineann go leor de na cleachtais sin leis an bhfoghlaim ghníomhach agus le comhoibriú idir múinteoirí a luadh roimhe seo.

Ba iad na dea-thréithe a chonaic múinteoirí ina gcuid cóitseálaithe i dtaighde Vanderburg agus Stephens (2010), gur thug siad múinteoirí le chéile, gur thug siad tacaíocht leanúnach dóibh, agus gur chuir siad cleachtais mhúinteoireachta a raibh bunús teoiriciúil leo ar a súile dóibh. Chuir na múinteoirí béim ar an gcomhoibriú de bharr nach raibh deis acu labhairt le chéile ar bhonn phroifisiúnta roimhe sin. Chonacthas athrú ar chleachtas na múinteoirí de bharr ionchur an chóitseálaí. Bhí siad níos toillteanaí cleachtais nua a thriáil, bhain siad úsáid as measúnú barántúil, d'athraigh a dtuiscint ar a gcleachtas, agus d'éirigh leo cuid den chumhacht a thabhairt ar lámh do na daltaí. Bhí níos mó rogha agus cumhacht ag daltaí sa rang de bharr gur tugadh an deis dóibh é sin a dhéanamh. Cé nár luadh é sa taighde, is cinnte go gcuirfeadh an rogha agus an chumhacht sin go mór le féinriar na ndaltaí. De bharr gur athraigh tuiscint na múinteoirí ar a gcleachtas, rinneadh maolú ar an tábhacht a bhain leis an gcuraclam a chlúdach a d'fhág go raibh riachtanais na ndaltaí i réim, "Teachers reported shifting their philosophy of teaching and began to focus more on curriculum driven by the needs of their students rather than on a curriculum of covering" (Vanderburg & Stephens, 2010: 157).

3.5.6. Dúshlán. Déantar plé ar chuid de na dúshlán a bhaineann le forbairt ghairmiúil do mhúinteoirí agus ar thaighde ar an bhforbairt ghairmiúil in Wilson agus Berne (1999). Ar dtús, breathnaítear ar na múinteoirí féin agus na difríochtaí a bhíonn eatarthu. Tuigtear gur ann do mhúinteoirí a bhíonn an-toilteanach tabhairt faoi fhorbairt ghairmiúil agus múinteoirí nach nglacann páirt san fhorbairt ach amháin nuair a bhíonn orthu é a dhéanamh (Wilson & Berne, 1999: 197). Is féidir iarraidh ar mhúinteoirí freastal a dhéanamh ar na seisiúin don chlár forbartha ach ní hé sin le rá go bhfoghlaimeoidh siad aon rud as (Wilson & Berne, 1999: 198). Feictear rian de sin freisin sa mhéid a fhoghlaimíonn múinteoirí tar éis na forbartha gairmiúla agus múinteoirí thar a chéile ag athrú a gcuid cleachtas (Borko, 2004: 6). Chonacthas go raibh difríochtaí móra idir na hathruithe a tháinig ar chleachtais mhúinteoirí i dtaighde Morrow agus Casey (2004) beag beann ar aois ná ar thaithí na múinteoirí. Bhí na

taighdeoirí den tuairim go raibh spreagadh intreach ag múinteoirí áirithe nach raibh ag múinteoirí eile agus gur theastaigh spreagadh eistreach ó chuid de na múinteoirí chun athruithe a chur i bhfeidhm (Morrow & Casey, 2004: 668).

Mar a luadh cheana, baineann múinteoirí tairbhe as gníomhaíochtaí a mbíonn aiseolas á dtabhairt iontu agus is iondúil gur meantóir nó cóitseálaí a bhíonn i mbun na hoibre sin taobh istigh de gheataí na scoile. Bíonn an-chostas ag baint le clár forbartha den chinéal sin agus ní léir go cinnte cén fhad, cé chomh minic, ná cén caighdeán a bheadh ag teastáil le go mbeadh dea-thoradh ar an bhforbairt ghairmiúil (Wayne, Yoon, Cronen & Garet, 2008: 470). Bíonn éagsúlacht freisin sa chaoi a leagtar amach am don chóitseáil agus sna gníomhaíochtaí a roghnaítear, rud a chiallaíonn go bhféadfadh torthaí éagsúla a bheith leis an tacaíocht a chuirfí ar fáil (Elish-Piper & L’Allier, 2011).

Má bheartaíonn taighdeoir clár forbartha a leagan amach don fhorbairt ghairmiúil ní mór dó a bheith ag smaoineamh ar éifeacht an chlár féin chomh maith le bheith ag tabhairt faoi thaighde tairbheach. Caithfear a bheith in ann an dá thráth a fhreastal. Anuas air sin, ní mór dó cothromaíocht a bheith idir an méid atá ar intinn aige féin a bhaint amach agus mianta na múinteoirí (Wilson & Berne, 1999: 198-199).

Nuair a ghlacann múinteoirí páirt i gclár forbartha gairmiúil, bíonn siad ag súil le heolas a fháil ar chleachtais agus ar chuir chuige nua (Guskey, 2002: 382); ní bhíonn siad ag súil le hiniúchadh a dhéanamh ar a gcleachtas féin, rud a bhíonn le feiceáil i gclár forbartha a bhaineann le tuiscint ar an ábhar. Fágann sé sin gur deacair leo labhairt ar bhealach criticiúil faoina gcleachtas féin (Wilson & Berne, 1999: 198-200). Is léir nach éasca cleachtas ná cur chuige nua a fhoghlaim agus a chur i bhfeidhm ionas go mbeadh tionchar aige ar fhoghlaim na ndaltaí, “Learning, real learning, is hard work. You read, you think, you talk” (Wilson & Berne, 1999: 201).

Bíonn tacaíocht ó phobal na scoile an-tábhachtach freisin. I dtaighde Fisher, Frey agus Nelson (2012), míníodh gur chaith pobal na scoile a thuiscint nach bhféadfadh ranganna ciúine a bheith sa scoil nuair a bheadh obair idirghníomhach ar siúl, go mbíonn am agus forbairt ghairmiúil ag teastáil ó mhúinteoirí, agus nach mór do mhúinteoirí cloí le cur chuige áirithe ar feadh tréimhse mhaith ama chun deis cheart a thabhairt dóibh é a chur i bhfeidhm (Fisher et al., 2012: 561). Is léir go mbíonn am agus comhoibriú ag teastáil ó mhúinteoirí ionas go mbeadh éifeacht ag baint leis an gcleachtas a chuirtear i bhfeidhm don fhorbairt ghairmiúil.

Tugadh léargas thuas ar na gnéithe den fhorbairt ghairmiúil a mbíonn dea-thionchar acu ar fhorbairt ghairmiúil an mhúinteora chomh maith le caighdeán gnóthachtála na ndaltaí. Cé go bhfuil éagsúlacht ann maidir leis an tréimhse is feiliúnaí don fhorbairt ghairmiúil, is cinnte go dteastaíonn am agus tacaíocht ó mhúinteoirí chun dul i ngleic le cleachtais nua sa seomra ranga. Cuidíonn foghlaim ghníomhach, comhoibriú, deis phléite, agus tacaíocht ó shaineolaí nó ó chóitseálaí, le múinteoirí machnamh a dhéanamh ar a gcleachtas féin agus athruithe a chur i bhfeidhm dá réir. Léiríonn an taighde nach mór eolas a bheith ag an múinteoir ar an ábhar, ar mhodhanna múinte an ábhair, agus ar an gcaoi a bhfoghlaimíonn na daltaí an t-ábhar sin chun tionchar a bheith acu ar fhoghlaim na ndaltaí. Glactar leis sa taighde seo go dteastódh tréimhse ama leanúnach, eolas praiticiúil, chomh maith le tacaíocht leanúnach ó mhúinteoirí chun go mbeadh fiúntas ag baint leis an bhforbairt ghairmiúil. Ina theannta sin, glactar leis go dteastaíonn réimse de na gníomhaíochtaí fiúntacha a luadh thuas a chur i bhfeidhm mar chuid den fhorbairt ghairmiúil ionas go mbeadh tionchar aige ar fhoghlaim an mhúinteora agus ar ghnóthachtáil na ndaltaí.

3.6. Forbairt Ghairmiúil Leanúnach Mhúinteoirí Bunscoile na hÉireann: Litearthacht

Bhunaigh an Roinn Oideachais agus Scileanna *In-Career Development Unit (ICDU)* sa bhliain 1994, a raibh sé de dhualgas air soláthar inseirbhíse a chur ar fáil do mhúinteoirí na

tíre (Coolahan, 2003: 43). Cuireadh réimse tacaíochtaí agus traenála ar fáil faoin *ICDU*, bunaithe ar athruithe curaclaim chomh maith le hathruithe eile i gcóras oideachais na tíre (Coolahan, 2003: 43). Bunaíodh *Primary Curriculum Support Service (PCSS)*, faoin *ICDU*, chun tacaíocht agus eolas a chur ar fáil do mhúinteoirí faoi Churaclam na Bunscoile 1999. Is sna hionaid oideachais ar fud na tíre a chuir an *ICDU* formhór na gcúrsaí inseirbhíse ar fáil go háitiúil agus bhain an *PCSS* leas as na hionaid agus iad ag tabhairt tacaíochta do scoileanna na tíre (Coolahan, 2003: 43).

Glacann An Roinn Oideachais agus Scileanna leis an dearcadh idirnáisiúnta maidir le foghlaim fhadtéarmach do mhúinteoirí agus a áitíonn gur contanam atá in oideachas múinteoirí ón gcúrsa réamhsheirbhíse, go hionduchtú, agus Forbairt Ghairmiúil Leanúnach (An Roinn Oideachais agus Scileanna, gan dáta - a). Is de dheasca an dearcaidh sin a rinneadh athstruchtúrú ar an *ICDU* agus ar bronnadh tuilleadh freagrachtaí air sa bhliain 2004. Ba é an *Teacher Education Section (TES)* an t-ainm nua a tugadh ar an eagraíocht a raibh lámh aici i gcúrsaí réamhsheirbhíse, in ionduchtú, agus san fhorbairt ghairmiúil leanúnach do mhúinteoirí (An Roinn Oideachais agus Scileanna, gan dáta - e).

Cuireann an *TES* maoiniú ar fáil don *PDST*, a bunaíodh sa bhliain 2010, a bhíonn ag plé le réimse leathan ábhar ag an mbunleibhéal agus ag an meánleibhéal. Tá foirne de chuid an *PDST* i gceantair ar fud na tíre agus bíonn siad ag obair leis na hionaid oideachais chun cúnamh agus tacaíocht a chur ar fáil do mhúinteoirí. Tá 21 Ionad Oideachais lán-aimseartha ar fud na tíre agus 9 gcinn páirtaimseartha (Egan, 2004). Is ionaid pháirtaimseartha iad na trí ionad atá suite i gceantair Ghaeltachta (Foinse: <http://www.ateci.ie/>).

Tugann Roinn Oideachais agus Scileanna na tíre seo aitheantas don ról lárnach a bhíonn ag múinteoirí chun oideachas d'ardchaighdeán a sholáthar (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2011a). Mínítear sa straitéis ar an litearthacht agus ar an uimhearthacht go bhfuil tábhacht ag baint le forbairt ghairmiúil an mhúinteora chun tacaíocht a thabhairt do

mhúinteoirí agus an straitéis á cur i bhfeidhm (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2011a).

Tá dlúthbhaint ag an *PDST* le cur chun cinn na litearthachta agus na huimhearthachta sa straitéis. Bheartaigh an *PDST* traenáil a chur ar fáil do mhúinteoirí i bhfoirm seimineár.

Cuireadh dhá sheimineár ar fáil don litearthacht. Bhain an chéad cheann leis an litearthacht ó bhéal agus bhain an dara ceann leis an léitheoireacht. In ionad gach múinteoir a bheith ag freastal ar na seimineáir seo, beartaíodh go n-ainmneofaí Nascmhúinteoir Litearthachta sna scoileanna chun an t-eolas a thabhairt ar ais chuig a gcuid scoileanna féin. Bhí eolas ón seimineár ar fáil ar shuíomh idirlín na heagraíochta.

Baineadh leas as an gcur chuige traidisiúnta de bheith ag seachadadh eolais don fhorbairt ghairmiúil chun cúnamh a thabhairt do mhúinteoirí an straitéis a chur i bhfeidhm. Níor baineadh úsáid as na cuir chuige eile a ndearnadh trácht orthu sa chaibidil seo chun an fhorbairt ghairmiúil a chur ar fáil. Is deacair a shamhlú go mbeadh tairbhe mar is ceart á baint ag múinteoirí as cur chuige traidisiúnta amháin don fhorbairt ghairmiúil. Bheifí ag súil go mbeadh riachtanais éagsúla ag scoileanna maidir le cur chun cinn na litearthachta beag beann ar theanga na scoile agus go gcaithfí an fhorbairt ghairmiúil a bhunú ar na riachtanais sin.

Tá an fhéinmheastóireacht scoile ar cheann eile de bheartais na Roinne Oideachais agus Scileanna d'fhorbairt ghairmiúil mhúinteoirí. Is éard atá san fhéinmheastóireacht scoile, "... próiseas comhoibríoch, uileghabhálach agus athmhachnamhach den athbhreithniú inmheánach scoile" (An Chigireacht, 2012: 12). Iarrtar ar fhoireann scoileanna machnamh a dhéanamh ar obair na scoile agus plean a chur i dtoll a chéile chun feabhas a chur ar na laigí a thugtar faoi deara. Tá an Roinn Oideachais agus Scileanna ag iarraidh go ndíreofaí ar an teagasc agus an fhoghlaim sa phlean a chuirtear le chéile don fhéinmheastóireacht scoile. Ina theannta sin, tá an fhéinmheastóireacht scoile ina cuid lárnach den straitéis ar an litearthacht agus an uimhearthacht (An Chigireacht, 2012: 8).

Is dearfach an ní é go bhfuil béim á cur ar riachtanais shainiúla an phobail scoile chomh maith le taithí agus tuairimí an phobail scoile mar chuid den fhorbairt ghairmiúil. É sin ráite, ní i gcónaí a éiríonn le pobal scoile athruithe a chur i bhfeidhm gan comhairle leanúnach ó dhaoine a bhfuil saineolas acu ar na dúshláin a aithnítear. Ní féidir a bheith cinnte ach oiread go mbeadh na hacmhainní ag eagraíochtaí ar nós an *PDST* chun an chomhairle agus an tacaíocht a bheadh ag teastáil ó scoileanna don fhéinmheastóireacht scoile a chur ar fáil dóibh.

Tugtar léargas ar an gcaoi a bhfuil ag éirí le bunscoileanna na tíre an curaclam Béarla a chur i bhfeidhm sa seomra ranga in iniúchadh a rinne Cigireacht na Roinne Oideachais agus Scileanna, sa bhliain 2005. Ghlac 86 bunscoil páirt san iniúchadh agus ba ar an mBéarla, ar an Matamaitic, agus ar na hAmharcealaíona a díríodh. D'áitigh os cionn leath na múinteoirí sna scoileanna sin go raibh deacracht acu le múineadh na scríbhneoireachta sa Bhéarla.

Tuairiscíodh nach raibh dóthain béime á cur ar phróiseas na scríbhneoireachta; go rabhtas ag brath ar leabhair oibre; nach raibh dóthain leasa á bhaint as cúrsaí teicneolaíochta chun tacú le próiseas na scríbhneoireachta; agus nach raibh rogha ar bith ag daltaí maidir le topaic na scríbhneoireachta (An Chigireacht, 2005: 23). Ina theannta sin, chonacthas go raibh easpa comhthéacs i gceist maidir le múineadh na gramadaí i dhá thrían de na seomraí ranga a cuireadh san áireamh (An Chigireacht, 2005: 23). Áitíodh sa tuairisc go raibh béim á cur ar phróiseas na scríbhneoireachta sna scoileanna a raibh dea-chleachtais ar siúl iontu agus go raibh daltaí ag scríobh go neamhspleách i réimse leathan seánraí (An Chigireacht, 2005: 23).

Cé gur ar an mBéarla a rinneadh an t-iniúchadh sa tuairisc, glactar leis go bhféadfadh go leor de na dúshláin chéanna a bheith amhlaidh do mhúineadh na scríbhneoireachta i nGaeilge, go háirithe i gcás chainteoirí dúchais na Gaeilge.

3.6.1. Forbairt ghairmiúil leanúnach do mhúinteoirí scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge. Tagraíodh do riachtanais an mhúinteora don fhorbairt ghairmiúil sna *Measúnachtaí Náisiúnta 2010 ar Léitheoireacht Bhéarla agus ar an Mhatamaitic i scoileanna*

a bhíonn ag Teagasc trí Mheán na Gaeilge (2011). D’áitigh 38% de mhúinteoirí Rang a Sé sna scoileanna lán-Ghaeilge nach ndearna siad aon fhorbairt ghairmiúil leanúnach a bhain leis an mBéarla sna trí bliana sular líon siad an suirbhé. Bhí 28% de mhúinteoirí sna scoileanna Gaeltachta sa bhád céanna (Shiel et al., 2011: 22). Nuair a cuireadh ceist oscailte ar mhúinteoirí Rang a Sé faoin bhforbairt ghairmiúil leanúnach a bheadh uathu, luadh gnéithe ar nós: forbairt sa scríbhneoireacht chruthaitheach; an teanga labhartha; scileanna teicneolaíochta faisnéise agus cumarsáide; agus straitéisí nó acmhainní le bheith ag obair le gasúir le leibhéal níos ísle ghnóthachtála.

Tábla 3.1. Riachtanais mhúinteoirí Rang a Sé maidir le forbairt ghairmiúil leanúnach

Rang a Sé (Béarla & Mata)	lán-Ghaeilge	Gaeltacht
Forbairt sa Scríbhneoireacht Chruthaitheach	26%	42%
Teanga Labhartha	19%	34%
Scileanna Teicneolaíochta Faisnéise agus Cumarsáide	20%	25%
Straitéisí/Acmhainní le bheith ag obair le gasúir le leibhéal níos ísle ghnóthachtála	12%	19%

(Shiel et al., 2011: 23)

Mar a fheictear i dTábla 3.1. thuas, ba í an scríbhneoireacht chruthaitheach sa Bhéarla is mó a bhí ag déanamh imní do 42% de SG. Bhí céatadán ard de mhúinteoirí na Gaeltachta den tuairim go raibh tacaíocht ag teastáil maidir leis an teanga labhartha. Is amhlaidh ón méid a pléadh maidir le forbairt na scríbhneoireachta, gur féidir nasc láidir a chruthú idir an scríbhneoireacht chruthaitheach agus an teanga labhartha agus forbairt á dhéanamh ar scileanna na ndaltaí sna réimsí sin. B’fhiú an nasc sin a threisiú i gclár forbartha do mhúinteoirí ar mhúineadh na litearthachta.

3.7. Conclúid

Rinneadh scagadh sa léirbhreithniú seo ar an dearcadh soch-chultúrtha ina nedaítear an taighde seo. Léiríodh gur cleachtas sóisialta atá sa litearthacht a mbíonn tionchar ag gnéithe ar nós cultúr, féiniúlacht, agus cumhacht ar a mhúineadh. Fiosraíodh an chaoi a ndéantar measúnú ar an litearthacht go náisiúnta agus go hidirnáisiúnta agus ar thorthaí dhaltaí na hÉireann sna measúnachtaí sin. Is léir ón bhfianaise a pléadh sa chaibidil seo go bhfuil dúshlán le sárú i dtaobh léitheoireacht na Gaeilge ach go bhfuil ag éirí thar cionn le daltaí na Gaeltachta agus na SLG i léitheoireacht an Bhéarla. Feictear bearna san eolas maidir le gnóthachtáil na ndaltaí i scríbhneoireacht na Gaeilge agus an Bhéarla. Fiosraíodh na gnéithe den scríbhneoireacht a d'fhéadfadh tionchar dearfach a bheith acu ar ghnóthachtáil na ndaltaí. Ina theannta sin, tugadh léargas ar chur chuige, ar a dtugtar an cheardlann scríbhneoireachta, ina bhféadfaí na gnéithe sin a nascadh lena chéile sa seomra ranga. Rinneadh cur síos ag deireadh na caibidle ar ghnéithe den fhorbairt ghairmiúil a d'fhéadfaí a chur i bhfeidhm chun tacú leis an múinteoir sa seomra ranga agus a mbeadh tionchar acu ar ghnóthachtáil na ndaltaí.

4. An Mhodheolaíocht

Déantar cur síos sa chaibidil seo ar na modheolaíochtaí a roghnaíodh don taighde mar aon leis na ceisteanna taighde is bunús dó. Pléitear múnla an taighde fheidhmigh a bhí mar fhráma tagartha don taighde agus ar na gnéithe den mhúnla ar baineadh úsáid astu. Ina theannta sin, tugtar léargas ar an gceantar agus ar na rannpháirtithe a ghlac páirt sa dá phríomhchéim den taighde agus ar an gcaoi ar roghnaíodh na rannpháirtithe sin. Déantar cur síos sa chaibidil seo freisin ar na nósanna imeachta ar baineadh leas astu chun cloí le cúram eitice d'ardchaighdeán. Pléitear an chaoi a ndearnadh measúnú ar chreidiúnacht an taighde ó thaobh an eolais a bailíodh. Féachtar le léargas a thabhairt sa chuid deiridh den chaibidil seo ar na frámaí tagartha a úsáideadh chun scagadh agus anailís a dhéanamh ar an eolas a d'eascair as an taighde.

4.1. Ceisteanna Taighde

Léiríodh sa léirbhreithniú litríochta a laghad eolais atá ar fáil maidir le caighdeán litearthachta na Gaeilge i scoileanna Gaeltachta. Bíodh is gur beag ár n-eolas ar chaighdeán scríbhneoireachta an Bhéarla ach oiread, is léir go bhfuil ag éirí go maith le daltaí na Gaeltachta i dtrialacha caighdeánaithe do léitheoireacht an Bhéarla. Léiríonn fianaise starógach go mbíonn níos mó muiníne ag cainteoirí dúchais Gaeilge, idir óg agus sean, i litearthacht an Bhéarla ná mar a bhíonn i litearthacht na Gaeilge. Creidtear gurb amhlaidh a bhíonn caighdeán litearthachta níos airde acu sa Bhéarla ná sa Ghaeilge dá réir. Tugtar stádas áirithe don tuairim sin nuair a bhreathnaítear ar thaighde a deir go bhfuil caighdeán labhartha an Bhéarla níos treise i measc dhaltaí óga na Gaeltachta (ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad) ná mar atá sa Ghaeilge (Péterváry et al., 2014). In ainneoin fianaise maidir le réimeas an Bhéarla i measc chainteoirí óga na Gaeltachta, ní ann do thaighde cuimsitheach ar a gcumas litearthachta sa Ghaeilge.

Ba iad príomhchuspóirí na modheolaíochta sa taighde seo:

- Léargas a fháil ar chaighdeán agus ar nósanna litearthachta daltaí arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais,
- Cur chuige oideolaíochta a aimsiú a chuideodh le cur chun cinn na litearthachta sna scoileanna a bhfuil na daltaí sin ag freastal orthu.

D'fhonn dul i ngleic leis na ceistanna taighde a leagadh amach, beartaíodh úsáid a bhaint as múnla taighde a mbeadh bailiú eolais agus plean gníomhaíochta mar chuid dó. Ba é sin, an taighde feidhmeach.

4.2. Taighde Feidhmeach

Deirtear gurb é an síceolaí sóisialta Kurt Lewin a chur tús le cineál taighde ar a dtugtar taighde feidhmeach (Adelman, 1993: 7). Díríonn an taighde feidhmeach ar cheistanna praiticiúla a thagann chun cinn sa suíomh oibre. Faoin gcur chuige sin, bailítear eolas ar dheacrachtaí nó ar dhúshlán ar leith agus déantar iarracht dul i ngleic leo sin ar bhealach praiticiúil, le cúnamh ó thaighdeoirí, oibrithe agus daoine nach iad:

Action Research is a total process in which a 'problem situation' is diagnosed, remedial action planned and implemented, and its effects monitored, if improvements are to get underway (Burns, 2000: 443).

Déanann Denscombe (2010) cur síos ar cheithre thréith a bhaineann leis an taighde feidhmeach. Dar leis, is cur chuige praiticiúil atá ann a bhaineann le gnéithe a bhíonn ag tarlú go laethúil sa saol oibre, nó i suíomhanna eile. Creideann sé go bhfuil an-tábhacht leis an athrú a thagann chun cinn le linn an taighde agus gur próiseas timthrialla é a bhíonn ag síorathrú agus an taighde á chur i bhfeidhm. Maíonn sé freisin go mbíonn rannpháirtithe lárnach sa taighde (126). Feictear go dtagann Burns (2000) a bheag nó a mhór le tuairim Denscombe (2010) maidir le tréithe an taighde fheidhmigh. Déanann Burns (2000) tuilleadh forbartha ar an gcéad tréith a luann Denscombe, áit a ndeir sé go n-aithnítear deacracht nó dúshlán éigin agus go ndéantar iarracht é a leigheas san ionad inar aithníodh é (444). Cuireann

Burns (2000) comhoibriú san áireamh sna tréithe a luann seisean agus déanann sé cur síos ar an machnamh a dhéanann rannpháirtithe ar an bpróiseas agus iad ag iarraidh athruithe a chur i bhfeidhm a d'fheabhsódh a geleachtas (444).

Is minic gur ar scála beag go leor a thugtar faoi thaighde feidhmeach de bharr go ndírítear ar ghné ar leith san ionad oibre (Denscombe, 2010: 128). Caithfear toradh an taighde a mheas dá réir, "... the scale and scope of changes introduced through action research will not be grand" (Denscombe, 2010: 128). Cé go mb'fhéidir gur ar scála beag a thosófaí ar an taighde feidhmeach, d'fhéadfadh éifeacht a bheidh ag toradh an taighde ar pholasaithe nó ar chleachtais eile san ionad oibre inar tugadh faoi (Cohen, Manion & Morrison, 2011: 347).

Déanann Greenwood agus Levin (2000) idirdhealú idir taighdeoirí a thugann faoi thaighde feidhmeach agus gnáth-thaighdeoirí (*conventional researchers*). Áitíonn siad go mbíonn leagan amach an taighde socraithe ag an ngnáth-thaighdeoir roimh ré agus go gcloíonn sé go docht leis le linn an phróisis. Is ar an eolas sin a bhunaíonn an gnáth-thaighdeoir a chuid anailíse. Creideann siad nach ionann an taighde a bhíonn ar siúl le linn taighde fheidhmigh de bharr go mbíonn ceangal i gcónaí idir próiseas, toradh, agus cur i bhfeidhm, chun réiteach a aimsiú ar an dúshlán nó an deacracht a roghnaíodh don taighde (Greenwood & Levin, 2000: 93). Mar a luadh roimhe seo, is próiseas timthriallach é an taighde feidhmeach a bhíonn ag síorathrú de réir mar a bhítear ag tabhairt faoi.

Déantar taighde feidhmeach a chur i bhfeidhm in ionaid éagsúla, suíomh na scoile san áireamh (Cohen et al., 2011: 344). Tugann múinteoirí faoi thaighde feidhmeach leo féin sa seomra ranga nó tagann grúpa múinteoirí ón scoil chéanna le chéile chun dul i mbun taighde (Cohen et al., 2011: 344). Ní gá gurb iad na múinteoirí amháin a bheadh i gceist mar chuid den taighde feidhmeach. Is minic a bhíonn múinteoirí agus taighdeoirí ag obair ar an taighde feidhmeach le chéile (Burns, 2000: 455-456). Bíonn taighdeoirí ina n-áisitheoirí ar thaighde a

roghnaíonn múinteoirí. Is é sin nó cuireann an taighdeoir tús leis an taighde le tacaíocht ó na múinteoirí (Burns, 2000: 455-456).

Ní raibh aon bhaint ag an taighdeoir leis an suíomh oibre sa taighde seo. Bunaíodh ábhar an taighde ar thuairimí agus ar dhearcadh na bpríomhoidí a ndearnadh agallaimh leo. Ba í an taighdeoir féin a leag amach struchtúr an taighde páirce agus pléadh an struchtúr sin leis na rannpháirtithe ag an tús. Glacadh leis go mbeadh struchtúr an taighde ag athrú de réir mar a bhí plé agus idirbheartaíocht á dhéanamh ag na múinteoirí agus an taighdeoir lena chéile. Ní hamháin go mbíonn na múinteoirí ag glacadh páirte sa taighde, bíonn siad ag obair i gcomhpháirt leis an taighdeoir chomh maith (Denscombe, 2007: 130).

4.2.1. Ról an taighdeora. I ngnáth-thaighde sóisialta leagtar an bhéim ar fad ar shaineolas an taighdeora, ach ní hionann an cás sa taighde feidhmeach (Greenwood & Lewin, 2000: 98). Bíonn an taighdeoir agus na múinteoirí ag obair as lámha a chéile agus ní thugann saineolas an taighdeora cumhacht ar leith dó agus an taighde feidhmeach ar siúl (Greenwood & Lewin, 2000: 98). Cé nach mbíonn cumhacht ar leith ag an taighdeoir, ní mór ról an taighdeora agus úinéireacht an taighde a leagan amach sula gcuirtear tús leis an taighde (Denscombe, 2007: 131).

Dar le Burns (2000), bíonn freagrachtaí ar leith ag taighdeoir nach bhfuil baint aige le suíomh oibre an taighde, suíomh na scoile sa chás seo. Áitíonn sé go gcuireann an taighdeoir tús leis an taighde, go mbíonn sé ar fáil chun eolas a fháil, nó comhairle a chur ar na múinteoirí, agus go gcuireann sé traenáil ar fáil do na rannpháirtithe ionas go mbeidh siad in ann an cur chuige a chomhlíonadh (Burns, 2000: 455). Glacadh leis na freagrachtaí sin sa taighde seo agus rinneadh iarracht iad a chomhlíonadh.

Ní raibh aon deacracht le cúrsaí úinéireachta sa taighde de bharr ról seachtrach an taighdeora. Bhí a fhios ón tús gurb í an taighdeoir a bhaileodh an t-eolas, a chuirfeadh struchtúr ar an taighde, agus gurb í a bheadh ag cur na dtorthaí i dtoll a chéile. Ba é ról na

múinteoirí sa taighde seo, cleachtas nua a chur i bhfeidhm, páirt a ghlacadh sa phobal cleachtais, agus plé agus aiseolas a thabhairt dá chéile le linn an phróisis. Cé gurb í an taighdeoir a bhí i gceannas ar leagan amach an taighde agus a roghnaigh an cleachtas a bhí le cur i bhfeidhm, ba iad na múinteoirí féin a rinne machnamh ar a gcleachtas agus a d'athraigh é nuair ba chuí (Burns, 2000: 456). Cuidíonn an machnamh agus an t-athrú a dhéantar dá réir, le forbairt ghairmiúil an mhúinteora (Denscombe, 2010: 128).

4.2.2. Taighde feidhmeach agus forbairt ghairmiúil. Leagtar béim ar eolas an mhúinteora sa taighde feidhmeach agus tugtar deis do mhúinteoirí iniúchadh a dhéanamh ar a gcleachtas agus athruithe a dhéanamh dá réir (Burns, 2000: 453). Déanann an duine (an múinteoir sa chás seo) machnamh ar a chleachtas agus as sin, cuirtear athruithe i bhfeidhm chun feabhas a chur ar an gcleachtas. Bíonn toradh níos fearr ar an taighde feidhmeach: (a) más iad na múinteoirí féin a thug an dúshlán faoi deara; (b) má bhíonn deis acu a bheith ag comhoibriú lena chéile (Burns, 2000: 453); agus (c) má bhítear á spreagadh le machnamh a dhéanamh ar a gcuid oibre agus bealaí eile a aimsiú le tabhairt faoi (Cohen et al., 2011: 344). Ar ndóigh, ní leor machnamh amháin ar an gcleachtas don taighde feidhmeach, caitear athrú de chineál éigin a chur i bhfeidhm sa phróiseas sin (Denscombe, 2010: 128).

Chuathas chun cainte le príomhoidí na scoileanna sa chéad chéim den taighde chun plé a dhéanamh ar chaighdeán agus ar nósanna litearthachta daltaí arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais. Ba ar thuairimí agus léargas na bpríomhoidí ar an gceist taighde a bunaíodh an ghné den litearthacht a roghnaíodh don dara cuid den taighde. Cé gurb í an taighdeoir a roghnaigh ábhar cainte na n-agallamh, ba iad na príomhoidí féin (ar múinteoirí lánaimseartha a bhformhór) a labhair ar na dúshláin a bhain le gnéithe éagsúla den litearthacht. Cuireadh béim ar chomhoibriú idir na múinteoirí, ar phlé, agus ar mhachnamh sa dara cuid den taighde. Bhí deis ag múinteoirí machnamh a dhéanamh ar an gcleachtas nua a bhí á chur i bhfeidhm acu don taighde agus ar na hathruithe a d'fhéadfaí a chur i bhfeidhm chun feabhas a chur air.

Cuireadh múnla tacaíochta ar fáil do na múinteoirí, ach tháinig athrú ar ghnéithe a bhain leis an múnla de réir mar a bhí sé ag teastáil.

4.2.3. Múnla céimnithe agus próiseas timthrialla. Is minic a bhaintear úsáid as múnla céimnithe agus taighde feidhmeach á chur i bhfeidhm (Gall, Gall & Borg, 2007: 601). Bhunaigh Kurt Lewin, a luadh thuas, a mhúnla céimnithe féin ar phróiseas timthrialla (Burns, 2000: 445). Úsáidtear próiseas timthrialla chun a léiriú nach gá go dtarlaíonn gach céim san ord céanna agus gur próiseas leanúnach é, a mbíonn an taighde á úsáid le feabhas a chur ar an gcleachtas (Gall et al., 2007: 601; Denscombe, 2010: 129). Cé go bhfuil seacht gcéim i múnla Lewin don taighde feidhmeach, baineann dhá phríomhchéim leis: (a) go ndéantar iniúchadh ar na deacrachtaí nó ar na dúshlán agus go gcruthaítear cur chuige bunaithe ar an eolas sin; agus (b) go ndéantar iarracht an cur chuige a chur i bhfeidhm ionas go dtiocfaidh athrú ar an gcleachtas (Burns, 2000: 444). Baineann an chéad phríomhchéim sin leis an gcéad chuid den taighde seo agus is leis an dara cuid den taighde a bhaineann an dara príomhchéim. Tugtar ocht gcéim i múnla céimnithe Cohen et al. (2011). Seo a leanas liosta de na céimeanna sin:

Céim a hAon: Teacht ar dhúshlán nó ar dheacracht amháin.

Céim a Dó: Breathnú ar na cúiseanna a bhaineann leis.

Céim a Trí: Breathnú ar roinnt bealaí a mbeifí in ann a theacht ar réiteach.

Céim a Ceathair: Ceann amháin a roghnú agus plean a leagan amach le tabhairt faoi.

Céim a Cúig: Bealaí a roghnú le haghaidh measúnú a dhéanamh ar an dul chun cinn.

Céim a Sé: An plean a chur i bhfeidhm – monatóireacht a dhéanamh air, é a athrú nuair is cuí agus a bheith ag tabhairt faoi deara cén chaoi a bhfuil ag éirí leis an bplean.

Céim a Seacht: Measúnú a dhéanamh ar an taighde ar fad agus ar an méid a baineadh amach – Ag baint úsáide as an méid a leagadh amach i gcéim a cúig.

Céim a hOcht: Athbhreithniú a dhéanamh ar an bplean agus moltaí a dhéanamh (353-354).

Cé gur úsáideadh an múnla céimnithe thuas don taighde seo, glacadh leis gur fráma tagartha atá ann agus go mb'fhéidir go dtiocfadh athrú ar na céimeanna sin de réir mar a bhí an taighde á chur i bhfeidhm.

Bhain céim a haon go dtí a ceathair leis an gcéad chéim den taighde seo. Rinneadh léirbhreithniú litríochta ar an ábhar agus tuigeadh go raibh bearnaí san eolas ar nósanna agus ar chaighdeán na litearthachta i measc chainteoirí dúchais Gaeilge sa Ghaeltacht. Rinneadh agallaimh le príomhoidí scoile le heolas a bhailiú agus aithníodh dúshlán áirithe a bhí le sárú maidir le scríbhneoireacht na Gaeilge. Beartaíodh gan díriú ar aon dúshlán eile de bharr laincisí ama. Roghnaíodh cleachtas éifeachtach amháin le cur i bhfeidhm sa seomra ranga chun aghaidh a thabhairt ar an dúshlán a aithníodh. Eagraíodh pobal cleachtais do na múinteoirí (a pléadh sa léirbhreithniú litríochta) chun tacaíocht a thabhairt dóibh agus iad ag tabhairt faoi chleachtas nua.

Baineann céim a cúig go dtí a hocht de mhúnla Cohen et al. (2011) leis an dara cuid den taighde, áit ar cuireadh an plean i bhfeidhm. Rinneadh monatóireacht ar an bplean de réir mar a bhí sé á chur i bhfeidhm agus rinneadh leasuithe ar an bplean nuair ba chúí. Rinneadh measúnú freisin ar an tionchar a bhí ag an bplean ar na múinteoirí agus ar mheon agus ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí.

4.3. Ceantar agus Rannpháirtithe

Baineadh úsáid as an *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* chun treoir a fháil maidir leis na ceantair is láidre Gaeltachta chun a chinntiú go mbeadh líon ard cainteoirí dúchais i measc na rannpháirtithe (Ó Giollagáin et al., 2007). Roghnaíodh scoileanna a bhí lonnaithe sna toghranna ba láidre ó thaobh na Gaeilge, "... toghranna a bhfuil breis is 67% dá ndaonra iomlán (3bl.+) ina gcainteoirí laethúla Gaeilge" (Ó Giollagáin et al., 2007: 13). Tugtar Catagóir A ar an gceantar áirithe sin. De bharr gur ar bhonn tíreolach a dhéantar sainiú ar scoil Ghaeltachta, bíonn an baol ann i gcónaí nach

dtagann nósanna teangeolaíocha na scoile leis an sainiú sin. Dá bharr sin glacadh leis gur cheart scoileanna as Catagóir B a chur san áireamh má bhí líon ard cainteoirí dúchais ag freastal ar scoileanna áirithe. Nuair a bhí sampla á roghnú, díríodh ar scoileanna i gCatagóir A ach glacadh le scoileanna as Catagóir B i gcásanna áirithe.

4.3.1. Sampláil chuspóiriúil. Faoin tsampláil chuspóiriúil, bíonn tuiscint ag an taighdeoir ar an ngrúpa, ar na himeachtaí nó ar an suíomh atá i gceist agus roghnaíonn sé rannpháirtithe a mbeidh tuiscint acu ar na téamaí nó ar na ceisteanna a bheidh á bplé sa taighde (Denscombe, 2007: 34-35; Cohen et al., 2011: 156-157; Ritchie et al., 2014: 113). Baineadh úsáid as an gcineál sin samplála agus scoileanna á roghnú do na hagallaimh leis na príomhoidí. Roghnaíodh bunscoileanna as Catagóir A a raibh líon ard cainteoirí dúchais ag freastal orthu. Tugtar léargas thíos ar na scoileanna a cuireadh san áireamh. Feictear gur cuireadh scoil bhreise san áireamh de bharr líon ard cainteoirí dúchais a bheith inti. Bunaíodh an t-eolas sin ar thaithí an taighdeora agus ar an eolas a bhí aici ar an gceantar. Cuireadh scoil amháin as an áireamh de bharr an líon íseal cainteoirí dúchais a bhí ag freastal ar an scoil. Arís, bunaíodh an tuairim sin ar ghrinneolas an taighdeora ar cheantar na scoile sin.

Tábla 4.1. Líon na mbunscoileanna i gCatagóir A & Líon na mbunscoileanna a cuireadh san áireamh

	Líon na mbunscoileanna i gCatagóir A	Bunscoileanna a cuireadh san áireamh
Dún na nGall	10	11
Maigh Eo & Gaillimh	24	25
Ciarraí	4	4
Iomlán	40	40

4.3.2. Rannpháirtithe don chéad chuid den taighde. Roghnaíodh agallaimh a dhéanamh le príomhoidí na scoileanna Gaeltachta a bhí suite i gCatagóir A agus scoil amháin i gCatagóir B a raibh líon ard cainteoirí dúchais ag freastal uirthi. De bharr gur múinteoirí ranga lánaimseartha a bhí i bhformhór na bpríomhoidí a bhí sna scoileanna sin tuigeadh go mbeadh tuiscint acu ar chleachtais an mhúinteora, ar chaighdeáin litearthachta, chomh maith le polasaithe scoile.

4.3.3. Braislehampláil/sampláil chuspóiriúil. Baineadh leas as braislehampláil agus scoileanna á roghnú chun an cleachtas nua don scríbhneoireacht a chur i bhfeidhm iontu (Bryman, 2012: 193, Gall et al., 2007: 173). Ó tharla na scoileanna a bheith i gcontaetha éagsúla ar chósta thiar na tíre, beartaíodh cloí le hocht scoil atá suite in aon cheantar tíreolaíoch amháin (Cohen et al., 2011: 154). Roghnaíodh an ceantar tíreolaíoch sin de bharr go raibh sé suite i gceantar Gaeltachta a bhí in aice leis an taighdeoir (Gall et al., 2007: 185) agus go raibh meascán scoileanna ann, idir bheag agus mhór (Cohen et al., 2011: 156-157). Rinneadh sampláil chuspóiriúil ar mhúinteoirí agus ar dhaltaí sna scoileanna sin.

4.3.4. Rannpháirtithe don dara cuid den taighde. Díríodh ar mhúinteoirí agus ar dhaltaí Rang a Dó agus Rang a Cúig sa dara cuid den taighde. Cuireadh Rang a Trí san áireamh i gcás amháin de bharr líon íseal na ndaltaí a bhí i Rang a Dó. Roghnaíodh an dá rang sin ar dhá chúis:

- ar mhaithe le léargas ginearálta a fháil ar thionchar an chur chuige (Cohen et al., 2011: 154-156);
- ionas go mbeadh deis ag múinteoirí as scoileanna éagsúla a bhí ag múineadh na ranganna céanna a bheith ag obair le chéile sa phobal cleachtais (Hunzicker, 2011; Hunzicker, 2010; Quick et al., 2009; Fraser et al., 2007; Ó Duibhir, 2006; Burbank agus Kauchak, 2003; Guskey, 2003; Coolahan, 2002; Garet et al., 2001; Birman et al., 2000; Little, 1993).

Beartaíodh freisin go dtabharfaí cuireadh do mhúinteoirí tacaíochta foghlama agus do mhúinteoirí acmhainne, a raibh daltaí acu sa dá rang, páirt a ghlacadh sa phobal cleachtais. Tugadh cuireadh chomh maith don ionadaí áitiúil ón *PDST* freastal ar na seisiúin a eagraíodh. Cé gur dhírigh an taighdeoir féin ar dhá rang-ghrúpa ar leith, bhí sé de rogha ag múinteoirí ilranganna an cleachtas a chur i bhfeidhm i ranganna eile freisin.

4.4. Bailiú Eolais

Baintear úsáid as modhanna éagsúla chun eolas a bhailiú don taighde feidhmeach (Gall et al., 2007: 598). Úsáideadh idir mhodhanna cáilíochtúla agus mhodhanna cainníochtúla don taighde seo le haghaidh léargas níos fearr a fháil ar dhul chun cinn agus torthaí an taighde (Creswell & Plano Clark, 2007: 5). Dearbhaíonn Ritchie et al. (2014) go mbíonn tairbhe breise le baint as modh cainníochtúil agus cáilíochtúil a úsáid le chéile. Creidtear gur cheart an tábhacht chéanna a bheith leis an dá mhodh ach iad a dheighilt óna chéile (Ritchie et al., 2014: 40). Is as modhanna cáilíochtúla den chuid is mó a baineadh leas sa taighde seo agus déantar cur síos thíos ar na modhanna sin.

4.4.1. Agallaimh v ceistneoirí. Is iondúil go mbíonn níos mó ama ag teastáil le hagallaimh a chur le linn taighde ná mar atá sé ceistneoirí a scaipeadh ar rannpháirtithe. Is minic costas breise luaite le hagallaimh freisin i gcomparáid le ceistneoirí. Tá buntáistí ag baint leis an agallamh mar mhodh taighde. Is é a sholúbthacht an buntáiste is mó a bhaineann leis an agallamh. Is féidir ceisteanna breise a chur le linn agallaimh chun tuilleadh eolais a mhealladh nó chun freagraí áirithe a shoiléiriú (Gall et al., 2007: 228). Ní bhíonn an tsolúbthacht chéanna ag baint leis an gceistneoir de bharr nach mbítear in ann é a athrú tar éis don taighdeoir é a sheoladh chuig rannpháirtithe (Gall et al., 2007: 228). Anuas air sin, is féidir le rannpháirtithe na ceisteanna uilig sa cheistneoir a léamh sula dtugann siad faoi (murar ceistneoir digiteach atá ann), mar sin ní fios cén t-ord inar fhreagair siad na ceisteanna, ná ní féidir a bheith cinnte ach oiread cén duine a d'fhreagair an ceistneoir (Bryman, 2012: 234).

Roghnaíodh agallaimh in ionad ceistneoirí chun eolas a bhailiú ó phríomhoidí de bharr na solúbthachta agus chun deis a thabhairt don taighdeoir aithne a chur ar phríomhoidí agus ar chomhthéacs na scoile. Is iondúil go mbíonn rátaí freagartha an-íseal ag ceistneoirí (Bryman, 2012: 235) agus ó tharla gur tuigeadh a mhéad ceistneoirí a dáileadh ar na scoileanna áirithe seo le blianta beaga anuas, creideadh go mbeadh toradh níos fearr ar an agallamh chun an t-eolas a bhailiú.

4.4.2. Agallaimh - an chéad chuid den taighde. Tugann agallaimh deis do rannpháirtithe a gcuid tuiscintí agus a gcuid tuairimí féin a roinnt (Cohen et al., 2011: 409). Nuair a thóileann duine páirt a ghlacadh in agallamh, bíonn toiliú feasach i gceist, is féidir an méid a deir an rannpháirtí a úsáid mar fhianaise agus is é an taighdeoir féin a leagann amach cur chuige an agallaimh (Denscombe, 2010: 173). Roghnaíodh agallamh aonair a dhéanamh le príomhoidí scoile sa chéad chuid den taighde. Rinneadh amhlaidh de bharr go mbíonn agallaimh den chineál sin, níos éasca a eagrú agus smacht a choinneáil air. Is éasca trascriobh a dhéanamh ar an agallamh féin nuair nach bhfuil ach duine amháin i gceist (Denscombe, 2010: 176). Bhí príomhoide amháin a raibh fonn air an t-agallamh a dhéanamh in éineacht le bheirt mhúinteoirí eile. Glacadh leis an iarratas sin agus rinneadh grúpagallamh amháin dá bharr (Fontana & Frey, 2000: 651).

Cinneadh cloí le hagallamh leathstruchtúrtha do na hagallaimh leis na príomhoidí. Baintear úsáid as teicnící ó agallaimh struchtúrtha agus neamhstruchtúrtha in agallamh leathstruchtúrtha (May, 2011, 134). Cé go mbíonn struchtúr i gceist leis an agallamh leathstruchtúrtha, bíonn deis ann tuilleadh eolais a mhealladh ó rannpháirtithe de réir mar a bhíonn sé ag teastáil. Bíonn liosta topaicí ag an taighdeoir don agallamh ach tugtar deis do rannpháirtithe eolas níos leithne a thabhairt ar na topaicí sin (Gall et al., 200: 246; Denscombe, 2010: 175). Bhain dhá chuid leis na ceisteanna a cuireadh i dtoll a chéile don agallamh:

1. eolas ginearálta faoin scoil – múinteoirí, daltaí, áiseanna agus polasaithe;
2. an litearthacht sa scoil – caighdeán, cleachtais, polasaithe agus tuairimí (Aguisín A).

Rinneadh 36 agallamh le príomhoidí chomh maith le grúpagallamh i scoil amháin. Baineadh úsáid as na ceisteanna céanna don ghrúpagallamh agus a bhí sna hagallaimh aonair agus tugadh deis do na rannpháirtithe ar fad a gcuid tuairimí a nochtadh. Rinneadh dhá agallamh i scoil amháin de bharr gur éirigh an príomhoide as. Is é an dara hagallamh, a rinneadh leis an bpríomhoide nuacheaptha, a cuireadh san áireamh sa chás sin. Cuireadh agallamh amháin eile as an áireamh de bharr gur tuigeadh don taighdeoir a laghad cainteoirí dúchais a bhí sa scoil tar éis di labhairt leis an bpríomhoide. Leagtar amach líon na n-agallamh de réir ceantair Ghaeltachta thíos:

Tábla 4.2. Líon na n-agallamh don anailís

	Líon Scoileanna	Líon agallamh	Líon agallamh/scoileanna a cuireadh as an áireamh	Líon agallamh don anailís
Dún na nGall	11	8	0	8
Maigh Eo & Gaillimh	25	25 ⁷	2	23
Ciarraí	4	4	0	4
Iomlán	40	37	2	35

4.4.3. Píolótú ar an agallamh don chéad chuid den taighde. Dar le Gall et al. (2007)

is féidir baol claontachta na n-agallamh a mhaolú má dhéantar píolótú ar na hagallaimh ar dtús (Gall et al., 2007: 253). Ina theannta sin, tugann píolótú deis don taighdeoir dul i

⁷ Baineann dhá agallamh le scoil amháin.

gcleachtadh ar an agallamh agus ar struchtúr an agallaimh (Bryman, 2012: 263). I Meitheamh na bliana 2013, roghnaíodh 3 scoil as ceantar tíreolaíoch amháin (go randamach) le tús a chur leis na hagallaimh sa chéad chuid den taighde.

Cé nach raibh aon deacrachtaí leis na ceisteanna a bhí leagtha amach, bhí níos mó muiníne ag an taighdeoir tar éis píolótú a dhéanamh ar na hagallaimh. Ar ndóigh, de bharr gur agallamh a bhí ann, thuig an taighdeoir go mbeadh deis ann struchtúr an agallaimh nó ord na gceisteanna a athrú má bhí deacrachtaí ag príomhoidí eile leis (Bryman, 2012: 263). Cuireadh na trí agallamh sin san áireamh don anailís.

4.4.4. Pobal cleachtais do mhúinteoirí. Cuireadh dea-chleachtais a bhaineann leis an bhforbairt ghairmiúil (a pléadh sa léirbhreithniú litríochta) i bhfeidhm mar chuid den phobal cleachtais a bunaíodh don taighde seo. Cinntíodh ar dtús gur tugadh tréimhse leanúnach ama don phobal cleachtais (Garet et al., 2001; Birman et al., 2000). Socraíodh cúig sheisiún ó dheireadh mhí Mheán an Fhómhair go dtí tús mhí na Nollag 2014 agus socraíodh cúig sheisiún eile ó Eanáir go hAibreán 2015 (Aguisín B). Mhair gach seisiún dhá uair an chloig. Bhí coicís ar a laghad idir gach seisiún le haghaidh deis a thabhairt do mhúinteoirí machnamh a dhéanamh ar a gcleachtas agus taithí a fháil ar ábhar nua (Rosemary & Feldman, 2009). Tuigtear ón taighde gur minic a bhaintear buntáiste as forbairt ghairmiúil atá ‘*on-site*’, ach de bharr an méid scoileanna a bhí i gceist sa taighde seo, reáchtáladh na seisiúin in ionad taobh amuigh de na scoileanna féin. Bhí an t-ionad i bhfoisceacht 25km do gach scoil.

Bíonn fiúntas ag baint leis an bhforbairt ghairmiúil a leagan béim ar ábhar agus ar bhealaí chun an t-ábhar sin a chur i bhfeidhm (M. Kennedy, 1998; Guskey & yoon, 2009; Guskey 2003). Socraíodh go ndíreofaí ar an scríbhneoireacht sa Ghaeilge, de bharr gur léiríodh sna hagallaimh go raibh níos mó muiníne ag daltaí i scríbhneoireacht an Bhéarla ná mar a bhí i scríbhneoireacht na Gaeilge. Tuigeadh go mbeadh tionchar ag aon dul chun cinn sa scríbhneoireacht Ghaeilge (má bhí an méid sin amhlaidh) ar scríbhneoireacht an Bhéarla de

bharr gur minic a úsáidtear scileanna a fhoghlaimítear i dteanga amháin sa teanga eile (Ó Duibhir & Cummins, 2012; Cummins, 2000; Baker, 2011).

Chuathas chun cainte le saineolaí litearthachta le cuireadh a thabhairt dó eolas a roinnt leis an bpobal cleachtais faoi chleachtais a bheadh áisiúil do chur chun cinn na scríbhneoireachta (Guskey & Yoon, 2009; Rosemary & Feldman, 2009). Níor thángthas ar shaineolaí litearthachta a raibh an Ghaeilge ar a thoil aige, mar sin labhraíodh le saineolaí a raibh baint mhór aici leis an litearthacht sa chóras bunscolaíochta, an Dr. Eithne Kennedy. Is léachtóir litearthachta í an Dr. Kennedy i gColáiste Phádraig, Droim Conrach, a bhunaigh *Write to Read*. Is múnla é *Write to Read* don fhorbairt ghairmiúil atá lonnaithe sa scoil agus sa phobal agus a chuidíonn le múinteoirí agus leis an bpobal cláir litearthachta d'ardchaighdeán a chur ar fáil do ghasúir⁸. Thoiligh an Dr. Kennedy eolas a chur ar fáil don phobal cleachtais agus socraíodh go ndéanadh sí ceithre sheisiún leis an ngrúpa (dhá sheisiún sa chéad tréimhse agus dhá sheisiún sa dara tréimhse). Níorbh fhéidir teacht ar chóitseálaí litearthachta a bhí sásta am a chaitheamh sna scoileanna, agus a raibh Gaeilge ar a thoil aige. D'fhág sé sin nach raibh duine ar fáil le haghaidh léiriú a dhéanamh ar an gcleachtas sa seomra ranga ná aiseolas a thabhairt don mhúinteoir agus é ag cur an chleachtais i bhfeidhm sa seomra ranga (Garet et al., 2001; Quick et al., 2009; Kinnucan-Welsh et al., 2006; Rosemary & Feldman, 2009; Carlisle & Berebitsky, 2010).

Cé nach raibh cóitseálaí litearthachta ar fáil, bhí tacaíocht ar fáil ag an ngrúpa ón taighdeoir (Coolahan, 2002: 26). Osclaíodh cuntas *Dropbox* do mhúinteoirí, áit a raibh ábhar tacaíochta ar fáil (Aguisín C; Aguisín D). Chomh maith leis sin, bhí deis ag múinteoirí a bheith i dteagmháil leis an taighdeoir ag na seisiúin, ar an bhfón póca, nó ar ríomhphost.

Tugadh cuireadh do bheirt shaineolaithe eile, ón eagraíocht Breacadh, teacht chun cainte leis an ngrúpa faoi chúrsaí fóineolaíochta. Tuigeadh ó na hagallaimh leis na príomhoidí

---

⁸ Tuilleadh eolais ag: <http://www.writetoread.ie/>

gur beag traenála ná acmhainní a bhí ar fáil do mhúineadh na fóineolaíochta sna mórchanúintí éagsúla. Tá forbairt á déanamh ag Breacadh ar áis ar a dtugtar, *Mar a Déarfá*, “Díríonn sé isteach ar an gceangal idir na fuaimeanna a dhéanann an cainteoir dúchais ina theanga laethúil féin agus a bhfoirm scríofa. D’fhéadfaí a rá go ndíríonn sé isteach ar ‘chódú’ (scríobh) agus ar ‘dhíchódú’ (léamh) a chuid Gaeilge labhartha féin” (2006). Cé gur leis an aosoideachas a bhíonn Breacadh ag plé, is féidir an áis a chur in oiriúint do chomhthéacs na bunscoile agus do riachtanais an dalta, “Mar gheall ar an gcur chuige idirghabhálach atá ann, áfach, tá *Mar a Déarfá!* an-fheiliúnach le cruinneas scríofa / litrithe a chur chun cinn i scoileanna Gaeltachta, fite fuaite le hobair an churaclaim” (2016). Reáchtáladh ceardlann oiliúna amháin leis an eagraíocht sa dara tréimhse, tar éis saoire na Nollag.

4.4.5. Ceistneoirí - tuismitheoirí. Beartaíodh ceistneoirí a sheoladh chuig tuismitheoirí na ndaltaí a roghnaíodh don dara cuid den taighde chun léargas a fháil ar chleachtais litearthachta an bhaile chomh maith le tuairim na dtuismitheoirí maidir le cumas litearthachta a gcuid gasúr (Aguisín E)⁹. Creideadh gurbh leor ceistneoir sa chás seo chun an t-eolas a bhailiú de bharr shoiléireacht agus ghontacht na gceisteanna. Scaipeadh na ceistneoirí ar na tuismitheoirí sular cuireadh tús leis an gcleachtas nua sa seomra ranga.

4.4.6. Ceistneoirí & agallamh - an dara cuid den taighde. Baineadh leas as ceistneoirí le linn na seisiún a bhí ag múinteoirí don phobal cleachtais (Aguisín F). Is mar áis mhachnaimh a úsáideadh na ceistneoirí chun deis a thabhairt do mhúinteoirí machnamh a dhéanamh ar a gcuid cleachtas agus plé a dhéanamh air. Rinneadh iarracht ceisteanna gearra agus soiléire a chur sa cheistneoir (Denscombe, 2010: 162). Bhí deis ag múinteoirí soiléiriú a fháil ar cheisteanna de bharr go raibh an taighdeoir i láthair. Bhí ceistneoir le líonadh ag an

---

⁹ Is sampla é seo den leagan Gaeilge den cheistneoir. Cuireadh leagan Béarla ar fáil ag brath ar inniúlacht na dtuismitheoirí sa Ghaeilge agus ar pholasaí teanga na scoile.

gcéad sheisiún den phobal cleachtais le haghaidh léargas a fháil ar chleachtas an mhúinteora maidir le múineadh na scríbhneoireachta (Aguisín G).

Cloíodh le hagallaimh aonair leathstruchtúrtha nuair a reáchtáladh agallaimh le múinteoirí an phobail chleachtais ag deireadh an dara cuid den taighde. Bhí ceisteanna agus topaicí áirithe roghnaithe ag an taighdeoir (Aguisín H). Bhain na ceisteanna leis an tairbhe a bhain siad as an bpobal cleachtais mar aon leis an gcleachtas nua a bhí á chur i bhfeidhm. Díríodh freisin ar an tionchar a shíl siad féin a bheith ag an gcur chuige nua ar na daltaí sa rang. Tugadh deis do mhúinteoirí eolas níos leithne a thabhairt ar na réimsí sin le linn an agallaimh. Cé gur ar Rang a Dó agus Rang a Cúig a bhíodhas ag díriú sa taighde seo, bhí deis ag múinteoirí ilranganna labhairt ar thionchar an chleachtais nua ar ranganna eile sa seomra ranga freisin.

4.4.7. Grúpa fócais - daltaí. Is minic a bhíonn gasúir níos compordaí agus iad ag tabhairt faoi agallamh i ngrúpa le chéile (Cohen et al, 2011: 433). Tugann sé deis do ghasúir labhairt faoin topaic le chéile chomh maith leis an taighdeoir agus iad ag baint úsáide as réim cainte agus as foclóir a fheileann dóibh féin (Cohen et al., 2011, lch 433).

Is grúpagallamh é an grúpa fócais (Fontana & Frey, 2000: 653). Míníonn Bryman (2012) gur beag difríochta idir grúpagallamh agus grúpa fócais, "... the distinction between the focus group method and the group interview is by no means clear cut ..." (501). Tugtar grúpa beag le chéile don ghrúpa fócais agus an taighdeoir ina áisitheoir air. Bíonn fócas áirithe faoi bhráid an ghrúpa agus béim ar idirghníomhaíocht idir rannpháirtithe (Denscombe, 2010: 177; Cohen et al., 2011: 436). Tugtar ról áirithe don áisitheoir sa ghrúpa fócais (Ritchie et al., 2014: 222-227). Bíonn air fócas a choinneáil ar an topaic idir lámha ach deis a ligean do rannpháirtithe neart cainte a dhéanamh. Is é a bhíonn i gceannas ar na ceisteanna agus a lorgaíonn tuilleadh eolais nuair a theastaíonn sé. Ina theannta sin, cinntíonn sé go mbíonn cothromaíocht idir rannpháirtithe agus meallann sé rannpháirtithe chun cainte (Ritchie et al.,

2014: 222-227). Is iondúil go mbíonn grúpa de cheathrar ar a laghad páirteach sa ghrúpa fócais (Bryman, 2012: 501).

Reáchtáladh grúpa fócais sa taighde seo le daltaí i Rang a Dó agus Rang a Cúig i ngach scoil a ghlac páirt sa phobal cleachtais. Bhí idir ceathrar agus ochtar i ngach grúpa fócais. Bunaíodh an grúpa fócais ar an gceardlann scríbhneoireachta agus ar thuairimí na ndaltaí maidir leis an gcleachtas sin. Cuireadh ceisteanna le chéile don ghrúpa fócais (Aguisín I) chun cuidiú leis an taighdeoir ina ról mar áisitheoir.

4.4.8. Samplaí de scríbhneoireacht na ndaltaí. Bailíodh dhá shampla de scríbhneoireacht na ndaltaí, sampla amháin ag tús na tréimhse agus sampla eile ag an deireadh. Iarradh ar mhúinteoirí deis a thabhairt do dhaltaí píosa a scríobh ar a rogha topaic ar feadh thart ar 20 nóiméad i rang Gaeilge amháin ag tús an taighde. Bailíodh an píosa deireanach a scríobh siad sa cheardlann scríbhneoireachta mar eiseamláir don dara sampla.

4.4.9. Dialann taighde. Coinníodh nótaí dialainne don taighde seo le linn agallaimh agus le linn na seisiún leis na múinteoirí (Aguisín J). Is minic a bhaintear úsáid as nótaí an taighdeora le linn taighde. Déanann Bryman (2012) sainiú ar a bhfuil i gceist leis na nótaí sin: “A detailed chronicle by an ethnographer of events, conversations, and behaviour, and the researcher’s initial reflections on them” (711). Déantar cur síos ar na smaointe a bhí ag teacht chun cinn le linn an ama sna nótaí a bhíonn ag an taighdeoir (May, 2011: 177). Ní i gcónaí a bheidh deis ag an taighdeoir nótaí a thógáil agus iad i mbun agallaimh ach is féidir nótaí a bhreacadh ar ar tharla le linn an agallaimh go gairid ina dhiaidh sin (Bryman, 2012: 450-451).

4.5. Creidiúnacht agus Bailíocht

Déanann Denscombe (2010) cur síos ar an measúnú a dhéantar ar chreidiúnacht an taighde agus úsáid á baint as critéir thaighde phosaitíbeacha. Is iad sin: (a) Bailíocht – a bhaineann le cruinneas agus le hoiriúnacht an eolais; (b) Iontaofacht – go bhfuil an modh measúnachta neodrach agus seasmhach a dhóthain le húsáid i gcomhthéacsanna eile; (c)

Ginearálú – go bhféadfaí na torthaí a chur i bhfeidhm i gcomhthéacs eile; agus (d)

Neamhchlaontacht – go mbeadh an taighde neodrach agus neamhchlaonta (Denscombe, 2010: 298). Ar ndóigh, ní héasca an ní é na critéir thuas a úsáid i dtaighde feidhmeach de bharr go mbíonn an taighde a chuirtear i bhfeidhm thar a bheith sainiúil d'ionad nó do shuíomh ar leith agus gur minic a bhíonn an taighdeoir báite sa taighde atá ar siúl. Déantar measúnú ar chreidiúnacht, ar bhailíocht, agus ar iontaofacht an taighde fheidhmigh nuair a thóileann rannpháirtithe gníomhú le linn an taighde fheidhmigh:

The core validity claim centers on the workability of the actual social change activity engaged in, and the test is whether or not the actual solution to a problem arrived at solves the problem (Greenwood & Levin, 2000: 96-97).

Áitíonn Ritchie et al. (2014) gur féidir gnéithe ar nós creidiúnacht agus bailíocht a chur i bhfeidhm i dtaighde cáilíochtúil má ghlahtar leis na téarmaí ar bhealach níos ginearálta (354). Luann Gall et al. (2007) critéir a úsáidtear don bhailíocht sa taighde feidhmeach, lena n-áirítear: bailíocht de réir an toraidh; bailíocht phróisis; bailíocht dhaonlathach; bailíocht chatalaíoch; agus bailíocht dhialógach (610 - 611). Baineann bailíocht de réir an toraidh leis an gcaoi ar éirigh leis an taighde gníomh a chur i bhfeidhm agus réiteach a fháil ar an gceist taighde. Cuirtear feiliúnacht an eolais a bailíodh san áireamh don bhailíocht phróisis, agus baintear leas as triantánú chun claontacht a mhaolú. Don bhailíocht dhaonlathach bíonn comhoibriú idir pháirtithe leasmhara agus cuirtear a gcuid tuairimí san áireamh sa taighde. Breathnaítear ar an gcaoi ar thug an taighde ugach do rannpháirtithe athrú a dhéanamh ar a gcleachtas agus ar an léargas a tugadh dóibh ar an bhfiúntas a bhaintear as taighde an chleachtóra (*practitioner research*), sa bhailíocht chatalaíoch (*catalytic validity*). Bíonn béim ar dheis mhachnaimh, ar mheasúnú, agus ar chruthú eolais i measc rannpháirtithe faoin mbailíocht dhialógach.

Bhí bailíocht chatalaíoch agus bailíocht dhialógach i réim sa taighde seo. Rinneadh plé agus machnamh ar an gcur chuige a bhí á úsáid ar bhonn rialta. Bhí ar mhúinteoirí ceistneoirí a líonadh ag seisiúin éagsúla chun machnamh a dhéanamh ar na cleachtais a bhí á gcur i bhfeidhm acu. Thug sé deis dóibh smaoineamh ar bhealaí chun feabhas a chur ar a gcleachtas agus ar an tacaíocht a bhí ag teastáil uathu chun é sin a dhéanamh. Is léir freisin go raibh bailíocht dhaonlathach i bhfeidhm de bharr go ndearnadh athruithe ar chlár na seisiún de réir mar a bhí aiseolas á thabhairt ag na múinteoirí agus plé á dhéanamh air le linn sheisiúin an phobail chleachtais. Úsáideadh modhanna cáilíochtúla agus cainníochtúla chun an t-eolas a bhailiú agus cuireadh tuairimí rannpháirtithe éagsúla san áireamh chun bailíocht phróisis a chinntiú. Baineadh leas as triantánú, a phléitear thíos, chun claontacht an taighde a mhaolú. Is cur chuige córasach a úsáideadh agus anailís á déanamh ar na hagallaimh agus ar na grúpaí fócais. Féachadh le bailíocht a chinntiú freisin i gcás anailíse ar na píosaí scríofa, áit ar baineadh úsáid as rúibric agus measúnú á dhéanamh ar na samplaí ar fad.

4.5.1. Triantánú. Is éard atá i gceist le triantánú, go ndéantar measúnú ar an taighde ó pheirspictíochtaí éagsúla (Denscombe, 2010: 346). Tugann na peirspictíochtaí éagsúla tuiscint níos fearr don taighdeoir ar oiriúnacht an eolais a bhailítear: “Triangulation assumes that the use of different sources of information will help both to confirm and to improve the clarity, or precision, of a research finding” (Ritchie et al., 2014: 358). Anuas air sin, laghdaíonn triantánú claontacht na dtaighdeoirí de bharr go mbíonn tuiscint níos leithne acu ar an méid atá á scrúdú (Cohen et al., 2011: 195; Gall et al., 2007: 610).

Cinntíodh sa taighde seo gur bailíodh eolas ó na rannpháirtithe éagsúla ionas go bhféadfaí leas a bhaint as triantánú faisnéiseora chun comparáid a dhéanamh idir an t-eolas a bailíodh (Denscombe, 2010: 347). Bailíodh eolas ó thuismitheoirí na ndaltaí a ghlac páirt sa taighde, ó na múinteoirí a bhí páirteach sa phobal cleachtais, ó dhaltaí a bhí i ranganna na múinteoirí, agus choinnigh an taighdeoir cuntas ar ar tharla le linn na seisiún leis na múinteoirí. Tugtar triantánú modheolaíochtúil ar thriantánú a úsáideann an mhodheolaíocht

chéanna ag amanna difriúla (Cohen et al, 2011: 196). Mar shampla, sa taighde seo, bhí ar mhúinteoirí ceistneoirí a líonadh amach faoina gcuid cleachtas sular cuireadh cleachtas nua i bhfeidhm agus rinneadh agallamh leo bunaithe ar a dtaithí ar an gcur chuige nua ag deireadh na tréimhse taighde. Ina theannta sin, bailíodh sampla de scríbhneoireacht na ndaltaí sular tosaíodh an cleachtas nua sa rang agus arís ag an deireadh.

4.6. Cúram Eitice

Is brainse de chuid na fealsúnachta í an eitic. Faoin mbrainse, luaitear an chaoi ar cheart do dhaoine freagairt dá chéile, rud a thugann breithiúnais ar an luach a bhaintear as ár ngníomhaíochtaí agus a chruthaíonn rialacha mar threoir do chinntí eitice (Gall et al., 2007: 68). Nuair a bhítear ag tabhairt faoi thaighde sóisialta, leantar prionsabail áirithe ionas go gcinntítear agus go gcosnaítear leas na rannpháirtithe. Déantar cinnte gur ar bhonn deonach a bhíonn rannpháirtithe ag glacadh páirte sa taighde; go mbíonn toiliú feasach i gceist; nach gcuirtear dallamullóg ar na rannpháirtithe; agus go leantar dlíthe na tíre le linn an taighde (Denscombe, 2010: 331).

Cuireann Coláiste Phádraig teoracha agus nósanna imeachta ar fáil do thaighdeoirí an choláiste ionas go gcinntítear agus go gcloítear le hardchaighdeán eitice i ngach gné den taighde. Cuireadh iarratas faoi bhráid an Choiste Eitice i gColáiste Phádraig chun agallaimh a chur ar phríomhoide don chéad chuid den taighde. Rinneadh cur síos ar an togra agus ar a raibh beartaithe. Ina theannta sin míníodh na himpleachtaí a bhí ag an gcuid sin den taighde do na rannpháirtithe agus an chaoi a mbainfí leas as an gcód eitice ar son leas na rannpháirtithe. Fuarthas cead eitice don chéad chuid den taighde i Meitheamh na bliana 2013. Cuireadh an dara hiarratas faoi bhráid an Choiste Eitice i gColáiste Phádraig don dara cuid den taighde, áit ar bunaíodh pobal cleachtais agus ar bailíodh eolas ó thuismitheoirí, ó mhúinteoirí agus ó na daltaí. Fuarthas cead eitice don dara cuid den taighde i Meán Fómhair na bliana 2014.

4.6.1. Toiliú feasach. Tacaíonn toiliú feasach le cearta an duine maidir lena shaoirse fhéinrialaithe. Is ceart deis a bheith ag na rannpháirtithe cinneadh a dhéanamh maidir le páirt a ghlacadh sa taighde (Cohen et al., 2011: 77-78). Caithfear a chinntiú go dtuigeann na rannpháirtithe gur ar bhonn deonach a thugann siad faoin taighde; go dtugtar dóthain eolais dóibh faoin taighde; agus go dtuigeann siad an bhaint a bheidh acu féin leis an taighde ionas go mbeidh siad in ann toiliú feasach a thabhairt (Denscombe, 2010: 333).

Ba iad na príomhoidí amháin a bhí páirteach sa chéad chuid den taighde. Seoladh litir (Aguisín K), chuig gach príomhoide ag míniú céard a bhí i gceist leis an taighde agus cén bhaint a bheadh acu féin leis. Cuireadh glaoch nó tugadh cuairt ar na príomhoidí roimh ré freisin ionas go dtuigfeadh siad go díreach an cur chuige a bhí in úsáid agus go dtabharfadh sé deis dóibh ceisteanna a chur faoina raibh i gceist. Cuireadh foirm thoilithe (Aguisín L) ar fáil don rannpháirtí, áit a raibh cur síos ar a raibh i gceist sa taighde agus inar tugadh léargas ar a gcuid riachtanas rannpháirtíochta. Míníodh go raibh rannpháirtithe ag tabhairt faoin agallamh ar bhonn deonach agus go mbeadh deis acu tarraingt siar ag am ar bith. Rinneadh tagairt san fhoirm don rúndacht a bhain leis na hagallaimh, is é sin go raibh rúndacht á gealladh laistigh de theorainneacha dlíthiúla maidir le rúndacht faisnéise. Shínigh na rannpháirtithe agus an taighdeoir an fhoirm sin.

Seoladh litir (Aguisín M) chuig príomhoidí na scoileanna a roghnaíodh don dara cuid den taighde ina raibh eolas faoin taighde, faoin riachtanas rannpháirtíochta, agus faoi chúrsaí rúndachta. Tugadh cuairt ar na scoileanna chun an scéal a phlé leis an bpríomhoide agus leis na múinteoirí, ionas go mbeadh deis acu ceisteanna a chur faoina raibh i gceist. Tugadh cuireadh (Aguisín N) do mhúinteoirí freastal ar an gcéad sheisiún den phobal cleachtais agus tugadh léargas ar an gcur chuige a bhí beartaithe. Ba dheis eile a bhí ansin do mhúinteoirí ceisteanna a chur. Cuireadh foirm thoilithe (Aguisín O) ar fáil do mhúinteoirí agus shínigh na múinteoirí agus an taighdeoir í.

4.6.2. Toiliú feasach na ndaltaí. Bíonn dhá chuid i gceist leis an toiliú feasach nuair a bhíonn gasúir óga i gceist. Ar dtús, téann taighdeoirí i mbun cainte le caomhnóirí na ngasúr agus iarrtar cead orthu an gasúr a bheith páirteach sa taighde. Ansin, labhraítear leis na gasúir agus pléitear an méid a bheidh i gceist leo (Cohen et al., 2011: 79). Don dara cuid den taighde labhraíodh le múinteoirí na ndaltaí ar dtús chun rannpháirtíocht na ndaltaí a phlé. Seoladh foirmeacha toilithe (Aguisín P) chuig tuismitheoirí áit a ndearnadh cur síos ar an taighde, ar na riachtanais rannpháirtíochta, agus ar chúrsaí rúndachta. Níor ghlac ach daltaí a raibh foirm thoilithe sínithe ag a dtuismitheoirí páirt sa ghrúpa fócais a reáchtáladh sa taighde. Míníodh do dhaltaí sular cuireadh tús leis na grúpaí fócais, céard go díreach a bhí á phlé agus bhí deis acu ceisteanna a chur faoin taighde.

4.7. Anailís ar na hAghallaimh

Rinneadh trasríobh ar na haghallaimh ar fad leis na príomhoidí, leis na múinteoirí, agus leis na daltaí sa ghrúpa fócais (Aguisín Q; Aguisín R; Aguisín S). Baineadh leas as an trasríobh agus an anailís á déanamh ar an eolas. Cuireadh nótaí dialainne agus nótaí ar a raibh ag tarlú sa scoil ag an am san áireamh agus an anailís á déanamh.

Is teoiric bhunata a úsáideadh chun anailís a dhéanamh ar na haghallaimh agus na grúpaí fócais (Bryman, 2012: 567). Tá dhá phríomh-mhodh luaite leis an teoiric bhunata; teoiric bhunata oibiachtúil agus teoiric bhunata thógachaíoch. Glactar leis faoin teoiric bhunata oibiachtúil go bhfuil na fíricí nó an t-eolas ar fáil sa domhan sula dtugtar faoin taighde agus go dtiocfaidh an taighdeoir ar thátal bunaithe ar na fíricí sin (Charmaz, 2003: 274): “An ontological position that asserts that social phenomena and their meanings have an existence that is independent of social actors” (Byrman, 2012: 713). Faoin teoiric bhunata thógachaíoch, tuigtear go mbíonn tionchar ag tuiscintí an taighdeora ar an tátal a ghintear agus go ndéantar comhthógáil ar an eolas le linn taighde (Bryant & Charmaz, 2007: 607):

A constructivist approach theorizes the interpretative work that research participants do, but also acknowledges that the resulting theory is an interpretation. The theory depends on the researcher's view; it does not and cannot stand outside it (Charmaz, 2014: 239).

Glactar leis an teoiric bhunata thógachaíoch don anailís ar na hagallaimh, agus ar na grúpaí fócais sa taighde seo. Roghnaíodh an teoiric sin de bharr go gcreidtear nach ann d'fhírinne oibiachtúil agus go ndéantar comhthógáil ar an tátal a ghintear, "Truth therefore exists only through interaction with the realities of the world" (Taghipour, 2014: 101).

Áitítear faoin teoiric bhunata thógachaíoch go bhfuil nasc idir fíricí agus luachanna. Dá réir sin, caithfidh an taighdeoir a bheith feasach ar a réamhthuairimí féin agus ar an tionchar a bhíonn ag na tuairimí sin ar an taighde (Charmaz, 2014: 240). Molann Charmaz (2014) straitéisí éagsúla chun aghaidh a thabhairt ar réamhthuiscintí an taighdeora (2014:159). Creideann sí nach ceart don taighdeoir athmhúnú a dhéanamh ar eolas na rannpháirtithe bunaithe ar a réamhthuiscintí féin agus nach ceart a mheas céard a bhí ar intinn ag an rannpháirti a rá mura ndeir sé é. Maíonn Charmaz (2014) gur féidir maolú a dhéanamh ar thionchar réamhthuiscintí an taighdeora má dhéantar comparáid idir an méid a deir na rannpháirtithe agus a gcuid gníomhaíochtaí, "Making comparisons between data about what people say and do, however, strengthens your assertions about implicit meanings" (159). Ina theannta sin, áitíonn Charmaz (2014) nach mór don taighdeoir smaoineamh ar réamhthuiscintí rannpháirtithe an taighde agus anailís á déanamh aige ar an eolas. Molann sí gur cheart don taighdeoir mioneolas a bheith aige ar ábhar agus ar rannpháirtithe an taighde ionas nach mbeidh sé ag glacadh leis an méid a insítear dó sa taighde, "This level moves you beyond taking the same things for granted that your respondents assume" (Charmaz, 2014: 158-159).

Tá an chódáil ar cheann de na gnéithe is lárnaí den teoiric bhunata, áit a dtugtar ainm nó lipéad do gach píosa eolais a bhailítear (Bryman, 2012: 568). Tugann an chódáil léargas ar

an eolas a bailíodh agus múnlaítear smaointe agus tátal dá bharr, “Through coding, you define what is happening in the data and begin to grapple with what it means” (Charmaz, 2014: 113). Ní hionann córas códála d’eolas cainníochtúil agus an córas a úsáidtear sa teoiric bhunata. Cruthaítear cóid agus catagóirí don eolas cainníochtúil roimh ré, ach is de réir a chéile a eascraíonn cóid as an teoiric bhunata tar éis grinnstaidéar a dhéanamh ar an eolas (Charmaz, 2014: 114). Forbraítear córas catagóire le linn an phróisis sin agus bítear ag cruthú catagóirí go dtí nach n-eascraíonn aon eolas nua do chatagóir eile (Gall et al., 2007: 257; Ritchie et al., 2014: 271). Tugann na catagóirí sin deis don taighdeoir comparáidí a dhéanamh idir an t-eolas ar fad a bailíodh (May, 2011: 152).

Baintear leas as modhanna códála éagsúla chun anailís á dhéanamh ar an eolas atá le scrúdú agus leas á bhaint as an teoiric bhunata, ina measc tá códáil oscailte, códáil aiseach/códáil theoiriciúil, agus códáil roghnaitheach. Is í an chódáil oscailte a úsáideann an taighdeoir chun an t-eolas atá roimhe a bhriseadh síos ina chodanna beaga agus cód nó lipéad a scríobh in aice le gach píosa eolais (Cohen et al, 2011: 561: Strauss & Corbin, 1998: 120). Rinneadh códáil oscailte ar gach líne de na hagallaimh agus de na grúpaí fócais trascríofa sa taighde seo agus scríobhadh na cóid ar fad ar imeall an leathanaigh thrascríofa. Tugtar sampla thíos de chódáil oscailte a rinneadh ar shliocht as agallamh le príomhoide sa taighde.

Figiúr 4.1. Sampla de chódáil oscailte

Cód	Agallamh 1 (Aguisín Q)
Cúrsa traenála Foghlaim ar na cúrsaí Go leor ábhair á chlúdú ar na cúrsaí Imní/brú – cúrsaí	Príomhoide: <i>Yeah</i> , bhí sé go maith, bíonn na cúrsaí seo ar fad an-mhaith agus níl mé diúltach, feictear domsa ní thiocfaidh tú amach as cúrsa riamh ansin gan rud eicint a fhoghlaim tú féin. Ach ... go minic bíonn tú istigh ag an gcúrsa agus buaileann <i>panic</i> thú cineál, <i>oh my God</i> , tá an oiread le déanamh, nó, nuair ... tá an oiread eile le plé ann seachas díreach an rud amháin a bhíonns tú ar an gcúrsa ... is maith ann iad <i>I suppose</i> . <i>Ehm...</i> ansin, tá an rud nua a tháinig amach ansin ón Roinn, tá

Béim ar litearthacht agus uimhearthacht (ROS) ¹⁰	siad ag cur an-bhéim ar litríocht agus ar <i>ehm ... numeracy, literacy</i> agus litríocht i nGaeilge agus is aisteach é, leis an nGaeltacht, scoileanna Gaeltachta agus Gaelscoileanna, tá iachall á chur, an bhfuil a fhios agat, <i>you know ... eh ...</i> Gaeilge, Béarla agus Mata, fiú amháin na trialacha caighdeánacha, caithfidh muide é a dhéanamh i nGaeilge, i mBéarla agus i Mata agus na scoileanna taobh amuigh den Ghaeltacht agus taobh amuigh de na Gaelscoileanna, déanann siad, amháin [...] i mBéarla agus i Mata <i>so</i> cuireann sé sin anois saghas rud orm mar fiú, ní thosaíonn muide Béarla go dtí níos deireanaí agus tá Rang a hAon ansin, <i>you know</i> , tá na scrúduithe i mBéarla acu agus na scoileanna eile, cé go bhfuil sé ar an gcuraclam agus go gcaithfidh chuile dhuine Gaeilge a dhéanamh, <i>you know</i> , tá sé ag ‘speáint, níl aon trialacha le déanamh acu i nGaeilge.
Triail chaighdeánaithe i nGaeilge	
Difríochtaí idir scoileanna Béarla agus Gaeilge - triail i nGaeilge	
Béarla i Rang a hAon	

Tar éis códáil oscailte a dhéanamh ar an eolas, rinneadh códáil aiseach nó códáil theoriciúil ar na hagallaimh trascríofa ar fad. Bíonn nasc á dhéanamh sa chódáil seo idir na cóid a ainmníodh sa chódáil oscailte, “... an axial code, as its name suggests, is a category or axis around which several codes revolve” (Cohen et al, 2011: 562). Tugtar sampla thíos den chódáil aiseach a rinneadh ar shliocht as agallamh le príomhoide sa taighde.

¹⁰ An Roinn Oideachais agus Scileanna

Figiúr 4.2. Sampla de chódáil aiseach

Cód Aiseach	Agallamh 1 (Aguisín Q)
Tionchar chur chuige na gcúrsaí traenála	Príomhoide: <i>Yeah</i> , bhí sé go maith, bíonn na cúrsaí seo ar fad an-mhaith agus níl mé diúltach, feictear domsa ní thiocfaidh tú amach as cúrsa riamh ansin gan rud eicint a fhoghlaim tú féin. Ach ... go minic bíonn tú istigh ag an gcúrsa agus buaileann <i>panic</i> thú cineál, <i>oh my God</i> , tá an oiread le déanamh, nó, nuair ... tá an oiread eile le plé ann seachas díreach an rud amháin a bhíonns tú ar an gcúrsa ... is maith ann iad <i>I suppose. Ehm...</i> ansin, tá an rud nua a tháinig amach ansin ón Roinn, tá siad ag cur an-bhéim ar litríocht agus ar <i>ehm ... numeracy, literacy</i> agus litríocht i nGaeilge agus is aisteach é, leis an nGaeltacht, scoileanna Gaeltachta agus Gaelscoileanna, tá iachall á chur, an bhfuil a fhios agat, <i>you know ... eh ...</i> Gaeilge, Béarla agus Mata, fiú amháin na trialacha caighdeánacha, caithfidh muide é a dhéanamh i nGaeilge, i mBéarla agus i Mata agus na scoileanna taobh amuigh den Ghaeltacht agus taobh amuigh de na Gaelscoileanna, déanann siad, amháin [...] i mBéarla agus i Mata <i>so</i> cuireann sé sin anois saghas rud orm mar fiú, ní thosaíonn muide Béarla go dtí níos deireanaí agus tá Rang a hAon ansin, <i>you know</i> , tá na scrúduithe i mBéarla acu agus na scoileanna eile, cé go bhfuil sé ar an gcuraclam agus go gcaithfidh chuile dhuine Gaeilge a dhéanamh, <i>you know</i> , tá sé ag ‘speáint, níl aon trialacha le déanamh acu i nGaeilge.
Míshástacht maidir le heaspa cothromaíochta	
Polasaí na Roinne Oideachais V Polasaí Scoile	
Teanga thús na litearthachta	

Cuireadh na gnéithe den chódáil a bhain le heolas cainníochtúil i ngach agallamh le chéile agus dearadh táblaí den eolas (Feic Tábla 5.2.; 5.3.; 5.4.) Ina measc bhí líon na scoileanna, líon na ndaltaí, agus líon na múinteoirí.

Rinneadh códáil roghnaitheach ar na cóid ar fad a d’eascair as an gcódáil aiseach/theoiriciúil. Déantar rangú ar phríomhchatagóirí na hanailíse sa chódáil roghnaitheach (Cohen et al., 2011: 562): “The researcher works towards identifying ‘the high-order core category’...

one has to be chosen which meets the demand of the tests” (Sarantakos, 2013: 374). Bunaithe ar an sampla thuas ó Agallamh a 1 (Aguisín Q) socraíodh catagóirí áirithe sa chódáil roghnaitheach, mar shampla, oiliúint mhúinteoirí agus polasaí Gaeilge na scoile. Bhí oiliúint mhúinteoirí ar cheann de na príomhchatagóirí a roghnaíodh de bharr go raibh fochatagóirí san anailís a bhain leis an gcineál oiliúna a chuirtear ar fáil do mhúinteoirí agus le tuairimí na bpríomhoidí maidir leis an oiliúint a chuirtear ar fáil dóibh. Bhain gnéithe ar nós teanga thús na litearthachta agus teanga na dtrialacha caighdeánaithe a aimsíodh faoin gcódáil aiseach leis an bpríomhchatagóir ar ar tugadh polasaí Gaeilge.

Baineadh úsáid sa taighde seo as an *Constant Comparative Method* a luaitear le Glaser agus Strauss (1967), chun comparáidí a dhéanamh idir an t-eolas ar fad a bhain leis na príomhchatagóirí a socraíodh faoin gcódáil roghnaitheach:

Whatever unit of data you begin coding in grounded theory, you use constant comparative methods (Glaser & Strauss, 1967) to establish analytic distinctions – and thus make comparisons at each level of analytic work (Charmaz, 2014: 132).

Tá ceithre chéim i gceist i modh Glaser agus Strauss (1967) chun anailís a dhéanamh ar eolas cáiliúcháin (Babbie, 2013: 392-393). Déantar comparáid ar dtús idir téamaí nó catagóirí éagsúla a bhíonn ag teacht chun cinn san eolas. Bunaithe ar na catagóirí sin, aimsítear patrúin éagsúla sna catagóirí. Nuair a bhíonn na coincheapa a eascraíonn as na patrúin sin níos soiléire, is féidir catagóirí agus coincheapa áirithe a fhágáil ar lár de bharr nach mbaineann siad leis an gceist taighde. Ar deireadh, cuirtear an t-eolas a cuireadh le chéile i scríbhinn.

Is é an modh sin a leanadh le linn na hanailíse don taighde seo. Faoin gcatagóir a luadh thuas maidir le hoiliúint mhúinteoirí mar shampla, rinneadh comparáid idir an gcineál oiliúna a ndearna na príomhoidí ar fad cur síos uirthi. Cuireadh suíomh, ábhar, agus cur chuige na hoiliúna san áireamh agus an chomparáid sin á déanamh. Pléadh na cosúlachtaí agus na difríochtaí a bhí idir an t-eolas a thug na príomhoidí éagsúla faoin téama sin. Ina

theannta sin, cuireadh catagóirí nár bhain leis na ceisteanna taighde as an áireamh, mar shampla catagóir a rinne cur síos ar na difríochtaí idir Gaelscoileanna agus scoileanna Gaeltachta.

Áitíonn Sarantakos (2013: 374) go bhfuil láidreachtaí agus laigí ag baint leis an anailís sa teoiric bhunata, mar a bhíonn le taighde cáilíochtúil éagsúil. Is amhlaidh a d'fhéadfadh tionchar a bheith ag réamhthuiscintí an taighdeora ar na catagóirí a roghnaítear. Cuirtear réamhthuiscintí an taighdeora san áireamh faoin teoiric bhunata thógachaíoch agus déantar iarracht a bheith feasach orthu. Cloíodh leis an méid a bhí á rá ag na rannpháirtithe sa taighde seo le linn na hanailíse agus rinneadh nasc idir an méid a bhí á rá acu agus a ngníomhaíochtaí chun na réamhthuiscintí sin a mhaolú.

4.8. Anailís ar Scríbhneoireacht na nDaltaí

Is iad an rúibric iomlánaíoch agus an rúibric anailíseach is minice a luaitear agus cur síos á dhéanamh ar rúibricí chun measúnú a dhéanamh ar phíosa oibre (Jonsson & Svingby, 2007: 131). Tugtar marc ar chaighdeán an phíosa oibre iomlán faoin rúibric iomlánaíoch, ach díritear ar chritéir ar leith agus measúnú á dhéanamh faoin rúibric anailíseach. Beartaíodh rúibric anailíseach a úsáid don taighde seo. Roghnaíodh an cur chuige sin ionas go mbeadh aird á tarraingt ar na réimsí a luaitear le próiseas na scríbhneoireachta don mheasúnú.

Baineadh úsáid as rúibric anailíseach a chruthaigh Ruth Culham (2003) don anailís ar an scríbhneoireacht sa taighde seo. Díritear ar na tréithe ar fad a bhaineann le próiseas na scríbhneoireachta faoin rúibric sin: smaointe, eagrú, glór, roghnú focal, líofacht, coinbhinsiúin agus cur i láthair. Seo cur síos gairid ar na tréithe ar fad a bhaineann le rúibric Culham:

- **Smaointe:** Ábhar an phíosa agus croí na teachtaireachta
- **Eagrú:** Struchtúr an phíosa agus ord loighiciúil na smaointe
- **Glór:** Anam an phíosa. Bíonn stíl an scríbhneora le sonrú go láidir anseo – feictear mothúcháin agus tuairimí an scríbhneora ar pháipéar

- **Rogha Focal:** Béim ar fhoclóir saibhir agus sainiúil a mhúsclaíonn suim agus mothúcháin an léitheora
- **Líofacht:** Líofacht chainte an phíosca scríbhneoireachta – an tionchar a bhíonn ag an scríbhneoireacht ar an gcluas chomh maith leis an tsúil
- **Coinbhinsiúin:** Gramadach agus gnéithe meicniúla den scríbhneoireacht a bheith cruinn
- **Cur i láthair:** Leagan amach an phíosca – soléiteacht agus araile (Culham, 2003: 11-12).

Dearadh an rúibric mar mhodh measúnaithe a chabhródh le múinteoirí aiseolas a thabhairt do dhaltai agus ionas go bhféadfaidís nasc a chruthú idir measúnú agus teagasc sa seomra ranga (Culham, 2003: 13). Cuireann Culham (2003) samplaí ar fáil de phíoscaí scríbhneoireachta a bhfuil tréithe na rúibrice go láidir iontu agus samplaí eile a bhfuil forbairt ag teastáil ó na tréithe céanna. Leagtar amach scála scórála do gach tréith; tugtar marc a hAon, a Trí, nó a Cúig do gach tréith sa mheasúnú a dhéantar ar an bpíosca scríbhneoireachta (Aguisín T). Is é Cúig an marc is airde.

Ainneoin gur ar scríbhneoireacht an Bhéarla atá an rúibric dírithe, ceapadh go mbeadh an rúibric ábhartha do na píoscaí scríbhneoireachta i nGaeilge de bharr gur bhain na gnéithe éagsúla leis an scríbhneoireacht go ginearálta. Ba ar an gcur síos scríofa a thug Culham (2003) ar thréithe na rúibrice a bunaíodh an measúnú a rinneadh ar na píoscaí i nGaeilge. Maíonn Arter agus Mac Tighe (2001) go gcuideíonn critéir chinnte le maolú a dhéanamh ar chlaontacht an taighdeora agus é ag déanamh measúnú ar obair an dalta (10). Cé nach raibh ábhar eiseamláire ar fáil i nGaeilge don anailís sa taighde seo, cloíodh go docht leis na tréithe a tugadh i rúibric Culham (2003). Cuireadh an rúibric i bhfeidhm ar an dá shampla de na píoscaí scríbhneoireachta a bailíodh ó dhaltai an taighde seo agus cuireadh torthaí na hanailíse ón dá shampla i gcomparáid lena chéile (Aguisín U; Aguisín V).

4.9. Conclúid

Tugadh léargas sa chaibidil seo ar an múnla tagartha a úsáideadh chun an taighde a chur i bhfeidhm agus ar an struchtúr a leanadh dá réir. Rinneadh cur síos ar an dá phríomhchéim den taighde páirce, ar na rannpháirtithe, agus ar na modheolaíochtaí a úsáideadh chun an t-eolas a bhailiú. Pléadh an anailís a rinneadh ar an eolas agus ar an gcaoi ar féachadh le creidiúnacht an taighde a chinntiú.

5. Anailís ar na hAgallaimh leis na Príomhoidí

Rinneadh agallaimh le príomhoidí i mbunscoileanna Gaeltachta i gCatagóir A don chéad chuid den taighde seo. Mar a luadh roimhe seo, tá 40 scoil suite taobh istigh de theorainn Chatagóir A na Gaeltachta (Ní Shéaghdha, 2010; Ó Giollagáin et al., 2007). Cuireadh dhá scoil acu siúd as an áireamh don taighde de bharr a laghad cainteoirí dúchais a bhí ag freastal orthu. Cuireadh scoil eile, as Catagóir B, san áireamh de bharr a cosúlachta le scoileanna i gCatagóir A. D'fhág sé sin gur roghnaíodh 39 scoil a ndéanfaí agallaimh iontu. Rinneadh agallaimh le 35 príomhoide as an 39 scoil sin agus dáileadh ceistneoirí ar thuismitheoirí dhaltaí Rang a Dó agus Rang a Cúig a ghlac páirt sa cheardlann scríbhneoireachta a reáchtáil múinteoirí an phobail chleachtais. Pléifear an t-eolas a d'eascair as na 35 agallamh leis na príomhoidí, agus as na ceistneoirí a d'fhreagair tuismitheoirí na ndaltaí, sa chaibidil seo.

Tábla 5.1. Líon na n-agallamh a cuireadh san áireamh don anailís

Dún na nGall	8
Gaillimh agus Maigh Eo	23
Ciarrai	4

Cé go bhfuil na ceantair atá suite i gCatagóir A, scaipthe amach óna chéile go tíreolaíoch, ba bheag difríocht idir gnéithe ar nós cúlra socheacnamaíoch na ndaltaí nó nósmhaireacht teanga an bhaile, le go gcaithfí an anailís a dhéanamh ina codanna. Mar sin, cuirtear na scoileanna ar fad san áireamh agus scagadh á dhéanamh ar an eolas a bailíodh. Bhain dhá chuid leis na hagallaimh. Bailíodh eolas ginearálta ar an scoil sa chéad chuid den agallamh agus diríodh ar chúrsaí litearthachta sa dara cuid de. Roinntear an t-eolas a bailíodh i dtéamaí nó i dtopaicí a tháinig chun cinn le linn na n-agallamh. Beartaíodh ceisteanna ginearálta faoin scoil a chur ar phríomhoidí i dtús an agallaimh chun tuiscint níos fearr a fháil

ar chomhthéacs na scoile. Bhain na ceisteanna sin le stádas na scoile, leis na daltaí féin, leis na múinteoirí, le cúrsaí teanga agus le polasaithe scoile.

5.1. DEIS *Delivering Equality of Opportunity in Schools*

Tagann 71% (25 scoil) de na scoileanna a cuireadh san áireamh don anailís seo faoin scéim DEIS Tuaithe. Déantar measúnú ar na scoileanna a bhíonn páirteach sa scéim DEIS sa bhunscoil faoi na catagóirí seo a leanas: (a) dífhostaíocht; (b) céatadán de chónaí i dtithíocht údaráis áitiúil; (c) céatadán de thuismitheoirí aonair; (d) céatadán den lucht siúil; (e) céatadán de chlanna móra (5 gasúr nó níos mó ná sin); agus (f) céatadán de ghasúir i dteideal leabhair saor in aisce (An Roinn Oideachais agus Scileanna, gan data - b). Bíonn tacaíochtaí éagsúla ar fáil do scoileanna na scéime. Cuirtear deontas ar fáil a bhunaítear ar leibhéal an mhíbhuntáiste agus líon na ndaltaí ar an rolla, agus is féidir maoiniú breise a fháil faoin Scéim Deontais um Leabhair Scoile. Bíonn rochtain ag na scoileanna ar an gClár Béilí Scoile chomh maith le raon tacaíochtaí forbartha gairmiúla (An Roinn Oideachais agus Scileanna, gan data - d).

Diúltaíodh d'iarratas a rinne beirt phríomhoidí as an ngrúpa anailíse, a scoileanna a bheith sa scéim (Agallamh 10 (A10), Príomhoide i gCatagóir A (PCA), 2013¹¹; A34). I gcás scoil amháin acu siúd, níor tuigeadh cén fáth nach gcuirfí san áireamh iad de bharr go raibh scoileanna eile a bhí suite in aice leo sa scéim. D'áitigh príomhoide na scoile sin go raibh a cheantar féin “ag streachailt” ar nós ceantar eile a bhí ina dtimpeall (A34).

Thug príomhoidí na scoileanna a léargas féin ar a raibh le fáil faoin scéim DEIS ó thaobh na litearthachta de. Is cúnamh airgid is mó a luadh leis an scéim sna hagallaimh. Baineann na scoileanna úsáid as an airgead sin ar bhealaí éagsúla, ceannach leabhar ina measc. Ainneoin go bhfáiltíonn príomhoidí roimh an scéim, creideann siad gur beag airgead ná tacaíocht atá le fáil de bharr na gciorroithe a cuireadh i bhfeidhm le blianta beaga anuas,

---

¹¹ Tugtar uimhir an agallaimh, an té atá faoi agallamh (an príomhoide sa chás seo) agus an bhliain (2013) sa tagairt seo. Fághtar an bhliain agus an té atá faoi agallamh ar lár sa chuid eile den chaibidil seo. Ní dhéantar tagairt ach d'uimhir an agallaimh amháin sa chuid eile den chaibidil.

“Níl faic fágtha againn i DEIS ach beagáinín den airgead ach tá an páipéarachas go léir fós le déanamh” (A2), “Faigheann muid deontas ... deontas beag” (A4), “... cúnamh beag airgid, *I’d say* go bhfuil cúlú déanta” (A30).

Luaigh formhór na bpríomhoidí go mbítí ag cur comhordaitheoir ar fáil do scoileanna faoin scéim roinnt blianta ó shin, ach nach raibh a leithéid do thacaíocht le fáil níos mó. Ba chaillteanas mór a bhí ann d’fhormhór na scoileanna. Is minic a bhíodh an comhordaitheoir roinnte idir cúpla scoil agus creidtear go mbíodh nasc níos láidre ag na scoileanna leis na tuismitheoirí nuair a bhíodh comhordaitheoir ar fáil (A5; A35). Luaigh roinnt príomhoidí go mbíonn tacaíocht ar fáil chun plean trí bliana a chur i dtoll a chéile don scoil (A9). Mheas na príomhoidí go raibh an-chosúlacht ag an bplean sin leis an bhféinmheastóireacht scoile a bhíonn le déanamh ag gach scoil anois.

I gcás scoil nó dhó, bhí tacaíochtaí breise á gcur ar fáil nár luaigh príomhoidí in agallaimh an taighde seo. Bhí ceangal ag scoil amháin leis an gClár Críochnú Scoile agus rinne an príomhoide cur síos ar an tacaíocht a chuirtear ar fáil do dhaltaí na scoile dá bharr: “Faigheann siad tacaíocht aonair sa mbaile, faigheann siad go leor cúnamh i ndáiríre, bíonn ranganna breise Mata ar siúl” (A11). I scoil eile, cuireadh tacaíocht bhreise ar fáil do dhaltaí tar éis na scoile: “Is cineál *one-to-one* a bhíonn ann *really, you know*, is grúpa litearthacht é go mbíonn an múinteoir ag díriú isteach ar an litríocht¹² i mBéarla agus i nGaeilge leis na gasúir go bhfuil fadhbanna acu” (A16). De bharr nár luadh na tacaíochtaí seo i scoileanna eile a bhí sa scéim, is cosúil go mbaineann an tacaíocht bhreise leis an gceangal a bhíonn ag an scoil leis an gClár Críochnú Scoile.

Cé go bhfuil an t-airgead a chuirtear ar fáil do na scoileanna faoin scéim DEIS tábhachtach ó thaobh áiseanna agus imeachtaí scoile de, creideann a bhformhór gur beag tacaíochta a thugann an scéim do chur chun cinn na litearthachta. Measadh go raibh plean

---

¹² Glactar leis gur ‘litearthacht’ a bhí i gceist sa chás seo.

scoile, a bhí mar chuid den scéim, úsáideach chun aidhmeanna agus spriocanna a leagan amach don scoil. Is gné í nach bhfuil eisiach do scoileanna DEIS, de thoradh an chórais fhéinmheastóireachta scoile a chuirtear i bhfeidhm i scoileanna na tíre.

5.2. Líon na ndaltaí

Cuireadh líon daltaí na scoileanna i gcatagóirí éagsúla chun céannacht na ndaltaí agus na scoileanna a chosaint agus eolas á chur ar fáil. Trí chatagóir a cruthaíodh: (a) scoileanna le os cionn 80 dalta; (b) scoileanna le hidir 50-80 dalta; agus (c) scoileanna le níos lú ná 50 dalta. Mar a fheictear sa tábla thíos, as an 35 scoil i gCatagóir A a cuireadh san áireamh don anailís, tá 65.7% díobh a bhfuil níos lú ná 50 dalta iontu. Tá deich gcinn acu siúd a bhfuil níos lú ná 30 dalta iontu (28%).

Tábla 5.2. Líon na ndaltaí i scoileanna Chatagóir A

Scoileanna le os cionn 80 dalta (a bhfuil níos mó ná ceathrar múinteoir inti)	8
Scoileanna le hidir 50-80 dalta	4
Scoileanna le níos lú ná 50 dalta	23

Tá líon íseal daltaí i bhformhór na scoileanna i gCatagóir A na Gaeltachta. Tuigtear go bhfuil na huimhreacha ag titim i gceantair áirithe agus luadh comhnascadh idir scoileanna le blianta beaga anuas, faoi dhó sna hagallaimh seo (A2; A17).

5.3. Teanga baile na ndaltaí

Feictear go mbíonn meascán cumais ag na daltaí a thagann chun na scoile Gaeltachta i gCatagóir A. Bíonn daltaí: (a) a bhfuil an Ghaeilge mar theanga baile acu, agus a bhfuil Gaeilge ag na tuismitheoirí; (b) a bhfuil meascán den dá theanga sa teaghlach; agus (c) a mbíonn an Béarla nó teanga eile mar theanga baile acu (A4). Is léir ó agallaimh na

bpríomhoidí go mbíonn cóimheas na ngrúpaí sin ag athrú chuile bhliain (A9; A10; A12; A14; A24; A28; A30; A34). De bharr an nós sin a bheith i gceist i bhformhór na scoileanna a ndearnadh agallamh iontu, ní léir go mbaineann sé le haon cheantar áirithe taobh istigh de Chatagóir A.

5.3.1. Ceannas an Bhéarla. Thagair príomhoidí do réimeas an Bhéarla i gcuid mhór scoileanna i measc na ndaltaí atá ag teacht isteach sna naíonáin (A7; A8; A20; A21; A22; A24; A25; A27; A30; A31). Thug na príomhoidí a dtuairim féin ar an gclaonadh i dtreo an Bhéarla le blianta beaga anuas. Labhair siad ar an tionchar a bhíonn ag daoine ag teacht isteach sa cheantar as áiteanna eile ar an athrú teanga. Baineann cuid de na cleamhnais sin leis an nasc atá idir na ceantair Ghaeltachta seo agus tíortha na himirce, mar a pléadh i gCaibidil a Dó. Bhí sé soiléir ó na hagallaimh go mbraitheann teanga an teaghlaigh ar rogha na dtuismitheoirí seachas ar a n-inniúlacht sa dá theanga. I roinnt cásanna, cé go raibh Gaeilge ag duine nó ag beirt de na tuismitheoirí, d'fhéadfadh sé gurb é Béarla teanga an teaghlaigh (A35; A21; A23):

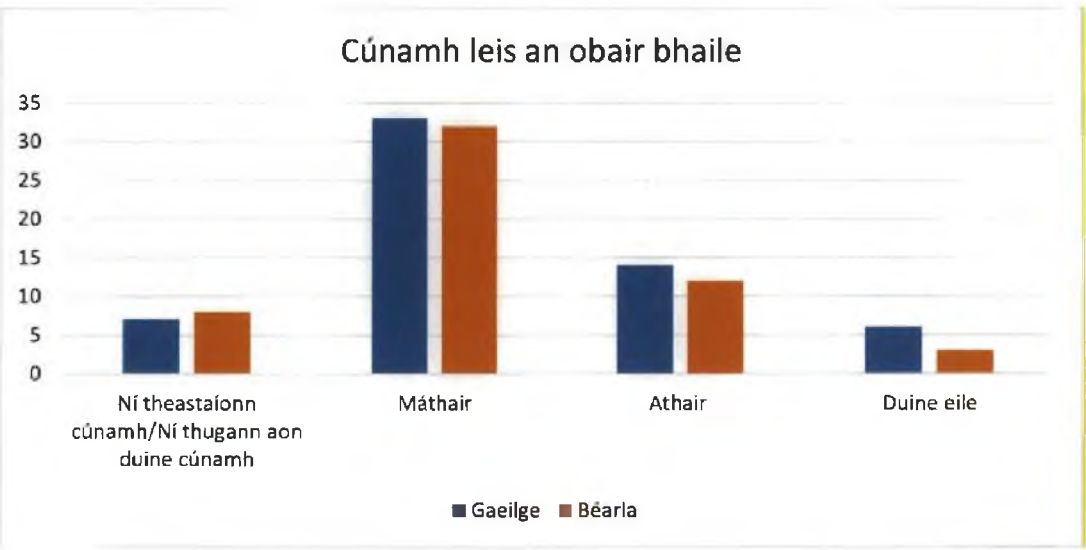
... tuismitheoirí amuigh ansin, atá *not* duine amháin acu atá líofa *right*, b'fhéidir nach bhfuil daoine ag inseacht seo duit *but* seo an fhirinne *right*, tá, *not* duine amháin, ní duine amháin atá líofa ... tá an bheirt acu líofa ... agus Béarla uilig atá siad ag caint sa bhaile (A32).

Thuairisc an príomhoide thuas, go raibh na tuismitheoirí sin ag iarraidh go mbeadh Gaeilge ag a gcuid gasúr, ach go raibh siad sásta go mbeidís á foghlaim ag an scoil (A32).

I dteaghlaigh nach bhfuil Gaeilge ach ag duine de na tuismitheoirí, bhí roinnt mhaith príomhoidí den tuairim gur bhraith teanga an teaghlaigh agus na ngasúr, ar an máthair. Creideann siad gur mó seans a bhíonn ann gur Gaeilge í teanga na ngasúr nó an teaghlaigh má bhíonn Gaeilge ag an máthair nó má tá suim ag an máthair sa Ghaeilge (A8; A17; A30; A34). Ba léir, ó na ceistneoirí a seoladh chuig tuismitheoirí na ndaltaí a bhí ag glacadh páirte sa

taighde feidhmeach, go raibh ról lárnach ag na máithreacha i dtaobh an oideachais sa teaghlach freisin. Chonacthas gurbh í an mháthair ba mhó a thug cúnamh don dalta lena chuid obair bhaile sa Bhéarla agus sa Ghaeilge (Ceistneoirí, 2014). Cé go raibh deacracht ag máthair amháin leis an nGaeilge, mhínigh sí gur úsáid sí *Google Translate* chun cúnamh a thabhairt don dalta lena chuid obair bhaile (Ceistneoirí, 2014).

Figiúr 5.1. An té a thugann cúnamh don dalta lena obair bhaile

5.3.2. Sealbhú na Gaeilge ar scoil. Ní fheictear ó na hagallaimh go mbíonn inní ar phríomhoidí faoi dhaltaí a thagann isteach ar bheagán Gaeilge agus iad ag iarraidh feidhmiú trí Ghaeilge ar scoil. Áitíonn na príomhoidí go n-éiríonn go maith leis na daltaí sin an Ghaeilge a phiocadh suas (A23). Tuairiscíodh i Staid Reatha na Scoileanna Gaeltachta 2004 go raibh “Gaeilge Líofa” nó “Gaeilge Mhaith” ag 54% de dhaltaí sna Naíonáin Bheaga i gCatagóir A na Gaeltachta ach gur 87% an céatadán a bhí i gceist i Rang a Sé (Mac Donnacha et al., 2004: 41). Léiríonn na figiúirí sin go n-éiríonn le formhór na ndaltaí sealbhú maith a dhéanamh ar an nGaeilge le linn thréimhse na bunscolaíochta.

D’áitigh na príomhoidí go mbíonn tionchar ag daltaí a labhraíonn Béarla sa bhaile, ar theanga shóisialaithe na ndaltaí ar scoil. Mheas siad gurb é an Béarla teanga shóisialaithe na

ndaltaí nuair a bhíonn daltaí ar bheagán Gaeilge nó a labhraíonn Béarla sa bhaile páirteach sa chomhrá (A8; A23; A28; A31):

Bíonn tionchar ag na gasúir atá ag teacht isteach le Béarla ar na gasúir atá ag teacht isteach le Gaeilge agus go hiondúil casann na gasúir a bhfuil Gaeilge acu ag teacht isteach, casann siadsan ar an mBéarla, sin é go hiondúil a tharlaíonnns ... ní, ní tharlaíonn sé ar an gcaoi eile (A9).

Déantar scagadh ar an tionchar a bhíonn ag daltaí T2 na Gaeilge ar dhaltaí T1 na Gaeilge i dtaighde Hickey (2001) ar naíonraí na Gaeltachta. Chonacthas i gcás staidéar amháin le buachaill óg sa naíonra, a raibh an Ghaeilge mar theanga baile aige, gur labhair sé Gaeilge agus é ag labhairt le dalta eile a raibh an Ghaeilge mar theanga baile aige ach gur iompaigh sé ar an mBéarla chomh luath agus a bhí dalta le Béarla sa ghrúpa (Hickey, 2001: 461).

Cé go bhfuil polasaí Gaeilge i ngach scoil a ndearnadh agallamh inti agus gurb í Gaeilge meán teagaisc na scoile, bhí príomhoide áirithe den tuairim nach é chuile thuismitheoir a leanann an polasaí a leagtar síos: “Deireann muid ... gurb é seo an polasaí agus gurb é seo atá muid ag súil leis ach de réir a chéile *just*, ní tharlaíonn sé, níl aon suim acu ann” (A16).

5.3.3. An Ghaeilge in uachtar. Ba bheag príomhoide a chreid go raibh an Ghaeilge i réim i measc na naíonán (A5; A6; A14; A19). Sheas scoil amháin amach i dtaobh na Gaeilge, de bharr go raibh an príomhoide in ann a rá go raibh céatadán an-ard go deo de na daltaí a bhí ag teacht isteach sna naíonáin a raibh an Ghaeilge mar theanga baile acu (A11). Is é an dúshlán a bhí sa scoil sin, iachall a chur ar dhaltaí, Béarla a labhairt le linn ceacht Béarla (A11).

I scoileanna áirithe, bhí ardú tagtha ar líon na ndaltaí le Gaeilge a bhí ag teacht chun na scoile le blianta beaga anuas. Ba iad athrú i meon na dtuismitheoirí i leith na Gaeilge agus athruithe sa phobal ba chúis leis an ardú sin. D’áitigh príomhoidí áirithe go raibh athrú i meon

na dtuismitheoirí nuair a cuireadh ina luí orthu go raibh buntáiste ag baint leis an nGaeilge, “Bhí orainne oideachas a chur ar na tuismitheoirí” (A3), “... déarfainn *you know* leis an rud úr atá istigh san Ardteist, tchíann daoine go bhfuil fiúntas a bheith ag labhairt Gaeilge leis na páistí, 50% san Ardteist ... agus *like* tuigean na tuismitheoirí fosta’ (A34). Bhí laghdú i gceantar amháin ar an líon clanna a bhí ag teacht ar ais chuig an bpobal tar éis a bheith ar imirce, rud a d’fhág nach raibh an méid céanna clanna a raibh an Béarla mar theanga teaghlaigh acu ag cur fúthu i gceantar na scoile (A14).

Chreid príomhoidí áirithe nach gá gurb í an Ghaeilge teanga an teaghlaigh le go mbeadh Gaeilge ag na daltaí ag teacht isteach chun na scoile (A2): “Ní hé go bhfuil gasúr ar bith ag teacht isteach agus nach bhfuil Gaeilge ar bith acu” (A5). Chuir roinnt príomhoidí béim ar an naíonra mar áis chun cleachtadh a dhéanamh ar an nGaeilge sula ndeachaigh na gasúir ar scoil (A25). Mhaígh príomhoide amháin go bhféadfadh an-éagsúlacht a bheith i gcaighdeán Gaeilge na ngasúr fiú agus iad tar éis freastal ar an naíonra áitiúil (A30).

Ba bheag scoil a luaigh gasúir a bhí ag teacht chun na scoile ar bheagán Béarla, ach bhí sé soiléir nach raibh imní dá laghad ar phríomhoidí faoi, de bharr go raibh siad cinnte nach mbeadh deacracht ar bith ag na daltaí úd i dtaobh an Bhéarla: “Níl fadhb ar bith ansin mar ... gheobhaidh siad an Béarla” (A10).

5.3.4. Caighdeán na Gaeilge. Bhí caighdeán Ghaeilge na ndaltaí ar cheann de na gnéithe eile a tháinig chun cinn le linn na n-agallamh. Maíonn príomhoidí go bhfuil athrú mór tagtha ar chaighdeán na Gaeilge ó thaobh foclóra agus saibhris chainte de. Ní chreideann siad go bhfuil an Ghaeilge chomh líofa agus a bhí (A6), fiú i gcomparáid le deich mbliana ó shin (A12). I gcás daltaí le “Gaeilge bhreá” mhínigh príomhoidí áirithe gur cúng an foclóir atá ag na daltaí sin agus go mbaineann cuid de sin leis an gcódmheascadh a chloistear i gceantair Ghaeltachta (A18). Mheas cuid de na príomhoidí nach ndéantar forbairt ar an teanga atá ag daltaí ón gcliabhán agus go nglactar leis go bhfuil míreanna gramadaí acu go nádúrtha, cé go

mb'fhéidir nach bhfuil (A18). Tugann príomhoidí faoi deara athrú freisin ar an gcineál Gaeilge atá á labhairt: "... tá cuma go bhfuil siad ag cineál toiseacht Gaeilge s'acu féin" (A33), agus go bhfuil struchtúr na teanga ag athrú dá réir. Tugtar samplaí ar nós "Níl sin mo cheannsa" agus "Tá sé mo breithlá" (A33). Ar ndóigh, feictear rian an Bhéarla sa dá shampla a thugtar. Aithníonn príomhoidí áirithe tionchar na ndaltaí ar a chéile i dtaobh chaighdeán na Gaeilge de nuair a bhíonn siad ag déanamh aithrise ar Ghaeilge a chéile: "Piocann siad suas an, an rud mícheart go minic agus cloisfidh tú iad *you know*, 'An bhfuil cead agam fáilt leabhar?' 'An bhfuil cead agam' *you know* 'fáilt liathróid'" (A27).

Tá tuairimí na bpríomhoidí ag teacht leis an bhfianaise a léiríodh i dtaighde Péterváry et al. (2014), ar cheannas an Bhéarla i measc dhaltaí Chatagóir A ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad. Tuairiscíodh sa taighde go raibh laigeachtaí le sonrú i nGaeilge na ndaltaí: "sa stór focal, sa chódmheascadh feidhmiúil, sa chruinneas gramadaí i gcúrsaí deilbhíochta agus comhréire (ach amháin sa chlaoninsint ó thaobh aimsire de), sa chruinneas foghraíochta, in ionramháil na réimsí séimeantaice agus pragmataice agus, i dtaobh stadanna mílíofachta" (Péterváry et al., 2014: 221). Léirigh príomhoidí áirithe inné faoi chaighdeán na Gaeilge i measc cainteoirí dúchais:

Amantaí ceapaim féin gur féidir linn a bheith ag díriú an oiread ar na gasúir atá ag teacht isteach gan, gan Gaeilge acu agus ansin na gasúir atá an-mhaith agus an-saibhreas acu, shílfeá go dtagann cineál lagú nó maolú orthu agus tá sé an-tábhachtach go, go mbeidh siad ag foghlaim, ar nós an Bhéarla go bhfoghlaiméoidh siad foclóir níos leithne ... agus saibhreas (A17).

Feictear ó dhearcadh an phríomhoide sin, nach bhfuil dóthain béime á cur ar fhorbairt na Gaeilge i measc cainteoirí dúchais agus go dteastaíonn tacaíocht uathu chun barr feabhais a chur ar a gcuid scileanna ina dteanga dhúchais. Mar a mhaíonn taighdeoirí ar nós Landry, Allard & Deveau (2007), déantar treisiú ar an dátheangachas suimitheach nuair a dhéantar

cúram speisialta don teanga mhionlaigh (143). Ní mór tacaíocht a thabhairt don teanga mhionlaigh ionas go mbeidh na scileanna céanna ag an dalta sa dá theanga chun dátheangachas dealaitheach a sheachaint.

5.3.5. Cur chun cinn na Gaeilge ar scoil. Áitíonn formhór na bpríomhoidí go mbíonn dúshlán i gceist le sóisialú i nGaeilge a spreagadh i measc na ndaltaí, go háirithe ag am sosa. Cé go bhfuil polasaí Gaeilge sna scoileanna uilig, bíonn príomhoidí ag streachailt leis an modh is fearr le daltaí a chur ag Gaeilgeoireacht: “Níl aon lá nach mbíonn muid thrí na chéile faoi cheist na Gaeilge sa scoil seo” (A21). Bíonn roinnt scoileanna dian faoin nGaeilge: “Seasaimid os a gcionn in airde agus ní bhfaigheann siad aon deis ná aon tseans ... Béarla a labhairt, tá sé chomh simplí leis sin” (A26). Bíonn scoileanna eile a bhfuil faitíos orthu an iomarca brú a chur ar dhaltaí i dtaobh na Gaeilge (A22). Creideann roinnt príomhoidí nach bhfuil aon fhiúntas ag baint le bheith ag rá “Bígí ag labhairt Ghaeilge” ach go dteastaíonn beagán brú mar sin féin (A28).

Mhínigh príomhoide amháin go ndéanann múinteoirí na scoile iarracht teanga a bheadh feiliúnach don chlós a mhúineadh do na daltaí ionas nach mbeadh aon deacracht acu iad féin a chur in iúl dá chéile. D’áitigh sé freisin go mbíonn an-tábhacht ag baint le deashampla na múinteoirí féin chun an Ghaeilge a spreagadh i measc na ndaltaí: “... ach tríd deashampla agus thríd Gaeilge a labhairt idir na múinteoirí, le chuile dhuine a thagann isteach, faigheann an gasúr teachtaireacht indíreach go ... gur Gaeilge a labhraítear sa scoil seo” (A23). Bíonn tionchar ag cúrsaí cumhachta ar an dalta i suíomh na scoile (Dyson, 1998; Rowe et al., 2001). Tagann an cur chuige a luaigh an príomhoide leis an tuairim nach mór stádas agus cumhacht a thabhairt don mhionteanga mar chuid de ghnáthlá scoile de bharr go mbíonn an dalta ar an airdeall faoi stádas na teanga ar scoil.

Cuirtear straitéisí éagsúla i bhfeidhm sna scoileanna, chun tacú le sóisialú na Gaeilge i measc na ndaltaí. Tugann roinnt príomhoidí ról lárnach do na cúntóirí teanga i gcur chun cinn

na Gaeilge sa chlós (A7; A27; A31; A33). Cuidíonn na cúntóirí teanga leis na daltaí Gaeilge an chlóis a shealbhú agus imríonn siad cluichí clóis leis na daltaí ionas go mbeidh sé de chleachtadh acu a bheith ag spraoi trí Ghaeilge.

Baintear úsáid as duaiseanna agus gradaim i scoileanna éagsúla chun na daltaí a mhealladh i dtreo na Gaeilge. Mhaígh príomhoidí go dtugann múinteoirí na scoile ‘Gaeilgeoir na Seachtaine’ don té a dhéanann an-iarracht i dtaobh na Gaeilge (A2; A16; A34; A28). Scaipeann príomhoidí agus múinteoirí na scoileanna réaltaí/ticéid/cártaí glasa ar dhaltaí a dhéanann iarracht Gaeilge a labhairt sa chlós agus tugtar duais don té is mó, nó don rang is mó a bhailigh réaltaí/ticéid/cártaí glasa (A7; A15; A16; A24).

Is léir go bhfuil dúshlán le sárú ag príomhoidí agus múinteoirí chun an Ghaeilge a spreagadh i measc dhaltaí na scoile. Cé go bhfuil iarracht á déanamh acu dul i ngleic leis ar bhealaí éagsúla, ní fheictear dom go mbíonn gach príomhoide cinnte faoin gcaoi is fearr le déileáil leis na grúpaí éagsúla teanga a bhíonn taobh istigh de gheataí na scoile. Mar a mhínigh príomhoide amháin, “tá sé an-deacair i scoil Ghaeltachta, freastal air ... ní Gaelscoil muid, is scoil náisiúnta muid, tá muid anseo chun oideachas ...” (A4). Is scoileanna náisiúnta iad atá ag freastal ar phobal a bhfuil an Ghaeilge mar theanga pobail ag cuid den phobal, i gceantair a bhfuil cultúr agus traidisiún dá gcuid féin iontu. Ní thiteann siad isteach i gceachtar den dá mhúnla is coitianta atá le feiceáil i scoileanna na tíre – Scoil Bhéarla ná Gaelscoil.

5.4. Múinteoirí Ranga

Rinneadh catagóiriú ar líon na múinteoirí sna scoileanna chun céannacht na ndaltaí agus na scoileanna a chosaint. Trí chatagóir a rinneadh: (a) scoileanna le hidir 1-3 múinteoirí ranga; (b) scoileanna le 4 múinteoirí ranga; agus (c) scoileanna le hidir 5-8 múinteoirí ranga. Bhain formhór na scoileanna leis an gcéad chatagóir agus bhí scoileanna aon oide i measc na catagóire sin.

Tábla 5.3. Líon na múinteoirí ranga i gCatagóir A

Idir 1-3 múinteoirí ranga	25
4 múinteoirí ranga	4
Idir 5-8 múinteoirí ranga	5

Ba mhúinteoirí ranga lán-aimseartha iad formhór na bpríomhoidí. Bíonn orthu an dá thrá a fhreastal agus iad ag iarraidh obair riaracháin agus obair an mhúinteora a dhéanamh i dteannta a chéile:

... uaireanta ansin, an bhfuil a fhios agat, nuair atá tú ag obair i scoil bheag mar seo *you see*, tá go leor ag teacht sa mullach ort, tá chuile chineál ábhar le múineadh agat, tá go leor fadhbanna agat mar tá cheithre rang agat agus ansin abróidh muid ó mo thaobh féin de, bheadh obair riarachán le déanamh chomh maith agat (A21).

De bharr an líon beag daltaí a bhíonn i bhformhór na scoileanna i gCatagóir A, feictear go mbíonn níos mó ná rang amháin á mhúineadh ag múinteoirí ag aon am amháin. Mar a fheictear sa tábla thíos, bhí 74% de na scoileanna a raibh níos mó ná rang amháin i gcuid de na seomraí ranga. Bhí 62.8% de na scoileanna a raibh ceithre rang in aon seomra amháin. Ní hamháin go mbíonn múinteoirí ag plé le héagsúlacht i measc daltaí aonranga, bíonn difreálú le déanamh freisin idir ranganna éagsúla. Cé go mbíodh ceithre rang in ainm agus a bheith istigh i gcuid de na seomraí ranga, ní i gcónaí a bhíodh daltaí i ngach rang. Bhí cuid de na ranganna nach raibh dalta ar bith iontu.

Ní raibh ach scoil amháin sa ghrúpa anailíse ar fad a raibh rang singil ag chuile mhúinteoir ranga. Chonacthas dhá scoil eile a raibh seachtar múinteoirí ranga inti ach rinneadh dhá leath d’aon rang amháin sa dá chás agus cuireadh le rang eile iad.

Tábla 5.4. Líon ranganna sna seomraí ranga

Líon scoileanna le níos mó ná 2 rang in aon seomra amháin i gcuid de na seomraí ¹³	24
Líon scoileanna a bhfuil 4 rang in aon seomra amháin ¹⁴	22
Líon scoileanna a bhfuil rang singil ag gach múinteoir nó a bhfuil rang singil ag cuid de na múinteoirí	3

5.5. Múinteoirí Acmhainne/Tacaíochta Foghlama

Tá múinteoirí tacaíochta foghlama agus múinteoirí acmhainne i scoileanna an taighde seo, chomh maith le múinteoirí ranga. Bhí formhór na múinteoirí sin ag taisteal idir scoileanna éagsúla in aon cheantar amháin. Mhínigh príomhoidí i gceantar áirithe go mbíonn comhoibriú ar siúl idir na scoileanna chun plean a leagan amach don mhúinteoir tacaíochta foghlama/acmhainne, de bharr go dtugtar uaireanta éagsúla do na scoileanna ar fad (A5). Is iad torthaí na dtrialacha caighdeánaithe agus breathnóireacht an mhúinteora a úsáidtear chun uaireanta agus ábhar a leagan amach do dhaltaí a dteastaíonn tacaíocht foghlama uathu (A2; A5; A13). Mar a pléadh roimhe seo, tá seans mór ann gur ar an mBéarla agus ar an Matamaitic is mó a díríodh don tacaíocht foghlama le roinnt blianta anuas.

Níorbh ionann an láthair oibre i chuile scoil. Is sa seomra a bhídís i gcuid de na scoileanna ach bhí seomra ar leith ag scoileanna eile. Bhí uaireanta acmhainne le fáil ag daltaí i bhformhór na scoileanna agus luadh seomraí speisialta do riachtanais speisialta i dtrí scoil áirithe. Bhí cúntóirí riachtanas speisialta ag obair i gcuid de na scoileanna.

¹³ Ní chuirtear scoileanna le rang amháin roinnte san áireamh anseo.

¹⁴ Ní gá go mbeadh daltaí i ngach rang.

5.6. Cúntóirí Teanga

Rinne tromlach na bpríomhoidí tagairt do chúntóirí teanga na Gaeilge. Tá Scéim na gCúntóirí Teanga á reáchtáil anois le breis agus fiche bliain:

Is é cuspóir na scéime seo ná an Ghaeilge a láidriú mar theanga labhartha i measc aos óg na Gaeltachta. Maidir le Scéim na gCúntóirí Teanga déanann an dá eagrais, Muintearas Teo agus Oidhreacht Chorca Dhuibhne Teo, an scéim a reáchtáil thar ceann na Roinne. Is tríd an ngréasán bunscoileanna Gaeltachta a dhéantar an tseirbhís seo a sheachadadh den chuid is mó (An Roinn Ealaíon, Oidhreachta, Gnóthaí Réigiúnacha, Tuaithe agus Gaeltachta, 2015).

Cuireadh tús le Scéim na gCúntóirí Teanga chun tacaíocht a thabhairt do dhaltaí a bhí ar bheagán Gaeilge. Tháinig athrú ar an scéim i 2012/2013 nuair a cuireadh uaireanta breise ar fáil do scoileanna i gCatagóir A na Gaeltachta chun tacú le saibhriú agus forbairt teanga do chainteoirí dúchais na Gaeilge (Muintearas Teo., cumarsáid phearsanta, 5 Lúnasa 2016).

Is léir ón eolas a bailíodh ón eagraíocht Muintearas Teo., nach bhfuil aon chritéir ar leith ann do na cáilíochtaí a bheadh ag teastáil ón gcúntóir teanga. Fágann sé sin go bhfuil meascán cáilíochtaí ag na cúntóirí teanga, ina measc tá; Dioplóma sa Ghaeilge, BA sa Ghaeilge, BA san Oideachas, Ard-Dioplóma san Oideachas, chomh maith le cáilíochtaí i gcúram leanaí, riachtanais speisialta, cuntaíocht, ríomhaireacht agus araile (Muintearas Teo., cumarsáid phearsanta, 5 Lúnasa 2016).

Is é príomhoide na scoile agus an múinteoir ranga a chuireann clár oibre le chéile don chúntóir teanga (Muintearas Teo., cumarsáid phearsanta, 5 Lúnasa 2016). Thug príomhoidí an taighde cur síos ar an obair a bhíonn ar siúl ag na cúntóirí teanga sna scoileanna, ina measc bhí:

- (a) léitheoireacht agus plé ar leabhair Ghaeilge (A34; A8);

(b) ag aithris rannta agus ag imirt cluichí leis na daltaí (A6);

(c) ag múineadh leaganacha cainte nach mbíonn le cloisteáil chomh minic sin sa phobal (A28);

(d) ag déanamh comhrá ginearálta leis na daltaí, "... comhrá baile, comhrá scoile, comhrá clóis" (A8);

(e) ag déanamh cleachtadh ar fhuaimneanna na Gaeilge (A20), agus;

(f) ag obair leis na bunranganna (dánta/rannta/fuaimneanna srl.) (A21).

Feictear ón bhfianaise thuas go bhfuil roinnt mhaith cúntóirí ag plé le gnéithe éagsúla den litearthacht sa Ghaeilge. Léiríonn an t-athrú a tháinig ar Scéim na gCúntóirí Teanga go dteastaíonn tacaíocht ó dhá ghrúpa ar leith i scoileanna Chatagóir A na Gaeltachta: daltaí ar bheagán Gaeilge agus daltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad. Fágann sé sin, go bhfuil oiliúint ag teastáil ó chúntóirí teanga a chuirfeadh ar a gcumas dul i mbun oibre leis an dá ghrúpa sin. Moltar comhtháthú idir na scoileanna teanga i gCuraclam na Bunscoile (1999) agus b'fhiú dá réir, oiliúint a chur ar chúntóirí teanga i múineadh gnéithe den éisteacht, den labhairt, den léitheoireacht, agus den scríbhneoireacht do dhaltaí ar bheagán Gaeilge, chomh maith leo siúd ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad.

5.7. Forbairt Ghairmiúil Leanúnach

Bailíodh eolas sna hagallaimh ar aon cháilíochtaí breise ná traenáil bhreise a bhí ag múinteoirí na scoile. Ba shuntasach an líon príomhoidí a luaigh cáilíochtaí san oideachas speisialta agus iad ag cur síos ar cháilíochtaí breise i measc na múinteoirí. Bhí dioplóma san oideachas speisialta ag formhór na múinteoirí tacaíochta foghlama/acmhainne ó choláistí éagsúla, agus bhí an cháilíocht chéanna ag roinnt múinteoirí ranga (A3; A5; A6; A8; A10; A25; A27). De réir dhearcadh na bpríomhoidí, roghnaítear na cúrsaí sin de bharr go bhfuil ceangal díreach aige lena bhfuil ag tarlú sa scoil (A19). Is léiriú é ar an bhfiúntas atá le baint

as forbairt ghairmiúil atá '*job-embedded*' (Hawley & Valli, 1989: 2; Hunzicker, 2010: 4). Aithníonn múinteoirí na dúshláin agus na deacrachtaí a thagann chun cinn sa scoil agus bunaítear an fhorbairt ghairmiúil ar na riachtanais sin.

Labhair na príomhoidí ar an traenáil leanúnach a bhíonn ar fáil san oideachas speisialta agus an méid teagmhála a bhíonn ag múinteoirí le gnéithe a bhaineann leis an oideachas speisialta ar bhonn laethúil. Thuig na príomhoidí go raibh an traenáil leanúnach tábhachtach de bharr go raibh forbairt agus feabhas á chur ar chleachtais don oideachas speisialta go rialta. Is cosúil go bhfuil líon ard múinteoirí ag tabhairt faoi oiliúint san oideachas speisialta de bharr go bhfuil tábhacht na hoiliúna á cur chun cinn ón mbarr anuas (An Roinn Oideachais agus Scileanna) agus ón mbun aníos (ag leibhéal na scoile):

... moltar do dhaoine a ghabháil ag na laethanta sin le haghaidh traenáil bhreise a fháil mar tá rudaí nua ag teacht amach i gcónaí, uirlisí diagnósacha nua an t-am ar fad le haghaidh deacrachtaí a aithneachtáil *so* caithfidh na múinteoirí a bheith ar an eolas fúthu (A23).

Bíonn formhór na múinteoirí i dteagmháil le lucht an oideachais speisialta go rialta agus is gné leanúnach í le linn na bliana: “Bíonn na múinteoirí ... go rialta ag suí síos ag plé le síceolaithe, le teiripeoirí cainte, le *OT's*” (A23).

Is léir go mbíonn riar mhaith de na dea-chleachtais a ndéantar trácht orthu sa litríocht maidir le forbairt ghairmiúil i gceist leis an oideachas speisialta. Feictear go bhfuil an clár forbartha '*job-embedded*', go gcuirtear traenáil leanúnach ar fáil, agus go mbíonn fáil ag múinteoirí ar chomhairle agus ar thacaíocht ó shaineolaithe ar bhonn rialta: “Tá tú seasta ag foghlaim uathu sin” (A3).

Tugadh deis do phríomhoide amháin dioplóma san oideachas speisialta a bhaint amach tar éis do dhá scoil comhnascadh lena chéile. Chreid sé nach mbíonn deis ag príomhoidí imeacht ar feadh tréimhse ar mhaithe le traenáil ná cáilíochtaí breise cé go

mb'fhéidir go mbeadh suim acu é sin a dhéanamh (A17). D'áitigh an príomhoide céanna go raibh go leor foghlamtha aige de bharr an chúrsa ach gur thuig sé freisin nach raibh aon 'magic formula' ann. Thug an tréimhse ar an gcúrsa an léargas sin dó.

Fuair príomhoidí eile, a raibh cáilíochtaí ar nós máistreachtaí déanta acu, tuiscint i bhfad níos fearr ar ghnéithe éagsúla de shaol na scoile dá bharr. Rinne príomhoide amháin tagairt don oscailt súl a bhí sa mháistreacht a rinne sé ar chúrsaí teanga agus ar an gcaoi a gcabhródh sé leis agus polasaí Gaeilge á chur i dtoll a chéile don scoil (A15). Bhí príomhoide eile a chreid gur thug an cúrsa níos mó muiníne dó féin faoi na cleachtais a bhí á n-úsáid aige sa rang:

... níl mé ag rá gur athraigh mé an oiread sin a bhí mé a dhéanamh ach thug sé frama thagartha dom agus thug sé níos mó cinnteacht dom féin go raibh an rud a bhí mé ag déanamh ceart. Agus go raibh na bealaí a bhí agam gur ... ceart ... agus thuig mé níos mionna agus níos fearr b'fhéidir, cén fáth a raibh mé ag déanamh na rudaí a bhí mé a dhéanamh (A12).

Bhí a raibh molta ag Shulman (1987) á dhéanamh ag an bpríomhoide sa rang de bharr go raibh nasc á dhéanamh aige idir an t-eolas agus an cleachtas agus an dá ghné á gcur in oiriúint don rang. Thug an cúrsa a rinne an príomhoide tuiscint níos fearr dó ar an gceangal a bhí á dhéanamh aige agus thug sé muinín dó agus é i mbun oibre.

Is léir gurb é an cur chuige traidisiúnta maidir le forbairt ghairmiúil atá i réim do mhúinteoirí na scoileanna seo, is é sin na cúrsaí inseirbhíse, seimineáir, ceardlanna, agus na cúrsaí samhraidh a chuirtear ar fáil (A14; A15; A29; A30; A31; A34; A32). Is in ionaid taobh amuigh den scoil a bhíonn formhór na forbartha gairmiúla ar siúl, in Ionaid Oideachais agus in ionaid eile nach iad. Is iondúil go ndírítear ar thopaic dhifriúil ag na seisiúin éagsúla, mar shampla, 'Reading Fluency' ag seisiún amháin agus 'Jolly Phonics' ag seisiún eile (A29). Maidir le cúrsaí Gaeilge, bhí múinteoir amháin den tuairim gur ranganna agus cúrsaí le

haghaidh foghlaim na Gaeilge seachas do mhúineadh na Gaeilge ba mhó a bhí ar fáil ar chúrsaí samhraidh agus nár fheil na cúrsaí sin dóibh (A2).

Ní gá go mbeadh gach múinteoir sa scoil ag freastal ar na cúrsaí a chuirtear ar fáil. Is minic a chuirtear duine amháin ón scoil chuig na cúrsaí chun an t-eolas a thabhairt ar ais chuig na múinteoirí eile sa scoil (A3; A8; A9; A28; A30). Is nós é seo atá le feiceáil san fhorbairt ghairmiúil atá á cur ar fáil ag an *PDST* do chur chun cinn na ngnéithe atá sa straitéis ar an litearthacht agus ar an uimhearthacht. Míníonn sé an nós atá le feiceáil i scoileanna an taighde seo: “Bhuel is nasc múinteoir le haghaidh an litríocht atá, atá i gceist ... leis an straitéis liteartha agus uimheartha *so* is cineál go mbeadh múinteoir ann sa scoil a bheadh cineál, ag tabhairt an t-eolas uilig ar ais” (A25).

Mar a pléadh sa léirbhreithniú litríochta is minic a cháintear cur chuige na ceardlainne don fhorbairt ghairmiúil (M. Kennedy, 1998; Quick, Holtzman, & Chaney, 2009). Cé go gcreidtear go bhféadfaí é a úsáid mar thaca don fhorbairt ghairmiúil, ní chreidtear go bhfuil sé éifeachtach leis féin mar mhúnla. Is léir go bhfuil príomhoidí ann a bhfuil an tuairim chéanna acu maidir le héifeacht na gcúrsaí a chuirtear ar fáil:

Tá a fhios agam nach bhfuil ann ach seafóid a ghabháil ag caitheamh airgead ag cur cúrsaí ar fáil ... mar tá ... isteach ansin, cúpla uair an chloig, an lá bailithe arís, tiocfaidh tú ar ais ag an scoil agus tá míle rud tagtha sa mullach anseo arís ort ... b’fhearr liom féin an t-airgead sin a chaitheamh ar áiseannaí agus ar ... an bhfuil a fhios agat, tá muid uilig in ann léamh mar a déarfá (A4).

Bhí cleachtais eile ar siúl freisin a chuideodh le forbairt ghairmiúil níos éifeachtaí. D’áitigh cuid de na príomhoidí go mbíonn rogha acu féin maidir leis na cúrsaí a chuirtear ar fáil ó am go chéile: “Cibé an rud atá de dhíth againne agus má tá suim ag go leor daoine ann, téann an cúrsa sin ar aghaidh” (A7), “... má tá rud inteacht atá suim agat ann *yes*” (A33), “Uaireanta déanann siad cúrsaí sa cheantar má bhíonn neart éilimh air” (A25).

Is iad na hionaid, nó na cuiditheoirí, áitiúla sna ceantair éagsúla a thugann deis do mhúinteoirí gnéithe éagsúla a roghnú don fhorbairt ghairmiúil bunaithe ar a gcuid riachtanas féin. Tá buntáiste ag baint leis na hionaid áitiúla de bharr go bhfuil siad níos gaire de bhaile agus go mbíonn ardchaighdeán Gaeilge le fáil iontu, gné a luadh i gcás roinnt cúrsaí: “Ní bheadh glacadh ar bith agam féin ag teacht isteach ag éisteacht le duine eicint ag tabhairt cúrsa, b’fhéidir go bhfuil droch ... Gaeilgebhriste acu nó ...” (A4). Caithfidh méid áirithe múinteoirí a bheith sásta freastal ar an gcúrsa sula gcuirfear ar fáil é.

Dúirt príomhoidí áirithe gur cuireadh ceardlanna ar fáil taobh istigh de gheataí na scoile freisin, ar ábhair a bhí roghnaithe ag an scoil, bunaithe ar an bhféinmheastóireacht scoile. Ba iad an *PDST* a chur an cheardlann sin ar fáil (A34; A11). Thug príomhoide amháin ardmholadh don ionadaí a tháinig chomh fada leo: “... is iontach an áis í. An-an-mhaith, tá siad an-an-mhaith ag teacht amach agus stuama agus chuile rud ... Gaeilge líofa, *yeah* ... an-chumasach” (A1).

Bíodh is go mbaineann buntáistí leis an rogha a thugtar do mhúinteoirí, níl sé gan locht. Tá an chontúirt ann go ndíreodh an té a thagann isteach chun cainte leo ar an topaic ginearálta seachas ar an topaic i gcomhthéacs na scoile agus nach mbeadh an t-eolas sách sainiúil don chomhthéacs áirithe sin (Wilson & Berne, 1999: 174). Ina theannta sin, d’fhéadfadh sé nach mbeadh an méid céanna cúrsaí ná ceardlanna ar fáil do mhúinteoirí ina gcuid ceantar féin i gcomparáid le líon na gcúrsaí a réachtáiltear sna hIonaid Oideachais lán-aimseartha, de bharr easpa suime: “Bíonn go leor cúrsaí ar siúl acu sin, níl dabht ar bith” (A22). Is ionaid iad nach bhfuil i ngar do láthair, mar sin is dúshlán a bhíonn ann do mhúinteoirí freastal ar na cúrsaí a chuirtear ar fáil iontu (A3; A18): “Tá sé i bhfad uainn *though*” (A11), “Tá sé píosa fada ó bhaile ... go hiondúil is díreach tar éis am scoile, b’fhéidir a bheidís *so* faoin am a bheifeá istigh as seo ní, ní, ní bheifeá istigh in am ar aon nós” (A22).

Fiú tar éis don phríomhoide freastal ar chúrsa nó ar cheardlann ní féidir a bheith cinnte go n-athrófar cleachtas dá bharr, ná go mbeidh tionchar aige ar ghnóthachtáil na ndaltaí (A21):

So tá na múinteoirí áitiúla anseo an-mhaith mar faigheann siad go ... bhuel go dtí seo, bhíodar ag fáil laethanta cúrsa ... bunaithe ar na huaireanta sin a bheith curtha le chéile, rud a bhain go sonrach leis an nGaeltacht ach chuala muid an drochscéala anuraidh, nach mbeidh sé sin ag tarlú as seo amach (A28).

Cuireann an méid eolais a thugtar ag na ceardlanna éagsúla tuilleadh brú ar phríomhoidí áirithe, de bharr an méid cleachtas nua a chuirtear faoina mbráid (A1). Ní thugtar deis dóibh dul i ngleic le cleachtais éagsúla agus plé a dhéanamh ar a bhfuil á bhaint amach acu. Ní móide go dteastaíonn am agus tacaíocht ó na múinteoirí chun dul i ngleic leis an ábhar a chuirtear ar fáil dóibh (Hunzicker, 2010).

Bíonn roinnt tacaíochta ar fáil i gceantar amháin, áit a dtagann múinteoirí (príomhoidí san áireamh) an cheantair le chéile ar bhonn rialta tar éis am scoile. Bíonn rogha le déanamh ag na múinteoirí maidir le topaic na gceardlann agus tugann an stiúrthóir cuireadh d'aoi-chainteoir teacht chun cainte leo ar ábhar a roghnaíonn siad: “Piocann muid topaicí agus deireann muid gur mhaith linn duine eicint a theacht ... le haghaidh an cúrsa sin a dhéanamh ... *just* cúpla uair a chloig san oíche a bhíonn sé ...” (A22). Cé go bhfuil sé seo an-chosúil leis an méid atá ag tarlú i gceantair eile agus gur cur chuige traidisiúnta atá ann, is léir go raibh gnéithe den cheardlann sin a bheadh tairbheach mar áis don fhorbairt ghairmiúil éifeachtach. Leag na príomhoidí béim, mar shampla, ar an bplé a dhéanann siad ag na ceardlanna agus ar an gcaoi a mbíonn siad ag roinnt smaointe lena chéile (A15). Is léir go bhfuil athrú de bheagán tagtha ar struchtúr na ceardlainne sa cheantar sin, de bharr gur mó obair ghníomhach a bhíodh ar siúl sna ceardlanna san am a chuaigh thart. Dhéantaí plé ar áiseanna agus ar ábhar agus chruthaítí ábhar dá réir:

... thiocfadh muid le chéile agus bhíodh muid ag déanamh obair, *you know*, scríobh ... agus ag déanamh luaschártaí agus ag déanamh *chartanna* agus ag déanamh seo agus ag déanamh siúd agus ag dul trí na téacsleabhair chomh maith agus á gcur i gcomparáid le chéile agus ag piocadh amach na cinn is fearr a d'oibreodh dhúinne (A21).

Is cosúil, ó chaint an phríomhoide, gur ar áiseanna agus ábhar scoile is mó a bhí béim á leagan sna ceardlanna sin. Ní léir go raibh plé á dhéanamh ar mhodheolaíochtaí éagsúla don seomra ranga ná ar leagan amach an churaclaim sna ceardlanna sin. Léirítear sa taighde ar an bhforbairt ghairmiúil nach mór eolas a bheith ag múinteoirí ar an ábhar chomh maith le cén chaoi a gcuirfear an t-ábhar sin i bhfeidhm sa chomhthéacs scoile ina bhfuil siad ionas go mbeadh tionchar aige ar ghnóthachtáil na ndaltaí (Cohen & Hill, 2000; Borko, 2004).

Is gnéithe iad an plé agus roinnt smaointe atá an-tábhachtach do mhúinteoirí i gcás gréasáin (Lieberman & McLaughlin, 1992), don chomhoibriú (Garet et al., 2001) agus don phobal foghlama (Fraser et al., 2007), agus is léir go bhfuil fiúntas ag baint leo. Luaigh príomhoidí an taighde seo caidreamh idir mhúinteoirí mar áis chun cur lena n-eolas ar an litearthacht: "... labhairt le múinteoirí eile, sin é an ... uimhir a haon dhomsa *anyway* ... agus céard atá ar siúl acusan" (A19).

Bhí meascán tuairimí ann maidir leis an nasc a bhí idir múinteoirí i scoileanna éagsúla. Bhí cuid de na príomhoidí ag maíomh go raibh nasc láidir idir múinteoirí an cheantair: "Bhuel, is é an chéad rud, labharann muid le múinteoirí eile sa gceantar, tá an-chaidreamh idir muid" (A8). Bhí cuid eile ag rá nach raibh teagmháil idir scoileanna: "Tada! Tada beo ... ní bhíonn mórán teagmháil againn le ... mar a bhfuil aithne pearsanta agat ar an múinteoir" (A4). Is cosúil go mbunaítear caidreamh idir scoileanna ar an aithne phearsanta atá acu ar a chéile: "... ach *you know* go minic bheith ag labhairt le múinteoirí eile, múinteoirí a bhfuil aithne againn orthu, tá sé sin go hiontach ar fad" (A25). Ní léir go dtagann siad le chéile ar

bhonn phroifisiúnta taobh amuigh de na ceardlanna agus na cúrsaí a chuirtear ar fáil. D’áitigh príomhoidí i gceantar amháin go mbíodh príomhoidí an cheantair ag teacht le chéile chuile dhá mhí chun gnéithe éagsúla a phlé ach gur minic gur ar chúrsaí páipéarachais a díríodh: “Is dóigh b’fhéidir go bhféadfadh muid níos mó dhó sin a dhéanamh” (A28).

Tar éis go bhfuil cosúlachtaí idir na scoileanna sna ceantair Ghaeltachta seo, níor labhair príomhoidí ar cheangal a bheith ag príomhoidí na gceantar Gaeltachta éagsúla le chéile. Chreid príomhoide amháin go mbeadh buntáiste ag baint lena leithéid de nasc chun eolas agus tuairimí a roinnt:

... fáil amach go díreach, céard atá ag oibriú, céard nach bhfuil ag oibriú, an bhfuil a fhios agat, tá muid uilig réasúnta cosúil lena chéile, má tá scoil dhá oide anseo, *you know*, bheadh sé cosúil go maith le aon scoil eile dhá oide i gCatagóir A sa nGaeltacht, mar a déarfá ar fud na tíre (A4).

Chuideodh an nasc sin leis an moladh a rinne an príomhoide céanna, go dtabharfadh múinteoirí cuairt ar scoileanna éagsúla chun na dea-chleachtais a bhíonn acu a fheiceáil agus a fhoghlaim: “... *best practice* a thugann siad i mBéarla air ... an áit a bhfuil sé ag oibriú ... bheadh sé iontach ghabháil ar cuairt go dtí an scoil sin b’fhéidir agus leath an lae a chaitheamh ann” (A4). Bhí léiriú ar chleachtais éagsúla ar cheann de na gníomhaíochtaí ab fhiúntaí a rinne an cóitseálaí i dtaighde Elish-Piper agus L’Allier (2011) chun cuidiú le forbairt ghairmiúil na múinteoirí agus le gnóthachtáil na ndaltaí.

Bhí dornán beag príomhoidí a raibh sé de dheis acu léargas a fháil ar chleachtas nua sa seomra ranga. Ba iad cuiditheoirí an *PDST* a thug an deis sin dóibh, áit ar tugadh léargas ar an gcleachtas a bhí á mholadh acu trí thaispeántas a dhéanamh sa rang. Bhí an cuiditheoir le fáil freisin ina dhiaidh chun labhairt leo faoi na cleachtais agus ceisteanna a fhreagairt orthu:

... rinne sé *demonstration like*, so ... thar barr ... agus tháinig sé ar ais é féin *then*, go bhfeicfeadh sé cén chaoi a raibh ag éirí linn ... *so* bhí tú in ann a rá leis - seo é a rinne mé agus ansin tháinig muid lena chéile arís ina dhiaidh sin (A16).

Cé gur leis an mBéarla a bhí an cuiditheoir ag plé sna ceardlanna, bhí nasc á dhéanamh aige idir an dá theanga i dtaobh na litearthachta, “Bhí sé i gcónaí ag tabhairt isteach an Ghaeilge ann ... d’fhéadfaí é seo a dhéanamh sa gceacht Gaeilge chomh maith céanna” (A16).

5.7.1. Tacaíocht agus áiseanna don litearthacht. Ba í an tacaíocht ón gcuiditheoir áitiúil de chuid an *PDST* an áis ba mhó a luadh don fhorbairt ghairmiúil ar an litearthacht (A29): “... an *PDST* is mó dháiríre” (A19). Tugann an cuiditheoir tacaíocht do na scoileanna maidir le féinmheastóireacht scoile, cuireann sé ceardlanna oiliúna ar fáil, agus déanann léiriú ar cheachtanna sa seomra ranga (A15; A25; A33): “... cuireann sé plan le chéile dhúinn agus cuireann sé, *you know*, déanann sé cúpla rud sa rang linn, tá sé an-mhaith” (A19).

Bhí aithne mhaith ag formhór na bpríomhoidí ar an gcuiditheoir a bhí ina gceantar féin agus bhí sé soiléir nach raibh aon drogall orthu teagmháil a dhéanamh leis: “... go minic bíonn orm glaoch air agus a rá *listen* tá mé ag iarraidh an féinmheastóireacht scoile seo a chur le chéile *you know*, tiocfaidh tú isteach agus tabharfaidh tú lámh dúinn” (A3), “Bhí cúpla seisiún iontach againn leis ... *you know* ... agus an-treoir, is féidir linn glaoch air am ar bith” (A16).

Thagair príomhoide amháin den nasc speisialta a bhí idir na príomhoidí agus an cuiditheoir de bharr gur duine áitiúil a bhí ann. Chreid an príomhoide go raibh níos mó luí ag an gcuiditheoir le scoileanna an cheantair de bharr gurb as an ceantar an duine féin: “... ó tharla gur as seo ... an taobh seo tíre é, tugann sé aire mhaith dúinn feictear dom” (A8).

Níor luadh ach cuiditheoir amháin in chaon cheantar Gaeltachta, mar sin is amhlaidh go bhfuil líon ard scoileanna faoina gcúram. Cé go bhfuil an tacaíocht sin ar fáil agus go bhfeictear an tairbhe a bhaineann léi, is léir nach féidir leis na cuiditheoirí freastal mar is ceart

ar an méid scoileanna atá faoina gcúram. Mhol príomhoide gur cheart go dtabharfaí tuilleadh cúramaí agus áiseanna do Mhuintearas chun tacú leis na scoileanna áitiúla (A4).

Bhí an t-idirlíon ar cheann de na foinsí ba mhó a luaigh na príomhoidí chun eolas a aimsiú ar mhúineadh na litearthachta (A3; A18; A24; A25; A26). Cé go raibh deacrachtaí ag roinnt mhaith scoileanna maidir leis an gcóras leathanbhanda, luadh go mbaintear úsáid as suíomhanna ar nós ‘scoilnet’ agus ‘seomraranga.ie’ chun áiseanna a aimsiú don litearthacht agus chun léirmheasanna a fháil ar leabhair (A24; A26; A33).

Rinne príomhoidí áirithe tagairt don Chomhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta (COGG) agus plé á dhéanamh ar eolas agus áiseanna don litearthacht: “Tá COGG thar cionn” (A19). Dúirt múinteoirí eile go raibh eolas le fáil ar chúrsaí litearthachta ón CNCM, go háirithe ar shuíomh idirlín an CNCM (A23; A27). Áitíodh freisin go mbíonn Cumann Múinteoirí Éireann (*INTO*) i dteagmháil leis na príomhoidí faoi ghnéithe a bhaineann leis an litearthacht (A18). Bhí treoir maidir le cúrsaí litearthachta le fáil ó chigirí a bhí ag teacht chun na scoile. Tugadh moladh do scoil amháin díriú ar ‘*station teaching*’ sa litearthacht (A35), agus bhí cigire eile ar fáil le haghaidh tacaíocht a thabhairt don scoil maidir le gnéithe éagsúla, go háirithe don fhéinmheastóireacht scoile (A34).

5.8. Tús na Litearthachta

Tá trí nós áirithe maidir le tús na litearthachta i scoileanna a bhíonn ag múineadh i nGaeilge. Is iad sin scoileanna (a) a dhíríonn ar an nGaeilge ar dtús; scoileanna (b) a dhíríonn ar an mBéarla ar dtús; nó scoileanna (c) a mbíonn meascán den dá theanga i gceist (Ní Bhaoill & Ó Duibhir, 2004; Mac Donnacha et al., 2004; Shiel et al., 2011). Níor luadh ach dhá nós acu siúd sna hagallaimh a rinneadh don taighde seo - scoileanna a thosaigh leis an nGaeilge agus scoileanna a raibh meascán den dá theanga á múineadh acu.

Cé nach raibh gach scoil sásta polasaí cinnte a thabhairt sna hagallaimh, ar an teanga a úsáidtear do thús na litearthachta, níor chuir aon scoil an bhéim iomlán ar an mBéarla do thús

na litearthachta. Is cosúil, mar sin féin, go mb'fhéidir go raibh idirdhealú á dhéanamh ag roinnt príomhoidí idir tús na litearthachta agus na scileanna réamhléitheoireachta, go háirithe cúrsaí fóineolaíochta. Tugadh faoi deara in agallaimh áirithe mar shampla go raibh tréimhse chinnte tugtha do thús na léitheoireachta sa Bhéarla ach go mb'fhéidir go raibh roinnt oibre déanta ar fhóineolaíocht an Bhéarla roimhe sin. Ach arís, níor díriodh ar an mBéarla amháin i gceachtar de na scoileanna sin.

I gcás na scoileanna a chuir tús leis an nGaeilge ar dtús, ní hé an tréimhse chéanna a bhí leagtha síos i ngach scoil maidir le tús an Bhéarla. Thosaigh scoileanna ar an mBéarla ag tréimhsí éagsúla sna luathbhlianta den bhunscolaíocht. Chuir cuid de na scoileanna tús leis an mBéarla ag tús na Naíonán Mór (A8; A9; A13; A22; A24) ach dúirt príomhoide amháin acu siúd go mbíodh beagáinín oibre déanta leis na daltaí ar an mBéarla ag deireadh na Naíonán Beag. Mhaígh príomhoidí eile gur cuireadh tús leis an mBéarla sa dara téarma sna Naíonán Mhóra (A2; A5; A7; A27) nó tar éis na Nollag sna Naíonán Mhóra (A10; A16; A28; A33; A34).

Luaigh príomhoidí eile Naíonán Mhóra do thús an Bhéarla, ach níor luadh tréimhse áirithe le linn na bliana (A6; A25; A26; A35). Cuireadh tús leis an mBéarla i roinnt scoileanna ag deireadh Naíonán Mhóra nó ag tús Rang a hAon (A1; A4; A12; A19; A23). I scoil dhá oide, d'fhantaí go dtí go raibh na naíonáin gaibhte abhaile sula gcuirfí tús leis an mBéarla. D'áitigh príomhoide amháin gur tuigeadh dó go raibh sé de chead, de réir na Roinne Oideachais, an Béarla a choinneáil siar go dtí Rang a Dó, ach gur shíl sé go raibh an tréimhse go dtí Rang a hAon sásúil a dhóthain. Is suntasach an ní é sin de bharr nár thug an Roinn Oideachais agus Scileanna an treoir sin go dtí le gairid, i gCuraclam Teanga na Bunscoile (2015).

Luadh taighde an Ollaimh Jim Cummins in agallamh le príomhoide amháin agus plé á dhéanamh ar an luath-thumoideachas. Mar a pléadh sa léirbhreithniú, mhínigh an príomhoide

an trasnú a tharlaíonn idir scileanna ó Ghaeilge go Béarla. Is cinnte go raibh tionchar ag an eolas agus ag an tuiscint sin ar chinneadh an phríomhoide i leith an luath-thumoideachais (A28). Tuigeadh don phríomhoide nach mbeadh faillí á dhéanamh ar an mBéarla dá ndíreofaí ar an nGaeilge amháin sna luathbhlianta.

Bhí trí scoil a raibh litearthacht an Bhéarla agus na Gaeilge á múineadh sna Naíonáin Bheaga (A3; A20; A21). Mhínigh príomhoide scoil díobh sin go raibh an Béarla le múineadh mar chuid den churaclam agus gurb é sin an fáth a rabhthas ag cur tús leis an mBéarla sna Naíonáin Bheaga (A3). D’fhéadfaí a mhaíomh go raibh rian de Chiorclán 0044/2007 fós in intinn an phríomhoide sin, rian a bhí le feiceáil in agallamh eile, inar áitigh príomhoide go raibh Béarla le múineadh ar feadh leathuaire sna Naíonáin Bheaga (A16). I gcás scoile eile a raibh an dá theanga á múineadh le chéile, chreid an príomhoide nach raibh aon ghá an Béarla a choinneáil siar agus go raibh daltaí breá ábalta na scileanna a fhoghlaim sa dá theanga ag an am céanna:

Ní chreideann muid sa scoil seo dháiríre gurb é sin an bealach le ghabháil, tá muid a cheapadh gur féidir an péire acu, mar d’oibrigh mise riamh leis an bpéire acu ag an am chéanna agus go raibh léitheoirí maithe Gaeilge agus Béarla agam ... an té siúd a raibh an, an teanga acu go maith ar aon nós (A21).

Is nós é sin a théann in aghaidh mholadh na Roinne Oideachais agus Scileanna i gCuraclam na Bunscoile (1999). Anuas air sin, ní chuirfeadh cur chuige mar é leis an dátheangachas suimitheach de bharr nach mbeadh treisiú á dhéanamh ar an teanga mhionlaigh sna luathbhlianta. Is suntasach, an éagsúlacht atá le feiceáil sna hagallaimh maidir leis an tréimhse a ‘cheadaítear’ don luath-thumoideachas. Cé go bhfuil a bhformhór ag díriú ar Naíonáin Mhóra mar chinneadh dá gcuid scoileanna féin, tá tuiscintí difriúla ann maidir leis an tréimhse ar cheart díriú uirthi.

Bhí éagsúlacht le feiceáil idir scoileanna a raibh tréimhse chinnte leagtha amach sula dtosófaí ar an mBéarla agus scoileanna a chreid go raibh solúbthacht ag teastáil. Luaigh príomhoide amháin gur bhain an tsolúbthacht sin le caighdeán Gaeilge na ndaltaí ag teacht isteach chun na scoile. Is é sin, gur cheart tús a chur leis an mBéarla nuair a bhíonn an Ghaeilge “sealbhaithe go leor” agus an cumas ag na daltaí sa Ghaeilge (A30). Ní ghlacann an príomhoide sin ná príomhoide eile gur cheart leabhar Béarla a choinneáil siar ó dhaltaí le hardchumas Gaeilge de bharr nach bhfeictear an bunús oideachais atá leis (A30; A4). Tagann an ghné sin ar ais go dtí an dearcadh nach mbaineann an tréimhse luath-thumoideachais ach le sealbhú na Gaeilge i gcás fhoghlaimoírí na teanga agus nach dtugtar míniú ar cén fáth go gcuirfí an tréimhse chéanna luath-thumoideachais i bhfeidhm nuair a bhíonn daltaí le hardchumas Gaeilge sa rang. Ar ndóigh, is iad na múinteoirí féin a dhéanann measúnú ar chumas Gaeilge na ndaltaí agus d’fhéadfadh tuiscintí difriúla a bheith ann maidir le céard is ‘ardchumas’ ann.

5.8.1. Cinneadh maidir le tús na litearthachta. Tugtar le fios sna hagallaimh go mbíonn tionchar ag páirtithe éagsúla ar an gcinneadh a ghlactar sa scoil maidir le tús na litearthachta. Luaigh cúpla príomhoide an tionchar a bhíonn ag tuismitheoirí ar an gcinneadh. Laghdaíodh an tréimhse luath-thumoideachais sa Ghaeilge i scoil amháin ionas nach mbeadh drochthuairiscí á seoladh abhaile faoin mBéarla don fhéinmheastóireacht scoile (A8). Níor mhaith le príomhoide ná múinteoirí na scoile sin go mbeadh drochthuairisc le tabhairt do thuismitheoirí i dtaobh chaighdeán Béarla na ndaltaí agus cuireadh tús le múineadh an Bhéarla níos luaithe dá bharr. Bheartaigh scoil eile leabhar Béarla a thabhairt do dhaltaí ag tréimhse níos luaithe chun na tuismitheoirí a shású. De bharr go raibh roinnt tuismitheoirí ag iarraidh go gcuirfí tús leis an mBéarla níos luaithe, athraíodh polasaí na scoile ionas nach mbeadh baol ann go seolfaí daltaí na dtuismitheoirí sin chuig scoil eile (A7). Bhí an imní chéanna le feiceáil i gcás eile, in áit a raibh drogall ar an scoil cur leis an tréimhse luath-thumoideachais sa Ghaeilge ar fhaitíos go mbeadh tuismitheoirí míshásta “... go mbeadh

tuismitheoirí ag rá ó, an scoil sin ... níl muid ag gabháil ag cur gasúir ag an scoil sin agus mar a déarfá, ní thosaíonn sé sin Béarla go dtí Rang a hAon, caithfidh muid iad a chur áit eicint eile” (A10). Níor pléadh an tuiscint ná an t-eolas a bhí ag na tuismitheoirí sin maidir leis an luath-thumoideachas sna hagallaimh, mar sin is deacair a rá cé air a raibh moltaí na dtuismitheoirí ar an luath-thumoideachas bunaithe. Is é an rud is mó a léiríonn solúbthacht na scoileanna maidir le polasaí an luath-thumoideachais, an brú thar cuimse a bhíonn ann, líon na ndaltaí ar an rolla a choinneáil mar atá. Mar a luadh in Ó Cinnéide et al. (2001), níor mhaith le príomhoidí go bhfágfadh daltaí an scoil de bharr polasaí láidir Gaeilge (luaite in: Mac Donnacha et al., 2004: 19). Ó tharla na huimhreacha i gcuid mhór scoileanna sa taighde seo a bheith beag go leor, d’fhéadfadh sé go gcaillfí múinteoir sa scoil dá mbeadh laghdú de bheirt nó triúr ar rollaí na scoile.

Léirigh na hagallaimh go raibh tionchar ag tuismitheoirí ar chur chuige an mhúinteora. Míníodh go mbíonn tuismitheoirí ag súil le dul chun cinn áirithe sna ranganna éagsúla agus gur minic a dhéantar iarracht an méid sin a chomhlíonadh. Phléigh príomhoide áirithe sampla amháin i gcás na réamhléitheoireachta. Cé gur chreid an príomhoide go bhféadfaí i bhfad níos mó forbartha a dhéanamh ar scoileanna réamhléitheoireachta na ndaltaí sula gcuirfí tús leis an léitheoireacht, cuireadh tús leis an léitheoireacht níos luaithe de bharr go raibh tuismitheoirí ag súil go mbeadh a gcuid gasúr ag léamh roimh dheireadh na Naíonáin Mhóra (A28).

Léiríodh i roinnt agallamh an tionchar a bhíonn ag múinteoirí agus scoileanna eile ar chinneadh na scoile do thréimhse an luath-thumoideachais. Bíonn scoileanna áirithe ag caitheamh súile ar chéard atá ar siúl i scoileanna eile agus is minic a leanann scoileanna polasaithe a chéile nó go gcuireann siad na polasaithe i gcomparáid lena chéile. I gcás scoile a raibh tréimhse luath-thumoideachais leagtha amach inti, cinneadh nach raibh gá cur leis an tréimhse, go háirithe nuair a bhí sí níos faide i bhfad ná an tréimhse tumtha a bhí ag scoileanna eile sa cheantar (A2). Níor mhaith le múinteoirí ná an príomhoide i scoil eile

polasaí ródhifriúil a bheith acu féin i gcomparáid le scoileanna eile an cheantair ar fhaitíos go mbeidís “... ag tarraingt cigirí ...” (A10) orthu féin.

Is suimiúil an ní é an tionchar a bhíonn ag áiseanna scoile ar rogha an mhúinteora maidir leis an luath-thumoideachas. Cuirtear an méid sin áiseanna ar fáil don réamhléitheoireacht sa Bhéarla go mbíonn sé deacair ag múinteoirí na háiseanna sin a fhágáil ar leataobh agus iad ag múineadh. Cé go raibh tuairimí agus plé cloiste ag príomhoide amháin i dtaobh tréimhse níos faide don luath-thumoideachas, mhothaigh an príomhoide “tarraingthe” de bharr gur dheacair neamhaird a dhéanamh do na háiseanna mealltacha a bhí ar fáil sa Bhéarla ag an leibhéal sin (A17). Ní haon ionadh mar sin, an nós a fheictear i scoileanna áirithe, aistriú a dhéanamh ar chláracha fóineolaíochta an Bhéarla nó é a nascadh leis an nGaeilge (A26; A32; A34). Ba é an clár fóineolaíochta *Jolly Phonics* a úsáideadh don nós sin. Chonacthas an nós céanna á dhéanamh ar a mhalairt slí. Is é sin, go raibh scéim *Shéideán Sí* á úsáid mar áis fhóineolaíochta don Bhéarla (A18; A27). Ó tharla scéimeanna fóineolaíochta a bheith leagtha amach ar bhealach córasach, an amhlaidh go bhféadfadh sé a bheith chomh héasca sin aistriú a dhéanamh ar an gcóras ón mBéarla go dtí an Ghaeilge nó ón nGaeilge go dtí an Béarla? Cé go bhféadfadh sé go mbeadh dúshlán ag baint leis an nós, is léir go bhfuil béim á leagan ar scoileanna fóineolaíochta don litearthacht agus go bhfeictear an fiúntas is féidir a bhaint as.

Tuigtear ón méid a pléadh thuas go mbaintear leas as foinsí agus tuairimí éagsúla agus cinneadh á dhéanamh maidir le tréimhse an luath-thumoideachais. Feictear sa taighde náisiúnta agus idirnáisiúnta go moltar tréimhse tumtha a bheith ag gasúr sa sprioctheanga, go háirithe nuair is mionteanga í, ionas go mbeadh bunús láidir ag daltaí sa mhionteanga sula mbeadh sí in iomaíocht leis an mórtheanga (Ó Duibhir & Cummins, 2012). Baineann sé sin le gach gné den teanga, an litearthacht san áireamh. Cé go bhfuil an t-eolas sin ar fáil, léirítear sna hagallaimh seo go gcreidtear go mbeadh impleachtaí áirithe ag an gcinneadh a ghlacann an scoil ar thréimhse an luath-thumoideachais. Is costúil go dtuigeann formhór na bpríomhoidí

na buntáistí a bhaineann le tréimhse tumtha, ach, is léir go dteastaíonn tuilleadh treorach agus eolais maidir le cainteoirí dúchais na Gaeilge agus an luath-thumoideachas.

Is léir ó na hagallaimh go mbíonn cinneadh deacair le déanamh ag scoil ar bith maidir le tréimhse an luath-thumoideachais de bharr éagsúlacht phobal na scoile. Tá éagsúlacht teanga agus tuairimí i gceist sa phobal agus feictear sna hagallaimh go mbíonn teanga agus tuairimí an phobail chéanna ag athrú ó bhliain go bliain. Ní haon ionadh mar sin nach mbítear an-chompordach ag glacadh cinneadh mar é. Moladh i gcáipéis ina bhfuil cur síos ar mholtaí a d’eascair as an gcomhairliúchán a rinneadh do Pholasaí Oideachais don Ghaeltacht, go mbeadh tréimhse éigeantach leagtha síos ag an Roinn Oideachais agus Scileanna don luath-thumoideachas, a bheadh oiriúnach do scoileanna Gaeltachta (Mac Fhlannchadha, 2015). Dá gcuirfí tréimhse éigeantach mar í i bhfeidhm, bheifí ag súil go roghnófaí tréimhse tumtha bunaithe ar fhianaise agus ar thaighde náisiúnta agus idirnáisiúnta, a chuidíonn le daltaí, an dátheangachas suimitheach a fhorbairt. Ach ar ndóigh ní inniu ná inné a tosaíodh ag caint ar an gceist sin mar a mhínigh príomhoide amháin, “Táimid cráite ag iarraidh an polasaí sin a lorg” (A2).

5.8.2. Fóineolaíocht/foghraíocht. Ba í an scéim fóineolaíochta *Jolly Phonics* ba threise sna scoileanna do mhúineadh na fóineolaíochta sa Bhéarla (A6; A7; A17; A18; A25; A26; A29; A30; A31; A32; A33; A34). Luadh *Letterland* (A1; A21), *Sounds at Work* (A28) agus *Newell* (A11; A13; A18) in agallaimh eile. Bhí *Séideán Sí* á úsáid ag formhór na scoileanna don Ghaeilge ach ní raibh sé soiléir an raibh gach scoil ag baint úsáide as an gelár do mhúineadh na foghraíochta. Bhí *Fónaic na Gaeilge* á úsáid ag scoileanna áirithe freisin (A28; A32; A34). Tagraíodh go minic do scéim foghraíochta Mhuintearais sna hagallaimh (A5; A9; A12; A13; A16; A17; A19; A21; A24; A35). Bhí na príomhoidí sásta leis an scéim agus dúradh gur bhain na daltaí an-sásamh as an dlúthdhiosca a bhí leis (A19). Bhí príomhoide amháin den tuairim nach scéim fóineolaíochta a bhí i scéim Mhuintearais ar chor ar bith, “... ach arís, ní hin scéim *like*” (A11). Seans gurb éard a bhí i gceist, nach bpléitear an

réimse céanna scoileanna san fhóineolaíocht i scéim Mhuintearais agus a phléifí i scéimeanna eile. Cé go ndíríonn an scéim sin ar na fuaimeanna éagsúla sa Ghaeilge, d'fhéadfadh sé go bhfuil tuilleadh forbartha ag teastáil ón scéim ionas go mbeadh sé ar comhchéim le cláir fhóineolaíochta eile.

Ba chosúil go raibh roinnt scoileanna ag múineadh na fóineolaíochta do na daltaí sa dá theanga ag an am céanna. De réir thuairim Montrul (2008), is mó seans a bhíonn ann go ndéanfar sealbhú ar an teanga cheannasach ná ar an teanga mhionlaigh i gcomhthéacs scoile. Bheifí ag súil dá réir, go mbeadh fónaic an Bhéarla níos treise ag na daltaí ná fónaic na Gaeilge sa chás agus go mbeadh an péire á múineadh ag an am céanna. Léirítear an tacaíocht a theastaíonn ó theanga mhionlaigh i gcás scoile nach ndearna aon Bhéarla ná fóineolaíocht an Bhéarla go dtí Rang a hAon, "... nuair a thosóidh tú ar na *phonics* Bhéarla, imíonn go leor de na *phonics* Ghaeilge" (A12). Is léir go bhfuil i bhfad níos mó tacaíochta ag teastáil ón mionteanga sa chás sin.

5.9. Suim sa Léitheoireacht

Áitíodh sna hagallaimh go raibh níos mó suime ag daltaí scoileanna an taighde seo a bheith ag léamh leabhair Bhéarla ná leabhair Ghaeilge (A2; A3; A4; A7; A9; A10; A11; A15; A16; A18; A19; A20; A21; A22; A24; A30; A31). Mar a dúirt príomhoide amháin, "Bíonn i bhfad níos mó suim acu a bheith ag léamh Béarla" (A3). Chreid formhór na bpríomhoidí gurb é an leabhar Béarla a roghnódh na daltaí dá mbeadh an rogha acu féin, "... déarfainn le bheith ionraic faoi gur túisce a phiocfaidís leabhar Béarla" (A18). Fiú agus an-suim ag daltaí sa léitheoireacht, ba é an Béarla a bhí in uachtar, de réir tuairim na bpríomhoidí. Tagann na tuairimí sin leis an bhfianaise starógach atá ann maidir lena laghad léitheoireachta a bhíonn á déanamh ag muintir na Gaeltachta sa Ghaeilge. Léiríodh an tuairim chéanna i gcur síos Hickey agus Ó Cainín (2003), áit ar miníodh go mbíonn nós na léitheoireachta i nGaeilge "... lag go leor ..." i measc dhaltaí na Gaeltachta (27).

Rinne na príomhoidí idirdhealú idir daltaí sna bunranganna agus sna meán- nó sna hardranganna. Chreid siad go raibh níos mó leabhar Gaeilge á léamh sna bunranganna ná mar a bhí sna meán ná sna hardranganna de bharr gur ar an leabhar féin agus ar dhearadh an leabhair a bhí na daltaí ag díriú seachas ar an teanga (A2; A28; A19). Is suntasach an ní é go raibh an méid céanna le rá ag príomhoide amháin faoi theanga an chlóis. Mhaígh sé gurb iondúil gurb iad na gasúir is óige is mó a labhraíonn Gaeilge sa chlós agus go raibh sé níos deacra tabhairt ar na gasúir is sine an rud céanna a dhéanamh (A7)

Bhí na príomhoidí den tuairim gur tar éis Rang a Dó (nó Rang a hAon fiú) a tháinig athrú ar an nós a bhíonn ann meascán leabhar a roghnú agus gur ar an mBéarla a díriodh as sin amach (A12; A19). Tuigeadh do na príomhoidí freisin, gur mó i bhfad taithí a bhí ag na daltaí ar an mBéarla agus iad ag dul in aois de bharr a mhéad Béarla a bhí sa timpeallacht; cúrsaí fógraíochta, teilifíse, idirlín, srl. (A16; A26),

Bheadh níos mó ... *you see* de réir mar a théann siad ar aghaidh toisc an chumhacht atá ag ríomhairí agus *xbox's* agus rudaí, tá níos mó de dhúil acu agus níos mó de thaithí acu a bheith ag léamh an Bhéarla. Agus gan dabht, tá an, tá an stuf atá sa Bhéarla i bhfad níos tarraingtí ná mar atá sa Ghaeilinn (A22).

Is léir go bhfuil bunús leis an tuairim go dteastaíonn cúram breise a dhéanamh do scileanna litearthachta na ndaltaí sna luathbhlianta sa Ghaeilge chun dul i ngleic le láidreacht agus tionchar na mórtheanga as sin amach.

Mar a mhaígh de Brún (2007), tá na príomhoidí den tuairim go bhfuil feabhas mór tagtha ar an méid leabhar agus áiseanna atá ar fáil do dhaltaí scoile i nGaeilge (A9; A14; A16; A22; A24). Tharraing na príomhoidí aird speisialta ar an ábhar léitheoireachta atá le fáil do dhaltaí sna bunranganna (A24; A32). Áitíonn siad go bhfuil líon agus caighdeán na leabhar ag an leibhéal sin feabhsaithe thar cuimse le roinnt blianta. Mar a luadh thuas, creideann roinnt príomhoidí nach mbíonn teanga na leabhar chomh tábhachtach céanna do dhaltaí na

mbunranganna, ach is cinnte gur cuidiú mór do mhúinteoirí an t-ábhar atá ar fáil ag an leibhéal sin chun suim na ndaltaí i léitheoireacht na Gaeilge a mhúscailt. Ní fheiceann na príomhoidí go mbíonn an líon céanna ábhar ar fáil do dhaltaí sna meán- agus sna hardranganna (A5; A10; A12; A32). Cé gur luaigh príomhoidí roinnt leabhar feiliúnach do na leibhéil sin, chreid siad go raibh sé níos deacra leabhair a fháil don aoisghrúpa sin a raibh ábhar taitneamhach, chomh maith le caighdeán léitheoireachta sásúil, iontu (A7; A32). Léiríodh an tuairim sin freisin ar cheann de na ceistneoirí a líon tuismitheoir dalta ón taighde páirce amach: “Tá sé an-deacair theacht ar leabhra Gaeilge atá nua-aimseartha atá suimiúil agus nach bhfuil leadránach do ghasúir agus do dhaoine fásta. Leabhra ficsean mar shampla” (Ceistneoirí, 2013). Luaigh príomhoidí canúint freisin agus trácht á dhéanamh ar fheiliúnacht an leabhair (A15, A30; A31). Mhaígh siad gur mó sásamh a bhaineann daltaí as leabhair Ghaeilge a bhíonn ina gcanúint féin ná a mhalairt agus go mbíonn sé níos éasca ag na daltaí an t-ábhar a léamh dá bharr. D’fhéadfadh sé go bhfuil nasc á dhéanamh ag na daltaí lena gcistí eolais ó thaobh na teanga de, leis an ábhar atá á léamh acu, agus go mbíonn níos mó suime acu ann dá réir.

Ar ndóigh, bhí réimse leathan na leabhar Béarla ar cheann de na cúiseanna don rogha a bhí á dhéanamh ag daltaí maidir leis an ábhar léitheoireachta, dar leis na príomhoidí (A2; A7; A11; A12; A18). Ní haon ionadh a mhéad ábhar léitheoireachta atá ar fáil i mBéarla nuair a smaoiníonn tú ar líon na ndaoine sa domhan a labhraíonn é, rud a fhágann go mbeidh bearna i gcónaí idir líon na leabhar atá ar fáil sa dá theanga. Chreid príomhoidí áirithe go raibh go leor de na leabhair Bhéarla níos tarraingtí agus níos mealltaí do na daltaí (A10; A12; A26) agus go raibh sé níos “... cool ...” (A7) leabhar Béarla a roghnú ná an ceann Gaeilge. Tharraing siad aird ar na sraitheanna a bhíonn ar fáil sa Bhéarla. Luaigh siad sraitheanna ar nós leabhair *Jacqueline Wilson*, a mbíonn na daltaí an-tógtha leo (A11) agus mhínigh siad go raibh easpa sraitheanna den chineál sin ar fáil sa Ghaeilge (A12). Is léir go bhfuil an bearna i

dtaobh leabhair sraithe feicthe ag foilsitheoirí na Gaeilge, de bharr an méadú atá tagtha ar líon na leabhar sraithe atá ar fáil do ghasúir le blianta beaga anuas.

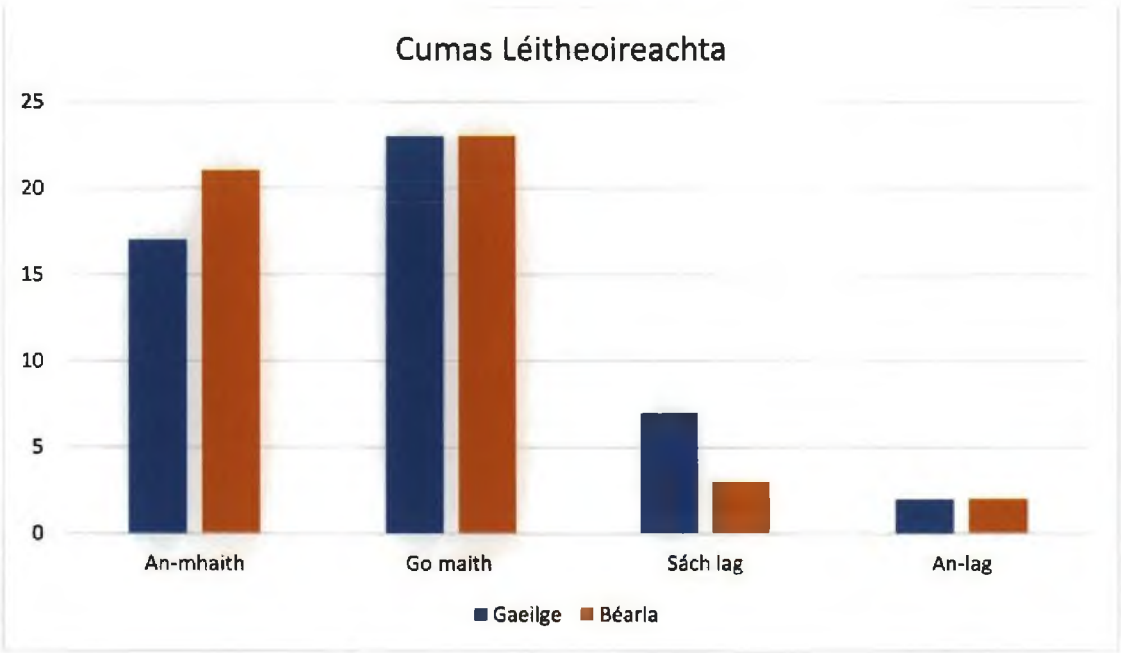
Ach an é nach roghnódh daltaí leabhar Gaeilge de bharr nach bhfuil suim acu san ábhar atá ar fáil? De réir na n-agallamh, is léir go mbíonn suim ag daltaí i leabhair Ghaeilge áirithe. D’áitigh roinnt príomhoidí go raibh suim ag na daltaí i roinnt leabhar Gaeilge a léadh mar chuid de cheacht ranga, leabhair a raibh ábhar iontu a raibh suim acu ann agus a bhí scríofa ina gcanúint féin (A5; A8; A9; A32), “... bhí ceann eile ann, *Go Tóin Poill*, agus arís, Gaeilge Chonamara a bhí ansin agus thaitin sé sin go mór leo” (A2).

Taobh amuigh d’ábhar na leabhar, bhí éascaíocht léitheoireachta ar cheann de na fáthanna a roghnódh daltaí leabhair Bhéarla. Creideann príomhoidí áirithe go mothaíonn na daltaí níos compordaí a bheith ag léamh i mBéarla ná i nGaeilge agus gurb é sin an fáth a roghnódh siad leabhar Béarla dóibh féin (A9; A24):

... bíonn focla ann nach dtuigeann siad ... nó b’fhéidir nach bhfuil sé sa gcanúint atá acu féin, agus *you know*, is dóigh go mbíonn sé níos dúshlánaí dhóibh ... agus, *you know*, gur bhfearr leo, just a ghabháil leis an rud is, *you know* ... an Béarla atá níos éasca (A15).

Dar le tuismitheoirí an taighde páirce, tá níos mó de na daltaí “an-mhaith” i léitheoireacht an Bhéarla ná mar atá sa Ghaeilge (Ceistneoirí, 2014). Chonacthas go raibh an méid céanna daltaí “go maith” nó “an-lag” sa dá theanga (Ceistneoirí, 2014). Bhí líon níos airde daltaí, dar le tuismitheoirí, a bhí “sách lag” i léitheoireacht na Gaeilge ná mar a bhí sa Bhéarla (Ceistneoirí, 2014).

Figiúr 5.2. Cumas léitheoireachta na ndaltaí dar lena dtuismitheoirí

Mar a pléadh sa léirbhreithniú litríochta, bíonn baint ag féin-éifeachtúlacht na ndaltaí leis an gcaoi a dtabharfaidh siad faoi thasc. Is lú i bhfad spreagadh a bhíonn ag an duine agus é ag tabhairt faoi thasc, má shíleann sé nach bhfuil na scileanna ná an ábaltacht aige é féin a chur in iúl go sásúil. D’fhéadfadh sé gur túisce a roghnódh dalta leabhar Béarla má cheap sé go n-éireodh níos fearr leis i dtaobh na léitheoireachta sa teanga sin. Is féidir modhanna múinte a chur i bhfeidhm a chuidíonn le daltaí agus tascanna litearthachta á gcur i gcrích acu, rud a chuirfidh go mór lena muinín agus iad ag tabhairt faoi thascanna nua. Is léir go mbíonn litearthacht an Bhéarla le sonrú go láidir ag daltaí ina dtimpeallacht agus iad ag dul in aois agus go gcuidíonn sé go mór lena n-ábaltacht sa teanga. Tá a n-ábaltacht sa Bhéarla le sonrú freisin i bhfianaise thorthaí na dtrialacha caighdeánaithe. Cuireann an cúnamh breise sin go mór le féin-éifeachtúlacht dhearfach i dtaobh litearthacht an Bhéarla. Ní mór treisiú a dhéanamh ar scileanna na ndaltaí i dtaobh litearthacht na Gaeilge ionas go mothódh an dalta níos compordaí agus iad ag tabhairt faoi thascanna litearthachta sa teanga sin.

Ní hiad na daltaí amháin a roghnódh leabhair Bhéarla in ionad leabhair Ghaeilge. Bhí roinnt príomhoidí an-ionraic faoin gclaonadh a bheadh acu féin leabhar Béarla a roghnú thar

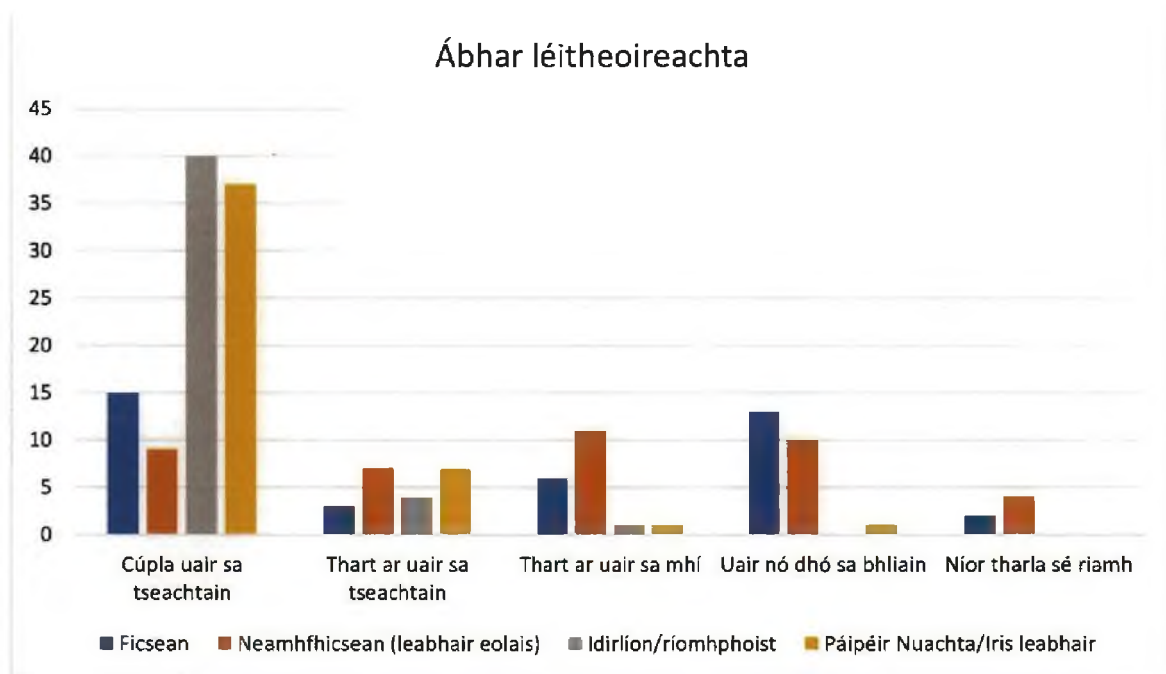
cheann Gaeilge (A3; A13; A19; A21). “Agus is dócha, fiú amháin mé féin, thógfadh sé go leor orm anois, suí síos agus leabhar Gaeilge a phiocadh suas agus a léamh” (A3). An mbeadh tionchar ag a leithéid de dhearcadh ar mheon na ndaltaí i dtaobh leabhair Ghaeilge? Chreid príomhoide amháin go mb’fhéidir go raibh tionchar aige ar na daltaí de bharr nach rabhthas ag tabhairt “... mórán de shampla ...” dóibh i dtaobh léitheoireacht na Gaeilge (A21). Ba dheacair corruair idirdhealú a dhéanamh idir dearcadh an phríomhoide agus meonta na ndaltaí féin. Luaigh príomhoide éascaíocht léitheoireacht an Bhéarla i gcomparáid le léitheoireacht na Gaeilge i gcás amháin agus shílfeá gurb é tuairim an phríomhoide seachas tuairim na ndaltaí a bhí á tabhairt (A4). Is cosúil go samhlaítear léitheoireacht an Bhéarla le gníomh éasca ach nach amhlaidh an cás leis an nGaeilge é. Léirítear an méid sin i dtuairimí a tugadh sna ceistneoirí a scaipeadh ar thuismitheoirí an taighde páirce: “Níl aon suim aici i léamh go ginearálta. Níl *hope* ar bith go mbeadh suim aici i leabhair Ghaeilge - níl siad éasca le léamh”, “Is duine mé a labhair Gaeilge i gcónaí ach tá sé fíor deacair an Ghaeilge a léamh sna leabhra, agus i leabhra scoile atá ag na páistí” (Ceistneoirí, 2014).

Léiríodh sna ceistneoirí go raibh an-suim ag tuismitheoirí a bheith ag léamh. Is beag tuismitheoir a dúirt nár thaitin leo a bheith ag léamh. Ba iad an t-idirlíon, ríomhphoist, páipéir nuachta, agus irisleabhair a bhí ar na foinsí ba mhó a raibh leas á bhaint ag tuismitheoirí astu agus iad i mbun léitheoireachta ar bhonn rialta (Ceistneoirí, 2014).

Figiúr 5.3. Suim na dtuismitheoirí sa léitheoireacht

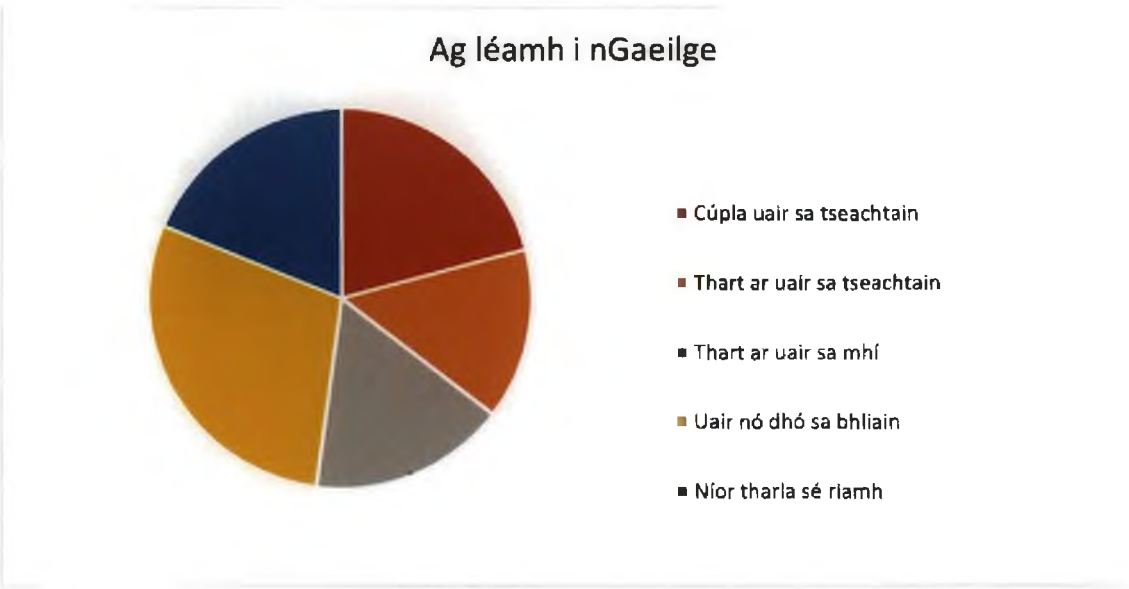

Figióúr 5.4. Ábhar léitheoireachta na dtuismitheoirí

Cuireadh ceist ghinearálta ar na tuismitheoirí maidir leis an léitheoireacht agus le hábhar na léitheoireachta sa cheistneoir. Is ar léitheoireacht ghinearálta na dtuismitheoirí a bunaíodh na ceisteanna. Cuireadh ceist eile ina dhiaidh sin maidir le léitheoireacht na nGaeilge, “Cé chomh minic agus a léann tú féin ábhar Gaeilge agus tú ar do shuaimhneas?” (Ceistneoirí, 2013). Dúirt 19% de na tuismitheoirí nár tharla a leithéid riamh. Mhaígh 29% de na tuismitheoirí gur léigh siad ábhar Gaeilge uair nó dhó sa bhliain agus 17% a luaigh uair nó dhó sa mhí. Fágann sé sin nach raibh ach 31% de thuismitheoirí a dúirt gur léigh siad ábhar i nGaeilge uair sa tseachtain nó níos mó ná sin.

Figiúr 5.5. Tuismitheoirí agus léitheoireacht na Gaeilge

Is cinnte go gcaithfeadh tionchar a bheith ag a laghad léitheoireachta a dhéantar i nGaeilge sna teaghlaigh seo, ar mheon, agus ar dhearcadh na ndaltaí maidir le léitheoireacht na Gaeilge. Má fheiceann an dalta nach bhfuil suim ag tuismitheoirí a bheith ag léamh i nGaeilge, is beag ugach ná spreagadh a thabharfadh sé dóibh féin agus iad ag tabhairt faoi léitheoireacht na Gaeilge.

5.10. Cuir Chuige don Léitheoireacht

Bhí béim mhór ag formhór na scoileanna ar an léitheoireacht bhreise, is é sin a bheith ag léamh téacsanna eile seachas an téacsleabhar ranga. Is minic gurb iad na múinteoirí féin a roghnaigh na léitheoirí breise sin ach tugtar rogha freisin do dhaltaí agus ‘fíorleabhair’ á roghnú acu. Ní raibh deacracht ar bith ag na scoileanna léitheoirí breise a chur ar fáil do na daltaí don Bhéarla. Bhí an *Oxford Reading Tree* ar an áis ba mhó a luadh. Níorbh amhlaidh an scéal don Ghaeilge. Mhínigh príomhoidí áirithe go raibh roinnt leabhar ar fáil ó tháinig *Séideán Sí* ar an bhfód ach go raibh easpa mór ann i dtaobh léitheoirí grádaithe. Chreid siad go raibh géarghá le leabhair den chineál sin, go háirithe agus na daltaí ag dul in aois agus iad ag léamh go neamhspleách (A3). Bhí rangú á dhéanamh ag na múinteoirí féin i scoileanna

áirithe ar leabhair Ghaeilge (A10; A23) ach mhaígh príomhoidí go raibh gá le léitheoirí grádaithe feiliúnacha chomh maith le fíorleabhair chun cur le forbairt léitheoireachta na ndaltaí.

De bharr an tarraingt atá ar leabhair Bhéarla sna meán- agus sna hardranganna, mhínigh na príomhoidí gur dúshlán a bhí ann daltaí a chur ag léamh i nGaeilge agus gur minic a d'airigh múinteoirí go raibh siad ag brú leabhair Ghaeilge ar dhaltaí (A16). Agus leabhair á roghnú ag daltaí as an leabharlann ina n-am saor, dúirt príomhoidí gur dheacair le múinteoirí daltaí a bhrú i dtreo na Gaeilge ó tharla nach mbeidís ag tabhairt rogha dóibh i dtaobh ábhar léitheoireachta (A18). Déantar plé sa léirbhreithniú litríochta ar an tábhacht a bhaineann le rogha agus réimse leathan ábhar chun atmaisféar dearfach a chothú don litearthacht sa seomra ranga, rud a chuireann le féin-éifeachtúlacht agus spreagadh na ndaltaí (E. Kennedy et al., 2012; E. Kennedy, 2009). Ach an gciallaíonn sé sin nár cheart na daltaí a stiúradh i dtreo na Gaeilge agus rogha á dhéanamh acu féin? Dá mbeadh na daltaí níos compordaí ag léamh sa Ghaeilge agus na leabhair a mbeadh suim acu iontu ar fáil dóibh, d'fhéadfaí rogha a thabhairt dóibh bunaithe ar na leabhair sin seachas an mhionteanga agus an mhórtheanga a bheith in iomaíocht lena chéile: "Choice is motivating because it affords children control ... This need for self-direction can be met in reading instruction through well-designed choices" (Guthrie & Wigfield, 2000: 411). Ní bheadh ar an múinteoir brú a chur ar na daltaí leabhar Gaeilge a roghnú agus bheadh deis ag na daltaí seilbh a ghlacadh ar an gcumhacht agus iad ag roghnú an leabhair ab fhearr leo féin. In agallamh amháin, míníodh gur tugadh rogha do na daltaí i dtaobh leabhar léitheoireachta nuair a bhí siad réidh lena gcuid oibre ach go raibh babhtáil á dhéanamh ar an teanga gach uair (A3).

Tá straitéisí éagsúla in úsáid sna scoileanna chun an léitheoireacht sa dá theanga a chur chun cinn. Bunaítear roinnt de na straitéisí a luaigh príomhoidí ar an ngné shóisialta den litearthacht a pléadh sa léirbhreithniú. Ar cheann de na straitéisí ab fhiúntaí a pléadh, dar le cuid mhór de na príomhoidí, bhí Cairde Léitheoireachta (A4; A14; A16; A18; A19; A20;

A21; A24; A25; A26; A28; A32). Bíonn deis ag na daltaí is sine agus is óige a theacht le chéile agus leabhair a léamh dá chéile sa chur chuige sin. Más rud é nach bhfuil na daltaí is óige ag léamh go fóill, tugann sé deis do na daltaí is sine cleachtadh a dhéanamh ar a gcuid léitheoireachta an fhad agus a bhíonn na daltaí is óige ag cur lena scileanna réamhléitheoireachta. I gcás amháin, bhí ar na daltaí óga aithris a dhéanamh ar an scéal a bhí cloiste acu (A20). Tugtar deis freisin do dhaltaí níos óige cleachtadh a dhéanamh ar a gcuid léitheoireachta féin os comhair duine eile seachas an múinteoir. D'áitigh príomhoidí áirithe gur bhain na daltaí an-taitneamh as Cairde Léitheoireachta (A19; A25) agus gur minic a bhíodh sé á éileamh ag na daltaí féin (A14). Luaigh príomhoide amháin gur roghnaíodh leabhair áirithe do gach dalta do Chairde Léitheoireachta agus cé go raibh go leor oibre i gceist le rangú na leabhar, chreid sé gurbh fhiú go mór é a dhéanamh (A16).

Cuirtear léitheoireacht i gcomhpháirt ar fáil i scoileanna áirithe freisin (A32; A9). Tugtar cuireadh do thuismitheoirí a theacht chun na scoile chun a bheith ag léamh leis na daltaí. Mhínigh príomhoide amháin gur baineadh úsáid as na leabhair ón *Oxford Reading Tree* agus *Séideán Sí* mar chuid den léitheoireacht i gcomhpháirt (A9). Ba sheisiún taitneamhach a bhí ann do na daltaí agus thug na thuismitheoirí faoi deara an feabhas a bhí ag teacht ar na daltaí de bharr an chleachtaidh (A9). Bhí scoileanna áirithe ag cur tús leis an léitheoireacht i gcomhpháirt agus iad ag súil go mbeadh neart thuismitheoirí sásta páirt a ghlacadh ann (A24; A12). Bhí scoileanna eile fós a mbíodh cur chuige mar é ar siúl acu ach gur éirigh siad as ar chúis amháin nó ar chúis eile (A3; A12; A24). D'áitigh príomhoide amháin gur ar an gcomhordaitheoir scoile a bhíodh an cúram thuismitheoirí a mhealladh chun na scoile don léitheoireacht i gcomhpháirt, post ar cuireadh deireadh leis le blianta beaga anuas (A3). Is straitéis í an léitheoireacht i gcomhpháirt a chuireann leis an ngné shóisialta den litearthacht agus a thugann deis don thuismitheoir páirt a ghlacadh i saol litearthachta an dalta ar scoil.

Baineadh úsáid as grúpaí léitheoireachta i scoileanna áirithe chun cur le scileanna léitheoireachta na ndaltaí (A13; A34). Tugadh deis do dhaltaí neart plé a dhéanamh ar na

leabhair sna grúpaí léitheoireachta chun cur lena dtuiscint ar an ábhar agus lena gcuid scileanna cumarsáide (A34). I scoil amháin, tugadh deis do dhaltaí a theacht le chéile agus plé a dhéanamh ar na leabhair a bhí á léamh acu ina n-am saor (A14). Rinne príomhoide eile cur síos ar an mbéim a cuireadh ar an obair ó bhéal mar chuid den cheacht léitheoireachta (A9). Bhain príomhoide eile fós úsáid as an drámaíocht mar chuid den léitheoireacht chun cabhrú leis na daltaí tuiscint níos fearr a fháil ar charachtair an scéil (A19). Is féidir nasc a dhéanamh idir na cuir chuige thuas agus teoiric Vygotsky (1978) ar an scafláil. Déantar scafláil ar eolas agus ar scileanna na ndaltaí ó bhéal sa cheacht léitheoireachta ionas go mbeidh sé de dheis acu an léitheoireacht a dhéanamh as a stuaim féin de réir a chéile. Ar ndóigh ní hé an múinteoir amháin a bhíonn ag déanamh scaflála ar eolas na ndaltaí. Mar a léiríodh thuas, feictear go ndéanann daltaí scafláil ar eolas a chéile chomh maith. Ar chuid de na straitéisí léitheoireachta eile a ndearna príomhoidí cur síos orthu bhí:

- Club Léitheoireachta tar éis na scoile (A9);
- Stop Chuile Shórt agus Léigh¹⁵ (*Drop Everything and Read* i mBéarla) (A9; A16);
- pacáistí léitheoireachta á gcur ar fáil do ghasúir óga a bhí ag teacht isteach sna Naíonáin Bheaga (A14);
- 10 nóiméad á chaitheamh ag daltaí sa leabharlann chuile lá (A20);
- deis léitheoireachta á tabhairt do dhaltaí nuair a bhí an obair ranga críochnaithe acu (A28);
- féinmheasúnú ar an léitheoireacht ag baint úsáide as gléasanna taifeadta (A30);
- tús á chur le *Literacy Lift Off* i scoil amháin (A32).

Chuir roinnt príomhoidí béim ar an gcanúint agus léitheoireacht á dhéanamh ag na daltaí (A29; A30; A32). Mhol príomhoidí do dhaltaí a bheith ag léamh ina gcanúint féin agus iad ag

---

¹⁵ Is é seo an leagan Gaeilge a bhí ag príomhoide amháin ar an gcleachtas.

léamh os ord (A30). D'fhéadfadh sé go mbeadh nasc níos fearr á dhéanamh ag daltaí idir a gcanúint féin agus an focal scríofa nuair a bheadh cleachtas mar é ar siúl.

5.11. Téacsleabhair - Gaeilge agus Béarla

Ba í scéim *Reading Zone* ba choitianta sna scoileanna ar fad don Bhéarla (A1, 2013; A3; A5; A8; A11; A15; A16; A18; A19; A20; A21; A22; A23; A26; A27; A29; A30; A31; A35). Thug go leor de na príomhoidí ardmholadh don scéim, go háirithe de bharr a mhéad acmhainní agus ábhar tacaíochta a cuireadh ar fáil inti (A8; A11; A16; A23). Ba iad *Starways* (A6; A9; A25; A33), *Sunny Streets* (A10), *Magic Emerald/Mystery Giraffe* (A17), agus *Wonderland* (A13; A24) na téacsleabhair a luadh in agallaimh eile, ach bhí súil á chaitheamh acu i dtreo *Reading Zone* chomh maith.

I gcás scoile amháin a raibh tréimhse tumtha curtha i bhfeidhm sna luathbhlianta, mhínigh an príomhoide go raibh na daltaí "... ag coinneáil suas ..." leis an ábhar a bhí le clúdach sa Bhéarla sna meánranganna cé nár tosaíodh ar an mBéarla go dtí tréimhse níos deireanaí ná scoileanna eile. Chreid sé nach raibh an bhéim a cuireadh ar an nGaeilge ar dtús "... ag cur isteach an oiread sin orthu" (A5). Léiríodh sa léirbhreithniú litríochta gur tháinig ardú ar mheánmharcanna na ndaltaí Gaeltachta sna trialacha caighdeánaithe sa Bhéarla i Rang a Sé i gcomparáid le Rang a Dó (Shiel et al., 2011). Tá sé soiléir ó na torthaí sin agus ón méid a mhínigh an príomhoide, nach gcuireann an tréimhse tumtha don Ghaeilge isteach ar fhorbairt an Bhéarla.

Ba í *Séideán Sí* an scéim Ghaeilge ba mhó tóir sna scoileanna (A1; A2; A3; A4; A5; A6; A7; A8; A9; A10; A12; A13; A14; A17; A18; A19; A20; A21; A22; A23; A24; A25; A26; A27; A29; A30; A31; A33; A34; A35). Luaigh príomhoidí áirithe áiseanna don réamhléitheoireacht freisin. Ina measc bhí: *Rabhlaí Rabhlaí*; *Scéilín Ó Bhéilín*; *Seoda*; agus *Íc Píci* (A28; A33). Thug go leor príomhoidí ardmholadh do *Shéideán Sí*, "... *Séideán Sí* a úsáideann muid anseo, agus tá mo chroí istigh ann" (A33). Luaigh príomhoidí caighdeán na

Gaeilge, an méid áiseanna a cuireadh ar fáil, agus an t-ábhar a bheith ar fáil sna canúintí éagsúla agus cur síos á dhéanamh ar an scéim (A3; A13; A16; A18; A20; A23; A33). D'áitigh príomhoide amháin go raibh feabhas mór tagtha ar léitheoireacht na ndaltaí sa Ghaeilge ó thosaigh siad ag baint úsáide as *Séideán Sí* (A5). Bhí príomhoidí áirithe den tuairim go raibh ag éirí níos fearr leis an scéim sna bunranganna ná mar a bhí sna hardranganna agus go raibh tuilleadh treorach ag teastáil maidir leis an gcur chuige ab fhearr do na hardranganna (A4; A10; A12; A13):

Bhuel, ba bhreá liom dá mbeadh níos mó curtha ar fáil, *you know*, go speisialta leis an scéim *Séideán Sí* agus tá a fhios agam go bhfuil sé déanta in sna bunranganna ach feictear dom, *you know*, táimid fós saghas ag iarraidh dul i ngleic i gceart leis an gcúrsa sin (A2).

Tá scoileanna áirithe ag baint úsáide as *Séideán Sí* mar ábhar tacaíochta seachas mar phríomhthéacs don léitheoireacht de bharr go gcreidtear go bhfuil téacsleabhar grádaithe a mbeadh athrá agus struchtúr ann an-tábhachtach do na daltaí, go háirithe daltaí a bheadh ag streachailt (A9; A16; A21; A25; A29). Tá iarracht á dhéanamh an easpa léitheoirí sa Ghaeilge a leigheas i gcanúint Uladh faoin gClár Luathléitheoireachta de chuid an Áisaonaid. Déantar tagairt don scéim *Cleite* agus de *Chéim ar Chéim* sna hagallaimh seo (A12; A29).

Is cosúil, ó chaint na bpríomhoidí, go bhfuil athbhreithniú le déanamh ar ábhar *Shéideán Sí*, go háirithe ó thaobh na ngnéithe a bhaineann leis an léitheoireacht agus leis an scríbhneoireacht de. Úsáidtear scéimeanna eile chomh maith le *Séideán Sí* mar thacaíocht don léitheoireacht i scoileanna áirithe (A6; A7; A22). Luaigh príomhoidí an scéim léitheoireachta *Soilse*¹⁶ go minic sna hagallaimh mar ábhar tacaíochta nó mar phríomhthéacs don léitheoireacht de bharr an struchtúir agus an athrá a bhí le fáil sa scéim sin (A1; A10; A13; A15; A16; A24; A26; A27; A30; A31; A35).

---

¹⁶ Tuilleadh eolais le fáil ag: <http://www.cjfallon.ie/books/soilse/>

Is é an feall go gcaithfidh scoileanna Gaeltachta brath ar scéim mar í, de bharr nach bhfuil an scéim in oiriúint do dhaltáí Gaeltachta mar a bhí scéim *Shéideán Sí*. Mhínigh príomhoide amháin go raibh úsáid á bhaint as leabhar Rang a Trí ó scéim den chineál sin i Rang a hAon de bharr nach raibh an leabhar do Rang a hAon ag leibhéal a bhí oiriúnach dóibh (A12). Thagair an príomhoide céanna don easpa smaointeoireachta ard-oird a bhíonn ar fáil sna téacsleabhair Ghaeilge de bharr gur minic a mholtar gníomhaíochtaí don chomhrá nach mbíonn aidhm ar bith leo, “... an *higher order thinking* seo atá i gceist ... ní thuigean siad go bhfuil siad á dhéanamh ach feiceann ... tuigean siad go bhfuil rud eicint breise sna leabhartha Béarla” (A12). Is gné í sin a tháinig chun cinn i dtaighde Uí Chinnéide et al. (2001) inar áitíodh. “... gur beag dúshlán a bhíonn [sna leabhair léitheoireachta i nGaeilge] don leanbh le Gaeilge” (luaite in: Mac Donnacha et al., 2004: 18). De bharr go mbíonn sé le feiceáil ag an dalta nach bhfuil fiúntas ná dúshlán sa tasc, cothaíonn sé easpa spreagtha ann agus é ag tabhairt faoin ngníomhaíocht. Bhí príomhoidí áirithe den tuairim go raibh easpa foclóra i gcuid de na scéimeanna nua do dhaltáí Gaeltachta (A7; A22). Beartaíodh filleadh ar sheanscéim léitheoireachta i scoil acu siúd de bharr shaibhreas na Gaeilge agus an chanúint áitiúil a bhí sa scéim (A7). Is aisteach gur mhol cigire ón Roinn Oideachais agus Scileanna dóibh scéim nua a fháil de bharr go raibh an scéim róshean (A7). Is deacair a ríomh cén bunús oideachais a bhí leis an moladh sin. Más rud é go raibh an leabhar sin ródheacair do na daltaí, thuigfí cás an chigire ach níor tugadh míniú don phríomhoide faoin moladh áirithe sin.

Tá sé tábhachtach go mbeadh daltaí ag roghnú leabhair atá feiliúnach don leibhéal léitheoireachta atá acu féin (E. Kennedy, 2014: 135). Cothaíonn an rogha a bhíonn ag daltaí faoin ábhar léitheoireachta féinriar freisin (Walker, 2003: 177). Is bealach éifeachtach atá sna leabhair ghrádaithe a chuirtear ar fáil do scoileanna chun an dá ghné sin a chur i bhfeidhm. De bharr go mbíonn méid áirithe leabhar ag gach leibhéal grádaithe, is féidir leis an dalta an leabhar is fearr leis féin a roghnú ón leibhéal ag a bhfuil sé. Baintear úsáid as léitheoirí grádaithe i scéimeanna ar nós *Reading Zone* nó an *Oxford Reading Tree* sna scoileanna seo

agus is léir go bhfuil siad an-áisiúil go deo (A15; A25; A27). D'fhéadfadh sé go bhfuil sé sin ag cuidiú leis an léitheoireacht neamhspleách agus leis an bhféin-éifeachtúlacht ard a bhíonn ag daltaí maidir le léitheoireacht an Bhéarla. Bheadh léitheoirí grádaithe Gaeilge, a bheadh curtha in oiriúint do na canúintí éagsúla agus a thiocfadh leis an obair mhór atá déanta i scéim *Séideán Si* go dtí seo, an-úsáideach do mhúinteoirí chun léitheoireacht neamhspleách a chothú sa seomra ranga. Chuirfeadh na leabhair go mór le scileanna léitheoireachta na ndaltaí agus chuideodh siad le múinteoirí agus iad ag iarraidh leabhair fheiliúnacha a chur ar fáil don dalta.

Creideann príomhoidí áirithe go dteastaíonn athbhreithniú a dhéanamh ar *Shéideán Si* ó thaobh chúrsaí litrithe agus gramadaí de (A4). Cé go bhfuil téacsleabhair ar fáil a thugann aghaidh ar na gnéithe sin, níl siad in oiriúint do na dúshlán a bhíonn ag daltaí Gaeltachta. Bhí úsáid á bhaint as téacsleabhar meánscoile i scoil amháin chun treisiú a dhéanamh ar scileanna gramadaí sa Ghaeilge, de bharr nár ceapadh go raibh na téacsleabhair a bhí ar fáil do dhaltai bunscoile ag tabhairt aghaidhe ar dheacrachtaí na ndaltaí (A21). Bhí úsáid á bhaint as leabhair ar nós *Bun go Barr* i gcásanna eile chun tacaíocht a thabhairt do na daltaí i gcúrsaí gramadaí ach ní fhacthas go raibh na leabhair feiliúnach do chás na Gaeltachta (A3; A15). Dúirt príomhoide áirithe gur minic nach mbíonn aon aird ag na daltaí ar an obair a bhíonn á dhéanamh acu agus iad ag tabhairt faoi cheachtanna i leabhair oibre ar nós *Bun go Barr* agus nach mbíonn gnéithe de na ceachtanna le feiceáil ina gcuid scríbhneoireachta ina dhiaidh sin: “Níl mé *crazy* faoi, faoi leabhartha oibre ... *No* tá sé *just* éasca, *just*, cineál, a bheith ag líonadh isteach agus ní bhíonn siad ag smaoineamh faoi céard atá siad ag scríobh leath den am” (A11). Mura bhfuil comhthéacs áirithe ag na daltaí agus iad ag tabhairt faoi cheachtanna gramadaí nó litrithe, is deacair cleachtadh a bheith acu é a chur i bhfeidhm nuair is ceart. Thagair príomhoide amháin don chlár litrithe agus gramadaí a ullmhaíodh d’fhoghlaimeoirí fásta ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad, acmhainn ar a dtugtar *Mar a Déarfá* (A23). Bheadh áis mar í úsáideach do mhúinteoirí bunscoile chun míreanna gramadaí a chur ar shúile na ndaltaí, míreanna atá dírithe ar an gcainteoir dúchais Gaeilge. É sin ráite, ní mór comhthéacs réalaióch

a chruthú agus scríbhneoireacht á forbairt sa seomra ranga agus is mar ábhar tacaíochta don cheacht scríbhneoireachta seachas mar cheacht ann féin a bheadh na hacmhainní seo le húsáid.

I gcás na leabhar litrithe, mhínigh príomhoide amháin gur minic na focal a bheith grúpáilte de réir téamaí agus nach mbíonn patrúin sna grúpaí focal a chuideodh leis na daltaí agus iad á bhfoghlaim (A22). Luaigh príomhoide eile leabhar litrithe amháin, *Bunlitriú*, a raibh na focail rangaithe de réir patrúin (A28). Ní léir gur cuireadh cúrsaí canúna san áireamh agus rangú á dhéanamh ar fhocail sa leabhar sin.

Baintear úsáid as úrscéalta agus gearrscéalta do ghasúir óga in ardranganna na scoile chomh maith leis na téacsleabhair agus na léitheoirí grádaithe a luadh thuas (A1; A2; A5; A24; A32; A34). Mhínigh príomhoide amháin gur roghnaíodh úrscéalta don rang a raibh dúshlán ag baint leo ionas go n-ardódh leibhéal léitheoireachta na ndaltaí (A34). Baineadh leas freisin i scoileanna as leabhair áitiúla chun go mbeadh luí ag na daltaí leis an ábhar a bhí á léamh acu agus go gcuirfeadh sé lena saibhreas cainte (A28; A32; A34).

I scoil amháin, roghnaíodh úrscéal bunaithe ar an gceantar áitiúil mar ábhar léitheoireachta don rang (A32). Thuig an príomhoide an chastacht a bhain leis an teanga a bhí sa leabhar agus mhínigh sé gur roghnaíodh an t-ábhar léitheoireachta chun cur le saibhreas cainte na ndaltaí. Chreid sé go raibh foclóir sách leathan ag na daltaí ach go raibh maolú á dhéanamh ar shaibhreas cainte. Mheas sé freisin nach raibh an teanga a bhí sa leabhar le cloisteáil ná le feiceáil ag na daltaí ina dtimpeall agus go raibh ídiú á dhéanamh ar a nGaeilge labhartha dá bharr. Áitíonn Turner agus Paris (1995) gurb iad na tascanna nach mbíonn ródheacair, ach a mbíonn dúshlán réasúnta ag baint leo, na tascanna is éifeachtaí sa seomra ranga. Cé gur mhaith an rud go raibh an múinteoir ag tarraingt ar chistí eolais na ndaltaí, is deacair a shamhlú go gcothódh leabhar dúshlánach mar é muinín sna daltaí ó thaobh léitheoireachta na Gaeilge de, de bharr na deacrachta a bheadh acu leis.

Is cosúil go bhfuil géarghá le léitheoirí a thabharfadh deis do dhaltaí scoile na Gaeltachta forbairt a dhéanamh ar a gcaighdeán léitheoireachta de réir a chéile ionas go mbeadh sé ar a gcumas an t-úrscéal a roghnaíonn múinteoirí don léitheoireacht sa rang a léamh gan iomarca brú a bheith orthu. Is iondúil go gcothaítear níos mó muiníne sa dalta más rud é go bhfuil sé in ann tabhairt faoin tasc a bhfuil beagán dúshláin ag baint leis seachas tasc atá dodhéanta ag an leibhéal léitheoireachta ag a bhfuil sé.

5.12. Téacsleabhair - Ábhair Éagsúla

Ba shuntasach an compord a bhraith daltaí na scoileanna le léitheoireacht an Bhéarla le hais léitheoireacht na Gaeilge, go háirithe agus a gcuid téacsleabhar sna hábhair éagsúla ar fad a bheith i nGaeilge. Chreid príomhoide amháin go raibh i bhfad níos mó léitheoireachta ar siúl i nGaeilge de bharr go raibh gach leabhar seachas an téacsleabhar do Bhéarla, i nGaeilge (A26). Cé go bhfuil na téacsleabhair do na hábhair éagsúla i nGaeilge, ba léir ó na hagallaimh go raibh deacrachtaí ann maidir le teanga na leabhar sin. D'áitigh roinnt príomhoidí go raibh teanga na leabhar i bhfad róchasta agus nach raibh an Ghaeilge sách nádúrtha iontu (A1; A3; A8; A20; A27). Mhaígh na príomhoidí go raibh siad ag dul i ngleic le castacht theanga na dtéacsleabhar ar bhealaí éagsúla. Mhínigh príomhoide amháin gur úsáideadh na leabhair chun pictiúir a thaispeáint do na daltaí agus go ndéantaí plé ar an méid a bhí sa chaibidil ó bhéal (A20). Bhí roinnt obair thionscnaimh á dhéanamh ag daltaí i scoileanna eile, áit a mbeadh an t-eolas a bailíodh ón idirlíon á aistriú sa rang (A4; A8). Bhraith príomhoide amháin nach bhféadfaí obair bhaile a thabhairt do na daltaí bunaithe ar aon téacsleabhar amháin de bharr nach mbeadh siad in ann ag an teanga a bhí le léamh inti (A8). Cheap príomhoide amháin go mb'fhéidir nach raibh tuiscint ach oiread ag an té a chuir na téacsleabhair sin le chéile ar leibhéal teanga ná ar chaighdeán léitheoireachta na ndaltaí a bheadh á léamh (A14).

De dheasca na straitéisí léitheoireachta a luaigh na príomhoidí maidir le téacsleabhair ábhair, is léir nach ndéantar an méid céanna léitheoireachta sa Ghaeilge i scoileanna áirithe

agus a cheaptar. Cé go bhfuil luach san obair thionscnaimh do dhaltaí, agus go mbíonn forbairt á dhéanamh ar scileanna teanga éagsúla, is i mBéarla is mó a bhíonn an léitheoireacht á dhéanamh agus an t-eolas á bhailiú (ón idirlíon mar shampla). Luaigh príomhoide amháin gur chreid sé nach raibh na scoileanna eile sa cheantar ag déanamh na Matamaitice i nGaeilge (A32). Cé nár cuireadh ceist ar gach príomhoide faoi theanga na dtrialacha caighdeánaithe don Mhatamaitic, luadh in agallamh amháin go gcuirtear fios ar an leagan Gaeilge agus ar an leagan Béarla den triail nuair a bhíonn trialacha caighdeánaithe sa Mhatamaitic ar siúl (A7). Feictear fianaise do na deacrachtaí a bhíonn ag daltaí le teanga na Matamaitice sa Ghaeilge i gcás na féinmheastóireachta scoile. Díríodh ar réiteach fadhbanna i scoil amháin don fhéinmheastóireacht scoile de bharr na deacrachta a bhí ag daltaí na ceisteanna a thuiscint. D'áitigh an príomhoide go raibh na daltaí in ann an cheist a dhéanamh, ach go mba dheacair leo an méid a bhí scríofa sa cheist a dhéanamh amach (A30). Dhírigh múinteoirí i scoil eile ar réiteach fadhbanna sa Mhatamaitic ach mhínigh an príomhoide gur ó bhéal a bhíodh an obair á déanamh (A34).

Má tá dúshlán teanga sna téacsleabhair d'ábhar eile seachas Béarla agus Gaeilge, is léir go bhfuil tuilleadh tacaíochta litearthachta ag teastáil agus na hábhair sin á múineadh. Cé go bhfuil cúntóir teanga ar fáil sna scoileanna don Ghaeilge, is cosúil gur ar an teanga a theastaíonn sa chlós agus ar chomhrá laethúil is mó a dhírítear. Anuas air sin, ní cosúil go gcuirtear oiliúint ar fáil don chúntóir teanga, ó thaobh cúrsaí litearthachta sa Ghaeilge de. Chuideodh oiliúint den chineál sin le cúntóirí teanga, díriú ar dheacrachtaí na ndaltaí i dtaobh théacsleabhair na Gaeilge agus chabhródh sé le muinín a chothú sna daltaí i léitheoireacht na Gaeilge i gcoitinne.

Déantar idirdhealú idir gnáth-theanga chumarsáide agus teanga acadúil. Pléitear an difríocht idir an dá chineál teanga in Cummins (2000), áit a ndéantar idirdhealú idir an teanga a úsáidtear go laethúil chun cumarsáid a dhéanamh le daoine éagsúla, agus an teanga a theastaíonn le tabhairt faoi thascanna acadúla (76). Déanann Cummins cur síos ar dhá ghné

áirithe a thaispeánann an difríocht idir gnáth-theanga chumarsáide agus teanga acadúil: (a) go mbíonn difríocht idir teanga an dalta aonteangaigh agus é sé bliana d'aois agus an teanga a fhorbraítear le linn tréimhse na scolaíochta, agus ina dhiaidh; agus (b) go dtagann gnáth-theanga an phobail níos éasca le hinimircigh ná mar a thagann teanga acadúil agus go dtógann sé níos mó ná cúig bliana orthu a bheith ag leibhéal an chainteora dúchais ó thaobh na teanga acadúla de (76). Luadh Gaeilge nádúrtha sna hagallaimh seo agus trácht á dhéanamh ar théacsleabhair éagsúla. Cé go bhféadfadh sé gur drochaistriúcháin ón mBéarla iad go leor de na téacsleabhair a chuirtear ar fáil, tá seans ann freisin go bhfuiltear ag súil le gnáth-theanga chumarsáide seachas teanga acadúil sna téacsleabhair chéanna. Ós rud é go mbíonn forbairt níos treise á dhéanamh ar an mBéarla sa timpeallacht agus sa phobal i gcoitinne, tá seans ann go bhfuil forbairt áirithe á dhéanamh ar theanga acadúil an Bhéarla taobh amuigh de gheataí na scoile. Caithfear cúram a dhéanamh do Ghaeilge acadúil na ndaltaí sna hábhair éagsúla, ionas go mbeidh siad in ann tabhairt faoi thascanna éagsúla sna hábhair sin.

5.13. Tacaíocht don Litearthacht

Cuirtear múinteoirí tacaíochta foghlama agus múinteoirí acmhainne ar fáil sna scoileanna chun tacaíocht a thabhairt do dhaltaí a bhíonn ag streachailt le hábhair éagsúla. Mar a chonacthas i dtaighde Mhic Dhonnacha et al. (2004), ba iad an Béarla agus an Mhatamaitic ba mhó a luadh leis na múinteoirí sin sna hagallaimh seo (A4; A15; A16; A18; A24). Mhínigh príomhoide amháin gur cuireadh béim ar an mBéarla agus ar an Matamaitic don tacaíocht bhreise de bharr cúntóir teanga a bheith ar fáil don Ghaeilge (A18). Ní hionann taithí agus oiliúint an mhúinteora tacaíochta foghlama nó an mhúinteora acmhainne agus an oiliúint a chuirtear ar fáil don chúntóir teanga, mar sin is deacair a rá go mbeadh an tacaíocht chéanna á cur ar fáil.

Ba de dheasca thorthaí na dtrialacha caighdeánaithe a roghnaigh scoileanna an Béarla agus an Mhatamaitic don tacaíocht foghlama/acmhainne. Is minic a roghnaíonn scoileanna

daltaí agus spriocghrúpaí bunaithe ar na torthaí a fhaightear sna trialacha sin (A1; A2; A4; A5; A9; A10; A11; A18; A24; A28; A31; A33). De bharr go raibh slat tomhais ann don Bhéarla agus don Mhatamaitic, bhí sé míos éasca ag scoileanna laigeachtaí agus láidreachtaí a aimsiú i ndul chun cinn na ndaltaí. Ní haon ionadh dá réir gur ar na hábhair sin a díriodh agus cúnamh breise á thabhairt do dhaltaí.

Tá triail chaighdeánaithe le fáil sa Ghaeilge chomh maith, triail a leasaíodh le roinnt blianta anuas agus a bhfáiltíonn na príomhoide roimpi (A4; A5; A17; A18; A20; A21; A23; A25; A26; A31; A32). Níor chreid príomhoidí go raibh tástáil mar is ceart á dhéanamh ar na daltaí go dtí sin sa Ghaeilge:

... cheapfainn gur *test* maith é, do na gasúir, go dtí seo, go dtí arú anuraidh abróidh muid, bhí sé cineál éasca go maith dháiríre agus bheifeá ag rá leat féin, an raibh siad tástáilte ar chor ar bith ach tá sé athraithe le dhá bhliain agus tá siad tástáilte agus tá siad tástáilte go maith, san scríobh agus san éisteacht chomh maith. Agus litriú. Tástáil maith atá ann ... tá anois, bhuel ... mar a dúirt mé ní raibh [mé sásta] go dtí gur leasaíodh é (A21).

Ceanglaítear ar scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge trí thriail áirithe a dhéanamh de réir na Roinne Oideachais agus Scileanna. Ní chreideann na príomhoidí go bhfuil cothrom na Féinne á fáil acu de bharr nach bhfuil an méid céanna amhlaidh do gach scoil sa tír (A1; A2; A23; A28). Luaigh na príomhoidí roinnt laigeachtaí a bhféadfaí feabhas a chur orthu: (a) go mb'fhearr leo dá mbeadh an leagan scríofa den triail le fáil sna canúintí éagsúla (A2; A5; A16; A24; A28; A35); (b) go gcreidtear go bhfuil an leagan Gaeilge beagáinín fada (A3; A4; A5); agus (c) go bhfuil roinnt ceartúchán le déanamh anseo agus ansiúd (A2; A5; A16; A19; A29).

Bhí na príomhoidí sásta go mbeadh slat tomhais de chineál éigin ag na scoileanna maidir le dul chun cinn na ndaltaí sa Ghaeilge (A5; A17; A25; A26; A31). D'áitigh

príomhoide amháin go raibh triail dá leithéid ag teastáil ionas go mbeadh a fhios acu céard is ardchaighdeán ann, "... bhí rud inteacht de dhíobháil orainn sa Ghaeilge le rá seo an ardchaighdeán" (A32). Thug sé léargas freisin ar na spriocanna a bhí le baint amach ó thaobh na Gaeilge de agus chuir sé ar a súile do scoileanna áirithe go mb'fhéidir go raibh tuilleadh cúnamh ag teastáil i dtaobh na Gaeilge (A21):

Ceapaim go raibh sé dúshlánach go leor, *yeah* cheap, ach tá sé go maith ... tá sé go maith a leithide a bheith ann *so* dá mhéid acu sin a bheadh ann *you know*, chabhródh sé leat na spriocanna sin *eh* ... a shroichint agus tá mé ag ceapadh go dteastaíonn go leor cúnamh leis an nGaeilge ... *I mean* ní ... is le cúpla bliain anuas atá an tástáil i nGaeilge ann, ní bhíodh sé ann ... is cabhair iad (A18).

Ó tharla go bhfuil an triail i bhfad níos dúshlánaí ná an triail a cuireadh ar fáil don Ghaeilge roimhe sin, ní haon ionadh go raibh príomhoidí áirithe den tuairim go raibh an triail beagáinín dúshlánach (A13; A18; A21). Bhí a mhalaire de thuairim ag roinnt príomhoidí eile, níor chreid siad go raibh dúshlán sa triail do dhaltai na scoile (A14; A19; A26; A27). D'áitigh príomhoidí áirithe go raibh marcanna arda á mbaint amach ag daltaí sna trialacha (A4; A11). Mhínigh príomhoide amháin nár chreid sé go raibh an caighdeán chomh hard sa scoil agus a bhí á thuairisciú sna torthaí a d'eascair as na trialacha caighdeánaithe: "Bhuel ó thaobh na scrúduithe caighdeánacha ... deireann na scrúduithe caighdeánacha linn go bhfuil caighdeán na Gaelainne i bhfad níos airde ... Ach ní chímse é, ní chímse go pearsanta é sin" (A26). Más rud é nach bhfuil an triail ag éileamh caighdeán a bheadh sásúil do chainteoirí dúchais Gaeilge agus má tá ag éirí le formhór na ndaltaí marcanna arda a bhaint amach dá réir, tá seans ann go mbeifear fós ag díriú ar an mBéarla agus ar an Matamaitic i dtaobh uaireanta tacaíochta foghlama agus uaireanta acmhainne.

Baintear leas as torthaí na dtrialacha caighdeánaithe i roinnt scoileanna mar threoir don fhéinmheastóireacht scoile chomh maith le huaireanta tacaíochta foghlama agus

acmhainne (A7; A8; A33). Mhínigh príomhoide amháin go mbíonn fianaise le bailiú i rith na bliana ar na laigí agus na láidreachtaí atá ag an scoil sna trí ábhar (Gaeilge, Béarla, agus Matamaitic) agus is cinnte go mbeadh torthaí na dtrialacha caighdeánaithe ar cheann de na foinsí ar a mbeifí ag tarraingt (A9). Chuir scoileanna áirithe béim ar ardú a bheith le feiceáil ar an scór *STen* (*Standard Ten*) mar shlat tomhais don fhéinmheastóireacht scoile. I gcás amháin, roghnaíodh an éisteacht sa Ghaeilge mar ábhar don fhéinmheastóireacht scoile de bharr nár éirigh go maith leis na daltaí sa réimse sin sa triail chaighdeánaithe (A25). Bhí an príomhoide sásta an bhliain dar gcionn de bharr go raibh feabhas tagtha ar na marcanna tar éis d'fhoireann na scoile béim a leagan air.

Más ar *STens* agus torthaí na dtrialacha a bhíonn scoileanna ag díriú mar sprioc don fhéinmheastóireacht scoile, is deacair a shamhlú go mbeadh an oiread sin scoileanna ag díriú ar léitheoireacht ná ar scríbhneoireacht sa Ghaeilge de bharr leibhéal gnóthachtála na ndaltaí sna trialacha. Creideann príomhoidí áirithe gur mó béim atá á cur ar an gcomhrá sa Ghaeilge i scoileanna mar chuid den fhéinmheastóireacht scoile (A2; A32). Bhí a fhianaise sin le ríomh ar na hagallaimh seo de bharr gur roghnaíodh an Ghaeilge labhartha nó saibhreas cainte i scoileanna a bhí ag plé leis an nGaeilge don fhéinmheastóireacht scoile (A5; A11; A13; A17; A19; A24; A26; A27; A31; A33). Mhínigh príomhoidí go raibh sé soiléir ó a bheith ag éisteacht leis na daltaí go raibh tuilleadh tacaíochta ag teastáil uathu. Tugadh samplaí ar nós, “An bhfuil cead agam faigh leabhar” (A5) agus “Tá mé ag fáil é seo” (A19). Chreid príomhoide áirithe nach mbeadh na daltaí in ann scríobh chomh maith céanna mura mbeadh siad in ann iad féin a chur in iúl ó bhéal:

Faoi láthair mar gheall ar an féinmheastóireacht scoile, tá muid ag díriú isteach ar Gaeilge Labhartha, mar bhí, thug muid faoi deara go raibh laigeachtaí ansin agus bhí muid ag rá *ehm*, ní bheidh siad in ann tada a scríobh mura bhfuil siad in ann labhairt ar dtús so tá muid ag díriú isteach ar Gaeilge Labhartha faoi láthair (A24).

Caithfear smaoineamh ar chothromaíocht a chothú idir na scileanna ar fad ionas go mbeadh forbairt mar is ceart á dhéanamh ar an litearthacht (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 1999).

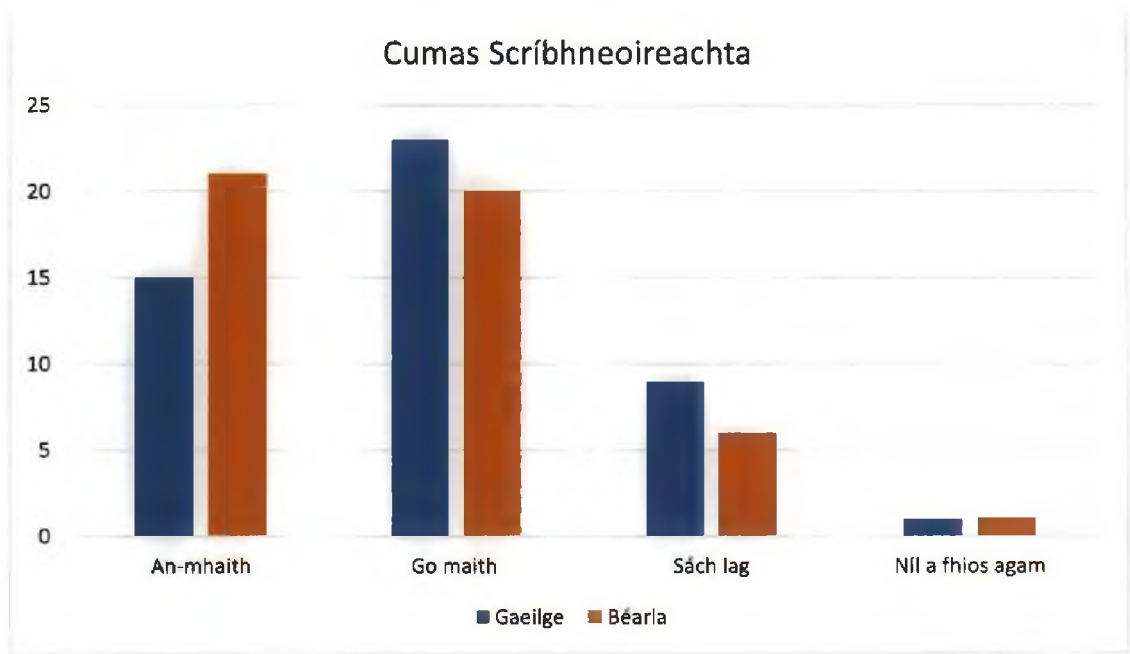
5.14. Caighdeán Scríbhneoireachta na Gaeilge agus an Bhéarla

D’áitigh formhór na bpríomhoidí a cuireadh faoi agallamh sa taighde seo go raibh caighdeán níos airde scríofa ag daltaí na scoile sa Bhéarla ná mar a bhí sa Ghaeilge, beag beann ar a gcumas labhartha (A8; A9; A17; A19; A20; A22; A24; A30). Chreid príomhoidí gur tháinig an Béarla “... i bhfad níos nádúrtha ...” leis na daltaí (A31). Mhínigh príomhoidí áirithe go raibh an scéal céanna amhlaidh fiú i gcás daltaí nach raibh acu ach Gaeilge sa bhaile agus a raibh ardchaighdeán Gaeilge labhartha acu:

... mar i ndáiríre, is é an peaca, bíonn ... go leor leor acu bíonn togha na Gaeilge acub ón mbaile agus nuair a fheicfeas tú an rud a scríobhfaidh siad ... chonaic mé daoine le togha na Gaeilge ón mbaile agus acub féin a’ scríobh síos rudaí aisteacha (A10).

Mheas tuismitheoirí dhaltaí an taighde páirce go raibh cumas na ndaltaí “go maith” sa Ghaeilge le hais an Bhéarla ach gur mó daltaí a raibh cumas “an-mhaith” acu sa Bhéarla le hais mar a bhí sa Ghaeilge (Ceistneoirí, 2014). Bhí líon níos airde daltaí freisin a bhí “sách lag” sa Ghaeilge ná mar a bhí sa Bhéarla, dar leo (Ceistneoirí, 2014).

Figiúr 5.6. Cumas scríbhneoireachta na ndaltaí dar lena dtuismitheoirí

Tagann tuairimí na bpríomhoidí agus na dtuismitheoirí leis an bhfianaise starógach, a deir go mbíonn caighdeán níos airde scríbhneoireachta ag daltaí Gaeltachta sa Bhéarla, ná mar a bhíonn sa Ghaeilge.

Is ar bhreathnóireacht an mhúinteora den chuid is mó a bhí tuairimí na bpríomhoidí bunaithe agus bheartaigh scoileanna áirithe díriú ar chuid de na deacrachtaí a bhí ag daltaí le scríbhneoireacht na Gaeilge don fhéinmheastóireacht scoile (A2; A10):

Tá an leibhéal samhlaíocht atá ag na páistí ... Gaeilge ... agus i mBéarla mar an gcéanna ach chun é a chur síos ar pháipéar ... bhí i bhfad níos mó, cinéal, saoirse acu leis an Bhéarla *because* bhí siad ábalta níos mó aidiachtaí a úsáid agus rudaí mar sin agus ansin bhí siad cineál ag brath ar ... nathanna cainte, níos mó i nGaeilge (A34).

Luaigh príomhoidí cúrsaí gramadaí agus litrithe go háirithe agus tagairt á dhéanamh don chaighdeán scríofa. Creideann siad go bhfuil deacrachtaí ag na daltaí le cruinneas na Gaeilge agus gur deacra do dhaltaí gramadach na Gaeilge a láimhseáil ná gramadach an Bhéarla (A3;

A8; A9). Tá príomhoidí ann freisin atá den tuairim go mbíonn na deacrachtaí céanna le feiceáil sa dá theanga (A6; A7).

Cé go bhfuil trialacha caighdeánaithe ar fáil sa Ghaeilge agus feabhas tagtha orthu, ní thugann siad mórán de léargas ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí de bharr gur ar léitheoireacht agus ar thuiscint atá na trialacha dírithe den chuid is mó. É sin ráite, chonacthas laigeachtaí i dtaobh na scríbhneoireachta i dhá scoil áirithe de bharr na dtrialach (A31; A35). D'admhaigh príomhoide i scoil amháin acu siúd go mb'fhéidir go raibh níos mó deise ag daltaí forbairt a dhéanamh ar an scríbhneoireacht i mBéarla de bharr go raibh saoirse á tabhairt dóibh sa mhéid a bhí á scríobh acu agus nach raibh an scéal céanna amhlaidh sa Ghaeilge,

Scríbhneoireacht ... *ehm* ... b'fhéidir gur muid fhéin is ciontaí ... bhéarfaidh muid cuid mhór daofa ... *you know, whereas* sa Bhéarla b'fhéidir go ligean muid daofa *creative writing* ... agus saorscríbhneoireacht agus an chraic sin a dhéanamh ach sa Ghaeilge, b'fhéidir go bhfuil muid rud beag níos ... muid féin b'fhéidir cuíosach beag ... b'éigean daofa an rud céanna a scríobh sa Bhéarla agus sa Ghaeilge (A35).

Chuir torthaí na dtrialach ar a súile dóibh go raibh an cleachtadh céanna ag teastáil don dá theanga ionas go dtiocfadh forbairt ar a gcuid scileanna scríbhneoireachta i mBéarla agus i nGaeilge. Luadh dúshlán le scríbhneoireacht na Gaeilge in agallamh eile, áit ar mhínigh an príomhoide go raibh ar mhúinteoirí coinneáil i ndiaidh na ndaltaí agus iad ag scríobh i nGaeilge (A20). Is léir go bhfuil tuilleadh tacaíochta agus cleachtaidh ag teastáil ó na daltaí sin sa scríbhneoireacht chun go mbeidís níos muiníní agus iad ag tabhairt faoi phíosa scríbhneoireachta i nGaeilge.

Bhí canúint na ndaltaí ar cheann de na cúiseanna a luadh don easpa cruinnis scríbhneoireachta de bharr go raibh na daltaí ag scríobh na bhfocal mar a bhí siad á rá (A4; A5; A15; A19; A20; A22; A25). Chreid príomhoide amháin nach raibh dóthain míniú á

thabhairt ar na difríochtaí ná na cosúlachtaí idir an teanga labhartha agus an teanga scríofa agus nár thuig na daltaí céard a bhí i gceist le caighdeán scríofa (A16). Mar a luadh thuas, is beag léitheoireacht atá á dhéanamh ag daltaí sa Ghaeilge taobh amuigh de na téacsleabhair scoile, agus feictear do phríomhoidí áirithe go mbíonn tionchar aige sin ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí (A13; A21). Tagraíodh freisin do chúrsaí fónaice. B'fhacthas do phríomhoidí go raibh ag éirí níos fearr le daltaí scileanna fóineolaíochta a chur i bhfeidhm i mBéarla ná i nGaeilge (A5; A9). Ar cheann de na cúiseanna eile a luaigh príomhoidí don easpa cruinnis sa Ghaeilge, bhí líon na n-ábhar sa churaclam (A5; A17). Chreid siad go raibh i bhfad an iomarca ábhar le clúdach i rith na bliana agus nár thug sé deis do mhúinteoirí díriú ar ghnéithe áirithe den litearthacht.

Ba shuntasach dearcadh agus taithí roinnt mhaith de na príomhoidí i dtaobh na scríbhneoireachta agus cúrsaí cruinnis sa Ghaeilge. B'fhacthas dóibh gur fadhb choitianta a bhí inti i measc lucht Gaeltachta (A18; A28). Chreid siad go raibh na deacrachtaí céanna ann le fada an lá: "... ach fadhb é sin a bhí sa nGaeltacht fiú amháin nuair a bhí muid féin ag gabháil ag an scoil" (A4). Ar ndóigh ba as an nGaeltacht tromlach na bpríomhoidí a ghlac páirt sna hagallaimh agus ba shuimiúil an dearcadh a bhí acu ar chuid de na dúshlán a bhain le cruinneas na Gaeilge. Bhí príomhoide amháin den tuairim nach raibh an méid céanna gramadaí i gceist sa Bhéarla agus a bhí sa Ghaeilge: "Shílfeá nach dtagann cúrsaí gramadaí isteach an oiread sa mBéarla ... agus a thaganns sa nGaeilge, an bhfuil a fhios agat, tá i bhfad níos mó gramadaí i gceist sa nGaeilge" (A22). B'fhéidir gurb éard a bhí i gceist, gur mó rialacha gramadaí a bhí le foghlaim sa Ghaeilge ó tharla gur tháinig gramadach an Bhéarla níos éasca le daoine. Chreid príomhoide eile go raibh litriú na Gaeilge níos casta de bharr na bhfuaimeanna éagsúla agus go raibh '*families*' nó grúpaí áirithe sa Bhéarla a d'fhág go raibh litriú an Bhéarla níos éasca:

Tá sé níos deacra ar bhealach i ndáiríre, tá sé níos deacra feictear dom, an

scríbhneoireacht, an litriú a fhoghlaim sa nGaeilge, ná atá sé sa mBéarla. An bhfuil a

fhios agat, tá, tá níos mó, mar a ghlaonn siad, i mBéarla, na *families*, tá, tá an litriú Béarla níos éasca (A17).

Is léir nach raibh patrúin ar bith le feiceáil ag an bpríomhoide sin ó thaobh fhuaimneanna na Gaeilge de. Ba chosúil go raibh an tuairim chéanna ag príomhoidí eile agus míniú á thabhairt acu ar an éascaíocht a bhíonn ag daltaí le litriú an Bhéarla: “Nuair a fhoghlaimíonn siad na fuaimeanna, is féidir leo na focla a bhriseadh síos i bhfad níos éasca ná Gaeilge, athraíonn na fuaimeanna sa Ghaeilge ... Tá sé níos casta” (A9). Nó:

Bhuel, tá sé le feiceáil mar is dócha sa mBéarla scríobhann tú de réir na *phonics* a chloiseann tú ... má chloiseann tú focal Béarla, scríobhann tú ... briseann tú suas é, ach sa nGaeilge ... ar nós siúlfaidh mé ar scoil amárach, ní chloiseann tú an f sin istigh ann ... faigheann siad é sin an-deacair (A5).

Áitíodh sna hagallaimh go raibh cleachtadh á dhéanamh ar fhuaimneanna na Gaeilge, ach is cosúil nach mbíonn na scileanna céanna ag na daltaí sa Ghaeilge ó thaobh chúrsaí fóineolaíochta de agus a bhíonn acu sa Bhéarla. Ní haon ionadh go bhfuil easpa forbartha ar scileanna fóineolaíochta nuair a smaoinítear ar a raibh le rá ag Hickey agus Stenson (2011) faoin easpa teorach a thugtar do mhúinteoirí agus iad ag freastal ar chúrsaí réamhoiliúna. Níl aon fhianaise ann ach oiread go gcuirtear forbairt ghairmiúil leanúnach ar fáil do mhúinteoirí na scoileanna seo i bhfóineolaíocht na Gaeilge. Mura bhfuil an t-eolas agus an taithí ag múinteoirí agus iad ag múineadh scileanna fóineolaíochta sa Ghaeilge, is deacair a shamhlú go mbeadh na scileanna sin ag na daltaí, go háirithe nuair a smaoiníonn tú ar éagsúlacht ó thaobh chúrsaí canúna de, i measc dhaltaí na Gaeltachta.

Bhí go leor de na príomhoidí an-ionraic faoin taithí a bhí acu féin ar scríbhneoireacht na Gaeilge. Luaigh príomhoide amháin easpa muiníne i dtaobh chúrsaí cruinnis agus píosaí á scríobh aige i nGaeilge (A8). Phléigh príomhoidí eile an easpa cruinnis a bhí le feiceáil ina gcuid scríbhneoireachta féin nuair a d’fhreastail siad ar an meánscoil nó ar an ollscoil ach nár

tuigeadh dóibh ag an am cén fáth a raibh an méid a scríobhadh mícheart (A3; A25). Rinne príomhoidí eile tagairt don easpa béime a cuireadh ar chúrsaí gramadaí nuair a bhí siad féin ar scoil agus chreid príomhoide áirithe go ndearnadh "... faillí ..." orthu dá bharr (A3; A15):

Is dóigh, gramadach i ndáiríre, tá a fhios agam nuair a chuaigh mise ag an scoil, níor cuireadh aon bhéim ... bhuel an múinteoir Gaeilge a bhí agam, níor cuireadh aon bhéim ar, ar an ngramadach, *you know ... ehm ...* is dóigh gurb é sin an fhadhb is mó, nár, nár, nach raibh daoine ag tuiscint na rialachaí (A16).

In agallaimh áirithe chreid príomhoidí go raibh an t-ádh orthu de bharr go raibh go leor den ghramadach acu ón gcluas (A16; A28). Ba léir go raibh na príomhoidí sin ag déanamh measúnú ar a gcuid scríbhneoireachta féin bunaithe ar líofacht chainte, thar aon ní eile. Mar a pléadh thuas, creideann príomhoidí go bhfuil maolú á dhéanamh ar shaihbheas cainte agus ar líofacht na ndaltaí sa Ghaeilge. D'fhéadfadh sé go bhfuil suntas ar leith á thabhairt ag príomhoidí don easpa cruinnis sa scríbhneoireacht, de bharr an mhaolaithe a thuairiscítear atá tagtha ar líofacht chainte.

5.15. Cuir Chuige don Scríbhneoireacht sa Seomra Ranga

Ar cheann de na píosaí scríbhneoireachta a bhí le déanamh ag daltaí i scoileanna áirithe, bhí Tuairisc Leabhar (A15; A24; A34). Níor luadh cothromaíocht idir tuairiscí Gaeilge agus Béarla ach i gcás amháin acu siúd. De bharr go raibh rogha ag na daltaí sna scoileanna eile maidir leis an leabhar, ba dheacair a shamhlú gur ar leabhair Ghaeilge a bhí na tuairiscí sin bunaithe. Níor luadh ach oiread go ndearnadh aon fhorbairt ar an bpíosa scríbhneoireachta don tuairisc agus glactar leis nach raibh ach dréacht amháin i gceist. Thagair príomhoide amháin i gcomhthéacs eile den nós a bhí sa rang dréachtaí éagsúla a dhéanamh den phíosa scríbhneoireachta chun cuidiú le daltaí cur lena gcuid scileanna scríbhneoireachta (A14). De bharr gur minic nach léann ach an múinteoir na píosaí scríbhneoireachta agus gurb iad amháin a thugann moltaí don údar, bheadh fiúntas ag baint le

deis a thabhairt do dhaltáí moltaí a thabhairt dá chéile ar a gcuid píosaí scríbhneoireachta (Graves, 2004). Chuirfeadh sé le suim na ndaltáí sa mhéid a bhí á dhéanamh acu agus thabharfadh sé spreagadh dóibh barr feabhais a chur ar an méid a bhí á scríobh.

Ní haon ionadh, de bharr na fianaise thuas luaite, go bhfuil béim áirithe á cur ar chúrsaí gramadaí chun feabhas a chur ar chruinneas na Gaeilge i measc na ndaltáí (A3; A4; A5; A6; A8; A9; A14; A16; A17; A25; A29). Cuireann roinnt mhaith scoileanna béim ar leabhair ghramadaí agus ar chleachtaí meicniúla do mhúineadh na gramadaí. Cé go bhfuil sé tábhachtach go gcuirtear rialacha ar a súile do dhaltáí ní i gcónaí a bheidh toradh na gceachtanna sin le feiceáil i scríbhneoireacht na ndaltáí. Is deacair ag daltaí rialacha a chur i bhfeidhm sa chomhthéacs ceart nuair a bhíonn cleachtadh á dhéanamh acu air as féin, gan comhthéacs ar bith: “The mechanics of writing i.e. the constrained skills of spelling, grammar and punctuation, should be acquired within the context of children’s own writing as they demonstrate a need/readiness for particular skills” (E. Kennedy et al., 2012: 322).

Mhínigh roinnt príomhoidí nach mbíodh na cleachtaí ná na gnéithe den ghramadach a clúdaíodh sa rang le feiceáil in aistí nó i bpíosaí scríbhneoireachta na ndaltáí (A11; A18; A26) agus mar sin go mbíonn go leor cleachtaidh nó ‘*druils*’ (i gcásanna áirithe) ag teastáil agus iad á bhfoghlaim (A18; A20; A21; A27). Dúirt príomhoide amháin gur thuig na daltaí an earráid a bhí déanta acu nuair a tharraing an múinteoir aird air, mar shampla líne a chur faoi nó méar a leagan air (A24). Is léir go mbíonn ualach ar mhúinteoirí agus iad ag ceartú na mbotún céanna go seasta síoraí agus gur beag fianaise atá ann d’fhéinriar na ndaltáí ar a bhfoghlaim féin.

Rinne príomhoide áirithe cur síos ar straitéis a bhíonn á húsáid sa rang a chuidíonn le daltaí dul siar ar an méid atá foghlamtha acu agus a thugann deis dóibh ceannas a ghlacadh ar a gcuid foghlama féin. Chruthaigh an príomhoide rúibric do na daltaí ar ghnéithe éagsúla den scríbhneoireacht, mar shampla; séimhiú, urú, lánstad, srl. Bhí an rúibric sin á húsáid ag daltaí

le measúnú a dhéanamh ar a gcuid oibre féin nó ar obair a chéile nuair a bhí obair ghrúpa ar siúl agus d'áitigh an príomhoide go dtugann an cur chuige sin "... spreagadh dóibh ..."

(A12). Cothaíonn cur chuige den chineál sin féinriar i measc na ndaltaí, a chuidíonn le spreagadh agus rannpháirtíocht sna tascanna scríbhneoireachta. Bhí príomhoide eile den tuairim go raibh na rialacha a bhí á múineadh le feiceáil sa scríbhneoireacht ina dhiaidh sin (A24). Braitheann an tuairim sin ar an measúnú ar ar bunaíodh í. Más rud é go raibh na rialacha in úsáid i gcomhthéacs an-struchtúrtha a bhí leagtha amach ag an múinteoir ba dheacair a rá céard a bhí tugtha leo acu. Thabharfadh sampla ó scríobh na ndaltaí ar a rogha ábhar, a raibh saoirse iomlán acu agus iad á scríobh, léargas beagán níos fearr ar a raibh na daltaí in ann a chur i gcrích go neamhspleách.

Bhí na príomhoidí ag dul i ngleic le deacrachtaí litrithe sa Ghaeilge ar bhealaí éagsúla. Bhí cuid acu ag leanúint scéim litrithe de chineál éigin (A20; A21; A28). Is iondúil gur scrúdú litrithe a bhíonn i gceist sa chás sin (A15), "... bíonn scrúdú againn Dé hAoine" (A20). Ach bhí múinteoirí eile den tuairim nach raibh an cur chuige sin éifeachtach agus go bhfuiltear ag díriú anois ar dheachtú mar chur chuige don litriú (A6; A9; A14; A19; A22; A24). Mhínigh príomhoidí áirithe nach raibh na scéimeanna litrithe grúpáilte mar a bhíonn scéimeanna sa Bhéarla agus nach raibh na focail ag teacht leis na focail a raibh deacrachtaí ag na daltaí leo (A14; A22). Mhol príomhoide amháin scéim chórasach don litriú do chainteoir dúchais mar leigheas ar na dúshlán sin (A23).

Aithníonn An tSeirbhís Náisiúnta Síceolaíochta Oideachais (NEPS) an claonadh a bhíonn ag scoileanna i dtreo scrúduithe litrithe agus áitítear go bhfuil an fhianaise in aghaidh an chleachtais sin imithe i méid le roinnt blianta (NEPS, 2015: 72). Molann siad tuilleadh ama a thabhairt do staidéar ar na focail (*word study*) mar thacaíocht don litriú (NEPS, 2015: 72). Mhínigh príomhoide amháin go raibh níos mó de cheangal á dhéanamh ag múinteoirí na scoile idir an fhoghraíocht agus an litriú sa Ghaeilge (A6). Bhí litriú na seachtaine bunaithe ar na litreacha a bhí á ndéanamh acu don chlár fónaice, rud a d'fhág go raibh na focail á ngrúpáil

de réir fuaime seachas de réir topaice. Moltar i gcáipéis *NEPS* (2015) cúram a dhéanamh de scileanna fóineolaíochta don litriú, ach ní mór na scileanna díchódála ar fad a bheith á mhúineadh sa seomra ranga ionas go mbeidh deis ag daltaí forbairt a dhéanamh orthu.

Bhí príomhoide áirithe den tuairim nach mór díriú ar an nGaeilge labhartha d’fhorbairt na scríbhneoireachta (A24). Chreid príomhoide amháin nach bhféadfaí a bheith ag scríobh “... muna bhfuil an saibhreas agat” (A24). Mar a luadh roimhe seo, tagann an tuairim sin trasna ar an méid a mholtar i gCuraclam na Bunscoile (1999), áit a mínítear go ndéantar iarracht comhtháthú a dhéanamh idir na scileanna teanga chomh minic agus is féidir (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 1999: 3).

Bhí forbairt na litearthachta á cur chun cinn ar bhealaí eile freisin. Ina measc bhí, foclóirí a bheith á n-úsáid ag daltaí ag aois an-óg (A14) agus prionta a bheith le feiceáil i ngach áit ina dtimpeall sa scoil (A11; A28; A30). Is cinnte go gcuideodh obair fhoclóra le neamhspleáchas na ndaltaí agus iad i mbun pinn agus go ndéanadh an prionta a bheith le feiceáil acu ina dtimpeall treisiú ar fhoclóir, ar litriú, ar chomhréir, srl. le linn lá scoile (E. Kennedy et al., 2014: 81).

Bhí scoileanna áirithe a bhí ag baint úsáide as cur chuige córasach don scríbhneoireacht, cur chuige a eascraíonn as an Astráil dar teideal *First Steps*¹⁷ (A8; A9; A11; A16). Cé gur luadh i scoil amháin acu siúd an nasc is féidir a dhéanamh idir an cur chuige agus scríbhneoireacht na Gaeilge, ba léir gur sa Bhéarla ba mhó a bhí sé á chur i bhfeidhm. Mhaígh príomhoide amháin go raibh feabhas tagtha ar scríbhneoireacht Bhéarla na ndaltaí ó tosaíodh ag baint úsáide as an gcur chuige sin (A11).

---

¹⁷ Is clár é *First Steps* don mhúinteoir do mhúineadh na litearthachta sa Bhéarla, clár a forbraíodh in Iarthar na hAstráile. Tá snáitheanna éagsúla inti; léamh, scríobh, litriú agus teanga labhartha. “First Steps is a literacy resource which, as part of the DEIS action plan, is being used by teachers to support the implementation of the English curriculum” (An Chigireacht, 2009: 105).

Ní raibh ach beirt phríomhoide i measc rannpháirtithe na n-agallamh ar fad a mhaígh go raibh an caighdeán céanna scríbhneoireachta ag daltaí sa dá theanga (A23; A29). D'áitigh múinteoir amháin acu siúd go raibh an litriú agus cúrsaí gramadaí sa scoil ar comhchéim sa dá theanga nó go mb'fhéidir go raibh siad beagáinín níos fearr sa Ghaeilge. Rinne an príomhoide sa scoil eile cur síos ar an gcaoi ar cuireadh le scileanna scríbhneoireachta na ndaltaí:

... le bheith go maith ag scríobh, caithfidh siad scileanna litriú a bheith acu, caithfidh siad na briathra a bheith acu, caithfidh siad gramadach a bheith acu, caithfidh siad spreagadh a bheith acu, caithfidh siad muinín a bheith acu as a gcuid scríbhneoireachta, agus caithfidh siad a bheith ag scríobh go rialta (A23).

Tagann go leor de na gnéithe a luann an príomhoide leis na dea-chleachtais a fheictear i múineadh na scríbhneoireachta agus a bhíonn le feiceáil le linn cheardlann scríbhneoireachta freisin. Mhínigh an príomhoide go raibh roinnt mhaith ama i gceist ó thaobh ullmhúcháin de chun cur le scileanna scríbhneoireachta na ndaltaí agus go raibh ort díriú go sonrach ar dheacrachtaí na ndaltaí a bhí os do chomhair amach.

Déantar iarracht na dea-chleachtais a luaitear le forbairt na scríbhneoireachta a chur i bhfeidhm i scoileanna faoin scéim Scríobh Leabhar. Glacann riar mhaith scoileanna páirt sa scéim sin (A1; A2; A3; A6; A7; A9; A10; A16; A22; A23; A25; A28; A29; A31; A32). Bíonn ar dhaltaí leabhar a chur le chéile le foilsiú agus bíonn searmanas nó imeacht éigin ar siúl ag deireadh na tréimhse chun na leabhair ar fad a chur i láthair. Bhí na príomhoidí féin an-dearfach faoin scéim (A1; A3; A7; A16; A23; A25; A28; A31) agus dúirt siad gur bhain daltaí an-sult as (A3; A7; A9). D'áitigh na príomhoidí go raibh na daltaí féin an-bhródúil as na píosaí a scríobh siad agus go ndearna na daltaí an-iarracht snas a chur ar na leabhair (A3; A7; A9). Mhaígh príomhoide amháin go raibh na leabhair a scríobhadh an-úsáideach mar áiseanna léitheoireachta do dhaltaí eile sa scoil de bharr go raibh suim ag na daltaí sin in ábhar na leabhar (A16). Thug an scéim deis do mhúinteoirí eolas a chur ar shuimeanna na ndaltaí ó

tharla rogha a bheith acu faoi ábhar an leabhair. B'fhacthas dóibh gur chuir na daltaí i bhfad níos mó dua orthu féin de bharr go raibh suim acu sa mhéid a bhí á scríobh acu (A7). Is léir go raibh an chumhacht a bhí ag na daltaí maidir le hábhar an leabhair ag dul i bhfeidhm orthu agus gur chuir sé sin lena spreagadh agus lena rannpháirtíocht sa tasc. D'áitigh príomhoide amháin gurbh í an scéim Scríobh Leabhar a chuir deacrachtaí na ndaltaí i dtaobh chruinneas na Gaeilge de ar a súile dóibh agus gur roghnaíodh é sin don fhéinmheastóireacht scoile (A10). Is léir go dteastaíonn saoirse de chineál éigin a thabhairt do dhaltaí agus iad i mbun pinn ionas go mbeifear in ann díriú ar na deacrachtaí sainiúla atá ag na daltaí féin, seachas deacrachtaí a shíltear a bheith acu.

Ní raibh na dea-chleachtais a bhain leis an scéim Scríobh Leabhar in úsáid sna scoileanna ar fad le linn na bliana. Ba imeacht ann féin a bhí ann a tharla uair sa bhliain. Mheas na príomhoidí go raibh an t-uafás oibre ag baint leis an scéim agus nach i gcónaí a bhí an t-am acu le tabhairt fluithi, go háirithe agus imeachtaí eile ar siúl i rith na bliana (A1; A9; A28; A29).

Is deacair forbairt mar is ceart a theacht ar scileanna scríbhneoireachta na ndaltaí mura bhfuil cleachtadh á dhéanamh orthu go rialta. De bharr a chasta agus atá próisis na scríbhneoireachta, ní mór deis a thabhairt do dhaltaí dul i ngleic leis na próisis sin ar bhonn rialta. Caithfear féin-éifeachtúlacht agus féinriar na ndaltaí a fhorbairt sa chur chuige céanna (Bandura, 1997; Walker, 2003). I gcás na scoile a raibh a gcuid daltaí ag scríobh go rialta, tuigeadh go raibh go leor ama ag baint leis an scéim Scríobh Leabhar ach go rabhthas ag dul i gcleachtadh air de réir a chéile. Níor breathnaíodh ar an scéim mar imeacht bliantúil sa scoil áirithe sin ach mar ghnáth-chleachtas ranga (A23).

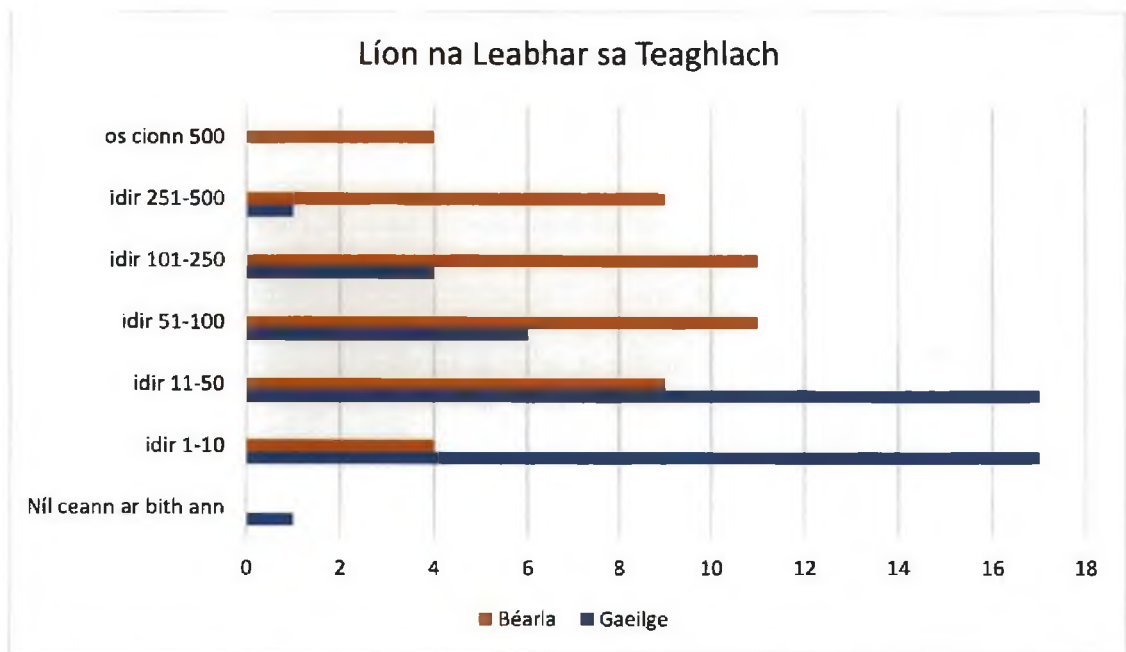
Cé go mb'fhéidir nach mbíonn an cur chuige áirithe sin ar siúl go rialta i bhformhór na scoileanna, léiríodh tuiscint ar thábhacht an chleachtaidh in agallaimh áirithe (A17; A28). Thagair príomhoide acu siúd do thábhacht na saoirse sa scríbhneoireacht ionas go mbeadh

deis ag daltaí forbairt a dhéanamh ar a gcuid samhlaíochta chomh maith le scileanna eile (A17). Bhraith roinnt príomhoidí go raibh easpa samhlaíochta le feiceáil i scríbhneoireacht na ndaltaí nó go raibh an tsamhlaíocht le sonrú níos treise sa Bhéarla de bharr go raibh siad in ann iad féin a chur in iúl níos fearr sa Bhéarla (A19; A22; A34). Tagraíodh arís in agallamh eile do thábhacht na léitheoireachta d'fhorbairt na samhlaíochta agus mhínigh an príomhoide gur thug léitheoireacht deis do dhaltáí cur lena gcuid smaointe agus lena dtuiscint ar ghnéithe éagsúla den saol (A18). Dúirt príomhoide áirithe go mbíodh an tsamhlaíocht níos treise i scríbhneoireacht dhaltáí na scoile nuair a bhíodh sé de nós acu a gcuid scéalta a scríobh sa bhaile i dteannta Mhamó agus Dheaideo (A22). Ba ghné shóisialta den litearthacht a bhí sa nós sin agus rinneadh forbairt ar theanga agus ar shamhlaíocht na ndaltaí dá bharr, gné ar cuireadh béim mhór uirthi i dtuairisc Goswami (2005). Is cinnte go dteastaíonn deis a thabhairt do dhaltáí an ghné shóisialta den scríbhneoireacht a chleachtadh sa seomra ranga ar bhonn rialta ionas go dtiocfaidh forbairt ar a samhlaíocht agus ar a gcumas teanga.

5.16. Litearthacht sa Bhaile

Rinneadh beagán pléite sna hagallaimh ar nósanna litearthachta theaghlaigh na ndaltaí. Bhí príomhoidí áirithe den tuairim nach raibh dóthain léitheoireachta á dhéanamh sa bhaile i gceachtar teanga (A5; A25). Luaigh na príomhoidí ríomhairí, teilifís, agus físeáin mar bhac ar an léitheoireacht i gcuid de na teaghlaigh (A5; A13). I gcás na dteaghlach a raibh léitheoireacht á déanamh leis na gasúir, ba léir nach mórán leabhar Gaeilge a bhí á léamh taobh amuigh den téacsleabhar scoile (A4; A21) agus gur beag leabhar Gaeilge a bhí ar fáil sna teaghlaigh sin (A3). Tagann an méid sin leis na figiúirí a bailíodh sa mheasúnacht náisiúnta ar an mBéarla, áit ar maíodh go mbíonn céatadán i bhfad níos ísle de leabhair Ghaeilge le fáil i dteaghlaigh Ghaeltachta ná mar a bhíonn leabhair Bhéarla (Shiel et al., 2011). Cuireadh an cheist sin, maidir le líon na leabhar sa teaghlach, ar thuismitheoirí an taighde páirce. Ba léir go raibh i bhfad níos mó leabhar Béarla le fáil sna tithe ná mar a bhí leabhair Ghaeilge (Ceistneoirí, 2014).

Figiúr 5.7. Líon na leabhar i dteaghlaigh na ndaltaí

D'áitigh príomhoidí áirithe go mb'fhéidir nach raibh mórán leabhar ag na daltaí sa bhaile i gceachtar teanga agus gur tugadh cuireadh do thuismitheoirí leabharlann na scoile a úsáid mar áis don teaghlach (A22; A25). D'fhéadfaí a mhaíomh go bhfuil baint ag líon na dteaghlach atá faoi mhíbhuntáiste lena laghad leabhar, i mBórla nó i nGaeilge, atá ar fáil sa teaghlach.

Tá sé tábhachtach go mbeadh ceangal láidir idir an scoil agus an teaghlach chun cur le scileanna litearthachta na ndaltaí. Tugann scoileanna áirithe treoir do thuismitheoirí do chur chun cinn na léitheoireachta sa bhaile ionas go mbeidh tuiscint ag thuismitheoirí ar roinnt de na straitéisí a d'fhéadfaí a úsáid chun tacú le forbairt na léitheoireachta sa bhaile (A7; A13; A14; A30). Bhí sé ar intinn ag scoil amháin scéim atá mar chuid den Chlár Críochnú Scoile a chur i bhfeidhm chun cabhrú le thuismitheoirí an litearthacht a chur chun cinn sa teaghlach (A23).

Bíonn ábhar léitheoireachta mar obair bhaile go minic i scoileanna an taighde seo agus bítear ag súil go gcuideoidh na thuismitheoirí leis na daltaí leis an léitheoireacht sin (A5; A6; A10; A28). Iarrtar ar thuismitheoirí an t-ábhar léitheoireachta a shíniú freisin ionas go dtuigtear go bhfuil tábhacht ag baint léi (A11; A12; A13; A15; A17; A23; A27). Ar ndóigh,

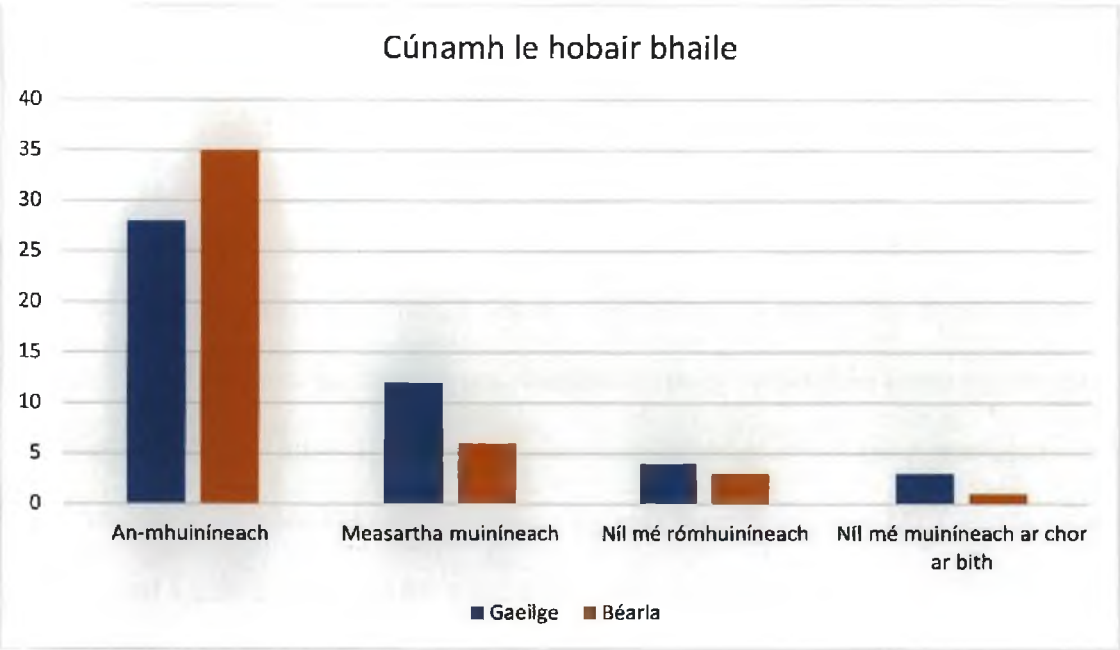
cosúil leis na daltaí, ní hé gach tuismitheoir a mbeidh suim acu sa léitheoireacht (A16).

D'fhéadfadh tionchar a bheith aige sin ar spreagadh an dalta freisin. Labhair príomhoide amháin ar dheacracht mhór a bhí ag dalta leis an léitheoireacht agus gur mhínigh an tuismitheoir nach raibh aon léamh á dhéanamh acu sa bhaile agus nár léadh don ghasúr riamh (A25).

Tuigeanann na príomhoidí ar fad an tábhacht atá le tacaíocht na dtuismitheoirí (A18) agus feictear an fiúntas atá le straitéisí ar nós léitheoireacht i gcomhpháirt sa scoil, go háirithe i gcás an teaghlaigh thuas nach bhfuil sé de chleachtadh acu a bheith ag léamh sa bhaile. Feictear sna hagallaimh seo freisin go raibh roinnt tuismitheoirí nach bhfuair an deis chéanna scolaíochta agus atá á fáil ag a gcuid gasúr agus go dtugann siad an-tacaíocht dá gcuid gasúr dá bharr (A16). Mhaígh na príomhoidí go n-aithníonn múinteoirí na daltaí sa rang a bhfuil cúnamh á fháil acu sa bhaile agus go mbíonn forbairt mhór á dhéanamh ar a gcuid scileanna dá bharr (A13; A31).

Níor pléadh nósanna scríbhneoireachta an teaghlaigh sna hagallaimh. Ba i dtaca leis an obair bhaile amháin a luadh cúrsaí scríbhneoireachta. Chreid príomhoide amháin go raibh go leor tuismitheoirí níos compordaí ag tabhairt cúnamh le hobair bhaile i mBéarla ná le hobair bhaile i nGaeilge (A35). Ón léargas a thugtar sna hagallaimh ar thaithí lucht Gaeltachta, idir óg agus sean, ar léitheoireacht agus scríbhneoireacht na Gaeilge, ní haon ionadh go mbeadh an scéal céanna amhlaidh i measc na dtuismitheoirí freisin. Léiríodh sna ceistneoirí a tugadh do thuismitheoirí an taighde páirce go raibh líon níos airde de na tuismitheoirí “an-mhuiníneach” agus iad ag tabhairt cúnamh dá gcuid gasúr leis an obair bhaile sa Bhéarla ná mar a bhí sa Ghaeilge (Ceistneoirí, 2014). Bhí líon níos airde tuismitheoirí freisin a dúirt nach raibh siad “muiníneach ar chor ar bith” agus cúnamh á thabhairt acu dá ngasúir sa Ghaeilge ná mar a bhí amhlaidh sa Bhéarla (Ceistneoirí, 2014).

Figiúr 5.8. Muinín na dtuismitheoirí agus cúnamh á thabhairt acu dá ngasúir lena n-obair bhaile

5.17. Teicneolaíocht agus Litearthacht

Bhí trealamh ríomhaireachta de chineál éigin i ngach scoil a ndearnadh agallamh inti. Luaigh príomhoidí áiseanna ar nós, an clár bán idirghníombach (A1; A15; A17; A18; A19; A20; A21; A24; A28; A30; A34), ríomhairí glúine (A1; A14; A27), ríomhairí speisialta (A20), amharcléiritheoirí (A21; A35), agus seomraí ríomhaireachta (A14; A15). Bhí scoil amháin a raibh an teicneolaíocht an-láidir inti agus gradam do Scoil Dhigiteach¹⁸ bronnta uirthi agus scoileanna eile nach raibh an oiread sin béime acu ar chúrsaí teicneolaíochta. Bhí scoileanna eile fós a raibh an teicneolaíocht á húsáid acu ach nár mhaith leo go mbeadh sí ina príomhais don mhúinteoireacht (A14; A18). Mhínigh príomhoidí freisin go raibh múinteoirí níos compordaí ná a chéile leis an teicneolaíocht ach nach raibh deacracht dá laghad ag na daltaí léi (A16; A18; A21; A34).

¹⁸ Ní luaitear tagairt anseo chun céannacht an rannpháirtí a chosaint.

Ba é an gearán ba mhó a bhí ag príomhoidí faoi chúrsaí teicneolaíochta ná na deacrachtaí móra a bhí acu leis an gcóras idirlín (A2; A3; A7; A29; A31; A35). Ní i gcónaí a bhí an tseirbhís ar fáil agus ba léir go raibh deacrachtaí leis an gcóras sa cheantar ina dtimpeall. Bhí na deacrachtaí céanna le fáil sna contaetha éagsúla a raibh na scoileanna seo suite. Tá sé fiordheacair ag daltaí forbairt a dhéanamh ar a gcuid scileanna sa litearthacht dhigiteach mura bhfuil na háiseanna cuí ar fáil dóibh. Léirítear tábhacht na litearthachta digití sa straitéis ar an litearthacht agus ar an uimhearthacht, ina bhfuil sé mar aidhm “An tuiscint ar thábhacht na litearthachta digití a mhéadú” (An Roinn Oideachais agus Scileanna, 2011a: 20). Is cosúil gur ar an litearthacht dhigiteach sa Bhéarla a bunaíodh an aidhm sin de bharr gur leis an mBéarla a luaitear an measúnú a dhéanfar air ach tá sé fíorthábhachtach go mbeadh forbairt á déanamh ar an litearthacht dhigiteach sa Ghaeilge freisin. Cothaíonn an t-idirlíon comhthéacs réalaíoch do dhaltaí ina mbeidh siad in ann litearthacht dhigiteach sa Ghaeilge a fhorbairt. Cuidíonn comhthéacs réalaíoch an idirlín le stádas agus cumhacht na teanga mionlaigh a threisiú sa seomra ranga.

D’áitigh príomhoidí áirithe gur bhain múinteoirí na scoile an-leas as cúrsaí teicneolaíochta chun an litearthacht sa Bhéarla a chur chun cinn (A6; A10; A12; A15). Bhí ceachtanna agus cuir i láthair *PowerPoint* ar fáil go flúirseach sa Bhéarla (A1; A15; A35). Duirt príomhoidí go raibh úsáid á baint as cluichí éagsúla, as áiseanna *Jolly Phonics*, agus as cláir ríomhaireachta eile chun forbairt a dhéanamh ar an litearthacht (A6; A14; A15; A16; A19; A20). Ba mhinic cead ag daltaí na cluichí ríomhaireachta a imirt nuair a bhí an obair críochnaithe acu.

Ba don chlósscríobh ba mhó a baineadh úsáid as ríomhairí don litearthacht i bhformhór na scoileanna (A5; A14; A17; A26; A28). Mhínigh na príomhoidí nach raibh an méid céanna áiseanna le fáil sa Ghaeilge, ach thagair cuid acu don iliomad áiseanna a bhí ar fáil ar líne chun cuidiú le múinteoirí a gcuid áiseanna féin a dhearadh (A6; A12; A19; A21). Chreid roinnt príomhoidí go raibh feabhas mór tagtha ar an méid ábhar a bhí ar fáil sa Ghaeilge le

blianta beaga anuas (A16; A35). Tagraíodh d'áiseanna ar nós *Vifax* (A11; A22); Scéal an Lae (ar TG4) (A3); ábhar ar *iTunes* (A12); E-leathanach na Gaeilge (A28; A30); ábhar *Shéideán Sí* (A34; A23); Raidió na Gaeltachta (A28); Aips sa Ghaeilge - Cúla 4 mar shampla (A4); agus scéim foghraíochta Mhuintearais atá ar dhlúthdhiosca (A5; A17; A19).

Má thugtar tús áite don Bhéarla in ábhar teicneolaíochta do chúrsaí litearthachta, tá seans ann go mbreathnóidh na daltaí ar an teanga sin mar theanga na cumhachta agus go gcuirfear lena ceannas i measc dhaltaí na scoile. Má fheictear don dalta go bhfuil spraoi agus tairbhe le baint as áiseanna teicneolaíochta sa Ghaeilge, d'fhéadfadh sé go gcuirfí le stádas na teanga i measc na ndaltaí agus go gcuirfeadh sé lena suim in ábhar eile sa teanga.

Bhí príomhoidí áirithe den tuairim go bhféadfaí tuilleadh úsáide a bhaint as an teicneolaíocht chun nasc a chruthú idir scoileanna na Gaeltachta. Miníodh in agallamh amháin go mbíodh grúpa múinteoirí sa cheantar ag teacht le chéile chun cuir i láthair *PowerPoint* a dhearadh agus a roinnt lena chéile (A6). B'éasca do na múinteoirí sin an t-ábhar a roinnt de bharr na haithne a bhí acu ar a chéile. Ach ní i gcónaí a bhíonn sé éasca ag múinteoirí Gaeltachta ábhar a roinnt de bharr a fhad ó chéile agus atá scoileanna, chomh maith leis an easpa ceangail a bhíonn ag go leor de na scoileanna sin lena chéile. Mhol príomhoide amháin go mba áisiúil an ní é gréasán a bheith ar fáil dóibh chun ábhar a roinnt lena chéile (A12). Mhol príomhoide eile nasc a chruthú idir scoileanna agus úsáid á baint as áis ar nós *Skype* (A4). Cé gur mhaith an smaoineamh é, ba dheacair ag gach scoil páirt a ghlacadh ann de bharr na ndeacrachtaí a bhíonn acu leis an gcóras idirlín.

5.18. Áiseanna - Leabharlann

Bhí leabharlann sna seomraí ranga ag formhór na scoileanna (A1; A2; A3; A4; A7; A8; A9; A10; A11; A12; A13; A16; A18; A19; A20; A24; A26; A27; A28; A29; A30; A31; A35). Bhí scoileanna áirithe a raibh seomra leabharlainne acu sa scoil nó a raibh seomra leabharlainne chomh maith le leabharlann sna seomraí acu (A5; A6; A7; A14; A15; A17;

A19; A21; A22; A25; A32; A33; A34). Baineadh leas as cárta leabharlainne i gcuid de na scoileanna agus réitíodh áit chompordach do dhaltáí don léitheoireacht i scoileanna áirithe freisin (A6; A22; A32; A33).

D'áitigh príomhoidí go raibh meascán ábhar sna leabharlanna (A1; A4; A6; A9; A10; A11; A13; A16; A21; A22; A24; A25) ach luaigh roinnt príomhoidí ceannas an Bhéarla in ábhar na leabharlann (A5; A13; A15; A22; A30). Dúirt príomhoide amháin gur síleadh gur 25% de leabhair na leabharlainne a bhí i nGaeilge (A30). Rinne príomhoidí áirithe tagairtí don fheabhas mór a bhí tagtha ar an ábhar a bhí ar fáil don Ghaeilge (A16; A23), agus bhí scoileanna ann a raibh infheistíocht mhór déanta acu i leabhair Ghaeilge le blianta beaga anuas (A8; A23; A28). Mhaígh príomhoidí áirithe gur cuireadh béim ar shuimeanna na ndaltaí agus leabhair á roghnú don leabharlann agus rinneadh iarracht leabhair a fháil a spreagfadh na daltaí chun léitheoireachta (A2; A9).

Baineadh leas as siopaí leabhar (A8; A11; A18; A12; A24; A25; A27), Aonach Leabhair (A6; A9), Club Leabhar (A24; A28; A31; A35), an tÁisaonad (A7; A29), COGG (A7; A29; A30), agus comhdhálacha éagsúla (A34) chun ábhar na leabharlainne a bhailiú. Bhí roinnt scoileanna ar bhronn siopaí, leabharlanna, nó tuismitheoirí, ábhar orthu don leabharlann (A30; A34). Thagair príomhoide amháin don easpa sladmhargaidh a bhíonn ar fáil do leabhair Ghaeilge, "... bíonn costas ar na leabhartha Gaeilge ... ní bhfaighidh tú na leabhartha Gaeilge ar mhargadh rómhinic ... beidh sladmhargadh ar na leabhartha agus gheobhaidh tú ceann ar 3.99, ní bhfaighidh tú é sin sa nGaeilge" (A12). Míníodh i scoileanna eile gur baineadh úsáid as dearbháin a bronnadh ar scoileanna do *World Book Day* chun leabhair a cheannach don scoil (A18; A28). Cuirtear leabharlann taistil ar fáil do roinnt scoileanna ag tréimhsí éagsúla den bhliain (A1; A2; A5; A8; A11; A22; A24; A27). Luaigh príomhoidí ceannas an Bhéarla san ábhar a bhí ar fáil sa leabharlann taistil.

Tugadh cuairt ar an leabharlann ba ghaire don scoil ó am go chéile, go háirithe agus imeachtaí ar siúl inti (A2; A7; A13; A16; A18; A19; A21; A33). Bhí príomhoidí áirithe den tuairim go dtabharfaí cuairt ar an leabharlann ba ghaire i bhfad níos minice murach a fhad agus a bhí an leabharlann ón scoil, chomh maith leis an gcostas, agus an t-am a bhí ag teastáil chun na daltaí a thabhairt chomh fada léi (A5; A21; A25).

Tá tábhacht áirithe ag baint le réimse na leabhar atá ar fáil do dhaltai sna scoileanna ionas go mbeidh deis acu leabhair a roghnú a mbeadh suim acu féin iontu. Chuirfeadh réimse leathan, idir theanga, ábhar, agus seánraí, go mór le cur chun cinn na litearthachta sa scoil (Shanahan et al., 2010).

5.19. An Pobal agus Litearthacht

Thug príomhoidí i riar mhaith scoileanna le fios go raibh baint mhór ag an bpobal áitiúil le cúrsaí litearthachta sa scoil. Cuireadh scríbhneoirí áitiúla ar fáil do scoileanna faoi scéimeanna éagsúla chun tacaíocht agus comhairle a chur ar dhaltai agus iad i mbun pinn (A2; A3; A5; A9; A11; A12; A13; A15; A16; A17; A18; A19; A20; A22; A25). Ba scéimeanna pobail den chuid is mó a bhí sna scéimeanna sin agus baineadh an-tairbhe go deo astu. Faraor, ní ann níos mó do Phléaráca, an eagraíocht ba mhó a luadh leis an scéim scríbhneoireachta.

Cuirtear scéalaithe áitiúla ar fáil do na scoileanna le bheith ag obair leis na daltaí (A2; A5; A6; A17; A19; A24; A26; A27; A28). Bíonn deis ag na daltaí scéalta a chloisteáil nó bíonn orthu aithris a dhéanamh ar na scéalta a insíonn na scéalaithe. Cuirtear comórtais ar siúl i gceantair áirithe ina mbíonn daltaí ag aithris scéalta ón mBéalóideas (A7). Is cinnte go gcuireann imeachtaí den chineál sin go mór lena scileanna litearthachta agus lena gcuid samhlaíochta.

Déantar iarracht nasc a chruthú freisin idir an scoil agus an pobal áitiúil ó thaobh chúrsaí cultúir agus oidhreachta de. Bíonn obair thionscnaimh ar siúl i scoileanna áirithe a bhíonn bunaithe ar an gceantar áitiúil (A4; A12) nó tugtar cuireadh do dhaoine áitiúla teacht

chun cainte leis na daltaí faoi ghnéithe éagsúla den chultúr áitiúil nó faoina gceird féin mar fhilí nó scríbhneoirí (A10; A24; A33). Tarraingítear ar chistí eolais na ndaltaí nuair a dhéantar nasc leis an teaghlach agus leis an bpobal áitiúil (Moll et al., 1992). Cuireann na gníomhaíochtaí le suim na ndaltaí sna tionscnaimh a bhíonn á gcur i dtoll a chéile acu, de bharr go bhfuil nasc acu leis an ábhar.

Bhí rian na hoidhreacht agus an chultúir le feiceáil in imeachtaí eile a raibh na scoileanna ag glacadh páirte iontu. Glacadh páirt i gcomórtais ar nós an agallaimh beirte agus an lúibín ag Féile an Oireachtais agus i bhféilte eile nach í (A6; A7; A10; A26; A27) agus cuireadh seó ardáin ar siúl i scoil áirithe do Choirm Ghael Linn (A31). Tagraíodh freisin do chomórtais filíochta a raibh scoileanna áirithe páirteach iontu (A7; A31). Cuireadh amhránaíocht ar an sean-nós ar fáil i gcuid de na scoileanna, cur chuige a chuireann go mór le saibhreas agus cumas na ndaltaí sa Ghaeilge (A21; A24; A27; A28). Ba í an drámaíocht an ghné ba láidre i dtromlach na scoileanna (A2; A3; A5; A6; A9; A11; A16; A17; A19; A21; A23; A24; A27; A31). Cuireadh duine ar fáil i scoileanna áirithe chun cuidiú leis na daltaí lena gcuid drámaí agus ghlac roinnt scoileanna páirt i bhFéile na Scoildrámaíochta.

Ba léir gur chreid na príomhoidí go raibh fiúntas ag baint leis na himeachtaí sin mar chuid d'fhorbairt na litearthachta, de bharr na forbartha a bhí á déanamh ar shamhlaíocht, ar theanga, agus ar thuiscintí na ndaltaí ar ábhair éagsúla. Bhí fiúntas le feiceáil freisin san aoi nó sa saineolaí a cuireadh ar fáil chun cuidiú leis na daltaí: "... d'éirigh go maith leo agus rud ar bith do na rudaí sin bíonn siad go maith" (A21). Mhínigh príomhoide amháin gur ceal airgid ba chúis nár cuireadh tuilleadh imeachtaí mar iad ar siúl (A22).

5.20. Conclúid

Tugadh léargas sa chéad chuid den chaibidil seo ar chomhdhéanamh na scoileanna agus ar nósmaireacht teanga na ndaltaí. Is léir ó na hagallaimh go dtagann athrú ar nósmaireacht teanga na ndaltaí ó bhliain go bliain agus go bhfuil éagsúlacht sna scoileanna

maidir le teanga na litearthachta sna luathbhlianta. Rinneadh cur síos ar an bhforbairt ghairmiúil a bhíonn ar fáil do mhúinteoirí ó thaobh na litearthachta de agus an claonadh i dtreo na cuir chuige traidisiúnta san fhorbairt sin. Léiríodh sa dara cuid den chaibidil go raibh níos mó suime ag daltaí i léitheoireacht an Bhéarla ná léitheoireacht na Gaeilge agus gur síleadh go raibh cumas níos airde acu i scríbhneoireacht an Bhéarla ná scríbhneoireacht na Gaeilge chomh maith. Míníodh cuid de na cleachtais a bhí ar siúl sna seomraí ranga chun forbairt a dhéanamh ar scileanna léitheoireachta agus scríbhneoireachta sa Ghaeilge agus tugadh suntas do cheannas an Bhéarla ó thaobh áiseanna agus acmhainní de. Cruthaítear nasc i gcuid mhór de na scoileanna leis an bpobal áitiúil agus le cultúr agus nósanna na háite.

Tagann an fhianaise a bailíodh don chaibidil seo leis an bhfianaise starógach i dtaobh léitheoireacht agus scríbhneoireacht na Gaeilge i measc dhaltaí na Gaeltachta. Is léir go gcreideann príomhoidí agus tuismitheoirí an taighde seo go bhfuil cumas níos airde ag daltaí na scoileanna i litearthacht an Bhéarla i gcomparáid le litearthacht na Gaeilge, beag beann ar theanga an teaghlaigh. Rinneadh iarracht aghaidh a thabhairt ar dhúshlán amháin acu siúd, an scríbhneoireacht, sa taighde seo agus tugtar léargas ar a thoradh sin sa chéad chaibidil eile.

6. Anailís ar an Taighde Feidhmeach

Déantar cur síos ag tús na caibidle seo ar an bhforbairt ghairmiúil a cuireadh ar fáil do mhúinteoirí an taighdeoir seo. Pléitear an tionchar a bhí ag an bhforbairt ghairmiúil a cuireadh ar fáil ar chleachtas na múinteoirí féin. Breathnaítear freisin ar an tionchar a bhí ag an bhforbairt ghairmiúil ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí. Tugtar léargas ar dhearcadh na múinteoirí maidir leis an gcaoi ar leagadh amach an fhorbairt ghairmiúil agus ar an gcaoi ar chuidigh sé leo agus cur chuige nua don scríbhneoireacht á chur i bhfeidhm acu. Léirítear an tionchar a bhí ag an gceardlann scríbhneoireachta ar na daltaí bunaithe ar dhearcadh na múinteoirí, ar dhearcadh na ndaltaí féin, agus ar phíosáí scríbhneoireachta na ndaltaí.

6.1. Struchtúr na Forbartha Gairmiúla

Beartaíodh deich gceardlann oiliúna ar fad a reáchtáil do mhúinteoirí an taighde, cúig cinn roimh an Nollaig, agus cúig cinn eile tar éis na Nollag. Bhí freastal maith ar na ceardlanna oiliúna do mhúinteoirí ón tréimhse idir mhí Mheán an Fhómhair go mí na Nollag. Níor éirigh chomh maith céanna leis na ceardlanna oiliúna tar éis na Nollag. Níorbh fhéidir le formhór na múinteoirí freastal ar na ceardlanna oiliúna sin agus beartaíodh an dá cheardlann dheireanacha a chur ar ceal. Bhí tacaíocht á cur ar fáil do na múinteoirí le linn an ama ar fad. Seoladh nascanna chucu chuig suíomhanna gréasáin úsáideacha agus cuireadh ábhar ar fáil dóibh i nGaeilge a thacaigh leis na cleachtais agus na straitéisí a bhí á gcur ar a súile dóibh.

Bhain dhá chuid leis an gcéad cheardlann a reáchtáladh le múinteoirí an taighde: (a) eolas a sholáthar do na múinteoirí maidir leis an taighde féin agus a ról féin sa taighde; agus (b) plé a dhéanamh ar na cleachtais teagaisc a bhí á n-úsáid ag na múinteoirí don scríbhneoireacht. Tugadh deis do mhúinteoirí ceisteanna a chur ar an áisitheoir agus míníodh dóibh an tacaíocht a chuirfí ar fáil dóibh agus iad ag cur an chleachtais nua scríbhneoireachta i bhfeidhm (leathanach *Dropbox* mar shampla). Iarradh ar mhúinteoirí ceistneoir a líonadh faoina gcleachtas teagaisc don scríbhneoireacht i mBéarla agus i nGaeilge. Bhailigh an t-

áisitheoir na ceistneoirí sin ag deireadh na ceardlainne. Cuireadh grúpa múinteoirí Rang a Dó agus grúpa múinteoirí Rang a Cúig le chéile le linn na ceardlainne agus tugadh deis dóibh plé a dhéanamh ar shuimeanna, ar mheonta, agus ar chaighdeán na ndaltaí i scríbhneoireacht na Gaeilge. Rinneadh plé ar na téamaí sin leis an ngrúpa ar fad ina dhiaidh sin. Míníodh do na múinteoirí ag deireadh na ceardlainne go mbeadh samplaí ag teastáil de scríbhneoireacht na ndaltaí don taighde agus iarradh orthu am a chur ar leataobh sa rang chun deis a thabhairt do dhaltaí píosa a scríobh ar a rogha topaic.

Bhí an Dr. Eithne Kennedy i láthair ag an dara ceardlann oiliúna. Ba i mBéarla a reáchtáladh an cheardlann oiliúna.¹⁹ Mhínigh an Dr. Kennedy do na múinteoirí céard a bhí i gceist leis an gceardlann scríbhneoireachta agus rinne sí cur síos ar leagan amach na ceardlainne (mioncheacht, scríobh/comhdháil, ag roinnt scéalta le chéile). Mhol sí do na múinteoirí na ceardlanna scríbhneoireachta a reáchtáil gach lá ar feadh 40 nóiméad agus thaispeáin sí físeáin dóibh de cheardlann scríbhneoireachta á cur i bhfeidhm i seomra ranga in Éirinn. Anuas air sin, mhol sí do na múinteoirí cloí le seánra na scéalaíochta ar dtús go dtí go mbeadh cleachtadh ag na múinteoirí agus na daltaí ar leagan amach na ceardlainne. Labhair sí ar an tábhacht a bhain le léitheoireacht agus leabhair bharántúla chun léiriú a dhéanamh ar ghnéithe éagsúla den scríbhneoireacht. Chuir sí samplaí ar fáil do na múinteoirí i mBéarla de mhioncheachtanna éagsúla agus d'ullmhaigh an t-áisitheoir sampla i nGaeilge bunaithe ar an gcur chuige céanna. Mhínigh sí do na múinteoirí go mbeadh sé níos tairbhí, de réir na teoirice, ceartúcháin agus profáil a fhágáil ar lár ar feadh roinnt seachtainí go dtí go mbeadh an píosa scríbhneoireachta á fhoilsiú ag na daltaí. D'áitigh sí go bhféadfaí treoir a thabhairt do na daltaí le linn am comhdhála agus go gcuideodh an cleachtas sin leis na daltaí forbairt a dhéanamh ar a gcuid scríbhneoireachta. Labhair an Dr. Kennedy ar an mbuntáiste a bhain le fillteáin a bheith ag na daltaí a mbeadh siad in ann a gcuid mioncheachtanna, píosaí scríbhneoireachta,

---

¹⁹ Is i mBéarla a reáchtáladh na ceardlanna oiliúna ar fad leis an Dr. Kennedy.

agus áiseanna eile a bheadh úsáideach don scríbhneoireacht a chur iontu. Mhínigh sí gur chuidigh fillteán mar é le neamhspleáchas an dalta sa cheardlann scríbhneoireachta agus bheartaigh an t-áisitheoir gnáthfhillteán A4 a chur ar fáil do gach dalta a bhí rannpháirteach sa taighde.

Ba iad na múinteoirí agus an t-áisitheoir a tháinig le chéile don tríú ceardlann oiliúna. Luaigh múinteoirí na ceardlainne easpa éagsúlachta san ábhar léitheoireachta a bhí ar fáil sa Ghaeilge sa dara ceardlann oiliúna agus d'áitigh siad go mbeadh sé níos deacra acu mioncheachtanna a bhunú ar na leabhair dá bharr. Baintear leas as leabhair bharantúla sa mhioncheacht chun gné faoi leith den scríbhneoireacht, mar shampla ceird, scil nó próiseas na scríbhneoireachta, a thaispeáint do na daltaí. Tugann na ceachtanna seo tacaíocht do na daltaí agus iad ag iarraidh a gcuid smaointe don scríbhneoireacht a fhorbairt. Rinneadh iarracht dá réir, réimse leathan leabhar a chur ar fáil do mhúinteoirí sa tríú ceardlann oiliúna a bheadh úsáideach do na mioncheachtanna. Tugadh deis do na múinteoirí leabhair a thabhairt leo ar iasacht dá mba mhian leo. Úsáideadh cuid de na leabhair sin chun léiriú a dhéanamh ar an gcaoi ar féidir tús a chur le scéal nó an chaoi ar féidir leas a bhaint as poncaíocht chun forbairt a dhéanamh ar scéal.

Tugadh leathanach do mhúinteoirí a raibh ceisteanna air a bhain le cur i bhfeidhm na ceardlainne agus ar na háiseanna a d'úsáid siad chun na mioncheachtanna a chur i dtoll a chéile. Labhair na múinteoirí ar na buntáistí agus ar na dúshláin a tháinig chun cinn sa cheardlann scríbhneoireachta. Thug an taighdeoir agus na múinteoirí a gcuid tuairimí agus moltaí féin maidir leis na dúshláin agus rinneadh iarracht leigheas a fháil ar na dúshláin sin. D'áitigh roinnt múinteoirí nár éirigh leo gach gné de leagan amach na ceardlainne scríbhneoireachta a chur i bhfeidhm agus beartaíodh go ndéanadh gach múinteoir iarracht an chuid den cheardlann scríbhneoireachta a bhain le roinnt scéalta a chur i bhfeidhm roimh an gcéad teacht le chéile eile.

Bhí an Dr. Eithne Kennedy i láthair ag an gceathrú ceardlann oiliúna. Phléigh an t-áisitheoir na dúshláin agus na deacrachtaí a luaigh na múinteoirí sa tríú ceardlann leis an Dr. Kennedy roimh an gceathrú ceardlann oiliúna. D’ullmhaigh an Dr. Kennedy ábhar na ceardlainne bunaithe ar ar pléadh. Labhair sí faoi bhainistíocht ama don cheardlann scríbhneoireachta agus an tábhacht a bhí le gach gné den cheardlann a bheith á dhéanamh ar bhonn rialta. Rinne sí plé ar na mioncheachtanna agus bhain sí leas as leabhair bharantúla i mBéarla chun samplaí éagsúla a léiriú. Thagair sí freisin do na póstaer nó na cairteacha daingnithe a d’fhéadfaí a dhearadh chun léiriú a dhéanamh ar an eolas a d’eascair as mioncheachtanna a bhí á ndéanamh sa cheardlann scríbhneoireachta. D’áitigh sí go mbeadh sé úsáideach na cairteanna sin a bheith ar bhalla an tseomra le haghaidh cuidiú leis na daltaí agus iad i mbun pinn.

Thaispeáin an Dr. Kennedy roinnt samplaí do na múinteoirí de chaighdeán scríbhneoireachta daltaí a bhí ag glacadh páirte i gceardlann scríbhneoireachta rialta i scoil eile. Thug na samplaí léargas do na múinteoirí ar an bhfeabhas a thagann ar an scríbhneoireacht nuair a chuirtear na gnéithe éagsúla den cheardlann i bhfeidhm. Phléigh sí cúrsaí profála sa cheardlann seo freisin. Mhínigh sí gurbh ann do bhealaí éagsúla le haghaidh neamhspleáchas a chothú sna daltaí agus iad ag réiteach a gcuid píosaí scríbhneoireachta. Thug an Dr. Kennedy samplaí do na múinteoirí de na comharthaí a d’fhéadfaí a úsáid don phrofáil, a chuideodh le daltaí gnéithe dá gcuid scríbhneoireachta a cheartú. Chuir an t-áisitheoir leagan Gaeilge den sampla sin ar fáil i nGaeilge ar *Dropbox*. Cuireadh an réimse leabhar a taispeánadh do mhúinteoirí sa tríú ceardlann oiliúna ar fáil sa cheardlann seo freisin agus tugadh deis do mhúinteoirí leabhair nua a thabhairt leo dá mba mhian leo.

Ba é an cúigiú ceardlann oiliúna, an ceann deireanach roimh bhriseadh na Nollag. Tháinig na múinteoirí agus an t-áisitheoir le chéile chun dul chun cinn na ceardlainne scríbhneoireachta a phlé. Cuireadh liosta ceisteanna ar fáil do na múinteoirí chun plé a spreagadh ar na gnéithe éagsúla den cheardlann scríbhneoireachta. D’éirigh le múinteoirí

áirithe triail a bhaint as cuid de na gnéithe nach raibh á gcur i bhfeidhm acu roimhe sin agus roinn siad a gcuid iarrachtaí leis na múinteoirí eile. Labhair na múinteoirí faoi áiseanna éagsúla a bhí á n-úsáid acu chun mioncheachtanna a ullmhú agus pléadh an tábhacht a bhain le daltaí a bheith ag roinnt scéalta lena chéile. Anuas air sin, phléigh an t-áisitheoir critéir mheasúnaithe don scríbhneoireacht leis na múinteoirí. Tugadh píosaí scríbhneoireachta éagsúla do na múinteoirí le ceartú agus aithníodh na critéir a bhí á n-úsáid ag na múinteoirí féin chun na píosaí a mheas. Mhol an t-áisitheoir do mhúinteoirí critéir eile, ar nós stíl an scríbhneora, forbairt smaointe, agus eagrúchán an phíos a chur san áireamh don mheasúnú agus thug sí treoir do na múinteoirí faoi na bealaí a bhféadfadh na daltaí na scileanna sin a chleachtadh sa cheardlann scríbhneoireachta.

Ba í an séú ceardlann oiliúna an chéad cheardlann tar éis saoire na Nollag. Níor éirigh ach le múinteoir amháin freastal ar an gceardlann oiliúna leis an taighdeoir. Beartaíodh leanúint ar aghaidh leis an gceardlann oiliúna agus pléadh na gnéithe a raibh deacrachtaí ag an múinteoir sin leo agus an cheardlann scríbhneoireachta á cur i bhfeidhm sa rang. Baineadh leas as sampla d'fhillteáin na ndaltaí chun plé a dhéanamh ar na gnéithe a bhféadfaí forbairt a dhéanamh orthu. Ba léir gur beag forbairt a bhí á déanamh ag cuid de na daltaí ar a gcuid scéalta mar sin mhol an t-áisitheoir cleachtais áirithe a chur i bhfeidhm sa cheardlann scríbhneoireachta a chuideodh le daltaí forbairt a dhéanamh ar a gcuid scéalta.

Tugadh cuireadh ar ais don Dr. Kennedy don seachtú ceardlann oiliúna. Chuir go leor múinteoirí in iúl don taighdeoir nach mbeidís in ann freastal ar an gceardlann oiliúna agus is beirt mhúinteoirí a bhí i láthair. Bhí plé ginearálta ag na múinteoirí leis an saineolaí maidir leis an nGaeilge agus an curaclam teanga a bhí á ullmhú chomh maith le cén chaoi a raibh ag éirí leo an cheardlann scríbhneoireachta a chur i bhfeidhm. Labhair na múinteoirí ar na straitéisí agus na cleachtais éagsúla a bhí foghlamtha agus curtha i bhfeidhm acu de bharr na gceardlann do mhúinteoirí. Rinne an Dr. Kennedy plé ar chleachtais eile a d'fhéadfaí a úsáid mar chuid den cheardlann scríbhneoireachta a chuideodh le forbairt scríbhneoireachta na

ndaltaí. Cuireadh ábhar léitheoireachta ar fáil do na múinteoirí a bhain leis na topaicí a bhí faoi chaibidil. Labhraíodh faoin tinreamh íseal a bhí ag na ceardlanna oiliúna do mhúinteoirí tar éis na Nollag ach cinneadh leanúint ar aghaidh leis na ceardlanna oiliúna.

Tugadh cuireadh don eagraíocht Breacadh chuig an ochtú ceardlann oiliúna. Cé gur eagraíodh an cheardlann do mhúinteoirí an taighde, tugadh cuireadh do mhúinteoirí eile a bhí i scoileanna mhúinteoirí an taighde chuig an gceardlann áirithe seo. Is acmhainn aosoideachais é Breacadh a bunaíodh sa bhliain 2000 mar thacaíocht don chóras oideachais na Ghaeltachta a bhfuil sé de chúram orthu cúrsaí traenála agus áiseanna teagaisc a fhorbairt i nGaeilge.

Rinne ionadaithe ón eagraíocht cur i láthair ar an gclár idirghabhálach dar teideal *Mar a Déarfá* a bhí á ullmhú ag an eagraíocht chun tacaíocht a thabhairt do mhúinteoirí tabhairt faoi mhúineadh na fónaice don chainteoir dúchais Gaeilge. Mhínigh siad go raibh an clár á chur in oiriúint do na trí mhórchanúint ach go mbeadh eolas breise ar fáil do chanúintí éagsúla a bhfuil gaol acu leis na mórchanúintí sin. Ainneoin gur ar an aosoideachas atá an clár dírithe, phléigh na hionadaithe an úsáid a d'fhéadfaí a bhaint as an gclár i mbunscoileanna Gaeltachta.

Thaispeáin ionadaithe Bhreacadh an t-ábhar tacaíochta a bhí á ullmhú acu do na múinteoirí. Chloígh siad le canúint Chonnacht agus an t-ábhar á phlé. Rinneadh obair ghrúpa mar chuid den cheardlann freisin. Thug siad uirlis mheasúnaithe, a úsáidtear chun leibhéal an fhoghlaimora a mheas, agus sampla de phíosa scríbhneoireachta do gach grúpa. Mhínigh na hionadaithe do na múinteoirí gur féidir an uirlis mheasúnaithe a úsáid chun na bearnaí eolais ó thaobh na fónaice a aimsiú. D'iarr siad ar na grúpaí measúnú a dhéanamh ar an bpíosa scríbhneoireachta bunaithe ar an uirlis mheasúnaithe. Bhí neart deiseanna ag múinteoirí ceisteanna a chur faoin ábhar agus chuir na hionadaithe pacáistí eolais ar fáil do gach múinteoir. Mhínigh na hionadaithe do na múinteoirí nach raibh an t-ábhar ar fad curtha le chéile fós ach go mbeadh gach rud ar fáil ar an suíomh gréasáin in am trátha.

6.2. Tairbhe na Forbartha Gairmiúla

D’áitigh na múinteoirí féin gur bhain siad tairbhe as an leagan amach a bhí ar an bhforbairt ghairmiúil, “Thaitin sé iontach liom” (Agallamh a Ceathair (A4), 2015)²⁰, “Ó cheap mise go raibh na seisiúin thar cionn, iontach ceart, ní fios céard a fuair mé féin go pearsanta amach as” (A2), “Bhain mé go leor buntáiste as agus d’fhoghlaim mé go leor as” (A3), “... *overall* bhí sé an-an-mhaith” (A1).

Dúirt múinteoirí an taighde seo go raibh teacht le chéile na múinteoirí féin ar cheann de na buntáistí a bhain le struchtúr na forbartha gairmiúla a leagadh amach dóibh. Ba léir nach mbíodh deis ag na múinteoirí teacht le chéile go rialta ar bhonn proifisiúnta agus gur thaitin sé leo gur tugadh an deis sin dóibh sa taighde seo (A5; A1; A4; Dialann Taighde, 2014). Léiríodh i dtaighde Quick et al. (2009) gur thaitin sé leis na múinteoirí deis phléite a bheith acu le chéile ar ábhar agus ar chleachtas ranga chomh maith le machnamh a dhéanamh ar an méid a bhí foghlamtha acu le chéile. Bhain siad tairbhe as an bplé a bhí acu le chéile de bharr an mheasa a bhí acu ar thuairimí a chéile (Quick et al., 2009). Bhí múinteoirí an taighde seo breá sásta tuairimí na múinteoirí eile a chloisteáil agus chonacthas go raibh meas acu ar thuairimí a chéile: “Bhain mé an oiread as agus bhí sé iontach cloisteáil ó na múinteoirí eile fiú, go raibh muid ag caint le chéile agus céard a d’oibrigh do dhaoine eile agus chuile rud” (A1).

Tugtar léargas níos grinne ar an tionchar a bhí ag tuairimí mhúinteoirí an taighde ar a chéile i gcomhrá amháin a bhí acu sna ceardlanna oiliúna a reáchtáladh dóibh (Dialann Taighde, 2014). Nuair a chonaic múinteoirí áirithe an fiúntas a bhí le baint as gnéithe éagsúla den cheardlann scríbhneoireachta, roinn siad an t-eolas sin le múinteoirí eile ag na ceardlanna oiliúna (Dialann Taighde, 2014). Ba léir go raibh tionchar ag an bplé sin ar chleachtas

---

²⁰ Tugtar uimhir do gach agallamh a rinneadh leis na múinteoirí a ghlac páirt sa taighde. Ní luaitear ach uimhir an agallamh as seo amach.

múinteoirí eile i bhfianaise a mhéad acu a bhain triail as a raibh molta (Dialann Taighde, 2014).

Léirítear in Birman et al. (2000) go mbíonn buntáiste le baint as múinteoirí ón scoil nó ón rang céanna a thabhairt le chéile don fhorbairt ghairmiúil de bharr go mbeadh cosúlachtaí idir na gnéithe a bheadh á bplé acu. Tugadh an deis sin do mhúinteoirí an taighde seo agus bhí cosúlachtaí agus difríochtaí á dtabhairt faoi deara acu:

Bhí sé an-tábhachtach ... bhí mé ag feiceáil rudaí nach raibh *eh*, nach raibh ag gabháil ar aghaidh againn féin, nó rudaí a bhí ag gabháil ar aghaidh againn féin nach raibh sna scoileanna eile ... Ach tá sé suimiúil feiceáil nach é an rud céanna atá ag gabháil ar aghaidh i chuile scoil (A2).

Ba oscailt súl a bhí sna ceardlanna oiliúna don mhúinteoir sin de bharr go bhfacthas dó go raibh cleachtais dhifriúla ar siúl i scoileanna éagsúla.

Ní i gcónaí a bhí sé éasca ag múinteoirí freastal a dhéanamh ar na ceardlanna oiliúna tar éis na scoile de bharr dualgaisí eile. Thuig múinteoirí nach mbeifí in ann am a roghnú a d'fheilfeadh do chuile dhuine (A4). Bhí múinteoir amháin den tuairim gur tar éis na scoile ab fhearr do mhúinteoirí a theacht le chéile de bharr nach mbeifí ag súil go mbeadh mórán freastail á dhéanamh ar cheardlanna ar an Satharn agus go raibh an méid a bhí déanta ag an gceardlann oiliúna "... fós i do mheabhair saghas, nuair atá tú ag plé leis an lá dar gcionn" (A5). Bhí múinteoir eile den tuairim go raibh na ceardlanna oiliúna beagáinín fada agus go raibh sé tuirsiúil tar éis lá scoile (A1). Tar éis dul i gcomhairle le múinteoirí sa chéad chúpla seachtain, cuireadh tús leis na ceardlanna oiliúna níos luaithe ná mar a bhí beartaithe ar dtús. Ba athrú é sin a chuidigh leis an mhúinteoir áirithe sin: "... thosaigh muid níos túisce, bhí muid á dhéanamh ag leathuair théis a trí agus cinnte bhí sé sin níos fearr" (A1).

Níor reáchtáladh ach trí cheardlann tar éis na Nollag, cé go raibh cúig cinn leagtha amach, rud a chuir díomá ar mhúinteoirí áirithe (A2). Níor fheil na ceardlanna oiliúna a

leagadh amach do mhúinteoirí tar éis na Nollag do chuile dhuine agus rinne na múinteoirí tagairt do chúiseanna éagsúla maidir leis an líon íseal daoine a bhí in ann freastal orthu (A5). Bhí múinteoirí Rang a Cúig gnóthach leis an gCóineartú a bhí ar siúl i roinnt de na scoileanna (A6; A4). Mhínigh múinteoir eile go raibh cúrsaí forbartha gairmiúla eile ar siúl i rith sheachtain na ceardlainne freisin agus go mba dheacair freastal orthu ar fad (A6). Luaigh múinteoirí cúramaí baile agus cúrsaí pearsanta ar na cúiseanna nach raibh siad in ann freastal ar na ceardlanna oiliúna (A4; A1; A6; A5).

Ba léir go raibh go leor de na múinteoirí den tuairim go mbíonn i bhfad níos mó gníomhaíochtaí breise ar siúl sna scoileanna tar éis na Nollag agus go mb'fhearr díriú ar an tréimhse idir Meán Fómhair agus an mí na Nollag do theacht le chéile na múinteoirí (A4; A3). Mar réiteach ar an bhfadhb, mhol múinteoir amháin go bhféadfaí a theacht le chéile níos minice roimh an Nollaig agus nach mbeadh i gceist ach uair sa téarma tar éis na Nollag (A4). Cé gur luaigh múinteoir amháin go bhféadfaí am a thabhairt do mhúinteoirí taobh istigh d'uaireanta scoile chun díriú ar an bhforbairt ghairmiúil, cheap sé go mbeadh sé deacair é sin a dhéanamh i gcás scoileanna beaga le beirt nó triúr múinteoirí ranga de bharr nach mbeadh daoine ar fáil chun seasamh isteach sa rang dóibh (A1).

6.2.1. Saineolaithe agus an taighdeoir. Bhí na múinteoirí an-tógtha leis an eolas agus leis na samplaí a chuir an Dr. Eithne Kennedy ar fáil dóibh (A1; A3; A5). D'fháiltigh siad roimh eolas agus smaointe nua nach raibh ar fáil dóibh taobh istigh de gheataí na scoile. Tar éis do mhúinteoirí deis a fháil cuid den mhéid a bhí le rá ag an saineolaí a chur i bhfeidhm, bhí neart ceisteanna acu uirthi maidir le gnéithe éagsúla den scríbhneoireacht i gceardlanna oiliúna eile a reáchtáladh léi (Dialann Taighde, 2014). Ina theannta sin, phléigh an taighdeoir cuid de na dúshláin a bhí á lua ag múinteoirí leis an Dr. Kennedy sular chuir sí ábhar na gceardlann oiliúna i dtoll a chéile (Dialann Taighde, 2014; Dialann Taighde, 2015). Pléadh múnla ginearálta na ceardlainne scríbhneoireachta sna ceardlanna oiliúna do mhúinteoirí ach cuireadh an t-eolas in oiriúint don ghrúpa bunaithe ar cheisteanna agus ar dhúshláin a bhí ag

teacht chun cinn. Bhí an ghné sin den cheardlann an-tábhachtach de bharr go raibh cúram á dhéanamh do chomhthéacs saineúil na múinteoirí. Chonacthas in Wilson agus Berne (1999) gur minic a chuirtear an t-eolas céanna ar fáil do ghrúpaí éagsúla múinteoirí agus ceardlanna oiliúna á gcur ar fáil dóibh agus is minic nach gcuirtear comhthéacs na scoile san áireamh dá réir. Cinntíodh sa taighde seo go raibh comhthéacs na scoile chomh maith le riachtanais na múinteoirí lárnach sna ceardlanna oiliúna a cuireadh ar fáil dóibh.

Rinneadh cúram speisialta do chomhthéacs saineúil na múinteoirí sa cheardlann oiliúna a bhí acu leis an eagraíocht Breacadh. Dhírigh ionadaithe Bhreacadh ar chúrsaí foghraíochta agus ar mhúineadh na fóineolaíochta ina gceardlann oiliúna. Bhí an-tuiscint ag na hionadaithe ar na deacrachtaí agus ar na dúshláin a bhíonn ag múinteoirí agus foghraíocht na Gaeilge á múineadh acu (Dialann Taighde, 2015). Labhair múinteoir amháin ar an gceardlann áirithe sin agus ar an tábhacht atá leis an eolas sin sa seomra ranga:

Thaitin an lá le na mná as Breacadh ... agus *even* an stuf a bhí déanta acu, tá sé coinnithe agam sa rang le haghaidh, dhom féin ó thaobh a bheith ag múineadh foghraíocht ... *cus* níl aon, *I know* go bhfuil scéim ag Muintearas *but* níl sé go maith le haghaidh na hardranganna mar níl aon, *not* nach bhfuil sé go maith, tá sé go maith *but* cineál, cá dtosaíonn tú agus cá gcríochnaíonn tú agus céard a dhéanann tú (A4).

Ba léir ag an gceardlann oiliúna le Breacadh nach raibh an oiread sin cleachtaidh ag múinteoirí a bheith ag plé le gnéithe áirithe d'fhóineolaíocht na Gaeilge agus go raibh siad ag foghlaim rudaí nua (Dialann Taighde, 2015). Ní haon ionadh é sin i bhfianaise a raibh le rá ag Hickey agus Stenson (2011) faoina laghad oiliúna réamhsheirbhíse a chuirtear ar mhúinteoirí i gcúrsaí fóineolaíochta agus ortagrafaíochta.

Chreid na múinteoirí gurbh éasca múinteoirí a thabhairt le chéile nuair a bhíonn duine eile seachas iad féin i gceannas, an taighdeoir sa chás seo (A3; A4; A5). Tagann an tuairim sin leis an taighde ar an bhforbairt ghairmiúil, ina bhfeictear go mbíonn toradh dearfach ar

choimhoibriú a mbeadh struchtúr maith leis agus a mbeadh aidhmeanna comónta idir rannpháirtithe (Guskey, 2003: 749; Burbank & Kauchak, 2003: 513). D’áitigh múinteoir amháin go síleann sé go raibh struchtúr níos fearr ar an teacht le chéile de bharr gur cloíodh leis an ábhar a bhí le plé: “Bhí sé iontach mar ba tusa an áisitheoir agus bhí muid ag éisteacht leat, *then* bhí muid uilig ag caint le chéile” (A4).

Chuir an taighdeoir roinnt mhaith ábhar bunaithe ar na ceardlanna scríbhneoireachta ar fáil do mhúinteoirí ar líne agus bhí cúnaimh le fáil ag na múinteoirí ón taighdeoir de réir mar a bhí sé ag teastáil. Bhain na múinteoirí leas as an ábhar a cuireadh ar fáil dóibh agus iad i mbun a gcuid oibre (A2; A4). Chonacthas in Kinnucan-Welsh et al. (2006) go bhfuil tábhacht le caidreamh maith a chothú idir cóitseálaithe agus múinteoirí chun cur le foghlaim an mhúinteora mar chuid den fhorbairt ghairmiúil. Cé nach cóitseálaí litearthachta a bhí sa taighdeoir, cothaíodh caidreamh maith idir na múinteoirí agus an taighdeoir chun éascaíocht a dhéanamh ar an bhforbairt ghairmiúil: “... bhí tusa iontach a Neasa, chuir tú an oiread obair ... bhíodh sé an-éasca glaoch ort” (A4), “... bhí go leor tacaíocht ag teacht uaitse agus cheap mé go raibh sé sin thar barr amach agus amach” (A3).

Bhí ábhar léitheoireachta i nGaeilge, a bheadh feiliúnach do na daltaí, ar cheann de na dúshlán a pléadh sna ceardlanna oiliúna do mhúinteoirí (Dialann Taighde, 2014). Ní raibh aon deacracht ag múinteoirí a theacht ar leabhair agus ar ábhar Béarla de bharr go raibh “... an t-uafás stuif ...” ann agus go mbíodh comhlachtaí i dteagmháil leo maidir le hábhar agus le háiseanna éagsúla (A1). Cuirtear béim ar réimse leathan litríochta agus léiriú á dhéanamh ar ghnéithe den scríbhneoireacht sa cheardlann scríbhneoireachta agus chreid múinteoirí go mbeadh deacrachtaí acu an t-ábhar sin a aimsiú (Dialann Taighde, 2014). Bheartaigh an taighdeoir dá réir, roinnt ábhar léitheoireachta a bheith ar fáil sna ceardlanna oiliúna do mhúinteoirí ionas go mbeadh deis acu plé a dhéanamh orthu agus úsáid a bhaint astu. Ba léir nach raibh go leor den ábhar léitheoireachta a cuireadh ina láthair feicthe acu (A4). Spreag na leabhair plé idir na múinteoirí faoi chuid de na leabhair a bhí úsáidte acu sa rang, rud a

chothaigh suim sna leabhair sin i measc múinteoirí eile: "... bhuel d'fhoghlaim mise go leor saghas, *even* leabhartha atá amuigh ansin *like* ... ó tá *Go Tóin Poill* go maith ... *so* tá muid réidh le tosaí ar sin" (A4). Léiríodh freisin nach raibh sé d'am ag múinteoirí ábhar léitheoireachta na Gaeilge a aimsiú: "... fuair mé eolas faoi leabhartha nach raibh a fhios agam a bhí ann mar nach mbíonn am agam ghabháil ag cuartú leabhair ó thús go deireadh" (A3). Is fianaise é go mbíonn sé deacair ag foilsitheoirí na Gaeilge eolas agus leabhair a scaipeadh ar lucht a léite (de Brún, 2007). Léirigh an plé ar an ábhar léitheoireachta, agus an cheardlann ar fhoghraíocht na Gaeilge, an tuairim a bhíonn ag roinnt múinteoirí nach bhfuil ábhar Gaeilge feiliúnach le fáil don seomra ranga (Dialann Taighde, 2015). D'admhaigh múinteoir amháin go mb'fhéidir nach raibh dóthain ábhar Gaeilge á bhailiú ag múinteoirí na scoile agus go mbeifí á dhéanamh murach an claonadh a bhí ann glacadh leis nárbh ann dóibh:

I think freisin *you see, like*, ní bhíonn muid ag cuimhniú ar ábhar a bhailiú le Gaeilge, bíonn muid i gcónaí ag rá 'níl aon ábhar ann' ... agus níl aon dochar ansin ach an oiread, go raibh muid ag cuartú ábhar, *like* go raibh muid ag déanamh iarracht ghabháil agus Áisaonad agus ghabháil agus Breacadh agus rudaí a chuartú (A4).

Thug an cheardlann do mhúinteoirí deis do na múinteoirí an t-eolas a bhí acu féin ar ábhar léitheoireachta sa Ghaeilge a roinnt lena chéile agus cuireadh ábhar nua ar a súile dóibh a chuidigh leo sa seomra ranga.

Seoladh nascanna agus eolas chuig múinteoirí faoi ábhar ar bith a chuideodh leo agus iad i mbun oibre. Bhí múinteoir amháin an-tógtha leis an nasc a seoladh chuige a bhain le Bailiúchán na Scol²¹, áit a raibh píosa lena Dhaideo féin. Bhí an múinteoir chun an nasc a úsáid sa rang le súil agus go mbeadh na daltaí in ann píosaí scríbhneoireachta a muintire féin a fháil sa bhailiúchán (A2). Thabharfadh cleachtas mar é deis don mhúinteoir nasc a dhéanamh

---

²¹ Tuilleadh eolais ag: <http://www.duchas.ie/ga/cbes>

idir cistí eolais nó comhthéacs baile na ndaltaí agus scríbhneoireacht na Gaeilge. Dar le Au agus Raphael (2000), cuidíonn an nasc idir saol na ndaltaí agus gníomhaíochtaí litearthachta chun suim agus rannpháirtíocht na ndaltaí a spreagadh.

Níor cuireadh cóitseálaí ná saineolaí ar fáil do na múinteoirí chun léiriú a dhéanamh ar an gceardlann scríbhneoireachta sa seomra ranga sa taighde seo. Chreid na múinteoirí go mbeadh sé níos éasca dóibh an cheardlann scríbhneoireachta a chur i bhfeidhm dá mbeadh duine ar fáil a dhéanfadh léiriú ar struchtúr agus ar leagan amach na ceardlainne scríbhneoireachta sa seomra ranga (A1; A2; A3; A4; A6). Bhí dearcadh na múinteoirí maidir le duine a chur ar fáil a dhéanfadh léiriú ar an gcur chuige ag teacht leis an bhfianaise go gcuidíonn forbairt ghairmiúil a bhíonn ‘*on-site*’ le forbairt agus foghlaim an mhúinteora (Sparks & Loucks-Horsley, 1989; Hawley & Valli, 2000; Guskey, 2003). Labhair múinteoirí áirithe ar an mbuntáiste a bhain siad féin as léiriú a rinne ionadaí ón *PDST* dóibh ar cheachtanna sa seomra ranga. Shíl siad go raibh an léiriú a rinneadh dóibh i bhfad níos éifeachtaí ná forbairt ghairmiúil thraidisiúnta: “Ach d’fhoghlaim mé féin an oiread as. *I think* cosúil leis na gasúir, nuair atá duine eicint á dhéanamh foghlaimíonn tú níos fearr *like*” (A4). Tar éis do mhúinteoir an cur chuige a fheiceáil sa seomra ranga, bhí sé níos éasca an cur chuige a chur i bhfeidhm: “Bhí mé in ann é a fheiceáil agus bhí sé an-éifeachtach agus bhí sé an-éasca ansin an rud ceanann céanna a dhéanamh, *you know*, ceapaim go mbeadh sé an-an-éifeachtach” (A1). Tugann léiriú deis do mhúinteoirí measúnú a dhéanamh ar a gcur chuige féin freisin agus iad ag breathnú ar mhúinteoir eile: “... bíonn a fhios agat, *ok* tá mé ag déanamh an rud ceart nó níl mé ag déanamh an rud ceart” (A4). Chomh maith leis an léiriú, chreid múinteoir áirithe go mbeadh aiseolas ag teastáil ó mhúinteoirí ranga chun a bheith cinnte go raibh ag éirí leo an cur chuige a chur i bhfeidhm mar a léiríodh é:

... *it's great* eolas, *that's brilliant but* é a chur i bhfeidhm, é a fheiceáil curtha i bhfeidhm agus an struchtúr ceart agus cén chaoi leanacht ar aghaidh leis, *and not just session* amháin, theastódh cúpla seisiún, *you're talking*, lá, an lá céanna chuile

sheachtain, an t-am céanna chuile sheachtain *to see our progress, instead of just* é a phiocadh suas agus é a chaitheamh amach anseo agus é a chaitheamh amach ansiúd nuair a gheobhaidh tú an t-am (A6).

Bhí múinteoir eile den tuairim go mbeadh sé níos éasca é a chur i bhfeidhm de bharr go mbeifí ag tagairt siar den mhéid a rinne an múinteoir a léirigh an cur chuige sa rang agus go mbeadh tuiscint níos fearr ag na daltaí ar an méid a bhí ag tarlú dá réir (A2).

Chonacthas in Cordingley et al. (2005) go raibh fiúntas á bhaint ag na múinteoirí as an gcomhoibriú a bhí á dhéanamh acu le múinteoirí eile, chomh maith leis an gcomhoibriú a bhí á dhéanamh acu leis na saineolaithe éagsúla. Cé go raibh tacaíocht ar fáil do na múinteoirí ar bhonn leanúnach sa taighde seo, ní raibh tacaíocht ar fáil dóibh agus iad i mbun oibre ar láthair na scoile. Níorbh fhéidir cóitseálaí litearthachta a aimsiú a raibh an Ghaeilge ar a thoil aige agus a bhí ar fáil chun am a chaitheamh leis na múinteoirí sa seomra ranga. Chuir an taighdeoir roinnt den tacaíocht a chuireann cóitseálaí litearthachta ar fáil do na múinteoirí le linn an taighde ach ba léir gur shantaigh siad tuilleadh tacaíochta. Dá mbeadh taighde den chineál seo á chur i bhfeidhm arís, is léir go mbeadh an fhorbairt ghairmiúil i bhfad níos tairbhí dá gcuirfí tacaíocht don mhúinteoir sa seomra ranga san áireamh.

6.3. Cur i bhfeidhm na Ceardlainne Scríbhneoireachta

Pléadh cleachtais do mhúineadh na scríbhneoireachta sa chéad cheardlann a bhí ag na múinteoirí le chéile (Ceistneoir Ceardlainne, 2014). Bhí úsáid á baint ag múinteoirí áirithe as *First Steps* don Bhéarla agus bhí cuid de na múinteoirí á úsáid don Ghaeilge freisin (Ceistneoir Ceardlainne, 2014). Cé go raibh an cur chuige sin á mhúineadh ag na múinteoirí, mhaígh siad gur thaitin sé leo smaoineamh nua a fháil do mhúineadh na scríbhneoireachta, go háirithe do scríbhneoireacht na Gaeilge: “Thaitin sé iontach liom *and I felt* gur rud eicínt nua a bhí ann agus rud eicínt difriúil *whereas* feictear dom nuair atá mé ag plé le Gaeilge i gcónaí saghas go bhfuil sé leadránach *and* go bhfuil tú ag déanamh an rud céanna” (A4). Dúirt

múinteoir amháin gur mhaith “... an rud deas a dhéanamh i nGaeilge” de bharr a mhéad rudaí a bhí ag mealladh na ndaltaí go dtí an Béarla cheana féin (A5). B’fhacthas do mhúinteoir eile nach mbíonn na sceitimíní céanna ar na daltaí faoi ábhar Gaeilge agus a bhíonn leis an mBéarla de bharr go mbíonn an t-ábhar “... i gcónaí mar a chéile” (A4).

Ba léir ó na hagallaimh leis na múinteoirí ag deireadh na gceardlann oiliúna go ndearnadh an chuid is mó den obair ar na ceardlanna scríbhneoireachta idir mhí Mheán an Fhómhair agus mí na Nollag, “... ag déanamh iontach suas go Nollaig *and then* thit an tóin as, asam féin á dhéanamh” (A4). Níor éirigh le formhór na múinteoirí a theacht chuig na ceardlanna oiliúna tar éis na Nollag agus ba léir go raibh tionchar ag a gcuid dualgas ar an méid ama a bhí siad in ann a chaitheamh leis an gceardlann scríbhneoireachta sa seomra ranga (A2; Dialann Taighde, 2015). Mar a mhínigh múinteoir amháin, “... tarlaíonn an oiread rudaí tar éis na Nollag” (A4). Taobh amuigh de na dualgais agus na himeachtaí éagsúla a bhí ar siúl, mhínigh múinteoir áirithe nár chaith sé mórán ama leis an gceardlann scríbhneoireachta tar éis na Nollag de bharr go raibh sé “... ag díriú isteach ar rudaí eile” (A5). Ba dheacair ag cuid de na daltaí smaoineamh ar a raibh déanta acu féin sa cheardlann scríbhneoireachta nuair a labhair mé leo de bharr nach raibh mórán á dhéanamh acu léi tar éis na Nollag (Grúpa Fócais a Cúig (GF5), 2015; GF6; GF3²²).

B’athrú a bhí sa cheardlann scríbhneoireachta laethúil do na múinteoirí ar fad. Sular cuireadh tús leis an gceardlann scríbhneoireachta sa seomra ranga d’áitigh múinteoirí Rang a Dó go raibh siad ag caitheamh uair an chloig sa tseachtain ar an mBéarla agus ar an nGaeilge (Ceistneoir Ceardlainne, 2014). Ní raibh múinteoirí Rang a Cúig ar aon intinn faoin am a caitheadh le scríbhneoireacht an Bhéarla ná scríbhneoireacht na Gaeilge. Luaigh múinteoir amháin dhá uair a chloig sa tseachtain agus dúirt múinteoir eile uair a chloig sa tseachtain don scríbhneoireacht i nGaeilge agus i mBéarla (Ceistneoir Ceardlainne, 2014). Mhínigh

---

²² Tugadh uimhir do gach grúpa fócais a reáchtáladh leis na daltaí. Déantar tagairt don uimhir sin amháin as seo amach.

múinteoir amháin acu siúd go raibh aiste agus dán le scríobh ag na daltaí gach dara seachtain i nGaeilge agus i mBéarla (Ceistneoir Ceardlainne, 2014). Molann Graves (1994) go mbeifí ag tabhairt faoi cheardlann scríbhneoireachta ar feadh ar a laghad ceithre huaire sa tseachtain. Is athrú mór a bheadh ansin i gcomparáid leis an méid ama a bhí á thabhairt ag múinteoirí don scríbhneoireacht go dtí seo. Ní haon iontas mar sin gurbh é bainistiú ama an dúshlán ba mhó ar tagraíodh dó agus ceardlanna scríbhneoireachta á gcur i bhfeidhm sa seomra ranga.

Mhínigh múinteoirí áirithe tar éis dóibh eolas a fháil ar an gceardlann scríbhneoireachta nach raibh siad ag tabhairt faoi cheardlann scríbhneoireachta go rialta sa seomra ranga (Dialann Taighde, 2014). Bhí cuid eile fós a raibh ag éirí leo é a reáchtáil trí huaire sa tseachtain (Ceistneoir Ceardlainne, 2014; Dialann Taighde, 2016). Creideadh go raibh níos mó ama ag teastáil don cheardlann ná mar bhí á mholadh agus go raibh cuid de na daltaí nach raibh rud ar bith scríofa acu taobh istigh d'fhiche nóiméad: “Níl a ndóthain ama againn – tógann sé am ó ábhair eile, ón léitheoireacht gaeilge” (Ceistneoir Ceardlainne, 2015). Ba dhúshlán é sin a tháinig chun cinn arís ag ceardlanna oiliúna eile agus ba léir go raibh múinteoirí áirithe ag cur na ceardlainne scríbhneoireachta i bhfeidhm níos minice ná a chéile.

Bhí múinteoir amháin ag reáchtáil ceardlann scríbhneoireachta sa seomra ranga trí lá sa tseachtain ar feadh ceathracha nóiméad agus b'fhacthas di gur “... thóg sé an-fhada ...” uirthi féin agus ar na gasúir fáil isteach ar struchtúr agus rialtacht na ceardlainne scríbhneoireachta (A2). Mhínigh an múinteoir go raibh na daltaí óga beagáinín níos moille ag scríobh, go raibh go leor samplaí ag teastáil uathu chun an ceacht beag ag tús na ceardlainne scríbhneoireachta a thuiscint, agus go raibh fonn orthu an píosa a chríochnú chuile lá seachas é a fhágáil agus a theacht ar ais chuige lá arna mhárach (A2). Tuigtear ó thaighde Berninger agus Swanson (1994) nach mbíonn an fhorbairt chéanna á déanamh ar phróisis chognaíocha dhaoine óga agus a bhíonn i ndaoine fásta agus go mbíonn tacaíocht ag teastáil dá réir. Feictear freisin ó thaighde Wallace & Hayes (1991) gur féidir próisis chognaíocha a chothú sa dalta nuair a thugtar treoir dóibh agus iad i mbun oibre. Thug an múinteoir áirithe sin faoi

deara go raibh go leor tacaíochta ag teastáil ó na daltaí sa seomra ranga agus chuir sé an tacaíocht agus an scafláil sin ar fáil dóibh.

D’admhaigh múinteoir amháin go raibh sé deacair an cheardlann scríbhneoireachta a chríochnú in am de bharr go raibh na daltaí ag baint taitnimh as agus nárbh éasca deireadh a chur leis (A4). Bhíodh gasúir i ngrúpa eile “... ag iarraidh a bheith ag críochnú a bpíosá” nuair a bhí an t-am thuas agus go raibh sé deacair bainistiú a dhéanamh ar an am chun a chinntiú go mbeadh deis acu a gcuid píosaí a léamh dá chéile (A2). Bhí múinteoir eile den tuairim nárbh “... é an rud céanna é” nuair a d’fhágfaidís an scríbhneoireacht go leataobh go dtí lá arna mhárach agus gurbh fhearr “... go mbeidís in ann é a scríobh *you know*, go huile agus go hiomlán *in the one go saghas*” de bharr gurb é sin an cleachtadh a bhí acu (A1). Níorbh shin í tuairim gach múinteoir. Thug múinteoir eile faoi deara go mbíodh daltaí ag smaoineamh ar an gcéad phíosá eile den scríbhneoireacht don chéad lá eile, nuair a bhíodhas á dhéanamh ar bhonn rialta, “so muna raibh sé críochnaithe acu, bhí siad cineál pleanáil céard a scríobhfadh siad an chuid eile dhó” (A4). Léiríonn sé sin an tábhacht atá le ceardlann scríbhneoireachta a reáchtáil ar bhonn leanúnach. Luann Graves (1994) go dtéann daltaí i gcleachtadh ar struchtúr na ceardlainne scríbhneoireachta agus go dtosaíonn siad ag cuimhniú ar an méid a bheidh á scríobh acu agus iad ag tabhairt faoi ghníomhaíochtaí eile taobh amuigh den seomra ranga, nuair a reáchtáiltear an cheardlann ar bhonn leanúnach.

Bhí sé soiléir ón méid a bhí le rá ag múinteoirí gur thuig siad go raibh sé tábhachtach go mbeifí ag plé leis an gceardlann scríbhneoireachta ar bhonn rialta ionas go mbeadh éifeacht aige ar scríbhneoireacht na ndaltaí: “... nuair a bhí muid á dhéanamh, nuair a bhí muid ar an *run* ceart, bhí sé an-éifeachtach” (A1). Chonaic múinteoir amháin go raibh feabhas ag teacht ar scríbhneoireacht na ndaltaí de réir mar a bhí siad á dhéanamh (A1). D’áitigh múinteoir eile go gcaithfí é a dhéanamh “... ar a laghad trí huaire sa tseachtain, le haghaidh go mbeadh *flow* ceart acu” (A4). Tugann dearcadh na múinteoirí léargas ar chastacht phróiseas na scríbhneoireachta. Is próiseas mall a bhíonn i gceist le foghlaim agus forbairt na

scríbhneoireachta agus is de réir a chéile a thagann feabhas uirthi (Dempsey et al., 2013). Mar sin ní mór deis a thabhairt do dhaltaí cleachtadh a dhéanamh ar a gcuid scríbhneoireachta agus neart ama a chaitheamh léi.

Chreid múinteoir áirithe go mbeadh sé níos éasca an cheardlann scríbhneoireachta a reáchtáil ar bhonn rialta dá mbeadh sé ar an amchlár ó thús mhí Mheán an Fhómhair (A4). Gné í sin a bhain leis an líon ard daltaí a bhí i scoil an mhúinteora a raibh deacrachtaí foghlama acu agus a raibh uaireanta curtha i leataobh dóibh le bheith ag obair leis an múinteoir acmhainne nó leis an múinteoir tacaíochta foghlama. Ba dheacair ag an múinteoir am feiliúnach a fháil don cheardlann scríbhneoireachta agus na huaireanta sin leagtha amach ó thús na bliana acadúla. Bhí múinteoir áirithe den tuairim nár mhór an chuid is mó den obair in ábhar ar bith a dhéanamh ag tús na bliana acadúla, "... feabhsóidh sé ansin de réir a chéile mar tuigeann siad féin ... atá le déanamh acu" (A5). Luaigh múinteoir eile tábhacht na pleanála chomh maith agus dúirt go mbeadh sé níos éasca tabhairt faoin gceardlann scríbhneoireachta sa seomra ranga nuair a bheadh tuilleadh pleanála déanta faoi na choinne:

... ach caithfidh mé féin tuilleadh smaoineamh a chur isteach ann ... dá mba rud é seo a bheadh ag gabháil ar aghaidh chuile bhliain, bheifeá réidh len aghaidh ... tá an t-uafás obair le cur agam féin isteach ann agus ansin é a phleanáil. *You see*, dá bpleanáilfeá é ag deireadh na bliana nó sa samhradh le haghaidh an bhliain ina dhiaidh sin, ansin beidh a fhios agam céard atá mé a dhéanamh (A2).

Ba léir ó na hagallaimh go raibh múinteoirí áirithe sásta coinneáil leis an gceardlann scríbhneoireachta agus go mbeadh iarracht á dhéanamh acu tabhairt faoi ar bhonn níos rialta tar éis na Cásca (A1). Chreid múinteoir amháin go raibh sé níos éasca a bheith ag plé leis an gceardlann scríbhneoireachta de bharr go raibh na daltaí ag baint taitnimh as (A4). Ina theannta sin, mhínigh múinteoir eile go raibh tionchar ag an tsuim a bhí ag an múinteoir féin sa chur chuige ar an suim a bhí ag na daltaí ann:

... má tá suim agat in aon rud, ceol, ealaín, cibe céard é féin, taitneoidh sé thar cionn leis na páistí, ó cinnte ... caithfidh tú féin *I suppose* a bheith oscailte le na rudaí nua seo a thógáil ar aghaidh (A2)

D’áitigh an múinteoir sin agus múinteoir eile fós gur cur chuige a bhí sa cheardlann scríbhneoireachta ar mhaith leo é a úsáid ar bhonn fadtéarmach agus a d’fhéadfaí a fhorbairt de réir a chéile (A2; A4).

Bhí comhthéacs an tseomra ranga agus caighdeán scríbhneoireachta na múinteoirí féin sa Ghaeilge ar chuid de na dúshláin a luadh agus an cheardlann scríbhneoireachta á cur i bhfeidhm. I scoil amháin a raibh dhá oide ann, bhí Rang a Dó sa seomra céanna leis na naíonáin, agus cheap an múinteoir go mb’fhéidir go raibh sé sin “... *distracting* ...” do dhaltaí Rang a Dó agus iad ag tabhairt faoin scríbhneoireacht.²³ Bhí múinteoir áirithe den bharúil go raibh “... fadhbanna ag múinteoirí ó thaobh scríobh Gaeilge ...” de bharr nár múineadh dóibh ar scoil é (A4). Chreid an múinteoir sin go mbeadh ranganna gramadaí áisiúil do mhúinteoirí mar chuid den fhorbairt ghairmiúil, “... nuair nach bhfuil tú ag scríobh chuile lá agus á chleachtadh, imíonn sé uait” (A4).

Ní éasca an ní é cleachtas nua a chur i bhfeidhm sa seomra ranga (Wilson & Berne, 1999). Cé go raibh múinteoir amháin breá sásta leis na tuairimí agus na smaointe a cuireadh faoina bhráid agus go raibh an cheardlann scríbhneoireachta á reáchtáil sa rang, d’admhaigh sé nárbh éasca an ní é an cleachtas a bhí sa seomra ranga a athrú (A4). Chuidigh réamheolas múinteora eile ar an gceardlann scríbhneoireachta leis an múinteoir sin an cur chuige nua a chur i bhfeidhm sa seomra ranga de bharr gur thuig sé an tairbhe a d’fhéadfaí a bhaint as: “... chonaic mé an toradh air” (A2).

---

²³ Níor cuireadh tagairt anseo de bharr chúrsaí céannachta. Ní raibh ach scoil amháin i gceist a raibh dhá oide inti.

Ba é an rud ba mhó a d'fhoghlaim múinteoir eile faoina stíl mhúinteoireachta féin ná go rabhthas "... ag cur i bhfad iomarca srian ar na gasúir" agus nach rabhthas ag tabhairt "... a dhóthain saoirse dhóibh". Chreid an múinteoir go raibh siad "... róstruchtúrtha sna bunranganna" agus go raibh sé an-tábhachtach gur foghlaimíodh an méid sin (A1). Ní haon ionadh go raibh daltaí an mhúinteora sin níos compórdaí agus an múinteoir in éineacht leo agus iad i mbun scríbhneoireachta: "... bhuel thaitin leo a bheith ag scríobh ... nuair a bhí mise leo, i mo shuí leo, *you know*, ag caint leo agus ag tabhairt cúnamh dhóibh, ach an oiread, as iad ag gabháil amach leo féin, bhí siad beagán ..." (A1).

Is léir ón bhfianaise thuas go bhfuil am ag teastáil ó dhaltaí agus ó mhúinteoirí cleachtadh a fháil ar struchtúr na ceardlainne scríbhneoireachta. Léiríodh freisin go bhfuil tábhacht ag baint le rialtacht, pleanáil, agus cleachtadh agus an cheardlann scríbhneoireachta á cur i bhfeidhm. Chreid na múinteoirí go raibh suim ag na daltaí sa cheardlann scríbhneoireachta mar chur chuige, ach breathnófar anois ar an tionchar a bhí ag an gceardlann scríbhneoireachta ar mheon agus ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí.

6.4. Tionchar na Ceardlainne Scríbhneoireachta ar na Daltaí

Pléadh meon agus caighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí ag an gcéad cheardlann a bhí ag na múinteoirí. Chreid na múinteoirí go raibh níos mó suime ag daltaí a bheith ag scríobh sa Bhéarla ná sa Ghaeilge. Mhínigh siad go raibh "caighdeán níos íslí sa Ghaeilge ná sa mBéarla (scríofa)" acu, go raibh drogall ar dhaltaí a bheith ag scríobh agus nach raibh "... aon spéis" ag na daltaí sa scríbhneoireacht (Ceistneoir Ceardlainne, 2014). Go deimhin léirigh grúpa daltaí nach dtaitneodh leo a bheith ag scríobh chuile lá, "... mar faigheann tú *sick* dhó", "... and then, bored, you don't want to do it anymore"²⁴ (GF5).

---

²⁴ Is i mBéarla a d'freagair duine den ghrúpa na ceisteanna, níor chuir an taighdeoir brú ar an duine sin an teanga a athrú ach leanadh leis an gcomhrá i nGaeilge.

Nuair a chuir múinteoirí an taighde an cheardlann scríbhneoireachta i bhfeidhm sa rang, d'áitigh siad gur bhain na daltaí “an-spraoi” as, go raibh “an-suim acu ann”, agus go raibh siad “ag baint taitnimh as” (A1; A2; A3; A4; Ceistneoir Ceardlainne, 2014; Dialann Taighde, 2015). Cé is moite do dhaltai áirithe a bhí idir dhá chomhairle faoin gceardlann scríbhneoireachta, bhí suim ag formhór na ndaltai ó na ranganna éagsúla sa cheardlann scríbhneoireachta. Thaitin le buachaill amháin a bheith ag scríobh ach ní raibh sé róchinnte faoi chúrsaí eagarthóireachta agus profála, “Is maith liom a bheith ag scríobh scéal ach ansin nuair a bhíonn orainn cineál rudaí a dhéanamh leis ...” (GF2). Mhínigh grúpa amháin go raibh suim acu sa cheardlann scríbhneoireachta de bharr go raibh tú “... in ann smaointe a úsáid” agus go mbídís in ann na scéalta a insint dá chéile (GF3). Thagair múinteoir áirithe do ghrúpa daltaí a bhíodh ag súil leis an gceardlann scríbhneoireachta agus iad ag iarraidh go dtiocfadh an t-am le go mbeadh siad in ann tús a chur léi, “... tá muide ag iarraidh tosú ar na fillteáin” (A2).

6.4.1. Féin-éifeachtúlacht agus féinriar. D’áitigh múinteoir áirithe go raibh tionchar mór ag an tsuim a bhí ag na daltaí sa cheardlann scríbhneoireachta ar an méid a bhí á scríobh acu. Míníodh go raibh athrú tagtha ar an gcaoi ar thug siad faoin scríobh de bharr gur chaith siad níos mó ama ag cur snasa ar an bpíosa sula mbeadh siad sásta é a thabhairt uathu,

... bhíodar ag iarraidh an píosa a scríobh agus é a chríochnú agus é a shíneadh suas agat *whereas* nuair atá suim acu sa rud atá siad ag scríobh, níleadar ag iarraidh é a thabhairt dhuit ar chor ar bith go bhfuileadar réidh leis, tá, tá an méid sin athrú tarlaithe anois. Is leo féin an píosa agus tá suim acu ann (A2).

Cuidíonn an tsuim agus an bród sin go mór le féin-éifeachtúlacht agus féinriar na ndaltai. Cothaíodh féinriar na ndaltai sa cheardlann scríbhneoireachta nuair a tugadh deis do dhaltai a n-ábhar nó a dtopaic féin a phiocadh (Walker, 2003: 177). Ba léir nár chleachtas é a bhí ag tarlú go rialta sna scoileanna ar fad agus go ndeachaigh sé i bhfeidhm ar na daltaí (GF1; GF5).

Thagair múinteoir áirithe don tionchar a bhí ag an bhféinriar sin ar na daltaí, "... an rud a thaitin le mo chuid gasúir *say* i Rang a Sé, ná go raibh siad ag scríobh agus nach raibh mise ag tabhairt aon teideal dóibh, *so* go raibh siad ag scríobh as a n-intinn féin" (A4). Chreid dalta amháin go raibh sé níos éasca píosa a scríobh nuair a bhí deis aici an topaic a phiocadh, "... *cus* nuair a thabharann tú scéal do duine bíonn sé beagáinín níos deacra cuimhniú air" (GF6), rud ar aontaigh cailín eile as grúpa eile leis, "Ní maith liom nuair atá *theme* tugtha ... tógann sé *ages* orm cuimhniú ar ceann" (GF5). Dúirt dalta eile go mbeadh sé níos fearr an rogha sin a bheith ag daltaí de bharr go mbeadh dalta in ann "... do focla féin a scríobh" agus go mbeadh deis ag chuile dhuine díriú ar na hábhair a raibh suim acu féin iontu (GF6).

Léirigh an cur síos a rinne na daltaí ar ábhar a gcuid píosaí scríbhneoireachta go raibh siad ag tarraingt go láidir ar a gcistí eolais agus ábhar á roghnú acu a raibh suim acu ann (GF2; GF3; GF5; GF6). Bhí iarracht á dhéanamh ag múinteoir áirithe an nasc idir cistí eolais na ndaltaí agus an cheardlann a chothú nuair a mhol sé do dhaltaí ceist a chur sa bhaile faoi ábhar a bhí á scríobh acu (GF2). Thug an rogha maidir le topaic an phíosa deis do dhalta amháin tarraingt ar scéalta éagsúla a thaitin léi féin agus iad a úsáid ina cuid scríbhneoireachta (GF5). Luaigh na daltaí an teilifís agus an ceantar ina dtimpeall agus iad ag déanamh cur síos ar smaointe difriúla don scríbhneoireacht, "*Technically* is ea, ag breathnú ar an teilifís" agus "*Probably* ag spraoi taobh amuigh *like* ... nuair a bhí mé níos óige *like, let's say* bhí maide agam agus *pretendáil like ... magic wand* nó rud eicint mar sin" (GF5).

Is cuid lárnach é an comhthéacs réalaióch don cheardlann scríbhneoireachta.

Cruthaítear comhthéacs réalaióch don scríbhneoir ar bhealaí éagsúla, mar shampla nuair a bhíonn ceannas agus rogha ag an dalta ar a bhfuil á scríobh aige (E. Kennedy et al., 2012: 71). Labhair daltaí áirithe sa taighde seo ar chur chuige don scríbhneoireacht a bhí á dhéanamh sa rang a raibh cleachtadh acu air, nár tháinig le cur chuige na ceardlainne scríbhneoireachta. Mhinigh siad go ndéantaí plé ar an topaic roimh ré agus go gcuirfí focail agus frásaí ar an gclár bán a bheadh úsáideach don scríbhneoireacht (GF4). Nuair a thugtar na focail agus na

frásaí ar fad don scríbhneoir chun píosa a scríobh is deacair a shamhlú go bhfuil aon chumhacht aige ar a bhfuil á scríobh aige. Ní chruthaítear comhthéacs réalaíoch dá bharr, rud a fhágann nach éasca treisiú an dhéanamh ar fhéinriar an dalta.

Tugtar tacaíocht agus treoir do dhaltaí sa cheardlann scríbhneoireachta a thugann deis dóibh ceannas a ghlacadh ar a bpíosa scríbhneoireachta agus a bheith níos neamhspleáiche agus iad i mbun pinn. Mínítear gnéithe agus straitéisí éagsúla na scríbhneoireachta don dalta sna mioncheachtanna. Nuair a mhúinteair straitéisí do dhaltaí a bhíonn siad in ann a úsáid go neamhspleách, déantar treisiú ar a bhféinriar agus ar a bhféin-éifeachtúlacht (Graham, 2006). Rinne múinteoir amháin iarracht cur le scileanna na ndaltaí sa cheardlann scríbhneoireachta nuair a thug sé abairt do na daltaí a raibh forbairt le déanamh uirthi (Dialann Taighde, 2015). Is é an chaoi a ndearna na daltaí féin cur síos ar an gcur chuige, gur tugadh líne nó tús scéil dóibh agus go raibh orthu leanúint ar aghaidh leis an scéal (GF2). Níor shíl an grúpa sin go raibh an múinteoir i gceannas ar an bpíosa de bharr go raibh saoirse acu agus iad ag scríobh an chuid eile den scéal, “Rinne mise liom féin é” (GF2). Is léir go raibh an dalta sin bródúil as an méid a bhí scríofa aige agus go raibh a fhéin-éifeachtúlacht ag ardú dá réir. Níor bhain an treoir a tugadh do na daltaí óna gceannas ar a bpíosa agus thug sé deis dóibh forbairt a dhéanamh ar ghné áirithe den scríbhneoireacht. Bhí an bród agus an fhéin-éifeachtúlacht chéanna le feiceáil in agallamh le dalta eile, a rinne tagairt dá scéal féin, nuair a bhí scéalta maithe ón gceardlann scríbhneoireachta á bplé le linn an ghrúpa fócais (GF3).

Baintear úsáid as réimse leathan litríochta chun léiriú a dhéanamh ar ghnéithe éagsúla den scríbhneoireacht sa mhioncheacht. Thug múinteoir léargas do ghrúpa daltaí áirithe ar ghnéithe éagsúla den scríbhneoireacht agus iad ag baint úsáide as litríocht a bhí á léamh ag na daltaí sa seomra ranga (GF3). Rinne múinteoirí Rang a Cúig iarracht an nasc idir an scríbhneoireacht agus an léitheoireacht a chothú sa cheardlann scríbhneoireachta, áit ar iarr siad ar dhaltaí deireadh a chur le píosa de scéal a léigh siad dóibh (GF4; GF5; GF6). Bíodh is

go raibh sé soiléir gur thuig na múinteoirí go raibh nasc le déanamh idir an léitheoireacht agus an scríbhneoireacht, ba léir gurbh fhéidir cur leis an méid straitéisí a bhí á n-úsáid acu.

D'áitigh múinteoirí ag an gcéad cheardlann do mhúinteoirí go raibh suim ag daltaí sa tsaorscríbhneoireacht a bhí á dhéanamh acu sa rang de bharr nach raibh "... gá dhóibh aird a dhíriú ar an litriú" (Ceistneoir Ceardlainne, 2015). Bhí an méid céanna le rá ag dalta agus í ag tagairt don tsaorscríbhneoireacht (GF3). Moladh do mhúinteoirí an ceartú a fhágáil ar leataobh don cheardlann scríbhneoireachta go dtí go mbeadh píosa le foilsiú ag na daltaí, chun maolú a dhéanamh ar an easpa muiníne a chruthaíonn gnéithe meicniúla den scríbhneoireacht (E. Kennedy et al., 2012; Dialann Taighde, 2014). Cé go raibh an nós sin á chleachtadh don chóipleabhar saorscríbhneoireachta, ba rud nua a bhí ann do mhúineadh na scríbhneoireachta don chuid is mó de na múinteoirí, "... tá sé difriúil agus tá muid i gcónaí ag ceartú agus ag cur béim ar ceartú" (A4).

I bhfianaise a raibh le rá ag grúpa amháin faoin síorchearthú, ba léir an lagmhisneach a bhí sé a chur orthu, "Bhuel, scríobhann muid é, ceartaíonn X [an múinteoir] é agus má tá *loads biro* dearg air, caithfidh muid é a scríobh amach arís" (GF5), nó mar a dúirt dalta eile, "*Biro* dearg beagnach ar chuile rud" (GF5). D'áitigh roinnt daltaí eile freisin gurbh é an cleachtadh is mó a bhí acu le linn scríbhneoireachta, go scríobhtar dréacht, go gceartaíonn an múinteoir é agus go scríobhtar amach arís é (GF1; GF3). Mheas múinteoir áirithe go mb'fhéidir go raibh an bhéim a bhí ar an gceartú ag cur bac ar an deis a bhí ag daltaí díriú ar a gcuid samhlaíochta (A4).

Ba athrú mór dá réir a bhí ann do dhaltaí go ndéanfaí neamhaird de ghnéithe meicniúla den scríbhneoireacht ar feadh tréimhse, ach ba léir gur thuig siad é (GF2), "Dúirt múinteoir X, ná bac le an litriú *just* bac le an *ehm*, an, an scéal" (GF1), "mura bhfuil tú in ann é a litriú, dúirt X [an múinteoir], *don't worry too much about it*" (GF6). Thug an cleachtas sin deis do dhaltaí díriú ar an ábhar a bhí á scríobh acu seachas ar aon ní eile, "*Just* ní caithfidh tú an *like*,

rubáil amach agus scríobh arís é chuile ...” (GF4). De bharr na béime a chuirtear ar an gceartú rialta de ghnáth, ní haon iontas gur thóg sé píosa ar dhaltaí áirithe a theacht isteach ar an gcleachtas nua:

Bhí siad drogallach a bheith ag scríobh mar bhí siad ag stopadh ag chuile fhocal faoin litriú, cé gur thaitin an *idea* leo, bhí siad, bhí siad drogallach agus tá cleachtadh acu a bheith ag scríobh na focla ar fad i gceart agus á litriú i gceart ... thóg sé i bhfad orthu *like*, theacht isteach [air]” (A1).

Dúirt na daltaí sin nár thaitin sé leo de bharr go raibh sé deacair acu an méid a bhí scríofa acu féin a léamh arís agus nár mhaith leo go mbeadh píosa scríbhneoireachta ar an mballa nach raibh ceartaithe, “Bhuel *in case* bheadh sé mícheart agus *then*, *skipeáil* an múinteoir X é agus tá muid ag cur suas ar an mballa é!” (GF1).

Ba léir nach raibh sé éasca ag múinteoirí a theacht isteach ar an gcleachtas nua ach oiread. Mhínigh cailín amháin gur athraíodh scéalta uirthi cúpla uair tar éis don mhúinteoir iad a cheartú, “... cúpla uair *like just* athraíonn X [an múinteoir] do scéal ar fad” (GF5). Thuig na múinteoirí féin nárbh éasca dóibh nós an cheartaithe a athrú: “... tá sé an-deacair ag múinteoir, *like*, an-deacair agam gan a bheith ag ceartú chuile rud ... *you know* bheadh an peann dearg, agus fuair mise é sin deacair” (A4). Ba chosúil go raibh sé de chleachtadh gach rud a cheartú an t-am uilig agus go mba athrú mór a bhí ann béim a chur ar an ábhar agus ar an scríbhneoireacht ar dtús sula mbreathnófaí ar ghnéithe meicniúla (A6). Níobh éasca don mhúinteoir céanna neamhaird a dhéanamh don litriú i gcás daltaí áirithe de bharr nach raibh sealbhú á dhéanamh acu ar chuid de na ceachtanna a bhí á múineadh aige ag tús na ceardlainne scríbhneoireachta, “... *cus* feicfidh tú na botúin chéanna ag teacht aníos agus aníos *even* go ndéanann tú na ceachtannaí beaga thú féin” (A6). Mhaigh múinteoir amháin go raibh ceartú á dhéanamh ar an méid a bhí á scríobh go hindíreach sna comhdhálacha idir an múinteoir agus na daltaí, ach nár thuig na daltaí go raibh an méid sin ag tarlú. Bhí na daltaí

breá sásta go raibh an bhéim ba mhó á cur ar ábhar na scríbhneoireachta: “... níor cheap siad go raibh mé ag ceartú tada ... Is modh múineadh difriúil a bhí ann saghas, dhóibhsean” (A4).

Bhí tábhacht ag baint leis na fillteáin a tugadh do na daltaí don cheardlann scríbhneoireachta. Coinníodh samplaí de scríbhneoireacht na ndaltaí, chomh maith le háiseanna eile a chuideodh leo agus iad i mbun scríbhneoireachta sna fillteáin ar fad. Ba dhéantán cultúrtha a bhí san fhillteán a chothaigh bród i measc na ndaltaí, “Thaitin na *folders* iontach leo, an fillteán, go raibh fillteán acu ... D’airigh siad go raibh siad an-tábhachtach” (A1). Léirigh na daltaí féin gur thaitin leo fillteáin a bheith acu dóibh féin sna grúpaí fócais (GF3; GF5). D’áitigh múinteoir áirithe gur chuir na fillteáin le suim na ndaltaí sa scríobh:

Like bliain ó shin dhá n-iarrfainnse ar pháiste mar a déarfá, páiste chomh hóg sin, píosa scríbhneoireachta a dhéanamh dhom, ní bheadh, ach cheapfainnse ó tharla go bhfuil na fillteáin acu, tá na fillteáin chomh tábhachtach, mar ní cóipleabhar iad *like* agus tá a gcuid foclóirí istigh ann agus tá chuile rud acu (A2).

Bhí na ceachtanna beaga a bhí á ndéanamh sa rang chomh maith le foclóir agus nithe eile sna fillteáin, a thug deis dóibh a bheith níos neamhspleáiche agus iad ag tabhairt faoin scríbhneoireacht: “Tá sé iontach go bhfuil siad féin in ann é seo a dhéanamh agus nach bhfuil an múinteoir ag faire ar chuile líne beo atá siad ag scríobh, *like* tá siad neamhspleách i Rang a Dó ag scríobh” (A2).

Rinne cuid de na daltaí féin tagairt don eolas a bhí sna fillteáin agus iad ag míniú gnéithe den cheardlann scríbhneoireachta don taighdeoir (GF1; GF2; GF3). Ba léir go raibh ceannas á thógáil ag daltaí áirithe ar an méid a bhí á scríobh acu nuair a labhair siad faoi na ceachtanna beaga a bhí déanta acu sa cheardlann scríbhneoireachta. Thuig siad gur treoir a bhí ann dóibh ach gurb iad féin a bhí á roghnú le húsáid nuair a theastaigh siad uathu, mar a dúirt buachaill amháin: “... *just* déan aon rud atá tú ag iarraidh, má tá tú ag iarraidh *comma* a chur

ann, cuir *comma* ann ...” (GF2). Chuidigh na fillteáin le féinriar na ndaltaí de bharr go raibh siad in ann an t-ábhar a bhí sna fillteáin a úsáid agus iad ag tabhairt faoin scríbhneoireacht.

6.4.2. An ghné shóisialta. Chonaic na múinteoirí go raibh go leor de na daltaí an-tógtha leis an ngné shóisialta den cheardlann scríbhneoireachta (A1; Ceistneoir Ceardlainne, 2014; Dialann Taighde, 2014). Bhí an méid sin soiléir i gcuid de na grúpaí fócais a rinneadh leis na daltaí de bharr an fhoinn a bhí orthu na scéalta a léamh don taighdeoir (GF2). Dúirt múinteoir amháin go raibh sé “... an-tábhachtach dhóibh” na scéalta a léamh dá chéile agus go mbeadh “... *input* acu i scéalta ghasúir eile” (A3). Cé go ndúirt grúpa amháin nach mbíodh siad ag léamh scéalta dá chéile, mhínigh siad gur thaitin leo go mbíodh deis acu plé a dhéanamh ar an méid a bhí ar intinn acu a scríobh le daoine eile sa rang sula dtabharfaidís faoin bpíosa scríbhneoireachta (GF1). Bhí dalta i ngrúpa nach bhfuair seans plé a dhéanamh ar an bpíosa sula scríobhfaí é, a dúirt go mbeadh sé níos éasca tabhairt faoin scríobh dá mbeadh deis aici plé a dhéanamh air ar dtús: “... tá sé níos éasca cuimhniú ar cheann nuair atá tú ag caint faoi le haghaidh cúpla soicind *and then* ghabháil ag scríobh, in áit a ghabháil *straight away* isteach a bheith ag scríobh” (GF6).

Bhí an-suim freisin ag cuid de na daltaí a bheith ag scríobh scéalta in éineacht le daoine eile sa seomra ranga (GF2; GF5). Thug múinteoir áirithe faoi deara go raibh an-tionchar ag an gcuid den cheardlann scríbhneoireacht inar léadh na scéalta don rang, ar an gcaoi ar thug na daltaí faoin scríbhneoireacht:

... d’athraigh siad *straight away because* ní raibh siad ag scríobh domsa, bhí siad ag scríobh dá chéile. Agus bhí saghas cineál, bhí siad mórtasach as an rud a bhí siad ag scríobh (A5).

Chonaic an múinteoir céanna go raibh níos mó ama agus smaoineamh á dhéanamh ag na daltaí ar an méid a bhí á scríobh acu de bharr gur thuig siad go mbeadh siad á léamh os comhair a chéile (A5). Bhí comhthéacs réalaíoch á thabhairt do na daltaí de bharr go raibh

siad ag scríobh a gcuid scéalta do lucht éisteachta. Bhí múinteoir eile den tuairim gur “... chuir sé [ag roinnt scéalta] brú ar cuid eile iarracht níos fearr a dhéanamh” (Ceistneoir Ceardlainne, 2014).

Ar ndóigh, bhí daltaí áirithe nár thaitin leo a gcuid scéalta a léamh os ard agus dúirt múinteoir amháin nach raibh ach “cuid acu” ar thaitin sé leo na píosaí a léamh os comhair an ranga (Ceistneoir Ceardlainne, 2014). Léiríodh sna grúpaí fócais leis na daltaí go raibh roinnt daltaí i Rang a Cúig go háirithe, a raibh drogall orthu a gcuid píosaí a léamh os comhair an ranga (GF6; GF4). Bhí cuid acu den tuairim nach mbeadh a gcuid píosaí sách maith agus gurbh é sin an fáth nár mhaith leo iad a léamh (GF6). Cé gur thuig cailín amháin go raibh an múinteoir ag iarraidh go mbeadh na scéalta suimiúil ní raibh sí cinnte cé dó a raibh sí ag scríobh: “Ach sé an rud atá *annoying*, níl a fhios againne cén sórt rud a dtaitníonn le na daoine” (GF5). Ní éasca i gcónaí tabhairt ar dhuine a phíosa a léamh mura bhfuil an fonn sin air. Ba mhinic gurb é an réiteach a bhí ag múinteoirí Rang a Cúig air, ceist a chur ar dhaltaí áirithe a bpíosa a léamh má shíl an múinteoir go raibh sé an-mhaith (GF3; GF4; GF5).

Tá nithe éagsúla is féidir a chur i bhfeidhm sa cheardlann scríbhneoireachta a chuirfidh le muinín agus féin-éifeachtúlacht na ndaltaí. Teastaíonn comhthéacs réalaíoch ón dalta ionas go mbeidh a fhios aige cén lucht léite a bheidh aige agus é ag tabhairt faoin scríbhneoireacht, comhthéacs réalaíoch is féidir a chothú sa cheardlann scríbhneoireachta. Más é an múinteoir an t-aon duine a thugann measúnú ar céard is ‘scéal maith’ ann, is ar thuairimí an mhúinteora amháin á dhíreofar don scríobh, rud a bhainfidh ón gcomhthéacs réalaíoch ina neadaítear an cheardlann scríbhneoireachta. Feictear, mar a luadh roimhe seo, go n-ardaítear féin-éifeachtúlacht an dalta más rud é go mbíonn sé in ann straitéisí éagsúla a úsáid a chuirfidh lena chaighdeán scríbhneoireachta (Graham, 2006). Is féidir réimse straitéisí éagsúla a chur ar fáil don dalta sna mioncheachtanna a dhéantar leo sa cheardlann scríbhneoireachta. Má bhíonn muinín agus féin-éifeachtúlacht ard ag an dalta ina chuid scríbhneoireachta, má chuirtear timpeallacht thacúil ar fáil dó, agus más rud é go dtuigeann sé

cé dó a bhfuil sé ag scríobh, is mó an seans a bheidh ann go mbeidh fonn air a phíosa féin a léamh os ard don rang.

6.4.3. Teanga na scríbhneoireachta. Ba dhíol suntais a bhí ann do mhúinteoir amháin, an tionchar a bhí ag an gceardlann scríbhneoireachta i nGaeilge ar dhalta a bhí ar bheagán Gaeilge: "... feictear dom go raibh sé ag scríobh, scríobh, scríobh agus é *die-áil* a bheith ag inseacht dom. Sin rud mór *like*" (A4). D'fhéadfadh sé go bhfuair an dalta sin deis a fhéiniúlacht féin a aimsiú agus é ag tabhairt faoin scríobh de bharr an rogha a bhí aige sa mhéid a bhí á scríobh aige. Bhí an deis chéanna ag an dalta sin leas a bhaint as an stór focal a bhí aige féin, rud a chuirfeadh go mór lena fhéin-éifeachtúlacht agus leis an muinín a bhí á cothú ann i scríbhneoireacht na Gaeilge.

Bhí daltaí i dhá ghrúpa imníoch faoi scríbhneoireacht na Gaeilge de bharr gur shíl siad go raibh siad níos fearr i mBéarla (GF1): "Is maith liom scríobh scéalta sa Béarla ach níl mé go maith sa Gaeilge ... *cus* tá mo *words* ... *cus sometimes* tá sé *hard* *explaineáil* sa Gaeilge" (GF4). D'admhaigh an dara grúpa go mbeadh suim acu coinneáil leis an gceardlann scríbhneoireachta dá mba sa Bhéarla a bhíodhas á dhéanamh (GF4). I gcás dalta amháin a bhí ag foghlaim a chuid Gaeilge ar scoil, mhothaigh sé níos muiníne ag scríobh i dteanga an bhaile: "Is maith liom an Béarla, agus níl mé *really* go maith le an Gaeilge" (GF1). Ach b'amhlaidh an tuairim a bhí ag dalta ón ngrúpa céanna a raibh an Ghaeilge á labhairt sa bhaile aige: "Bhuel is maith liomsa Béarla níos fearr ná an Gaeilge" (GF1). Chreid siad freisin go raibh níos mó ama á chaitheamh acu ar an mBéarla sa scoil: "Déanann muid *I think* níos mó Béarla ná atá Gaeilge" (GF1).

Bhí an easpa muiníne a léirigh an dara grúpa thuas i dtaobh scríbhneoireacht na Gaeilge á tabhairt faoi deara ag an múinteoir chomh maith. Mhínigh sé go raibh deacrachtaí ag daltaí an ranga thabhairt faoi phíosa samhlaíoch i nGaeilge agus gur bhain na daltaí úsáid as múnla roinnt an eolais (*knowledge-telling model*) agus iad i mbun scríbhneoireachta (A1):

“Bhuel *mostly* dhéanann muid é, céard a rinne muid Dé Sathairn agus Dé Domhnaigh ...

Scríobh muid faoi *like, superheroes* nó *Chelsea* nó ...” (GF1). Níor chreid an múinteoir go raibh an deacracht chéanna ag na daltaí sa Bhéarla agus go raibh fonn orthu a bheith ag scríobh na bpíosáí i mBéarla: “... *whereas* i mBéarla bheadh siad i bhfad níos fearr ag cur, is dóigh, ag scríobh faoi *cartoons or whatever* i mBéarla” (A1). D’úsáid an múinteoir sin pictiúir chun samhlaíocht na ndaltaí a spreagadh agus iad ag tabhairt faoi scríbhneoireacht sa Ghaeilge (A1). Luaigh na daltaí an cur chuige sin sa ghrúpa fócais agus d’admhaigh siad go mb’fhearr leo rogha a bheith acu faoin méid a bhí á scríobh acu in ionad pictiúir a úsáid (GF1). É sin ráite, d’áitigh an múinteoir gur tháinig feabhas ar scríbhneoireacht na ndaltaí tar éis tamaill agus chonacthas feabhas i ngnéithe ar nós lánstad agus ceannlitreacha (A1).

Is suimiúil an cur síos a rinne cailín amháin ar an difríocht idir an cur chuige a bhí sa seomra ranga do scríbhneoireacht na Gaeilge agus do scríbhneoireacht an Bhéarla. Mhínigh sí gur cuireadh go leor teorach ar fáil don Ghaeilge sula dtosófaí ar an scríobh ar chor ar bith ach go raibh go leor den obair le déanamh ag na gasúir féin nuair a bhí píosa á scríobh i mBéarla. Cé go raibh níos mó oibre le déanamh aici do scríbhneoireacht an Bhéarla, ba é an Béarla ab fhearr léi:

... Gaeilge, tugann sí focla dúinn agus, déanann sé sin i bhfad níos éasca é ... le haghaidh tuiscint agus gramadach agus an litriú, ach an ceann Béarla, tá muid, caithfidh muid úsáid an *dictionary* Béarla, agus tabharann sí cosúil le *start* dúinn. Is maith liom aistí Béarla (GF6).

Chuidigh an féinriar a bhí i gceist leis an scríbhneoireacht sa Bhéarla leis an tsuim a chuir sí ann. Bhí ar na daltaí féin seilbh a ghlacadh ar an méid a bhí á scríobh acu agus seans mór gur chuir sé sin leis an tsuim a bhí ag an dalta sin sa mhéid a bhí á scríobh aici sa Bhéarla.

6.4.4. Traschur scileanna. Tugadh suntas don traschur a bhí á dhéanamh ag na daltaí ar an méid a bhí foghlamtha acu sa Ghaeilge agus iad ag scríobh sa Bhéarla: “... nuair atá

fócas sa nGaeilge, téann na focail céanna isteach sa mBéarla” (A2). Bhain cailín amháin úsáid as na scileanna a bhí foghlamtha aici sa cheardlann scríbhneoireachta i nGaeilge agus í ag tabhairt faoi scéal i mBéarla: “Thuig sí go ngabhfadh sé trasna go dtí an Béarla ... tá sé ag teacht thríd go nádúrtha, ní dhúirt mé léi é sin a dhéanamh, rinne sí féin é an créatúr ... agus bhí sí chomh bródúil as!” (A2).

Léirigh múinteoir amháin inní faoi a laghad ama a bhí á chaitheamh ar scríbhneoireacht an Bhéarla ó cuireadh tús leis an gceardlann scríbhneoireachta sa Ghaeilge. Nuair a thug na daltaí sin faoi phíosa scríbhneoireachta i mBéarla ina dhiaidh sin, mhínigh an múinteoir go raibh i bhfad níos má á scríobh acu sa Bhéarla ná mar a bhíodh roimhe sin. Chreid an múinteoir gurbh é tionchar na ceardlainne scríbhneoireachta sa Ghaeilge a ba chúis leis an bhfad a cuireadh ar an méid a bhí á scríobh sa Bhéarla (Dialann Taighde, 2014). Ba léir go raibh traschur á dhéanamh ag na daltaí ar scileanna a d’fhoghlaim siad i nGaeilge, go dtí an Béarla (Ó Duibhir & Cummins, 2012).

6.4.5. Caighdeán na scríbhneoireachta. Chreid na múinteoirí go raibh feabhas le feiceáil i scríbhneoireacht na ndaltaí de bharr na ceardlainne scríbhneoireachta go háirithe nuair a bhí na ceardlanna scríbhneoireachta á reáchtáil ar bhonn rialta, “... *definitely* tháinig feabhas, *you know*. Bhí sé an-an-éifeachtach, caithfidh mé a rá, agus bhí muid uilig faoin tuairim céanna go raibh, ach an t-am a chur isteach” (A1). Mhínigh múinteoir amháin go raibh feabhas le feiceáil ó thaobh chúrsaí gramadaí, struchtúr na habairte, smaointe a chur le chéile, aidiachtaí a úsáid, cur síos maith a dhéanamh, agus an “... tábhacht atá ann go mbeadh sé [an scéal] spéisiúil” (A3). Thug múinteoir eile faoi deara go raibh na daltaí ag scríobh píosaí níos faide ná mar a bhíodh agus go raibh “... níos mó doimhneacht ag baint leis an scríbhneoireacht” a bhí ar siúl acu (A5). Maíodh i ngrúpa fócais amháin go dtaitneodh an cheardlann scríbhneoireachta le daltaí i scoileanna eile de bharr go mbíonn an dalta “... ag foghlaim focla nua, nuair atá tú ag scríobh scéalta” agus go mbeadh an dalta “... ag fáil go maith ag scríobh” (GF3).

De bharr na gceachtanna beaga a bhí á ndéanamh ag múinteoir áirithe sa cheardlann scríbhneoireachta, chonacthas go raibh “... an t-uafás de sin foghlamtha acu [na daltaí] mar gheall ar an gcúrsa seo” (A2). Luaigh an múinteoir céanna gur baineadh siar aisti nuair a chuala sé cuid den mhéid a bhí scríofa ag na daltaí de bharr an Ghaeilge shaibhir a bhí á húsáid acu (Dialann Taighde, 2015). Níor thuig sé go raibh nathanna cainte áirithe ag na daltaí go dtí go raibh siad á n-úsáid sa cheardlann scríbhneoireachta (Dialann Taighde, 2015). Ba léir gur thug an tsaoirse a tugadh do na daltaí i dtaobh ábhar na scríbhneoireachta a roghnú, deis dóibh tarraingt ar an eolas agus ar an bhfoclóir a bhí acu féin don cheardlann scríbhneoireachta.

Bhí meascán tuairimí ag cuid de na daltaí maidir leis an bhfeabhas a bhí tagtha ar a gcuid scríbhneoireachta sa Ghaeilge, go háirithe i measc dhaltaí Rang a Cúig (GF4; GF5). Bhí grúpa amháin i Rang a Dó den tuairim go raibh feabhas tagtha orthu de bharr gurb é sin a dúirt an múinteoir leo ach níor chreid siad go raibh níos mó á scríobh acu ná mar a bhíodh (GF1). Bhí gach duine seachas duine amháin i ngrúpa áirithe Rang a Dó sásta go raibh feabhas tagtha orthu féin sa scríbhneoireacht agus roghnaigh siad féin duine as rang-ghrúpa eile a shíl siad féin a bhí an-mhaith ag scríobh (GF2). Mhaígh dalta amháin go raibh an scríobh “... ag fáil níos éasca” agus go raibh siad féin “... ag fáil níos sciobtha” agus iad i mbun scríbhneoireachta (GF2). Dúirt dalta eile ón ngrúpa céanna go raibh feabhas ag teacht ar an scríobh de bharr go raibh “... cleachtadh anois againn air” (GF2). Chreid an grúpa go mbíodh an t-aon dalta a cheap nár tháinig feabhas air, ag scríobh go leor sular tosaíodh ar an gceardlann scríbhneoireachta, rud a d’fhágfadh nárbh éasca an feabhas céanna a fheiceáil sa mhéid a bhí á scríobh aige (GF2). Bhí an grúpa eile a bhí i Rang a Dó sásta go raibh feabhas le feiceáil ar a gcuid scríbhneoireachta freisin (GF3). Mhínigh buachaill amháin go raibh sé níos fearr ag léamh a chuid píosaí os comhair an ranga (GF3). Dúirt cailín eile go bhfaca sí an difríocht a bhí idir an méid a bhí á scríobh aici ar dtús i gcomparáid lena raibh á scríobh anois aici: “Mar ní raibh mo scríobh *like*, ní raibh sé, go deas ar dtús agus anois, tá sé go maith”

(GF3). Bhí an cailín céanna den tuairim go raibh feabhas tagtha ar a cuid litrithe freisin

(GF3). Dúirt daltaí Rang a Dó sa ghrúpa céanna gur shíl siad féin go raibh rang-ghrúpa eile sa seomra ranga an-mhaith i mbun scríbhneoireachta (GF3).

Bhí feabhas le feiceáil ag múinteoirí i scríbhneoireacht daltaí a raibh deacrachtaí foghlama acu. Cé nár tháinig feabhas ar ghnéithe meicniúla na scríbhneoireachta, tugadh faoi deara gur "... tháinig feabhas ar an cineál *flow* a bhí aige agus go raibh sé ag scríobh níos mó agus go raibh sé ag scríobh scéal. Tús, lár, *do you know*, deireadh agus go raibh a fhios aige féin céard a bhí sé ag scríobh faoi, go raibh cineál plean aige" (A4). Bhí suntas á thabhairt ag an múinteoir ar an dul chun cinn sin de bharr go raibh an dalta sin i rang a bhí an-deacair a spreagadh (A4).

D'aithin múinteoir eile go mb'fhéidir go raibh deacracht foghlama ag dalta amháin sa seomra ranga tar éis dó píosa scríbhneoireachta an dalta a fheiceáil (Dialann Taighde, 2015). Ba léir gur i leabhair oibre den chuid is mó a bhí an dalta ag scríobh go dtí sin agus nach bhfuair sé deis a bheith ag scríobh go neamhspleách go dtí gur cuireadh tús leis an gceardlann scríbhneoireachta. Chreid an múinteoir gur mar gheall ar an gcóipeáil a bhí á dhéanamh ag an mbuachaill ar na focail a bhí sa leabhar oibre nach n-aithneofaí go raibh deacracht aige lena chuid scríbhneoireachta (Dialann Taighde, 2015). D'áitigh an múinteoir gur mar gheall ar an gceardlann scríbhneoireachta a tugadh faoi deara go mb'fhéidir go raibh deacracht ann agus go mbeifí ar thóir tuilleadh fianaise dá bharr (Dialann Taighde, 2015).

Bailíodh samplaí de scríbhneoireacht na ndaltaí agus rinneadh measúnú orthu de réir rúibric *6+1 Traits of Writing* (Culham, 2003). Mar a pléadh sa chaibidil ar mhodheolaíocht an taighde, is iad na gnéithe a chuirtear san áireamh don rúibric: smaointe; eagrú; glór; rogha focal; líofacht chainte; coinbhinsiúin; agus cur i láthair (Culham, 2003). Déantar measúnú ar gach tréith de réir scála óna hAon go dtí a Cúig. Leagtar amach critéir d'uimhir a hAon, a Trí, agus a Cúig ar an scála do gach tréith (Aguisín T). Bhí dhá shampla i gceist sa mheasúnú,

sampla a bailíodh ag tús an taighde agus sampla a bailíodh ag an deireadh. Tugadh fiche nóiméad do dhaltaí an chéad shampla a scríobh agus bailíodh an píosa ba dheireanaí a scríobh na daltaí sa cheardlann scríbhneoireachta don dara sampla. Rinneadh measúnú ar an dá phíosa scríbhneoireachta agus cuireadh na marcanna i gcomparáid lena chéile (Aguisín U).

Léirigh torthaí an mheasúnaithe a rinneadh ar shamplaí Rang a Cúig, gurbh iad na coinbhinsiúin agus an cur i láthair ab airde sa chéad shampla. Ba ag uimhir a Trí ar an scála a bhí formhór de na samplaí agus chonacthas go raibh sampla nó dhó a bhí ag uimhir níos airde ná sin. Ba chosúil go raibh béim á leagan ar na gnéithe sin den scríbhneoireacht sa seomra ranga. Ní haon ionadh an bhéim atá á leagan ar thréith ar nós coinbhinsiúin sa seomra ranga de bharr na himní a léirigh na príomhoidí in agallaimh an taighde seo maidir le caighdeán litrithe agus gramadaí na ndaltaí sa Ghaeilge.

Moladh do na múinteoirí níos lú ama a chaitheamh ar ghnéithe meicniúla na scríbhneoireachta don cheardlann scríbhneoireachta chun deis a thabhairt do dhaltaí dul i gcleachtadh ar an gcleachtas nua. Is beag athrú dá réir a tháinig ar an marc sin sa dara sampla, agus bhí samplaí áirithe a raibh marc beagáinín níos ísle acu sna coinbhinsiúin ná mar a bhí ag an tús. Ní mór smaoineamh go raibh marc réasúnta ard ag na daltaí sna tréithe sin ón tús agus go mb'fhéidir nach mbeadh mórán ardú ar an marc sin sa tréimhse a bhí i gceist, fiú agus aird á díriú uirthi.

Bhí meascán marcanna le sonrú i measc dhaltaí Rang a Dó ar na coinbhinsiúin agus ar an gcur i láthair sa chéad shampla. Tugadh an moladh céanna do mhúinteoirí Rang a Dó agus a tugadh do mhúinteoirí Rang a Cúig maidir le gnéithe meicniúla na scríbhneoireachta agus ceartú. Is beag athrú a tháinig ar na coinbhinsiúin agus ar an gcur i láthair sa dara sampla a bailíodh ó Rang a Dó ach i gcás grúpa amháin. Tháinig ardú de bheagán ar chur i láthair agus ar choinbhinsiúin ghrúpa amháin sa dara sampla. Bhí scríobh ceangailte á dhéanamh ag na daltaí sin sa dara sampla agus bhí na píosaí níos soiléire (Aguisín V, Sampla C). Tá seans ann

freisin go raibh beagáinín níos mó machnaimh á dhéanamh acu ar a gcuid litrithe de bharr an chúraim a bhí siad a dhéanamh don scríobh ceangailte.

Ba shuntasach an ní é gurbh í an tréith a bhain leis an nglór ab ísle i bhformhór de na chéad samplaí a bailíodh ó Rang a Cúig. Bhí an tréith sin an-íseal freisin i measc dhaltaí Rang a Dó sa chéad shampla a tugadh. Ba chosúil go raibh na daltaí ag scríobh ar mhaithe le píosa a scríobh agus nach raibh siad ag dul i ngleic leis an ábhar ina mbealach féin. Tugadh rogha dóibh maidir le topaic an phíosá sa chéad shampla ach ní fhacthas go raibh a gcruth pearsanta á chur acu ar an bpíosá ná seilbh á ghlacadh acu air. Tháinig ardú de bheagán ar an tréith sin sa dara sampla a bailíodh ó Rang a Cúig agus i measc daltaí áirithe i Rang a Dó. Bhí a nglór pearsanta beagán níos láidre ná mar a bhí sa chéad sampla agus bhí ceannas á ghlacadh acu ar an méid a bhí á scríobh acu. Feictear an t-athrú sin sna samplaí a bailíodh ó dhalta i Rang a Dó i Sampla B (Aguisín V). Níor tugadh ach a hAon don ghlór sa chéad phíosá scríbhneoireachta de bharr gur beag suim a léirigh an scríbhneoir sa mhéid a bhí á scríobh aige. Is beag forbairt a rinne sé ar an bpíosá scríbhneoireachta agus ní léir go raibh an léitheoir á chur san áireamh aige agus an píosa á scríobh aige. Tháinig athrú de bheagán ar an marc sin sa dara píosa a bailíodh ón scríbhneoir céanna. Is cosúil go raibh an scríbhneoir níos ionraice faoina raibh á scríobh aige sa dara píosa. Ba léir go raibh an scríbhneoir ag déanamh iarrachta dul i ngleic le hábhar an phíosá scríbhneoireachta cé go raibh an píosa beagáinín meicniúil in áiteanna. Beartaíodh idir a Dó agus a Trí a thabhairt don dara píosa scríbhneoireachta.

Bíonn baint ag rialtacht na ceardlainne scríbhneoireachta chomh maith le timpeallacht thacúil, réalaióch leis an deis a bhíonn ag daltaí ceannas a ghlacadh ar a gcuid scríbhneoireachta féin (Graves, 1994). Is léir gur thug an cheardlann scríbhneoireachta deis do dhaltaí an taighde seo díriú ar a nglór féin agus iad ag tabhairt faoin scríbhneoireacht.

Bhí an tréith a bhain le smaointe íseal go maith sa chéad shampla a bhí ag daltaí Rang a Cúig agus ag daltaí Rang a Dó. Ba bheag fianaise a bhí sna samplaí de smaointe agus de

thuairimíocht na ndaltaí sna píosaí a scríobh siad. Chonacthas gur eolas ginearálta den chuid is mó a cuireadh ar fáil sna samplaí sin, thar aon ní eile. Ní raibh eagrú ach oiread á dhéanamh ag na daltaí ar na smaointe sin sa chéad shampla, rud a d'fhág go raibh formhór na ndaltaí ag leibheál an-íseal ó thaobh eagrú. Is amhlaidh nach raibh machnamh á dhéanamh ag na daltaí ar na smaointe ná ar an gcaoi ab fhearr na smaointe sin a chur i láthair an léitheora. Tháinig ardú de bheagán ar an dá thréith sin i dhá ghrúpa áirithe i Rang a Cúig. Bhí a nglór pearsanta féin beagán níos láidre agus bhí eagrú níos fearr á dhéanamh ag na daltaí ar a gcuid smaointe. Ba shuimiúil an ní é gur tháinig ísliú ar an eagrú nuair a tháinig ardú ar an nglór i sampla amháin. Is amhlaidh go raibh an dalta ag díriú ar a raibh le rá aige seachas ar an gcaoi a gcuirfí le chéile é. Fágann sé sin go bhfuil go leor cleachtaidh agus tacaíochta ag teastáil ón dalta le haghaidh na tréithe ar fad a fhorbairt le chéile. Tháinig ardú de bheagán ar thréithe na smaointe i measc dhaltaí Rang a Dó ach chonacthas go raibh an tréith a bhain le heagrú mórán mar a chéile ag an tús agus ag an deireadh. Ba léir ó chuid de na samplaí go raibh pearsantacht na ndaltaí féin le feiceáil sna píosaí ach nach raibh eagar á dhéanamh acu ar na tuairimí ná na smaointe.

Bhí na marcanna a tugadh do líofacht chainte agus rogha focal sásúil i gcuid mhór de na píosaí a bailíodh don chéad shampla i Rang a Cúig ach ba léir nach raibh mórán forbartha breise á dhéanamh ar na tréithe sin ina gcuid scríbhneoireachta. I gcás dhaltaí Rang a Dó, bhí na tréithe sin íseal go maith sa chéad shampla. Ba chosúil go raibh na daltaí ag cloí leis an bhfoclóir a bhí acu agus nach raibh forbairt á dhéanamh acu air sna píosaí a bhí á scríobh acu. Ba bheag athrú a tháinig ar na tréithe sin sa dara sampla a cuireadh ar fáil ó Rang a Cúig agus ó Rang a Dó. Déantar iarracht scileanna éagsúla a mhúineadh do dhaltaí sna mioncheachtanna ó thaobh na scríbhneoireachta ionas go mbeidh deis ag daltaí a bheith níos neamhspleáiche agus iad i mbun pinn. Tarraingítear ar ábhar litríochta chun scileanna agus gnéithe éagsúla a chur ar a súile dóibh agus déanann an dalta cleachtadh orthu siúd agus iad ag scríobh sa cheardlann scríbhneoireachta. Luadh sna grúpaí fócais leis na daltaí gur minic a chuirtear

foclóir agus nathanna ar fáil do na daltaí sula dtugann siad faoi phíosa scríbhneoireachta. De bharr go dtugtar na frásaí agus an foclóir dóibh ón tús, is deacair a shamhlú go mbeadh féinriar i gceist maidir le rogha focal ná le forbairt teanga. An amhlaidh nach bhfuil cleachtadh ag daltaí forbairt a dhéanamh ar na gnéithe sin as a stuaim féin agus iad i mbun scríbhneoireachta? Más amhlaidh an cás, ní mór aghaidh a thabhairt air sin sa cheardlann scríbhneoireachta agus scileanna a mhúineadh do dhaltaí a chuirfeadh ar a gcumas tuilleadh forbartha a dhéanamh ar fhoclóir agus ar líofacht ar a gconlán féin. De dheasca na tréimhse gearr a bhain leis an taighde seo agus i bhfianaise an easpa ama a bhí ar fáil chun tabhairt faoin gceardlann scríbhneoireachta tar éis na Nollag, tá seans ann nach raibh deis ann forbairt a dhéanamh ar fhéinriar na ndaltaí maidir leis na tréithe sin den scríbhneoireacht.

Cuireadh samplaí ó Rang a Trí san áireamh don mheasúnú ar shamplaí scríbhneoireachta i scoil amháin, de bharr go raibh siad ag plé leis an gceardlann scríbhneoireachta le Rang a Dó. Mar a chonacthas i samplaí Rang a Cúig, bhí na coinbhinsiúin agus an cur i láthair gar don mheánmharc i bhformhór na samplaí a bailíodh ag tús an taighde. Bhí na tréithe a bhain le smaointe, eagrú, agus glór an-íseal sa chéad shampla ach tháinig ardú ar gach ceann acu siúd sa dara sampla, go háirithe i dtaobh an ghlóir. Cé nár ardaigh na marcanna ach go dtí marc a bhí gar don mheán, chonacthas ó na samplaí go raibh glór na ndaltaí níos láidre ná mar a bhí agus go raibh siad ag smaoineamh ar a raibh le rá acu. Bhí na tréithe a bhain le líofacht chainte agus rogha focal mórán mar a chéile ag an tús agus ag an deireadh agus iad gar go maith don mheánmharc.

Tugtar léargas ar an ardú a tháinig ar na smaointe agus ar an nglór sna samplaí a bailíodh ó dhalta Rang a Trí i Sampla F (Aguisín V). Feictear sa chéad shampla go ndearna an scríbhneoir cur síos ar an topaic ach nach raibh saineú ar bith á dhéanamh aige ar an topaic a roghnaigh sé. Ní fios cén chuid den eolas a raibh tábhacht ag baint leis. Ba léir nach raibh an scríbhneoir ach ag cur eolas simplí ar fáil bunaithe ar theideal an phíosa scríbhneoireachta. Is é a Dó an marc a bronnadh do na smaointe sa chéad phíosa scríbhneoireachta. Ba léir sa dara

píosa scríbhneoireachta go raibh an scríbhneoir ag déanamh saineú ar an topaic a bhí faoi chaibidil cé go raibh tuilleadh forbartha ag teastáil i gcodanna áirithe den scéal. Bronnadh a Trí ar an dara píosa scríbhneoireachta.

Tháinig ardú ar an marc a bronnadh ar thréith an ghlóir i Sampla F freisin. Is beag ceangal a léirigh an scríbhneoir a bhí aige féin leis an topaic a roghnaigh sé sa chéad phíosa scríbhneoireachta. Ní raibh brí ar bith sa phíosa agus níor taispeánadh go raibh an léitheoir ar intinn ag an scríbhneoir agus an píosa á scríobh aige. Ní dhearna an scríbhneoir dóthain forbartha ar an bpíosa scríbhneoireachta chun deis a thabhairt dó a thuairim féin a léiriú. Bronnadh a hAon ar an nglór sa chéad phíosa a scríobh an dalta. Ba chosúil go raibh an scríbhneoir ionraic faoina raibh á scríobh aige sa dara píosa scríbhneoireachta ach nach raibh sé báite sa topaic nó sa scéal fós. Léirigh an píosa scríbhneoireachta go raibh an scríbhneoir ag scríobh don léitheoir agus go raibh sé ag cur an phíosa in oiriúint dá réir. Bronnadh idir a Trí agus a Ceathair ar an dara sampla a bailíodh ón dalta do thréith an ghlóir.

Ar ndóigh, ní bheifí ag súil le méadú cuimsitheach a bheith le feiceáil ar mharcanna na ndaltaí in aon cheann de na samplaí de bharr go raibh achar gearr leagtha amach do chur i bhfeidhm na ceardlainne, go háirithe nuair a smaoinítear ar a laghad ama a tugadh don cheardlann tar éis na Nollag. Tuigtear gur próiseas casta atá sa scríbhneoireacht agus gur go mall a thagann feabhas agus forbairt ar chaighdeán na ndaltaí. Bíodh is gur beag athrú a tháinig ar thréithe áirithe, is léir go raibh tionchar ag an gceardlann scríbhneoireachta ar ghlór agus ar smaointeoireacht na ndaltaí agus iad i mbun pinn. Tá an t-ardú a tháinig ar chuid de na samplaí don ghlór agus don smaointeoireacht thar a bheith tábhachtach ionas go mbeidh nasc á chruthú idir an Ghaeilge scríofa agus samhlaíocht agus cruthaíocht, seachas an bhéim a bheith ar litriú agus gramadach amháin.

6.5. Conclúid

Tugadh léargas sa chaibidil seo ar an tionchar a bhí ag an bhforbairt ghairmiúil a cuireadh ar fáil do mhúinteoirí ar chleachtas na múinteoirí agus ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí. Ba léir gur chuidigh struchtúr na forbartha gairmiúla a cuireadh ar fáil le múinteoirí agus iad ag tabhairt faoi chleachtas nua sa seomra ranga. Bíodh is nach raibh duine ar fáil do na múinteoirí chun an cleachtas nua a léiriú dóibh sa seomra ranga, chreid siad go raibh tairbhe bainte acu as an tacaíocht a cuireadh ar fáil dóibh. Bhí tionchar ag an tacaíocht a cuireadh ar fáil do na múinteoirí ar na daltaí chomh maith. Léiríodh go raibh formhór na ndaltaí tógtha leis an gcleachtas nua a bhí ar siúl sa seomra ranga. Bhí siad sásta go raibh níos mo neamhspleáchais acu agus go raibh deis acu a bheith ag plé agus ag roinnt a gcuid oibre lena chéile. Ba iad na tréithe a bhain le glór agus smaointe ba mhó ar tháinig ardú orthu agus measúnú á dhéanamh ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí. Tugadh deis dóibh forbairt a dhéanamh ar na tréithe sin sa cheardlann scríbhneoireachta. Bíodh agus nach raibh an tréimhse ar baineadh leas as an gceardlann scríbhneoireachta an-fhada, bhí tionchar aici ar mheon na ndaltaí i dtaobh na scríbhneoireachta i nGaeilge agus ar a gcaighdeán scríbhneoireachta. I bhfianaise an tionchair a bhí ag an gceardlann scríbhneoireachta in achar gearr, is éasca a shamhlú go rachadh caighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí i dtreis dá leanfaí ar aghaidh leis. Ar ndóigh, bheadh gá le tacaíocht a chur ar fáil do mhúinteoirí agus iad ag iarraidh barr feabhais a chur ar na cleachtais a bhaineann leis an gceardlann scríbhneoireachta sa seomra ranga.

7. Tátal agus Plé

Ba iad príomhchuspóirí an taighde seo, léargas a fháil ar chaighdeán agus ar nósanna litearthachta daltaí i scoileanna Gaeltachta arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais. Anuas air sin, féachadh le cur chuige oideolaíochta a aimsiú a chuideodh le cur chun cinn na litearthachta sna scoileanna a bhfuil na daltaí sin ag freastal orthu. Tugtar léargas sa chaibidil seo ar na príomhphointí a tháinig chun cinn maidir le caighdeán agus nósanna litearthachta na ndaltaí chomh maith leis an tionchar a bhí ag an gcur chuige oideolaíochta a cuireadh i bhfeidhm ar a gcaighdeán litearthachta. Déantar cur síos freisin ar an tionchar a bhí ag an bhforbairt ghairmiúil a cuireadh ar fáil do mhúinteoirí ar a gcleachtas sa seomra ranga. Ina theannta sin, tugtar spléachadh ar na constaicí a tháinig chun cinn sa taighde. Leagtar amach na moltaí a d'eascair as an taighde ag deireadh na caibidle seo. Rangaítear na moltaí de réir téamaí áirithe.

7.1. Teanga

Is léir go mbíonn céatadán na gcainteoirí dúchais Gaeilge i scoileanna an taighde ag athrú ó bhliain go bliain. Áitíodh go bhfuil ceannas an Bhéarla le feiceáil i measc daltaí sna Naíonáin Bheaga i láthair na huaire agus gur minic gurb é an Béarla teanga shóisialaithe na ndaltaí sna ranganna ar fad. Bhí tuismitheoirí ann nach raibh Gaeilge ar a dtoil acu, ach mheas príomhoidí gur beag deacracht a bhíonn ag daltaí ar bheagán Gaeilge í a shealbhú ar scoil. Chreid príomhoidí áirithe go raibh tuismitheoirí a raibh an Ghaeilge ar a dtoil acu ach a roghnaigh Béarla a labhairt sa teaghlach, sásta go sealbhódh a gcuid gasúr an Ghaeilge ar scoil. Bhí príomhoidí áirithe den tuairim go raibh tábhacht ar leith ag baint leis an naíonra chun bunús maith a thabhairt do ghasúir sa teanga sular thug siad faoin gcóras bunscolaíochta.

Faoi mar a tuairiscíodh i dtaighde Péterváry et al. (2014) thug príomhoidí an taighde suntas don mhaolú atá ag teacht ar chaighdeán Gaeilge na ndaltaí. Maíodh go raibh dúshláin ar leith ag baint le Gaeilge a spreagadh i measc na ndaltaí ag am sosa agus go raibh straitéisí

difriúla á gcur i bhfeidhm i scoileanna éagsúla chun an nós sin a athrú. Bhí neamhchinnteacht á léiriú maidir leis an gcaoi ab fhearr le dul i ngleic leis an dúshlán sin, rud a d'fhág go raibh scoileanna áirithe níos déine faoin bpolasaí Gaeilge ná mar a bhí scoileanna eile.

7.2. Stádas Socheacnamaíoch na nDaltaí

Léiríodh sa taighde seo a mhéad scoileanna i gCatagóir A atá faoi mhíbhuntáiste. Cé go gcuirtear tacaíochtaí ar fáil faoin scéim DEIS Tuaithe, is léir ó na hagallaimh gur beag cúnaimh atá ann i láthair na huaire. Ba bhuille mór a bhí ann do scoileanna gur cuireadh deireadh leis an gcomhordaitheoir scoile a bhíodh ar fáil faoin scéim.

Cuirtear deontas ar fáil faoin scéim DEIS chun infheistíocht a dhéanamh i gcúrsaí litearthachta sa scoil ach ní cosúil go gcuirtear teanga na scoile san áireamh nuair a bhíonn an t-airgead á dháileadh. D'fhéadfaí a mhaíomh go mbeadh a dhá oiread tacaíochta ag teastáil ó scoileanna a bhfuil daltaí dátheangacha²⁵ ag freastal orthu chun forbairt a dhéanamh ar an litearthacht sa dá theanga. Ní féidir a bheith ag súil go dtiocfaidh forbairt ar chúrsaí litearthachta sa dá theanga, mura gcuirtear an dá theanga san áireamh agus aghaidh á tabhairt ar na dúshláin a shamhlaítear le daltaí atá faoi mhíbhuntáiste.

7.3. An Luath-thumoideachas

Léiríodh an éagsúlacht tuisceana agus colais atá ag príomhoidí ar an luath-thumoideachas sa taighde seo. Ba chosúil gur chreid formhór na bpríomhoidí, a raibh an luath-thumoideachas á chur i bhfeidhm sa scoil acu, gur chun leasa daltaí ar foghlaimoirí Gaeilge iad a bhí an polasaí á chur i bhfeidhm. Bhí solúbthacht i gceist leis an bpolasaí i scoileanna áirithe ag brath ar chaighdeán Gaeilge na ndaltaí ag teacht chun na scoile dóibh.

Tuairiscíodh go mbíonn tionchar ag foinsí éagsúla ar an gcinneadh a dhéantar don pholasáí ar an luath-thumoideachas. Ba iad tuairimí na dtuismitheoirí, polasaí i scoileanna

---

²⁵ Is éard atá i gceist le dalta dátheangach sa chás seo, dalta le Gaeilge ó dhúchas nó Gaeilge líofa a bhfuil an Béarla ar a thoil aige.

eile, agus áiseanna don oideachas luath-óige is mó a luadh agus plé á dhéanamh ar an gcinneadh. Níor pléadh cén cineál eolais a chuireann scoileanna ar fáil maidir leis an luath-thumoideachas i gcomhthéacs scoileanna Gaeltachta sna hagallaimh le príomhoidí. Áitíodh go mbíonn imní ar phríomhoidí polasaí difriúil a chur i bhfeidhm ina gcuid scoileanna i gcomparáid le scoileanna eile sa cheantar ar fhaitíos nach sásódh sé tuismitheoirí áirithe agus go dtitfeadh líon na ndaltaí sa scoil dá bharr.

Ós rud é go bhfuil nasc á dhéanamh ag príomhoidí áirithe idir polasaí an luath-thumoideachais agus foghlaimeoirí na Gaeilge/córas na Gaelscolaíochta, is beag seans go mbíonn tionchar an luath-thumoideachais don chainteoir dúchais Gaeilge á phlé le tuismitheoirí. Ina theannta sin, d'fhéadfadh sé go mbeadh dearcadh na dtuismitheoirí maidir leis an luath-thumoideachas ag athrú ar bhonn bliantúil, de dheasca chóimheas na gcainteoirí dúchais a bheith ag athrú go rialta. Más ar an mBord Bainistíochta i gcomhar le tuismitheoirí na scoile a thitfidh an cúram maidir leis an luath-thumoideachas de réir Churaclam Teanga na Bunscoile (2015) cé acu grúpa tuismitheoirí a dhéanfaidh an cinneadh? Má bhíonn líon ard tuismitheoirí le daltaí sna Naíonáin Bheaga ag iarraidh an luath-thumoideachais agus má thagann líon ard tuismitheoirí an bhliain dár gcionn nach bhfuil sásta leis an bpolasaí sin, cén leigheas a bheidh ar an scéal? Más ar thuismitheoirí na scoile ar fad a bhunófar an cinneadh, an mbeidh an cinneadh á ghlacadh chuile bhliain? De dheasca líon beag daltaí a bheith sna scoileanna, d'fhéadfadh an móramh athrú go mór de réir líon na ndaltaí a thagann isteach sna Naíonáin Bheaga.

7.4. Cúntóirí Teanga

Maíodh go raibh dhá ról ar leith ag cúntóirí teanga agus iad i mbun oibre sna scoileanna. Is iad sin, tacú le daltaí atá ar bheagán Gaeilge sealbhú a dhéanamh ar an teanga, agus cur le saibhreas teanga na ndaltaí a bhfuil an Ghaeilge sealbhaithe acu cheana. Is ar an nGaeilge labhartha a dhíríonn an cúntóir teanga dar le príomhoidí na scoileanna, ach ba léir

go raibh cúntóirí teanga ann a bhí ag plé le scileanna teanga eile nach í. Níor pléadh oiliúint na gcúntóirí teanga sna hagallaimh leis na príomhoidí ach glactar leis gur ar labhairt na Gaeilge a dhírítear san oiliúint a chuirtear orthu.

7.5. Forbairt Ghairmiúil Leanúnach

Ba léir ó na hagallaimh leis na príomhoidí go raibh go leor de na dea-chleachtais a luaitear leis an bhforbairt ghairmiúil á gcur i bhfeidhm san oiliúint a bhí á cur ar mhúinteoirí i réimse an oideachais speisialta. Bhí cúrsaí éagsúla á ndéanamh ag múinteoirí san oideachas speisialta agus bhí tacaíocht agus comhairle le fáil acu ó shaineolaithe ar bhonn leanúnach. Níor pléadh teanga na hoiliúna sna hagallaimh leis na príomhoidí ach glactar leis gur i mBéarla a chuirtear formhór na gcúrsaí ar fáil. Ní fios dá réir, cén oiliúint a chuirtear ar mhúinteoirí do dhaltaí le riachtanais speisialta arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais.

Bhí sé soiléir ó na hagallaimh leis na príomhoidí go mbíonn múinteoirí na scoileanna ag freastal ar chúrsaí agus ar cheardlanna éagsúla go minic. Ba chur chuige traidisiúnta a bhí san fhorbairt ghairmiúil sin den chuid is mó, áit ar cuireadh eolas ar fáil do mhúinteoirí le cur i bhfeidhm sa seomra ranga. Níor labhair príomhoidí ar chúrsaí a bhí dírithe ar mhúinteoirí a bhí ag múineadh cainteoirí dúchais Gaeilge. Léirigh príomhoidí áirithe go raibh dúshlán ag baint le freastal a dhéanamh ar chúrsaí inseirbhíse agus nach i gcónaí a bhí caighdeán Gaeilge sásúil ag an té a bhí á reáchtáil. Anuas air sin, ba dheacair ag príomhoidí áirithe freastal ar na cúrsaí le linn am scoile de bharr go mbíonn formhór acu ag múineadh go lán-aimseartha.

Ba léir ón gceardlann oiliúna a bhí ag múinteoirí an phobail chleachtais ar fhóineolaíocht na Gaeilge, gur eolas nua a bhí i bhformhór an ábhair a cuireadh os a gcomhair. Ní cosúil go bhfuil forbairt ghairmiúil á cur ar fáil do na múinteoirí sin i bhfóineolaíocht na Gaeilge, deacracht a bhfuil aird tarraingithe ag saineolaithe ar nós Stenson agus Hickey (2011) air roimhe seo. Bhí an easpa traenála/oiliúna maidir le fóineolaíocht na Gaeilge le feiceáil i measc príomhoidí áirithe sa taighde freisin. Ní raibh na príomhoidí sin

feasach ar phatrúin fhóineolaíochta na Gaeilge ná ar an gcaoi a bhféadfaí na scileanna a bhíonn á n-úsáid d'fhóineolaíocht an Bhéarla a chur i bhfeidhm don Ghaeilge.

Níor pléadh an tionchar a bhí ag na cúrsaí a bhí á ndéanamh ag múinteoirí ar a gcleachtas sa seomra ranga. I bhfianaise a raibh le rá ag múinteoirí an phobail chleachtais, ba dheacair a shamhlú go n-éiríonn leis na múinteoirí ar fad a bhfuil cloiste acu ar na cúrsaí a chur i bhfeidhm. Bhí ceardlanna oiliúna, seisiúin phlé, áiseanna tacaíochta, agus comhairle le fáil ag múinteoirí an phobail chleachtais, ach ní i gcónaí a bhí sé éasca acu an cleachtas nua a chur i bhfeidhm sa seomra ranga. Léiríonn sé sin a mhéad ama agus tacaíochta atá ag teastáil ó mhúinteoirí chun tabhairt faoi chleachtas nua (Kinnucan-Welsch et al., 2006; Guskey, 2003; Hunzicker, 2010).

Chreid múinteoirí an phobail chleachtais go mbeadh taispeántas nó léiriú ar an gcleachtas sa seomra ranga an-fhiúntach agus mheas múinteoirí acu siúd go dteastódh aiseolas uathu de réir mar a bhí an cleachtas á chur i bhfeidhm acu sa seomra ranga. Luaigh príomhoidí cur chuige mar é maidir leis an tacaíocht a bhí á cur ar fáil ag cuiditheoirí ón *PDST*. Is léir go gcreideann múinteoirí an taighde seo go bhfuil an tacaíocht a chuirtear ar fáil ar láthair na scoile an-luachmhar agus go gcuideodh sé leo agus iad ag tabhairt faoi chleachtas nua (Hawley & Valli, 1989; Hunzicker, 2010). Chuir múinteoirí agus príomhoidí béim ar leith ar an dea-chaidreamh a bhí acu leis na cuiditheoirí ón *PDST* agus le taighdeoir an taighde seo. Is cosúil go raibh tionchar ag an tuiscint a bhí ag na cuiditheoirí agus ag an taighdeoir ar riachtanais múinteoirí Gaeltachta ar an gcaidreamh sin.

Bhain múinteoirí an phobail chleachtais buntáistí éagsúla as struchtúr na forbartha gairmiúla a leagadh amach don taighde. Thaitin leo go bhfuair siad deis a theacht le chéile ar bhonn próifisiúnta, gné a luadh in agallaimh leis na príomhoidí freisin. Bhí múinteoirí an phobail chleachtais an-tógtha leis an eolas a chuir an saineolaí ar fáil dóibh ag na ceardlanna oiliúna. Thug an leanúnachas a bhain leis an bhforbairt ghairmiúil deis dóibh tuilleadh

ceisteanna a chur ar an saineolaí de réir mar a bhí siad ag cur an chleachtais i bhfeidhm. Bhí na múinteoirí sásta chomh maith leis an tacaíocht a bhí ar fáil dóibh ón taighdeoir, go háirithe de bharr na n-áiseanna agus an chomhairle a chuir sí ar fáil dóibh. Cuireadh tacaíocht ar fáil do na múinteoirí a bhí sainiúil dá gcomhthéacs scoile féin agus ba léir go ndeachaigh an tacaíocht i bhfeidhm ar mhúinteoirí an taighde.

7.6. Léitheoireacht na Gaeilge

D'áitigh formhór de phríomhoidí agus de mhúinteoirí an taighde seo go raibh níos mó suime ag daltaí i léitheoireacht an Bhéarla ná mar a bhí i léitheoireacht na Gaeilge. Bhí an nós céanna le feiceáil i measc príomhoidí agus tuismitheoirí áirithe sa taighde. Ní fhacthas go raibh an claonadh i dtreo an Bhéarla chomh láidir céanna i measc daltaí sna bunranganna agus a bhí i measc daltaí sna meán- nó sna hardranganna. Luaigh rannpháirtithe éagsúla sa taighde go raibh castacht teanga na leabhar Gaeilge ar cheann de na cúiseanna nach roghnaítear leabhair Ghaeilge agus measadh go raibh cumas níos airde ag daltaí i léitheoireacht an Bhéarla ná mar a bhí i léitheoireacht na Gaeilge. Is léir go mothaíonn daltaí, príomhoidí, agus tuismitheoirí féin-éifeachtúlacht níos airde agus iad ag tabhairt faoi léitheoireacht an Bhéarla i gcomparáid le léitheoireacht na Gaeilge.

D'áitigh na príomhoidí, gur mó suim a bhí ag daltaí in ábhar léitheoireachta Gaeilge a bhí scríofa ina gcanúint féin. Ní hamháin sin, ach bhí baint ag ábhar chuid de na leabhair a thaitin leis na daltaí, leis na ceantair as ar eascair siad féin. Ba léir go raibh nasc idir ábhar na leabhar sin agus cistí eolais na ndaltaí (Moll et al., 1992). Cé gur chreid príomhoidí go raibh feabhas mór tagtha ar ábhar léitheoireachta sa Ghaeilge, bhí siad den tuairim nach raibh dóthain ábhar spéisiúil ar fáil do dhaltaí sna meán- nó sna hardranganna a bheadh feiliúnach do leibhéal léitheoireachta na ndaltaí sin. De réir fianaise ón taighde seo, tá seans ann go mbaineann an tuairim a bhíonn ag múinteoirí áirithe maidir le heaspa ábhar léitheoireachta sa

Ghaeilge le heaspa eolais ar a bhfuil le fáil. Mura bhfuil an t-eolas ag na múinteoirí maidir le hábhar léitheoireachta, ní móide go mbeidh easpa leabhar feiliúnach ar fáil do dhaltaí.

Bíodh is go bhfaca príomhoidí na scoileanna an claonadh a bhí ag daltaí i dtreo léitheoireacht an Bhéarla, níor chosúil go gcuirtear mórán straitéisí breise ar fáil i bhformhór na scoileanna chun léitheoireacht na Gaeilge a spreagadh. Ba é an Béarla, an Mhatamaitic, agus labhairt na Gaeilge ba mhó a luaigh príomhoidí maidir leis an bhféinmheastóireacht scoile. Bunaíodh na gnéithe a roghnaíodh don Bhéarla agus don Mhatamaitic ar thorthaí na dtrialacha caighdeánaithe den chuid is mó. D'fhéadfadh sé nach bhfuil príomhoidí agus múinteoirí ag roghnú léitheoireacht na Gaeilge don fhéinmheastóireacht scoile de bharr go bhfuil ag éirí go maith leis na daltaí sa triail Ghaeilge. Bhí príomhoidí áirithe den tuairim nár tháinig na torthaí arda a bhí á dtuilleamh ag daltaí sa triail leis an gcaighdeán a bhí á fheiceáil ag múinteoirí na scoile.

Is deacair léitheoireacht na Gaeilge a spreagadh i measc dhaltaí na scoileanna mura bhfuil cultúr léitheoireachta ina dtimpeall. Ina theannta sin, d'fhéadfadh tionchar diúltach a bheith ag meon na dtuismitheoirí agus na bpríomhoidí maidir le léitheoireacht na Gaeilge, ar spreagadh na ndaltaí. Más rud é nach gcothaítear féin-éifeachtúlacht láidir sna daltaí seo i léitheoireacht na Gaeilge, is deacair a shamhlú go mbeidh fonn orthu leabhair Ghaeilge a léamh ar a gconlán féin. Leanfar leis an bhfáinne fí maidir le heaspa suime i léitheoireacht na Gaeilge sna ceantair seo mura dtabharfar aghaidh ar fhéin-éifeachtúlacht agus ar fhorbairt léitheoireachta sa Ghaeilge i measc daltaí scoile.

7.6.1. Cleachtais agus straitéisí don léitheoireacht. Ba léir go raibh straitéisí éagsúla á n-úsáid sna scoileanna chun an léitheoireacht a fhorbairt i measc na ndaltaí sa dá theanga. Is minic a tugadh rogha do dhaltaí maidir le léitheoireacht bhreise sa seomra ranga ach glactar leis go bhféadfadh daltaí leabhair Bhéarla a roghnú dá mba mhain leo. Bunaítear an tuairim sin ar an drogall a bhí ar bpríomhoidí áirithe iarraidh ar dhaltaí leabhair Ghaeilge a phiocadh

nuair a bhí rogha á dhéanamh acu. Is ar shaibhreas cainte agus ar fhorbairt fhoclóra seachas leibhéal léitheoireachta na ndaltaí a roghnaíodh úrscéalta do cheacht ranga i scoileanna áirithe. Tagann an cur chuige salach ar an tuairim gur cheart go gcuirfí tascanna ar fáil do dhaltaí a mbeadh siad in ann acu agus a mbeadh beagán dúshláin ag baint leo (Turner & Paris, 1995).

7.6.2. Ábhar don léitheoireacht. Ní cosúil go bhfuil na gnéithe ar fad a luaitear le múineadh na fóineolaíochta ar fáil sna scéimeanna Gaeilge a bhíonn á n-úsáid ag cuid mhór de scoileanna an taighde seo. Thug príomhoidí ardmholadh do *Shéideán Sí* ach creideadh go raibh ag éirí níos fearr leis an scéim sna bunranganna ná mar a bhí sna hardranganna. Ba léitheoirí grádaithe do na ranganna éagsúla an t-easnamh ba mhó a luadh le *Séideán Sí* sna hagallaimh leis na príomhoidí. Tá réimse leathan leabhar ar fáil i scéimeanna léitheoireachta sa Bhéarla ag gach leibhéal léitheoireachta agus bíonn deis ag daltaí rogha a dhéanamh maidir le hábhar an leabhair, bunaithe ar a leibhéal léitheoireachta féin. Cothaítear féin-éifeachtúlacht na ndaltaí sa léitheoireacht de réir mar a théann siad i gcleachtadh ar an léitheoireacht. Ina theannta sin, forbraítear féinriar na ndaltaí de bharr go mbíonn rogha acu maidir leis an ábhar a bheidh á léamh acu (Walker, 2003).

Luadh ceannas an Bhéarla san ábhar léitheoireachta a bhí le fáil i leabharlanna na scoileanna. Bhí ceannas an Bhéarla i gceist freisin in ábhar na leabharlainne taistil a bhí ar fáil do scoileanna ar leith. Bhí príomhoidí áirithe a labhair faoin deacracht a bhain le freastal ar imeachtaí sa leabharlann ba ghairde dóibh, nó go deimhin cuairt a thabhairt uirthi, de bharr an chostais agus a mhéad ama a bheadh ag teastáil chun é sin a dhéanamh.

7.6.3. Léitheoireacht sa bhaile. Mhaígh príomhoidí áirithe gur beag léitheoireacht Ghaeilge a bhí á déanamh ag daltaí sa bhaile. D'áitigh príomhoidí eile gur sa Bhéarla a bhí daltaí a raibh suim acu sa léitheoireacht ag léamh sa bhaile. Ba mhó leabhair Bhéarla ná leabhair Ghaeilge a bhí le fáil i dteaghlaigh dhaltaí an taighde páirce. Dar le príomhoidí an

taighde, tagann forbairt shuntasach ar scileanna léitheoireachta na ndaltaí a bhíonn ag léamh sa bhaile. Tugann scoileanna áirithe treoir do thuismitheoirí don léitheoireacht sa bhaile agus múintear straitéisí dóibh chun tacú lena gcuid gasúr forbairt a dhéanamh ar a gcuid scileanna léitheoireachta. Cé gur mhínigh príomhoidí go mbíonn léitheoireacht mar obair bhaile ag cuid mhór scoileanna, ní hé gach thuismitheoir a mbeadh na straitéisí acu chun tacú le forbairt na léitheoireachta sa bhaile. Mhaígh céatadán níos airde de thuismitheoirí an taighde páirce go raibh siad níos muiníní ag tabhairt cúnamh le hobair bhaile Bhéarla ná mar a bhí le hobair bhaile i nGaeilge.

7.7. Ábhair Eile seachas Gaeilge agus Béarla

D'áitigh roinnt príomhoidí nach raibh siad sásta leis an gcineál Gaeilge a bhí le fáil sna téacsleabhair scoile. Creideadh nach raibh an Ghaeilge sách nádúrtha. Ní fios go díreach cén tuiscint a bhí ag na príomhoidí ar Ghaeilge nádúrtha i gcás théacsleabhair ábhair. Tá seans ann nach bhfuil idirdhealú á dhéanamh ag príomhoidí idir gnáth-theanga chumarsáide agus teanga acadúil (Cummins, 2000). Déantar aistriú ar go leor de na téacsleabhair ábhair, ó Bhéarla go Gaeilge, agus is cosúil go mbíonn aistriúcháin ann a bhíonn níos fearr ná a chéile. Ní hé sin le rá gur drochaistriúchán iad chuile théacs a bheadh dúshlánach ag daltaí. Mura bhfuil an teanga acadúil sin cloiste ná léite ag an dalta roimhe sin, ní móide go mbeidh dúshlán ann dó. Cothaíonn na dúshláin a bhíonn ag daltaí le teanga acadúil deacrachtaí nuair a bhíonn siad ag tabhairt faoi thascanna in ábhair scoile éagsúla.

Rinne roinnt príomhoidí cur síos ar na deacrachtaí a bhíonn ag daltaí le teanga acadúil ó thaobh na Matamaitice de. De réir thuairisc Shiel et al. (2011) is i mBéarla a thugann céatadán réasúnta ard de dhaltaí Gaeltachta faoin dtrial chaighdeánaithe sa Mhatamaitic. Ar ndóigh, bhí scoileanna na Gaeltachta trí chéile san áireamh i dtuairisc Shiel et al. (2011) agus ní fios dá réir cén céatadán de dhaltaí Chatagóir A a rinne an triail Mhatamaitice i nGaeilge. Cé nár pléadh teanga na dtrialacha caighdeánaithe sna hagallaimh ar fad leis na príomhoidí,

luaigh príomhoide amháin go gcuirtear fios ar an dá leagan den triail Mhatamaitice sa scoil. Comhartha, b'fhéidir, gurbh éasca ag daltaí teanga na gceisteanna a dhéanamh amach i mBéarla ná i nGaeilge. Ós rud é nach minic a bhíonn an t-ionchur teanga céanna ag daltaí sa Ghaeilge ar réimse leathan ábhar, is léir go dteastaíonn tuilleadh tacaíochta ó na daltaí an teanga acadúil sin a fhoghlaim ar scoil.

7.8. Teicneolaíocht

Ainneoin go bhfuil feabhas tagtha ar an ábhar atá ar fáil don Ghaeilge dar le príomhoidí, is léir gur mó tairbhe atá á baint as an idirlíon d'ábhar litearthachta i mBéarla. Ba é an córas idirlín an deacracht ba mhó a bhí ag príomhoidí maidir le cúrsaí teicneolaíochta. Ní i gcónaí a bhí an tseirbhís ar fáil sna ceantair éagsúla Ghaeltachta. Is constaic a bheadh ansin sa chás agus go mbeadh nasc á chruthú idir scoileanna na gceantar Gaeltachta, mar a mhol príomhoide amháin. Ina theannta sin, tá seans mór ann go mbeadh deacrachtaí ag múinteoirí forbairt na litearthachta digití a threisiú sa chás agus nach mbeadh na háiseanna cuí ar fáil. Tá tábhacht ar leith leis an idirlíon chun comhthéacs réalaíoch a chothú d'fhorbairt na litearthachta digití i nGaeilge, rud a chuirfidh le stádas na mionteanga sa seomra ranga.

7.9. An Pobal agus Litearthacht

Cuirtear béim ar chultúr agus ar oidhreacht na háite i bhformhór de scoileanna an taighde seo agus ba léir go raibh nasc á chruthú ag scoileanna áirithe leis an bpobal. Rinne príomhoidí cur síos ar na scéimeanna éagsúla a bhí á gcur ar fáil a dhírigh ar chúrsaí cultúrtha agus oidhreachta. Bhí imeachtaí á gcur ar fáil faoi na scéimeanna sin a raibh scríbhneoirí, scéalaithe, amhránaithe, filí, drámadóirí, agus seanchaithe áitiúla páirteach iontu. Bhí páirt á glacadh ag daltaí na scoileanna i gcomórtais bunaithe ar na réimsí sin. Ba léir ó agallaimh na bpríomhoidí gur bhain fiúntas ar leith leis na himeachtaí cultúrtha agus gur chuidigh siad le cur chun cinn na litearthachta agus na teanga sa scoil.

7.10. An Scríbhneoireacht

D'áitigh formhór na bpríomhoidí sa taighde seo go raibh caighdeán níos airde scríbhneoireachta ag na daltaí sa Bhéarla ná mar a bhí sa Ghaeilge. Chreid príomhoidí áirithe gur tháinig scríbhneoireacht an Bhéarla níos éasca le daltaí ná scríbhneoireacht na Gaeilge. Ba ar an ngramadach agus ar chúrsaí litrithe is mó a labhair príomhoidí agus an measúnú seo á dhéanamh acu. Bhí tuismitheoirí na ndaltaí agus múinteoirí an phobail chleachtais ar aon intinn leis na príomhoidí maidir le cumas scríbhneoireachta na ndaltaí. Luaigh cuid de na daltaí sa ghrúpa fócais go mbíonn sé níos éasca acu féin a bheith ag tabhairt faoi scríbhneoireacht i mBéarla ná mar a bhíonn sa Ghaeilge. Mheas príomhoidí gur fadhb choitianta a bhí san easpa cruinnis i scríbhneoireacht na Gaeilge i measc mhuintir na Gaeltachta.

7.10.1. Cleachtais agus straitéisí don scríbhneoireacht. D'áitigh príomhoidí na n-agallamh gur bhain deacrachtaí litrithe a bhí ag daltaí sa Ghaeilge lena gcanúint. Mheas siad go raibh na daltaí ag scríobh mar a bhíonn siad ag caint. Is léir ón tuairim sin nach bhfuil cur amach ag na daltaí ar chóras fóineolaíochta na Gaeilge agus nach bhfuil nasc á dhéanamh acu idir a gcanúint agus an córas scríofa. Is cosúil nach bhfuil sealbhú á dhéanamh ag daltaí ar na scileanna srianta (m.sh. feacht fhóineolaíochta, fónaicí, litriú, gramadach, agus poncaíocht) ar fad sa seomra ranga. Ba iad scrúduithe litrithe agus deachtú a luadh sna hagallaimh le príomhoidí chun forbairt a dhéanamh ar litriú na ndaltaí. Níor luaigh príomhoidí staideár ar na focail (*word study*), cleachtas a mholann NEPS (2015), sna hagallaimh.

Níor luaigh ach beirt de na príomhoidí go mbíodh dréachtaí éagsúla á scríobh ag na daltaí dá gcuid píosaí scríbhneoireachta. Cé go raibh an cleachtas sin i gceist leis an scéim Scríobh Leabhar, is cosúil nach cleachtas é a bhí ag tarlú go rialta. Cuirtear béim ar phróiseas na scríbhneoireachta agus ar an gcaoi a dtugann údair faoin scríbhneoireacht sa scéim sin. Tugann sé sin deis do dhaltaí dréachtaí éagsúla dá gcuid leabhar a chur ar fáil sula bhfoilsíonn

siad iad. Déantar forbairt ar scileanna athbhreithnithe an dalta, nuair a spreagtar é chun dréachtaí éagsúla de phíosca scríbhneoireachta a chur ar fáil (Graves, 1994).

D'aithin príomhoidí, chomh maith le múinteoirí an taighde, go raibh deacrachtaí áirithe ag daltaí le cruinneas na Gaeilge. Is ar mhúineadh na gramadaí ba mhó a labhair príomhoidí agus iad ag plé bealaí chun tacú le daltaí ó thaobh an chruinnis de. Ba chosúil go raibh roinnt mhaith príomhoidí ag déanamh cleachtaí meicniúla sa rang mar chleachtadh ar mhíreanna gramadaí. Is deacair a shamhlú go mbeadh éifeacht ag na cleachtais sin ar scríobh an dalta de bharr easpa comhthéacs chun iad a chur i bhfeidhm.

Bhí tionchar dearfach ag an gcomhthéacs réalaíoch a cothaíodh sna ceardlanna scríbhneoireachta ar dhul chun cinn na ndaltaí sa taighde seo. Thug múinteoir amháin deacrachtaí scríbhneoireachta dalta faoi deara de dheasca na saoirse a bhí á tabhairt don dalta sa cheardlann scríbhneoireachta. Bhí múinteoir eile den tuairim gur chuir an cheardlann scríbhneoireachta le scileanna scríbhneoireachta na ndaltaí sa Bhéarla chomh maith lena gcuid scileanna sa Ghaeilge. Bhí traschur á dhéanamh ag daltaí ar ghnéithe a d'fhoghlaim siad sna mioncheachtanna ó Ghaeilge go Béarla, gan aon treoir ón múinteoir (Ó Duibhir & Cummins, 2012). Chonacthas an traschur freisin i dtaobh fad an phíosca scríbhneoireachta. Chreid múinteoir amháin gur chuir na daltaí leis an méid a bhí á scríobh acu sa Bhéarla de dheasca na scileanna a bhí á bhfoghlaim acu sa cheardlann scríbhneoireachta i nGaeilge.

Ba chosúil ó na hagallaimh le rannpháirtithe éagsúla sa taighde go raibh níos mó éagsúlachta idir na cleachtais a bhí á n-úsáid don scríbhneoireacht sa dá theanga ná mar a bhí don léitheoireacht. Dealraíonn sé go bhfuil i bhfad níos mó béime ar chúrsaí gramadaí sa scríbhneoireacht Ghaeilge ná mar atá don Bhéarla agus go bhfuil níos mó scaflála á dhéanamh ar na daltaí do scríbhneoireacht na Gaeilge ná mar atá do scríbhneoireacht an Bhéarla. Mhaígh múinteoirí an phobail chleachtais gur thaitin saoirse na ceardlainne scríbhneoireachta leis na daltaí. Chuaigh an rogha maidir le topaic na scríbhneoireachta agus an easpa béime a bhí ar

ghnéithe meicniúla den scríbhneoireacht i bhfeidhm ar fhormhór na ndaltaí (Walker, 2003: 177; E. Kennedy et al., 2012: 71). Thug struchtúr na ceardlainne deis do dhaltaí tarraingt ar an eolas agus ar an bhfoclóir a bhí acu féin agus iad i mbun scríbhneoireachta. Chonacthas an tábhacht a bhain leis an tsaoirse sin i gcás dalta amháin a bhí ar bheagán Gaeilge. Thug an tsaoirse deis don dalta sin tarraingt ar an bhfoclóir agus ar na suimeanna a bhí aige féin, rud a d'fhág go raibh i bhfad níos mó á scríobh aige sa Ghaeilge ná mar a bhíodh.

Ba dhíol suntais an léargas a thug gnéithe faoi leith den cheardlann scríbhneoireachta do mhúinteoirí ar a gcleachtas féin sa seomra ranga, go háirithe i gcás neamhspleáchas na ndaltaí. Bhí múinteoirí áirithe a thug faoi deara an deacracht a bhí acu féin, neamhaird a dhéanamh de ghnéithe meicniúla den scríbhneoireacht go dtí go mbeadh píosa scríbhneoireachta le foilsiú ag na daltaí. Níor thuig múinteoir eile an srian a bhí á chur aige ar na daltaí maidir leis an scríbhneoireachta sular cuireadh tús leis an gceardlann scríbhneoireachta. Bhí múinteoir eile fós a raibh an-iontas air faoin bhfoclóir leathan a bhí á úsáid ag daltaí agus iad i mbun pinn. Is amhlaidh a thug an tsaoirse a bhí ag daltaí deis dóibh tarraingt ar a gcuid cistí eolais don scríbhneoireacht agus go raibh topaicí agus foclóir á n-úsáid acu nach mbíodh á n-úsáid sa seomra ranga.

Ba bheag caint a rinne príomhoidí ar an ngné shóisialta den scríbhneoireacht, cé is moite den mhéid a bhí á dhéanamh faoin scéim Scríobh Leabhar. Ba chosúil gurbh é an múinteoir amháin, den chuid is mó, a bhí ag léamh agus ag déanamh measúnú ar an scríbhneoireacht. Is deacair comhthéacs réalaíoch a chothú nuair nach bhfuil lucht léitheoireachta/éisteachta ag daltaí agus iad ag tabhairt faoi phíosáí scríbhneoireachta (Graves, 2004). Bhí an ghné shóisialta ar cheann de na gnéithe ba mhó a chuaigh i bhfeidhm ar dhaltaí an taighde seo agus iad i mbun pinn. Thaitin sé leo a bheith ag roinnt a gcuid scéalta lena chéile, agus thug sé spreagadh dóibh agus iad ag cur snasa ar a gcuid oibre. Thug na múinteoirí faoi deara an dua a bhí á chaitheamh ag daltaí leis an scríbhneoireacht de bharr na gné sin den cheardlann scríbhneoireachta agus an tábhacht a bhain léi chun na daltaí a

spreagadh. Ba léir gur gné í den cheardlann scríbhneoireachta a bhféadfadh an-éifeacht a bheith aici ar fhéin-éifeachtúlacht agus ar spreagadh na ndaltaí i scríbhneoireacht na Gaeilge.

Ar ndóigh, bhí daltaí áirithe nach raibh chomh tógtha céanna leis an scríobh ach ba léir gur bhain cuid de sin leis an easpa muiníne a bhí acu i scríobh na Gaeilge. De bharr nach raibh an cheardlann scríbhneoireachta á cur i bhfeidhm sna ranganna ach ar feadh tréimhse an-ghearr, bheifí ag súil go dtiocfadh ardú ar fhéin-éifeachtúlacht na ndaltaí sin de réir a chéile.

Ba í rialtacht na scríbhneoireachta an ghné eile den cheardlann scríbhneoireachta a bhí difriúil ón ngnáthchleachtas a bhí ar siúl sna scoileanna. Ní raibh sé de chleachtadh ag múinteoirí go mbeadh na daltaí ag scríobh ar bhonn rialta agus ba ghné í den cheardlann scríbhneoireachta ar thóg sé píosa orthu a theacht isteach air. Bhí an ghné sin den cheardlann níos deacra fós tar éis na Nollag nuair a bhí imeachtaí agus dualgais bhreise ar na múinteoirí, a chuir srian ar a gcuid ama don cheardlann scríbhneoireachta. Ba léir ó agallaimh na múinteoirí gur thuig siad an tábhacht a bhí le rialtacht na ceardlainne scríbhneoireachta agus gur mheas siad go raibh fiúntas ag baint léi.

7.10.2. Caighdeán na scríbhneoireachta. Chreid formhór na múinteoirí gur tháinig feabhas ar scríbhneoireacht na ndaltaí de bharr na ceardlainne scríbhneoireachta. Ba chosúil gur chuidigh struchtúr agus rialtacht na ceardlainne le dalta a raibh deacracht foghlama aige cur leis an méid a bhí á scríobh aige le linn na gceardlann scríbhneoireachta. Bhí daltaí áirithe a chreid go raibh feabhas tagtha ar a gcuid scríbhneoireachta féin agus ba léir go raibh féin-éifeachtúlacht daltaí áirithe ardaithe dá bharr: “Mar ní raibh mo scríobh *like*, ní raibh sé, go deas ar dtús agus anois, tá sé go maith” (GF3). Bhí daltaí ann freisin a chreid go raibh feabhas tagtha orthu de bharr thuairim an mhúinteora. Ba léir nach raibh taithí ag na daltaí sin, ceannas a ghlacadh ar a bhfoghlaim féin. D’fhéadfadh sé go mbeadh athrú ag teacht ar a

dtaithe de réir a chéile de bharr gurbh é múinteoir na ndaltaí sin a fuair léargas ar an srian a bhí á chur aige ar na daltaí le linn scríbhneoireachta.

Ba chosúil go raibh níos mó daltaí i Rang a Dó agus a Trí a chreid go raibh feabhas tagtha ar a gcuid scríbhneoireachta ná mar a bhí i Rang a Cúig. Níor léir go raibh an mhuinín chéanna ag daltaí Rang a Cúig astu féin agus go raibh cleachtadh acu a bheith ag scríobh scéalta ar bhealach struchtúrtha sa seomra ranga. Dealraíonn sé go mbeadh níos mó ama ag teastáil ó na daltaí sin a bhféin-éifeachtúlacht agus a bhféinriar a neartú le linn cheardlann scríbhneoireachta.

Ba ar na tréithe a bhain leis na coinbhinsiúin agus leis an gcur i láthair a bhí na marcanna ab airde a bhí á dtuilleamh ag formhór na ndaltaí sa chéad shampla. Comhartha b'fhéidir ar an mbéim atá á cur ar litriú agus ar ghramadach na Gaeilge don scríbhneoireacht. Tugadh deis do na daltaí forbairt a dhéanamh ar thréithe eile le linn na ceardlainne scríbhneoireachta agus bhí a thoradh sin le feiceáil i gcuid mhór de na samplaí a bailíodh ag deireadh an taighde. Ba dhíol suntais gurbh iad na tréithe a bhain le glór agus pearsantacht ba mhó ar tháinig forbairt orthu sa scríbhneoireacht. Ba thréithe iad siúd nach raibh mórán tagartha déanta dóibh sna hagallaimh leis na príomhoidí maidir le scríbhneoireacht na Gaeilge. B'amhlaidh a thug an rialtacht agus an comhthéacs réalaíoch a chothaítear sa cheardlann scríbhneoireachta deis do dhaltaí smaoineamh ar a raibh le rá acu agus é a chur ar pháipéar.

Is scil í an scríbhneoireacht a dteastaíonn síorchleachtadh a dhéanamh uirthi agus ní bheifí ag súil dá réir go mbeadh forbairt mhór le feiceáil sna tréithe ar fad a cuireadh san áireamh don anailís. É sin ráite, is léir go ndeachaigh an cheardlann i bhfeidhm ar chaighdeán scríbhneoireachta na ndaltaí agus go bhféadfadh tuilleadh feabhais a theacht ar na tréithe eile in imeacht ama dá gcloífi le cur chuige na ceardlainne scríbhneoireachta sa seomra ranga.

7.11. Constaicí

Tá an cur síos a dhéantar ar nósanna, ar chleachtais, agus ar chaighdeán na litearthachta sa seomra ranga bunaithe ar thuairimí agus ar dhearcthaí phríomhoidí agus mhúinteoirí an taighde. D'fhéadfadh sé go raibh tionchar ag an taighdeoir féin ar an eolas a bhí á sholáthar ag rannpháirtithe más rud é go raibh na freagraí a tugadh bunaithe ar ar cheap siad a bhí ag teastáil ón taighdeoir.

Ní raibh cóitseálaí litearthachta le fáil don fhorbairt ghairmiúil a raibh Gaeilge ar a thoil aige agus a bhí in ann freastal ar scoileanna an taighde seo. Ba chonstaic é sin de bharr go raibh taighde ann a dúirt go raibh a leithéid de thacaíocht fiúntach agus tairbheach do mhúineadh na litearthachta (Carlisle & Berebitsky, 2011). Cé go raibh tuiscint ag an taighdeoir ar an gceardlann scríbhneoireachta agus ar leagan amach na ceardlainne, níor airigh sí go raibh dóthain cleachtaidh aici ar an gcleachtas chun léiriú a dhéanamh air sna seomraí ranga. Chreid sí ag an am nár mhór saineolaí a bheith ar fáil don mhúinteoir agus é i mbun oibre.

Cuireadh tús leis na ceardlanna oiliúna do mhúinteoirí i Meán Fómhair agus bhí ag éirí le múinteoirí an cheardlann scríbhneoireachta a chur i bhfeidhm ina gcuid seomraí ranga suas go dtí mí na Nollag. Tháinig laghdú suntasach ar an líon múinteoirí a bhí in ann freastal ar na ceardlanna oiliúna tar éis na Nollag de bharr imeachtaí éagsúla sa scoil agus cúramaí eile nach iad. Cé go raibh múinteoir nó dhó ar éirigh leo ceardlanna scríbhneoireachta a reáchtáil tar éis na Nollag, ní raibh siad in ann an méid céanna ama a chaitheamh leis. D'fhág sé sin nach raibh an cleachtas á chur i bhfeidhm go rialta ach ar feadh achair ghearr. Ina theannta sin, ba léir go raibh múinteoirí thar a chéile níos dílse do leagan amach agus do struchtúr na ceardlainne scríbhneoireachta, gné a bhféadfadh tionchar a bheith aici ar dhul chun cinn na ndaltaí. In ainneoin gur ghearr an tréimhse í agus nach iad gach múinteoir a chloígh le struchtúr cinnte, bhí feabhas le feiceáil ar scríbhneoireacht na ndaltaí. Ní fios cén buntáiste a

d'fhéadfaí a bhaint as an gceardlann scríbhneoireachta dá mbeadh gach múinteoir á cur i bhfeidhm ina hiomláine agus dá mbeadh an tréimhse níos faide.

Rinne an taighdeoir cur síos ar na háiseanna a bheadh ar fáil do mhúinteoirí sa chéad cheardlann. Cuireadh béim ar *Dropbox* de bharr go mbeadh deis ag an taighdeoir ábhar a chur ar fáil do mhúinteoirí agus go mbeadh deis ag múinteoirí ábhar a roinnt lena chéile dá mba mhian leo. Bhí *Dropbox* feicthe ag na múinteoirí roimhe sin agus caitheadh beagáinín ama ag déanamh cur síos air. Ba léir agus muid ag teacht i dtreo dheireadh na gceardlann oiliúna nach raibh cuid de na múinteoirí chomh compordach leis an suíomh agus a ceapadh. B'fhiú tuilleadh ama a bheith caite leis an ábhar ar líne agus le leagan amach an tsuímh ag an tús.

Ba cheardlann amháin a bhí ag na múinteoirí leis an eagraíocht Breacadh, ach ba léir go raibh tuilleadh tacaíochta ag teastáil uathu sa réimse sin. Ní raibh sé indéanta tuilleadh ceardlann oiliúna a chur ar fáil do mhúinteoirí ar an bhfóineolaíocht sa taighde seo. Dá mbeadh tuilleadh ceardlann oiliúna ar fáil, chuirfeadh sé go mór le scileanna na múinteoirí maidir le cúrsaí litearthachta agus chuideodh sé leo agus iad i mbun ceardlanna scríbhneoireachta.

Tá an tionchar a bhí ag an bpobal cleachtais agus ag an gceardlann scríbhneoireachta ar chaighdeán litearthachta na ndaltaí bunaithe ar shampla beag de mhúinteoirí agus de dhaltaí i gCatagóir A na Gaeltachta. Ní féidir a mhaíomh go mbeadh an toradh céanna ar an taighde i scoileanna eile sa chatagóir céanna.

7.12. Moltaí

Tugadh léargas go dtí seo ar na príomhthéamaí a tháinig chun cinn sa taighde a cuireadh i gcrích. Is ag eascairt as an eolas sin a leagtar amach príomh-mholtaí an taighde. Is faoi dhá phríomhthéama a phléitear moltaí an taighde seo, is iad sin: áiseanna agus forbairt ghairmiúil leanúnach. Déantar plé ag deireadh na caibidle ar thaighde breise a bheadh fiúntach do réimse na litearthachta i nGaeilge. De réir fhianaise an taighde seo, is léir go

bhfuil go leor de na riachtanais chéanna ag daltaí agus ag múinteoirí i scoileanna Chatagóir A na Gaeltachta, beag beann ar an áit a bhfuil an scoil suite go tíreolaíoch. Glactar leis dá réir, go bhfeilfeadh formhór na moltaí a leagtar amach sa tráchtas seo na ceantair éagsúla sin. Cé go bhfuil aird ar leith á díriú ar mhúinteoirí Chatagóir A na Gaeltachta sna moltaí seo, d'fhéadfaí cuid mhaith de na moltaí a chur i bhfeidhm i gceantair Ghaeltachta trí chéile nó i gcomhthéacs an Ghaeloideachais.

Sula dtabharfar aghaidh ar phríomh-mholtaí an taighde déantar tagairt ar dtús do mholadh a d'eascair as na hagallaimh leis na príomhoidí nach mbaineann go dlúth leis an taighde seo ach a mbeadh tionchar aige ar fhorbairt litearthachta na ndaltaí sa Ghaeilge. Léirigh príomhoidí an taighde seo an imní a bhíonn orthu maidir le polasaí a leagan síos don luath-thumoideachas. Anuas air sin, chonacthas na foinsí éagsúla a mbíonn tionchar acu ar a gcinneadh. Áitíodh go mbíonn cóimheas na ndaltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad ag síorathrú, rud a fhágann gur beag seans go mbeadh tuismitheoirí na ndaltaí sin ar aon intinn faoin bpolasaí ó bhliain go bliain. Ní féidir, dá réir, cinneadh maidir le polasaí luath-thumoideachais a bheith ag brath go hiomlán ar an mBord Bainistíochta agus ar thuismitheoirí na scoile mar a shonraítear i gCuraclam Teanga na Bunscoile (2015). Molaim go gcuirfí an polasaí céanna don luath-thumoideachas i bhfeidhm i ngach scoil i gCatagóir A na Gaeltachta. Shocrófaí an polasaí bunaithe ar thaighde atá dírithe ar fhorbairt oideachais an dalta Gaeltachta agus ar an dátheangachas suimitheach don teanga mhionlaigh (Ó Duibhir et al., 2015). Bheadh sé riachtanach freisin go gcloífeadh naíonraí áitiúla leis an bpolasaí a bheadh leagtha síos do scoileanna na háite. Ina theannta sin, molaim go gcuirfí paimfléad ar fáil do thuismitheoirí agus do mhúinteoirí a mhíneodh agus a phléifeadh an luath-thumoideachas do dhaltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad, agus do dhaltaí nár tógadh le Gaeilge ach a bhfuil an Ghaeilge ar a dtail acu. Dhéanfaí cur síos sa phaimfléad ar an gcaoi a gcuirtear an luath-thumoideachas i bhfeidhm i gcomhthéacs na scoile Gaeltachta. Chuirfí béim ar leith ar an oideachas i gcomhthéacs na Gaeltachta sa phaimfléad seo.

7.12.1. Áiseanna. Áitíodh sna hagallaimh le príomhoidí agus le múinteoirí go raibh an-leas á bhaint as an scéim *Séideán Sí*. Is fiú go mór forbairt a dhéanamh ar áis mar í de bharr an tionchair atá aici ar fhorbairt teanga na ndaltaí. Molaim dá réir, go ndéanfaí athbhreithniú ar an scéim *Séideán Sí* ó thaobh léamh agus scríobh na Gaeilge de. Is fiú cur leis an ábhar léitheoireachta atá ar fáil sa scéim, go háirithe do dhaltaí sna meán- agus sna hardranganna. Ní mór ábhar na leabhar a bheith curtha in oiriúint do na canúintí éagsúla agus go gcuirfí cistí eolais na ndaltaí san áireamh agus ábhar á roghnú do na leabhair. Ina theannta sin, creidim go bhfuil géarghá le léitheoirí grádaithe Gaeilge do gach rang a bheadh curtha in oiriúint do na canúintí éagsúla. Ní mór líon ard leabhar a bheith ar fáil ag gach leibhéal ionas go mbeidh deis ag daltaí rogha a dhéanamh idir réimse leathan ábhar a bheadh feiliúnach dá leibhéal léitheoireachta. Ní mór cloí leis an gcaighdeán Gaeilge a cuireadh ar fáil sa scéim *Séideán Sí* sna léitheoirí grádaithe chun forbairt teanga na ndaltaí a chothú.

Ba léir ón taighde seo gur mhothaigh múinteoirí go raibh srian ar an eolas a chuirtear ar fáil dóibh maidir le hábhar léitheoireachta i nGaeilge. Creidim gur cheart scéim a bhunú ina mbeadh sé d'aidhm aici eolas a scaipeadh ar scoileanna agus ar mhúinteoirí maidir le hábhar léitheoireachta sa Ghaeilge. Ina theannta sin, chuirfí ionadaí ar fáil a mbeadh cur amach aige ar ábhar na leabhar ionas go mbeadh sé in ann leabhair a mholadh do mhúinteoirí bunaithe ar shuimeanna na ndaltaí. Bíonn fáil ag scoileanna ar ábhar léitheoireachta ó leabharlann taistil an Chontae agus is fiú dar liom, athbhreithniú a dhéanamh ar an ábhar Gaeilge atá ar fáil inti, lena chinntiú go bhfuil ábhar taitneamhach ann i nGaeilge do dhaltaí scoile. Cé go bhfuil tairbhe le baint as an tseirbhís a chuireann leabharlann an Chontae ar fáil, creidim go dteastaíonn tuilleadh tacaíochta a chur ar fáil maidir le hábhar léitheoireachta sa mhionteanga, mar sin molaim go gcuirfí leabharlann taistil ar fáil do scoileanna Gaeltachta nach mbeadh inti ach leabhair Ghaeilge. Bheadh an leabharlann taistil ar fáil ar bhonn rialta do gach scoil Ghaeltachta agus bheadh rannóg sa leabharlann do thuismitheoirí agus d'fhoireann na scoile.

Ba bhuille mór a bhí ann do scoileanna gur cuireadh deireadh leis an gcomhordaitheoir scoile a bhí á chur ar fáil faoin scéim DEIS. Bheadh fiúntas ag baint le comhordaitheoir a bheith ar fáil do ghrúpaí scoileanna a mbeadh cúram speisialta aige maidir le cur chun cinn na litearthachta sna scoileanna sin. I measc freagrachtaí eile, bheadh sé de dhualgas ar an gcomhordaitheoir nasc a chruthú idir na teaghlaigh agus na scoileanna ar mhaithe le cur chun cinn na litearthachta. Ina theannta sin, molaim go gcuirfí teanga na scoile Gaeltachta san áireamh agus deontais á gcur ar fáil faoin scéim DEIS Tuaithe. Tá sé tábhachtach go mbeadh réimse leathan leabhar ag daltaí sa dá theanga, mar sin is fiú deontas ar leith a bheith ar fáil d'ábhar nó d'áiseanna sa Ghaeilge agus sa Bhéarla. D'fhéadfaí coinníoll a bheith leis an deontas sa Ghaeilge, mar shampla, go gcaithfeadh líon áirithe cainteoirí dúchais Gaeilge a bheith ag freastal ar an scoil chun an t-airgead sin a fháil.

Léirigh príomhoidí an taighde go raibh géarghá le córas idirlín d'ardchaighdeán sna scoileanna ar fad. Is bealach an-áisiúil a bheadh sa teicneolaíocht chun scoileanna i gceantair Ghaeltachta ar fud na tíre a nascadh lena chéile. Anuas air sin, is deacair forbairt a dhéanamh ar scoileanna na ndaltaí sa litearthacht dhigiteach mura bhfuil na háiseanna cuí ar fáil dóibh. D'fhéadfaí tuilleadh stádais a thabhairt don mhionteanga i scoileanna Gaeltachta dá ndéanfaí forbairt ar scoileanna na ndaltaí i litearthacht dhigiteach sa Ghaeilge.

Tuigeann príomhoidí na scoileanna seo an fiúntas a bhaineann leis na scéimeanna pobail a chuirtear ar fáil a chuireann borradh faoi fhorbairt na litearthachta sa Ghaeilge. Molaim go gcuirfí tuilleadh tacaíochta agus airgid ar fáil do scéimeanna pobail a thacaíonn le litearthacht na Gaeilge sa phobal, go háirithe scéimeanna a bhaineann le léamh agus scríobh na Gaeilge. Ina theannta sin, molaim go gcuirfí paimfléad ar fáil do thuismitheoirí a dhéanfaidh cur síos ar na bealaí éagsúla a d'fhéadfaí léitheoireacht na Gaeilge a chothú sa teaghlach. Níor mhór tuismitheoirí le Gaeilge agus tuismitheoirí nach bhfuil an Ghaeilge ar a dtóil acu a chur san áireamh agus an paimfléad á dhearadh. Bheadh sé tairbheach freisin

tuismitheoirí na scoile a thabhairt le chéile chun taispeántas a dhéanamh dóibh ar na straitéisí a d'fhéadfaí a úsáid d'fhorbairt na litearthachta sa teaghlach.

Is deacair a mhaíomh go bhfuil triail chaighdeánaithe na Gaeilge curtha in oiriúint do chainteoirí dúchais Gaeilge. Tá meascán de dhaltaí ar foghlaiméoirí Gaeilge iad agus daltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad sna scoileanna a bhfuil an triail dírithe orthu. D'fhéadfadh sé gur fianaise í an mhír éisteachta atá sa triail don mheasúnú a dhéanfaí ar dhaltaí atá ag foghlaim na teanga. Molaim go ndéanfaí athbhreithniú ar an triail chaighdeánaithe don Ghaeilge chun oiriúnacht na trialach do chainteoirí dúchais Gaeilge a mheas agus chun botúin a leasú.

7.12.2. Forbairt ghairmiúil leanúnach. Tuigtear ón taighde seo go bhfuil géarghá le hoiliúint do mhúinteoirí ar mhúineadh na litearthachta do dhaltaí arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais. Léiríodh an géarghá atá le cúrsaí oiliúna ar fhóineolaíocht na Gaeilge ina gcuirfí na straitéisí ar fad a bhaineann le forbairt na fóineolaíochta san áireamh. Tá an oiliúint sin ag teastáil le linn réamhoiliúint an mhúinteora agus mar chuid den fhorbairt ghairmiúil leanúnach. Bheadh sé riachtanach go gcuirfí na canúintí éagsúla san áireamh san oiliúint sin. I gcás múinteoirí atá ag múineadh i láthair na huaire, creidim go mbeadh sraith ceardlann oiliúna chomh maith le tacaíocht do mhúinteoirí sa seomra ranga ag teastáil le linn na hoiliúna a chuirfí ar fáil.

Molaim go gcuirfí oiliúint ar fáil do mhúinteoirí ar na dea-chleachtais maidir le múineadh na léitheoireachta agus na scríbhneoireachta do dhaltaí arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais nó do dhaltaí a bhfuil Gaeilge ar a dtoil acu. Leagfaí béim ar straitéisí agus ar chleachtais a chothaíonn féinriar agus féin-éifeachtúlacht i measc daltaí i scoileanna a bhíonn ag teagasc trí Ghaeilge agus dhíreofaí ar chomhthéacs na mionteanga san oiliúint a chuirfí ar fáil. Cé go gcuideodh an oiliúint sin le forbairt na teanga acadúla molaim go gcuirfí tacaíocht agus oiliúint ar leith ar fáil do mhúinteoirí do mhúineadh na teanga acadúla i nGaeilge, go

háirithe do chainteoirí dúchais Gaeilge. Baineann an teanga sin leis na hábhair éagsúla a bhíonn le múineadh mar chuid de Churaclam na Bunscoile (1999). Bheifí ag súil go mbeadh tionchar mór ag an oiliúint sin ar chaighdeán litearthachta na ndaltaí sna hábhair acadúla a bhíonn á ndéanamh acu ar scoil agus go n-ardófaí féin-éifeachtúlacht na ndaltaí i litearthacht na Gaeilge dá réir.

I bhfianaise an taighde seo creidim go bhfuil gá le togra chun cóitseálaithe litearthachta a chur ar fáil do scoileanna i gCatagóir A na Gaeltachta. Molaim go gcuirfí cúrsa speisialta tríú leibhéal ar fáil chun oiliúint a chur ar mhúinteoirí mar chóitseálaithe litearthachta don Ghaeilge. Bheadh sé d'aidhm ag an gcúrsa seo oiliúint a chur ar chóitseálaithe maidir le forbairt na litearthachta i measc daltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad chomh maith le daltaí a bhfuil an Ghaeilge ar a dtoil acu. Molaim go mbeadh fáil ag scoileanna Gaeltachta ar na cóitseálaithe litearthachta. Bheadh sé de chúram orthu comhairle agus tacaíocht a chur ar fáil do mhúinteoirí ar bhonn leanúnach do mhúineadh na litearthachta trí mheán na Gaeilge.

Ba léir gur beag teagmháil a bhí ag múinteoirí i gCatagóir A na Gaeltachta ar fud na tíre le chéile. I bhfianaise an taighde seo, is iomaí cosúlacht idir na scoileanna. Molaim go gcruthófaí nasc idir mhúinteoirí na scoileanna Gaeltachta i gCatagóir A ar fud na tíre. Chuirfí fóram ar fáil do na múinteoirí ionas go mbeadh siad in ann a bheith i dteagmháil le chéile ar bhonn leanúnach agus go mbeadh siad in ann ábhar agus tuairimí a roinnt lena chéile. Bheadh fáil ag na múinteoirí ar chomhairle ó shaineolaithe éagsúla san fhóram seo. Thabharfaí na múinteoirí le chéile in aon ionad amháin cúpla uair in aghaidh na bliana, áit a reáchtálfaí ceardlanna oiliúna agus seisiúin phlé dírithe ar riachtanais na múinteoirí Gaeltachta.

Chonacthas go mbíonn cúntóirí teanga ag plé leis na scileanna éagsúla teanga agus iad i mbun oibre. De réir Churaclam na Bunscoile (1999) moltar comhtháthú a dhéanamh idir na scileanna teanga mar chuid d'fhorbairt na Gaeilge. Ní léir go bhfuil oiliúint á cur ar fáil do

chúntóirí teanga a bhaineann leis na scileanna teanga éagsúla. Molaim go gcuirfí cúrsa oiliúna a bheadh dírithe ar chúrsaí litearthachta ar fáil do chúntóirí teanga. Is féidir comhtháthú a dhéanamh idir na scileanna teanga ar fad i gcomhthéacs na litearthachta agus b'fhiú an oiliúint sin a chur ar fáil do chúntóirí teanga ionas go mbeadh ar a gcumas tacaíocht a thabhairt do dhaltaí sna scileanna teanga éagsúla. Bhainfeadh dhá chuid nó dhá chéim leis an gcúrsa oiliúna a bheadh ar fáil dóibh, céim a bheadh dírithe ar thacaíocht a thabhairt do chainteoirí dúchais Gaeilge, agus céim eile a bheadh dírithe ar thacaíocht a thabhairt do fhoghlaimeoirí na teanga.

7.12.3. Taighde. Chonacthas go raibh bearnaí eolais maidir le réimsí éagsúla d'oideachas dhaltaí na Gaeltachta le sonrú de réir mar a bhí an taighde seo á chur i gcrích. Ní fios, mar shampla, feiliúnacht na hoiliúna a chuirtear ar fáil do mhúinteoirí a bhíonn ag múineadh: (a) daltaí arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais; (b) daltaí le riachtanais speisialta, arb í an Ghaeilge a dteanga dhúchais. Ina theannta sin, is beag eolas atá againn ar an gcaoi a n-éiríonn le múinteoirí na Gaeltachta ábhar agus cleachtais a bhíonn faoi chaibidil ag ceardlanna oiliúna nó ag cúrsaí inseirbhíse a chur i bhfeidhm sa seomra ranga, go háirithe i gcás cúrsaí a bhíonn ar fáil i mBéarla ach a bheadh feiliúnach do mhúineadh na Gaeilge.

Bhí príomhoidí áirithe den tuairim nach raibh na téacsleabhair a cuireadh ar fáil sna hábhair scoile éagsúla feiliúnach do dhaltaí na Gaeltachta. Ní féidir a bheith cinnte go bhfuil idirdhealú á dhéanamh ag príomhoidí ná ag múinteoirí idir gnáth-theanga chumarsáide agus teanga acadúil. Tá seans ann nach bhfuil dóthain den teanga acadúil ag na daltaí sa Ghaeilge chun tabhairt faoin ábhar atá sna téacsleabhair sin. Molaim go ndéanfaí iniúchadh ar an gcaoi a bhfuil ag éirí le daltaí na Gaeltachta teanga acadúil na Gaeilge sna hábhair éagsúla a shealbhú.

In ainneoin chonstaicí an taighde seo, ba léir go raibh tionchar dearfach ag an gceardlann scríbhneoireachta agus ag struchtúr na forbartha gairmiúla ar fhorbairt

litearthachta na ndaltaí i scríbhneoireacht na Gaeilge. Molaim go gcuirfi togra mar é i bhfeidhm i measc múinteoirí i scoileanna Chatagóir A i gcoitinne. Creidim go mbeadh toradh níos fearr ar an togra dá mbeadh múinteoirí uile na scoile páirteach ann seachas rang-ghrúpaí ar leith agus go mbeadh fiúntas breise le baint as cóitseálaí litearthachta a chur ar fáil do mhúinteoirí an taighde.

7.13. Conclúid

Pléadh na príomhthéamaí a d’eascair as an taighde sa chéad chuid den chaibidil seo. Rinneadh cur síos ar na constaicí a tháinig chun cinn le linn an taighde a raibh tionchar acu ar ghnéithe éagsúla agus cuspóirí an taighde á gcur i bhfeidhm. I bhfianaise na bpríomhthéamaí a fiosaíodh ag tús na caibidle seo, cuireadh moltaí chun cinn a thacóidh le forbairt na litearthachta i nGaeilge i scoileanna na Gaeltachta, go háirithe do dhaltaí ar cainteoirí dúchais Gaeilge iad.

- Adelman, C. (1993). Kurt Lewin and the origins of action research. *Educational action research*, 1(1), 7-24.
- Akenson, D. H. (1970). *The Irish education experiment: the national system of education in the nineteenth century*. London: Routledge.
- An Chigireacht. (2005). *An evaluation of curriculum implementation in primary schools: english, mathematics and visual arts*. An Roinn Oideachais agus Scileanna. Ar fáil ag https://www.education.ie/en/Publications/Inspection-Reports-Publications/Evaluation-Reports-Guidelines/insp_evaluation_curriculum_implementation_p_pdf.pdf
- An Chigireacht. (2009). *Effective Literacy and Numeracy Practices in DEIS Schools*. An Roinn Oideachais agus Eolaíochta. Ar fáil ag https://www.education.ie/en/Publications/Inspection-Reports-Publications/Evaluation-Reports-Guidelines/insp_deis_effective_literacy_and_numeracy_09_pdf.pdf
- An Chigireacht. (2012). *Féinmheastóireacht scoile: treoirlinnte do bhunscoileanna*. An Roinn Oideachais agus Scileanna. Ar fáil ag <https://www.education.ie/ga/Foilseach%C3%A1in/Tuairisc%C3%AD-Cigireachta-Foilseach%C3%A1in/Tuarasc%C3%A1llacha-Treoir%C3%ADnte-Meast%C3%B3ireachta/F%C3%A9inmheast%C3%B3ireacht-Scoile-Treoir%C3%ADnte-do-Bhunscoileanna.pdf>
- An Chigireacht. (2015a) *Athbhreithniú ar an oideachas sa Ghaeltacht: athbhreithniú ar an litríocht náisiúnta*. An Roinn Oideachais agus Scileanna. Ar fáil ag https://www.education.ie/ga/Preas-agus-Imeachta%C3%AD/Imeachta%C3%AD/Molta%C3%AD-Polasa%C3%AD-Oideachas-Gaeltachta/Athbhreithni%C3%BA-ar-Litr%C3%ADocht-N%C3%A1isi%C3%BAnta_Oideachas-sa-Ghaeltacht-2015.pdf
- An Chigireacht. (2015b). *Tuarascáil ar an soláthar oideachais trí mheán na Gaeilge i scoileanna Gaeltachta: cás-staidéir bunscoile agus iar-bhunscoile*. An Roinn Oideachais agus Scileanna. Ar fáil ag <https://www.education.ie/ga/Preas-agus-Imeachta%C3%AD/Imeachta%C3%AD/Molta%C3%AD-Polasa%C3%AD-Oideachas->

Gaeltachta/C%3%A1s-Staid%3%A9ir-Bunscoile-agus-Iar-Bhunscoile-Ghaeltachta-Oideachas-tr%3%AD-mhe%3%A1n-na-Gaeilge_2015.pdf

An Chomhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta. (2007). *Measúnú i gcuraclam na bunscoile: treoirlinnte do scoileanna*. Ar fáil ag

<http://www.ncca.ie/uploadedfiles/irishpdf/assessment%20irish%20feb%2008.pdf>

An Chomhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta. (2009). *Aistear: creatchuraclam na luath-óige*. Ar fáil ag

http://www.ncca.biz/Aistear/pdfs/PrinciplesThemes_IRISH/PrinciplesThemes_IRISH.pdf

An Chomhairle Náisiúnta Curaclaim agus Measúnachta. (2015). *Curaclam teanga na bunscoile*. Ar fáil ag http://curriculumonline.ie/getmedia/f75d3e0c-118f-47a8-8a60-58b4af017009/Curaclam-Teanga-na-Bunscoile_1.pdf

An Roinn Ealaíon, Oidhreacht, Gnóthaí Réigiúnacha, Tuaithe agus Gaeltachta. (2015).

Scéim na gCúntóirí Teanga. Ar fáil ag: <http://www.education.ie/ga/Scoileanna-Col%3%A1ist%3%AD/Seirbh%3%ADs%3%AD/Deontais-agus-Taca%3%ADochta%3%AD-Breise/Sc%3%A9im-na-gC%3%BAnt%3%B3ir%3%AD-Teanga/Sc%3%A9im-na-gC%3%BAnt%3%B3ir%3%AD-Teanga.html>

An Roinn Oideachais. (1934). *Revised programme for primary instruction*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.

An Roinn Oideachais agus Scileanna. (1998). *An tAcht Oideachais 1998*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.

An Roinn Oideachais agus Scileanna. (1999). *Curaclam na Bunscoile: Gaeilge*. Ar fáil ag http://ncca.ie/uploadedfiles/Curriculum/Primary_Gaeilge_Curriculum.pdf

An Roinn Oideachais agus Scileanna. (gan dáta - a) An rannóg um oideachas múinteoirí (TES). Ar fáil ag <https://www.education.ie/ga/An-Roinn/Bainist%3%ADocht-Eagar/An-Rann%3%B3g-um-Oideachas-M%3%BAinteoir%3%AD-TES-.html>

- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (gan data - b). DEIS: delivering equality of opportunity in schools. Ar fáil ag <https://www.education.ie/en/Schools-Colleges/Services/DEIS-Delivering-Equality-of-Opportunity-in-Schools-/FAQs.html>
- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (gan data - c). DEIS: delivering equality of opportunity in schools. Ar fáil ag <http://www.education.ie/en/Schools-Colleges/Services/DEIS-Delivering-Equality-of-Opportunity-in-Schools-/>
- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (gan data - d). Tacaíochtaí do scoileanna DEIS. Ar fáil ag <https://www.education.ie/ga/Scoileanna-Coláistí/Seirbhísí/Comhionannas-Deiseanna-sna-Scoileanna-a-Sheachadadh-DEIS-/DEIS-Tacú-Faisnéise/Tacaíochtaí-do-scoileanna-DEIS.html>
- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (gan data - e). *Teacher education & the continuing professional development of teachers and school leaders: a short guide to the areas of provision and the services supported by teacher education section*. Ar fáil ag <https://www.education.ie/en/Education-Staff/Information/-New-Teachers/Teacher-Education-Section-A-Short-Guide.pdf>
- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (2006). *Circular 0138/2006: supporting assessment in primary schools*. <http://www.education.ie/en/>
- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (2007). *Ciorcalán 0044/2007: language and literacy in infant classes in Irish-medium schools*. Ar fáil ag http://m.into.ie/roi/circulars/circulars2007/cl0044_2007.pdf
- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (2011a). *Litearthacht agus uimhearthacht don fhoghlaim agus don saol: an straitéis náisiúnta chun an litearthacht agus an uimhearthacht a fheabhsú i measc leanaí agus daoine óga 2011-2020*. Ar fáil ag https://www.education.ie/ga/Foilseach%C3%A1in/Tuarasc%C3%A1lacha-Beartais/lit_num_strategy_full_ir.pdf
- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (2011b). *Litir chiorcláin 0056/2011: Céimeanna tosaigh maidir le cur chun feidhme na straitéise náisiúnta litearthachta agus uimhearthachta*. Ar fáil ag https://www.education.ie/ga/Ciorcl%C3%A1in-agus-Foirmeacha/Ciorcl%C3%A1in-Gn%C3%ADomhacha/cl0056_2011_ir.pdf

- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (2012). *Imlitir 0018/2012: Ag tacú le measúnú: trialacha caighdeánaithe i mbunscoileanna*. Ar fáil ag http://ncca.ie/en/Curriculum_and_Assessment/Early_Childhood_and_Primary_Education/Primary-Education/Assessment/Report_Card_Templates/CL18_GA.pdf
- An Roinn Oideachais agus Scileanna. (2015). *Soláthar scoile i limistéir pleanála teanga Ghaeltachta: soláthar reatha agus éileamh amach anseo*. Ar fáil ag <https://www.education.ie/ga/Preas-agus-Imeachta%C3%AD/Imeachta%C3%AD/Molta%C3%AD-Polasa%C3%AD-Oideachas-Gaeltachta/Sol%C3%A1thar-Scoile-i-Limist%C3%A9ir-Plean%C3%A1la-Teanga-Ghaeltachta-%E2%80%93-Sol%C3%A1thar-Reath-.pdf>
- Applebee, A. (2000). Alternative models of writing development. In R. Indrisano & J.R. Squire (Eag.), *Perspectives on Writing Research, Theory, and Practice* (90-110). Newark, DE: International Reading Association.
- Au, K. H., & Carroll, J. H. (1997). Improving literacy achievement through a constructivist approach: The KEEP demonstration classroom project. *The Elementary School Journal*, 97(3), 203-221.
- Au, K. H., & Raphael, T. E. (2000). Equity and literacy in the next millennium. *Reading Research Quarterly*, 35(1), 170-188.
- Babbie, E. (2013). *The practice of social research*. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Baker, C. (2003). 6. Education as a site of language contact. *Annual Review of Applied Linguistics*, 23, 95-112.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. Nua Eabhrac: W.H. Freeman.
- Bartlett, L. (2007a). To seem and to feel: situated identities and literacy practices. *The Teachers College Record*, 109(1), 51-69.
- Bartlett, L. (2007b). Bilingual literacies, social identification, and educational trajectories. *Linguistics and Education*, 18(3-4), 215-231. Londain: Routledge.

- Barton, D., & Hamilton, M. (1998). *Local literacies: reading and writing in one community*. Londain: Routledge.
- Barton, D., & Hamilton, M. (2000). Literacy practices. In D. Barton, M. Hamilton & R. Ivanič (Eag.), *Situated literacies: reading and writing in context* (7-14). Londain: Routledge.
- Berninger, V. W., Fuller, F., & Whitaker, D. (1996). A Process model of writing development across the life span. *Educational Psychology Review*, 8(3), 193-218.
- Berninger, V. W., & Swanson, H. L. (1994). Modifying Hayes and Flower's model of skilled writing to explain beginning and developing writing. *Children's Writing: Toward a Process Theory of the Development of Skilled Writing*, 2, 57-81.
- Berninger, V., Whitaker, D., Feng, Y., Swanson, H., & Abbott, R. D. (1996). Assessment of planning, translating, and revising in junior high writers. *Journal of School Psychology*, 34(1), 23-52.
- Biancarosa, G., Bryk, A. S., & Dexter, E. R. (2010). Assessing the value-added effects of literacy collaborative professional development on student learning. *The Elementary School Journal*, 111(1), 7-34.
- Birman, B. F., Desimone, L., Porter, A. C., & Garet, M. S. (2000). Designing professional development that works. *Educational Leadership*, 57(8), 28-33.
- Borko, H. (2004). Professional development and teacher learning: mapping the terrain. *Educational Researcher*, 33(8), 3-15.
- Boyle, B., While, D., & Boyle, T. (2004). A longitudinal study of teacher change: what makes professional development effective? *Curriculum Journal*, 15(1), 45-68.
- Brandt, D., & Clinton, K. (2002). Limits of the local: Expanding perspectives on literacy as a social practice. *Journal of Literacy Research*, 34(3), 337-356.
- Breacadh. (2015). Mar a Déarfá. Ar fáil <http://www.maradearfai.ie/>

- Bruner, J. (1987). Prologue to the English edition. In R. W. Rieber, & A. S. Carton (Eag.), *The collected works of L.S. Vygotsky: Volume 1 problems of general psychology* (1-16). Nua Eabhrac: Plenum Press.
- Bruning, R., Dempsey, M., Kauffman, D. F., McKim, C. & Zumbrunn, S. (2013). Examining dimensions of self-efficacy for writing. *Journal of Educational Psychology*, 105(1), 25.
- Bruning, R., & Horn, C. (2000). Developing motivation to write. *Educational Psychologist*, 35(1), 25-37.
- Bryant, A., & Charmaz, K. (Eds.). (2007). *The Sage handbook of grounded theory*. Sage Publications.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Burbank, M. D., & Kauchak, D. (2003). An alternative model for professional development: Investigations into effective collaboration. *Teaching and Teacher Education*, 19(5), 499-514.
- Burns, R. (2000). *Introduction to research methods*. Cailifornia: Sage Publications.
- Bush, G. W. (2001). *No child left behind: Executive summary*. Washington, DC: U.S. Department of Education.
- Byrnes, H. (Eag.). (2006). *Advanced language learning: The contribution of Halliday and Vygotsky*. Londain: Continuum.
- Calkins, L. M. (1986). *The art of teaching writing*. Portsmouth, NH: Heinemann Educational Books Inc.
- Carlisle, J. F., & Berebitsky, D. (2011). Literacy coaching as a component of professional development. *Reading and Writing*, 24(7), 773-800.
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory*. Londain: Sage Publications.
- Charmaz, K. (2003). Grounded theory. *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*, 81-110. Londain: Sage Publications.

- Cochran-Smith, M., & Lytle, S. L. (2009). *Inquiry as stance: Practitioner research for the next generation*. Londain: Teachers College Press.
- Cohen, D., & Hill, H. (2000). Instructional policy and classroom performance: The mathematics reform in California. *The Teachers College Record*, 102(2), 294-343.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research methods in education*. Londain: Routledge.
- Collins, J., & Blot, R. K. (2003). *Literacy and literacies: Texts, power, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comber, B. (1994). Critical literacy: An introduction to Australian debates and perspectives. *Journal of Curriculum Studies*, 26(6), 655-668.
- Comisiún na Scrúdaithe Stáit. (2015). *An ardteistiméireacht 2015: Scéim marcála Gaeilge*. Co. na hIarmhí.
- Coolahan, J. (1981). *Irish education: Its history and structure*. Baile Átha Cliath: Institute of Public Administration.
- Coolahan, J. (2002). *Teacher Education and the Teaching Career in an Era of Lifelong Learning*. OECD Education Working Papers, No. 2, OECD Publishing.
- Coolahan, J. (2003). *Attracting, developing and retaining effective teachers: Country background report for Ireland*. Baile Átha Cliath: An Roinn Oideachais agus Scileanna.
- Corcoran, T. (1925). The Irish language in the Irish schools. *Studies: An Irish Quarterly Review*, 377-388.
- Cordingley, P., Bell, M., Thomason, S., & Firth, A. (2005). *The impact of collaborative continuing professional development (CPD) on classroom teaching and learning*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.
- Correnti, R. (2007). An empirical investigation of professional development effects on literacy instruction using daily logs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 29(4), 262-295.

- Creswell, J.W., & Plano Clark, V.L. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. California: Sage Publications.
- Culham, R. (2003). *6+1 traits of writing: The complete guide*. Nua Eabhrac: Scholastic Inc.
- Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Nua Eabhrac: Multilingual Matters.
- Daniels, H. (2007). Pedagogy. In H. Daniels, M. Cole & J. V. Wertsch (Eag.), *The Cambridge companion to Vygotsky* (307-332). USA: Cambridge University Press.
- Darling-Hammond, L., & Richardson, N. (2009). Research review/teacher learning: What matters. *Educational Leadership*, 66(5), 46-53.
- Davydov, V. V., & Kerr, S. T. (1995). The influence of LS vygotsky on education theory, research, and practice. *Educational Researcher*, 24(3), 12-21.
- de Brún, J. (2007). *Leabhair Ghaeilge do pháistí*. Baile Átha Cliath: COGG.
- Delpit, L. D. (1992). Education in a multicultural society: Our future's greatest challenge. *The Journal of Negro Education*, 61(3), 237-249.
- Denscombe, M. (2010). *The good research guide: For small-scale social research projects: For small-scale social research projects*. Maiden Head, Sasana: McGraw-Hill International.
- Denvir, M. (2003). Cúrsaí léitheoireachta agus déagóirí na Gaeltachta. In R. Ní Mhianáin (Eag.), *Idir lúibíní: Aistí ar an léitheoireacht agus ar an litearthacht* (97-113). Baile Átha Cliath: Cois Life.
- Durcan, T. J. (1972). *History of Irish education from 1800*. Bala: Dragon Books.
- Dyson, A. H. (1998). Folk processes and media creatures: Reflections on popular culture for literacy educators. *The Reading Teacher*, 51(5), 392-402.
- Eagraíocht na Scoileanna Gaeltachta. (gan dáta). *Teimpléad do pholasaí Gaeilge do bhunscoil Ghaeltachta*. Ar fáil ag <http://www.gaelport.com/uploads/documents/Bileog%20ESG.pdf>

- Eagraíocht um Chomhar agus Fhorbairt Eacnamaíochta (ECFE). (gan dáta). About PISA. Ar fáil ag <https://www.oecd.org/pisa/aboutpisa/>
- Eagraíocht Oideachais, Eolaíochta, agus Chultúir na Náisiún Aontaithe. (2016). Education: Literacy. Ar fáil ag <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/education-building-blocks/literacy/>
- Egan, E. (2004). Continuing professional development of teachers. *Teacher Education in the Republic of Ireland*, 11-17.
- Egan-Robertson, A. (1998). Learning about culture, language, and power: Understanding relationships among personhood, literacy practices, and intertextuality. *Journal of Literacy Research*, 30(4), 449-487.
- Eivers, E. (2010). PISA: Issues in implementation and interpretation. *The Irish Journal of Education/Iris Éireannach an Oideachais*, 94-118.
- Elish-Piper, L., & L'Allier, S. K. (2011). Examining the relationship between literacy coaching and student reading gains in grades K-3. *The elementary school journal*, 112(1), 83-106.
- Figazzolo, L. (2009). Impact of PISA 2006 on the education policy debate. Education International. Ar fáil ag <http://download.ei-ie.org/docs/IRISDocuments/Research%20Website%20Documents/2009-00036-01-E.pdf>
- Fisher, D., Frey, N., & Nelson, J. (2012). Literacy achievement through sustained professional development. *The Reading Teacher*, 65(8), 551-563.
- Fitzgerald, J. (1993). Teachers' knowing about knowledge: Its significance for classroom writing instruction. *Language Arts*, 70(4), 282-289.
- Fitzgerald, J., & Shanahan, T. (2000). Reading and writing relations and their development. *Educational Psychologist*, 35(1), 39-50.
- Fontana, A., & Frey, J. H. (2000). The interview: From structured questions to negotiated text. *Handbook of Qualitative Research*, 2(6), 645-672.

- Foras Taighde ar Oideachas. (2010) *Triail Ghaeilge dhroim contrach do bhunscoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge lámhleabhar do leibhéal 4*. Baile Átha Cliath: Foras Taighde ar Oideachas.
- Fountas, I. C., & Pinnell, G. S. (2001). *Guiding readers and writers, grades 3-6: Teaching comprehension, genre, and content literacy*. Portsmouth NH: Heinemann.
- Fraser, C., Kennedy, A., Reid, L., & McKinney, S. (2007). Teachers' continuing professional development: Contested concepts, understandings and models. *Journal of in-Service Education*, 33(2), 153-169.
- Gaelscoileanna Teo. (2016). Cén fáth a roghnófa scoil lán-Ghaeilge? Ar fáil ag <http://www.gaelscoileanna.ie/whv-choose-a-gaelscoil/>
- Gall, M.D., Gall, J.P., Borg, W.R. (2007). *Educational research: An introduction*. Boston: Pearson.
- Garet, M. S., Porter, A. C., Desimone, L., Birman, B. F., & Yoon, K. S. (2001). What makes professional development effective? results from a national sample of teachers. *American Educational Research Journal*, 38(4), 915-945.
- Gee, J. P. (2008). A sociocultural perspective on opportunity to learn. *Assessment, Equity, and Opportunity to Learn*, 76-108.
- Gee, J. P. (1996). *Social linguistics and literacies: Ideology in discourses*. Bristol: Taylor & Francis Ltd.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Nua Eabhrac: Aldine de Gruyter.
- Goodman, K., & Goodman, Y. (1983). Reading and writing relationships: Pragmatic functions. *Language Arts*, 60(5), 590-599.
- Goswami, U. (2015). *Children's cognitive development and learning*. University of York, York: Cambridge Primary Review Trust.

- Graham, S. (2006). Strategy instruction and the teaching of writing. In C. MacArthur, S. Graham & J. Fitzgerald (Eag.), *Handbook of writing research* (187-207). Nua Eabhrac: Guilford Press.
- Graham, S., & Harris, K. R. (2003). Students with learning disabilities and the process of writing: A meta-analysis of SRSD studies. In H.L. Swanson, K.R. Harris & S. Graham (Eag.), *Handbook of Learning Disabilities* (323-344). Nua Eabhrac: Guilford Press.
- Graham, S., & R. Harris, K. (2000). The role of self-regulation and transcription skills in writing and writing development. *Educational Psychologist*, 35(1), 3-12.
- Graves, D. H. (1994). *A fresh look at writing*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Greenwood, D. J., & Levin, M. (2000). Reconstructing the relationships between universities and society through action research. *Handbook of Qualitative Research*, 2, 85-106.
- Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 8(3), 381-391.
- Guskey, T. R. (2003). What makes professional development effective? *Phi Delta Kappan*, 84(10), 748-750.
- Guskey, T. R., & Yoon, K. S. (2009). What works in professional development. *Phi Delta Kappan*, 90(7), 495-500.
- Guthrie, J. T. & Wigfield, A., (2000). Engagement and motivation in reading. *Handbook of reading research*, 3, 403-422.
- Gutiérrez, K. D., Morales, P. Z., & Martinez, D. C. (2009). Re-mediating literacy: Culture, difference, and learning for students from nondominant communities. *Review of Research in Education*, 33(1), 212-245.
- Halliday, M. A. K. (1987). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Londain: Edward Arnold.
- Harris, J. (1984). *Spoken Irish in primary schools: An analysis of achievement*. Baile Átha Cliath: Institiúid Teangeolaíochta Éireann.

- Harris, J., Forde, P., Archer, P, Nic Fhearaile, S., O'Gorman, M. (2006). *Irish in primary schools: Long-term national trends in achievement*. Baile Átha Cliath: An Roinn Oideachais agus Scileanna.
- Hawley, W. D., & Valli, L. (2000). Learner-centered professional development. *Phi Delta Kappa Center for Evaluation, Development, and Research*, 27, 7-10.
- Hayes, J. R. & Flower, L. S. (1980). Identifying the organisation of writing processes. In L. Gregg & E. R. Steinberg (Eag.), *Cognitive processes in writing*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hayes, J. R. (1996). A new framework for understanding cognition and affect in writing. In C. M. Levy, & S. Ransdell (Eds.), *The science of writing: Theories, methods, individual differences, and applications* (1-27). Nua Eabhrac: Routledge.
- Hayes, J. R. (2000). A new framework for understanding cognition and affect in writing. *Perspectives on Writing: Research, Theory, and Practice*, 6-45.
- Hayes, J. R. (2012). Modeling and remodeling writing. *Written Communication*, 29(3), 369-388.
- Heath, S. B. (1983). *Ways with words: Language, life and work in communities and classrooms*. Cambridge University Press.
- Hickey, T. (2001). Mixing beginners and native speakers in minority language immersion: Who is immersing whom?. *Canadian Modern Language Review*, 57(3), 443-474.
- Hickey, T., & Ó Cainín, P. (2003). Léitheoirí óga na Gaeilge: Cothú agus cabhair. In R. Ní Mhianáin (Ed.), *Idir-líibíní: Aistí ar an léitheoireacht agus ar an litearthacht* (25-44). Baile Átha Cliath: Cois Life.
- Hickey, T., & Stenson, N. (2011). Irish orthography: what do teachers and learners need to know about it, and why?. *Language, Culture and Curriculum*, 24(1), 23-46.
- Hidi, S., & Boscolo, P. (2006). Motivation and writing. *Handbook of writing research*, 144-157.
- Hindley, R. (1993). Defining the Gaeltacht: Dilemmas in Irish language planning. In C.H. Williams (Eag.), *Linguistic Minorities and Territory* (66-96). Multilingual Matters.

- Holland, D., Lachicotte Jr, W., Skinner, D., & Cain, C. (1998). *Identity in cultural worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hunzicker, J. (2010). Characteristics of effective professional development: A checklist. Ar fáil ag <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED510366.pdf>
- Hunzicker, J. (2011). Effective professional development for teachers: A checklist. *Professional Development in Education*, 37(2), 177-179.
- Jiménez, R. T. (2000). Literacy and the identity development of Latina/o students. *American Educational Research Journal*, 37(4), 971-1000.
- Johnson, F. L. (2000). *Speaking culturally: Language diversity in the United States*. California: Sage Publications.
- John-Steiner, V. P. (2007). Vygotsky on thinking and speaking. In H. Daniels, M. Cole & J. V. Wertsch (Eag.), *The Cambridge companion to Vygotsky* (136-155). Nua Eabhrac: Cambridge University Press.
- Kellaghan, T. (2001). Towards a definition of educational disadvantage. *The Irish Journal of Education/Iris Éireannach an Oideachais*, 3-22.
- Kennedy, A. (2005). Models of continuing professional development: A framework for analysis. *Journal of in-Service Education*, 31(2), 235-250.
- Kennedy, E. (2009). Narrowing the achievement gap: Motivation, engagement and self-efficacy matter. *Journal of Education*, 1-11.
- Kennedy, E., Dunphy, E., Dwyer, B., Hayes, G., McPhillips, T., Marsh, J., O'Connor, M., Shiel, G. (2012). *Literacy in early childhood and primary education (3-8 years)*. Baile Átha Cliath: CNCM. Ar fáil ag http://www.ncca.ie/en/Publications/Reports/Literacy_in_Early_Childhood_and_Primary_Education_3-8_years.pdf
- Kennedy, E. (2014). *Raising literacy achievement in high-poverty schools: An evidence-based approach* (Vol. 100). Nua Eabhrac: Routledge.

- Kennedy, M. (1998). *Form and substance in inservice teacher education*. National Institute for Science Education (NISE) Publications. Ar fáil ag http://archive.wceruw.org/nise/Publications/Research_Monographs/vol13.pdf
- Kinnucan-Welsch, K., Rosemary, C. A., & Grogan, P. R. (2006). Accountability by design in literacy professional development. *The Reading Teacher*, 59(5), 426-435.
- Krashen, S. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Oxford: Pergamon Press Inc.
- Krashen, S. (1981). *Second language acquisition and second language learning*. Oxford: Pergamon Press inc.
- Ladson-Billings, G. (1992). Reading between the lines and beyond the pages: A culturally relevant approach to literacy teaching. *Theory into Practice*, 31(4), 312-320.
- Landry, R., Allard, R., & Deveau, K. (2007). Bilingual schooling of the canadian francophone minority: A cultural autonomy model. *International Journal of the Sociology of Language*, 2007(185), 133-162.
- Langer, J. A., & Flihan, S. (2000). Writing and reading relationships: Constructive tasks. *Perspectives on Writing: Research, Theory, and Practice*, 112-139.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.
- Lee, J. (1989). *Ireland, 1912-1985: Politics and society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lieberman, A., & McLaughlin, M. W. (1992). Networks for educational change: Powerful and problematic. *Phi Delta Kappan*, 73(9), 673-677.
- Little, J. W. (1993). Teachers' professional development in a climate of educational reform. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 15(2), 129-151.
- Loucks-Horsley, S., & Matsumoto, C. (1999). Research on professional development for teachers of mathematics and science: The state of the scene. *School Science and Mathematics*, 99(5), 258-271.

- Luke, A. (2012). Critical literacy: Foundational notes. *Theory into Practice*, 51(1), 4-11.
- Lutz, D. J., & Sternberg, R. J. (1999). Cognitive development. In M.H. Bornstein & E. Lamb (Eag.), *Developmental psychology: an advanced textbook*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mac Cárthaigh, M. (2006). Literacy and L1 speakers of Irish. In T. Hickey (Eag.), *Literacy and language learning: Reading in a first or second language* (52-64). Baile Átha Cliath: Cumann Léitheoireachta na hÉireann.
- Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Sheághdha, A., & Ní Mhainín, T. (2004). *Staid reatha na scoileanna Gaeltachta 2004*. Baile Átha Cliath: COGG.
- Mac Fhlannchadha, P. (2015). Torthaí an Chomhairliúcháin don Oideachas Gaeltachta. Ar fáil ag https://www.education.ie/ga/Preas-agus-Imeachta%C3%AD/Imeachta%C3%AD/Molta%C3%AD-Polasa%C3%AD-Oideachas-Gaeltachta/Torthai-an-chomhairliuchain-don-oideachas-Gaeltachta_19-Deireadh-Fomhair_2015.pdf
- Marsh, J. A., Sloan McCombs, J., Lockwood, J.R., Martorell, F., Gershwin, D., Naftel, S., Le, Vi-Nhuan., Shea, M., Barney, H., Crego, A. (2008). *Supporting literacy across the sunshine state: A study of Florida middle school reading coaches*. Rand Education.
- May, T. (2011). *Social research: Issues, methods and process*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- McCarthy, S. J. (2001). Identity construction in elementary readers and writers. *Reading Research Quarterly*, 36(2), 122-151.
- McCarthy, S. J., & Moje, E. B. (2002). Identity matters. *Reading Research Quarterly*, 37(2), 228-238.
- McCutchen, D. (2006). Cognitive factors in the development of children's writing. *Handbook of Writing Research*, 8, 115-130.
- Miller, P. H. (2002). *Theories of developmental psychology*. Nua Eabhrac: Worth Publishers.

- Moll, L. C., Amanti, C., Neff, D., & Gonzalez, N. (1992). Funds of knowledge for teaching: Using a qualitative approach to connect homes and classrooms. *Theory into Practice*, 31(2), 132-141.
- Montrul, S. A. (2008). *Incomplete acquisition in bilingualism: Re-examining the age factor*. John Benjamins Publishing.
- Morrow, L. M., & Casey, H. K. (2004). A professional development project with early literacy teachers: Partners in change. *The Reading Teacher*, 662-669.
- Muintearas. (2000). *Gnéithe den oideachas sa Ghaeltacht: Impleachtaí polasai*. Gaillimh: Muintearas.
- Mullis, I. V., Martin, M. O., Foy, P., & Drucker, K. T. (2012). *PIRLS 2011 international results in reading*. Chestnut Hill, MA: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.
- Murphy, G. (1948). Irish in our schools, 1922-1945. *Studies: An Irish Quarterly Review*, 421-428.
- Murray, D. M. (1973). Why teach writing and how?. *English Journal*, 62(9), 1234-1237.
- National Educational Psychological Service (NEPS). (2016). *Balanced approach to literacy development in the early years*. Ar fáil ag <http://www.education.ie/en/Schools-Colleges/Services/National-Educational-Psychological-Service-NEPS-/Balanced-Approach-to-Literacy-Development-in-the-Early-Years-.pdf>
- New America Foundation. (2014). No child left behind - overview. Ar fáil ag <http://febp.newamerica.net/background-analysis/no-child-left-behind-overview>
- Ní Bhaoill, M., & Ó Duibhir, P. (2004). *Tús na léitheoireachta i scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge*. Baile Átha Cliath: CNCM.
- Ní Mhaoláin, N. (2013). *Ár bpolasáí Gaeilge: Polasáí na Gaeilge do ghaelscoileanna*. Gaelscoileanna Teo. Ar fáil ag <http://www.gaelscoileanna.ie/files/%C3%81r-bPolasa%C3%AD-Gaeilge.pdf>

- Ní Dhonechadha, A., & Nic Eoin, M. (2008). *Ar an gCoigrioch: díolaim litríochta ar scéal na himirce*. Indreabhán: Cló-Iar Chonnacht.
- Noffke, S., & Somekh, B. (2011). Action research. *Theory and Methods in Social Research*. London: Sage Publications.
- Ó Baoill, D. (2003). An léitheoireacht agus an Ghaeltacht. In R. Ní Mhianáin (Ed.), *Idir lúibíní: Aistí ar an léitheoireacht agus ar an litearthacht* (57-71). Baile Átha Cliath: Cois Life.
- Ó Breacháin, A., & O'Toole, L. (2013). Pedagogy or politics?: Cyclical trends in literacy and numeracy in Ireland and beyond. *Irish Educational Studies*, 32(4), 401-419.
- Ó Buachalla, S. (1984). Educational policy and the role of the Irish language from 1831 to 1981. *European Journal of Education*, 19(1), 75-92.
- Ó Ciosáin, E. (1993). *An tÉireannach 1934-1937: Nuachtán Sóisialach Gaeltachta*. Baile Átha Cliath: Clóchomhar Teo.
- Ó Ciosáin, N. (2010). *Print and Popular Culture in Ireland, 1750-1850*. Baile Átha Cliath: Lilliput Press.
- Ó Danachair, C. (1969). The Gaeltacht. In B. Ó Cuív (Eag.), *A View of the Irish Language*. (112-121). Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Duibhir, Ó. P. (2006). *Oideachas agus forbairt ghairmiúil leanúnach múinteoirí i scoileanna Gaeltachta agus lán-Ghaeilge*. Baile Átha Cliath: COGG.
- Ó Duibhir, P., & Cummins, J. (2012). *Towards an integrated language curriculum in early childhood and primary education (3-12 years)*. (No. 16). Baile Átha Cliath: CNCM.
- Ó Duibhir, P., Ní Chuaig, N., Ní Thuairisg, L., & Ó Brolcháin, C. (2015). *Soláthar Oideachais trí Mhionteangacha: Athbhreithniú ar Thaighde Idirnáisiúnta*. Baile Átha Cliath: An Roinn Oideachais agus Scileanna.
- Ó Flatharta, P. (2007). *Struchtúr Oideachais na Gaeltachta*. Baile Átha Cliath: COGG.

- Ó Giollagáin, C., Mac Donnacha, S., Ní Chualáin, F., Ní Shéaghdha, A., & O'Brien, M. (2007). *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: Tuarascáil chríochnaitheach*. An Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta.
- Ó hAilín, T. (1969). Irish revival movements. In B. Ó Cuív (Eag.), *A View of the Irish Language* (91-100). Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ó hIfearnáin, T., (2008). Endangering Language Vitality through Institutional Development: Ideology, Authority, and Official Standard Irish in the Gaeltacht. In K. King, N. Shilling-Estes, L. Fogle, J. Lou, & B. Soukup (Eag.), *Sustaining Linguistic Diversity: Endangered and Minority Languages and Language Varieties* (113-128). Washington DC: Georgetown University Press.
- Ó hUallacháin, S.B. (2010). *Pobal an Stáit agus an Ghaeilge 1920-39*. Baile Átha Cliath: Coiscéim.
- O'Connor, M. (2010). *The development of infant education in Ireland, 1838-1948: Epochs and eras*. Bern: Peter Lang.
- O'Rourke, B. (2011). Whose language is it? struggles for language ownership in an Irish language classroom. *Journal of Language, Identity & Education*, 10(5), 327-345.
- Ó Riagáin, P. (1997). *Language policy and social reproduction: Ireland 1893-1993*. Oxford University Press.
- Ó Tuathaigh, G. (2008). The state and the Irish language: An historical perspective. In C. Nic Pháidín & S. Ó Cearniagh (Eag.), *A New View of the Irish Language* (26-41). Baile Átha Cliath: Cois Life.
- Pajares, F., & Valiante, G. (2006). Self-efficacy beliefs and motivation in writing development. *Handbook of writing research*, 158-170.
- Parsons, C., & Lyddy, F. (2009). *Learning to read in Irish and English: A comparison of children in Irish-medium, Gaeltacht and English-medium schools in Ireland*. Baile Átha Cliath: CNCM.

PDST (2014). *Phonological awareness workshops*. Ar fáil

ag <http://www.pdst.ie/sites/default/files/Phonological%20Awareness%20Workshop%2010.pdf>

Penuel, W. R., Fishman, B. J., Yamaguchi, R., & Gallagher, L. P. (2007). What makes professional development effective? strategies that foster curriculum implementation. *American Educational Research Journal*, 44(4), 921-958.

Perkins, R., Moran, G., Cosgrove, J., & Shiel, G. (2010). PISA 2009: The Performance and Progress of 15-year-olds in Ireland. Baile Átha Cliath: Foras Taighde ar Oideachas.

Perkins, R., Shiel, G., Merriman, B., Cosgrove, J., & Moran, G. (2013). *Learning for life: The achievements of 15-year-olds in Ireland on Mathematics, Reading Literacy and Science in PISA 2012*. Baile Átha Cliath: Foras Taighde ar Oideachas.

Péterváry, T., Ó Curnáin, B., Ó Giollagáin, C., & Sheahan, J. (2014). *Iniúchadh ar an gcumas dátheangach: An sealbhú teanga i measc ghluin óg na Gaeltachta*. Baile Átha Cliath: COGG.

Porter, A. C., Garet, M. S., Desimone, L. M., & Birman, B. F. (2003). Providing effective professional development: Lessons from the Eisenhower program. *Science Educator*, 12(1), 23-40.

Pressley, M., Wharton-McDonald, R., Allington, R., Block, C. C., Morrow, L., Tracey, D., Baker, K., Brooks, G., Cronin, J., Nelson, E. & Woo, D. (2001). A study of effective first-grade literacy instruction. *Scientific Studies of Reading*, 5(1), 35-58.

Quick, H. E., Holtzman, D. J., & Chaney, K. R. (2009). Professional development and instructional practice: Conceptions and evidence of effectiveness. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 14(1), 45-71.

Reder, S., & Davila, E. (2005). Context and literacy practices. *Annual Review of Applied Linguistics*, 25, 170-187.

Rhodes, C., & Beneicke, S. (2002). Coaching, mentoring and peer-networking: Challenges for the management of teacher professional development in schools. *Journal of in-Service Education*, 28(2), 297-310.

- Rialtas na hÉireann. (1986). *Tuarascáil an chomhchoiste um oideachas Gaeltachta*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Rialtas na hÉireann. (1956). *Acht na nAiri agus rúnaithe (leasú) 1956*. Baile Átha Cliath: Oifig an tSoláthair.
- Ritchie, J., Lewis, J., Nicholls, C. M., & Ormston, R. (2014). *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers*. Londain: Sage Publications.
- Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. Nua Eabhrac: Oxford University Press.
- Rosemary, C. A., & Feldman, N. (2009). Professional development settings: More than time, place, activity. Urbana, IL: Literacy Coaching Clearinghouse.
- Rowe, D. W., Fitch, J. M., & Bass, A. S. (2001). Power, identity, and instructional stance in writers' workshop. *Language Arts*, 78(5), 426-434.
- Santrock, J. W. (2009). *Educational psychology*. Nua Eabhrac: McGraw-Hill.
- Scardamalia, M., & Bereiter, C. (1983). The development of evaluative, diagnostic, and remedial capabilities in children's composing. *The Psychology of Written Language: Developmental and Educational Perspectives*, 67-95.
- Scardamalia, M., Bereiter, C., & Steinbach, R. (1984). Teachability of reflective processes in written composition. *Cognitive Science*, 8(2), 173-190.
- Schunk, D. H. (2003). Self-efficacy for reading and writing: Influence of modeling, goal setting, and self-evaluation. *Reading & Writing Quarterly*, 19(2), 159-172.
- Schunk, D. H., & Swartz, C. W. (1993). Goals and progress feedback: Effects on self-efficacy and writing achievement. *Contemporary Educational Psychology*, 18(3), 337-354.
- Scribner, S. & Cole, M. (1981). *The psychology of literacy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Shanahan, T. (1988). The reading-writing relationship: Seven instructional principles. *The Reading Teacher*, 41(7), 636-647.

- Shanahan, T., Callison, K., Carriere, C., Duke, N. K., Pearson, P. D., Schatschneider, C., & Torgesen, J. (2010). Improving reading comprehension in kindergarten through 3rd grade: IES practice guide. NCEE 2010-4038. *What Works Clearinghouse*.
- Shiel, G., Moran, G., Cosgrove, J., & Perkins, R. (2010). A Summary of the Performance of Students in Ireland on the PISA 2009 Test of Mathematical Literacy and a Comparison with Performance in 2003.
- Shiel, G., Gillece, L., Clerkin, A., & Millar, D. (2011). *The 2010 national assessments of English reading and Mathematics in Irish-medium schools: Summary report*. Baile Átha Cliath: Foras Taighde ar Oideachas.
- Shiel, G., Cregan, Á., McGough, A., & Archer, P. (2012). Oral language in early childhood and primary education (3-8 years). Baile Átha Cliath: CNCM.
- Shiel, G., Kavanagh, L., & Millar, D. (2014). The 2014 national assessments of english reading and mathematics volume 1: Performance report. Baile Átha Cliath: Foras Taighde ar Oideachas.
- Sarantakos, S. (2012). *Social research*. Palgrave Macmillan.
- Slavin, R. E. (2009). *Educational psychology: Theory and practice* (9th ed.). New Jersey: Pearson Education.
- Sparks, D., & Loucks-Horsley, S. (1989). Five models of staff development for teachers. *Journal of Staff Development*, 10(4), 40-57.
- Stoll, L., Bolam, R., McMahon, A., Wallace, M., & Thomas, S. (2006). Professional learning communities: A review of the literature. *Journal of Educational Change*, 7(4), 221-258.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage Publications, Inc.
- Street, B. (2003). What's "new" in new literacy studies? critical approaches to literacy in theory and practice. *Current Issues in Comparative Education*, 5(2), 77-91.
- Street, B. V. (1984). *Literacy in theory and practice*. Nua Eabhrac: Cambridge University Press.

- Street, B. V. (1988). *Literacy practices and literacy myths*. Berlin: Springer.
- Street, B. V. (1993). Introduction: The New Literacy Studies. In B. V. Street (Eag.), *Cross-cultural approaches to literacy* (1-21). Nua Eabhrac: Cambridge University Press.
- Street, B. V. (2005). At last: Recent applications of new literacy studies in educational contexts. *Research in the Teaching of English*, 39(4), 417-423.
- Street, B., & Lefstein, A. (2007). *Literacy: An advanced resource book for students*. Londain: Routledge.
- Taghipour, A. (2014). Adopting constructivist versus objectivist grounded theory in health care research: A review of the evidence. *Journal of Midwifery and Reproductive Health*, 2(2), 100-104.
- Tappan, M. B. (1998). Moral education in the zone of proximal development. *Journal of Moral Education*, 27(2), 141-160.
- Tierney, R. J., & Pearson, P. D. (1983). Toward a composing model of reading. *Language Arts*, 60(5), 568-580.
- TIMSS & PIRLS. (2015). About TIMMS & PIRLS international study center. Ar fáil ag <http://timssandpirls.bc.edu/about.html>
- Vanderburg, M., & Stephens, D. (2010). The impact of literacy coaches: What teachers value and how teachers change. *The elementary school journal*, 111 (1), 141-163).
- van Enk, A., Dagenais, D., & Toohey, K. (2005). A socio-cultural perspective on school-based literacy research: Some emerging considerations. *Language and Education*, 19(6), 496-512.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher mental process*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Walker, B. J. (2003). The cultivation of student self-efficacy in reading and writing. *Reading & Writing Quarterly*, 19(2), 173-187.
- Wallace, D. L., & Hayes, J. R. (1991). Redefining revision for freshmen. *Research in the Teaching of English*, 54-66.

- Walsh, T. (2012). *Primary education in Ireland 1897–1990: Curriculum and Context*. Berlin: Peter Lang.
- Wayne, A. J., Yoon, K. S., Zhu, P., Cronen, S., & Garet, M. S. (2008). Experimenting with teacher professional development: Motives and methods. *Educational Researcher*, 37(8), 469–479.
- Weir, S., Archer, P., & Millar, D. (2009). *Educational disadvantage in primary schools in rural areas*. Baile Átha Cliath: Foras Taighde ar Oideachas.
- Wenger, E., McDermott, R. A., & Snyder, W. (2002). *Cultivating communities of practice: A guide to managing knowledge*. Boston: Harvard Business School Press.
- Wertsch, J. V. (1985). *Vygotsky and the social formation of mind*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wilson, S. M., & Berne, J. (1999). Teacher learning and the acquisition of professional knowledge: An examination of research on contemporary professional development consulting editors: Deborah Ball and Pamela L. Grossman. *Review of Research in Education*, 24(1), 173–209.
- Wood, D., Bruner, J.S., & Ross, G. (1976). The role of tutoring in problem solving. *Journal of psychology and psychiatry*, 17(2), 89–100.
- Woolfolk, A. (2013). *Educational psychology*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Woolfolk, A., Hughes, M., & Walkup, V. (2008). *Psychology in education*. Essex: Pearson Education.
- Zimmerman, B.J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary educational psychology*, 25, (1), 82–91.

Aguisín A

Samplaí de cheisteanna don agallamh leis na príomhoidí

Cé mhéad dalta atá sa scoil?

Cé mhéad múinteoir atá sa scoil? Mná/Fir? Céard iad na ranganna atá acu?

Ar rugadh/tógadh na múinteoirí sa gceantar? Cá raibh siad ag múineadh roimhe seo?

An bhfuil aon cháilíochtaí breise ag múinteoirí na scoile?

Céard a chiallaíonn 'litearthacht' duitse?

An bhfuil cúrsaí déanta ag múinteoirí na scoile ar mhúineadh na litearthachta? Muna bhfuil, cén áit a bhfaigheann siad eolas ar mhodhanna múinte na litearthachta?

An bhfuil an scoil seo mar chuid den scéim DEIS, cén sórt cúnaimh atá ar fáil don litearthacht?

An bhfuil gasúir le riachtanais speisialta sa scoil? Cén sórt cúnaimh a fhaigheann siad le Gaeilge/Béarla?

Déan cur síos ar pholasaí teanga na scoile.

Cén chaoi a gcuirtear béim ar an litearthacht sa scoil?

An bhfuil leabharlann sa scoil? Má tá, inis dom faoi ábhar na leabharlainne. Muna bhfuil, cá bhfaightear ábhar léitheoireachta?

Cén uair a gcuirtear tús le léamh an Bhéarla/ na Gaeilge?

Cé mhéad ama atá leagtha síos don Ghaeilge/don Bhéarla chuile lá?

Cén cur chuige a bhíonn ann maidir le rang Gaeilge/Béarla a leagan amach?

Cén scéim leabhar a úsáidtear i nGaeilge/i mBéarla?

An bhfuil baint ag an scoil le haon scéim eile a bhaineann le cúrsaí litearthachta?

Cén úsáid a bhaintear as an idirlíon do mhúineadh na litearthachta (sa dá theanga)?

Cén polasaí measúnaithe atá sa scoil maidir le litearthacht na Gaeilge/an Bhéarla?

Céard a dhéantar leis na torthaí sin?

Céard atá ar siúl sa scoil maidir le Féinmheastóireacht Scoile?

Cén bhaint a bhíonn ag tuismitheoirí na scoile le cur chun cinn polasaithe litearthachta?

An bhfuil ról ag an bpobal i gcoitinne le cur chun cinn na litearthachta sa scoil?

An mbeadh suim ag an scoil páirt a ghlacadh sa gcuid eile den taighde? Mar shampla torthaí na dtrialacha caighdeánaithe a chur ar fáil? Samplaí de shaothar na ngasúr a chur ar fáil?

Dátaí - Clár Sealadach

14 Deireadh Fómhair	an chéad cheardlann le hEithne
4 Samhain	plé agus anailís - áiseanna/acmhainní foghlama agus modhanna measúnaithe (leis an taighdeoir)
18 Samhain	Eithne le theacht ar ais
2 Nollaig	plé agus anailís / tionchar / rogha na múinteoirí (leis an taighdeoir)

Beidh muid ag teacht le chéile sa seomra céanna xxxxxxxx.

20 Eanáir	Teacht le chéile agus plé (leis an taighdeoir)
3 Feabhra	Ceardlann leis an eagraíocht Breacadh - múineadh na foghraíochta/fóineolaíochta
24 Feabhra	Ceardlann le hEithne
10 Márta	Teacht le chéile agus plé (leis an taighdeoir)
24 Márta	Ceardlann le hEithne

Aguisín C

Leathanach ón gcuntas *Dropbox*

Dropbox, Inc [US] https://www.dropbox.com/home/Pobal%20Foghlama

You are using a Basic account. [Upgrade your Dropbox](#) Póbal Foghlama

Dropbox > Póbal Foghlama

Recents
Files
Team
Paper
Photos
Sharing
Links
Events
File requests
Deleted Files

Pobal Foghlama • 12 members

Settings

Name	Modified	Additional sharing
Ceacht lómán	--	--
Ceachtanna Beaga - Samplaí	--	--
Dhá alt a bhaineann le cur chuige an tUine Kennedy	--	--
Litríú agus Balla Focal	--	--
Teimpléid eile	--	--
Tréithe na dea-scribhneoireachta	--	--
Treoir don cheardlann scríbhneoireachta	--	--
Dátaí - An dara tréimhse.docx	15/11/2015 6:02 PM	--

Out of space?
No problem!
Try **Dropbox Business!**
[Try it free](#)

Help Privacy

Aguisín C

Leathanach ón gcuntas *Dropbox*

Dropbox, Inc (US) <https://www.dropbox.com/home/Pobal%20Foghlama>

You are using a Basic account. [Upgrade your Dropbox](#)

Pobal Foghlama

Dropbox » Pobal Foghlama

Rechts Recents Files Team Paper Photos Sharing Links Events File requests Deleted Files

Pobal Foghlama • 12 members

Settings

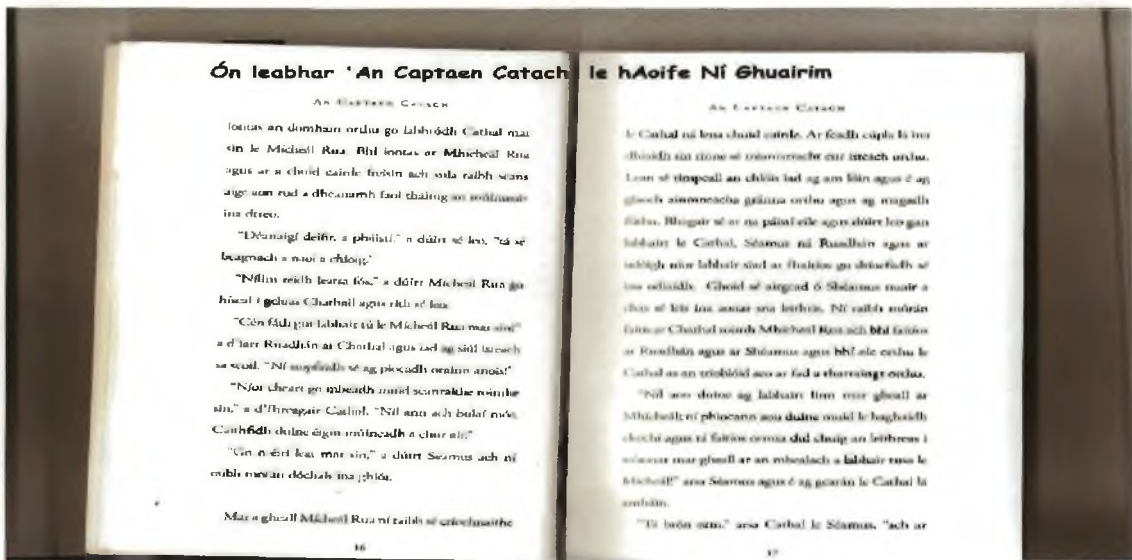
Name	Modified	Additional sharing
Ceacht lómán	—	—
Ceachtanna Beag - Samplaí	—	—
Dhá alt a bhaineann le cur chuige an...ne Kennedy	—	—
Litrú agus Balla Focal	—	—
Templeid eile	—	—
Treithe na dea-scribhneoireachta	—	—
Treoir don cheardlann scríbhneoireachta	—	—
Deatai - An dara tréimhse.docx	15/1/2015 6:02 PM	—

Out of space? No problem! Try Dropbox Business! Try it free

Help Privacy

Samplaí den ábhar tacaíochta a bhí ar fáil do mhúinteoirí

Mioncheacht don cheardlann scríbhneoireachta

Caint/Comhrá/Dialóg

(D'fhéadfaí díriú ar rudaí eile faoin teideal seo ach seo sampla amháin – An Phoncaíocht)

D'fhéadfaí leathanach a 16 den scéal seo a thaispeáint don rang. A n-aird a dhíriú ar an bpíosa cainte atá sa scéal.

Breathnú ar na huaschamóga- marc a chur orthu

Breathnú ar na camóga – marc a chur orthu

“Nílím réidh leatsa fós,” a dúirt Mícheál Rua go híseal i gcluas Chathail agus rith sé leis.

D'fhéadfaí an difríocht idir *camóg* agus *lánstad* a thabhairt isteach anseo freisin – cén fáth a roghnaíonn an t-údar ceann thar an gceann eile, mar shampla.

Breathnú ar na comharthaí atá ag deireadh na n-abairtí mar shampla –

comhartha uailbhreasa (!)

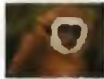

comhartha ceiste (?)

“Cén fáth gur labhair tú le Mícheál Rua mar sin?” a d'iarr Ruadhán ar Chathal agus iad ag siúl isteach sa scoil. “Ní stopfaidh sé ag piocadh orainn anois!”

Tabharfaidh siad faoi deara nach mbíonn camóg i gceist nuair a bhíonn na comharthaí seo in úsáid.

Breathnú ar an áit a bhfuil na comharthaí seo – taobh istigh v taobh amuigh de na huaschamóga

Balla Focal (bunaithe ar scríbhneoireacht na ndaltaí)

A ainmhí 	D damhsa daoine deireanach	I íochtar
ainmhithe 	domhan 	L lá ar bith le haghaidh
aisteach amuigh / taobh amuigh ann	domhain 	M mícheart mór millteach
Á	E	N
B barr b'fhéidir	É	O
	F freisin	Ó
C cairde carr cluiche peile contúirteach	G	P
	H	R róchontúirteach ró-óg ²⁶
	I in ann i bhfolach in éineacht i gcónaí i ndiaidh	S staighre
		T
		U uilig uirthi
		Ú

²⁶ Fleiscín ag teastáil mar gheall go bhfuil dhá ghuta ag teacht le chéile

Ceardlann scríbhneoireachta: Teidil

Céard a cheapann tú faoi na cinn seo?

Céard a insíonn siad dúinn faoin scéal?

An mbeadh suim agat an leabhar/ an scéal a léamh? Cén fáth?

An bhfuil teideal an scéil tábhachtach? Cén fáth?

Céard faoi na pictiúir/ léaráidí? An bhfuil siad tábhachtach?

CeachT: Píoc scéal a scríobh tú cheana agus cum teideal maith dó. Roinn na teidil lena chéile - tabhair cúnamh do dhuine eile teideal maith a chumadh.

Cuimhnigh ar phictiúir a bheadh feiliúnach don scéal. Roinn do chuid smaointigh le duine eile.

Sonraí a bheith le feiceáil sna scéalta

Má tá easpa sonraí le feiceáil i scéalta na ndaltaí, is féidir ceacht beag a dhéanamh leo mar chuid den cheardlann scríbhneoireachta.

Cuid 1 (Ceacht Beag)

Baineann tú abairt as a gcuid scéalta féin, nó d'fhéadfá féin abairt a roghnú – ráiteas nach bhfuil cur síos ar bith déanta air.

Mar shampla:

Bhí an aimsir go deas.

Míníonn tú do na daltaí go gcaithfear cur síos a dhéanamh ar an méid atá i gceist san abairt le go mbeidh pictiúr níos fearr ag an léitheoir den aimsir. D'fhéadfaí ceistanna mar seo a úsáid:

Céard a bhí le feiceáil? / Céard a bhí le cloisteáil?

Cén chaoi ar airigh tú?

Cén sórt aidiachtaí/briathra a bheadh ag teastáil le cur síos a dhéanamh air?

D'fhéadfá sampla a thabhairt dóibh,

a scríobh tú féin,

sampla as leabhar atá acu, nó

d'fhéadfá na freagraí a bhaint astu (má bhíonn tú ag mealladh freagraí uathu féin – ná caith an iomarca ama leis ar nós go mbeidh am acu a bheith ag scríobh).

Ná bí á rá liom – ‘speáin dom é!’

Cuid 2 (Daltaí ag scríobh)

Nuair a bheidh sampla amháin déanta ag an tús, tabhair abairt do chuile dhuine (nó d'fhéadfá iad a chur ag obair i ngrúpaí). Beidh orthu an rud céanna a dhéanamh leis an abairt a thugtar dóibh.

Sampla eile a d'fhéadfaí a úsáid:

Bhí faitíos orm.

Cuid 3 (Ag léamh na bpíos)

Léifidh cúpla duine na cinn a scríobh siad féin ag deireadh an ranga.

Leanúnachas: Sa chéad cheardlann eile:

d'fhéadfadh na daltaí samplaí a bhaint as a gcuid scéalta féin agus an rud céanna a dhéanamh leo, nó d'fhéadfadh siad an scil sin a úsáid mar chuid de scéal nua.

Aguisín E

Ceistneoir do thuismitheoirí na ndaltaí

Cé chomh minic a fhaigheann do chuid gasúir obair bhaile i nGaeilge/i mBéarla? (Scríobh 0 mura mbíonn obair bhaile ar bith acu)

_____ lá sa tseachtain (**Gaeilge**)

_____ lá sa tseachtain (**Béarla**)

Cé mhéad ama a chaitheann sé/sí leis an obair bhaile (go hiondúil)?

_____ nóiméad chuile lá (**Gaeilge**)

_____ nóiméad chuile lá (**Béarla**)

Cé a thugann cúnamh dó/ di leis an obair bhaile? (Cuir tic sna boscaí cuí)

	Gaeilge	Béarla
Ní theastaíonn cúnamh uaidh/uaithi		
Máthair		
Athair		
Duine eile		
Ní thugann aon duine cúnamh dó/di		

Cé chomh muiníneach agus a airíonn tú ag tabhairt cúnaimh dó/di leis an obair bhaile? (Cuir tic sna boscaí cuí)

	Gaeilge	Béarla
An-mhuiníneach		
Measartha muiníneach		
Níl mé rómhuiníneach		
Níl mé muiníneach ar chor ar bith		

Cén sórt cúnaimh a thugtar dó/di le hobair bhaile **Gaeilge/Béarla**? (Cuir tic sna boscaí cuí)

	Gaeilge	Béarla
Ag léamh os ard		
Litriú		
Ag scríobh scéalta/dánta		

Cén chaoi a ndéanfa cur síos ar chumas do ghasúr sna réimsí seo a leanas? (Cuir tic sa bhosca cuí)

	An-mhaith	Go maith	Sách lag	An-lag	Níl a fhios agam
Cumas Léitheoireachta (Gaeilge)					
Cumas Léitheoireachta (Béarla)					
Cumas Scríbhneoireachta (Gaeilge)					
Cumas Scríbhneoireachta (Béarla)					

Cé chomh minic a bhíonn comhrá agat le do ghasúr faoin méid a léigh siad i **mBéarla** agus i **nGaeilge**? (Cuir tic sna boscaí cuí)

	Níor tharla sé riamh	Uair nó dhó sa bhliain	Thart ar uair sa mhí	Thart ar uair sa tseachtain	Cúpla uair sa tseachtain
Gaeilge					
Béarla					

An maith leat féin a bheith ag léamh? (Cuir tic sna boscaí cuí)

Is maith	Ní maith

Cé chomh minic agus a léann tú iad seo a leanas? (Cuir tic sna boscaí cuí)

	Níor tharla sé riamh	Uair nó dhó sa bhliain	Thart ar uair sa mhí	Thart ar uair sa tseachtain	Cúpla uair sa tseachtain
Ficsean					
Neamhfhicsean (leabhair eolais)					
Idirlíon/ríomhphoist					
Páipéir Nuachta/ Iris leabhair					

Cé chomh minic agus a léann tú féin ábhar **Gaeilge** agus tú ar do shuaimhneas? (Cuir tic sna boscaí cuí)

Níor tharla sé riamh	Uair nó dhó sa bhliain	Thart ar uair sa mhí	Thart ar uair sa tseachtain	Cúpla uair sa tseachtain

Cé acu seo atá ar fáil ag do ghasúr sa teach? (Cuir tic sna boscaí cuí)

Leabhair thagartha (mar shampla – foclóirí nó ciclipéid)	
Ríomhaire atá ceangailte leis an idirlíon (broadband)	
Áit chiúin le hagbaidh obair bhaile a dhéanamh	
Cluichí Oideachasúla (fiú amháin ar an ríomhaire)	

Cé mhéad leabhar (thart ar) atá sa teach? (Cuir tic sna boscaí cuí)

(Ná bíodh leabhair scoile/ greannáin (comics) ná irisí san áireamh. Bíonn thart ar 50 leabhar ar sheilf atá méadar ar fhad)

	Gaeilge	Béarla
Níl ceann ar bith ann		
Idir 1 agus 10		
Idir 11 agus 50		
Idir 51 agus 100		
Idir 101 agus 250		
Idir 251 agus 500		
Os cionn 500		

An bhfuil aon duine i do theach ina mball don leabharlann phoiblí? (Cuir tic sna boscaí cuí)

Tá	Níl

Tuairimí nó smaointe eile?

Go raibh maith agat as ucht do chúnamh!

Sampla de cheistneoir a úsáideadh le linn na gceardlanna do mhúinteoirí

Aiseolas agus plé

Cé mhéad uair sa tseachtain a raibh an cheardlann scríbhneoireachta ar siúl sa rang? An raibh sé agaibh an t-am céanna chuile uair?

Ó bhí an seisiún deireanach againn le hEithne, céard iad na rudaí ar éirigh leat a chur i bhfeidhm sa cheardlann scríbhneoireachta?

Cérbh iad na ceachtanna beaga a rinne sibh?

Déan liosta de na háiseanna a d'úsáid tú agus tú ag cur na gceachtanna le chéile.

Ar éirigh libh póstaí bunaithe ar na ceachtanna beaga a chrochadh ar an mballa? Déan cur síos orthu.

Ar léigh na daltaí a gcuid scéalta don rang? Déan cur síos air.

Ar thug tú grúpaí beaga le chéile le linn na ceardlainne le díriú ar ghné faoi leith den scríbhneoireacht? Déan cur síos air.

Aguisín G

Ceistneoir don chéad cheardlann leis na múinteoirí

Ag múineadh na scríbhneoireachta

Gaeilge

Am

Ábhar/Topaic

Leagan Amach/Cur Chuige

Acmhainní/Áiseanna

Béarla

Am

Ábhar/Topaic

Leagan Amach/Cur Chuige

Acmhainní/Áiseanna

Ceisteanna samplacha do na hagallaimh leis na múinteoirí

Ceisteanna Samplacha

Inis dom faoi do thaithí mar chuid den phobal cleachtais (ó Mheán Fómhair go dtí anois)?

Cérbh iad na rudaí is mó a chuaigh i bhfeidhm ort? / Céard a d'fhoghlaim tú?

An bhfuil pobal cleachtais den chineál seo áisiúil?

Céard a cheap tú don ábhar/ cur chuige a roghnaíodh don phobal cleachtais?

Céard faoin mbealach a leagadh amach é (tar éis na scoile – ábhar, saineolaí, srl.)?

Cén chaoi ar éirigh leat leis an gceardlann scríbhneoireachta?

Déan cur síos air – cé chomh minic? cén chaoi ar leag tú amach é? céard a tharla?

An raibh dóthain tacaíochta ar fáil duit len é a chur i bhfeidhm? Céard eile a bheadh ag teastáil? Mínigh.

Céard a cheap na daltaí faoin gceardlann scríbhneoireachta? Cén fáth?

Ar tháinig feabhas ar a gcuid scríbhneoireachta?

An mbeifeá sásta páirt a ghlacadh i bpobal cleachtais den chineál seo an chéad bhliain eile?

Cén cur chuige a mholfá?

Aon eolas eile?

Aguisín I

Ceisteanna samplacha don ghrúpa fócais le daltaí Rang a Dó agus Rang a Cúig

Inis dom faoin gceardlann scríbhneoireachta (Nó faoi 'na fillteáin').

Céard a tharlaíonn sa cheardlann?

Meas tú cén fáth a mbíonn ceardlann agaibh?

An maith libh é? Cén fáth?

Cé as a dtagann na smaointe do na scéalta?

Cén sórt rudaí a úsáideann tú le cúnamh a thabhairt duit agus tú ag scríobh?

Céard iad na rudaí a bhíonn ag teastáil le haghaidh scéal maith a scríobh?

An bhfuil athrú tagtha ar do chuid scríbhneoireachta?

Cé a léanns na scéalta? Inis dom faoi sin.

An úsáideann tú samplaí as leabhair eile le haghaidh na scéalta a scríobh? Cén sórt leabhair?

Nótaí ón Dialann Taighde

Ceardlann do mhúinteoirí (an tríú ceann)

Am an rud is mó

Tógann sé níos faide ná an méid a leagadh amach

Ní raibh tada scríofa ag dalta amháin tar éis 20 nóim

Deacair gan rudaí a cheartú

Cur i bhfeidhm – 3lá, cúpla lá, amanna difriúla

Múinteoirí áirithe nár thug seans do na gasúir a gcuid scéalta a léamh fós

Iad siúd a léigh – an-dearfach – ugach do na gasúir eile (agus do na múinteoirí eile b'fhéidir)

Gan mórán cainte ar na ceachtanna beaga ach plé ar litriú/gramadach – cúrsaí canúna

Plé ar na gasúir agus an léitheoireacht – iad ag léamh téacsleabhair ach nach mbionn siad ag léamh fíorleabhair

Iad féin ag tabhairt easpa léitheoireachta faoi deara agus an méid oibre a bheadh i gceist len é a chur i láthair

Iontas orthu faoin méid leabhar nua a bhí ann nach raibh feicthe acu

Plé eatarthu féin faoi na leabhair a bhí á n-úsáid acu sa rang – easpa airgid le haghaidh líon ard cóipeanna de na leabhair chéanna

Féidearthachtaí – scoileanna ag teacht le chéile – inní faoi sin – leabhair ag dul amú

Alt tugtha dóibh faoi léitheoireacht threorach

Thug siad leo na leabhair – cúpla ceann

Iarradh fillteáin le haghaidh rang eile – suim acu ann

Socraíodh sprioc na seachtaine – gasúir a chur ag léamh scéalta

An-suim ag na múinteoirí sna nathanna

Gasúir an-tógtha leis na fillteáin. Cheap siad go mbeadh sé úsáideach dá mbeadh samplaí de na fillteáin/físeáin agus ceachtanna beaga ar fáil.

Aguisín K

Litir a seoladh chuig na príomhoidí maidir leis na hagallaimh

(an chéad chuid den taighde)

A Phríomhoide, a chara,

Tá mé ag tabhairt faoi thaighde dochtúireachta i gColáiste Phádraig, Droim Conrach, faoi stiúir an Dr. Pádraig Ó Duibhir. Is taighde é atá dírithe ar an litearthacht sa nGaeilge agus sa mBéarla i mbunscoileanna Gaeltachta atá taobh istigh de Chatagóir A (ceantar Gaeltachta ina bhfuil an líon is airde cainteoirí dúchais ina gcónaí). Tá an taighde féin maoinithe ag an gComhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.

Tá sé mar aidhm sa gcuid seo den taighde eolas a bhailiú ar chleachtais litearthachta sna bunscoileanna Gaeltachta. Is éard a bheadh i gceist anseo ná agallamh a dhéanamh le príomhoidí na scoileanna le heolas a bhailiú ar an ábhar. Is agallamh thart ar 30 nóiméad a bheidh i gceist, le ceisteanna faoin scoil féin agus ar an litearthacht sa scoil. Tabharfaidh an t-eolas seo cúnamh dom struchtúr a chur leis an gcéad chéim eile den taighde.

Ní bhainfear úsáid as ainmneacha na scoile ná ainmneacha na ndaltaí agus tuairiscí á bhfoilsíú. Coinneofar na comhaid uilig ar ríomhaire pearsanta le pasfhocal. Déanfar chuile iarracht céannacht na rannpháirtithe a chosaint agus iad ag glacadh páirte sa taighde seo. Cé nach féidir an céannacht seo a chinntiú, déanfar chuile iarracht é a chosaint. Glactar leis ar ndóigh go bhfuil an rúndacht seo á ghealladh laistigh de theorainneacha dlíthiúla maidir le rúndacht faisnéise.

Is ar bhonn deonach a bheidh na hagallaimh seo á ndéanamh, mar sin is féidir leat tarraingt amach ag am ar bith. Ní bheidh tú siar leis ar bhealach ar bith má bheartaíonn tú é sin a dhéanamh.

Bheinn fíorbhuíoch dá mbeifeá sásta an t-agallamh seo a dhéanamh liom. Beidh mé i dteagmháil leat go luath ar an ábhar seo agus le dáta agus am a shocrú sa gcás go mbeidh tú sásta páirt a ghlacadh sa togra. Beidh deis agat ceisteanna a chur orm ag an staid sin má theastaíonn soiléiriú ar rud ar bith.

Má bhíonn ceist ar bith agat faoin taighde seo is féidir teagmháil a dhéanamh le: Sharon King, Oifig an Déin Taighde agus Léinn Dhaonna, Coláiste Phádraig, Droim Conrach, BÁC 9. Teil 01-884 2149

Le gach dea-ghuí,

Foirm do thoiliú feasach na bpríomhoidí

Foirm i nDáil le Toiliú Feasach

Teideal an Taighde: An Litearthacht i gcóras bunscolaíochta na Gaeltachta

Aidhm an Taighde:

Tá sé mar aidhm ag an taighde seo léargas a fháil ar chúrsaí litearthachta i mbunscoileanna

Gaeltachta atá lonnaithe i gceantair a bhfuil líon ard cainteoirí dúchais ina gcónaí. Is éard atá i gceist sa gcéad

chéim den taighde seo ná agallaimh a dhéanamh le príomhoidí na scoileanna atá lonnaithe sna ceantair Ghaeltachta seo le heolas cruinn a bhailiú ar chleachtais na scoileanna maidir le litearthacht an Bhéarla agus na Gaeilge. Tabharfaidh sé seo deis don taighdeoir struchtúr cinnte a chur leis an gcéad chéim eile den taighde.

Tá an taighde seo maoinithe ag an gComhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.

Riachtanais Rannpháirtíochta sa Tionscadal Taighde

Iarrfar ar rannpháirtithe agallamh leath-struchtúrtha a dhéanamh leis an taighdeoir. Is agallamh é seo a mhairfidh ar feadh 30 nóiméad agus beidh deis ag rannpháirtithe a dtuairimí a nochtadh ar an ábhar seo.

Deimhniú go bhfuiltear rannpháirteach ar bhonn deonach

Is ar bhonn deonach amháin a ghlacfaidh príomhoidí páirt sa taighde seo agus beidh deis acu tarraingt siar am ar bith agus ní bheidh siad féin ná an scoil siar leis. Glactar leis ar ndóigh go bhfuil an rúndacht seo á ghealladh laistigh de theorainneacha dlíthiúla maidir le rúndacht faisnéise.

Rannpháirtí – Líon, le do thoil an chuid sin den fhoirm thíos. Cuir ciorcal timpeall ar an bhfreagra cui.

Ar léigh tú an Ráiteas sa litir a seoladh chugat?

Léigh / Níor léigh

An dtuigeann tú an t-eolas atá curtha ar fáil anseo duit?

Tuigim / Ní thuigim

An raibh deis agat pé ceisteanna a bhí agat a chur

agus an tionscadal faoi chaibidl a phlé?

Bhí / Ní raibh

Ar tugadh freagra sásúil duit ar na ceisteanna uile a chuir tú?

Tugadh / Níor tugadh

Síniú:

Tá an t-eolas uile san fhoirm seo léite agam agus tuigim a bhfuil i gceist leis. D'fhreagair an

taighdeoir na ceisteanna a bhí agam ina thaobh agus tugadh cóip den fhoirm i ndáil le toiliú

feasach dom. Dá bhrí sin toilim páirt a ghlacadh sa tionscadal taighde seo

Síniú an Rannpháirtí:

_____

Ainm in mbloc litreacha:

_____

Finné:

_____

Dáta:

_____

Aguisín M

Litir chuig príomhoidí maidir leis an bpobal cleachtais

A Phríomhoide, a chara,

Mar a mbínigh mé cheana, is taighde dochtúireachta atá ar siúl agamsa i gColáiste Phádraig, Droim Conrach, faoi stiúir an Dr. Pádraig Ó Duibhir atá dírithe ar an litearthacht sa nGaeilge agus sa mBéarla i mbunscoileanna Gaeltachta atá taobh istigh de Chatagóir A (ceantar Gaeltachta ina bhfuil an líon is airde cainteoirí dúchais ina gcónaí). Tá an taighde féin maoinithe ag an gComhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.

Tá anailís déanta ar na hagallaimh ar ghlac tú páirt iontu sa chéad chuid den taighde seo agus táthar ag súil le leanúint ar aghaidh go dtí an chéad chéim eile den taighde anois.

Ón anailís a déanadh ar na hagallaimh, tuigtear go bhfuil dúshlán éagsúla ag baint le cur chun cinn na litearthachta, sa nGaeilge go háirithe, i scoileanna Gaeltachta. Anuas air sin, ní fheictear gur ann d'aon chlár forbartha gairmiúil a thugann tacaíocht do mhúinteoirí go leanúnach agus iad ag dul i ngleic leis na dúshlán seo.

Mar sin is éard is aidhm don dara cuid den taighde, clár forbartha gairmiúil a chur chun cinn do mhúinteoirí, a thabharfaidh deis dóibh plé a dhéanamh ar na dúshlán sin. Díreofar ar mhúinteoirí Rang a Dó agus Rang a Cúig chun measúnú a dhéanamh ar dhul chun cinn na ndaltaí ach glactar leis go mbeidh cúpla rang le chéile i gcásanna faoi leith.

Reachtálfar ceardlanna/cruinnithe le linn na bliana a dhíreoidh ar an litearthacht agus go háirithe ar na riachtanais litearthachta atá ag daltaí i scoileanna Gaeltachta. Tabharfar cuireadh do shaineolaithe chuig na ceardlanna/cruinnithe seo chun múinteoirí a chur ar an eolas faoi chleachtais nó gníomhaíochtaí úsáideacha a bhaineann leis an litearthacht. Chomh maith leis sin, beidh deis ag múinteoirí plé a dhéanamh ar na cleachtais a chuireann siad i bhfeidhm sa seomra ranga ag na ceardlanna/cruinnithe seo. Cé go gcuirfear clár sealadach le chéile bunaithe ar an anailís a déanadh ar na hagallaimh, díreofar ar riachtanais na múinteoirí agus a gcuid daltaí agus athrófar an méid a bheidh ar an gclár de réir mar a theastaíonn sé.

Ní bhainfear úsáid as ainmneacha na scoile ná ainmneacha na ndaltaí agus tuairiscí á bhfoilsiú. Coinneofar na comhaid uilig ar ríomhaire pearsanta le pasfhocal. Déanfar chuile iarracht céannacht na rannpháirtithe a chosaint agus iad ag glacadh páirte sa taighde seo. Cé nach féidir an céannacht seo a chinntiú, déanfar chuile iarracht é a chosaint. Glactar leis ar ndóigh go bhfuil an rúndacht seo á ghealladh laistigh de theorainneacha dlíthiúla maidir le rúndacht faisnéise.

Is ar bhonn deonach a bheidh an méid seo á dhéanamh, mar sin is féidir le múinteoirí tarraingt amach ag am ar bith. Ní bheidh siad siar leis ar bhealach ar bith má bheartaíonn siad é sin a dhéanamh.

Bheinn fíorbhuíoch dá mbeadh do scoil sásta páirt a ghlacadh sa gcuid seo den taighde. Má bhíonn an scoil sásta páirt a ghlacadh sa taighde reachtálfar cruinniú leis na múinteoirí ar fad sula gcuirfear tús leis an gclár chun plé a dhéanamh ar an gcur chuige. Beidh mé i dteagmháil leat faoi cheann cúpla lá le haghaidh an méid seo a phlé agus beidh deis agat ceisteanna a chur orm chun soiléiriú a dhéanamh ar an méid atá ráite. Má bhíonn ceist ar bith agat faoin taighde seo is féidir teagmháil a dhéanamh le: Sharon King, Oifig an Déin Taighde agus Léinn Dhaonna, Coláiste Phádraig, Droim Conrach, BÁC 9. Teil 01-884 2149

Le gach dea-ghuí,

Cuireadh do mhúinteoirí chuig an gcéad cheardlann

24 Meán Fómhair 2014

A Chairde,

Is iontach an rud go bhfuil suim agaibh páirt a ghlacadh sa phobal cleachtais!

Mar a dúirt mé cheana, is ag díriú ar mhúinteoirí ranga agus ar mhúinteoirí tacaíochta foghlama Rang a 2 agus Rang a 5 atá an pobal cleachtais seo.

Beidh an chéad teacht le chéile ann an tseachtain seo chugainn:

Dáta	30 Meán Fómhair 2014
Lá	Dé Máirt
Am	4 i.n. – 6 i.n.
Ionad	XXXXXX

Má bhíonn aon cheist agaibh idir seo agus sin, is féidir libh téacs a sheoladh nó glaoch orm ag xxxxxx nó sin ríomhphost a sheoladh chugam ag xxxxx.

Le dea-ghuí,

Aguisín O

Ráiteas sa ghnáthchaint agus foirm toilithe do na múinteoirí

Ráiteas sa ghnáthchaint

Aidhm an Tionscadail Taighde: Is taighde dochtúireachta atá sa taighde seo atá faoi stiúir an Dr. Pádraig Ó Duibhir i gColáiste Phádraig, Droim Conrach agus a bhaineann leis an litearthacht i mbunscoileanna na Gaeltachta. Tá an taighde maoinithe ag an gComhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.

Rinneadh agallaimh le 35 príomhoide i gceantair Ghaeltachta sa chéad chuid den taighde. Bailíodh eolas ginearálta faoi na scoileanna chomh maith le heolas ar an litearthacht sa Ghaeilge agus sa Bhéarla. Is í seo an dara céim den taighde agus táthar ag tabhairt cuireadh do mhúinteoirí teacht le chéile tar éis na scoile chun plé a dhéanamh ar chúrsaí litearthachta. Is iad múinteoirí Rang a 2 agus Rang a 5 a bheidh i gceist ach d'fhéadfadh sé go mbeadh ranganna eile i gceist freisin ó tharla go mbíonn cúpla rang istigh in aon seomra amháin. Is ar an scríbhneoireacht sa Ghaeilge a dhíreofar ar dtús. Beidh eolas le bailiú ar chaighdeán agus ar nósanna scríbhneoireachta/léitheoireachta na ngasúr sna scoileanna seo chomh maith.

Ról an Rannpháirtithe sa Tionscadal Taighde

Iarrfar ar thuismitheoirí ceistneoirí a fhreagairt bunaithe ar na cleachtais litearthachta a bhíonn acu sa teaghlach.

Iarrfar orthu freisin, cead a thabhairt, a gcuid gasúr a bheith páirteach sa taighde. Má bhíonn tuismitheoirí sásta an chead sin a thabhairt, baileofar sampla de scríbhneoireacht na ngasúr agus labhrófar leis na gasúir i ngrúpaí le haghaidh eolas a bhailiú ar chéard a cheapann siad féin faoi léamh agus scríobh sa dá theanga. (Ní mór an bhileog eile a shíniú, an ceistneoir a líonadh agus an dá bhileog a thabhairt ar ais ag an scoil má tá tú sásta páirt a ghlacadh sa taighde).

Tairbhe don Rannpháirtí: Beidh deis ag múinteoirí plé a dhéanamh ar a gcuid cleachtas maidir le cúrsaí litearthachta agus eolas a roinnt lena chéile.

Rúndacht an Rannpháirtí: Déanfar gach iarracht rúndacht na rannpháirtithe ar fad a chosaint agus iad ag glacadh páirte sa taighde seo. Cé nach féidir an rúndacht seo a chinntiú, déanfar chuile iarracht rúndacht na rannpháirtithe a chosaint. Coinneofar na cóid ar fad ar ríomhaire pearsanta le pasfhocal. Ní bhainfear úsáid as ainmneacha na scoile, ainmneacha na ndaltaí ná ainmneacha na dtuismitheoirí agus tuairiscí á bhfoilsíú. Glactar leis ar ndóigh go

bhfuil an rúndacht seo á ghealladh laistigh de theorainneacha dlíthiúla maidir le rúndacht faisnéise.

Rannpháirtíocht Dheonach: Is ar bhonn deonach a iarrfar ar na rannpháirtithe páirt a ghlacadh sa chuid seo den taighde. Is féidir leis na rannpháirtithe tarraingt amach ag am ar bith agus ní bheidh siad siar leis ar bhealach ar bith. Má bhíonn ceist ar bith agat is féidir teagmháil a dhéanamh le: Sharon King, Oifig an Déin Taighde agus Léinn Dhaonna, Coláiste Phádraig, Droim Conrach, BÁC 9.

Foirm toilithe do mhúinteoirí

Teideal an Taighde: An Litearthacht i gcóras bunscolaíochta na Gaeltachta

Aidhm an Taighde: Tá sé mar aidhm ag an taighde seo clár forbartha gairmiúil atá dírithe ar chúrsaí litearthachta a chur chun cinn ar bhonn leanúnach. Iarrfar ar mhúinteoirí Rang a 2 agus Rang a 5 páirt a ghlacadh i gceardlanna/cruinnithe le linn an tréimhse seo áit a mbeidh fáil ar shaineolaithe agus eolas le haghaidh an litearthacht a chur chun cinn. Beidh deis ag múinteoirí ábhar an chláir a athrú de réir mar a thagann gnéithe nua chun cinn agus beidh deis acu plé a dhéanamh ar chleachtais nó ar ghníomhaíochtaí a cuirtear i bhfeidhm sa rang. Reachtálfar grúpaí fócais le daltaí na ranganna seo agus dáilfear ceistneoirí ar thuismitheoirí. Cé go ndíreofar ar an nGacilge sa chuid seo den taighde, is é príomhaidhm an chláir seo go dtiocfaidh feabhas ar chaighdeán litearthachta na ndaltaí sa dá theanga.

Riachtanais Rannpháirtíochta sa Tionscadal Taighde: Iarrfar ar mhúinteoirí páirt a ghlacadh i gceardlanna/cruinnithe uair sa choicís idir deireadh mhí Mheán Fómhair agus tús mhí na Nollag. Beidh súil go ndéanfar plé ar chleachtais agus ar ghníomhaíochtaí a cuireadh i bhfeidhm sa rang. Déanfaidh siad measúnú ar dhul chun cinn na ndaltaí i rith an ama.

Deimhniú go bhfuiltear rannpháirteach ar bhonn deonach: Is ar bhonn deonach amháin a ghlacfaidh múinteoirí/scoileanna páirt sa taighde seo agus beidh deis acu tarraingt siar am ar bith agus ní bheidh siad féin ná an scoil siar leis. Glactar leis ar ndóigh go bhfuil an rúndacht seo á ghealladh laistigh de theorainneacha dlíthiúla maidir le rúndacht faisnéise.

Rannpháirtí – Líon, le do thoil an chuid sin den fhoirm thíos. Cuir ciorcal timpeall ar an bhfreagra cuí.

<i>Ar léigh tú an Ráiteas sa Ghnáthchaint?</i>	<i>Léigh / Níor léigh</i>
<i>An dtuigeann tú an t-eolas atá curtha ar fáil anseo duit?</i>	<i>Tuigim / Ní thuigim</i>
<i>An raibh deis agat pé ceisteanna a bhí agat a chur agus an tionscadal faoi chaibidil a phlé?</i>	<i>Bhí / Ní raibh</i>
<i>Ar tugadh freagra sásúil duit ar na ceisteanna uile a chuir tú?</i>	<i>Tugadh / Níor tugadh</i>

Síniú: _____

Tá an t-eolas uile san fhoirm seo léite agam agus tuigim a bhfuil i gceist leis. D'fhreagair an taighdeoir na ceisteanna a bhí agam ina thaobh agus tugadh cóip den fhoirm i ndáil le toiliú feasach dom. Dá bhrí sin toilím páirt a ghlacadh sa tionscadal taighde seo.

Síniú an Rannpháirtithe:
Ainm in mbloc litreacha:
Finné:
Dáta:

Ráiteas sa ghnáthchaint agus foirm toilithe do thuismitheoirí agus a ngasúr

Ráiteas sa Ghnáthchaint

Aidhm an Tionscadail Taighde

Is taighde dochtúireachta atá sa taighde seo atá faoi stiúir an Dr. Pádraig Ó Duibhir i gColáiste Phádraig, Droim Conrach agus a dhíríonn ar an litearthacht i mbunscoileanna na Gaeltachta. Tá an taighde maoinithe ag an gComhairle um Oideachas Gaeltachta agus Gaelscolaíochta.

Rinneadh agallaimh le 35 príomhoide i gceantair Ghaeltachta sa chéad chuid den taighde agus déanadh anailís ar na hagallaimh sin. Tuigtear go mbíonn dúshláin i gceist le cur chun cinn na litearthachta trí Ghaeilge i scoileanna Gaeltachta agus tuigtear freisin a laghad tacaíochta a bhíonn ar fáil do mhúinteoirí ar bhonn leanúnach.

Déanfar iarracht dul i ngleic leis an easpa tacaíochta leanúnach sin trí chlár forbartha gairmiúil a chur le chéile bunaithe ar riachtanais na scoile, na múinteoirí agus na ndaltaí. Is iad múinteoirí Rang a 2 agus Rang a 5 a bheidh i gceist sa chur chuige seo ach is féidir grúpaí ranganna a chur le chéile ag brath ar líon na ndaltaí sa scoil.

Beidh an taighdeoir ina háisitheoir ar an gclár forbartha seo. Eagróidh sí ceardlanna agus saineolaithe le heolas a chur i láthair. Chomh maith leis sin, eagróidh sí cruinnithe le deis a thabhairt do mhúinteoirí plé a dhéanamh ar an eolas agus na cleachtais a bheidh ag teacht chun cinn.

Cé go leagfar amach clár sealadach bunaithe ar an anailís a déanadh ar na hagallaimh, is iad na múinteoirí iad féin a bheidh ag stiúradh an chlár. Beidh deis acu díriú ar na gnéithe is tábhachtaí agus is riachtanaí dóibh féin.

Ról an Rannpháirtithe sa Tionscadal Taighde

Míneofar cur chuige an taighde seo do thuismitheoirí trí bhileog eolais a thabhairt dóibh/cruinniú a eagrú leo (más féidir). Iarrfar orthu ceistneoir a líonadh ag an tús agus ag an deireadh. Ceisteanna bunaithe ar na cleachtais litearthachta a bhíonn acu sa teaghlach agus aon athrú a thugann siad faoi deara le linn an ama.

Iarrfar orthu freisin, cead a thabhairt, a gcuid gasúir a bheith páirteach sa taighde. Reachtálfar grúpaí fócais leis na daltaí chun eolas a bhailiú faoina gcuid nósanna litearthachta agus a gcuid cleachtais sa rang agus sa mbaile.

Tairbhe don Rannpháirtí

Táthar ag súil go mbeidh an clár forbartha seo mar thacaíocht ag múinteoirí agus iad ag dul i ngleic leis na dúshláin a bhaineann le cur chun cinn na litearthachta i nGaeilge agus i nBéarla. Tabharfaidh sé deis dóibh forbairt a dhéanamh ar a gcuid scileanna agus ar a gcleachtas. Is é príomhaidhm an chur chuige seo ná go dtiocfaidh feabhas ar chaighdeán litearthachta na ndaltaí sna scoileanna seo, sa nGaeilge agus sa mBéarla.

Rúndacht an Rannpháirtí

Déanfar gach iarracht rúndacht na rannpháirtithe ar fad a chosaint agus iad ag glacadh páirte sa taighde seo. Cé nach féidir an rúndacht seo a chinntiú, déanfar chuile iarracht rúndacht na rannpháirtithe a chosaint. Coinneofar na cóid ar fad ar ríomhaire pearsanta le pasfhocal. Ní bhainfear úsáid as ainmneacha na scoile, ainmneacha na ndaltaí ná ainmneacha na dtuismitheoirí agus tuairiscí á bhfoilsíú. Glactar leis ar ndóigh go bhfuil an rúndacht seo á ghealladh laistigh de theorainneacha dlíthiúla maidir le rúndacht faisnéise.

Rannpháirtíocht Dheonach

Is ar bhonn deonach a iarrfar ar na rannpháirtithe páirt a ghlacadh sa chuid seo den taighde. Is féidir leis na rannpháirtithe tarraingt amach ag am ar bith agus ní bheidh siad siar leis ar bhealach ar bith.

Má bhíonn ceist ar bith ag an rannpháirtí i dtaobh an tionscadail taighde seo is féidir teagmháil a dhéanamh leis an té sin luaite thíos: Sharon King, Oifig an Déin Taighde agus Léinn Dhaonna, Coláiste Phádraig, Droim Conrach, BÁC 9. Teil 01-884 2149

Foirm toilithe do thuismitheoirí na ngasúr

Teideal an Taighde: An Litearthacht i gcóras bunscolaíochta na Gaeltachta

Aidhm an Taighde:

Tá sé mar aidhm ag an taighde seo clár forbartha gairmiúil atá dírithe ar chúrsaí litearthachta a chur chun cinn ar bhonn leanúnach thar thréimhse bliana. Iarrfar ar mhúinteoirí Rang a 2 agus Rang a 6 páirt a ghlacadh i gceardlanna/cruinnithe le linn an tréimhse seo áit a mbeidh fáil ar shaineolaithe agus eolas le haghaidh an litearthacht a chur chun cinn. Beidh deis ag múinteoirí ábhar an chláir a athrú de réir mar a thagann gnéithe nua chun cinn agus beidh deis acu plé a dhéanamh ar chleachtais nó ar ghníomhaíochtaí a cuirtear i bhfeidhm sa rang. Reachtálfar grúpaí fócais le daltaí na ranganna seo ag an tús agus ag an deireadh agus dáilfear ceistneoirí ar thuismitheoirí ag an tús agus ag an deireadh.

Cé go ndéanfar ar an nGaeilge sa chuid seo den taighde, is é príomhaidhm an chláir seo go dtiocfaidh feabhas ar chaighdeán litearthachta na ndaltaí sa dá theanga.

Riachtanais Rannpháirtíochta sa Tionscadal Taighde

Reachtálfar grúpaí fócais le daltaí na ranganna seo. Iarrfar ceisteanna orthu bunaithe ar a gcuid nósanna litearthachta. Dáilfear ceistneoirí ar thuismitheoirí ag tús agus deireadh an tréimhse forbartha.

Deimhniú go bhfuiltear rannpháirteach ar bhonn deonach

Is ar bhonn deonach amháin a ghlacfaidh thuismitheoirí agus a ngasúr páirt sa taighde seo agus beidh deis acu tarraingt siar am ar bith agus ní bheidh siad féin ná an scoil siar leis. Glactar leis ar ndóigh go bhfuil an rúndacht seo á ghealladh laistigh de theorainneacha dlíthiúla maidir le rúndacht faisnéise.

Rannpháirtí – Lión, le do thoil an chuid sin den fhoirm thíos. Cuir ciorcal timpeall ar an bhfreagra cuí.

An léigh tú an Ráiteas sa Ghnáthchaint?

Léigh / Níor léigh

An dtuigean tú an t-eolas atá curtha ar fáil anseo duit?

Tuigim / Ní thuigim

An raibh deis agat pé ceisteanna a bhí agat a chur agus an tionscadal faoi chaibidil a phlé?

Bhí / Ní raibh

An tugadh freagra sásúil duit ar na ceisteanna uile a chuir tú?

Tugadh / Níor tugadh

Síniú:

Tá an t-eolas uile san fhoirm seo léite agam agus tuigim a bhfuil i gceist leis. D’fhreagair an taighdeoir na

ceisteanna a bhí agam ina thaobh agus tugadh cólp den fhoirm i ndáil le toiliú feasach dom. Dá bhrí sin

toilím dom féin agus do mo ghasúr páirt a ghlacadh sa tionscadal taighde seo

Síniú an Rannpháirtithe:

_____

Ainm in mbloc litreacha:

_____

Finné:

_____

Dáta:

_____

Samplaí d'agallaimh leis na príomhoidí ²⁷

Agallamh 1 (T: Taighdeoir P: Príomhoide)

T: *Right*, ar dtús, a X, cé mhéad duine atá sa scoil, cé mhéad dalta?

P: X.

T: X agus cé mhéad múinteoir?

P: Tá X. Tá XXX. Tá múinteoir acmhainne roinnte idir X scoil agus múinteoir tacaíochta foghlama roinnte idir X scoil.

T: *Ok*, níl ach X istigh sa seomra ranga...

P: Sin é.

T: Agus cén chaoi a bhfuil na ranganna briste suas?

P: [freagra fágtha ar lár]

T: *Ok*.

P: Sin é an chaoi a bhfuil sé ...

T: ... agus an raibh sibhse i scoileanna eile roimhe seo, an raibh sibh ag múineadh sa mbaile nó an raibh sibh ag múineadh i nGaelscoileanna?

P: Bhí mise ag múineadh i nGaelscoil, bhí mé ag múineadh i X ar feadh X agus bhí mé ag múineadh i nGaelscoil ar feadh X agus ansin tháinig mé anseo.

T: Agus na múinteoirí eile?

P: *Ehm* ... anseo ... b'fhéidir an chéad chúpla bliain, b'fhéidir go raibh X i mBleá Cliath nuair a chríochnaigh X coláiste agus ansin tá mé ag ceapadh gur anseo a bhí X ó shin.

T: Anseo a bhí X ...

P: *Yeah*.

T: Agus cén fhad a bhfuil tú i do Phríomhoide?

P: X.

---

²⁷ Cuirtear X in áit a bhfuil eolas fágtha ar lár. Déantar é sin chun céannacht na rannpháirtithe a chosaint.

T: X, bail ó Dhia ort! Agus ar rugadh ... tógadh tú féin anseo agus ar tógadh na múinteoirí eile anseo?

P: *Yeah.*

T: Tógadh agus céard faoi na múinteoirí tacaíochta?

P: *Eh ... múinteoir tacaíochta, anseo freisin agus duine amháin actually, tógadh ... rugadh i Sasana X agus tháinig X abhaile agus ...*

T: Agus is as an áit í dháiríre ...

P: Is as an áit a muintir ach níor tháinig sí ar ais go raibh X deireanach go maith sna blianta agus chuaigh X ar ais agus rinne sí cúrsaí i nGaeilge agus d'fhoghlaim X a cuid Gaeilge agus ní bheadh a fhios agat beo nach as an áit X.

T: Tá sé go deas é sin a chloisteáil. Agus, an bhfuil cáilíochtaí breise abair agaibhse anois mar mhúinteoirí nó an ndearna sibh aon chúrsaí breise os cionn an dip nó an BOid?

P: Rinne an múinteoir tacaíochta foghlama againn, chuaigh X ar ais ag coláiste anuraidh agus rinne X, istigh in NUIG, cúrsa ar *ehm ...* riachtanaí speisialta agus *ehm ... yeah* tá mé ag ceapadh gurb é sin é.

T: Agus *eh ...* an rud atá mise ag plé leis ná an litearthacht

P: *Ok.*

T: ... agus an bhfuil a fhios agat bíonn sé deacair agam corruair é a mhíniú mar bhfuil a fhios agat an chaoi 'litríocht' agus 'litearthacht'

P: *Yeah.*

T: ... agus an bhfuil a fhios agat is '*literacy*' atá i gceist agus nuair a bhíonn mé ag léamh, bíonn an oiread rudaí difriúil agus tuairimí difriúil ag daoine difriúla. Abair sa scoil seo anois nuair atá tú ag cuimhniú ar 'litearthacht' céard atá i gceist? Abair, nó céard a cheapann tusa atá ann? An bhfuil a fhios agat tá a dtuairimí féin ag chuile dhuine céard é féin ...

P: Bhuel, is dócha *ehm ...* tá mé ag iarraidh a bheith ag cuimhniú ó thaobh mo rang féin dhe. Is dócha ó thaobh na naíonáin, ní dhéanann muid Béalra leo go mbíonn muid sa téarma deireanach I Naíonáin Mhóra, ní dhéanaim aon Bhéarla i Naíonáin Bheaga agus ní dhéanaim é nó go dtéann siad isteach sa téarma deireanach i Naíonáin Mhóra. Cuirim go leor béim ó thaobh litearthacht, litearthacht, is dócha, na Gaeilge i Naíonáin Bheaga, tá an scéim seo ann

Féasta Focal agus tháinig sé anuas ansin ó, i mBéal Feirste ansin, ó nGael ... cén t-ainm atá orthu ar chor ar bith ...

T: Tá a fhios agam an dream atá i gceist agat ach níl mé féin in ann cuimhniú ...

P: ... *just* an-an-mhaith, tá sé saghas cosúil le, i mBéarla, glaonn siad an '*Dolch list*', '*the most commonly used words*' agus tá sé seo saghas cosúil leis sin ach i nGaeilge atá sé agus ní ... *you know*, *so* déanann muid an t-uafás, t-uafás oibre ar sin sna naíonáin le bunús ceart a thabhairt dóibh *so* tá aithint focal i gceist agus tá na focla ar fud na ranga an bhfuil a fhios agat, na dathanna difriúla agus cuirim isteach sa gcóipleabhar ansin, agus bíonn cóipleabhar Féasta Focal acu *just* ó thaobh naíonáin dhe is dócha atá mé ag caint ar dtús agus tá sé sin mar obair baile chuile oíche acu, ghabháil siar ar na focla, na focla a léamh, focla a aithint ...

T: Is ea.

P: fuaimeanna agus gabhaim chuile lá ansin, déanann muid sa rang é. Ansin, i Naíonáin Mhóra, tosaíonn siad ag déanamh an, beidh an Féasta Focal déanta acu ón bhliain roimhe agus ansin tosaíonn siad leis an léamh agus tagann sé i bhfad níos sciobtha ansin mar tá an bunús faighte acu, an bhfuil a fhios agat.

T: Agus cén scéim leabhar ... leabhair a bhíonnns agaibh?

P: Aisteach, déanann muid cúpla scéim, déanann muid *Seideán Sí*, na leabhartha beaga ...

T: Is ea.

P: ach an t-aon rud faoi *Séideán Sí*, a gheobhaimse go pearsanta, an-chrúa nuair atá tú ag obair le cúpla rang le chéile, *just* tá sé an-chrúa mar tá go leor *bits* ann, *you know* ... scéim an-mhaith é ach ní leanaim go huile 's go hiomlán é, sé chaoi dtógaim rudaí uaidh, agus an seanleabhar agus *ehm* ... bhí siad againn féin nuair a bhí muid ar scoil, an bhfuil a fhios agat Áthas, Cairde Nua agus na cuide sin ar fad agus nach bhfuil siad tar éis iad sin a chur i gcló arís i mbliana ...

T: *Ok*.

P: *so ehm* ... sin rud nár cuireadh amach, nuair ... leis an curaclam nua, nuair a tháinigedar amach le, tháinig scéimeanna cumasacha i mBéarla amach agus níor tháinig i nGaeilge, anois tá siad saghas ag teacht amach arís ach sin é a bhíonnns mise ag plé leis, na *Soilse*, an scéim sin *Soilse*, Féasta Focal agus *Séideán Sí*. Sin iad na trí cinn.

T: Agus dá mbeadh tusa ag iarraidh, dá mbeadh tusa, abair anois bhí tú ag rá go raibh X rang, tá cúpla rang agat le chéile agus tá sé deacair, dá mbeadh rud eicint ann, céard a bheadh tusa a iarraidh a bheith ann a bheadh úsáideach duitse sa rang sin abair agus cúpla rang agat le chéile, meascán de chuile shórt nó...

P: Bhuel, *you see*, níl a fhios agam mar gheall ar, fiú i rang amháin ... *ehm* ... beidh leibhéil difriúil i rang amháin freisin, fiú muna mbeadh agat ach an rang amháin *ehm* ... Is dócha, dhóibh ar fad, is deise liom go mbeadh, is maith liom na *Soilse* sin mar d'fhéadfadh tú chuile dhuine a thosú ar an leabhar céanna ...

T: Is ea.

P: agus tá tú in ann léitheoireacht a dhéanamh i ngrúpaí nó grúpaí a chur le chéile agus tá siad in ann a bheith ag obair mar ghrúpa le léamh agus ansin b'fhéidir gasúr atá níos laige tá tú in ann leabhartha eile a fháil dóibh nó gasúir atá níos *ehm* ... an bhfuil a fhios agat, níos fearr ag an léitheoireacht, tá tú in ann na leabhartha an bhfuil a fhios agat, níos ... níos dúshlánaí, is dócha, a thabhairt dóibh. *Ehm I suppose* an rud is ... *as long as* go bhfuil mé in ann a bheith ag tógáil píosaí ó chuile rud. Sin é, níl aon rud amháin ann feicthe agam a oibríonn díreach ...

T: Is dócha gurb é sin a theastaíonn, píosa de chuile shórt, go mór mór i scoileanna mar seo.

P: *Yes*, sin é.

T: Agus *ehm*...abair anois, an litearthacht, tá siad ag déanamh go leor cainte air faoi láthair agus tá go leor rudaí tagtha isteach. Ar cuireadh aon chúrsaí ar fáil daoibhse ar an litearthacht nó ... go háirithe mar gur scoil Ghaeltachta sibh, a mbeadh riachtanais speisialta agaibh?

P: Bhuel, cuireadh *ehm* ... cuireadh. Tá a fhios agam go raibh cúrsa anois ag an nGael ... Gaelacadamh, ní Gaelacadamh ach an ...

T: Ionad Oideachais an ea?

P: *No* ... Concos an ea?

T: B'fhéidir *yeah* ... nó COGG nó ...

P: COGG!

T: COGG ...

P: Bhí cúrsa acu sin, níl a fhios agam, anuraidh is dócha agus bhí siad ag gabháil tríd rudaí agus *ehm* ... ansin leis an ...

T: Bhí tú ann, an raibh?

P: Bhí.

T: Agus, céard a cheap tú dhó?

P: *Yeah*, bhí sé go maith, bíonn na cúrsaí seo ar fad an-mhaith agus níl mé diúltach, feictear domsa ní thiocfaidh tú amach as cúrsa riamh ansin gan rud eicint a fhoghlaim tú féin. Ach ... go minic bíonn tú istigh ag an gcúrsa agus buaileann *panic* thú cineál, *oh my God*, tá an oiread le déanamh, nó, nuair ... tá an oiread eile le plé ann seachas díreach an rud amháin a bhíonnas tú ar an gcúrsa ... is maith ann iad *I suppose*. *Ehm*...ansin, tá an rud nua a tháinig amach ansin ón Roinn, tá siad ag cur an-bhéim ar litríocht agus ar *ehm* ... *numeracy*, *literacy* agus litríocht i nGaeilge agus is aisteach é, leis an nGaeltacht, scoileanna Gaeltachta agus Gaelscoileanna, tá iachall á chur, an bhfuil a fhios agat, *you know* ... *eh* ... Gaeilge, Béarla agus Mata, fiú amháin na trialacha caighdeánacha, caithfidh muide é a dhéanamh i nGaeilge, i mBéarla agus i Mata agus na scoileanna taobh amuigh den Ghaeltacht agus taobh amuigh de na Gaelscoileanna, déanann siad, amháin, i nGaeilge agus i mBéarla ... i mBéarla agus i Mata *so* cuireann sé sin anois saghas rud orm mar fiú, ní thosaíonn muide Béarla go dtí níos deireanaí agus tá Rang a hAon ansin, *you know*, tá na scrúduithe i mBéarla acu agus na scoileanna eile, cé go bhfuil sé ar an gcuraclam agus go gcaithfidh chuile dhuine Gaeilge a dhéanamh, *you know*, tá sé ag ‘speáint, níl aon trialacha le déanamh acu i nGaeilge.

T: Tá ualach i gceist ansin freisin le trialacha agus rudaí freisin ... agus bhí tú ag rá, naíonáin, deireadh Naíonáin Mhóra tosaíonn sibh ar an mBéarla, ní bhíonn tada ...

P: Bhuel, *no*, tosaíonn muid saghas ar na fuaimeanna agus ar *Letterland* i ... ag tús b’fhéidir, tar éis na, tar éis na ...

T: Tar éis na Nollag an ea?

P: *Yeah*, tar éis na Nollag nó díreach tar éis na, tar éis Oíche Shamhna, tar éis na Samhna, b’fhéidir go ndéanadh muid rúinín beag, ní bhíonn mé ag iarraidh an oiread sin a dhéanamh leis na Naíonáin Mhóra ag an am sin mar gheall go bhfuil Naíonáin Bheaga ann agus tá mé ag iarraidh go mbeidh, *you know*, agus *ehm* ... ansin nuair a ... Rang a hAon, imíonn na naíonáin abhaile ag fiche nóiméad chun a dó ... fiche nóiméad chun a dó agus bíonn uair an chloig ansin agam agus sin é an uair a dhéanann mé Béarla le Rang a hAon agus déanann muid *ehm* ... *you know* ...

T: ... an bhfuil a fhios agat nár chuimhnigh mé ar sin, an dá rang istigh le chéile ...

P: *Yeah ... you see* tá an trí rang istigh le chéile agus nuair a imionns na naíonáin gheobhann tú an-an-am ansin le ghabháil ag obair díreach le Rang a hAon ...

T: Is ea.

P: agus ansin cuireann muid an bhéim ansin ar an *literacy* i mBéarla agus chuile rud an t-am sin, ní chuirim ar maidin.

T: An bhfuil a fhios agat nár tháinig sé sin isteach i mo chloigeann anois chor ar bith ... bhfuil a fhios agat nuair atá tú ag iarraidh an péire a choinneáil ...

P: Bhuel, go mór mór má tá gasúr ag teacht isteach agat agus gur Béarla atádar ag labhairt sa mbaile agus chuile rud, má thosaíonn tusa ar an mBéarla róluath, tá siad caillte, *you know*, caithfidh tú díreach...

T: Díriú air ...

P: *Yeah*.

T: Agus an bhfuil mórán meascán gasúir ann?

P: Tá ... *like* an X atá agamsa anois i Naíonáin Bheaga mar shampla i mbliana, is as an áit a bhformhór tuismitheoirí agus amach astu bhí clann amháin, dhá chlann ... amach as an X, raibh trí chlann? Níl mé céad fán gcéad cinnte ... go labhraíonn siad Béarla sa mbaile agus cuid eile acu *alright* Gaeilge a labhraíonn siad sa mbaile. Mo Naíonáin Mhóra, Gaeilge a labhraíonn siad ar fad, *bar* clann amháin agus an máthair anois, is Gaeilge atá sí a labhairt leis an ... leis an ngasúr 'cus Béarla a labhraíonn an t-athair *alright*. Agus an Rang a hAon atá agam ... *ehm* ... Gaeilge ar fad atá ansin seachas cailín amháin, tháinig sí as X agus ba as X an t-athair, ach arís tá Gaeilge bhreá anois aici, an bhfuil a fhios agat, ní bheadh a fhios agat beo nach as an áit ... *but* ag an tús, caithfidh tú a bheith an-láidir ag an tús *though*.

T: Agus oibríonn sé ...

P: *Yeah* ... má bhíonn an dream a bhíonn ag labhairt, *actually no*, Naíonáin Mhóra, tá buachaill, cé gur as an áit beirt tuismitheoirí, Béarla a labhraíonn siad leis an ngasúr agus is gasúr an-chúthalach é agus tá sé cinnte orm, tuigeann sé chuile rud ach bíonn sé an-, ní bhíonn sé ag iarraidh a bheith ag labhairt ... *yeah*, Gaeilge, *you know*...

T: Tiocfaidh sé sin tar éis píosa le cúnamh Dé.

P: Ó tiocfaidh, cinnte tiocfaidh, *yeah, yeah*.

T: Agus an bhfuil sibhse ... tá sibhse mar chuid de DEIS freisin nach bhfuil?

P: Níl.

T: Níl.

P: *No*, níl, níl, *no*.

T: Níl a fhios agam cén fáth go bhfaca mé é sin in áit eicínt. Agus bhfuil gasúir le riachtanais speisialta sa scoil?

P: Tá, tá X againn i X a bhfuil Uathachais nó *Autism* X agus tá muid ag lonnú rang speisialta XX, beidh rang speisialta uathachais, *autism*, *class unit* a bheas againn, tá, tá go leor obair le déanamh againn *now* XX le cúnamh Dé agus beidh sé sin lonnaithe sa scoil, [píosa fágtha ar lár].

T: Agus an bhfuil sé éasca duine a fháil, abair, a mbeadh ... a mbeadh sórt taithí acu ar Uathachas trí Ghaeilge, bhfuil a fhios agat céard atá i gceist agam?

P: Mar a tharlaíonn sé, sa scoil féin, an múinteoir tacaíochta foghlama atá again ... *ehm* ... nuair a chuaigh X ag an gcoláiste ag déanamh an *ehm* ... an cúrsa ar *special* ... is ar Uathachais a chuaigh X ag obair air...

T: *Oh* an ea?

P: [píosa fágtha ar lár]. *So* tá an t-ádh linn, i ndáiríre tá an taithí X agus tá an t-ádh linn. Agus tá buachaill eile atá X a bhfuil ... tá an t-uafás cúrsaí déanta againn ar fad air.

T: Tá sé sin iontach.

P: *Yeah*.

T: An-mhaith ... Agus ... *ehm* ... abair sa scoil, polasaí teanga, an bhfuil polasaí teanga leagtha síos agaibh tá?

P: Gaeilge amháin, sin é.

T: Sin an méid.

P: *Yeah*, *yeah*, sin é.

T: Agus an gcuireann sibh béim ar an litearthacht sa scoil ... an bhfuil ...?

P: Cuireann, cuireann. *Ehm* ... Rud é, *like*, go mór mór ag deireadh na bliana ... ní ag deireadh na bliana anois ach ag tús na bliana, is dócha mí Meán Fómhair, breathnaíonn muid siar ar na *ehm* ... scrúduithe caighdeánaithe ar fad atá déanta agus breathnaíonn muid cá bhfuil muid ... cá bhfuil muid ann agus céard a chaithfeas muid tuilleadh oibre a dhéanamh

air agus chuile rud mar sin. *Ehm* ... ansin, is dócha anuraidh, tháinig sé isteach go raibh breis am le tabhairt do litearthacht ón Roinn agus *ehm* ... Mata nó *Numeracy* agus tá sé sin ar fad curtha isteach san amchlár againn agus *yeah* cuirtear ... cuirtear an-bhéim agus ta níos mó béim á chur air anois agus muid ... *just* tá sé chomh crua mar cé gur cuireadh ... tugadh níos mó am le na rudaí seo ar fad, níor baineadh aon am as aon rud eile *so just* go mbíonn sé deacair scaití an bhfuil a fhios agat, chuile shórt. Ach sin é an rud, tá tú ag déanamh litearthacht, má tá tú ag déanamh stair, tá tú ag léamh, má tá tú ag déanamh chuile rud eile, *you know*, tá tú á dhéanamh i ngan fhios duit féin.

T: Taganna sé uilig le chéile, *yeah*. Agus an bhfuil sé éasca na téacsleabhair sin a fháil i nGaeilge nó...?

P: Bhuel tá chuile téacsleabhar againn i nGaeilge seachas an Béarla ach ... an fhadhb a bhíonn leo ná tá cuid acu ... tá cuid níos fearr ná a chéile, cuid acu, theastódh foclóir uait féin, fiú amháin, níl siad aistrithe, níl Gaeilge dheas iontu, níl siad *actually* go deas agus tá cuid de na focla nach mbeadh a fhios agat céard iad féin agus go gcaithfidh tú féin na focla, ní áirim na gasúir, an bhfuil a fhios agat, agus go mór mór sna hardranganna, *so cinnte*, a Neasa, tá rudaí ag fáil i bhfad, i bhfad níos fearr ach tá, *you know*...

T: Is aistriúcháin atá sna leabhair ...

P: Is ais ... Sin é anois go díreach é. Is aistriúcháin iad, *yeah*, is ea.

T: *Ok*, bheadh sé níos deise rud eicint níos bunúsaí agus rud eicint níos nádúrtha b'fhéidir ...

P: Níos nádúrtha, sin é, níos nádúrtha, sin é anois go díreach é.

T: Agus an bhfuil leabharlann agaibh sa scoil?

P: Níl aon leabharlann, tá leabharlann i chuile rang, sin é. Ach níl aon leabharlann, an bhfuil a fhios agat, níl aon seomra leabharlainne ann ...

T: Is ea.

P: an bhfuil a fhios agat, is leabharlann atá sna ranganna.

T: Agus b'fhéidir go n-oibreodh sé sin níos fearr má tá sé sa rang.

P: Sin é, mar gheall ar na aoisghrúpanaí.

T: Agus an bhfuil sé éasca an leabharlann a líonadh nó cén sórt leabhartha atá ann nó...?

P: *Eh* ... arís, bhuel tagann an ... leabharlann na Gaillimhe timpeall agus ligeann ... déanann muid babhtáil leabhartha chuile bhliain, tagann siad sin uair sa mbliain agus bíonn siad sin againn ar feadh na bliana agus tugann muid ar ais ansin ag deireadh na bliana agus tagann siad arís ansin i mí Meán Fómhair. Ansin *ehm*, tá leabhartha is dócha a bhí sa scoil le blianta agus blianta agus tá siad sin fós ann agus triáileann muid, déanann muid iarracht ansin chuile bhliain, an bhfuil a fhios agat, saghas cúpla ceann acu a cheannacht, le, le, le ... ach cinnte, *you know*, is rud é, *you know*, níl a ndóthain leabhartha ... cinnte is rud é, *you know*, atá le forbairt agus fás le teacht air fós.

T: Agus abair fiú amháin, bheadh go leor seánraí agus go leor rudaí difriúla le fáil i mBéarla, meas tú ... an bhfuil a fhios agat an chaoi bíonn siad ag rá gur cheart dhuit leabhartha a fháil a d'fheilfeadh do na gasúir, meas tú i nGaeilge a mbeadh leabhartha ann a mbeadh suim acu ann?

P: An rud a fheicimse sna leabhartha Gaeilge, ná, feictear dom do ghasúir óga, tá leabhra an-an-mhaith i nGaeilge agus tá siad tagtha amach agus tá siad cumasach. Gasúir rúinín beag níos sine, tá na *novels* sin tagtha amach *ehm* ... agus arís tá siad sin an-mhaith ... cé, cén t-ainm a thugann tú chor ar bith ... Bhí siad againn i Rang a Sé, Ré Ó Laighléis agus cúpla duine ... na meánranganna, tá an ... b'fhéidir go bhfuil an scríobh agus an léitheoireacht go maith do na meánranganna agus bheadh na pictiúirí agus bheadh siad i bhfad i bhfad róphástúil, cé go bhfuil siad ródheacair do na gasúir níos óige agus tá siad róphástúil ... cé go bhfuil an téacs go maith do na meánranganna agus *ehm* ... *just* tá sé an-deacair, feictear domsa gurb iad na meánranganna an dream nach bhfuil ...

T: Tá sé ag titim ...

P: *Yeah*, go mór.

T: Is dócha gur sna déaga atá siad ag feabhsú ...

P: *Yeah*, sin é, sin é agus gasúir an-an-óga, páistí agus rudaí, tá leabhartha áille, áille amuigh dóibh agus ... ach tá cineál, saghas áit fágtha sa lár, nach bhfuil líonta.

T: *Ok*.

P: Ach arís ag fáil níos fearr *like*.

T: Tá chuile rud ag feabhsú, buíochas le Dia.

P: *Yeah, yeah*.

T: Agus, tá sé sin fiarfraigh agam agus an é an chaoi go gcloíonn sibh leis an *eh* ... leis an méid atá leagtha síos sa gcuraclam ó thaobh leagan amach Gaeilge agus Béarla sa rang?

P: Bhuel, is é. Cloíonn tú leis an méid am atá leagtha amach agus déanann tú é sin ach mar shampla, Gaeilge, tá tú á dhéanamh an t-am ar fad an bhfuil a fhios agat agus clúdaíonn tú an méid Béarla atá leagtha amach. Agus, arís tá gasúir, *I mean* braitheann sé ar an ngasúr freisin, tá gasúir ann a bhfuil *eh* ... cúnamh ... agus a bheadh lag in ábhar áirithe thar a chéile agus déanann muid cinnte ... téann siad sin síos ag tacaíochta foghlama le breis cúnamh a thabhairt dóibh an bhfuil a fhios agat le haghaidh iad a thabhairt aníos arís. Agus déantar go leor litríocht agus mata agus go mór mór litríocht a dhéantar thíos ag an tacaíochta foghlama.

T: So, sin é an chaoi a leagtar amach é, *ok* ... agus *ehm* ... bhí tú ag rá ... go bhfuil sé ... go mbíonn tú ag plé leis an, rud Bhéal Feiriste sna ranganna beaga agus *Séideán Sí* agus meascán. Céard a dhéanann siad ina dhiaidh sin? An bhfuil scéim leabhair acu?

P: Arís, *Séideán Sí*, déantar na *Folens*, an scéim *Soilse* agus go leor leor de na gearrscéalta, Ré Ó Laighléis ... na gearrscéalta ar fad atá muid in ann a fháil. Agus déantar iad sin leo.

T: Sin iad na cinn Gaeilge ... agus na cinn Béarla ansin?

P: Tá scéim againn sa mBéarla, déanann muid ... *ehm* ... mo léan níl mé in ann cuimhniú anois air. Agus tá sé againn ó Rang a hAon suas. *Ehm* ... cén t-ainm atá ar chor ar bith orthu

....

T: *Folens* an ea ... nó rud eicint ...

P: *Folens* nó ceann eicint acu sin ...

T: Is cuma...

P: Tá sé istigh sa rang ach ...

T: Is é an ceann céanna ...

P: Is é an ceann céanna a dhéanann muid ó thús go deireadh, *yeah* ...

T: *Ok*, tá sé sin togha. Agus ... *ehm* ... abair, tá cúpla rud, níl a fhios agam ar chuala tú faoin scéim Scríobh Leabhar nó rudaí mar sin ...

P: *Oh yeah*, déanann muid é sin freisin.

T: An ndéanann sibh é sin?

P: Déanann. Glacann muid páirt ansin chuile bhliain.

T: Agus an mbíonn sé sin tairbheach?

P: Iontach, tá sé iontach, *yeah, yeah*. Tá sé an-mhaith.

T: Agus ar mhaith leat tuilleadh acu sin a bheith le fáil nó an é nach bhfuil aon am agaibh?

P: An bhfuil a fhios agat céard é féin, níl am, le an fhírinne a inseacht duit. Tá siad iontach, bíonn lá iontach acu ach tarlaíonn sé i gcónaí beidh tú ag rá ó déanfaidh muid é seo anois agus beidh sé go hálainn ...

T: Is ea.

P: ach tógann sé suas an oiread am. Tá sé ... creidim go bhfuil sé fíorthábhachtach do na gasúir agus tá se go deas go bhfuil siad ag gabháil abhaile agus tá leabhar scríofa acu agus ‘speáineann sé an tábhacht, *you know*, ach tógann sé suas an oiread ama. Sin é an t-aon rud, *yeah*.

T: Sin é atá cloiste agam ach tá siad go deas nuair a fheiceann tú déanta iad.

P: Tá, tá.

T: Agus *ehm* ... bhí tú ag caint ar ... torthaí agus na cinn caighdeánaithe agus go bhfuil an ceann Gaeilge anois ann. Ag breathnú ar an gceann Gaeilge, an bhfuil an caighdeán sách ard le haghaidh gasúir Gaeltachta ó thaobh abair, an bhfuil sé dúshlánach do ghasúir ... Gaeltachta nó fiú amháin an ceann Béarla an bhfuil sé oiriúnach do ghasúir Gaeltachta?

P: *Now* anuraidh anois an chéad bhliain a rinne muid na cuide Gaeilge mar sin é an chéad bhliain a tháinig siad amach, an Droim Conrach. *Ehm* ... tá sé saghas ait mar bhí mé ag caint le duine eicint faoi sin an lá cheana agus tá na trialacha céanna, an páipéar céanna ... seiceáilfidh mé an bhfuil sé seo ceart *but as far as I know*, sna Naíonáin Mhóra, Rang a hAon agus Rang a Dó ...

T: Is ea.

P: *so* tá sé ... an bhfuil a fhios agat, nach mbeadh sa mBéarla *so you know*, tá sé saghas míchruinn ar an mbealach sin. *Ehm* ... agus arís níl, níl Gaeilge déanta fós *so* níl ... an bhfuil a fhios agat céard é féin tá said ... níl sé amuigh sách fada go bhfuil mé in ann ... níl a fhios agam a Neasa, níl me ach ag insint an fhírinne dhuit.

T: Is ea, is ea ... ach amháin go mbfhéidir gurbh fhearr an ceann Béarla a chur siar píosa?

P: *Yes, yes*.

T: do na gasúir ...

P: Bhuel, *no, no, no*, tá siad *well able* len aghaidh. *No, no ... tá ...* Feictear dhomsa i Rang a hAon, *I think* go bhfuil sé tábhachtach dóibh agus déanann siad é agus, *you know*, éiríonn go maith leo i Rang a hAon. I Rang a Dó éiríonn níos fearr i riamh leo, mar sé an chéad uair a bhíonn siad ag déanamh na scrúduithe, trialacha i Rang a hAon, no tá siad *well able* coinneáil agus ba cheart, ní dóigh liom gur cheart iad a dhéanamh níos éasca, *no, no*, ní dóigh liom ar chor ar bith gur cheart é a dhéanamh níos éasca dóibh, mar tá siad ag déanamh an scéim céanna le an chuid eile, an bhfuil a fhios agat, le chuile ghasúr eile sa tír agus tá siad in ann aige. Cinnte i Rang a hAon ní bhíonn sé chomh hard agus a bhíonn sé b'fhéidir nuair a théann siad ar aghaidh go dtí Rang a Dó, Trí ach tá cúpla rud i gceist ansin mar gheall air ... is é an chéad uair a bhfuil siad ag déanamh aon saghas trialacha ...

T: Na créatúir ...

P: Sin é anois go díreach é. *You know, so* tá chuile rud chomh nuaí ach is taithí maith dóibh é.

T: Is ea.

P: *No* ní dóigh liom gur, gur, gur cheart iad a dhéanamh níos éasca ...

T: Agus is é an chéad bhliain den cheann Gaeilge *so* tógfaidh sé píos fáil isteach air.

P: Sin é, tá mé féin ... fiú amháin mé féin anois ag fáil cleachtadh ar an gceann Gaeilge, an bhfuil a fhios agat, mar nuair nach bhfuil sé déanta fós i mbliana agam, tá sé cinnte orm cuimhniú cén chaoi a raibh sé.

T: Is ea.

P: Tá a fhios agam go raibh go leor éisteacht agus rudaí ann ach tá sé cinnte orm cuimhniú, le an fhírinne a inseacht duit a Neasa ...

T: Tá sé nua agus chuile shórt ...

P: *Yeah, yeah.*

T: Agus an mbíonn mórán baint ... an mbíonn deis agaibh a bheith ar an idirlíon go minic nó an bhfuil deis idirlín sa rang?

P: Bíonn ... rath ag na hardranganna *now* i mbliana anois bhí siad ag déanamh, agus anuraidh, rinne siad ranganna ríomhaireachta, tá muid mar chuid den Clár Críochnú Scoile agus gheobhann muid an-tacaíocht uathu sin agus chuir siad sin duine eicint amach agus bhí na ... tá *X laptop ... X* atá i Rang a Sé agus bhí *laptop* an duine acu agus bhí *laptops* eile

ansin ag teacht isteach ag dream an Clár Críochnú Scoile agus bhí ríomhaire ag chuile dhuine agus bhí siad ag foghlaim, *you know*, na, na rudaí bunúsacha ach bíonn na hardranganna go minic air. *Now*, le an fhírinne a inseacht dhuit, ní fhéadfaidh mé a inseacht ach an fhírinne, ní bhíonn mo rangsa agus is dócha, idir an méid ... tá X sa rang agus tá tú ag caint ar X rang difriúil agus idir chuile rud, bíonn muid ar an ... an bhfuil a fhios agat cá mbíonn muid ach ar an, an bhfuil a fhios agat, gclár bán idirghníomhach, déanann muid go leor oibre ar sin ach an mbíonn siad féin thíos air, ní bhíonn, is dócha gur rud é a chaithfear breathnú air b'fhéidir le Rang a hAon na bliana seo chugainn ach arís ní bhíonn.

T: Tá cleachtadh acu air mar gheall ar an gclár bán freisin ...

P: Ó tá, tá, tá agus beidh siad féin ansin agus is éard a dhéanann muid ná bíonn captaen againn chuile lá agus go hiondúil piocann duine eicint amach ainmhí agus ansin *googláileann* muid an ainmhí sin agus breathnaíonn siad air agus gabhann muid tríd na *facts* agus na pictiúirí *so, you know*, tá cleachtadh acu air *but* ní bhíonn siad féin ag obair air chomh mór sin.

T: Togha.

P: Ba cheart go mbeadh níos mó ach ní bhíonn.

T: Agus, an mbíonn ... an bhfuil aon rudaí ar an idirlíon ó thaobh litearthacht i nGaeilge agus i mBéarla a bheadh úsáideach sna ranganna?

P: Tá cúpla *ehm* ... tá cúpla, tá Scoilnet an-mhaith, tá Seomraranga a bhfuil rudaí air agus déanann siad *ehm* ... tá rud an-mhaith a dhéanann siad ar na suíomhanna sin, gabhann tú tríd ... *PowerPoints*, agus bíonn siad i nGaeilge nó ... bíonn an chuid is mó acu i mBéarla ach tá roinnt acu i nGaeilge agus b'fhéidir an tEarrach agus na rudaí sin ar fad agus tá siad scríofa *so* tugann tú deis do na gasúir, *you know*, iad a léamh agus ansin coinníonn tú ort, *so* tá, tá go leor ...

T: Tá roinnt rudaí ann.

P: tá dháiríre *now, yeah* ... bhuel tá roinnt orthu.

T: Agus, bhí na trialacha ansin agat féin, nuair a bhíonn siad sin faighte agat agus críochnaithe, céard a dhéanann sibh leo ansin nó...?

P: Bhuel, cuirtear ar aghaidh ag an Roinn Oideachas iad, cuirtear ag an mBord Bainistíochta iad, cuirtear torthaí chuile thrialach abhaile ag deireadh na bliana in sna ... ag na tuismitheoirí agus ansin *ehm* ... ag tús na bliana ... *eh* ... an chéad sheachtain a bhíonn muid ar ais, suíonn

muid ar fad síos leis an múinteoir tacaíochta foghlama agus acmhainn agus breathnaíonn muid ar na trialacha agus *socraíonn* muid amach ansin tríd na trialacha cé na gasúir, *you know*, a bhfuil cúnamh ag teastáil uathu don bhliain seo chugainn agus sin é an chaoi a *socraíonn* muid *really* cé a théanns ag tacaíocht foghlama, cé na gasúir nó ... agus i mbliana *now* rinne muid go leor grúpaí, *you know*, b'fhéidir go ndeachaigh grúpaí amháin síos le haghaidh Béarla, grúpa amháin síos le haghaidh Gaeilge, grúpa amháin síos le haghaidh Mata agus rinne muid é ag brath ar na scrúduithe, *now* rud atá muid tosaithe air i mbliana ná *ehm* ... tá saghas *eh* ... tá sé ag gabháil suas ar ... an *disc* seo agus, na torthaí ar fad agus *just* 'speáineann sé, piocann sé amach *say strands* áirithe, b'fhéidir go bhfuil muid lag an ... fadhbanna sna Mata agus go bhfuil muid ard ... ach beidh sé ar fad scríofa amach *so* beidh a fhios againn céard iad na rudaí a chaithfeas muid a ghabháil ag obair air, an rud céanna i mBéarla agus i nGaeilge, beidh a fhios againn céard a chaithfeas muid ghabháil ag obair air, cá bhfuil muid lag mar scoil, cá bhfuil muid *alright*, cá bhfuil muid saghas ard agus an obair atá le déanamh againn i rith na bliana.

T: Agus as sin ...

P: *Yeah* ... agus arís leis an *Self-Evaluation* nó an Féinmheasúnú, bhí bean amuigh againn agus *really* le rudaí mar sin a 'speáint, *you know*, sise a bhí ag inseacht dúinn faoi na rudaí sin agus thosaigh muid air agus *you know* is an-rud é *like* dúinn féin freisin.

T: Agus sin é an chéad cheist eile a bhí agam, faoin Féinmheastóireacht agus an bhfuil sé ... céard a cheapann sibh faoi, an bhfuil sé ... tá sibh féin ag obair air faoi láthair ...

P: Tá ... Tá muid tosaithe ar an Mata anois ...

T: *Ok*.

P: agus ... *ehm* ... *you know*, *of course*, *you know*, tá níos mó oibre ann agus d'fhéadfá a bheith ag clabhsán faoi agus chuile rud ach is maith ann é, *you know*, is dúinn féin mar mhúinteoirí is chuile rud, is maith ann é le bheith breathnú siar ...

T: Agus tháinig duine amach ag 'speáint rudaí daoibh ...

P: Bhuel, d'iarr muid ... tá an *PDST Professional Development Service for Teachers* ...

T: Is ea.

P: agus chuir muid isteach, chuir mé isteach iarratas agus d'iarr mé an dtiocfadh duine eicint amach agus tháinig le Gaeilge agus bhí sí cumasach ...

T: agus le Gaeilge ...

P: agus chuaigh sí thríd chuile rud agus tá, is iontach an áis í. An-an-mhaith, tá siad an-an-mhaith ag teacht amach agus stuama agus chuile rud *so* rinne muid rud tar éis na scoile.

T: Agus bhí sibh in ann duine a fháil le Gaeilge ...

P: *Yeah* ... Gaeilge líofa, *yeah* ... an-chumasach ach tá siad acu mar caithfidh siad duine le Gaeilge agus Béarla a bheith acu.

T: Agus an raibh aon ... cur síos acu ar an litearthacht, nó ar luaigh siad é?

P: Níor iarr muid, *you see*, is é an rud a rinne muid Neasa, *you see*, ná phioc muid amach ...

T: Féinmheastóireacht Scoile ...

P: *No*, phioc muid amach *numeracy*...

T: *Oh ok*

P: *you know* ...

T: Is ea.

P: leis an Féinmheastóireacht *so* an bhliain seo chugainn beidh muid ag tosú ar litearthacht nó *whatever*...

T: Is ea.

P: nuair a bheas sé sin críochnaithe againn agus tabharfaidh muid amach duine eicint *so* níor iarr muid an uair seo, ach thabharfadh siad amach duine cinnte ach amháin nár iarr muid mar gur thosaigh muid leis an Mata.

T: *Ok, so*, tá tú in ann é a dhéanamh an bealach sin ...

P: Tá, *yeah*.

T: Tá sé sin go maith, agus *eh* ... an mbíonn mórán baint ag na tuismitheoirí leis an ... abair, polasaí litearthachta nó abair bhí tú ag rá go gcuireann sibh amach na torthaí acu agus an dtagann siad ag caint libh nó mbíonn...?

P: Bhuel, tagann má thagann aon ... *no*, tá fáilte rompu ... *you see* is scoil bheag í freisin *you see*, a Neasa *so* tá aithne agat ar chuile dhuine, *so* tagann *you know* ...

T: labhróidh siad ...

P: *just* ní rud, ní rud oifigiúil, ach beidh siad isteach agus amach i gcónaí, tá beagnach cruinniú chuile lá i ngan fhios duit féin le daoine, *so* nuair a thagann siad sin, cinnte tagann siad isteach agus gabhann tú tríd an rud agus má tá aon imní orthu ... cuid acu ní thagann ach cuid acu má tá aon imní *you know*, tagann siad isteach chun cainte. Tá a fhios agam nuair a bheas muid tosaithe ar an Féinmheastóireacht go mbeidh go leor de na ceistnitheoirí sin agus rudaí seo ag gabháil abhaile *so* beidh i bhfad níos mó, *you know*, beidh...beidh sé difriúil is dócha chaoi bhfuil rudaí.

T: *Yeah*, agus an mbíonn mórán ... *ehm* ... an mbíonn mórán baint ag na tuismitheoirí féin leis an litearthacht leis na gasúir, an mbíonn siad, abair, is éard atá mé ag rá, meas tú an mbíonn mórán léamh ag tarlú sa mbaile, nó ... go háithrid Gaeilge b'fhéidir, bhuel b'fhéidir go mbíonn níos mó Béarla ...

P: Bhuel, nuair a théanns an léamh Gaeilge abhaile caitheann siad é a shíniú ...

T: *Ok*.

P: *you see so* déanann gasúr, seo é a tharlaíonn nuair a léann siad do na tuismitheoirí agus síníonn na tuismitheoirí agus *you know*, sin é a bhíonn ann. *Now*, rud é ba mhaith linn breathnú isteach ann b'fhéidir arís ná, *you know*, an *paired reading*, a dhéanamh i nGaeilge agus i mBéarla, *you know*, go dtagann tuismitheoirí isteach b'fhéidir uair eicínt, arís níl sé tosaithe fós ach is rud é leis an Féinmheastóireacht seo agus chuile rud a bheas muid ag breathnú air agus *you know*, le cúnamh Dé, *you know*, cinnte go dtabharfadh sé cúnamh, mar tá sé crua chuile pháiste a chloisteáil freisin ...

T: *Yeah*, tá.

P: tá an t-ádh linn go bhfuil cúntóir teangan againn agus tagann X isteach agus *you know*, éistean X sin leis an léitheoireacht ansin don ghrúpa a bheas ag gabháil amach X agus chuile rud mar sin *so* tá sé sin, tá an t-ádh linn nuair a bhíonn X sin ann i rith na bliana.

T: Aon chúnamh atá sibh in ann a fháil ...

P: *Yeah, yeah, yeah*.

T: Agus an bhfuil, an mbíonn aon bhaint ag an bpobal abair, leis an scoil ó thaobh litearthachta, an mbíonn duine ar bith ag teacht isteach agaibh nó mbíonn rud ar bith ag baint le scríobh ná léamh ná tada mar sin ...

P: Níl mé in ann cuimhniú, ní dóigh liom é a Neasa *but* rud eile nár chuimhnigh mé air ...

T: *Yeah, yeah.*

P: b'fhéidir go dtagann le ... *no* ní dóigh liom é ...

T: Tá sé togha díreach ceist a bhí ann ... *ehm* ... agus is dócha gurb é sin an méid ceisteanna atá agam dháiríre ...

Agallamh 8 (T: Taighdeoir P: Príomhoide)

T: Anois, cé mhéad dalta atá sa scoil?

P: Tá X gasúr ann, sa scoil anseo i mbliana.

T: Agus cé mhéad múinteoir atá agaibh?

P: Tá dhá sheomra ranga a bhíonn, tá X múinteoirí lonnaithe sa scoil ach bíonn duine acu *eh* ... bíonn muid á roinnt le scoileanna eile.

T: *Ok*, agus cén chaoi a bhfuil na ranganna briste suas agaibh?

P: *eh* faoi láthair tá ó rang a naíonáin ... bhuel go hiondúil agus sé chaoi bhfuil sé faoi láthair chomh maith céanna *so* ó rang a Naíonáin Bheaga go Rang a Dó istigh ag an múinteoir X agus tá ó Rang a Trí go dtí a Sé istigh sa seomra eile agam féin. Mar a tharlaíonn sé i mbliana, níl aon X again ... tharla sé roinnt blianta siar chomh maith céanna, bhí ... ní raibh an briseadh cothrom sna huimhreachaí agus tharla sé go raibh Rang a X istigh ... Rang a X ... istigh in éindí le Rang a X a tharla bliain amháin, a bhí an-, uafás mhíchothrom uilig *but*, triáileann muid é a choinneáil Naíonáin go Rang a Dó i seomra amháin agus Trí go dtí Sé i seomra más féidir ar chor ar bith é.

T: Agus an múinteoir breise, cén sórt rudaí a bhíonn ar bun X sin?

P: Déanann X *ehm* ... bhuel, is múinteoir acmhainne X ach is éard atá ... socrú déanta againne anseo sa gceantar seo go, go roinneann muid postanna idir na scoileanna agus go ndéanann múinteoir amháin i roinnt scoileanna, déanann X *ehm*, obair tacaíochta foghlama agus obair acmhainne chomh maith céanna, sábháileann sé am ar an mbóthar dúinn, sábhá ... bíonn sé níos éasca cineál amchlár a leagan amach dhó agus *eh*, tá *eh*, tá chúig scoil *ehm* ... ar an mbunú céanna thart anseo sa gceantar ... muid féin, X X X X. Agus oibríonn sé thar cionn dúinn, tá muid á dhéanamh sin le, is dócha scór bliain anois, i bhfad sula raibh mise anseo ar aon chaoi.

T: agus an bhfuil tú i bhfad anseo mar phríomhoide?

P: Tá mé ... bhuel tá mé anseo ó *ehm*, tá mé anseo le X, X agus tá mé i mo phríomhoide ó X.

T: *Ok* agus an raibh tú i scoileanna eile roimhe seo?

P: Bhí. Bhí mé i X agus bhí mé thoir in X freisin i nGaelscoil. XX, bhí mé ansin, níl a fhios agam idir X agus X nó ...

T: Is ea agus an bhfeiceann tú mórán difríochtaí abair idir Gaelscoil agus scoil Ghaeltachta?

P: *Ehmmm ... feicim ... bhuel an Gaelscoil a raibh mise anois inti, ó thaobh an ... fiú amháin just an bhuildeáil agus rudaí mar sin, tá rudaí níos compórdaí anseo ná mar a bhí thoir ansin, ní raibh ann ach seanfhoirgneamh eicínt ... bhíodh ... bhíodh planda ag fás ann nó rud eicínt a bhíodh ann agus tá mé ag ceapadh go bhfuil sí fós ann. Agus *eh*, roinnt seomraí eile, an bhfuil a fhios agat an cinéal ... den déanamh sealadach seo taobh amuigh, fuair muid é sin sa deireadh agus ní raibh aon chlós iontach ann, tá clós breá anseo againn mar a déarfá, píosa breá féir, píosa breá a bhfuil X air ...*

T: Thug mé é sin faoi deara ar an mbealach isteach, ní raibh an méid ...

P: Tá ... bhuel níl mé ag rá anois go bhfuil chuile scoil ... tá an t-ádh orainn mar a déarfá agus rud eile a thugaim faoi deara faoi sin agus b'fhéidir nach bhfuil aon bhaint aige leis ach *eh*, *eh*, ní bhíonn aon timpiste againn anseo, an fhad agus atá mise anseo, sin X, níor thug muid aon ghasúr ag an dochtúr fós as an gclós agus b'fhéidir nach cheart dom a bheith ag tarraingt anachain orm féin ach ní *ehm* ... tá mé ag ceapadh go bhfuil baint mhór ag an gclós leis agus an fairsinge, feictear dom má tá go leor gasúir i mullach a chéile ag ritheacht thart agus rudaí mar sin, go mbíonn trioblóid ann agus ... níl mé ag rá trioblóid ach go mbíonn timpistí beaga ann agus *eh*, chomh maith leis sin bíonn níos mó achrainn idir iad freisin mar tá siad sáinithe agus tá roinnt scoileanna, níl aon chead acu a bheith ag rith agus rudaí agus ní oibríonn sé sin amach ach an oiread *so* ... tá clós breá againn anseo buíochas le Dia agus ...

T: Thug mé ... aisteach go leor, thug mé é sin faoi deara ...

P: *yeah* ...

T: nuair a tháinig mé isteach agus ...

P: Tá sé go hálainn, tá an suíomh é féin go hálainn ...

T: Tá ...

P: fiú le breathnú amach ar an bhfarraige (?) ...

T: agus céard faoi abair, rudaí anois ar nós cúrsaí *ehm* ... tá mise ag plé le, mé féin tá mé ag plé le cúrsaí litearthachta *so* ó thaobh cúrsaí litearthachta an bhfeiceann tú mórán difríochtaí?

P: bhuel tá sé píosa ó bhí, ó bhí mé ann anois, bhuel is dócha an chéad rud an rud is mó a rug ormsa nuair a tháinig mé an taobh seo ná an méid ranganna a bhí istigh sa seomra ar dtús ... thóg sé i bhfad orm a ghabháil i dtaithí ansin ar sin, cé go raibh dhá rang an duine againn in X ceart go leor ach i X roimhe sin ... cé go raibh uimh ... ranganna uafásach mór againn b'fhéidir sna tríó ... tá tú cuimhniú ghabháil suas sna tríochaidí go maith, fuair mé an-

deacracht anseo nuair a tháinig mé anoir, chuile shórt a chlúdú go bunúsach agus bheifeá ag gabháil abhaile scaití ag rá leat féin, ní dhearna mé é seo inniu agus ní dhearna mé é siúd inné agus an ealaín seo uilig agat, an bhfuil a fhios agat ...

T: Is ea ...

P: *but* ... faigheann tú i dtaithí ar sin agus glacann tú le beagán dó sin b'fhéidir, b'fhéidir nár cheart é a bheith ar an gcaoi sin *but* agus faigheann tú cleachtadh tú féin a s ... roinnt níos cothrom ar na gasúir chomh maith céanna ... rud eile faoi ... anseo mar a déarfá, ó thaobh an stíl múinteoireachta dhó, tá ... mar gheall go bhfuil ... b'fhéidir go bhfuil go leor ranganna agat ach níl an oiread i do sheomra ... *eh* ... bíonn tú ag déanamh go leor múinteoireacht aonair seo *eh*, leo agus feictear dom i scoileanna eile bhí tú in ann rud eicint a chur suas ar chlár nó ar chairt nó ar rud eicint ... labhairt leo uilig ag an am céanna ... *so* tá níos mó aird á fháil acu anseo *eh* ach ag an am céanna níl tú ag plé leis an, níl tú ag plé leis an *eh* ... níl tú ag plé leis an ábhar ar cheart dóibhsean a bheith ag plé leis i gcaitheamh an lae ach an oiread ...

T: Is ea, is ea ... *so* b'fhéidir go mbíonn ranganna ag foghlaim ó chéile freisin ...

P: bhuel tarlaíonn sé sin ...

T: Is ea ...

P: agus gasúir ag foghlaim ó chéile chomh maith céanna ... agus *eh* ... rud eile faoi anseo freisin, bíonn ort, abair nuair atá tú ag déileáil le rang amháin agus rang eile fágtha déarfadh muid fágtha ar lár agat, cuirfidh muid ar an gcaoi sin é ... bíonn ort b'fhéidir níos mó obair leabhar, obair scríbhneoireachta agus leabhar oibre a úsáid b'fhéidir beagán níos minice b'fhéidir ná bheifeá i scoil eile sin, sin ...

T: le haghaidh iad a choinneáil gnóthach ...

P: bhuel, le hiad a choinneáil ciúin agus gnóthach an fhad atá tusa ag déileáil le rud eicint eile, le bheith fírinneach faoi ...

T: *Ok* agus *eh* múinteoir eile atá anseo, bhfuil taithí X i scoileanna eile freisin?

P: Tuigim go raibh X ag obair i X píosa beag go gairid théis X cáiliú agus bhí X *eh*, bhí x ag ... cá raibh X ar chor ar bith, X a bhí X go deireadh sula dtáinig X anseo agus bhí X i X cheapfainn roimhe sin píosa beag chomh maith céanna.

T: Agus ar ndóigh tógadh an bheirt agaibh go háitiúil abair.

P: Tógadh, *yeah* ...

T: Agus *ehm* ... taobh amuigh den *BEd* abair, bhfuil na múinteoirí atá anseo, an bhfuil aon cháilíochtaí breise déanta agaibh nó an bhfuil aon ...

P: *just* cúrsaí agus rudaí beaga a gheobhfá istigh sa, sa *ehm* Ionad múinteoireachta i nGaillimh, an bhfuil a fhios agat na rudaí beaga sin a thagann suas ...

T: Is ea ...

P: ach níl tada uafásach foirmiúil, tá X ansin an tríú múinteoir XXX, tá cúrsa speisialta déanta X sin ceart go leor ar oideachas speisialta, rinne X sin cúrsa mór trom ar sin arú anuraidh ...

T: an é sin an ceann i X?

P: Is é ...

T: *Yeah* ...

P: Agus *eh* ... thaitne sé sin go maith X sin agus *eh* tá ... ceapann X go gcuireann sé X c(h)uid oibre go mór go mbfhiú X é a dhéanamh...

T: Dháiríre?

P: *Yeah* ... chaith X, bhuel bhíodh X ag fáil roinnt seachtaineachaí ... níl a fhios agamsa an bhfuair X 10 nó 12 de sheachtaineachaí saor le ghabháil isteach agus é a dhéanamh chomh maith céanna ach *eh* ... cheapfainnse mar fhoireann agus chuir muid os comhair an bhoird é ar ndóigh go mba bhfiú dí é a dhéanamh ... i ngeall (thall) ... an bhfuil a fhios agat go bhfuil X ag plé leo, bhí X ag plé leo seacht nó ocht de bhlianta leis an gcineál sin gasúr agus má uimhreachaí agus rudaí chaoi a bhfuil siad thart sa gceantar is é a bheas X a dhéanamh as seo amach ...

T: *Ok* ...

P: mar tá an-suim X sa gcineál sin oibre agus is, is fearr liom féin an obair ranga ...

T: Is ea ...

P: Agus is fearr le X chomh maith céanna *so* bhí sé á shamhlú dúinn mar a déarfá gurb in an obair a bheadh ar siúl X go meántéarmach nó b'fhéidir fiú amháin go fadtéarmach.

T: *Ok* agus bhí tú ag rá, na cúrsaí a bhíonn ar bun san Ionad, abair ó thaobh na litearthachta, an raibh mórán cúrsaí ann?

P: Anuraidh anois bhí, anuraidh anois bhí *eh*, tá siad ag caint ar an *eh* ... an bhfuil a fhios agat *eh*, rinne muid *eh* rud ar léitheoireacht agus scríbhneoireacht istigh ach *eh*, ní mise anois, is X

X is mó a bhí istigh aige sin, cuireann muid duine eicint ar aghaidh agus beidh muid ag plé le Mata i mbliana agus mé féin is dócha a bheas ag gabháil isteach leis sin.

T: Agus an é sin le haghaidh an féinmheastóireacht scoile an ea?

P: Cuide dhó sin é sin *yeah ... yeah ...*

T: *Ok...*

P: Agus an, an rud a bhí X a dhéanamh anuraidh chomh maith céanna.

T: Agus cén chaoi ar éirigh X nó ar fhoghlaím X mórán uaidh? Nó ar tháinig tada as?

P: D'fhoghlaím X, d'fhoghlaím X roinnt, *now* tá muid, is, faoi láthair *actually* tá muid ag cur an ... tá muid a ghabháil ag tosú ar an stuf seo, tá muid ag déanamh pleananna faoi láthair gach ar fhoghlaím X agus gach ar ... an stuf uilig a thug X amach ...

T: *Ok ...*

P: a chur *eh ...* tosú ag obair ar an stuf sin, níor ní, ní dhearna muid mórán leis anuraidh ...

T: Is ea ...

P: I ndáiríre ...

T: *So* tá sibh á chur sin i bhfeidhm anois ...

P: Tá muid ag réiteach pleananna le haghaidh é a chur i bhfeidhm faoi láthair *yeah ...*

T: *Ok ...* agus *ehhm ...* abair dá mbeadh tú ag iarraidh eolas a fháil ar litearthacht, go háithrid abair is cás speisialta é cás Gaeltachta ó tharla go bhfuil cúpla rang sa ... in aon seomra amháin agus b'fhéidir go bhfuil cúpla teanga i gceist agus rudaí mar sin *eh ...* cén áit a gheobhfá eolas dá mbeifeá ag iarraidh, an bhfuil a fhios agat, ar mhúineadh na litearthachta?

P: Is ea ... dá mbeifeá ag iarraidh rudaí, do chuid stíl múinteoireachta féin a fheabhsú an ea?

T: Is ea ...

P: Bhuel, is é an chéad rud, labharann muid le múinteoirí eile sa gceantar, tá an-chaidreamh idir muid, *eh* chomh maith leis sin cuireann muid fios ar an dream sin a bhfuil X., tá sé cinnte orm cuimhniú anois ....

T: *PDST?*

P: *PDST ...*

T: Is ea ...

P: *PDST* ... *eh* mar a bhfaighidh tú an t-eolas go háitiúil, nó mar a bhfuil tú ag ceapadh go bhfuil sé sách maith, labhrann muid go hiondúil le X agus b'fhéidir cúpla seachtain, mí nó dhó síos an bóthar go mbeadh ceardlann eicint X ...

T: *Ok.*

P: in áit eicint nó go mbeadh a fhios go mbeadh ceardlann ag duine eicint ... b'fhéidir gur istigh san Ionad na Múinteoireachta a bheadh sé, go gheobhfá ríomhphost X agus go ndéarfadh X, chuir tú ceist orm faoi seo 6 seachtainí ó shin, tá sé ag tarlú istigh ...

T: Is ea.

P: an bhfuil a fhios agat, an cineál sin rud.

T: Agus ó thaobh an *PDST*, an é sin an t-aon chúnamh atá ann go bhfuil duine ar fáil an ea?

P: Bhuel sé an t-aon chúnamh é, *eh* ... a tharraingíonn muid orainn féin ar chaoi ar bith, b'fhéidir go bhfuil tuilleadh ann *but* ... go dtí seo bíonn se sásúil mar a déarfá, an rud a fhaigheann muid uaidh X ach go háithrid, ó tharla gur as seo... an taobh seo tíre X, tugann X aire mhaith dúinn feictear dom.

T: *Ok* ... is deas an rud duine eicint áitiúil freisin a bheith ag plé leis.

P: Is ea.

T: Agus an bhfuil an scoil ag plé le DEIS? Nó an bhfuil ...

P: Tá, *yeah*.

T: Agus cén sórt cúnamh a fhaigheann sibh?

P: *Eh* ... bhuel bíonn cúnamh airgid ann ...

T: *Ok.*

P: don chéad rud *really* agus taobh amuigh dó sin *eh* ... *just* tá an ... tá an plean DEIS ... is muid féin a chuireann é sin le chéile, tá athbhreithniú le déanamh againn air go go ... *eh* i mbliana chomh maith ... cheapfainn ag deireadh na bliana, timpeall sa tríú téarma atá sé le déanamh againn.

T: Agus an bhfuil sé sórt cosúil leis an bhféinmheastóireacht an ea nó?

P: Tá. Tá an féinmheastóireacht cosúil leis dháiríre *yeah* tá sé ... tá an, tá an, tá an teimpléad cheapfainn a bheas againn le haghaidh an féinmheastóireacht an-chosúil leis an ...

T: *Ok.*

P: Bhuel roinnt cosúil leis an rud DEIS *now* an rud atá ann faoi láthair, thosaigh muid ag déanamh pleanannaí DEIS, tá sé ... níl a fhios agam cé mhéad bliain anois ó thosaigh muid air *but* bhíodh muid ag cur síos rudaí an bhfuil a fhios agat, a bhí sé a bhunú ar na *STens* agus rudaí ar an gcaoi seo agus ar an mBéarla agus le gairid i nGaeilge mar a déarfá agus i Mata agus rudaí agus bheifeá ag cur síos, 'bhuel tá súil againn go mbeidh 90% de na gasúir os cionn *STen* a seacht faoi cheann dhá bhliain agus trí bliana ...' agus bhí na haidhmeanna a bhí againn, bhuel níl a fhios agam an raibh siad ró-ard ach chinn sé orainne iad a bhaint amach ar chaoi ar bith ...

T: Is ea.

P: *so*, cineál chur muid, tá muid ag cur struchtúr difriúil ar na haidhmeanna a bheas againn anois i mbliana ...

T: *Ok.*

P: sa bplean DEIS, nuair a bheas muid ag plé leis an tríú téarma, ní ...

T: *so* tá seanchleachtadh agaibh dháiríre air ...

P: Tá. Tá. Níor éirigh linne na haidhmeanna a bhí againn a bhaint amach aon uair leis fós!

T: Tá sibh ...

P: Cé go raibh, an bhfuil a fhios agat, go raibh an-, an bhfuil a fhios agat, bhí Rang iontach Sé anois anuraidh againn, mar a déarfá a raibh *STen*annaí 9 acub, ag seisear nó seachtar acub, ag Mata agus ag rudaí, b'fhéidir go mbainfeadh siad sin amach é *but* go ginearálta mar scoil iomlán, níor éirigh linn, níl an ... Tá muid ag ceapadh anois go raibh, go raibh, go raibh an rud socrúithe beagán ró-ard againn.

T: Is ea.

P: Gurb é sin a bhí muid a dhéanamh i ndáiríre ...

T: Ach foghlaim uilig é ar ndóigh ... agus *ehm*, abair na gasúir a thagann isteach sa scoil, an bhfuil meascán mór Béarla agus Gaeilge ag teacht isteach nó ...

P: Tá an meascán ag athrú, is mó Béarla atá ag teacht isteach ann le gairid agus tá muid cineál ... b'fhéidir go bhfuil muid beagáinín neamhghnáthach ar bhealach, tá go leor *eh* ... ní raibh an rang anois i mbliana ródhona ach le trí bliana anuas bhí go leor leor Béarla a bhí ag teacht isteach againn agus is dócha nach bhfuil sé ceart é seo a rá ar chaoi ar bith ach *eh* ... *eh*, bhí na máthaireacha ón taobh amuigh, níorbh as ceantar ... ba ... b'fhéidir gur Sasanaigh iad nó ba as áiteacha eile den tír iad, bhí tionchar mór millteach aige sin ar na gasúir agus ...

T: Agus an mbíonn sé le feiceáil sa gclós?

P: Oh bíonn. Bíonn, bíonn. Ní bhíonn dar trí lá sa gclós ... go bhfuil an chuid eile ag athrú ar an mBéarla ...

T: Is ea. Agus cén chaoi ... cén chaoi a ngabhann tú i ngleic le rud mar sin nó cén chaoi ...

P: Bhuel, tá tú seasta ag dul thart mar a déarfá agus níl sé sin ag oibriú agus is é an rud a bhfuil muide ag plé leis sa ... san féinmheastóireacht scoile, an rud nua seo a bhfuil muid ... a mbeidh muid ag plé leis i mbliana chomh maith ná *eh*, tá muid *actually* ghabháil ag díriú ar Gaeilge sa gclós agus cluichí ... tá sé tagtha go dtí an pointe sin orainne anseo faoi láthair. Bhí an scoil an-láidir ó thaobh Gaeilge dó go dtí le trí bliana ó shin ach leis an trí rang naíonán a tháinig isteach, abair anuraidh, an bhliain roimhe agus an bhliain roimhe sin arís. Sin é atá ag cruthú an fhadhb dúinn i ndáiríre. Tá cúntóir teanga againn freisin chomh maith céanna le cúpla ... *now* tá ... níl a fhios agam an bhfuil sé gabháil ag tos ... tá barúil againn go bhfuil sé ag dul ar aghaidh i mbliana ach níl aon socrú cinnte déanta fós faoi.

T: Agus céard a bhíonn ar bun ag an gcúntóir teanga?

P: Bhuel, anuraidh anois *eh* ... bhíodh X ag plé le ... an bhfuil a fhios agat an ... go leor den, an bhfuil a fhios agat, na ranganna is óige sa scoil, an *Séideán Sí*, bheadh an-trioblóid ag X an méid sin leabhartha a chlúdú mar a déarfá agus thabharfadh X cuid acu sin le déanamh dóibh. Agus dhéanfadh X *just* comhrá ginearálta leob chomh maith faoi comhrá baile, comhrá scoile, comhrá clóis, bhí X ag plé leis an gcineál sin stuf leo mar a déarfá. D'fheabhsaigh siad ceart go leor, d'fheabhsaigh siad roinnt ach fós féin ... D'fheabhsaigh roinnt acu sa gcaighdeán atá acu nuair atá tú ag éisteacht leo ...

T: Is ea.

P: Má cheapann siad go bhfuil siad ag faire ort, ach fós féin má cheapann said ... má tá tusa imithe timpeall an choirnéal sa gclós, má cheapann siad nach bhfuil tú in ann iad a chloisteáil, labhróidh siad an, an Bhéarla i gcónaí. Ní raibh aon tionchar, tionchar ag an gcú ... ag an

obair a rinne an cúntóir teanga ar sin. Ach an méid comhrá a dhéanann siad le chéile nuair a cheapann siad go bhfuil tú ag éisteacht, tháinig feabhas ar sin ceart go leor.

T: Is ea ... *ok* ... agus *eh* ... an bhfuil polasaí teanga mar sin sa scoil, leagtha síos agaibh nó ...

P: Tá. Bhuel is é an rud a dhéanann muid uilig, ó thaobh an teanga dó ná ... tosaíonn muid b'fhéidir ar an mBéarla beagán níos túisce ná roinnt scoileanna eile sa gceantar, tá, tá cuid acu nach dtosaíonn go dtí go mbíonn siad amach sa tríú téarma i rang *eh* ...

T: Naíonáin Mhóra ...

P: Rang an Naíonáin Mhóra ... agus b'fhéidir fiú amháin go bhfuil [gáire beag] ceann nó dhó a fhágann beagán níos deireanaí arís é *but eh* ... tosaíonn muide sa Naíonáin Mhóra leis an léamh Bhéarla agus an scríobh, sa gcéad téarma mar a déarfá. Agus *eh*, aríst an rud a tháinig isteach b'fhéidir faoin féinmheastóireacht scoile *eh* ... thug muid chun cinn é sin rúinnín beag seachas blianta eile mar is é an chaoi a bhfuil sé anois, tá torthaí ag dul abhaile acub uilig anois, cártaí tuairisce ag dul abhaile acub agus bheadh drochthuairisc ag dul abhaile fúf faoi chuile shórt i mBéarla murach go ... go bhfuil muid á dhéanamh sin le, le, le dhá bhliain anois.

T: *So*, is é an chaoi ar thóg sibh cinneadh an ea?

P: Is ea, tharraing muid siar rúinne beag é, *yeah*.

T: *Ok*.

P: Bhíodh sé, bhíodh sé amach sa tríú téarma anseo nó go dtí an dara téarma, Naíonáin Mhóra atá mé ... i gceist anois ...

T: Is ea.

P: Tá muid ag plé leis sa gcéad téarma anois.

T: Agus ansin leis an nGaeilge, cén chaoi a dtosaíonn sibh é sin.

P: Ah tosaíonn sé sin ó ...

T: Ón tús ...

P: ón gcéad lá *yeah* ...

T: Agus ansin an é an chaoi a ndéanann sibh *phonics* nó ...

P: *yeah* ...

T: I nGaeilge ar dtús an ea?

P: Déanann ... agus déanann X scileanna, an bhfuil a fhios agat, na gnáthscileanna réamhléitheoireachta leo...

T: Is ea ...

P: Agus liostaí focail agus rudaí ar an gcaoi sin.

T: Agus cén ... *so* dúirt tú *Séideán Sí* i nGaeilge ...

P: *Séideán Sí* atá muid a úsáid *yeah* sa rang.

T: Agus céard faoi sa mBéarla? Cén scéim?

P: *Eh* ... tá muid ag úsáid, tá muid théis ... anuraidh a d'athraigh muid é ...

T: Ní *Reading Zone* an é?

P: Is é.

T: An é?

P: Is é, *Reading Zone yeah* ... anuraidh a d'athraigh muid é, an-scéim, tá sé iontach. I bhfad níos fearr ná an ceann a bhí ann roimhe sin, *yeah*.

T: ó dháiríre?

P: Tá *eh* ... stuf níos suimiúla agus *eh* ... tá níos mó suim sna scéalta acu agus déanann siad níos mó cineál *ehm* ... leanann siad suas an scéal ina dhiaidh sin iad féin ...

T: *Ok*.

P: rud nach raibh ag tarlú le leabhair eile ...

T: Agus céard faoi abair, rud ar nós *Séideán Sí*, an bhfuil a fhios agat, is rud é do chuile chineál scoile, *so* an bhfeileann sé do scoil a bheadh trí rang ...

P: Feileann.

T: i gceist sa seomra amháin ...

P: *Eh* ... ara feileann, feileann, má tá ... tá muid in ann ... déanann muid na gnóthaí leis ... tá cleachtadh againn a bheith ag déileáil le go leor, le meascán ranganna i chuile bhealach eile *so*

...

T: Is ea.

P: oibríonn, oibríonn sé *alright* ... tá cuide de na leabhartha atá sách deacair mar a déarfá, abair anois leabhar atá ag Rang a Sé ansin, théis Rang a Sé ... bhí Rang a Sé maith anuraidh againn, an bhfuil a fhios agat an ceann faoi *Amsterdam* agus an ceann eile faoi, tá ainm áithrid eicínt ar an gceann eile ... *eh* fuair siad sách deacair í. Ar bhealach maith mar a déarfá ...

T: Is ea...

P: An bhfuil a fhios agat, bhí, bhí dúshlán ann dóibh. Beidh dúshlán an-láidir cheapfainn ar Rang a Sé atá i mbliana againn ach tá Rang anois a Ceathair againne faoi láthair agus nuair a bheas siad sin i Rang a Sé muna dtiocfaidh athrú mór orthub, beidh fíor, fíor jab acu léi. Tá caighdeán an-ard inti mar a déarfá.

T: *Ok ... yeah ...* agus céard faoi na téacsleabhair abair sna hábhair eile, ar nós abair stair nó tíreolas nó ...

P: Ní bhíonndar sin ró-iontach *really* ... chomh hiontach sin fós i nGaeilge, na cinn atá againn faoi láthair agus *eh* ... go leor don stuf ansin ar an idirlíon ó thaobh na ardranganna, ó thaobh an stair, tíreolaíocht ... tíreol ... tíreolaíocht agus *ehm* eolaíocht féin *ehm* ... cuireann muid go leor ... déanann mise go leor do stuf leo ar an idirlíon, ar an gclár idirgníomhach sin agus athraíonn ... aistríonn muid go Gaeilge é. Faigheann muid roinnt stuf ansin le haghaidh é sin i meascán leabhartha ... triáilfidh tú, abair má tá tú ag plé le, dá mbeifeá ag plé leis na Ceiltigh nó rud eicínt ní fhanann muid le sraith amháin leabhartha, piocann muid rud eicínt b'fhéidir as leabhartha a bhí amuigh b'fhéidir seacht nó ocht de bhlianta ó shin nó leabhartha a bhí ann anuraidh nó an ceann ... piocann muid rudaí as, as ... piocann muid é mar is fearr atá an t-aonad déanta iontub dháiríre.

T: *Ok* agus an é an chaoi ... an é an teanga atá deacair nó an é an chaoi ...

P: Is é. Bhíodh cuid acu sin, abair anois ceann de na ceanna b'fhéidir ba mheasa feictear dom ná ceann, feictear dom féin, Timpeall an Domhain a bhíodh ann. Bhí sé an-deacair ...

T: Is ea.

P: Aon scil a bhaint as ...

T: Is ea.

P: Dháiríre agus ...

T: An é an chaoi go bhfuil sé aistrithe?

P: abair bhíodh ...

T: díreach, an é sin an fhadhb ...

P: ... níl a fhios agam ceart céard atá déanta acub leis dháiríre, níl aon scil agam ann, sa gcineál sin oibre mar a déarfá *but*, mar a bhí mé ag rá ar ball, dá gcuirfeá rang amháin, á ndéanfá ceacht leo agus iad a chur ag obair air ina dhiaidh sin ar a stuaim féin agus tú ag plé le rang eicínt eile, ní bhfaighfeá suaimhneas ar bith leis, bhí sé an-an-deacair, an-deacair acu féin é a léamh ... níl mé ag rá ... bhí an rud a bhí ar an gcuraclam clúdaithe ann agus chuile shórt mar sin ach bhí sé fíor fíordheacair agus ní fhéadfá é a thabhairt mar obair bhaile anois, go leor den stuf sin, chaithfeá fanacht uaidh.

T: Agus abair, ó thaobh na litearthachta, bíonn sé deacair corruair, an bhfuil a fhios agat, tá litríocht ann agus tá litearthacht ann, agus *literacy* atá i gceist agamsa abair sa taighde atá mise a dhéanamh. Céard é, céard é an chiall ... do *literacy* sa scoil seo abair ... cén... ciall a bhainfeadh sibh as nó céard é an ... a chiallaíonn *literacy* don scoil seo?

P: Bhuel, má thuigim an rud atá tú ag rá, is éard atá ann go mbeidís in ann, go mbeadh caighdeán ard léitheoireachta acub, scríbhneoireacht ... ó thaobh a gcuid litriú agus an ... mar sin de *eh* ... níl ... sin rud eile a oibríonn, níl a fhios agam an dtagann sé faoi litríocht an an ... téarma seo atá agat ... ná ... déanann muid an-, an-... triáileann muid an-iarracht freisin go mbeidís in ann iad féin a chur in iúl go maith agus *eh* ... chomh maith leis an scríbhneoireacht, déanann mui ... leis an scríbhneoireacht, leis an bpeann mar a déarfá, tá ... déanann muid scríbhneoireacht ar na ríomhairí glúine chomh maith céanna agus é a phriondáil amach agus é a chur i láthair ar an gcaoi sin agus ag deireadh na bliana freisin nuair a dhéanann muid ceolchoirm deireadh na bliana agus mar sin de, bíonn orthub féin cur i láthair a dhéanamh ar rud eicínt a dhéanann siad chomh maith céanna ... an é sin an rud ceart?

T: Is ea ... sin é ... *yeah!* Agus *eh* bhí tú ag rá ...

[duine istigh]

leis an teicneolaíocht ... bíonn sibh á úsáid go minic an mbíonn nó an bhfuil tada ó thaobh na litearthachta i nGaeilge agus i mBéarla atá ar fáil daoibh ar líne?

P: Ní úsáideann muid é í, *no* ... b'fhéidir go bhfuil roinnt ach níl muid ... ní úsáideann muid é i ndáiríre. Corr rud b'fhéidir ó seomraranga.ie ...

T: Is ea.

P: tógann muid corr rud ó sin ...

T: *Ok.*

P: Ach ní hé an t-uafás úsáide a bhaineanns muid as ar an gcaoi sin.

T: *Ok* ... agus *ehm* ... an bhfuil a fhios agat, taobh amuigh de litearthacht sa scoil, an mbíonn, an mbíonn sibh bainteach le tada taobh amuigh den scoil ó thaobh abair scéim ar bith nó ... abair chuala mé caint ar, níl a fhios agam an Scríobh Leabhar an ea? Ceann de na scéimeanna sin ...

P: Is ea, ní raibh muid páirteach ansin, *no, no*.

T: *Ok*, agus *ehm* ... abair ó thaobh measúnú ansin ar an léitheoireacht agus ar an scríbhneoireacht ... nó ar an scríbhneoireacht is dócha ... céard a dhéanann sibh ansin? Cén, cén sórt measúnú a dhéanann sibh?

P: *Ehm* ... bhuel bhí stuf ... mar a tharla sé bhí, bhí mé cheapfainn X go dtí X, [bhí mé X] ... bhí an cineál grádú seo acu ar a gcuid scríbhneoireacht, *now* Béarla a bhí i gceist ansin mar a déarfá ...

T: Is ea.

P: go dtabharfá ... go ngrádáilfeá abair Rang a Cúig, go dtabharfá A nó B nó C nó seo agus gur ... chuirfeá ó thaobh b'fhéidir a gcuid carachtairí, struchtúru agus an lonnú a bheadh sa scéal, rudaí ar an gcaoi sin, bheifeá ag tabhairt marcanna beaga ar an gcaoi sin dóibh *so* déanaim féin é sin leob mar a déarfá agus triáilim, má tá siad, má fheicim go bhfuil siad síos beagán beag ... abair anois go mbeadh gasúr a bheadh an-láidir a bheadh síos ar abair, cén chaoi a lonnaíonn siad an scéal, cá bhfuil sé bunaithe ... mar ... labhróinn leob agus thriáilfinn a rá leo bhuel, bhí an méid don ... píosa seo do struchtúr an scéal go maith, cuid seo go maith, cuid seo ... bhí tú lag ar an gcuid eile seo ...

T: Agus an mbíonn tú in ann feabhas a fheiceáil orthu ansin?

P: Bhuel, bíonn mé féin ag ceapadh go mbíonn ...

T: Is ea.

P: Bím féin ag ceapadh go mbíonn ...

T: Is ea...

P: Agus *eh* ... rud eile atá muid a úsáid faoi láthair ná *ehm* ... is rud é a fuair muid ón *PDST* chomh maith, *now* tá sé ... is ar Bhéarla atá sé dírithe, is as ... as an Astráil é *eh* ... cén t-ainm atá ar chor ar bith air ... tá sí istigh ar an mbord agam ... tá muid ... tá muid á úsáid sin i nGaeilge chomh maith céanna ... na téamaí agus tá sé leagtha amach ann go bhfuil tú ag plé

le ... le scéal, le píosa nuachta, go bhfuil tú ag plé le *eh*... tá sé cinnt orm anois cuimhniú ar rud ... tá *ehm*, céard a thabharfas tú orthu ...

T: Sórt téamaí ...

P: Téamaí ar leith ann *yeah* agus cineálachaí scríbhneoireachta ...

T: Is ea.

P: *So* tá muid ag díriú orthu sin anois faoi láthair i nGaeilge chomh maith céanna.

T: *Ok*. Agus tháinig ... tá a fhios agat ... an mbíonn sibh ag plé leis na *Drumcondras* freisin ... tá mé cinnte ...

P: Bíonn, *yeah* ...

T: Agus tháinig ceann Gaeilge amach le gairid ...

P: tháinig *yeah* ...

T: Agus cén chaoi ar éirigh leo nó céard a cheap tú faoi?

P: Togha, bhí muid ... bhí an-, bhí an oiread cloiste againn faoi ... bhí muid scantraí faoi ... d'airigh muid go raibh sé chomh deacair agus go dtógfadh sé sé lá orthu é a chríochnú! [gáire] Níor thug muide faoi deara é sin caithfidh mé a rá ... *now* is é an rud atá ... an rud a thosaigh mé ag caint ar dtús faoi na cúpla ... an bhfuil a fhios agat an rang atá againn atá lag ó thaobh comhrá Gaeilge, tá siad sin sna ranganna óga againn faoi láthair ...

T: Is ea.

P: *So* bhí na meánranganna agus na hardranganna ní b'fhearr mar a déarfá *but* bhíodar in ann, níor thóg sé an t-achar sin orthu é a chríochnú agus fuaireadar na *STenannaí*, ar nós mar a bheifeá ag súil leis ...

T: *Yeah*.

P: an bhfuil a fhios agat, bhí ... na gasúir a bhí láidir fuair siad ceanna arda agus na ceanna a bhí ... eile fuair siad beagáinín níos ísle ná sin.

T: Agus céard a cheap sibh faoin scrúdú sibh féin nó ...

P: Cheap muide go raibh sé faireáilte go maith, nach raibh sé ródhona ar chor ar bith.

T: *Ok* agus céard a tharlaíonn ansin leis na torthaí, nuair a bhíonn siad réidh?

P: Bhuel, coinníonn muid na torthaí *eh* ... coinníonn muid iad i gcomhad amuigh anseo iad *eh* ... go mbíonn ... coinníonn muid seacht mbliana iad, sin é atá leagtha síos dóibh agus tá cuid acu, tá siad níos faide ná seacht mbliana. *Ehm* ... Téann an tuairisc scoile sin abhaile agus tugann muid dóibh an ... cibé cén *STen* a fhaigheann siad ... cuireann muid é sin ...

T: Is ea.

P: píosa beag scríbhneoireacht faoi cén chaoi ar éirigh leis an ngasúr agus tabharfaidh tú an *STen* ansin ar deireadh agus tá sé áisiúil ar bhealach mar tugann sé cineál ... an bhfuil a fhios agat, tagann sé i ndiaidh an rud atá tú ag rá, an bhfuil a fhios agat, agus an bhfuil a fhios agat ... fiú amháin nuair a bhreathnóidh tú, bhreathnóidh tú siar ar rudaí arís abair tuairisc blianta eile agus mar sin de agus feicfidh tú go bhfuil siad tite nó ardaithe ... an *STen* dhó. Agus b'fhéidir ar obair ranga nach é sin an chaoi ar shamlaigh tusa rudaí ar chor ar bith *so* ... cuireann sé ag smaoineamh tú féin sula gcuirfidh tú tada ar pháipéar ar aon chuma, tá sé áisiúil ar an gcaoi sin, tá.

T: *Yeah* ... agus an bhfuil leabharlann agaibh sa scoil?

P: Tá.

T: Agus cén sórt, cén sórt rudaí atá ann nó sórt ...

P: *Eh* ... bhuel tá chuile chineál, tá go leo ... tá go leor leabhartha Gaeilge faighte againn le cúpla bliain anuas ...

T: Is ea.

P: *Yeah* ... bhíodh muid, abair nuair a tháinig mise anseo ar dtús anois agus ... bhídís gann go leor mar a déarfá, céatadán beag go leor ann ach tá muid ag piocadh suas anois agus fiú amháin, abair tagann leabharlann na Gaillimhe ansin b'fhéidir uair chuile théarma nó faoi dhó sa mbliain ar aon chaoi agus feictear dom go mbíonn roinnt acu, de na meánranganna agus na hardranganna a thógann leabhartha Gaeilge as sin chomh maith céanna ...

T: Is ea.

P: *But* nuair a bhíonns muid sna siopaí muid féin freisin, piocann muid suas cuid acu.

T: Agus an é an chaoi go bhfuil leabhar ... seomra amháin agaibh dhó nó an bhfuil sé sna ...

P: Tá leabharlann sa seomra againn agus tá leabharlann eile thíos i seomra X againn chomh maith céanna ...

T: *Ok*.

P: Níl sé sin *stockáilte* chomh maith anois leis an gceann atá sa seomra ranga ...

T: *Ok.*

P: tá sé sin beagan níos fearr.

T: Agus ... an mbíonn suim ag na gasúir a bheith ag léamh?

P: Tá, roinnt acu a bhfuil. Tá gasúir ann a bhfuil suim ... ar nós daoine fásta, tá cuid acu, an-suim acu ann agus tá cuid eile, níl suim dhá laghad acu ann.

T: Agus an bhfuil a fhios agat, tá claonadh abair ag lucht ... ag chuile dhuine againn leabhartha Béarla a phiocadh ar dtús ...

P: *Yeah.*

T: An bhfuil sé sin le feiceáil sa scoil freisin?

P: *Ehm* ... níl mé ag rá go bhfuil, is é an leabhar nua – is nuaichte a phiocann siad [gáire beag] ar dtús ...

T: An ea?

P: Cibé ... má bhíonn tú ag siopadóireacht ar an deireadh seachtaine nó an mhí seo...

T: Is ea.

P: Sin iad na leabhartha a mbeidh tóir orthu, mar tá siad nuaí, an bhfuil a fhios agat, *so*... Is dóchas, an bhfuil a fhios agat, dá mbeadh, dá mbeadh stuf ann a bheadh istigh le fada go mb'fhéidir go beidh an leabhar béarla a thógfaí, a thógfaí ar dtús ...

T: Agus meas tú cén fáth?

P: Tá mé ag ceapadh go bhfuil sé níos éasca í a léamh agus í a thuiscint b'fhéidir.

T: *Ok.* Baineann sé leis an teanga ... níos mó ná leis an scéal?

P: Is dócha go mbaineann, *yeah* ... *yeah*. Mar tá cuid de na leabhartha atá curtha le chéile go deas agus atá ... tá ... a mbeadh pictiúir dheasa agus rudaí ar an gcaoi sin iontub ach ...

T: Is ea.

P: *you know* ... is í an leabhar sin anois a raibh mé ag caint ar ball uirthi, leabhar *Amsterdam* is ... an leabhar is mó a bhfaigheann muid *reaction* maith uaithi fós ...

T: Is ea.

P: i Rang a Sé ...

T: Agus cén fáth meas tú?

P: Cheapfainn an stuf a bhí ar bun inti, bhí *casino* ann agus bhí *gambláil* ann agus bhí ...

T: Is ea, agus cén sórt teanga ...

P: daoine á mbualadh ann agus carranna fuadaithe agus chuile shórt ar an gcaoi sin ...

T: Is ea, agus ar thuig said ... ar bhain an teanga leo féin? Cén sórt teanga ...

P: Bhain sé leis an stuf a fheiceann siad ar an teilifís sa mbaile ar chaoi ar bith ...

T: *Ok, so* sin é an ...

P: bhain *yeah* ...

T: bheadh suim acu ...

P: ní raibh aon fhadhb acu leis, an bhfuil a fhios agat, is dócha gur rud é a bhí cloiste acu i mBéarla ar an teilifís agus ...

T: Is ea.

P: M'anam, thuig siad go maith céard a bhí tarlaithe inti an bhfuil a fhios agat ...

T: Agus ...

P: Ach sí an leabhar scoile ... an bhfuil a fhios agat, an leabhar ranga ...

T: Is ea.

P: Is mó í a thaitníonn le gasúir á ndearna muide fós ...

T: *Ok*.

P: *Yeah*.

T: *so* bíonn leabhartha ann a mbíonn suim acu ann ...

P: Bíonn *yeah* ...

T: á mbeadh stuf ann ... agus *eh* ...

P: bhí ... Tá a fhios agamsa *even* sna meánranganna, tá ceann ann faoi *you know*, Fiacla Mhamó agus Caman Draíochta ... tá, tá na leabhartha *Séideán Sí*, níos fearr ná tada a bhí

cheana againn, is é an locht atá agamsa orthub ná – níl, níl ... níl tada beo orthu ag inseacht cén rang iad féin ná cén caighdeán iad féin ...

T: Is ea.

P: Abair ar nós na *Oxford Reading Tree*, go bhfuil ...

T: Is ea.

P: Tá *strip* daite ar *cover* an leabhair agus tá a fhios agat, b'fhéidir nach gá go ndéarfaí gur Rang a Cúig nó Rang a Sé ach tá tú in ann ... tá sé an-deacair súil a choinneáil orthu ...

T: Is ea.

P: Agus tá an oiread seo boscaí agus rudaí léi agus cuireann muid féin ...

T: Agus an mbeadh sé go maith ... an bhfuil leabhar le gabháil leo le ghabháil siar orthu nó an é an chaoi díreach leabhar ...

P: Níl tada níl tada ann feictear domsa ach *just an eh* ... an rud a fhaigheanns tú ar an idirlíon go, go ... chaithfeá, chaithfeá *checkáil* á mbeadh tú á gceannacht cén rang é féin agus ...

T: *oh yeah* ...

P: mar sin sin *but* ní ...

T: bheadh sé sin áis ...

P: Tá sé níos deacra iad a láimhseáil feictear dom ...

T: Is ea.

P: Níl ann ach rud beag mar a déarfá ach is rud é a thóganns am ag an am céanna ...

T: Is ea dháiríre.

P: *you know* ...

T: Agus tá a fhios agam an chaoi – tá *ehm* ... chloisfeá go minic lucht Gaeltachta b'fhéidir muide, nach bhfuil muid iontach ag scríobh agus ... i nGaeilge, go mbíonn deacrachtaí againn ó thaobh cruinnis, b'fhéidir go bhfuil ag cuid againn i mBéarla freisin ach ...

P: Is ea.

T: Go mór, mór le Gaeilge ...

P: Is ea.

T: An bhfuil sé sin le feiceáil ...

P: Is duine acu mé féin, caithfidh mé a admháil, le bheith fírinneach faoi

[duine tagtha isteach]

T: Chuile dhuine ...

P: *But eh* ... le, is dócha gurb é seo an triú bliain anois, tá mé ag tabhairt beagán níos mó am don ghramadach agus tá leabhar istigh againn *Buntús Gramadaí* a bhaineann muid go leor leor úsáid aisti, is leabhar cineál glas atá inti, beidh mé in ann é a thaispeáint duit ar ball, *eh* tá sí go maith, tá roinnt mhaith samplaí inti agus tá sé leagtha amach ar bhealach deas dóibh agus tá sé briste suas ar bhealach deas dóibh agus *ehm* ...

T: Agus an bhfeiceann tú ... an bhfuil an fhadhb sin ann ...

P: Ó tá tá tá ...

T: An bhfuil sé sa dá theanga nó ...

P: bhuel, go dtí gur thosaigh muid an leabhar seo, bhí sé níos measa anseo ...

T: Is ea.

P: bhuel tá mé ag ceapadh go mb'fhéidir go raibh go leor den locht orm féin i ndáiríre nach raibh mé ag déanamh mo dhóthain dhó leob, déanfaidh mé an fhirinne leat ach faigheann siad níos deacra an gramadach Gaeilge ná an gramadach Béarla.

T: Agus an ndéanann sibh Béarla foirmeálta ... Béarla ... gramadach ...

P: Déanann muid an gramadach i mBéarla chomh maith céanna *yeah* ...

T: *Yeah*, so faigheann siad níos éasca é sin?

P: Faigheann.

T: Nach aisteach! Tá sé sin suimiúil anois.

P: *Mmm*.

T: Tá a fhios agam fiú amháin mé féin ...

P: B'fhéidir mar a deir mé gur cibé cén stíl múinteoireachta ... b'fhéidir go bhfuil ... agus tá a fhios agam go mb'fhéidir ar dtús, nuair a thosaigh mise ... go raibh beagán ... níl mé ag rá abair an ... b'fhéidir go mbeadh stuf á dhéanamh suas go dtí Rang a Sé, ní raibh aon fhadhb mór agam leis ach ní bheinn ... an bhfuil a fhios agat ... tá ... ní bheinn iontach ag gramadach

Gaeilge mé féin, ó thaobh scríbhneoireachta dó *so* b'fhéidir go raibh easpa muinín agam agus gur phioc siad suas ar sin, níl tú in ann a rá céard a tharlaíonn scaití, an bhfuil a fhios agat.

T: *So*, b'fhéidir ceann de na rudaí a d'fhéadfadh daoine a dhéanamh ná díriú ar leabhartha gramadaí, rud eicint foirmeálta ...

P: Is ea, bhuel tá an leabhar seo ag oibriú dúinne ...

T: Is ea, agus meas tú an mbeadh tada eile le haghaidh iad a ...

P: *Ehm*, d'fhéadfadh sé go bhfuil ach sin an méid atá muide a dhéanamh faoi láthair, *yeah*.

T: Mar sin rud atá sách coitianta ...

P: *you know, yeah*.

T: Agus is rud coitianta ... sin é an fáth ar bhealach a bhfuil mé ag déanamh mo thaighde ar rudaí mar sin ...

P: *Yeah, yeah*.

T: An bhfuil a fhios agat agus *ehm* ... an bhfuil aon bhaint ag tuismitheoirí le litearthacht sa scoil?

P: Níl.

T: *Ok* agus céard faoin bpobal taobh amuigh, an bhfuil aon bhaint acu sin le litearthacht ...

P: Níl.

T: sa scoil? *Ok, ehm* tá mé ag ceapadh gurb é sin uilig atá agam.

Agallamh 12 (T: Taighdeoir P: Príomhoide)

T: Anois, an chéad rud ná cé mhéad dalta atá sa scoil agaibh ... faoi láthair?

P: X ar an rolla faoi láthair.

T: *Ok* agus X mhúinteoirí an ea ...

P: Is ea.

T: atá i gceist agus cé chaoi a bhfuil sé briste suas?

P: [freagra fágtha ar lár]

T: *Ok*, agus *ehm* fireann ... an gcuireann tú féin agus X eile, an fireann nó baineann atá an duine eile? Fear nó bean atá sa ...

P: Ó *sorry*, *eh* ... X ...

T: X atá ann ...

P: X atá in éindí liom ...

T: *So* XX ...

P: Is ea, is ea, is ea ...

T: agus ar ... ar tóg ... an bheirt agaibh ... as an áit? An as an áit an bheirt agaibh?

P: Bhuel, ní as an áit ... bhuel ní as X ceachtar den bheirt againn. Is as X den chailín a bhíonn ann go hiondúil ach tá sí sin bailithe ar bhliain ...

T: *Ok*.

P: saoire ach *ehm*, as X dise agus an cailín eile atá istigh ina háit, as X agus is as X dhomsa ... ní [?] ...

T: *Ok* agus ó thaobh *ehm*, cáilíochtaí breise ná tada mar sin, taobh amuigh den BOid, an bhfuil rud ar bith déanta agaibh ó thaobh b'fhéidir traenáil nó cúrsaí nó...

P: Tá go leor déanta agamsa *ehm*, tá *TEFL* agus *ECDL* agus na rudaí sin uilig déanta agam agus tá máistreacht déanta agam i *ehm* ... Modheolaíochtaí Teagasc Teangacha ...

T: Ó *Ok* ...

P: díriú isteach ar an nGaeilge, *ehm* ó thaobh XX, ní bheadh an oiread sin breise déanta X mar níl sí chomh fada sin cáilithe ach an oiread ... *ehm* ...

T: *Ok*, agus ó thaobh an mháistreacht a rinne tú, ó thaobh na litearthachta anois, ar thug sé sin cúnamh dhuit sa scoil, ó thaobh cúrsaí litearthachta?

P: Bhuel thug, thug sé ... Níl mé ag rá gur athraigh mé an oiread sin a bhí mé a dhéanamh ach thug sé fráma thagartha dom agus thug sé níos mó cinnteacht dom féin go raibh an rud a bhí mé ag déanamh ceart. Agus go raibh na bealaí a bhí agam gur ... ceart, agus ... agus thuig mé níos mionna agus níos fearr b'fhéidir, cén fáth a raibh mé ag déanamh na rudaí a bhí mé a dhéanamh.

T: *So* thug se léargas níos fearr duit ...

P: Thug.

T: ar an méid a bhí tú féin a dhéanamh. Agus *ehm* sa scoil féin, abair ó thaobh litearthacht, tá a fhios agam go bhfuil litríocht ann agus litearthacht ach seo *literacy* atá i gceist agam ...

P: Is ea.

T: *Ehm*, céard air a mbeadh sibhse ag díriú sa scoil ó thaobh na litearthachta de nó cén dearcadh a bheadh agaibh sa scoil don litearthacht?

P: An dearcadh a bheadh againn don scoil ná ... go mbeadh litearthacht na Gaeilge, tug ... tugtar tús áite di sin i gcónaí sa scoil agus *ehm* is ... ansin a bhíonn ... litearthacht na Gaeilge a bhíonn agam i Naíonáin Bheaga agus i Naíonáin Mhóra, agus ní thugann muid litearthacht an Bhéarla isteach go dtí Rang a hAon, *now* ag dul leis an gcuraclam d'fhéadfá fanacht go Rang a Dó ach airfím go mb'fhéidir go mbeadh sé deireanach, mar teastaíonn an Béarla uaidh na gasúir chomh maith agus tá tú ag iarraidh chuile dheis a bheith ann dhóibh *so* níl a fhios agam an bhfanfainn bliain eile ach cinnte ní chuirfinn tús leis níos túisce *ehm* ...

T: Agus ó thaobh *phonics* agus rudaí mar sin, cén uair a thagann sé sin isteach?

P: Béarla?

T: I gceachtar teanga ...

P: Bhuel i nGaeilge, tagann sé isteach sa gcéad bhliain!

T: Is ea.

P: Naíonáin Bheaga ...

T: Is ea.

P: an bhfuil a fhios agat, réamhléitheoireacht uilig, tá scéim Muintearas agam agus tá sé sin iontach ...

T: Muintearas ...

P: tugann sé cúnamh agus leanann muid ar aghaidh i gcaith ... *ehm* ... le linn na scoile agus *ehm*, ansin ó thaobh na liteartha ... nuair a théann siad ar aghaidh ansin, bíonn sé cineál *stagnant* ar feadh píoisín mar tá sé ... ach tá na háiseanna feabhsaithe go mór ... ach abair anois, na rudaí a bheadh ann do Rang a Trí, bheadh siad sin togha do Rang a hAon againne ...

T: Is ea.

P: fiú amháin Rang a Ceathair ... na rudaí a bheadh ann anois do Rang a Cúig, Rang a Sé, thabharfá do Rang a Dó sa scoil Ghaeltachta iad.

T: *Yeah*, tuigim do chás, *yeah*.

P: *ehm* ... agus ansin ní, níl ... níl an ... níl rudaí chomh tarraingtí, níl na háiseanna chomh tarraingtí, níl siad ar fáil i nGaeilge ...

T: Is ea.

P: ach ag an am céanna, tá said ... tá siad feabhsaithe go mór ...

T: Is ea agus abair ...

P: agus bíonn tú ...

T: úsáideann sibh scéim Mhuintearas le haghaidh na *phonics* ...

P: na foghraíochta is ea ...

T: i nGaeilge agus céard faoi i mBéarla? cén cineál ceann ...

P: i mBéarla, ní úsáideann muid aon scéim faoi leith, cineál tarraingíonn muid ó go leor rudaí mar tá siad ag Rang a hAon ... tá siad in ann go leor de na scileanna a thrasnú ...

T: Is ea.

P: Níl ort an bhéim céanna a chur ar na *phonics* agus feicfidh tú nuair a thosóidh tú ar na *phonics* Béarla, imíonn go leor de na *phonics* Ghaeilge ...

T: Is ea, tarlaíonn sé sin ...

P: an bhfuil a fhios agat, tarlaíonn sé an-an-sciobtha ...

T: *Yeah.*

P: cé nach bhfuil tú ag cur aon bhéim faoi leith ar na *phonics* Béarla ... tarlaíonn sé ...

T: tarlaíonn sé ... agus ó thaobh scéim léitheoireachta de, *ehm*, nuair a thagann sibh go dtí ...

P: *Séideán Sí* ... atá in úsáid sna naíonáin againn agus *ehm*, cuireann muid leis ansin, tá *Céim ar Chéim*, tá ... aon chinn de na scéimeanna do naíonáin ... caithfidh muid leabhar abhaile, chuile oíche beo leo ... *ehm*, rud céanna sna Naíonáin Mhóra, Rang a hAon ansin bíonn dóthain i ndáiríre sa *Séideán Sí*, le haghaidh Rang a hAon a choinneáil ag imeacht, agus tá na leabhairíní beaga, *Fiacla Mhamó* agus iad sin ansin ann chomh maith, tá *Séideán Sí* an-mhaith. Anois níl *Séideán Sí* úsáidte agamsa do na hardranganna go fóillín, beidh mé ag dul isteach ann i mbliana, ach is cosúil go bhfuil sé go maith, go bhfuil dóthain ann freisin. *Ehm* so sé scéim ... Sé, *Shéideán Sí* ach tarraingíonn muid isteach leabhartha agus fíorleabhartha agus tá leabharlann sách maith again ...

T: Is ea, agus ó thaobh na ... an leabharlann atá agaibh, an é an chaoi a bhfuil sé sa seomra amháin nó an bhfuil sé sa dá rang?

P: sa dá rang ...

T: sa dá rang ...

P: *yeah* ...

T: agus an bhfuil sé éasca, cuir leis, abair ... bheadh tú ag súil i mBéarla go mbeadh neart rudaí difriúla ar fáil, ó thaobh seánraí agus rudaí mar sin, an bhfuil an rud céanna i gceist sa nGaeilge nó an féidir rudaí a fháil a d'fheilfeadh ...

P: Tá, tá na rudaí ar fáil, ní bheadh an ... rogha céanna ann ach tá siad ar fáil, ach *ehm* ... bíonn costas ar na leabhartha Gaeilge ... an bhfuil a fhios agat, ní fhaighidh tú na leabhartha Gaeilge ar mhargadh rómhinic, an bhfuil a fhios agat, beidh sladmhargadh ar na leabhartha agus gheobhaidh tú ceann ar 3.99, ní bhfaighidh tú é sin sa nGaeilge ...

T: Is ea.

P: Ach amháin go fíor, fíorannamh ... *ehm* ... b'fhéidir ag margai na Nollag agus rudaí go bhfaighfeá leabhartha níos saoire ach ...

T: Is ea.

P: bíonn, bíonn sé níos deacra iad a fháil, níl na seánraí, níl an rogha céanna sna seánraí ...

T: Is ea.

P: sna seánraí éagsúla ach tá rudaí feabhsaithe go mór.

T: Agus abair ó thaobh gasúir a bheadh i do scoil-sa anois, sa nGaeilge, an mbeadh seánraí ann nó ábhar ann a mbeadh suim acu a léamh? An bhfuil a fhios agat, ó thaobh abair, b'fhéidir go mbeadh suimeanna difriúla, ar ndóigh bíonn suimeanna difriúla ag chuile ghasúr, ach abair cuid acu gur ... go dtaitníonn rudaí ar nós *Harry Potter* leo nó an bhfuil a fhios agat, *Jaqueline Wilson* nó na cinn seo uilig i mBéarla ...

P: Is ea.

T: an bhfuil an rud céanna le fáil dóibh i nGaeilge nó ...?

P: Bhuel, ní bheadh sraithleabhartha, an bhfuil a fhios agat, tosaíonn siad uilig *ehm* ... cén t-ainm atá ar mo dhuine, *Michael, Michael Mor, Mor ... Morpurgo* nó b'fhéidir *Michael* áá ... níl a fhios agam ach seisean anois an t-údar atá acu faoi láthair ...

T: Is ea.

P: *eh*, ní bheadh aon duine mar sin sa nGaeilge ... agus céard eile, *ehm, The Boy in the Stripped Pyjamas...*

T: Is ea.

P: rudaí mar sin ... ní bheadh aon rud mar sin, ní sheasfadh aon chinn de na leabhartha amach mar sin dóibh ...

T: Is ea.

P: sa nGaeilge agus a bheadh ann sa mBéarla ...

T: mar sin, dá mbeadh ... abair anois dá mbeadh deis acu léamh iad féin *ehm* ... go mbeadh deis acu díreach leabhar a phiocadh iad féin, ar túisce a phiocfadh siad ceann Béarla ná ceann Gaeilge?

P: Cinnte théis leibhéal Rang a ... Dó, is túisce.

T: *Ok*.

P: *eh* roimhe sin, ní, ní dóigh liom go ndéanfadh siad an cinneadh chomh *yeah* ... ach cinnte théis Rang a Dó ...

T: Is ea, agus meas tú an mbaineann sé sin go príomha leis an, leis an ábhar?

P: *Eh* ... na hábhair agus an rogha leabhar atá le fáil ... an rogha atá ...

[duine eile sa seomra]

T: Céard faoi an teanga atá sa leabhar, an gcuirfeadh sé sin as dóibh?

P: Níl a fhios agam, níl a fhios agam, a ngabhfaidh siad chomh fada leis sin ...

T: Díreach mar gheall go bhfuil sé tarraingteach b'fhéidir agus ...

P: Is ea, agus tá daoine eile á léamh agus tá a chuid cairde féin á léamh agus tá sé cloiste agus ... tá níos mó i gceist ná díreach ...

T: an ...

P: breathnú ar an leabhar ...

T: Is ea, is ea.

P: *ehm*, tá cloiste acu faoi roimh ré, *so* caithfidh mé ... tá mé féin ag iarraidh é seo a fheiceáil agus céard atá ann ...

T: *Yeah*, faireáilte go maith agus bhí tú ag rá ... *so* i Rang a hAon mar sin a thosaíonn sibh ar an mBéarla go foirmiúil ach roimhe sin bíonn beagáinín ... bíonn *phonics* Gaeilge agus léitheoireacht Ghaeilge roimhe sin. Agus *ehm*, cén sórt am atá leagtha amach don dá theanga? i rith an lae?

P: An rud a bhíonns sa gcuraclam ...

T: *Ok* agus an ...

P: cúig uair a chloig sa tseachtain agus an 3.5 uair sa tseachtain nó cibé rud atá ann ...

T: *so* cloíann sibh leis an ...

P: Is ea.

T: rud atá ann ...

P: cloíann ...

T: agus *eh* ... *eh* ... dá mbeadh sibh ag cur abair, rang Gaeilge nó rang Béarla le chéile cén cur chuige sórt a bheadh agaibh nó cén modheolaíocht?

P: Bhuel ó thaobh na Gaeilge tá sé ... tá sé go breá, tá éisteacht, labhairt, léamh agus scríobh. Triáilfidh tú an cheithre cinn a cheangal isteach más féidir ar chor ar bith. *Ehm*, tá na *CDs*, tá *CDs Shéideán Sí* ann, tá áiseannaí cairtlainne *iTunes* ...

T: Is ea.

P: Tionscnamh a chur X le chéile, *eh* ... sin le haghaidh sealbhú teanga agus tá an Ghaeilge níos casta agus tá scéalta deasa ... *so* é sin agus b'fhéidir go mbeadh léitheoireacht nó scríbhneoireacht bunaithe ar sin ... nó comhrá idir na gasúir ...

T: Is ea.

P: *ehm* ... tá mé thar a bheith airdeallach faoin gcomhrá, an bhfuil a fhios agat, nach gcuirfidh tú ag caint iad díreach ar mhaithe le bheith ag caint, go bhfuil, go bhfuil feidhm eicínt, go bhfuil rud eicínt le aimsiú acu trín gcomhrá ... go bhfuil rud eicínt le teacht le chéile. Sin feictear dom leis na leabhartha Gaeilge agus Béarla ag leibhéal naíonáin, níl an dúshlán breise ó thaobh na smaointeoireachta sna leabhartha Gaeilge, níl ann ach na focla agus na habairtí uilig agus i mBéarla tá rud breise iontu agus feiceann gasúir é sin sách sciobtha agus cheapfainn gurb é sin roinnt den údar go n-éiríonn siad cineál leamh ag léamh na leabhartha Gaeilge ...

T: *Ok*, an *higher order thinking* seo atá i gceist...

P: go díreach ...

T: *yeah* ...

P: agus fiú gasúir, ní thuigeann siad go bhfuil siad á dhéanamh ach feiceann ... tuigeann siad go bhfuil ...

T: Is ea.

P: rud eicínt breise sna leabhartha Béarla ...

T: Is ea, agus dúshlán is dóigh ... nach bhfuil [acu?]

P: Is ea ...

T: Agus *ehm*, ó thaobh cúrsaí idirlín agus teicneolaíochta, an bhfuil mórán rudaí ann ó thaobh litearthacht, le cúnamh a thabhairt daoibh?

P: Tá roinnt ... ní, níl an rogha, níl an le ... fiú, gar dá chéile ... *ehm*, tá bealaí le rudaí a chumadh thú féin, ach is mar gheall ar cúrsaí a rinne mé féin ...

T: Is ea.

P: go bhfuil a fhios agam fúthu ... *ehm* agus aríst, an bhfuil a fhios agat tá mé ... bhí mé leis na naíonáin ar feadh blianta, tá mé ag dul isteach sna hardranganna i mbliana so tá go leor bailithe le chéile agam a rinne mé féin ... *eh*, bheadh sé áisiúil dá mbeadh áit eicínt a mbeadh daoine in ann rudaí a chur le chéile, tá a fhios agam go raibh tionscnamh faoi cheana, Tobar ...

[FÓN - briseadh]

T: *Ehm*, céard a bhí mé ag rá ansin, ó is ea, *ehm* cúrsaí idirlíne, bheadh sé go deas dá mbeadh rud eicínt ann a mbeadh sibh in ann a roinnt b'fhéidir, mar mhúinteoirí ...

P: Is ea, dá gcuirfeadh daoine rudaí le chéile agus dá mbeadh ... nó an bhfuil a fhios agat, rudaí a chrochadh ar scoilnet nó ceann ...

T: Is ea.

P: Tá roinnt rudaí ar fáil, ach *ehm*, níl an rogha céanna ...

T: Agus meas tú an mbeadh an, an ... sórt sreangán [gréasan a bhí i gceist déarfainn!] sin, an mbeadh sé go maith díreach, mar rud Gaeltachta ... chomh maith le rud ...

P: Ara ní gá ...

T: *no* ...

P: cheapfainn gur fearr é a bheith ... náisiúnta ...

T: níos oscailte ...

P: Is ea.

T: Agus *ehm* ... tú féin agus XX, ar mhúin sibh i scoileanna eile roimhe seo?

P: Bhí mise i nGaelscoil XX, i XX ...

T: Is ea.

P: Chaith mé X bliana ansin, chaith mé bliain ansin ag obair sa X mar mhúinteoir *ehm* ... i gcoláiste oiliúna ...

T: Is ea...

P: do bhunmhúinteoirí ...

T: [?]

P: *so* ta taithí agamsa, maidir le X a bhíonnns ann go hiondúil nach bhfuil ann i mbliana, rinne X ionadaíochta, an bhfuil a fhios agat, ní raibh na postannaí chomh ...

T: Is ea, is ea.

P: fairsing, *so* rinne X comhordaitheoir, agus rinne X roinnt mhaith.

T: Is ea agus ó thaobh, abair anois dhuitse a bheith i nGaelscoil agus a bheith sa nGaeltacht anois, ó thaobh cúrsaí litearthachta den chuid is mó, an bhfuil an oiread sin ... an bhfuil difríochtaí le feiceáil ann? Idir an dá chineál scoile?

P: bhuel bhí an scoil, scoil s'againne go maith, agus thug mé na cleachtais a bhí ansin, liom ...

T: Is ea,

P: na dea-chleachtais ... *ehm, you see* bheadh an caighdeán i bhfad, i bhfad níos airde anseo ... bheadh tú ag súil go mbeadh siad in ann níos mó a dhéanamh ...

T: Is ea.

P: agus bíonn ach mar a deir mé, ansin feictear dom, gan na leabhartha agus gan an dúshlán breise sna leabhartha, tosaíonn siad ag cailleadh suim sa léitheoireacht Gaeilge ...

T: Agus bheifeá ag súil leis sin ...

P: bheifeá ag súil leis ...

T: *Yeah* ...

P: Tá sé ... bheadh sé nádúrthach *yeah* ...

T: agus *ehm* ... abair ó thaobh *ehm*... agus ansin ó thaobh cúrsaí measúnachta agus mar sin agus ag déanamh measúnú ar an litearthacht, céard a dhéanann sibh?

P: Tá rudaí, tá próifílí Cristín Déiseach agus Pádraig [sic. Gearóid] Ó Siadhail againn agus baineann muid úsáid astu sin, níl siad uafásach críochnúil ach ... tá na rudaí *Drumcondra* ... agus feictear domsa go bhfuil siad sin sách cruinn ... ó thaobh *ehm, like* déanann siad *check* ar, ar na héisteachta agus ar ... ar an éisteacht agus ar na léitheoireachta ó thaobh tuisceana agus ó thaobh ... tuisceana agus focail ...

T: *Yeah*.

P: agus feictear dom go bhfuil sé sin réasúnta ... cuimhním ... mar bhí buachaillín beag agamsa a tháinig ón X, bhí bliain déanta i scoil s'againne aige agus ní bhfuair sé ach dhá mharc san éisteacht ach ansin fuair sé sé agus seacht nó cúig agus sé sa litrí ... litríocht ... sa léitheoireacht ...

T: Is ea.

P: Focla agus tuisceana ...

T: Is ea, is ea, is ea.

P: mar bhí scileanna léitheoireachta tugtha leis aige ón áit eile ach ní raibh éisteacht na Gaeilge tagtha leis ...

T: Is ea.

P: ag an bpointe sin ...

T: Is ea.

P: D'ardaigh sé go mór an bhliain ina dhiaidh ach cheap mé go raibh sé an-mhaith ...

T: Bhí tú in ann é a fheiceáil ...

P: Is ea, agus bhí sé sách cruinn mar rud ...

T: Is ea.

P: An bhfuil a fhios agat.

T: Is ea, is ea.

P: *Ehm*, so sin a dhéanann muid ó thaobh na Gaeilge agus déanann muid an Droimconrach chuile bhliain ...

T: Agus *ehm* ansin, abair, nuair atá tú ag caint ar na hardranganna ansin, ó thaobh *ehm* ... cúrsaí cruinnis, ó thaobh scríobh na Gaeilge, an ... an bhfuil a fhios agat an chaoi go minic deirtear le lucht Gaeltachta go mb'fhéidir nach mbeadh siad chomh maith sin ó thaobh cruinnis ...

P: *No* ... dhírigh muid isteach ar an ngramadach ...

T: Agus ...

P: Tháinig mise ó scoil X ...

T: Is ea.

P: Agus tá mo chuid scríbhneoireachta Gaeilge sách cruinn ...

T: Is ea.

P: mar gurb é sin an chaoi ar múineadh ... níor múineadh labhairt na Gaeilge dúinn ...

T: Is ea.

P: ach múineadh na scríbhneoireachta so bíonn muid cúramach go bhfuil ...

T: Is ea.

P: na gasúir in ann an méid ... mar tá Gaeilge bhreá acu ...

T: Tá, *yeah*.

P: sa scoil, agus go bhfuil siad in ann é sin a chur in iúl ar pháipéar chomh maith.

T: Agus cén chaoi a dtéann sibh i ngleic leis, céard a dhéanann sibh *so* ... *gr* ... gramadach foirmeálta an ea?

P: Bheadh gramadach foirmeálta á dhéanamh ...

T: Is ea.

P: ó *yeah* ... ó Rang a Trí, ní dhéanaim ... déanann muid tagairtí dó sna bunranganna, abair ‘ar an mbord’ agus luafaidh tú gurb in urú agus go ndéarfadh muide sa mbosca agus má dheireann tú é, scríobh freisin é ...

T: Is ea.

P: *Ehm*, so bíonn sé luaite go neamhfhoirmeálta ón tús ...

T: Is ea.

P: ach ansin go ndéanfá ... go ndíreofá isteach go foirmeálta air ansin ó ... ara tosaíonn muid níos faide ... níos túisce ná Rang a Trí, is dóigh go dtosaíonn muid ag Rang a hAon i ndáiríre, níos foirmeálta faoi ...

T: Agus an bhfuil a fhios agat corruair go mb’fhéidir go mbeadh na rialacha sin ar eolas acu ach go mb’fhéidir ansin, nuair a bheadh siad féin ag scríobh, an bhfuil a fhios agat, *ehm* ... agus gan iad ag tabhairt aird air, nach ndéanann siad ceangal idir an péire ...

P: Bhuel, is éard atá déanta amach agamsa *now*, ná bileoigín ... déan seic ...

T: Is ea.

P: sula dtiocfaidh tú agam déan seic [gáire beag]

T: *Ok.*

P: *eh* urú, ceannlitir ag tús na habairte, lánstad ag an deireadh, *ehm* ... urú, séimhiú ... tá na rudaí sin uilig ann agus go hiondúil déanann siad seic air nó scaití cuirfeá ... ag déanamh seic ar obair a chéile iad ... rudaí mar sin agus go bhfeicfeá duine amháin agus tugann sé sin spreagadh dóibh ...

P: in áit iad a cheartú ...

T: Is ea.

P: ó d'fhág tú ar lár ansin é ... níl ann ach botún, an bhfuil a fhios agat, déanann muid uilig é ...

T: Is ea.

P: ach *just* cuimhnigh air an chéad uair eile, más féidir ...

T: *So* sin é an chaoi, sin an chaoi a dtéann sibh i ngleic leis ...

P: Is ea, in áit a rá ... ó, [?]

T: Is ea, is ea.

P: ní fiú é sin a dhéanamh leo ...

T: *No* ...

P: Níl an, an bhfuil a fhios agat, níl iontu ach gasúir ... ach ag an am céanna, tá tú ag iarraidh go mbeidh ...

T: *Yeah.*

P: an scríobh ceart ...

T: Agus abair ó tháinig tú isteach agus á dhéanamh sin go dtí anois, an bhfeiceann tú feabhas ag teacht ar an scéal ...

P: Ah bhí an scoil láidir ...

T: Is ea.

P: sular tháinig mise [gáire]

T: ach ó thaobh na scríbhneoireachta de anois ...

P: bhí an scoil láidir ...

T: an raibh ...

P: bhí ... bhí, más tada é, is ag gabháil siar atá muid mar níl an chaighdeán céanna sa nGaeilge ag na gasúir ach an oiread, *eh* ... cinnte ó thaobh na léitheoireachta, cheapfainn fiú ... tá mé ann le X mbliana, gur fearr an Rang a Dó a bhí agam, ó thaobh na Gaeilge agus ó thaobh na léitheoireachta agus ó thaobh chuile shórt X mbliana ó shin ná an Rang a Dó a bheadh [?] ...

T: Agus an bhfuil sé sin le feiceáil anois, abair an dream a thiocfas isteach anois sna Naíonáin Bheaga, an bhfuil meascán teangacha i gceist?

P: Ní fiú go bhfuil meascán teangacha, *just* níl an Ghaeilge atá acu chomh saibhir agus a bhíodh ag na gasúir, fiú X mbliana ó shin, gan trácht ar a ghabháil siar níos faide.

T: Agus ar ... Gaeilge den chuid is mó a thagann isteach nó an bhfuil Béarla agus Gaeilge i gceist?

P: Braitheann sé, déarfainn gur 50/50 faoi láthair sa scoil ach bheadh bliain amháin agus b'fhéidir go dtiocfadh 70% le Gaeilge, bliain eile agus b'fhéidir nach mbeadh Gaeilge ach ag duine nó beirt as, as cúigear ...

T: Is ea.

P: *eh*, ach ó thaobh na scoile, thart ar 50%, 50/50, thart ar leath agus leath ...

T: Is ea. Ach tá tú ag feiceáil athrú, tú féin ó thosaigh tú amach?

P: Tá agus níl, mar a deir mé bhí bliain amháin ann thart ar X mbliana ó shin agus tháinig go leor gasúir isteach le Béarla ...

T: Is ea.

P: ach ansin ... d'iontaigh sé ...

T: bhí sé ag athrú ...

P: d'iontaigh sé arís ... is ea ... *so* tá agus níl, tá rotha ann ach tá sí cineál ...

T: Anonn agus anall ... *yeah*

P: Ag teacht agus ag imeacht ... is ea ...

T: Anonn agus anall ... agus ó thaobh abair tuismitheoirí a bheith páirteach sa, sa litearthacht sa scoil, an mbíonn siad páirteach?

P: Bhuel sé obair baile Naíonáin Bheaga, ní fhaigheann siad tada ach léitheoireacht agus ag léamh sa mbaile le *mam* agus *dad* ...

T: *Ok.*

P: *so just* léann siad na leabhairíní agus pléann siad iad agus cuirim abhaile [bileoigín?]

[FÓN – briseadh]

T: Ó is ea, céard a bhí mé ag rá ... ó is ea, tuismitheoirí ... *so* bíonn siad ag léamh leo sa mbaile ...

P: bíonn siad ag léamh leo sa mbaile agus ansin nuair a éiríonn siad níos sine, ní hé go ndéanann muid aon cheo, ní dhéanann muid *paired-reading*, cé gur thosaigh muid cúpla bliain ó shin ach níos, níor lean muid leis mar bhí go leor múinteoirí acmhainne agus tacaíochta agus ó thaobh ama ... dá mbeifeá ag iarraidh clár ama a reáchtáil ... *ehm* ... *so* ní bheadh ... ach bíonn orthu an léitheoireacht a shíniú chuile oíche, *so* ...

T: *So* bíonn sé cinnte go mbíonn sé déanta acu leo ...

P: B'fhéidir nach mbíonn ach ar a laghad, tá a fhios acu go mbíonn léitheoireacht ag gabháil abhaile ...

T: go díreach ...

P: ag na gasúir mar tagann an rud isteach sínithe ...

T: Is ea.

P: mar níl, níl cead ag na gasúir dul ar aghaidh mura mbeidh sé sínithe *so* cuireann sé siad iachall ...

T: ó go maith, *Ok* ... agus ó thaobh an pobal a bheith páirteach i gcúrsaí litearthachta sa scoil, an dtagann aon duine isteach, an bhfuil páirt acu?

P: Tagann daoine isteach ó am go chéile, *ehm* ... tá mé ag iarraidh cuimhniú anois, *eh* déanann muid go leor tionscnaimh agus bheadh na tuismitheoirí páirteach i rudaí mar sin *ehm*, *so* bheadh taighde le déanamh sa mbaile ... *so* abair na sean iris pobail agus rudaí, bheadh siad sin le léamh ag na gasúir ... *eh*, bheadh rudaí le léamh ar an idirlíon acu, i mBéarla den chuid is mó ach ansin bheadh aistriúchán i gceist, an bhfuil a fhios agat, *so* sin scil eile atá

siad ag foghlaim ... *ehm* ... céard eile ó thaobh ... ní thugann muid an oiread sin daoine breise isteach mar, mar a deir mé bíonn múinteoir acmhainne agus tacaíochta ...

T: Is ea.

P: agus mar sin de i gceist ... *ehm* ...

T: Agus ó thaobh na múinteoirí breise, cé mhéad duine eile atá agaibh?

P: Faoi láthair anois i mbliana tá X breise ag teacht isteach, is mór an méid é, an bhfuil a fhios agat le, le, le [bl?] gasúir ... *ehm* ... X mhúinteoirí tacaíochta agus múinteoir acmhainne ...

T: Agus ó thaobh na litearthachta céard a bhíonns ar ... cén sórt cúnaimh a thugann siad do na gasúir abair?

P: Bhuel tosaíonn siad aba ... bhuel braitheann sé cén aois iad na gasúir ... *ehm* ... ach tugann siad amach grúpaí so abair anois Rang a Trí má tá iadsan ag tosú ar úrscéal féadfaidh siad bunús a fháil dóibh féin, in áit Rang a [píosa fágtha ar lár] a bheith ag fógart agus ag freagairt na rudaí agus ag ...

T: Is ea.

P: an bhfuil a fhios agat na gasúir a bheaga ag aireachtáil ansin nach bhfuil siad in ... nach bhfuil siad chomh maith leis an gcuid eile ...

T: Is ea.

P: Gheobhaidh siad bunús mar sin, nó tá tú in ann gasúr maith a thógáil amach agus iad a thabhairt ar aghaidh níos faide agus rudaí níos dúshlánaí a thabhairt dóibh ... *eh*, na gasúir le deacrachtaí ansin, tá tú in ann dul siar ...

T: Is ea.

P: *Phonics* agus comhthéacs agus chuile shórt a bhaineann le, le scileanna bunús na léitheoireachta ...

T: Agus an amach as an rang den chuid is mó ...

P: Braitheann sé ...

T: *Yeah*.

P: *Ehm* ... braitheann sé ... sna gasúir bheaga, leis na gasúir bheaga go hiondúil, istigh sa rang, leis na gasúir mhóra ansin, go hiondúil tugann muid amach iad, ach i ngrúpaí, ní, ní théann aon duine amach astub féin ...

T: *Ok*. tá sé sin suimiúil, agus ó thaobh an féinmheastóireacht scoile atá ... An bhfuil sibhse mar chuid den scéim DEIS?

P: Tá.

T: *So* bheadh cleachtadh agaibh ar féinmheastóireacht is dóigh ...

P: Bheadh [gáire beag] ... [?] trí bliana seo tá ...

T: Agus *eh* ... céard atá i gceist agaibh leis an bhféinmheastóireacht i mbliana abair?

P: *Eh* ... tá mata ... bhí mise *XX so* Mata ... shocraigh *X* ar Mhata a dhéanamh *eh* ... [píocas fágtha ar lár]

T: Mata *Ok* ... agus *eh* ... tá mé ag ceapadh, mura bhfuil aon rud eile agat féin ... tá mé ag ceapadh gurb é sin é ...

Agallamh 27 (T: Taighdeoir P: Príomhoide)

T: Anois, *ehm*, an chéad rud ná cé mhéad dalta atá sa scoil?

P: Tá X, X *yeah*.

T: Agus cé mhéad múinteoir atá ...?

P: [freagra fágtha ar lár]

T: Agus cén chaoi a bhfuil na ranganna sin briste suas idir múinteoirí?

P: [freagra fágtha ar lár]

T: Agus an bhfuil chuile ... tá ... an bhfuil chuile rang agaibh?

P: Tá.

T: Chuile rang *yeah* ...

P: Bhuel, fan ... tá brón orm *now*, i mbliana níl X.

T: Ach tá chuile cheann eile.

P: Tá ... gach ceann eile.

[ceist agus freagra fágtha ar lár]

T: Agus an dtagann aon mhúinteoirí eile isteach seachas sin?

P: Tagann *eh*, múinteoir tacaíochta foghlama chugainn agus tagann *ehm*, *eh* ... *now* tá múinteoir tacaíochta foghlama roinnte idir X scoil agus *eh*, tagann múinteoir acmhainne chugainn ar feadh méid áirithe uaireanta an chloig sa tseachtain.

T: *Ok* agus ...

P: Páirtaimseartha.

T: na, na múinteoirí ar fad atá sa scoil, abair na daoine a thaganns isteach agus na daoine atá istigh, an as an gceantar na múinteoirí ...

P: *eh* ...

T: ar fad?

P: is, *eh* ... meascán. As an gceantar cuid againn agus *eh*, ní as an gceantar an cuid eile.

T: *Ok* agus *ehm* ... ó thaobh a bheith ag múineadh i scoileanna eile taobh amuigh den scoil seo, an raibh na múinteoirí ag múineadh i scoileanna Gaeltachta roimhe seo, nó scoileanna ... nó Gaelscoileanna nó scoileanna Bhéarla?

P: *Ehm* ... tá siad anso le fada, *so* tá formhór a gcuid ama caite ag múineadh sa Ghaeltacht, ach b'fhéidir sula dtánadar go rabhdar ag múineadh i scoileanna *ehm*, sa Ghalltacht.

T: Is ea, agus *ehm*... an mó mná nó fir?

P: Ó is mó ... na mná!

T: an ea?

P: Is ea [gáire].

T: *Ok*.

P: Faoi láthair!

T: Faoi láthair, *ok* ... agus *ehm*, ó thaobh abair, cáilíochtaí breise nó traenáil breise nó inseirbhís agus rudaí mar sin, *ehm*, taobh amuigh den abair, an bunchéim ...

P: Is ea.

T: a bheadh agaibh, cén sórt rudaí atá déanta?

P: Tá *ehm*, is dócha tá ... dioplóma is dócha déanta ag an múinteoir X ...

T: Oideachas speisialta ...

P: Is ea, oideachas speisialta agus ansan ag an múinteoir *ehm*, tacaíochta foghlama, *eh*, bheadh cáilíochtaí breise aicise leis a bhí le déanamh *ehm*, ag baint leis an obair sin saghas *yeah*...

T: Is ea ... agus *ehm*, abair is ... tá mise ag plé le cúrsaí litearthachta agus tá litearthacht agus litríocht i gceist ach is *literacy* ...

P: Is ea.

T: atá i gceist agam, sa dá theanga, abair sa scoil seo, i do scoil féin, an bhfuil *ehm* ... céard a bheadh i gceist agaibhse le litearthacht nó an bhfuil rudaí faoi leith a gcuireann sibh béim orthu ó thaobh cúrsaí litearthachta de?

P: *Ehm*, bhuel is dócha go dtugann sé isteach saghas ... comhrá ... caithfidh leanbh a bheith in ann labhairt sara dtosóidh siad ag, ag léamh agus ag scríobh agus *ehm*, agus ansan, tuiscint

so ehm, is dócha, ag brath ar aois an linbh, *ehm*, ar dtúis go mbeadh, go mbeimis ag tosnú amach le saghas barr .... bunscoiléanna réamhléitheoireachta agus ansan léitheoireacht agus ansan nuair atá mír áirithe léitheoireachta ansan go ndéanfaí ... go mbeifí ag díriú b'fhéidir níos mó ar *ehm*, tuiscint ... ag, ag pointe go ... nuair atá an léitheoireacht go maith saghas.

T: Is ea, is ea. Agus abair ansin, bhí tú ag caint ar an réamhléitheoireacht agus mar sin de ...

P: Is ea.

T: *Eh*, an bhfuil scéim faoi leith foghraíochta a úsáideann sibh sa dá theanga nó cén uair a thosaíonn ...

P: bhuel sé an rud atá ar siúl agamsa ná táim ag úsáid an scéim *Séideán Sí* so táim, tá sé sin ar siúl le Naíonáin Bheaga agus sin an foghraíocht a bhíonn ar siúl againn agus ansan nuair a thagann sé go dtí Béarla a dhéanamh leo, tá na fuaimeanna acu. Mar tá ana-cuid acu, mar a chéile ...

T: mar a chéile ...

P: saghas ach amháin an foclóir ... go mbeimis ag cur breis leis an bhfoclóir.

T: Is ea.

P: *ehm*, de gnáth ní bhíonn deacracht ag leanaí an, an ceann a thrasnú go dtí an ... go dtí an

...

T: ceann eile ...

P: ceann eile agus go minic, nuair atá tú ag lorg focail, b'fhéidir go dtiocfadh siad amach le focal Gaelainn nó focal Béarla, don pé litir atá ... a bheadh ar bun againn agus glacaim leis sin, mar má tá sé ceart, glacaim leis ...

T: Is ea, tá trasnú ag tarlú ...

P: Tá trasnú ...

T: Idir na scileanna, agus an bhfuil *eh* ... an ... bhfuil a fhios agat an chaoi díríonn tú ar an agus bhí tú ag rá gur ionann ...

P: *yeah* ...

T: ar bhealach an péire, an úsáideann tú scéim faoi leith i mBéarla nó díreach ... an bhfágann tú...?

P: úsáidim ... scéim foghraíochta anois an ea?

T: Is ea.

P: *ehm ... úsáidim ... ehm ... cad ... phonics, early phonics ...*

T: Is ea.

P: *yeah* sin é an, an ... nuair a thosnaím leis ...

T: agus cén uair a thuganns tú isteach é sin?

P: *Eh ... bheidís, is dócha tar éis na Samhna i Naíonáin Mhóra ...*

T: Is ea.

P: de gnáth ...

T: agus ansin ó thaobh léitheoireacht foirmeálta, déarfaimid, an bhfuil am faoi leith leagtha amach ...

P: saghas, aimsir na Nollag, arís ag brath ar ...

T: na gasúir ...

P: na ... is ea. Bíonn sé saghas go hiomlán ag brath orthu ach de ghnáth thart ar an ama sin saghas.

T: i Naíonáin Mhóra ...

P: i Naíonáin Mhóra.

T: sa dá theanga nó ...

P: ó sa Bhéarla, agus ...

T: Is ea.

P: agus beidh sé tosnaíthe againn le Naíonáin Bheaga sa ...

T: sa nGaeilge cheana féin ...

P: *yeah* sa Ghaeilge.

T: mar gheall ar *Séideán Sí* agus ...

P: ábhairín beag saghas ... *yeah* ...

T: Is ea, Is ea. Agus *ehm*, ó thaobh scéim Béarla foirmeálta ansin, an bhfuil ceann ann a théanns third ...

P: Tá ...

T: na scoile?

P: Tá.

T: cén ...

P: *eh*, *Reading Zone* atá ar siúl againn faoi láthair.

T: agus an úsáideann sibh ansin *Séideán Sí* ar fad, suas ...

P: úsáideann ...

T: tríd an scoil ...

P: ach bíonn rudaí eile ina theannta, mar tá *eh* ... is dócha bearnaí ann, a bhraithimid ó thaobh na léitheoireachta ... faighimse ana-mhaith in sna bunranganna é ...

T: Is ea.

P: ach *eh*, níl sé oiriúnach do gach leanbh ...

T: Is ea

P: mar tá, *I mean* tá daichead a cúig leabhar i sraith Rang a hAon, agus caithfidh siad méid áirithe léitheoireachta a bheith acu, *so ehm* ... agus ó thaobh is dócha léitheoireacht breise chomh maith, úsáidim, *ehm*, scéim eile ina theannta, *Soilse*, bhí sé ann blianta ó shin.

T: Tá a fhios agam é, bhí sé agam féin.

P: Is ea, *so* táimid ag saghas imithe thar n-ais chuige sin ...

T: Is ea.

P: I dteannta ...

T: Is ea.

P: an *Séideán Sí* *so* ...

T: agus a ... an é an chaoi ar bhrath sibh gur theastaigh ...

P: is dóigh liom gurb é *ehm* ... go mbraitheamar go raibh téacs beag éigin *like* in, mar shampla anois, ran ... Rang a hAon tá líne amháin ins gach leabhar ...

T: Is ea.

P: tá a fhios agam go bhfuil daichead a cúig leabhar ann agus tá na focail céanna ag teacht isteach aríst agus aríst ach bhraitheamair *just* chun go mbeidh taithí níos mó acu ar na focail céanna a dh'fheiscint aríst go núsáidfinn an scéim eile mar thacaíocht chomh maith agus cuid do, dos na leanaí, tá sé níos fusa dóibh b'fhéidir an seana-scéim, an slí a bhí sé leagtha amach agus rudaí go ... tá níos mó is dócha, braitheann siad go bhfuil siad ag léamh, nó tá a fhios acu ag dul tríd cuid des na leabhartha *Séideán Sí* nach bhfuil gach focal ar eolas acu agus tar éis tamall tá siad ag léamh de réir mar atá siad ag fáil tacaíocht ón bpictiúr ...

T: Is ea, is ea, is ea.

P: *yeah* agus in sna hardranganna ansan an *ehm* ... tá, tá roinnt leabhartha sa scéim *Séideán Sí* ach aríst ní, ní raibh an múinteoir sásta go raibh a dhóthaint ar siúl saghas *so* roghnaigh sé dul le rudaí ... agus aríst braitheann sé air ... tá meascán mór d'ábaltacht ...

T: Is ea.

P: laistigh de X rang, laistigh de rang amháin fiú amháin, gan bacúint le laistigh de X rang *so*, ar an mbonn sin caithfidh tú rud éigint atá oiriúnach don, don leanbh ...

T: don ghasúr ...

P: i dtreo agus go mbraitheann tú go bhfuil dul chun cinn á dhéanamh acu.

T: agus bhí tú ag rá ansin, an bhfuil a fhios agat, meascán ábaltacht ...

P: Is ea.

T: is dóigh go bhfuil meascán teanga i gceist freisin ...

P: ó tá

T: an bhfuil ...

P: *yeah*.

T: cén teanga atá ag teacht isteach nó cén teanga is mó atá sa scoil nó ...

P: is dócha ...

T: ó thaobh abair, páistí sa mbaile ag labhairt Ghaeilge sa mbaile ...

P: *yeah* is dócha faoin dtráigh seo, tá Béarla i bhfad chun tosaigh, *you know*, ag i bhfad níos mó leanaí ag 'a baile, *ehm*, tá leanaí go bhfuil Gaelainn á labhairt ag 'a baile atá á thógáint le, le Gaelainn saghas, tá, tá siad san leis ann *so* tá an meascán sin ann.

T: Agus abair an dream atá á dtógáil le Béarla, an bhfuil Gaeilge ag na tuismitheoirí sin nó ...

P: bheadh meascán, bheadh sé ag cuid acu agus ní bheadh ag cuid eile ... *yeah*

T: *ok* agus mar gheall go bhfuil an meascán sin chomh mór *ehm* ... cén chaoi a ngabhann sibh i ngleic leis sin sa gclós, abair ó thaobh iad a ...

P: *ehm* ...

T: iad a chur ag labhairt le chéile sa teanga ...

P: tá ... in sna bunranganna go príomha chaithfeá saghas ... beidh ... bíonn múinteoir leo saghas agus ansan tá an cúntóir teangan ag teacht isteach agus bímid ag d'iarraidh saghas foclóir an chlóis a thabhairt dóibh agus a chleachtadh leo ag *you know*, ag baint úsáid as an foc ... an cúntóir teangan agus i mbliana *now just* thosnaíomar ... (go dtiocfadh?) an cúntóir teangan isteach am lóin in ionad, bhíodh X ag teacht isteach ar maidin, chun gur féidir X a bheith sa chlós leo mar tá *just*, leis an grúpa des na Naíonáin Bheaga saghas, aríst chun go mbeadh duine fásta ag comhrá leo agus *eh* ... ag súil go bpiocfaidh siad suas an teanga mar sin ...

T: *oh yeah*.

P: *now* tá mea ... *just* tarlaíonn sé i mbliana, *you know*, go bhfuil cúpla duine le Gaelainn *so* cabh ... cabhraíonn sé sin.

T: Cabhraíonn *yeah*. Agus an bhfuil tú i bhfad anseo ... nó an bhfuil tú i bhfad mar phríomhoide?

P: ó tá ... táim, táim. Táim anso is dócha le ... ó le breis agus X ... breis is X is dócha ...

T: mar phríó ...

P: ag múineadh nó ag múineadh anso *yeah* agus táim mar phríomhoide le X is dócha, X.

T: Agus an bhfuil mórán, ó thaobh cúrsaí teangan de, an bhfuil athrú feicthe agat?

P: Tá. Athrú millteach mór.

T: Dháiríre?

P: Tá. Tá, is dócha nuair a thosnaíos anso bhí *ehm*, bhí Gaelainn ag n'as aon leanbh ag teacht ar scoil, bhí Gaelainn ana-láidir ar fad agus bhí ... (f?) is cuimhin liom duine nó beirt nach raibh á thógaint le Gaelainn ag an am ...

T: Sin an méid.

P: *yeah*, *now* tá athrú iomlán ar sin ...

T: chuile áit is dóigh ...

P: *mmhmm* tá ...

T: Agus *ehm*, ó thaobh cúrsaí litearthachta, mar a dúirt tú ... dá mbeadh sibhse ag tóraíocht eolais *eh* ... ar na, na modhanna múinte is fearr, sa dá theanga anois, istigh sa rang, cén áit a mbeadh an t-eolas sin le fáil nó ...

P: *ehm*, bhuel is dócha le déa ... le déanaí is dócha faighim go bhfuil an idirlíon ana-mhaith agus go bhfuil scoilnet agus seomraranga agus fiú amháin ansan gheobhfá *links* ar chuid acu san agus *NCCA*, faighim go bhfuil an láthair sin ana-mhaith chomh maith ...

T: Is ea.

P: *now* ní rabhas ar láthair COGG ...

T: Is ea.

P: Tá a fhios agam go bhfuil a leithéid ann *but* ní rabhas ar sin go fóill.

T: Is ea

P: ach *ehm*, faighim rudaí áirithe ana-shuimiúil ansan agus ana-áisiúil.

T: an t-idirlíon an rud is mó ...

P: is ea den cuid is mó ach arís tá, tá deacracht leis sin mar tá córas idirlín go hainnis.

T: an bhfuil? ... sa scoil féin?

P: Tá go hainnis ar fad.

T: Dháiríre.

P: Is ea.

T: Agus an bhfuil ríomhairí agaibh ...

P: tá

T: agus cén sórt ...

P: tá *ehm*, tá roinnt *ehm* ... níl ach ríomhaire amháin agamsa sa tseomra agus mo cheann féin agus tá ...

[briseadh sa chomhrá - ag caint le duine eile]

Agus tá *eh* ... tá roinnt *laptops* sa rang istigh ach ní bhíonn siad ar ... ní féidir a bheith ar an idirlíon ...

T: agus an bhfuil sé sin sa gceantar ...

P: go coitianta *yeah*.

T: an bhfuil?

P: níl sé go maith mar, mar ní thagann sé ... níl *broadband* tríd an fón anso fós *so* tá tú ag brath ar *ehm* ... *sattelite* agus mar sin de, tá sé uafásach ar scoil ...

T: nach uafásach an cás é sin ...

P: bhíos ag d'iarraidh (*now?*), fuaireas cluiche ana-dheas ar Mata ...

T: Is ea.

P: inné *ehm* do ... ana-oiriúnach do Rang a hAon ach caithfidh tú dul ar an idirlíon agus ní oibreoidh sé ...

T: agus an bhfuil bealach ar bith ...

P: níor oibrigh sé inné ...

T: le haghaidh é a bhaint anuas agus é a choinneáil nó an gcaithfidh ...

P: níl, níl.

T: Tá sé sin uafásach.

P: *So* tá sé agus is mór an trua é mar faigheann roinnt leanaí ana-, ana-mhaith agus ana-thapaidh saghas agus tá sé éagsúil, ní cheapann siad go bhfuil siad ag foghlaim nuair atá siad ag imirt ...

T: Is ea (*gáire*).

P: *so* tá siad ag foghlaim i ngan fhios dóibh féin.

T: Is ea, agus an bhfuil aon chaint ar ...

P: bhuel tá muid ag fiosrú comhlacht príobháideach ag an bpointe seo mar níl sé sásúil.

T: Tá sé gaibhte chomh fada sin.

P: *Yeah*.

T: Sách dona.

P: (is ea?)

T: Agus *ehm*, an bhfuil sibh mar chuid den scéim DEIS...?

P: Nílimid.

T: san áit seo. Agus *ehm*, ó thaobh polasaí teangan de, an bhfuil ...

P: is dócha tá ráiteas, is dócha, toisc gur scoil Gaeltachta, atá anso go bhfuil *eh*, gurb é an polasaí atá againn ná go bhfuil *ehm*, Gaelainn mar theanga cumarsáide agus caidrimh agus teagaisc sa scoil. Ach amháin nuair atá Béarla ar siúl.

T: Agus *ehm*, an bhfuil leabharlann agaibh sa scoil?

P: *Eh*, tá seilfeanna againn ins gach seomra saghas ...

T: sna seomraí ...

P: *yeah*. Níl leabharlann, níl seomra ar leith.

T: Is ea ach tá siad sna seomraí ...

P: *yeah* in sna seomraí ...

T: agus sna seomraí féin, cén sórt leabhartha atá ann nó ...

P: tá meascán, táimse ag dh'iarraidh deighilt a dhéanamh ar, do na rudaí Gaelainne, ar, ar seilf amháin agus na rudaí Béarla ar, ar ceann eile saghas *ehm*, agus arís, rudaí atá oiriúnach don, don rang. Agus *ehm* ...

T: Agus cén áit a bhfaigheann tú na leabhartha nó cén áit a bhfuil siad ar fail ...

P: *ehm* ... an leabharlann is dócha cuid mhaith acu ...

T: istigh sa X.

P: sa X agus tagann an leabharlann *ehm*, soghluaiste, tagann sé uair sa choicís. Agus *ehm*, tá scéim ... is féidir le múinteoirí, is dóigh liom suas le tríocha leabhar a thógaint i gcomhair na bliana saghas agus *ehm* ... déanaimid é sin ... Aon áit gur féidir linn teacht orthu agus uaireanta má chím aon rudaí deasa in sna siopaí cearnaí iad ...

T: (go deas?)

P: agus a leithéid, *you know*.

T: Is ea. *Ehm*... tá an cheist sin fíarfraithe agam, *ok* agus ó thaobh *ehm* ... na gasúir féin a bheith ag léamh sa mbaile iad féin, an, an maith leo a bheith ag léamh nó an bhfuil suim acu sa léitheoireacht?

P: Cuid acu. Ana-shuim ar fad ag cuid acu sa léitheoireacht agus *eh*, cuid eile acu níl. Ach aríst ta *ehm*, sa rang Béarla agus sa rang Gaelainn bímid ag d'iarraidh leabhar breise a bheith acu (?) ag léamh mar sin saghas *so* tá, tá sraith ceannaithe againn bhuel, tháinig sé leis an sraith Béarla atá againn, *Reading Zone*, tá boscaí ó Rang a hAon go dtí Rang a Ceathair is dóigh liom agus léann siad ceann sa tseachtain agus tá roinnt, *you know*, ceistneoir beag leo, agus *ehm*, ansan bím ag d'iarraidh an rud céanna a dhéanamh as Gaelainn ach níl aon ...

T: sraith ...

P: saghas sraith ar leith ach aríst rudaí atá oiriúnach dóibh gur féidir leo a léamh.

T: Is ea agus *ehm*, abair dá mbeadh rogha acu, abair sa leabh ... sa leabharlann beag atá sa seomra, cén teanga a phiocann siad féin suas?

P: Bhuel, an bhfuil a fhios agat, i mo thuairim pé leabhar a thaitníonn leo, ní, ní dóigh liom go mbíonn siad ag féachaint ar, an bhfuil sé seo as Béarla nó an bhfuil sé seo as Gaelainn, ag, *now* aríst ... ag an aois sin ... *now* seans, sa tseomra eile go mbeadh ... mar tá i bhfad ní ... tá réimse i bhfad níos leithne as Béarla agus ó thaobh ... agus ansan tarlaíonn sé go mbíonn sraitheanna ana-mhaith as Béarla *ehm* ... cinn anois roghnaíonn cuid acu iad, n'fheadar ...

T: *Jacqueline Wilson* agus na rudaí sin ...

P: ara is ea (?) ... agus tá rudaí eile ann anois dos na leaids, tá siad ar fad ag d'iarraidh iad a léamh faoi láthair saghas.

T: *Ok*.

P: Ach ansan athraíonn sé san, cúpla bliain ó shin Harry Potter ar fad ab ea é ...

T: Is ea.

P: agus athraíonn sé saghas ach tá siad ann is dócha ...

T: Is ea.

P: *yeah* sin an ...

T: is maith leo ...

P: *yeah*.

T: sraith a leanúint freisin is dóigh. Agus *ehm* ó thaobh baint a bheith ag tuismitheoirí leis an léitheoireacht sa scoil nó le litearthacht go ginearálta, cén, cén sórt baint a bhíonn acu?

P: bhuel is dócha, leis an obair bhaile, síníonn siad an obair bhaile, gach aon oíche agus ansan tá na leabhartha san go rabhas ag caint orth ... a théann ... tá liosta againn saghas agus *you know* bíonn an dáta ar gach lá agus síníonn an tuismitheoir go bhfuil sé ag an ... is dócha arís i mo sheomra, saghas léitheoireacht páirteach is ea cuid dó, go suifeadh an tuismitheoir leo, ag léamh an leabhar dóibh, go dtí go bhfuil siad fhéinig ábalta é a léamh, *so* bíonn sé le síniú.

T: agus déanann siad é sin sa mbaile.

P: Déanann siad sa bhaile.

T: Agus ar tháinig siad isteach ag am ar bith nó ...

P: ó tháinig *yeah* ...

T: an ndearna sibh é sin ...

P: bhuel, bhí sé mínithe *you know* ...

T: ó is ea ...

P: againn dóibh roimis sin ... gurb é seo a bheadh ar siúl saghas.

T: Agus an bhfuil sé sin ag tarlú i bhfad nó ...

P: ah tá sé sin ag tarlú ...

T: agus ...

P: le blianta again ...

T: an bhfeiceann tú feabhas ...

P: *ehm* ...

T: nó an gcuidíonn sé?

P: go, go n-oibríonn sé ... is, is dóigh liom, bhuel, gan dabht tá siad, *you know* ag léamh, is féidir linn ag deireadh na bliana a rá go bhfuil b'fhéidir daichead, caoga, seasca leabhar léite acu, laistigh de na cinn a fuaireadar ón scoil agus ansan, bíonn, bímid ag d'iarraidh ana-bhéim a chur ar *ehm*, leabhar a thógaint ón leabharlann agus é sin a léamh chomh maith saghas. *Ehm* ... agus arís *you know*, ag ... is dócha litearthacht ní, ní bhaineann sé amháin le leabhartha ...

T: *no*, sin é (rud atá mé?) *yeah* ...

P: *you know*, sin é a cheapaimse *anyway* ...

T: Is ea.

P: go mór mór in, in sna bunranganna tá i bhfad níos mó ...

T: Tá.

P: *kind of*, agus *ehm*, is dócha sa lá atá inniu ann ansan le ríomhairí ... le gach rud *like*, tá sé, bheifeá ag d'iarraidh saghas rudaí difriúla agus a n-aighe a dh'oscailt chuig rudaí difriúla saghas ...

T: *yeah* go díreach agus an dtagann daoine eile isteach ón bpobal a dhéanann rudaí eile leo?

P: tagann, tá *ehm*, scéim ag XX anois, tá scéimeanna ana-mhaith acu faoi láthair tá *ehm*, *eh*, cúpla duine ag teacht isteach ag insint scéalta uair sa tseachtain ar feadh cúpla seachtain. Ansan tá (?) tá *ehm*, amhránaí ag teacht isteach agus *eh* tá sé ag múineadh cuid des na amhráin áitiúla dóibh saghas. Agus aríst (?) tá sé sin ana-mhaith mar tá an, bíonn na focail acu ar an leathanach, *so* tá, tá léitheoireacht agus litearthacht ar siúl ansan chomh maith.

T: Tá, *yeah*.

P: Tá agus fiú amháin an scil *ehm*, a bheith ábalta cuimhneach air, ar rudaí, tá scil ana-thábhachtach is ea é sin.

T: Agus an mbíonn siad páirteach i nDrámaíocht agus ...

P: Déanann. Bíonn an ceolchoirm againn uair sa, uair sa ... gach tarna bliain, ceolcoirm scoile, aimsir na Nollag agus ansan uaireanta bímid páirteach sa *eh* ... Coirm, an féile sin, i dTrá Lí saghas. De gnáth nuair a bhíonn an dráma déanta saghas, tagann sé sin tamall tar éis na Nollag.

T: Is ea, *yeah*.

P: *ehm*, *so* bíonn siad páirteach i rudaí mar sin, *you know* ...

T: Is ea.

P: agus *ehm*, ara am go ham anso, sa tsáipéal agus rudaí bíonn saghas céiliúradh agus rudaí agus tá an X *ehm* ...

T: chuala mé caint air ...

P: anso agus tá sé go hiontach (?) agus tagann sé isteach agus bíonn sé, tá sé sásta rudaí a ullmhú leo ...

T: Is ea.

P: Fiú amháin sceitseanna beaga nó rudaí agus bhíomar páirteach *now* Féile na Bealtaine anuraidh sa Daingean agus bhí *ehm*, bhí máirseáil againn agus *you know* bhíodar ag seinmt agus ag máirseáil agus ag geaitsí *kind of, so* ón dtaobh sin, bíonn roinnt ...

T: Is ea.

P: dó sin ar siúl acu ...

T: Is ea.

P: agus *ehm*, clúdaíonn sé sin é sin, *you know*.

T: go díreach *yeah*, tá sé leathan go maith. Agus *ehm*, níl a fhios agam ... ó thaobh Béarla agus Gaeilge, ó thaobh *ehm*, cúrsaí litearthachta, abróidimid níos mó scríobh agus léamh ná an rud ginearálta, *ehm*, an mbíonn caighdeán níos airde acu i gceann amháin nó an ceann eile?

P: *Ehm*, aríst is dócha braitheann ana-chuid dó sin ar ábaltacht an linbh, ana-chuid dó saghas, *eh... (now?)*, braithimid féin, is dócha, fiú amháin ó thaobh na scrúduithe caighdeánacha, go bhfuil níos mó dúshlán ag baint leis an ceann Béarla ná mar atá ag baint leis an gceann Gaelainn is dóigh liom ach, ag an bunleibhéal ansan tá an ceann Gaelainn, tosaíonn sé sin i Naíonáin Mhóra an, an ceann Droim Conrach agus *ehm*, aríst *now* bheadh cuid dó b'fhéidir deacair go leor *so* tá sé ... tá sé deacair a rá saghas ...

T: *yeah*.

P: *yeah*.

T: Is é, is é an fáth a bhfuil mé ag cur na ceiste mar *ehm*, is minic a chloistear abair, b'fhéidir cainteoirí dúchais, ó am go chéile go mb'fhéidir go mbeadh siad níos fearr ag léamh agus ag scríobh i mBéarla ná ...

P: Is ea, *yeah* tarlaíonn ...

T: a bhíonn siad i nGaeilge ...

P: sé.

T: an bhfuil sé, an mbíonn sé sin le feiceáil?

P: *ehm* ...

T: b'fhéidir go bhfuil rudaí difriúil ...

P: uaireanta arís b'fhéidir is dócha arís, rachadh sé ar ábaltacht an linbh *like* agus *ehm*, is dócha b'fhéidir an méid taithí a bheadh acu ...

T: Is ea, is ea, is ea.

P: ag scríobh na rudaí ...

T: agus, agus abair ó thaobh, abair litriú nó cúrsaí gramadaí nó mar sin, *eh*, cén chaoi a dtéann sibh i ngleic leis sin, nó an bhfuil modhanna?

P: Druil (gáire beag) ...

T: Druil an ea, *yeah*.

P: Druil is dócha *really* ...

T: Is ea.

P: chun na fírinne a dh'insint mar tá ...

T: Agus an ndíríonn sibh ar ghramadach foirmeálta nó ... bhfuil ...

P: bíonn is dócha *ehm* ... bíonn sé sin le déanamh agus ansan *ehm* ... go minic ag ceartú saghas rudaí ... tá ana-chuid aistriú á dhéanamh ó Bhéarla go Gaeilinn agus ansan fiú amháin iad san a bhfuil Gaeilinn acu, piocann siad suas an, an rud mícheart go minic agus cloisfidh tú iad *you know*, 'an bhfuil cead agam fáilt leabhar?' 'an bhfuil cead agam' *you know* 'fáilt liathróid' agus déarfaidh tú 'cad é?'

T: (gáire)

P: agus tá siad ábalta é a rá i gceart *but* tá sé cloiste chomh mionminic acu go bhfuil said ... sin é a céad rud a thagann uathu saghas.

T: Agus nuair a bhíonn siad ag scríobh ansin, an scríobhann siad ina gcanúint féin nó an bhfuil siad go maith ó thaobh caighdeán ...

P: ó, ó bheadh sé ...

T: scríofa ...

P: *ehm* ... is dócha, ina gcanúint féin, mar sin é an rud is nádúrtha dóibh saghas, ach *eh* ... ní bheadh ana-chuid de dhifríocht ann a déarfainn saghas.

T: *no*.

P: tá a fhios agat, *I mean*, 'chonac', *like*, 'n'fhaca'

T: tá siad an-chosúil le chéile ...

P: agus ... tá *yeah*, níl ...

T: tá.

P: *yeah*.

T: bhuel, i gcanúint na Mumhan b'fhéidir!

[Gáire]

T: *Ehm* ... is ea, bhuel ... sin ceann de na ceisteanna atá agam, feictear dom go dtarlaíonn sé go minic, go mb'fhéidir go mbeadh Béarla ...

P: Is ea.

T: i réim ach (?)

P: agus is dócha go bhfuil, *you know*.

T: Is ea, agus bhí tú ag caint ar na scrúduithe caighdeánaithe, nuair a bhíonn na torthaí uilig bailithe agaibh agus mar sin, céard a dhéanann sibh ansin nó an bhfuil próiseas, ina dhiaidh sin nuair a bhíonn na torthaí ceartaithe agaibh?

P: Bhuel, bí ... déanaimid saghas iad a scrúdú agus ag féachaint, *you know* an raibh, *you know*, ar, ar éirigh níos fearr leis an leanbh ná anuraidh b'fhéidir nó, nó an raibh titim nó rabhdar mar a chéile nó pé rud é agus comparáid idir Béarla agus Gaelainn chomh maith saghas, conas ar éirigh leo, *ehm* ... Agus uaireanta bíonn sé ana-shuimiúil, cúpla duine, cúpla leanbh saghas gur ... nach cainteoirí dúchais iad agus éiríó ... d'éirigh níos fearr leo sa cheann Gaelainn ná, ná sa cheann Béarla. *So* arís braitheann sé ar an, an bhfuil is dócha nár mhór féachaint go mion ar na scrúduithe, an bhfuil an caighdeán níos fearr i gceann acu ná sa cheann eile. *Now*, ní, ní úsáidim iad ... ní bhím ach, tá a fhios agat, nuair nach bhfuil siad i mo rang, ní úsáidim na rudaí in sna hardranganna saghas ...

T: Is ea.

P: agus *ehm*, *so* ní bhfuair *eh* ... duine éigint anois go mbeadh taithí mhaith acu ar an dá cheann a úsáid b'fhéidir ...

T: *yeah* ach ...

P: go dtabharfaidís freagra níos fearr ná sin duit, *you know* sin ...

T: (?) Agus ó thaobh an féinmheastóireacht scoile oifigiúil atá le déanamh anois, an bhfuil sibh ag díriú ar thada faoi leith i mbliana nó ....

P: bhuel, táimid ag díriú ar comhrá Gaelainn, labhairt na Gaelainne, sin é atá i gceist againn i mbliana ... (?)

T: agus in aon áit faoi leith nó díreach go ginear ... sna ranganna ...

P: sa scoil, in sna ranganna agus sa, sa chlós.

[tháinig duine isteach – briseadh]

T: Agus díreach, cúpla rud beag bideach, tá a fhios agat, bhí muid ag caint ar cúrsaí litrithe agus cúrsaí gramadaí agus mar sin, *ehm*, cén bealach is fearr an gceapann tú *eh* ... le measúnú a dhéanamh ar ... tá a fhios agam bhí tú ag rá, go leor ceartú agus athrá agus mar sin, an bhfuil ...

P: An léitheoireacht an ea nó ar an ...?

T: b'fhéidir ar, ar chúrsaí scríbhneoireachta, ó thaobh cúrsaí litrithe de nó cúrsaí *ehm*, gramadaí, nuair a bhíonn siad féin ag scríobh. Ag ... cé na, cé na bealaí is fearr le measúnú, an mbíonn scrúdú i gceist acu nó ...

P: is dócha, bheadh saghas meascán de rudaí, bheadh scrúdú ó thaobh an litriú saghas, scrúdú uair sa tseachtain, an gnáthrud saghas ...

T: Is ea.

P: ach go minic ansan ní bhíonn an trasnú ar sin, *you know*, ní úsáidtear é sa ...

T: Is ea.

P: nuair a bhíonn siad féin ag scríobh go neamhspleách saghas.

T: Is ea.

P: *ehm* ... agus ansan bheadh *ehm* ... b'fhéidir, tástáil anois agus aríst, go ginearálta saghas, agus ansan *ehm* ... táim fhéin agus tá an, tá a fhios agam go bhfuil an múinteoir tacaíochta foghlama saghas ag tosnú ag tabhairt saghas réamhtástáil, tástáil ar *you know*, b'fhéidir abairt a scríobh agus (?) cad atá ar eolas acu laistigh den abairt sin. Agus ansan ag oibriú ar na rudaí nach raibh i gceart ...

T: Is ea.

P: laistigh de sin saghas. Agus is dócha in sna hardranganna, bheadh ana-chuid ag teacht isteach in sna ceachtanna *eh* ... a bheadh le déanamh acu agus mar sin agus go mbeadh sé *kind of*, ag ceartú rudaí mar sin, a bheadh ag teacht aníos go minic ...

T: Is ea ... agus abair ó thaobh téacsleabhar Gaeilge taobh amuigh den, den Ghaeilge féin *ehm* ... an bhfuil ábhar maith le fáil atá oiriúnach do scoil Ghaeltachta?

P: Níl is dócha. Tá méid áirithe ar fáil ach níl. Níl ana-chuid ar fáil, *now* tá, is dócha tá i bhfad níos mó ná mar a bhí ar fáil, chomh maith, bhí *ehm* ... in sna hábhair eile an ... OSIE, tá, tá dhá shraith ar fáil faoi láthair as Gaelainn *ehm* ... ach aríst uaireanta de réir mar a bhíonn siad ag dul ar aghaidh faigheann siad ana- ... ana-dheacair agus tá níos mó léitheoireacht le déanamh iontu ná mar atá, an t-ábhar a bheadh ar bun saghas.

T: Is ea, tuigim.

P: agus bíonn, bíonn deacrachtaí ag cuid acu.

T: agus meas tú an cúrsaí teangan atá i gceist ansin?

P: cúrsaí teangan is ea cuid dó *yeah*.

T: sa leabhar féin ...

P: Is ea.

T: *Ok*, caighdeán b'fhéidir ...

P: Is ea.

T: agus mar sin ... *ehm* ... tá mé ag ceapadh gurb in chuile shórt, níl mé in ann cuimhniú ar aon cheist eile ... *ehm*, b'fhéidir ceann amháin eile, is, is ceantar Ghaeltachta atá anseo, agus cé mhéad, abair, cúpla scoil, bunscoil atá timpeall ... in, in aice libh anseo, an mbíonn *ehm*, ceangal ag na scoileanna le chéile, abair ag múinteoirí le chéile?

P: *Ehm* ... is dócha, bíonn cúrsaí ar siúl *ehm* ... I rith an Geimhreadh saghas, agus tá sé roghnach saghas freastal orthu saghas, ach *ehm*, eagraithe ag an *ehm* ... Ionad Oideachais áitiúil *so* bíonn, *you know*, más, má thá fonn ar dhuine éigint nó suim acu i topaic éigint, *you know*, bheadh teacht le chéile againn, *ehm* ... ma ... mar gheall ar sin, saghas, *so* san lasmuigh den scoil, *ehm*, is dócha i rith am scoile agus rudaí, ní bheadh ana-chuid teagmháil ach amháin uaireanta bheadh b'fhéidir an múinteoir tacaíochta foghlama céanna againn ...

T: Is ea.

P: Nó an múinteoir acmhainne céanna againn *ehm* ... buaileann siad le chéile i gcomhair cluichí, cluichí caide idir na scoileanna. Anois bhí sé sin ar siúl inniu agus seachtain ó shin, agus ansan *ehm* ... bíonn, ag deireadh na bliana, bíonn le ... dhá bhliain is dócha bíonn lá spóirt againn le chéile don ceithre scoil.

T: Agus bhí tú ag caint ar an Ionad Oideachais, ansin, an é sin an ceann sa X ...

P: sa X is ea, *yeah*.

T: Agus *eh* ... an mbíonn oraibh féin é a iarraidh nó an gcuireann siad ar fáil é nó ...

P: bhuel, bíonn cruinniú saghas ag ... roimis an, an samhradh agus bíonn saghas plé ar cad iad na, na rudaí atá á lorg againn is dócha i gcomhair na bliana agus ansan déanann siad iarracht *eh* ... b'fhéidir aoi-chainteoirí nó ... uaireanta duine éigint *ehm* ... áitiúil, nó duine éigint dos na múinteoirí saghas go mbeadh cur amach ar leith acu ar, ar ábhar éigin saghas *ehm, eh* ... iad san a chur ar siúl, agus bíonn, bíonn freastal ana-mhaith orthu san.

T: Iontach ... tá mé ag ceapadh ...

Agallamh 33 (T: Taighdeoir P: Priomhoide)

T: *Right, eh*, an chéad rud X, ná cé mhéad dalta atá sa scoil, bhí tú ag rá X ...

P: Tá X anseo, *yeah*.

T: X, agus cé mhéad múinteoir?

P: Tá X mhúinteoir ranga.

T: Agus cén chaoi a bhfuil na ranganna briste suas idir múinteoirí?

P: Tá Naíonáin Bheaga, Naíonáin Mhóra, tá X in sna Naíonáin Bheaga go Naíonáin Mhóra *eh* ... X Rang a hAon agus a Dó, X i Rang a Trí agus a Ceathair agus X istigh i Rang a Cúig agus a Sé.

T: *Ok*, agus an firea ... an mná nó fir atá ag múineadh nó an bhfuil níos mó...

P: Tá X ban agus tá X sna rangannaí agus ansin tá X ag déanamh Múinteoir Acmhainne agus X ag déanamh Múinteoir Tacaíocht Foghlama.

T: *Ok*, agus *ehm*, an Múinteoir Acmhainne, an é sin duine le riachtanais speisialta, an bhfuil, an bhfuil ... cúpla duine i gceist nó...

P: Tá X, ó tá X le riachtanaisí speisialta anseo sa scoil, agus *eh, you know*, bhí, bhí siad ag, ag, ag síceolaí agus tá tuairisc faighte acu sin agus tá an X seo ag déanamh, *ehm* ... múinteoir acmhainne anseo X lá sa tseachtain, agus tá sé rannta ansin idir dhá scoil eile ...

T: *Ok*.

P: sa cheantar.

T: *Ok* agus an ... abair an Múinteoir Tacaíochta Foghlama atá agaibh, *ehm*, abair tá mise ag díriú ar chúrsaí litearthachta, *literacy*, den chuid is mó, *ehm*, céard ... cén sórt cúnaimh a thuganns an duine sin ó thaobh litearthacht?

P: bhuel, dhéanann siad *yeah*...chuideodh siad in san Bhéarla le *you know*, agus *phonics, you know ehm*...fóineolaíocht agus chuideodh siad ...tá grúpa amháin ag teacht amach as mo rang féin, ag déanamh léamh Gaeilge bheadh...*you know*, an Ghaeilge rud beag níos deacra ná an Bhéarla, ó thaobh fóineolaíocht agus rudaí mar sin de...*eh, but* cuidíonn siad *eh*...ó thaobh na Mata dó fosta.

T: *Ok, right*, agus abair, *ehm*, na múinteoirí atá sa scoil agus na múinteoirí tacaíochta freisin, an as an gceantar iad nó an as ...

P: *ehm*, tá X againn as an cheantar, tá X amháin, is *ehm* ... X ... agus tá beirt ón X.

T: *Ok* agus *ehm*, an raibh siad ag múineadh i scoileanna eile nó scoileanna Gaeltachta nó scoileanna Bhéarla den chuid is mó?

P: Bheadh an chuid is mó acu ag teagasc i scoltacha Gaeltachta ach amháin duine amháin, tháinig siad *eh*, ón X ...

T: *Ok*

P: agus bhí siad ag múineadh X ansin fríd Béarla.

T: Agus an bhfuil *ehm*...cé mhéad bliain atá tú fhéin anseo mar ... phriomhoide?

P: Tá mise anseo ó bhí X ann. Tá mé ag teagasc ó bhí mé ... tá mé ag teagasc ó bhí X ann *but* tháinig mé anseo i X.

T: *Ok* agus cá raibh tú roimhe seo?

P: Bhí mé in scoil X, agus bhí mé in scoil X.

T: *Ok*

P: Agus bhí mé ar scoil X.

T: *Mmm ok*

P: *aha*.

T: *so* bhí tú X

P: bhí mé X agus bhí mé, bhí mé sa X

T: freisin, *ok*.

P: *fosta*, is é, is é.

T: Agus *ehm*, na gasúir atá sa scoil ... an bhfuil mórán acu sin a mbeadh an Ghaeilge mar theanga baile?

P: Leath agus leath, tá níos mó ná leath a tháinig isteach i mbliana *you know*, *but* bhí muid *just* ag, bhí muid ag plé sin sa seomra foirne inniu, *that* ... tá páistí anois b'fhéidir sa tríú bliain nó sa ceathrú bliain anois agus nach mbeadh ... ní raibh cuid mhór Béar ... ní raibh cuid mhór ag teacht isteach le Gaeilge *but* i mbliana, tháinig X isteach agus tá mise ag déanamh go ndúirt an máistreás go raibh b'fhéidir X le Gaeilge.

T: *Oh.*

P: *yeah.*

T: Tá sé sin an-ard.

P: *yeah, so tá sin iontach maith, yeah*

T: *yeah*

P: I bhfad níos fearr ná bhí.

T: Agus abair, ó thosaigh tusa anseo, an bhfuil, an bhfuil athrú feicthe agat nó cé...

P: bhuel tá, tá athrú...*mmm, yeah* ó bhí X ann sin ceist...*ehm...*

T: Tá a fhios agam anois gur ceist ...

P: *yeah ...*

T: sórt leathan atá ansin...

P: is é... (?) *that* i X bheadh an Ghaeilge, bheadh i bhfad níos mó páistí ag teacht isteach le Gaeilge agus go raibh an Gaeilge níos fearr. Tá na páistí, tá Gaeilge ag na páistí anois ach *ehm...* tá cuma go bhfuil siad ag cineál toiseacht Gaeilge s'acu féin, cineál, *like*, tá, tá tú, tá tú, tá tú ag iarraidh iad a cheartú i gcónaí 'Tá sé mo bhreithlá' agus *eh...* 'níl sin mo cheannsa' *no ...* 'níl sin..' *yeah* 'níl sin mo cheannsa' is ea, sin an rud a deireann siad ... 'ní liomsa sin' ... *but* 'níl sin mo cheannsa' *so* tá, tá siad ag teacht agus tuigeann siad *but ...* tá an gramadach rud beag fite fuaite istigh ansin go fóill ... *you know* agus ghlacadh muid rud beag oibre ...

T: *yeah*

P: agus tá, tá muid ag déanamh ob ... obair ar sin ...

T: obair ar sin...

P: *yeah*

T: Agus an bhfuil sibhse mar chuid de DEIS sa scoil?

P: Tá, tá.

T: Agus cén sórt cúnaimh a fhaigheann sibh uaidh DEIS?

P: Bhuel faigheann muid tuilleadh airgead le rudaí a chur ar fáil

T: *Ok*

P: *so* tá muid, *you know*, tá muid ábalta iad a thabhairt *like*, tá muid ag gabháil síos go dtí an leabharlann anois an tseachtain seo chugainn mar pháirt de X ... tá muid ábalta, *you know*, tá, níos mó airgead againn ná, ná bheadh i scoltacha eile ...

T: *Ok*

P: gan é, *you know*.

T: *Ok* agus abair ó thaobh, tá mise ag plé le cúrsaí litearthachta, is *literacy* ... an bhfuil a fhios agat, tá go leor cainte air faoi láthair ...

P: Tá.

T: *ehm* ... abair sa scoil seo agus na gasúir atá agaibhse sa scoil seo ... na páistí atá agaibh sa scoil seo, cén rud is mó a mbíonn sibh ag díriú air ó thaobh na litearthachta de nó an bhfuil, an bhfuil rudaí faoi leith a ndírionn sibh air thar a chéile?

P: Bhuel...*yeah* bhí mise, bhuel ... inniu bhí mé ag déanamh, *you know*, bhí mise ag déanamh na, na *verbs* agus na *adverbs* i mBéarla inniu agus bhí mé ag taispeáint sin i Rang a X agus a X daofa *but, I suppose* an léamh an rud is tábhachtaí sílimse agus *you know*, bíonn an, an múinteoir tacaíocht foghlama ansin ag díriú isteach ar an fóineolaíocht agus ag tabhairt orthu a bheith ábalta foclaí a bhriseadh síos agus a bheith ábalta léamh. *Ehm*, tá fadhb fosta le tuigbheál, *you know*, b'fhéidir go mbeidh ... *like* tá an chuid is mó de na páistí ... na, na páistí atá maith ag léamh, beidh siad ábalta rudaí a thuigbheál *but* tá ... bearna ansin corrúair, na léitheoirí maithe *but* ní ... níl siad ábalta léamh cineál idir na, na, *between the lines* ...

T: Is ea, is ea, an ardréim ...

P: *you know* mar a déarfá ...

T: *yeah*

P: is ea, is ea

T: *Ok*

P: *ehm, but* ó thaobh an féinmheasúnú de, thosaigh muidine ar Mata ...

T: *Ok*

P: *so* tá an cineál, tá muidine ag cur níos mó brú agus níos mó béim ar sin, i mbliana agus tá muid ag smaoineamh an bhliain seo chugainn labh..., amharc air agus i mbliana amharc ar an

... an ma ... an teanga ó bhéal, sa Ghaeilge, sin an rud atá muid ag smaoineamh a dhéanamh ó thaobh ...

T: *Ok*

P: an ciorcalán úr a tháinig amach ón Mhinistéir.

T: Agus tá, agus ó tharla go raibh sibh i DEIS, is dóigh go bhfuil cleachtadh agaibh a bheith ag déanamh sórt measúnú ...

P: Tá, tá.

T: air.

P: tá, tá, *yes*.

T: agus roimhe seo, ó thaobh abair, cúrsaí litearthachta, díreach, b'fhéidir nár, nár dhírigh sibh ar thada mar sin ach, ar, ar tháinig tada chun cinn sa measúnú sin le DEIS b'fhéidir a ...

P: *yeah* no tá muidine...

T: ní raibh tada faoi leith...

P: tá, tá cuma go bhfuil na torthaí uilig *you know*, sa mheán, ar an mheán, tá muid, tá muid *you know*, istigh san áit ar cheart dúinn a bheith ó thaobh litearthacht dó ...

T: *Ok*

P: agus sin c'taoi a bhí muid ag iarraidh cineál ag díriú isteach ar Mhata ...

T: ar Mhata.

P: réiteach fadhbanna agus Mata ó bhéil ...

T: Is ea.

P: Agus *you know*, tábla agus rudaí mar sin agus ...

T: Is ea.

P: tchím difear mór ...

T: dháiríre?

P: *so, oh yeah* tchím ...

T: *oh yeah* ...

P: tchím an bhliain *yeah* tchím

T: Tá sé sin go maith.

P: *yeah*

T: *so* oibríonn an féinmheastóireacht ...

P: *ah, yeah ...*

T: *yeah?*

P: sílimse é, *yeah, yeah*.

T: *Ok*.

P: *now* inniu fosta ó thaobh an litearthacht dó fosta, an, an *pet-hate* mar a déarfá atá agamsa is an ... an litriú agus an, an dóigh, sílimse nach bhfuil na páistí, go bhfuil sé deacair acu litriú agus litriú mar is ceart *so* thosaigh mise ...

T: sa nGaeilge nó sa mBéarla?

P: i mBéarla.

T: i mBéarla.

P: i mBéarla, *now* an Ghaeilge, *yeah, even* níos castaí arís *but* i mBéarla, tá mé ag déanamh *eh, dictation exercises* anois, agus sílimse fosta go bhfuil dul chun cinn ag teacht ar na páistí ó thaobh sin an bhliain fosta.

T: *Ok*, agus ar, céard, céard a bhí ar siúl agat roimhe sin ... cén fáth ar athraigh tú?

P: Bhuel *it was; it was the Spelling Workbook*.

T: Is ea.

P: *So* bhí fuath agam orthu le blianta agus *so* ó ghlac mise anonn anseo, chuir mé ceist gan na *Spelling Books* a úsáid agus *eh*, toiseacht agus an deachtú a úsáid agus sílimse gur rud maith é.

T: *Ok*

P: *yeah*

T: *so, so* sin rud a oibrigh ... a d'oibrigh dhaoibhse, an bhfuil, an bhfuil tada eile mar sin a rinne sibh *eh*, a bhí ... a chonaic sibh go raibh tairbhe ag baint leis nó ...

P: *ehm ...*

T: abair ó thaobh measúnú, *like* sin bealach amháin le measúnú a dhéanamh ...

P: Is ea, an, an *dictation yeah*, *cus* chuir mé ... tá féinmheasúnú, tá *folder* ... tá fillteán acu féin anois agus chuir siad sin isteach inniu *ehm* ...

T: Deacair cuimhniú ar an spota ...

P: *yeah, yeah*

T: ach b'fhéidir go dtiocfadh sé leat arís ...

P: *yes, yes.*

T: ach is, tá sé go maith, sórt díriú ar na rudaí a oibríonn agus ...

P: ó *right ok* ...

T: iad, an bhfuil a fhios agat, iad a chur chun cinn sa scoi ... cibé céard a oibríonn do do scoil ... chuile scoil difriúil...

P: *yeah*

T: *Ehm*, ó thaobh ...

P: *Just* ag amharc ar sin, bhí an rang ard inniu, thosaigh muid ag déanamh, tá muid ag cuartú an darna brat glas, *now* ní seo litearthacht ...

T: Is ea.

P: *but even* dúirt an mháistir gur chuir sé ceist, thug sé *jobs* d'achan nduine istigh sa, sa rang, in Rang a Cúig agus a Sé, agus *ehm*, caithfidh siad a ghabháil thart agus an teocht a, a mheá agus ag déanamh tomhais agus ag déanamh cinnte go bhfuil achan rud i gceart agus achan rud mar sin agus tig siad isteach agus Gaeilge galánta, tá siad ábalta achan rud a chuir chun cinn os comhair na bpáistí, agus rinne siad *Powerpoint* inniu agus é i nGaeilge agus bhí an máistir ag taispeáint é dom inniu *so* bhí mé iontach sásta leis sin agus go bhfuil siad ábalta, agus, bhí sin uilig i Gaeilge.

T: Is ea, is ea.

P: agus bhí sé déanta go maith acu.

T: cuid den litearthacht é sin chomh maith agus *ehm*, ó thaobh polasaí teanga, an bhfuil, an bhfuil polasaí faoi leith leagtha síos agaibh nó ...

P: Bhuel tá muid ag obair ó ...*you know*, lámh ... le chéile leis an X thíos anseo, X anseo agus tá muid ag iarraidh, tá muid ag oibriú *that* go bhfuil an X, *you know* go bhfuil cineál nasc idir an dá áit fosta ...

T: céard atá i gceist le X...

[An freagra fágtha ar lár – céannacht a chosaint]

T: abair anois, bhí tú ag rá, b'fhéidir gur leath agus leath b'fhéidir Gaeilge agus Béarla sa mbaile acu, an mbíonn sé deacair ansin nuair a bhíonn na gasúir amuigh sa gclós, nuair a bhíonn páistí amuigh sa gclós, iad a iompú ar an nGaeilge nó ...

P: Iontach, iontach deacair.

T: Cén chaoi ...

P: Sin ...

T: cén chaoi a dtéann tú i ngleic leis sin?

P: bhuel sin an rud atá ... *you know*, réaltóga amuigh ansin, tá muid ag iarraidh, tá na múinteoirí anois ag tabhairt amach réaltóga achan *ehm*, briseadh agus, do dhaoine atá ag caint i nGaeilge agus ansin tá *eh*, duais ag deireadh na seachta ... or duine ar bith a faigheann ... rang ar bith a faigheann 10 réaltóg, faigheann siad oíche saor ó obair baile agus anois tá muid ag *try* ... tá muid ag déanamh iarracht anois b'fhéidir, níl a fhios againn, tá muid ag obair ar, ar Páirc an Chrócaigh san am i láthair, *but* tá muid ag smaoineamh b'fhéidir duais beag ag deireadh na míosa don rang is fearr nó don grúpa is fearr atá ag caint i nGaeilge agus b'fhéidir sceallóga agus *nuggets* nó rud inteacht a thabhairt daofa.

T: Is ea.

P: *Because* tá muid ag iarraidh iad a mhealladh agus ...

T: Is ea.

P: iad a spreagadh ...

T: Is ea.

P: leis an Ghaeilge a dhéanamh agus ...

T: *yeah*.

P: *or* a labhairt agus tá sé, tá sé deacair. Tá sé deacair agus sin c'taoi ba mhaith liomsa b'fhéidir díriú isteach ar an, an teanga agus ar an teanga ó bhéil, *eh*, i mbliana, mar théama ...

T: mar féinmheas ...

P: mar chuid den féinmheasúnú ...

T: féinmheastóireacht ...

P: Is ea.

T: *Ok.*

P: *yeah.*

T: Agus ó thaobh abair, na múinteoirí atá sa scoil, *ehm...* abair taobh amuigh den BOid a bheadh déanta ag chuile dhuine, an bhfuil cáilíochtaí breise nó traenáil breise nó cúrsaí breise déanta ag na múinteoirí, rudaí, rudaí faoi leith b'fhéidir?

P: *Eh...*

T: go háirithe más i dtaobh litearthacht atá siad, ach ...

P: litearthacht ...

T: go ginearálta ...

P: bhuel bíonn achan nduine ag déanamh na, *you know*, bíonn, bíonn *EPV days* ag achan nduine a dhéanann, achan nduine *ehm ...* cúrsaí i rith an tsamhraidh agus achan rud *but*, tá bean amháin a bíonn ag teagasc achan bhliain, *you know*, in cúrsaí Gaeilge anseo, *ehm ...*

T: agus ...

P: ní shílímse go bhfuil máistreacht ar bith ...

T: Is ea.

P: bainte amach ag aon duine nó ...

T: Is ea.

P: go fóill.

T: agus abair anois dá mbeadh sibhse mar mhúinteoirí ag cuartú nó ag tóraíocht eolais ar ... cén bealach is fearr le rud áithrid a mhúineadh i nGaeilge nó i mBéarla, a bhaineann le cúrsaí litearthachta, cén, cé na háiseanna atá agaibh nó cén áit a mbeadh an t-eolas sin le fáil?

P: Bhuel, téimse ar seomraranga go minic agus ar scoilnet agus amharcamsa ar rudaí mar sin, *ehm*, tá, *eh*, clárban idirgníomhach agus tá ... níl mé ábalta é a *fig* ... bhí mé *supposáilte ehm*, cá hainm atá air, *per* ... *ehm* ... *per*... óra tá *PowerPoint* ... *peratian or something like that* ...

T: *Prezi!*

P: *eh* ...

T: ní hea?

P: *no per ehm ... promethean* ...

T: *ok*, níor chuala mé caint ar sin ...

P: tá rudaí *supposáilte* a bheith ansin i nGaeilge agus ní raibh mé ábalta iad a fháil ariamh ... tá an Áisaonad iontach maith fosta thuas i mBéal Feirste agus *eh* ... *yeah* Foras na Gaeilge, an é Foras na Gaeilge nó COGG? Bhí múinteoir in san rang, mhór, ag taispeáint rudaí galánta (fá choinne?), ó thaobh an Ghaeilge, *you know* a ... an comhrá a dhéanamh sna ranganna ... scríbhneoireacht ... Foras na Gaeilge nó rud inteacht mar sin ...

T: *Ok*.

P: COGG ... b'fhéidir. Ní shílímse gur COGG a bhí ann ... sin ... agus

T: *Ok* agus ansin abair, an bhfuil, an bhfuil Ionad Oideachais gar dhaoibh nó?

P: Bhuel tá ceann X ...

T: Is ea.

P: agus bíonn na, na cúrsaí uilig i, i nGaeilge ansin, gath ar bith ... tá X, dhéanann X cuid mhór ar litearthacht agus ...

T: an ndéanann?

P: *aha* agus ...

T: agus an mbíonn sé suas leis na múinteoirí an t-ábhar a phiocadh nó an gcuireann siad féin ar fáil ...

P: *no*, thig linn, *yeah* thig linn, má tá rud inteacht atá suim agat ann *yes* agus ansin tá Ionad Múinteoirí iontach thuas in X agus tá an bhean atá á reachtáil iontach maith agus *you know*, deireann sí leat, gath ar bith atá tú a chuartú *you know*, ba cheart duit fáil i dteagmháil liom agus go dtiocfaidh léi é a chur ar fáil thíos anseo mar pháirt do Páirc an Chrócaigh má tá muid ábalta ...

T: *Ok...*

P: *so you know ...*

T: agus an bhfuil an, cé ... ar tháinig aon duine riamh ón *PDST* ná tada mar sin?

P: bhuel, X ...

T: sin ...

P: duine inteacht *yeah* ón *PDST* agus ...

T: *Ok.*

P: tig sise thart agus dhéanann sise cuid mhór clár, *ehm, eh*, cúrsaí i X nó ...

T: *Ok.*

P: thíos san *ehm* ... san, X thíos anseo fosta ...

T: *Oh ok ... right ...*

P: *aha ...*

T: *Ok so tá roinnt, tá roinnt tacaíochta ann ...*

P: Tá, tá.

T: agus ó thaobh *ehm, eh* ... tús an Bhéarla abair na, is na ... na ... ranganna beaga, cén, cén t-am a thosaíonn siad ar an mBéarla nó ...

P: sílimse gur i ndiaidh *ehm* ... na ... i ndiaidh na Nollag b'fhéidir sna Naíonáin Mhóra, b'fhéidir gur sin an rud a dúirt X, ní dhéanann sí Béarla ar bith in sna, in sa ... *eh*, na Naíonáin Bheaga, *but* níl mé cinnte 100% ... sílimse gur i ndiaidh na Nollag a thosaíonn sí ...

T: *Ok.*

P: sna Naíonáin Mhóra.

T: Agus ansin *eh* ... ó thaobh cúrsaí fóineolaíochta nó cúrsaí foghraíochta, cén scéim a úsáideann sí meas tú sa dá theanga?

P: *Ehm* ... úsáideann sí an ceann, an Áisaonad ...

T: Is ea.

P: *ehm, I think* istigh ansin agus ansin úsáideann sí an *Jolly Phonics* sa Bhéarla. *Aha.*

T: Agus ansin ó thaobh *eh*, abair léitheoireacht foirmeálta, déarfaimid, cén uair a thosaíonn sé sin meas tú ... *eh* ... ó thaobh Béarla, is dóigh gur théis na Nollag freisin an ea?

P: Is ea, is ea, is ea.

T: Agus cén scéim Béarla ... a úsáideann ...

P: *eh*, an scéim Béarla is *ehm* ... *The Blue Skies* agus *The Starways*, tá mé ag déanamh atá orthu a bea? Is ea.

T: tá mé ag ceapadh, tá mé ag ceapadh gurb é *yeah* ...

P: Is é ... tá mé ag déanamh *yeah* sin an, an cúir ... *but* ba mhaith linn é a athrú *but just* níl ... d'athraigh muid na leabharthaí Béa ... na Mata i mbliana mar thor ... *you know*, de thoradh an mhean ... an féinnheasúnú dó *so* ...

T: Is ea...

P: beidh muid ag athrú an bhliain seo chugainn, mhothaigh mé go bhfuil an *ehm* ... *phonic*, *eh* ... *Folens* ...

T: *Reading* ...

P: *Reading Zone* ...

T: *Reading Zone* ...

P: *supposáilte* a bheith *brilliant*.

T: *Ok* ...

P: Tá na múinteoirí eile a insint sin dom *yeah*.

T: *so* ba mhaith leat é sin a fháil.

P: ba mhaith liomsa sin a fháil an bhliain seo chugainn, *yes*.

T: agus céard faoi ... an scéim Gaeilge?

P: *Séideán Sí* a úsáideann muid anseo, agus tá mo chroí istigh ann ...

T: dháiríre?

P: á tá mo chroí istigh ann, *yeah*.

T: Iontach.

P: Sílimse go bhfuil sé go há ... *you know*, go ... *just* go hiontach, tá na ranganna ... tá na páistí i mo rangsa ag léamh na ... *eh* ... úrscéalta sin, tá siad ag léamh Carraig na Caillí san am i láthair agus léigh muid an Múinteoir Nua agus *ehm* ... ó (spéaclaí?) agus Mairéad Ní Mhaonaigh fosta, tá sin uilig léite againn agus tá dúil mhór agam ann. Tá *Amsterdam* ag Rang a Cúig agus Sé ...

T: Is ea.

P: istigh ansin fosta, *yeah* tá ... sílimse go bhfuil sé *just*...

T: agus *eh* ...

P: go hiontach.

T: meas tú an mbíonn mórán léitheoireachta ag tarlú sa mbaile, sa teaghlach ag ...

P: i nGaeilge?

T: ag ... bhuel in aon teanga dháiríre ... léitheoireacht go ginearálta ...

P: ó sílim go bhfuil, *yeah* ...

T: *yeah* ...

P: sílim go bhfuil *but* go háirithe sa Bhéarla *eh*, sílim go bhfuil *ehm*, na páistí ... agus tá sé le feiceáil ar na páistí fosta agus le éisteacht leis ... nuair atá siad ag fáil *ehm* ... léamh sa bhaile ...

T: Agus an bhfuil mórán baint ag ... na tuismitheoirí le cúrsaí litearthachta sa scoil?

P: *no not really*, bhuel ó thaobh *like*, tá lá na dtuismitheoirí ann agus deirimse agus deireann na múinteoirí, *you know* go bhfuil an léamh iontach tábhachtach agus an léitheoireacht agus go, *you know* ... iarracht a dhéanamh é a dhéanamh ... *ehm* ... Ba mhaith linn toiseacht i mbliana b'fhéidir tuismitheoirí a thabhairt isteach agus *reading* le chéile a dhéanamh, *you know*, le chéile thíos sa halla, agus *eh*, go mbeadh achan nduine ag léamh fá choinne ocht mbomaite ... *but just* ní bhfuair muid (thart?) air go fóill ... *but* ...

T: sin ceann de na rudaí ...

P: sin ceann de na rudaí ba mhaith linn ...

T: *Ok* ... agus ó thaobh an pobal in, ina dtimpeall, an mbíonn mórán bnaint acu sin le cúrsaí litearthachta nó an mbíonn sibh *eh* ... ag glacadh páirt in aon scéim faoi leith a bhaineann le cúrsaí litearthachta ...

P: bhuel bíonn muid, bíonn muid ag glacadh páirt in, in Scríobh Leabhar, *aha* ... agus *ehm* ...

T: Agus cé na ranganna a bhíonn i gceist ansin?

P: ó achan nduine ...

T: chuile dhuine ...

P: achan nduine ... agus *eh*, bíonn muid, bhuel tá muid ag gabháil síos go dtí an leabharlann, chuaigh muid síos go dtí an leabharlann ... chuaigh achan rang síos go dtí an leabharlann anuraidh, agus tá baint againn leis an X agus tá ... am ar bith atá scéalta ... scéal ... scéalaí ag teacht, agus ag insint scéaltaí, téann muid síos agus insíonn siad ... bhí scéim ann uair amháin agus bhí sé sármhaith, chuaigh girseach óg thart agus d'inis sí scéaltaí do na Naíonáin agus Rang a hAon agus Dó fán Samhain agus rudaí mar sin ...

T: go deas, *yeah* ...

P: *so* bhí sin sármhaith ...

T: *yeah, yeah* ...

P: *ehm* ... bíonn, *no you know, but* má tá ... má tá drámaí ar bith ag gabháil ... ar siúl nó gath ar bith mar sin téann muid síos *you know*, go dtí an Ionad, nó gath ar bith atá ....

T: agus an bhfuil ...

P: (fógartha?)

T: agus an bhfuil mórán abair *ehm* ... filí nó scéalaithe nó scríbhneoirí sa gceantar?

P: *no but* sin rud *actually* anois nuair atá tú ag caint ... sin rud a bhí muid ag smaoineamh ar agus ag plé ar fosta, bhí lá Mata againn in, in *eh*, Márta anuraidh agus bhí sin iontach maith ... rinne muid (?) Mata agus bhí na páistí páirteach ansin agus *just* rinne siad Mata i rith an lae agus bhí *ehm* ... ansin co... bhí na táblaí na ... *eh* ... *what do you call it* ... *the eh... station teaching* ...

T: Is ea.

P: thíos sa halla agus bhí rudaí le déanamh acu sin ... tomhais, *you know*, cé mhéad buidéal a bheadh istigh in buidéal mór agus bhí rudaí beaga le cuntas agus rudaí *so* bhí, bhí sin iontach maith agus ansin in Meán Fómhair, rinne muid lá nádúr agus d'imigh muid amach fá choinne siúil ... *so* bhí muid ag smaoineamh lá ... bhuel níl muid ag iarraidh lá Gaeilge or lá Gaelach a chur air ...

T: Is ea.

P: *you know*, tá fuath againn ar sin *but* ... tá muid ag smaoineamh lá scríbhneoireachta agus bhí muid ag smaoineamh b'fhéidir scríbhneoir a fháil isteach agus cuidiú linn *you know* b'fhéidir scríbhneoirí níos fearr a dhéanamh *you know*, de na páistí ...

T: Is ea.

P: Agus b'fhéidir filíocht nó *you know*, tá cúpla CD galánta XXX ... Ící Pící agus ...

T: Is ea.

P: *ehm* ... cén ceann ...

T: Gug... *not* Gugalaí Gug ... ach ceann eile ...

P: *ehm* ... nuair a éirím mór *or* ... ní thigimsa daoine fásta ... agus *you know*, tá siad *just* sármhaith agus bhí muid ag smaoineamh b'fhéidir cúpla duine acu sin a thabhairt isteach, nó ...

T: *yeah*.

P: *you know* ...

T: *yeah*.

P: *ehm* ... tá bean ag teacht isteach anseo ag déanamh *ehm*, *ehm* ... ag saibhriú an teanga agus bíonn sise ag déanamh *you know* scéaltaí galánta *you know*, le na páistí, An Buidéal Draíochta agus *you know*, rudaí beag mar sin ...

T: a' bin cúntóir teanga as Muintearas nó a' bin ...

P: Is ea ... bhuel, bhuel tá ... duine inteacht againn fosta *ehm*, cúntóir saibhreas teanga, saibhriú teanga ...

T: *Ok*.

P: agus ansin tá múinteoir, *or* tá duine

T: cúntóir teanga ...

P: ag teacht isteach, cúntóir teanga agus téann siad sin amuigh ag am lóin agus cuidíonn siad le na páistí beaga agus na páistí móra ag labhairt i nGaeilge agus dhéanann sí rudaí leis an *skipping rope* agus *you know* ...

T: cluichí ...

P: ‘Dé Luain, Dé Máirt, Dé Céadaoine...’ *you know, just d’athraigh sí thart na rudaí in áit ‘eennne meanie minee mo’ or you know ...*

T: *yeah.*

P: *so tá Gaeilge le cluinsint amuigh in san chlós anois you know.*

T: *Ok ... agus ehm ... ó bhí tú ... nuair a bhí muid ag caint ar chúrsaí measúnaithe, eh, na trialacha, tá a fhios agat na trialacha caighdeánaithe a bhíonn le déanamh chuile bhliain, abair, tá an ceann Gaeilge anois ...*

P: *Droim Conrach yeah.*

T: *ceann nua, ehm ... ó thaobh Gaeilge agus Béarla, ó thaobh scrí ... abair an ... na, na tástálacha, abair an ceann Gaeilge, ar dtús ... eh ... an bhfuil, an bhfuil rudaí faoi leith a mbíonn siad níos fearr aige ná rudaí eile nó an bhfuil rudaí ...*

P: *yeah, tá cuma that go dtáinig ... go dtig siad eh ... go mbíonn an éisteacht i bhfad níos fearr you know, agus in cúpla, in mo chás-sa anyway, ta mé ag déanamh, bhí cúpla duine nach bhfuair ar aghaidh iontach maith in san léamh, an chéad you know, dhá leathanach, tri leathanach, sin just ag léamh na focla, tá na focla agus tá na ... tá an pictiúr agus tá na focla rud beag casta but eh ... ansin nuair atá siad you know, nuair a téann siad ar aghaidh, fuair siad ar aghaidh iontach maith leis an, you know an léamh agus tuiscint agus, agus an éisteacht but just an chéad rud ... ansin ní raibh siad iontach maith ...*

[briseadh – fón]

{ag caint}

T: *ehm ... céard faoi a raibh mé ag caint ansin ... eh ... ó is ea na, na tástálacha, agus ansin sa mBéarla an bé an Micra T nó an Drumcondra ...*

P: *Micra T ...*

T: *An Micra-T ...*

P: *Micra-T ...*

T: *Agus, agus ... cé ... an bhfuil ... is dóigh go bhfuil, an comprehension uilig atá ann?*

P: *Comprehension uilig atá sa Micra-T.*

T: *Yeah.*

P: *So I suppose, sílimse that ehm ... níor thosaigh muidine ag déanamh an Drumcondra ach amháin dhá bhliain ó shin ...*

T: Is ea.

P: *so ... like, sílimse go bhfuil na páistí ag fáil ar aghaidh go maith in san Drumcondra eh ... tá an Micra T ... yeah, yeah, ní bheadh na, na, na marcanna ard yeah no.*

T: *Ok.*

P: *ní bheadh siad millteanach ard ... sa Micra T but ...*

T: Is ea.

P: *you know, yeah.*

T: Agus bhí tú ag caint ansin ar chúrsaí litrithe, agus go bhfuil tú ag iarraidh feabhas a chuir orthu sa dá theanga ...

P: *yeah.*

T: abair ó thaobh cúrsaí gramadaí ansin, *ehm ...* an ndírionn sibh ar ghramadach go foirmeálta, nó an bhfuil bealach faoi leith agaibh le déileáil le cúrsaí gramadaí?

P: *not go foirmeálta no ... you know, ceisteanna, bímse ag ráit i gcónaí leis an, an cúntóir teanga go gcaithfidh siad a bheith in ann ceisteanna a chur, you know, le iad a fhreagairt ... you know, like, muna bhfuil tú ábalta ceist a chur, níl tú ábalta an freagra ... you know an teanga a labhairt so you know, an-maith – I suppose tá na páistí eh ... cuireann tú ceist orthu ehm ... ‘an bhfuil tú ag iarraidh, an bhfuil tú ag iarraidh cupán tae? Tá’ no, no not ... ‘an maith leat cuppa tae? Tá’ ... so tá tú ag iarraidh orthu you know fig ... you know, bheith ábalta a ráit, is maith agus ní maith agus rudaí mar sin so sin na cineál rudaí a bímse ag déanamh ehm ... you know, ‘an ndeachaigh tú? Tá’ ... bhuel chuaigh nó cha deachaigh ... so bímse ag déanamh na rudaí sin, cineál rudaí beaga mar sin ...*

T: Is ea ...

P: ag cur, ag cur ...

T: agus ansin sa mBéarla, an bhfuil an rud céanna i gceist nó ...

P: *eh ... bhuel its more yeah bhuel ... you know, in san gramadach fosta, ainmfhocal ... bhí siad ag déanamh ainmfhocail agus briathra istigh in Carraig na Caillí inniu you know agus so I*

suppose, dhéanann muid *yeah, yeah* ... dhéanann muid an rud céarna *probably* i mBéarla agus i nGaeilge go neamhfhoirmeálta, *yes*.

T: *Ok* agus *ehm* ... tá a fhios agat nuair a bhíonn torthaí na scrúduithe sin ar fad bailithe le chéile agus mar sin, céard a tharlaíonn ansin nó céard a dhéanann sibh leo?

P: Bhuel, tig muid le chéile agus amharcann muid ar na torthaí agus ansin amharcann muid ar an meán fosta, ar an dóigh ba cheart daofa a bheith agus *ehm* ... i mbliana, go háirithe in sa féinmheasúnú scríobh muid síos cá háit a raibh muid ag ... cá háit a raibh na laigeachtaí agus cá háit a raibh na láidreachtaí istigh sa scoil, *so* d'amharc muid, *I suppose*, go mion isteach iontu i mbliana, níos mion ná mbeadh ...

T: *Ok*.

P: *ehm* ...

T: I mblianta eile ...

P: agus *yeah* ...

T: *Ok*.

P: agus ansin an rud atá muid ag iarraidh a dhéanamh fosta *is* tá muid ag iarraidh cúpla duine a fháil amach as *you know*, céim amháin ...

T: Is ea.

P: *or* ... agus isteach in céim eile, rud inteacht mar sin ...

T: *Ok*.

P: *you know*.

T: agus bhí tú ag rá *eh* ... go mbíonn siad ag gabháil ag an leabharlann agus dúirt tú go raibh leabharlann sa ...

P: tá leabharlann sa scoil ...

T: scoil ... Is ea ...

P: anseo fosta, thíos sa *prefab* anseo.

T: Agus cén sórt leabhartha atá ann, nó cén chaoi a gcuireann tú leabhartha isteach ann nó cé as a dtagann na leabhartha?

P: Bhuel, fuair muid, fuair muid deontas do leabharthaí uaidh ... sula, sular ghlac mise anonn mar phríomhoide, fuair an máistir cuid mhór *ehm* ... leabharthaí agus ansin bhí bean istigh anseo ag déanamh, an cúntóir rang ... teanga, *just* thug sé *ehm* ... uaireannaí dúinn inné nuair a bhí sí réidh leis an cúntóir teanga agus chuir sí bail ar an leabharlann agus tá sí ag iarraidh é a *computerizáil* anois ... *you know* ríomhaire a úsáid agus ... *so* go mbeadh a fhios ag na páistí go bhfuil siad ábalta é a thabhairt amach s ... *so* nach bhfuil muid ag cailleadh leabharthaí ...

T: Is ea.

P: *you know*.

T: Is ea agus cén sórt *eh* ... córas a bhíonns agaibh, an dtéann rang amháin isteach anois agus arís nó an bhfuil córas ...

P: bhuel, téann na ranganna arda amach cibé cé huair atá siad ag iarraidh leabhar, téann siad amach agus isteach agus i mo rangsa, téann siad amach maidin Dé Luain ...

T: *Ok*.

P: agus fágann siad ar ais é Dé hAoine agus faigheann siad ceann eile ...

T: *Ok*.

P: fá choinne an deireadh seachtaine ....

T: *Right*.

P: Rang a hAon agus a Dó, téann siad amach agus fanann siad amuigh fá choinne leathuair nó ...

T: Is ea.

P: *you know*, agus na Naíonáin, ní shílímse go n-úsáideann (?), tá cuid mhór *ehm* ... Big Books ...

T: Is ea.

P: istigh sna Naíonáin.

T: Is ea ... agus dá mbeadh sibh ag iarraidh abair ar ... tuilleadh leabhartha a fháil nó ... cén áit ... a bhfaigheadh sibh iad nó cén, cén bealach a mbeadh tú in ann tuilleadh leabhartha a fháil dá mbeadh siad ag teastáil abair, amach anseo?

P: Is ea *ehm* ... *I suppose* ...

T: an gcuireann an leabharlann mar shampla, leabhartha ar fáil?

P: *no, no, I suppose* d'amharcófá suas ceann de na *brochures* agus ...

T: *So* chaithfeá iad a cheannacht ...

P: Chaithfeá, chaithfeá ... *yeah* ...

T: Chaithfeá iad a cheannacht, *Ok* ...

P: chaithfeá.

T: Agus, *ehm* ... nuair a bhíonn na gasúir, go mór mór na gasúir níos sine ag gabháil isteach sa leabharlann agus ag piocadh leabhar dhóibh fhéin, cén teanga a phiocann siad?

P: Béarla, an chuid is mó.

T: *Ok*. Agus meas tú cén fáth?

P: Níl oiread cleachtadh acu ag léamh i nGaeilge *I would say* sa bhaile or ... *you know*, mar, mar ... *hobby* ...

T: Is ea.

P: *you know*, sílimse de go bhfuil siad ...

T: Agus ... an meas tú ... gurb é an t-ábhar atá i gceist nó cúrsaí teanga nó?

P: cúrsaí teanga.

T: *yeah*.

P: *yeah* cúrsaí teanga. Tá sé casta agus go háirithe má tá fadhbanna ag na páistí, tá sé iontach doiligh na focla a dhéanamh amach sa Ghaeilge, *you know*, níos ... *like* ... *yeah* ... an rud atá mise ag iarraidh a dhéanamh, sílimse go bhfuil sé iontach deacair, ar na páistí foghlaim cén dóigh le 'chuaigh' agus 'tháinig' *because* ... *but* sílimse má scríobhann siad é go min ... minic go leor agus má amharcann siad air agus má tá sé thuas ... go rachaidh sé isteach ...

T: isteach, is ea ... agus abair ansin nuair a bhíonn siad ag léamh an rud os ard sa rang, *eh* ... an, an léifidh siad é mar atá scríofa nó an léifidh siad é ina gcanúint féin?

P: ó ... ó ... bíonn siad ag iarraidh é a léamh an dóigh a bhfuil sé scríofa agus deirimse leofa, ba cheart duit é a ráit an dóigh a dheireann muidine é, sin an rud a déanaimse ... *so* in áit 'dúnta', deirimse *you know*, úsáid 'druid' or 'táim i mo chónaí' deirimse 'tá mé' ... *so* am ar bith a tchíann tú sin, *just* úsáid sin, agus istigh sa leabhar Mata *even* 'comhaireamh', *you*

know, úsáideann siad agus deirimse úsáid ‘cuntas’ a pháistí am ar bith a tchíeann tú sin, úsáid ‘cuntas’...

T: *So* is, is ... caithfidh tú brú a chur orthu an ... é sin a athrú ...

P: bhuel ní bheadh siad ábalta, ní thuigeann siad é, *cus* ní chluineann siad é *so* caithfidh mé inseacht daofa i gcónaí, gcónaí, gcónaí ... *yeah*

T: Gurb in é, é ... *yeah* ...

P: *yeah, yeah* ...

T: *so* is cleachtadh i gceist ...

P: *yeah* sin é, cleachtadh *yeah*...

Aguisín R

Samplaí d'agallaimh leis na múinteoirí ón bpobal cleachtais²⁸

Agallamh 2: Múinteoir Rang a Dó (T: Taighdeoir M: Múinteoir)

T: *So an chéad cheann ansin, céard a cheap tú faoin, faoin ... seisiún, na seisiúin a bhí againn agus é a chur i bhfeidhm agus chuile shórt mar sin?*

M: *Ó cheap mise go raibh na seisiúin thar cionn, iontach ceart, eh, [?] eh agaibh, ní fios céard a fuair mé féin go pearsanta amach as, like, ní, níl am agam dul thrí leath de na nótaí a bhí tugtha agat dom, ehm, bhí mé ar an net aréir ag an deich a chlog san oíche agus bhí me ag breathnú ar chuid den stuf ... céard a bhí ann anois arís ... an ehm, béaloideas, bhí mé á léamh sin aréir, fuair mé do Dhaideo ann ...*

T: *Ó bhfuair?!*

M: *So there you go, like yeah ach tá ... ní ... bhí mé ag flyáil thríd ...*

T: *Is ea, is ea.*

M: *Ní bhfuair mé ...*

T: *Is iontach an áis í sin ...*

M: *Oh chonaic mé é sin nuair a bhí mé i X ach tá sé iontach ar fad an chaoi atá sé ...*

T: *Tá yeah...*

M: *Go bhfuil na rudaí ar fad anois ag teacht thríd ...*

T: *Go díreach ....*

M: *Ehm ... tá a fhios agam nuair a bhí mé i X ní fhaca mé an ceann, an scéal ó mo Dhaideo ...*

T: *Is ea.*

[abairt fágtha ar lár]

M: *Ó tá, tá an rud pearsanta sin tá sé go hálainn. Chuaigh mé thríd...fuair mé cuid X aréir, so taispeánfaidh mé iad sin do na páistí amach anseo ...*

T: *Bheadh sé iontach acu ... seans go bhfuil gaolta acu féin ann ...*

M: *yes, tá mé cinnte go ... go n-inseoidh sé dúinn cé hiad na daoine ...*

T: *Is ea.*

M: *Bhí X anois, X, cibé cé hé féin, beidh a fhios ag na páistí go breá cé hé féin ...*

T: *Is ea.*

²⁸ Úsáidtear X nuair a bhíonn eolas le ceilt agus fágfar freagra nó abairt ar lár in áiteanna freisin. Déantar é sin chun céannacht na rannpháirtithe a chosaint.

T: Agus *eh*, abair an teacht le chéile, do na múinteoirí, abair an píosa sin dó, an píosa sin dó, an gceapann tú go bhfuil sé sin tábhachtach nó, an bhfuil a fhios agat, múinteoirí a bheith ag teacht le chéile?

M: Bhí sé an-tábhachtach mar tháinig rudaí amach mar a déarfá, cleachtaí as scoileanna eile nach bhfuil anseo agus rudaí a dhéanann muidé ....

T: Dháiríre?

M: Agus atá i scoileanna eile agus mar sin *like ... so* bhí sé mar a deir an Béarla 'eye-opener' *like ...* bhí mé ag feiceáil rudaí nach raibh *eh ...* nach raibh ag gabháil ar aghaidh againn féin ...

T: Is ea.

M: nó rudaí a bhí ag gabháil ar aghaidh againn féin nach raibh sna scoileanna eile ...

T: Is ea, Is ea.

M: Agus céard é an rud ceart agus céard atá muid ceapaithe a bheith ag déanamh ...

T: Is ea.

M: Ach ag deireadh an lae is beag nach leagan chuile scoil síos ...

T: Go díreach

M: rud atá siad féin ag gabháil ag déanamh ...

T: *Yeah ...*

M: *So ...* ach tá sé suimiúil feiceáil nach é an rud céanna atá ag gabháil ar aghaidh i chuile scoil, bheifeá ag ceapadh gurb é ach ní hé *so* sin rud a tháinig amach as ó thaobh an múin ... ó thaobh na múinteoirí de *but eh ...*

T: Agus céard faoin t-am den lá a raibh sé ann nó ...

M: *Yeah*, ní raibh aon fadhb agamsa leis ... *eh ... no* ní raibh, bhí sé an- ... bhuel ba chuma liom ón ceathair go dtí a sé nó ó leathuair tar éis a trí go dtí leathuair tar éis a cúig, bhí sé ... ba chuma liom mar tá muid críochnaithe leis an scoil *anyway ...*

T: Is ea.

M: *Eh*, bheadh cleachtadh agamsa i gcónaí a bheith ag obair go dtí an cúig nó a sé *so ...* ní, ní duine mé a chuireann sé sin ... aon chaoi isteach orm ...

T: Go díreach ...

[píosa fágtha ar lár]

T: Is ea.

M: Sin an chaoi a théann sé ...

T: Agus abair anois muidé ag teacht le chéile, tháinig muidé le chéile an gcuimhníonn tú, roimh na Nollag, bhí thart air ... níl a fhios agam ... sé seachtainí againn ...

M: *Yeah.*

T: Agus ansin théis na Nollag agus théis na Nollag thosaigh daoine ag titim amach ...

M: Ag titim amach as *yeah* ...

T: Meas tú an é an chaoi ... an bhfhearr rud mar sin a fhágáil roimh na Nollag nó ... an bhfuil bealach ann le haghaidh daoine a choinneáil le chéile tar éis na Nollag nó ... an díreach drocham den bhliain atá ann?

M: Níl fhios agam ... an bé ceal suim a bhí ann ... ansin, gurb é sin an fáth a thit daoine amach as ... bhí an-suim agamsa ann *like you know* ... bhí i ndáiríre ceart ...

T: Is ea.

M: tá suim agam ann ach *eh*, sé an fadhb is mó a fuair mé féin ann nach raibh i ndóthain am agam ...

T: Is ea.

M: nuair a tháinig mé ar ais ag an rang le haghaidh rudai a chur i bhfeidhm mar a déarfá ...

T: agus ó thaobh am, an dteastódh am uait le haghaidh rudai a leagan amach nó am taobh istigh den rang ... an bhfuil a fhios agat céard atá i gceist agam ... cén áit a mbeadh an tam ag teastáil? Ar ...

M: Am duit féin ag baile le haghaidh rudai a leagan amach, ach fiú amháin le rudai a mhíniú de na páistí ...

T: *Ok.*

M: Agus dul siar ar ghraiméar leo agus céard atá tú ag iarraidh uathu ...
nó léamh na scéalta dóibh ... ansin ní raibh am mar a déarfá ag an deireadh acu
féin a gcuid scéilíní a léamh amach ...

T: *Ok.*

M: Bhí corruair, ní raibh go leor den am *so* ní raibh mo dhóthain ama agam *eh* sa bpíosa ama a bhí ... céard a bhí agamsa ... 40 nóiméad ...

T: Is ea.

M: A bhí agamsa ... sna trí ... bhí 40 nóiméad agam trí lá sa tseachtain ...

T: Is ea.

M: *but* tá sé ... tá siad ró-óg ... *you see*, nuair atá tú ag plé leis na gasúir is sine, tá na gasúir is sine in ann píosa scríbhneoireachta a dhéanamh duit agus beidh sé déanta acu i deich nóiméad agus beidh siad in ann é a dhéanamh mar sin ... níl na gasúir óga in ann scríobh chomh sciobtha sin *so* beidh siad ... ag iarraidh a bheith ag críochnú a bpíosa ...

T: Is ea.

M: nuair atá an t-am thuas ...

T: Is ea.

M: Ní bheidh am ann le haghaidh é a léamh ...

T: Is ea.

M: Agus ní thógann siad suas míniú ach oiread ag tús an ranga chomh sciobtha leis na hardranganna, *of course, like* tá tú ag iarraidh a bheith ag míniú dóibh ... agus caithfidh tú an oiread seo sampla a chur ar an gclár de cén áit a úsáideann tú camóg, comharthaí athfhrictail *or whatever* ...

T: Is ea.

M: Ach tá sé ... tá an t-uafás de sin foghlamtha acu mar gheall ar an gcúrsa seo ...

T: Is ea.

M: Mar déanann muid fócas air agus nuair atá fócas sa nGaeilge téann na focail céanna isteach sa mBéarla ...

T: Go díreach ...

M: *So* tá, tá sé déanta sa dá theanga ...

T: Is ea.

M: Cé go bhfuil, go raibh an fócas é féin ar an nGaeilge déarfaidh muid ...

T: Agus an gceapann tú go bhfuil an t-am ag fail níos éasca, an bhfuil siad féin ag fail cleachtadh air, go bhfuil an t-am ag fáil níos ... níos ....

M: Tá ...

T: giorrtaithe ...

M: ach thóg sé an-fhada, thóg sé *really* go dtí seo ormsa, agus ansin níl tada déanta agam leis le mí ...

T: Is ea.

M: *So* tá *really* ... [?]sé rang déag ... sé [dhá?] rang déag caillte le abair le mí anuas ...

T: Is ea, is ea.

M: Níl aon neart ar sin ...

T: *No*.

M: Tarlaíonn na rudaí sin ... ach coinneoidh mise leis ...

T: Is ea.

M: Tá mé ag gabháil coinneáil leis *like*, agus coinneoidh mé leis na grúpaí páistí sin agus tosóidh mé Rang a Dó isteach air an chéad bhliain eile agus páistí ó Rang a Dó i mbliana, ba cheart go mbeidís go maith aige ...

T: Is ea.

M: I Rang a Trí ...

T: Is ea.

M: Go bhfuil a fhios acu cé atá mé ag súil leis ... [?] a bhí i Rang a Trí i mbliana, ní raibh a fhios acu céard a bhí mé ag súil leis ...

T: Is ea.

M: Ach bhíodar *obviously* in ann scríobh i bhfad i bhfad níos fearr ná Rang a Dó [?]

T: Is ea.

M: ach *ehm* ...

T: Agus ó thaobh abair *ehm* ... rinne tusa rudaí ar nós *characters*, rinne tú rudaí ar nós tús scéil agus sonraí ...

M: Is ea, is ea ...

T: Bhí tú ag inseacht dom faoi na sonraí ... bhfuil ... an mbeadh sé ... an mbeadh sé deacair anois teacht aníos le rudaí eile a d'fhéadfá a dhéanamh le haghaidh mioncheacht nó ...

M: Ah ní bheidh ach caithfidh mé féin tuilleadh smaoineamh a chur isteach ann *like you know* ...

T: Is ea.

M: Bhí ... idir an gnáthobair ranga ... dhá bead rud a bheadh ag gabháil ar aghaidh chuile bhliain, bheifeá réidh len n-aghaidh ach bhí mé ag iarraidh a bheith ag cuimhniú ar céard a dhéanfas mé, mar a dúirt mé, ag léamh rudaí le ... a scríobh tú aréir agus ní raibh a fhios agam go raibh tú ag tíocht inniu! Ach *eh* bhí, *no* ... tá ... tá an t-uafás obair le cur agam féin ...

T: Is ea.

M: Isteach ann agus ansin é a phleanáil ...

T: Is ea go díreach ...

M: *You see* dá bpleanáilfeá é, ag deireadh na bliana nó sa samhradh le haghaidh an bhliain ina dhiaidh ansin beidh a fhios agam céard atá mé ag déanamh ...

T: Is ea.

M: Ach ní raibh a fhios agam féin i mbliana ceart ...

T: Is ea ...

M: Bhí mé ag teacht air rang i ndiaidh rang i ndiaidh rang ...

T: Is ea.

M: Agus ansin bhí rudaí ag cur isteach orm ar nós cleachtadh cóir le haghaidh an cóineartú agus bhí mé ag cailleadh am freisin *like* ...

T: Is ea.

M: Sin é a tharlaíonn Neasa, sin a tharlaíonn i scoileannaí *like* ...

T: Is ea.

T: Agus tógann sé píosa ...

M: Ah tógann ...

T: Bíonn siad ag rá go dtógann sé cúpla bliain sula dtiocfaidh rud mar sin isteach ...

M: Chreidfinn é! Chreidfinn é!

T: *You know...*

M: Tógfaidh.

T: Tógfaidh.

M: Dá n-éireodh liomsa a bheith tosaithe le ... na páistí anois atá agam i Rang a ... *no...* na páistí a bhí agam i Rang a hAon i mbliana, ní fhaca siad é, na páistí i Rang a Dó agus Trí is dóigh a bheas agam ... cúpla bliain seo ... hAon, Dó, Trí, *ehm*, beidh a fhios agam an mbeidh mé in ann cuid dhe a dhéanamh le Rang a hAon an chéad bhliain eile ...

T: Is ea.

M: Sa gcaoi go mbeidís agam i Rang a Dó, sa gcaoi go mbeidís agam i Rang a Trí agus ansin bheadh cliú ... bheadh ... ba cheart go mbeadh an-chliú acu *yeah* ag dul isteach sna hardranganna ...

T: Agus an bhfeiceann tú feabhas? Cá bhfeiceann tú an feabhas?

M: *ehm* ...

T: sa ngasúr *like*, céard é an rud is mó ...

M: ó tá an-suim acu ann ...

T: Is ea.

M: *Like* bliain ó shin, dhá n-iarrainnse ar pháiste mar a déarfá, páiste chomh hóg sin píosa scríbhneoireachta a dhéanamh dhom ... ní bheadh ach, ceapfainnse, ó tharla go bhfuil na fillteáin acu ...

T: Is ea.

M: Tá na fillteáin seo chomh tábhachtach ...

T: Is ea.

M: Mar ní cóipleabhair iad *like* agus tá a gcuid foclóirí istigh ann agus tá chuile rud acu agus tá muid ag tosaí foclóir eile ar aon chaoi *just* ... A5 ...

T: Is ea.

M: *Hardcover* leabhar sa rang ...

T: Go deas.

M: Mar fhoclóir ... má fhaigheann siad focla mícheart cuireann muid isteach ann é agus nuair a ... nuair a bheas acu an litriú ceart cuirfidh mise an *highlighter* air *so* ansin tá a fhios acu an

focal sin agus ní chaithfidh siad a gabháil ar ais air arís go brách *so you know* beidh tú in ann an leathanach a fheiceáil clúdaithe le *highlighter* *so 'yay* tá a fhios agam mo chuid focla ar fad' *so* bíonnad chomh brodíil!

T: Is ea.

M: As na rudaí beaga seo ... tá sé chomh simplí! Níl uait féin mar mhúinteoir *just* nodanna a fháil ó dhaoine eile ar nós tú féin ...

T: Is ea.

M: Agus ansin é a chur i bhfeidhm sa rang ...

T: Is ea.

M: Tá ... tá na páistí láithreach ag gabháil é a dhéanamh dhuit ... tá na páistí anseo *anyway*, tá siad ag iarraidh rudaí a dhéanamh agus tá an fillteán sin ... fiú cailín i Rang a Trí ansin ... 'an bhfuil muide ag gabháil amach ag Neasa?' ...

T: Is ea.

M: *You know* ... tá siad ar fad ... sin é a bhfillteán ... *so* caithfidh mé na fillteáin *now* ... tuilleadh obair a dhéanamh leo air ... b'fhéidir go ndéanfaidh mé rúinnín beag bídeach an tseachtain seo freisin ... Ach *ehm*...

T: Ach tá ... tá siad ag fáil níos muiníní ...

M: Ó tá is aoibhinn leo é!

T: tá siad ag scríobh níos mó ...

M: Is aoibhinn leo é *yeah*, ta páistí Rang a Trí ag scríobh an t-uafás, an chuid is mó acu, tá leaidín amháin nach bhfuil ... arís ... bheadh sé is dóichí *you know* ní bheadh sé chomh láidir ... cuid de na cailíní an-mhaith ar fad agus lámhscríbhneoireachta álainn acu freisin *like ehm* ... déantar scríobh ceangailte mar deir mé sa scoil seo ...

T: Is ea.

M: Agus déantar é idir Rang a hAon, Dó agus Trí *so* nuair a fhágann siad mise i Rang a Trí tá siad ceapaithe a bheith in ann scríobh ceangailte a dhéanamh. *Now* tá chuile dhuine acu in ann é a dhéanamh ach tá cuid acu in ann é a dhéanamh i bhfad i bhfad ...

T: Is ea.

M: níos fearr ná [?] go hálainn ar fad ...

T: Agus ...

M: fiú amháin rud mar seo, mar déarfá ...

T: Is ea.

M: ní *just* i gcóipleabhar a bheas ag gabháil suas ag an múinteoir, tá siad ag iarraidh chuile rud a dhéanamh go deas néata ...

T: Is ea, is ea.

M: So tá, tá suim ... tá suim acu i chuile phíosá de, tá suim acu sa ngraiméar, tá suim acu an fillteán a choinneáil néata...

T: Is ea.

M: chuile rud mar sin, tá siad '*into it*' mar deir an Béarla ...

T: Bhí siad ag taispeáint dom an *checklist* a bhí acu ag an tús agus ...

M: *Yes, yeah* ...

T: Bhí siad ag rá go gcaithfeadh sé sin a bheith ann ... na rudaí a bhí déanta agat leo ...

M: Is ea ... Bhí an iomarca déanta agam, mar bhí mise ag déanamh, beagnach go raibh mé ag déanamh rud chuile sheachtain i dtosach ...

T: Bhí ...

M: Agus X a dúirt liom, sin an iomarca orthusan ach tuigeann siad é ...

T: Ó tuigeann ...

M: tuigeann said ...

T: bhí siad á rá liom ...

M: fiú amháin an cailín beag as Rang a Trí *now*, rinne sí suas scéal í féin sa mBéarla, seo hé a bhí le déanamh aici *like*, tháinig *Scarecrow* ag an doras agus bhí an oíche fliuch agus bhí sé ag iarraidh theacht isteach, lean ar aghaidh leis an scéal sa mBéarla ... agus lean sí ar aghaidh, comhrá a bhí idir í féin agus an *scarecrow* agus bhí a cuid comhtharthaí athfhriotail istigh aici chuile áit ...

T: go deas ...

M: agus lánstadachaí ...

T: Is ea.

M: *You know* ... bhí ... tá sé ag oibriú!

T: Is ea.

M: Agus dúirt mé léi fiú amháin, is aoibhinn liom an chaoi atá na *quotation marks* istigh agat chuile áit *like, eh*, bhí sí féin chomh sásta ansin ...

T: *yeah*.

M: chuir sí isteach iad ... bhí sí ag iarraidh comhrá a bheith ann sa gcaoi go bhféadfadh sí iad seo a chur isteach *so* go dtuigeann siad céard le haghaidh iad ...

T: go díreach ...

M: go dtuigeann siad anois cuid de ghraiméar *like* ...

T: Agus gabh i leith, á léamh amach agus rudaí freisin, thaitin sé sin leo ... nach maith? a bheith dhá léamh scéalta dá chéile ...

M: agus an rud a scríobhann siad féin ...

T: Is ea.

M: *yeah yeah*

T: an rud a scríobhann siad féin ...

M: go maith *like ... eh ...* tá an t-uafás obair leabhar mar deir muid le déanamh *like*, tá, tá an leabhar ranga, tá sí leagtha amach go hálainn, an *Reading Zone*, *ehm ...* ach tá go leor obair scríofa ansin dóibh, *so* ní féidir liomsa fillteán Béarla a thosaigh leo, bhuel ní thosóidh mé é ... an cuimhneach leat ag tús na bliana go raibh muid ag rá gan bacaigh le ...

T: Éisteacht leis píosa ...

M: Is ea, agus leanfaidh mé ar aghaidh leis an nGaeilge ...

T: *Yeah*.

M: go bhfeicfidh muid cén chaoi a dtabharfaidh siad leo an Ghaeilge ...

T: *yeah* agus tá siad ag tabhairt na scileanna trasna ar aon nós ...

M: Tá! Thug an cailín beag sin anois inniu, sin scéal Béarla, dhein sí istigh ansin díreach sular tháinig tú ...

T: agus is as na rudaí Gaeilge a bhí déanta aici ...

M: ó is ea! *of course*, is ea, is ea ...

T: *Yeah ...*

M: Is as an, an múineadh de na, de na píosaí graiméar ...

T: Is ea.

M: sa rang seo ...

T: Is ea.

M: thuigeadar, thuig sí go ngabhfadh sé trasna go dtí an Béarla ... *yeah ...*

T: *yeah*.

M: *So* sin, feiceann tú, tá sé le feiceáil ag teacht thríd agus tá sé ag teacht thríd nádúrtha, ní dhúirt mé léi é sin a dhéanamh

T: Is ea.

M: rinne sí féin é an créatúr ...

T: Tá sé sin iontach.

M: agus níl sí ach i Rang a Trí *so...*

T: Is ea.

M: agus bhí sí chomh brodúil as!

T: An créatúr!

T: agus bhí tusa, abair tógann sé píosa fáil cleachtadh ar rud mar seo ar aon nós ...

M: *Yeah.*

T: An mbeadh, an mbeadh *eh* moltaí ar bith agat do dhream a bheadh á thosaigh seo, an bhfuil a fhios agat céard atá i gceist agam, dá mbeadh múinteoir nua ag tosaigh ar seo ...

M: Tosaigh ... *yeah*

T: ina rang féin, céard iad na rudaí a bheadh ag teastáil uathu le go n-oibreodh sé ceart nó ...

M: Beidh cinnte an graiméar, caithfidh ... ní dhéanfaidh sé aon chiall *eh* ... mura bhfuil píosai den ghraiméar ... agus an dearmad a dhein mise ná an iomarca rudaí a chur sa mullach orthu ... ach *like* caithfidh an ceannlitir, an lánstad a bheith acu cinnte, caithfidh siad tuiscint céard é ainmfhocal, *ehm* ... sa gcaoi go n-úsáidfí siad iad, mar a déarfá, *eh* ...céard é an *eh*...comhartha ceiste, d'úsáid mise comharthaí athfhríotail agus tá na páistí á n-úsáid, d'úsáid mé an urú mar tá siad á úsáid go nádúrthach sa gcaint *like* ... bord ... tá sé ar an mbord ... níl aon pháiste sa nGaeltacht [?] *like* ... ach go dtuigeann siad gur urú a thugann muid air agus is píosín eile graiméar é ... agus ar an gcathaoir, ar an mballa, cibé céard é féin go bhfuil an urú ag teacht isteach ann ... b'fhéidir dá mbeifeá i scoil i mBleá Cliath go mbeadh sé sin uafásach deacair an méid sin

T: *Yeah.*

M: a chur sa mullach ar na páistí *but* níl sa nGaeltacht.

T: *Yeah.*

M: Tuigeann siad é ... mar tá sé sa gcaint nádúrthach ...

T: Agus rudaí ar nós, abair bhí tusa ag déanamh tús scéil agus bhí tú ag déanamh na *characters* agus rudaí mar sin ...

M: *yeah.*

M: An rud a dúirt tú féin liom faoi na sonraí, d'oibrigh sé sin amach iontach ceart, *now* níor chuimhnigh mise air, níor chuimhnigh mé riamh é a dhéanamh, chuile mhúinteoir beo, aiste i ndiaidh an samhradh, céard a rinne tú ar feadh an samhradh ...

T: Is ea.

M: 'Chuaigh muid ar an trá' - níl aon chaint ar chén chaoi a ndeachaigh muid ann, b'fhéidir gur bhris ... phléasc rotha ...

T: Is ea.

M: ar nós leaidín beag sin a phléasc rotha thíos ...

T: Is ea.

M: agus é ag gabháil isteach go Gaillimh, dúirt sé é sin ...

T: Is ea.

M: So, tá na sonraí iontach, agus níor chuimhnigh mé féin riamh cheana a rá leo é a dhéanamh *so just* altannaí a scríobh le ... tabharfaidh mé féin ...

T: abairt ...

M: an chéad líne ... agus iad féin ansin an alt a scríobh

T: Is ea.

M: bunaithe ar sonraí amháin ar an líne sin ...

T: Is ea.

M: líne eile sonraí ... le cleachtadh a thabhairt dóibh air agus ... fuair siad féin chomh *excited* faoi ... gur gur ... 'ó *yeah!*' ó tá rud eicint eile agus bhí rud eicint eile le rá agus bhí rud eicint eile le rá ...

T: Is ea, is ea.

M: mar a chéile ar nós mé féin, níor chuimhnigh siad air roimhe sin, bhíodar, bhíodar ag iarraidh píosa a scríobh agus é a chríochnú agus é a shíneadh suas agat ...

T: Is ea.

M: *whereas* nuair atá suim acu sa rud atá siad ag scríobh, níl eadar ag iarraidh é a thabhairt duit ar chor ar bith go bhfuileadar réidh leis, tá, tá an méid sin athrú anois tarlaithe ...

T: Is ea.

M: Cinnte mo rangsa i mbliana ...

T: So is leo féin an píosa ...

M: Is leo féin an píosa agus tá suim acu ann ... b'fhéidir thall go bhfuil siad níos óige go bhfuil sé níos éasca é sin a chur trasna orthu freisin ... b'fhéidir go bhfuil an dream eile ... bíonnadar ag iarraidh a fháil amach ... tá a fhios acu chuile rud ... *you know* ...

T: *Yeah, yeah, yeah.*

M: tá an rud sin leis na hardranganna, b'fhéidir ...

T: Is ea.

M: Níl a fhios agam beo céard a dheineadar do X ...

T: Is ea, is ea.

M: Ach cinnte tá siad *an-excited* istigh agamsa faoi an rud a dhéanamh *ehm* ... tá ... bíonnadar ag fanacht go n-imeoidh Rang a hAon, mar tagann Rang a hAon amach ...

T: Is ea.

M: Bíonn an dream eile ... 'imigí! ... [gáire] 'tá muide ag iarraidh tosú ar na fillteáin' ... tá sé an-bharúil ag breathnú air ...

T: Agus meas tú an dtabharfadh sé cúnamh abair, *ehm* ... bhí múinteoir eile ag rá, go mb'fhéidir go mbeadh sé go deas duine a thabhairt isteach sa rang agus rud a thaispeáint ...

M: Iontach! B'aoibhinn liomsa é sin, *yeah, yeah* ....

T: An mbeadh sé sin cuidíoch?

M: Bheadh, bheadh sé iontach ar fad ...

T: nó duine a bheith istigh ...

M: *yeah*.

T: fiú amháin nuair a bheifeá féin ag múineadh agus go mbeadh siad istigh ag tabhairt cúnamh duit ... nó ... *you know* ...

M: Bheadh sé níos fearr duine a theacht isteach *like* ... tagann leaid isteach againn chuile ... anois agus arís ag lá ... an bhfuil a fhios agat, *inservice* agus rudai mar sin *like* ...

T: Is ea.

M: Agus 'speáineann siad, déanann siadsan páirt an mhúinteoir agus ... siod é ... tógann siad an rang ...

T: Is ea.

M: Agus déanann siad ... más ag múineadh dán é, cibé céard é féin, *ehm* ...

T: Seo hé an bealach ...

M: Déanfaidh siadsan ... is ea ... seo é an chaoi len é a dhéanamh *like* ...

T: *Yeah*.

M: *So yeah*, tá sé iontach, b'fhearr liomsa duine a theacht isteach agus go bhfeicfeadh ... na gasúir an rud atá ... an comhairleoir a thioctas isteach ag rá agus ansin nuair a dhéanann an múinteoir é, 'bhuel siod é a bhí muid ag déanamh le Neasa an tseachtain seo caite' ...

T: Is ea.

M: tá muide anois ag gabháil ag leanúint ar aghaidh leis an gcleachtas seo muid féin ...

T: So bheadh sé sin ....

M: Is ea.

T: Tá mé ag ceapadh gurb in rud amháin a bhí in easnamh dháiríre, nach mbeadh ...

M: Is ea is dócha mar ní raibh a fhios ... bhí mise ag rá ag an tús, céard a dhéanfas mé, cén chaoi a ndéanfaidh mé é seo ... *yeah* ... tá, tá an rud sin ann .... *ehm* ...

T: agus ó thaobh leabhartha freisin agus cén chaoi a dtabharfaidh tú na leabhartha isteach ann agus ... cén chaoi a dtaispeánfaidh tú dóibh céard atá sna leabhartha ...

M: Is ea, tá neart leabhartha *ehm* ... déarfaidh muid sa leabharlann againn féin ...

T: hah ...

M: *like* tá go leor leabhartha nua álainn agatsa mar a déarfá ach fiú amháin na seanleabhartha atá ann ...

T: Is ea.

M: Tá neart smaointe iontu sin ...

T: Ó tá!

M: Bhíodar iontu riamh sa saol ...

T: Go mór mór rudaí ar nós carachtéir agus rudaí mar sin ...

M: Is ea, *yeah, eh* ... fiú an cailín beag sin a scríobh sa mBéarla, faoi *scarecrow like, you know*, d'fhéadfadh sí scríobh faoin *Wizard of Oz*, d'fhéadfadh sí scríobh faoi aon rud beo ...

T: Is ea.

M: *because just* tháinig *Scarecrow* ag an doras ...

T: Is ea, is ea.

M: Agus ... *eh* ... bhí sé fliuch ... bhí muid ag caint ar ... agus i mBéarla freisin le Rang a hAon, *ehm* ... bhfuil aon seanmhadra, madra fireann, madra óg mar a déarfá ... bhuel bhí muid ag rá, ní bheadh an seanmhadra in ann ghabháil i ndiaidh na caoire agus dúirt mise, d'fhéadfadh *arthritis* a bheith ar ainmhi freisin ... 'céard é sin?' dúirt mise, bhuel, bíonn pianta i do chuid uilleannacha, i do ghualainn agus mar sin ... 'ar nós an *Scarecrow* sa *Wizard of Oz*' ... [?] a deir cailín beag as Rang a hAon mar sin ... láithreach *like* ...

T: Is ea, is ea.

M: bhí *3-in-1 oil* atá ag teastáil uainn ar fad ... ach *like, copáileann siad on* ...

T: ó *yeah*, tá siad an-mhaith

M: do rudaí an-éasca ar fad ... *yeah, yeah* ...

T: *eh* ....

T: An bhfuil bealach ar bith ... an gceapfa ... abair anois ... an chaoi ar leag muid amach é, rinne muid rangannaí ... bhailigh ... bhfuil a fhios agat ... tháinig muid le chéile ... d'insigh sí an stuif daoibh agus sin é. An bhfuil bealach níos fearr len é sin a chur le chéile nó an bhfuil aon bhealach eile le múinteoirí a thabhairt le chéile ach é sin?

M: Is dóigh nach bhfuil ... cheap mise go raibh sé an-mhaith, *just* bhí sé díomách gur thosaigh daoine ag titim amach as *like*, cheap ... níl a fhios agam ... tá a fhios agamsa, *you see*, nuair a bhí mé féin sa gcoláiste, nuair a ... bhí Eithne ann mar mhúinteoir ag an am í féin agus bhí sí á dhéanamh seo sa rang. Bhí mé ag rá, *yes*, sin é an rud le déanamh ...

T: Is ea.

M: Agus bhí sé le feiceáil, bhí *video* ann di, agus 'speáin sí fillteáin le gasúir dhúinn a bhí chomh lag i mí Meán Fómhair agus thug sé isteach ... mar a déarfá, thug sí isteach fotacóip dhá aistear ... bhí cúpla leathanach eicínt scríofa ag an leaid Rang a Ceathair déarfainn ... bhí sé dochreidte feiceáil go bhféadfadh páiste a ghabháil ó *really* go dona i mí Meán Fómhair go

dtí A+ i mí Márta ina dhiaidh nó rud eicint, *ehm* ní fhéadfá creisdiúint gurb é an páiste céanna é, *now* ‘speáineann sé sin ... go bhfui ... go n-oibríonn an córas seo ...

T: Is ea.

M: Oibríonn sé ...

T: Is ea, is ea.

M: Agus le páistí laga ...

T: Is ea.

M: go n-oibríonn sé ... tá páistí atá eirimiúil agus atá go maith tá siad ag gabháil é a dhéanamh *anyway* ...

T: go díreach ... *yeah* ...

M: múinfidh tú an graiméar dóibh sin, *away* leo ansin

T: Is ea.

M: do na páistí is laige, tá sé seo iontach dóibh ...

T: *Yeah, yeah, yeah.*

M: creidimse ann, *you see* ...

T: Is ea.

M: Mar chonaic mé Eithne nuair a bhí mé féin i mo scoláire *so...*

T: Chonaic tú an toradh ...

M: Chonaic mé an toradh air *yeah so...*

T: *Yeah* ...

M: Níl a fhios agam an bhfuil ... tá cinnte suim fiachmhar agamsa ann ...

T: Is ea.

M: Níl a fhios agam an bhfuil ag chuile dhuine eile ...

T: An gceapann tú mar go bhfuil an oiread suim agat féin ann, gurb é sin an fáth go bhfuil na gasúir chomh sásta leis freisin?

M: Is dóigh gurb ea, *because* má tá tú féin sa rang ... má tá suim agat in aon rud, ceol, ealaín, cibé céard é féin, taitneoidh sé thar cionn leis na páistí, ó cinnte ...

T: Go díreach...

M: *yeah, yeah*, gabhfaidh sé trasna, gabhfaidh sé trasna, chuile ábhar *eh* ... caithfidh tú féin *I suppose* a bheith oscailte le na rudaí nua seo a thógáil ar aghaidh ....

T: An bhfuil sé deacair rud nua a chur i bhfeidhm sa rang? An bhfuil sé ....

M: Am ...

T: am ...

M: sin é an fadhb is mó ... *ehm* ... tá tú ag iarraidh a bheith ag clúdú mar a deir siad leis na trí *Rs*, caithfidh tú go leor am a thabhairt do *Maths*, caithfidh tú go leor am a thabhairt do Bhéarla freisin sa nGaeltacht *you see* ... *ehm* ... tá tumoideachas ar aghaidh sna bunranganna ach *eh* ... tá, tá Béarla ó pháistí sa lá atá inniu ann ... *so* caithfidh muid an Béarla a bhrú freisin *like*, agus is i mo rangsa a thosaíonn an béim le Béarla, [?] bhí mé á rá sin cheana leat, Rang a hAon, Dó, Trí a thosaíonn ar an mBéarla, *really*, ach fós féin, tá mé ag iarraidh é seo a dhéanamh, tuigim mar a déarfá, cén fáth ... ach bheinnse ag iarraidh é a dhéanamh i nGaeilge agus i mBéarla, ach níl mé ag gabháil é sin a dhéanamh *like ehm* ... b'fhéidir go bhféadfá é a dhéanamh i mBéarla le Rang a Trí ...

T: *Yeah*.

M: go ciúin agus Rang a Dó a bheith ag obair ar an nGaeilge ... ní hea *no* ... mar níl Rang a Dó sách maith ag deireadh Rang a Dó ... tá muid tosaigh ... ag teannadh sias le deireadh Rang a Dó ...

T: Agus an gceapfa anois nuair a bhíonn siad ag scríobh, bhí siad ag rá liomsa ag an tús go raibh siad níos fearr le Béarla ...

M: *Yeah*.

T: Ach an bhfuil tú ag ceapadh anois go bhfuil siad tosaí ag teacht aníos sa nGaeilge?

M: Tá, mar ta níos mó suim acu ann ...

T: *Yeah*.

M: agus tá muid ag ceartú *eh* focail ... agus fiú amháin iad féin, chuir mise go leor focail ag deireadh an ...

T: Is ea.

M: fillteán ... dhóibh *yeah* ... *so* téann siad siar, téann siad siar ag breathnú air ...

T: Tá siad féin neamhspleách nach bhfuil?

M: Tá.

T: Ag *checkáil* rudaí ...

M: Tá agus is fearr leo féin a bheith neamhspleách ... tá sé iontach go bhfuil siad féin in ann é seo a dhéanamh agus nach bhfuil an múinteoir ag faire ar chuile líne beo atá siad ag scríobh ... *like* tá siad neamhspleách i Rang a Dó ag scríobh.

T: Is ea.

M: Agus ag scríobh píosaí an-mhaith cuid acu ... *really* go maith le Rang a Dó *like* ... *eh* ... an chuid eile lag ach ...

T: ach an scéal go maith ...

M: Scéal iontach ach go mb'fhéidir nach bhfuil litriú chomh láidir sin ...

Agallamh 4: Múinteoir Rang a 5

[ag caint faoi rudaí pearsanta]

T: *Ok eh ... céard a cheap tú faoi?*

M: Cheap mé go raibh sé iontach, agus gur oibrigh sé go maith, chonaic mé difríocht mór millteach ó thaobh. Nuair a thosaigh mé ag scríobh leo, go dtí an rud deireanach, bhí siad ag scríobh agus iad ag baint an-taitneamh as, *even* bhí mé ag cur ceist orthu ar maidin, *like*, an rud is mo a thaithne le mo chuid gasúir *say* i Rang a 6, ná go raibh siad ag scríobh agus nach raibh mise ag tabhairt aon teideal dóibh. *So* go raibh siad ag scríobh as a n-intinn féin agus go raibh siad á dhéanamh chuile lá, *so* muna raibh sé críochnaithe acu, bhí siad ag cineál pleanáil céard a scríofadh siad an chuid eile dhó.

T: *Ok.*

M: *Now* ní raibh siad uilig mar sin.

T: Is ea.

M: *But* an dream maith, sin é a bhí siad ag rá. *Like* tá grúpa XX agam, mar atá a fhios agat and is cuma céard a dhéanfas tú leo, níl tú in ann iad a spreagadh.

T: Is ea.

M: *But even*, é sin ráite, bhí leaid amháin, bhí sé, X ... *i dunno* ar thug tú faoi deara ....

T: bhí sé agam *yeah*.

M: *Yeah*, chonaic mé feabhas ina chuid scríbhneoireacht, *now* níor tháinig aon feabhas ar a chuid litriú ná tada, *but* tá fadhbanna foghlama aige, ach tháinig feabhas air an cineál *flow* a bhí aige agus go raibh sé ag scríobh níos mó agus go raibh sé ag scríobh scéal. Tús, lár, *do you know*, deireadh agus go raibh a fhios aige céard a bhí sé ag scríobh faoi.

T: Is ea.

M: go raibh cineál plean aige féin ...

T: Is ea, is ea.

M: *Ehm*, thaithne na ceachtanna beaga liom, agus bhí muid ag déanamh rudaí, bhuel múinim gramadach ar aon nós *but* rudaí a bhí mé ag feiceáil nuair a bhí mé ag léamh, agus *just* léann mé thríothu, ní raibh a fhios agam an raibh siad ceart nó mícheart agus bhí mé ag cur *tick* ar cuid acu, d'fhágfainn iad ach ní raibh mé ag ceartú an litriú, sé chaoi a raibh mé ag scríobh rudaí beaga dhom féin ...

T: Is ea, *yeah*.

M: *Because* níor mhaith liom ...

T: *no, no, no ...*

M: *Because* bheadh go leor beag dearg agus green agus chuile dhath ar sin ...

T: *Yeah yeah*, agus sin é an áit a fuair tú *ideas* le haghaidh na ceachtanna beaga ansin ...

M: *Yeah* sin an áit a bhí mé ...

T: Agus cén chaoi ar chuir tú le chéile nó cé ... is dóigh, cén plean a bhí agat nuair a bhí tú ag cur na ceachtanna beaga le chéile, céard é an ... cén chaoi ar chuir tú le chéile iad?

M: *Ehm*, bhuel *I suppose*, bhíodh mé ag breathnú agus an rud is mó a thiocfadh aníos *like* go leor acu bíonn siad ag scríobh ... ‘Tá sé an bliain ... cheithre chéad’ rud eicint nó ‘Tá sé an bliain’ ... *so then* an lá sin dhéanfaidh mé rang uilig air. *Ehm*, cén chaoi a raibh mé ag cur ábhar le chéile ... an ea nó ...

T: *Yeah*.

M: Bhuel, tá go leor leabhartha gramadaí agus rudaí mar sin agam agus bhíodh mé ag cuartú ar an *internet* le haghaidh rudaí beaga, agus *even* na samplaí a thug tusa dhúinn ó thaobh na leabhartha agus na píosaí scéalta a bhí muid ag léamh thríothú sin agus phiocfadh siad féin amach céard a bhí ceart agus ceart a bhí mícheart ...

T: *Ok*.

M: Bhí siad féin á fheiceáil níos mó ná mise ceartú leo i gcónaí ...

T: Is ea, is ea.

M: Agus go leor den am siad an rang uilig a bheadh i gceist *because* bheadh an *problem* céanna acu uilig, tá go leor i mo rang nach cainteoirí dúchais iad na muintir agus feiceann tú é sin ina gcuid scríobh ...

T: *Yeah*, *so* bhí tú ag díriú níos mó ar an ... scríobh féin agus ar na botúin is mó a bhí ag teacht aníos ...

M: *Yeah*.

T: An ndearna tú mórán *kind of* leis an taobh eile dhó, sórt *ehm* ... *caracters* agus tús agus lár agus deireadh scéil ...

M: Rinne *but* bhí go leor dhó sin déanta againn anuraidh i mBéarla ...

T: *Ok*.

M: agus bhí muid ag déanamh *ehm* ...

T: *First* ...

M: *Yeah*, *First Steps*...

T: *yeah First Steps*...

M: agus bhí go leor dhó sin déanta againn, *so* tá siad saghas go maith aige sin, *but* rinne muid beagán dó ach ní dhearna mé an oiread sin dhó ...

T: Is ea.

M: Agus *say* leis sin, b'fhéidir go ndéanfaidh mé go leor suite le duine amháin ...

T: Is ea.

M: a theastóidh níos mó uaidh ná b'fhéidir duine eicínt eile go mbeadh ...

T: Is ea, is ea, is ea.

T: Agus ó thaobh ansin, na múinteoirí a bheith ag teacht le chéile abair chuile sheachtain, anois ó thaobh na múinteoirí a tháinig le chéile, ó thaobh an t-am den lá,

M: *Yeah*

T: ó thaobh cén fhad a bhí sé, na rudaí sin uilig, cé a bhí ann, na rudaí sin uilig, céard é ...

M: Thaithne sé iontach liom *but just* teacht ... cosúil le chuile rud, tarlaíonn chuile rud théis na Nollag agus bhí go leor rudaí, cineál bhí mé ag rá *oh God* ní raibh mé in ann é a dhéanamh inniu agus bhí go leor rudaí eile ag tarlú b'fhéidir lá eicínt eile den tseachtain, agus dá mbeadh sé anuraidh [píosa fágtha ar lár], *it would have been fine* ...

T: Is ea.

M: *but* i mbliana, ó thaobh X agus é sin dhe, sé an peaca b'fhéidir nach mbeadh *ehm* ... saghas am againn imeacht as an scoil, *but* ní tharlóidh sé sin, níl sé sin éasca a dhéanamh. Thaithne sé go mór liom agus fuair mé go leor smaointe agus *ideas* ... thaithne an lá le na mná as Breacadh ... *because* tá siad chomh gar dhúinn agus bhí a fhios agam go raibh siad ann agus déanaim obair...bhuel rinne mé obair le ... an *ability* ... *not ability west* ... ach an ...

T: an aos ...

M: *yeah* ... bhíodh mé ag déanamh ... mar teagascóir ...

T: An raibh?

M: *Yeah* bhuel píosa fada ó shin anois ...

T: Is ea.

M: *So* bhí a fhios agam go raibh siad ann *but I know* go bhfuil go leor múinteoirí nach bhfuil a fhios ...

T: Go díreach.

M: go bhfuil siad ann ar chor ar bith ...

T: go díreach

M: agus *even* an stuf a bhí déanta acu, tá sé coinnithe agam sa rang le haghaidh, dhom féin ó thaobh a bheith ag múineadh an foghraíocht.

T: Is ea.

M: *cus* níl aon, *I know* go bhfuil scéim ag Muintearas *but* níl sé go maith le haghaidh na hardranganna

T: *yeah*

M: mar níl aon ... *not* nach bhfuil sé go maith, tá sé go maith *but* cineál, cá dtosaíonn tú agus cá gcríochnaíonn tú agus ...

T: Is ea.

M: Céard a dhéanann tú ...

T: ag cur focla le chéile, ag baint focla ó chéile agus rudaí mar sin

M: agus go leor den am, le bheith fírinneach faoi, tá fadhbanna ag na múinteoirí ó thaobh scríobh Gaeilge agus ceapann daoine nach bhfuil *but* nuair a bhí muide anseo, níor múineadh gramadach dhúinn. Múineadh sa meánscoil ag brath ar an múinteoir a bhí agat ...

T: Agus an gceapann tú go raibh easnamh ansin sa teacht le chéile againn? Ar cheart a bheith dírithe ar sin?

M: *No but* b'fhéidir go mbeadh smaoineamh amach anseo, *say* sa gceantar dá mbeadh duine eicint sásta a theacht agus cúpla oíche a dhéanamh linn, gramadach ... níos bunúsaí b'fhéidir

...

T: *Yeah.*

M: Agus *like I know*, tá a fhios agam bíonn mé ag breathnú ... bíonn mé ag rá *God* ar scríobh sí é sin ...

T: *Yeah.*

M: *Do you know*, agus nuair nach bhfuil tú ag scríobh chuile lá agus á chleachtadh imíonn sé uait.

T: *Yeah* go díreach.

M: *Like* rinne mise X i nGaeilge sula ndearna mé múinteoireacht, *but even* leis sin, tá sé ... mura bhfuil tú á úsáid, imíonn sé uait ...

T: *Yeah* go díreach.

M: Mura bhfuil tú á scríobh chuile lá agus mura bhfuil a fhios agat na rialacha ... cosúil leat féin ...

T: Bhuel ... bíonn mé ag ligean orm féin!

M: *But, I know* go raibh cúrsa gramadach ... go déanadh sa X é i mbliana ... nó XX nó rud eicint *but* bhí sé rófhada soir ...

T: Is ea, is ea.

M: *I know* go ndeara, tá a fhios agam múinteoir a rinne é agus cheap sí go raibh sé an-mhaith.

T: Is ea. Rud eicint mar sin a chur isteach leis

M: sa gceantar

T: freisin

M: *yeah*

T: Céard faoi ó thaobh *ehm* ... abair ... tháinig Eithne agus chuir sí an t-eolas

M: *Yeah*

T: Ina láthair abair agus tháinig Breacadh agus chuir siad an t-eolas

M: *yeah*

T: An é sin dóthain? *Like* céard eile a theastódh le haghaidh go mbeadh sé níos éasca agaibhse mar mhúinteoirí é a chur i bhfeidhm?

M: Ó cheapainn go raibh ... go raibh sé sin an-mhaith, *but* uaireanta bhí mé ag ceapadh meas tú an bhfuil mé ag déanamh an rud ceart.

T: Is ea.

M: *but* sin mar gheall go bhfuil an oiread rudaí eile ag tarlú agus ...

T: *But* an gceapann tú ansin go mbeadh sé níos fearr dá dtiocfadh duine eicint isteach sa rang dhá ‘speáint nó ...

M: *ehm* ...

T: an oibreodh sé sin?

M: bhuel *I know* ó thaobh, bíonn cuiditheoir Gaeilge agus tagann siad agus tabharann siad lá dhúinn agus bíonn tú ag titim do chodladh ag éisteacht leo ...

T: Is ea.

M: Ach tá a fhios agam uair amháin, tháinig siad anseo, *XX actually*, agus d'iarr mise air dán Gaeilge a mhúineadh do mo rang dhom ...

T: Is ea.

M: *Because* go raibh fadhb agam le múineadh filíocht ...

T: Is ea

M: agus gur cheap mé go raibh mé ag déanamh an rud céanna an t-am uilig agus go raibh sé cineál leadránach, agus tháinig sé agus rinne sé é, *and I just thought* go raibh sé iontach.

T: Is ea.

M: Agus d'fhoghlaim mé féin an oiread as.

T: Is ea, is ea.

M: *But* cosúil leis na gasúir, nuair atá duine eicint á dhéanamh foghlamaíonn tú níos fearr *like*.

T: Is ea.

M: Cheap mé go raibh sé sin go maith.

T: *Ok*. So bheadh sé go maith rud eicint a ‘speáint

M: Thaithnigh sé liom, *now* ní chuile dhuine a thaitneodh *but* thaithneodh sé liomsa.

T: Is ea. Duine a theacht isteach sa rang.

M: *Just you know*, níos ... bíonn a fhios agat, *ok* tá mé ag déanamh an rud ceart nó níl mé ag déanamh an rud ceart

T: Go díreach *yeah*.

M: agus scaití *but* go mbíonn tú cineál nuair atá go leor múinteoirí le chéile bíonn tú ag cineál ag rá *ok* an gcuirfidh mé an ceist seo nó an gcuirfidh mé an ceist ...

T: *Yeah*.

M: *you know*, níl tú ag iarraidh ... tá múinteoirí uafásach mar sin *like* ... agus níl tú ag iarraidh thú féin a ligean síos

T: agus an grúpa a bhí ann ...

T: *Ehm*, níl a fhios agam ar tacaíocht nó ... an raibh sibh sách compórdach le haghaidh na ceisteanna sin a chur sa ngrúpa?

M: *But* go raibh mar tá cleachtadh...bhuel b'fhéidir go raibh sé difriúil ag [píosa fágtha ar lár]

T: Is ea...

M: Mar bíonn muide le chéile go minic ...

T: *Yeah, yeah, yeah*.

M: Agus cheap, *yeah* ní bheadh aon fhadhb agam *really* sa ghrúpa a raibh muid ...

T: Bheadh tú sásta ceist a chur...

M: *Yeah, yeah...*

T: *So yeah*, Is dóigh go bhfuil sé sin tábhachtach a bheith in ann ceist a chur *even*, má cheapann tú go bhfuil sé ...

M: *yeah*

T: *Silly* ...

T: *Ehm* ... céard eile a bhí mé gabháil a rá ... agus an grúpa ... ar fhoghlaím sibh mórán uaidh chéile meas tú?

M: Bhuel, d'fhoghlaím mise go leor saghas...*even*, leabhartha atá amuigh ansin *like, you know* ... bíonn tú ag déanamh an rud céanna uilig ... *but especially* nuair atá tú i scoil XX, lean ... *just* ... *I suppose* déanann muid an rud céanna an t-am uilig. *Whereas* bhí mé ag rá ... *like* bhí siad ag rá, ... *oh* tá *Go Tóin Poill* an-mhaith agus ... bád go hÁrainn *whatever* ... *so* tá muid réidh le tosáí ar sin ...

T: iontach!

M: rudaí mar sin agus leabhartha difriúil b'fhéidir nach mbeadh cleachtadh agat air. Agus *like* ... bhí tú ag rá, *ok* i mbliana anois aiste Gaeilge ach, cé mhéad uair ... agus mise ag rá sin an rud céanna *so yeah I suppose* go raibh ... *but you see*, ní thagann muid le chéile sách minic. Bheadh sé iontach dá mbeadh muid in ann ceardlainn a bheith againn agus thíocht le chéile.

T: Is ea. Agus théis ... théis *eh* ... na sc ...

M: *Like*, misseáilfidh mé *now* nach ... mbeadh muid le chéile

T: *Yeah*

M: Agus *you see*, níl aon am *ideal like* ... beidh duine eicint ag *misseáil* an t-am uilig, bíonn rud eicint ag tarlú agus *yeah* théis am scoile, caithfeadh sé a bheith.

T: agus an gceapann tú go dtiocfadh siad le chéile iad féin mar mhúinteoirí, gan duine a bheith i gceannas ... má thuigeann tú leat mé ... duine ...

M: Bhuel, *I know now* mé féin, bhí muid ceapaithe, bhí mise ceapaithe bualadh le múinteoir eile i *September* agus níor bhuail mé léi fós ...

T: *Ok* is ea.

M: sa gceantar ... *just* tá an oiread dátaí déanta againn, bhí muid *just* ag gabháil thríd scéimeannaí agus rudaí ... *like* tá muid ag múineadh na ranganna céanna agus tá sí faoi bhrú an mise faoi bhrú agus ... *definitely* tá dearmad déanta air anois.

T: Is ea.

M: *Do you know?*

T: Tarlaíonn sé ...

M: *So but, yeah* thiocfadh ach teastaíonn duine eicint a bheith i gceannas agus ní hé an múinteoir céanna a bhíonn i gceannas agus ag caint faoi chuile rud. *Do you know* ...

T: Is ea, is ea, is ea, tá a fhios agam céard atá tú ag rá.

T: Agus an gceapann tú abair, na cinn a bhí againne, ní raibh mórán ... bhí mé ag triáil é a dhéanamh sa gcaoi agus go mbeadh sibh in ann a theacht le chéile agus rudaí a réiteach ...

M: *Yeah*.

T: ach an chaoi ar oibrigh sé amach ní raibh sé ...

M: *oh I though* go raibh *no I thought* go raibh sé an-mhaith agus an stuf a chuir tusa ar líne, *I thought* go raibh sé iontach *cus*, bhí mé á *downlódáil* agus á *gcur* i mo fillteán.

T: *Yeah*. is dóigh go dteastaíonn tuilleadh dhó sin, ábhar tacaíochta ...

M: *Yeah*.

T: ar bhealach, *but* abair ó thaobh teacht le chéile agus díreach ... i leaba *just* ceardlann a bheith ann ag míniú rud, go dtiocfadh sibhse le chéile agus díreach ag réiteach ábhar.

M: *yeah*.

T: an oibreodh rud mar sin nó ...

M: D'oibreodh *but I still think* go dteastódh duine eicint *because, no more than say*, i rang nó i ngrúpa, siad an duine céanna a bhíonn ag caint i gcónaí agus bíonn chuile dhuine ag fáil tinn don duine sin.

T: Is ea.

M: *Do you know ... whereas* dá mbeadh duine eicínt *like ...* nuair a bhí tusa ann ...

T: Áisitheoir

M: *Yeah.*

T: *Yeah.*

M: Bhí sé iontach mar ba tusa an áisitheoir agus bhí muid ag éisteacht leat, *then* bhí muid uilig ag caint le chéile ...

T: Is ea.

M: *whereas* go leor den am más iad na múinteoirí a thaganns le chéile, siad an múinteoir céanna a bhíonnas saghas glórach le chuile rud ...

T: Is ea, is ea, is ea.

M: agus faigheann chuile dhuine tinn ag éisteacht leis an duine céanna an t-am uilig *like ...*

T: go díreach ... *so* feictear dhomsa uaidh abair, ... uaidh ... ó *September* go Nollaig ...

M: *Yeah* bhí sé sin iontach ...

T: gur oibrigh sé go maith ...

M: *Yeah* and then théis ...

T: gur thit sé as a chéile ansin ...

M: Bhuel, *like ... even* má bhreathnaíonn tú anseo [an féilire] ...

T: *Yeah.*

M: tarlaíonn an oiread rudaí théis an Nollaig ...

T: *Yeah.*

M: *just* tarlaíonn ... bíonn muid ag fáil réidh *like ...*

T: Is ea.

M: [abairt fágtha ar lár]

T: Is ea.

M: Coimhneartú ... *so* bíonn lá anseo agus lá ansiúd agus ...

T: Is ea.

M: tarlaíonn go leor rudaí ...

T: Agus meas tú an oibreodh ... an mb'fhearr daoine a thabhairt le chéile, *just* roimhe na Nollag agus éisteacht leis nó, an bhfuil sé sin ...

M: *I just* [feel?] go mbíonn brú ó thaobh ... *even* anois, bíonn brú ó thaobh an curaclam a chríochnú ...

T: Is ea.

M: théis an Nollaig agus bíonn *like ...* scéimeannaí agus rudaí le réiteach ...

T: Is ea.

M: agus ... b'fhéidir *like* ... b'fhéidir ó *say* ... Meán Fómhair go Nollaig, thíocht le chéile níos minicí agus then b'fhéidir uair sa téarma théis na Nollag ...

T: Is ea.

M: Nó rud eicint mar sin *just* le haghaidh ... súil ... *like* ... séard a bhí muide a thriáil a dhéanamh ná go mbeadh duine eicint again ... *and then* tharla sé lá amháin ... ní raibh ceachtar againn in ann ...

T: Is ea.

M: *But* gur tharla sé dhá lá nach raibh ceachtar againn in ann a ghabháil

T: Is ea.

M: *so* at least dá mbeadh duine eicint as an scoil ann, bheadh an t-ábhar againn nó bheadh muid in ann ...

T: go díreach.

M: *you know* ...

T: go díreach, bheadh duine agaibh ...

M: Níor oibrigh sé sin ach an oiread ... *just* and ba cúrsaí pearsanta níos mó ná cúrsaí scoile a bhí i gceist *like* ...

T: Is *yeah* ... agus tarlaíonn sé ...

M: *Yeah* tarlaíonn sé sin ...

T: Chaithfeá a bheith ag súil leis sin ...

T: *So* b'fhéidir ...

[píosa fágtha ar lár]

T: *yeah so* ... feicim ... tá baint ...

M: níl aon neart agat ar sin ...

[gáirebeag]

[rud eicint ansin]

T: *But ehm* ...

M: Thaithnigh sé iontach liom and *I felt* gur rud eicint nua a bhí ann agus rud eicint difriúil *whereas* feictear dom nuair atá mé ag plé le Gaeilge i gcónaí saghas go bhfuil sé leadránach ...

T: Is ea.

M: and go bhfuil tú ag déanamh an rud céanna ... tá tú ag iarraidh a bheith ag cuimhniú céard a rinne tú féin ag an scoil ...

T: Is ea.

M: Níl aon rud cineál ...

T: Is ea, nua agus *exciting* ...

M: agus *even* na gasúir tá a fhios acu ... *even like* tagann leabhar nua Béarla isteach agus bíonn siad chomh *excited*. Bíonn an leabhar Gaeilge i gcónaí mar a chéile ...

T: Is ea.

M: *Do you know* ... bíonn an ábhar i gcónaí mar a chéile, an rud a fhaigheann siad, le hais ...

T: rud nua a thabhairt isteach ...

M: *yeah, yeah*.

T: tá sé go deas.

M: agus a dhótháin ábhar a bheith ann le haghaidh iadsan, *cus* feictear dhomsa, bíonn leabhar Bun go Barr ... tá sí togha *like* ... níl aon rud inti atá cineál ... *do you know* ...

T: Bhí sí agam féin fadó ...

M: *do you know* ... tá ceann nua ... *But* ... go raibh an seancheann níos fearr ... go raibh níos mó obair inti ...

T: Is ea, is ea. *mmm* tá ...

T: Abair ... thug muid na múinteoirí seo le chéile, anois d'fhéadfaí an rud céanna a dhéanamh i *September* ...

M: *Yeah*.

T: Ach go gcaithfeadh duine eicint a bheith i gceannas air ...

M: *Yeah, yeah*.

T: *so* d'fhéadfadh sibh é sin a dhéanamh agus tá airgead ann ar nós go mbeidh a fhios agaibh é ...

M: *Yeah, yeah*.

T: *but* ... is dóigh gurb é an rud is tábhachtaí atá tú ag rá liom ná ... go dteastaíonn áisitheoir, go bhfuil rud mar seo ag teastáil ...

M: *Yeah*, tá ...

T: ach go dteastaíonn áisitheoir, go dteastaíonn duine eicint ...

M: Sin a chreidimse ...

T: *Yeah*.

M: *cus as* [*in?*] múinteoirí ag teacht le chéile *and then* tosaíonn muid ag caint faoi rudaí eile ...

T: Is ea.

M: atá ag tarlú sa gceantar nó rud eicint eile atá bainteach leis an scoil, *and really*, imíonn tú ón bpointe. *Whereas* nuair atá áisitheoir ann, nuair atá tú ag déanamh rud eicint faoi leith, tá tú á dhéanamh ... sin é ...

T: Agus duine a thabhairt isteach le haghaidh é a 'speáint ...

M: *Yeah*, é a 'speáint ...

T: duine a bheith ar fáil ...

M: *Yeah*.

T: le haghaidh é a 'speáint ... *so* tháinig feabhas ar na gasúir ... an raibh siad féin níos muiníní théis píosa?

M: Ó bhí *definitely and then* bhí mé ag déanamh iontach suas go Nollaig *and then* thit an tóin as ... asam féin á dhéanamh ...

T: Is ea.

M: *Just* feictear dhom go raibh go leor rudaí ag tarlú *like*, ó thaobh, *I know*, bhí siad ag gabháil anseo agus ansiúd agus *just* tarlaíonn go leor rudaí théis na Nollag.

T: *So* caithfidh tú a bheith á dhéanamh go leanúnach go bhfeicfidh tú feabhas ...

M: *I know*, *even* muinteoir, nuair a thosaigh mé ag múineadh, mura ndéanfaidh tú é roimh an Nollaig déan dearmad air.

T: *Ok*.

M: Ó thaobh obair scoile, ná tada, bhí sí ag rá, déan an *bulk* roimh an Nollaig *because* tarlaíonn rudaí agus cailleann siad suim ... *I suppose* go bhfuil muid féin ar an gcaoi chéanna *then* ...

T: Is ea.

M: théis an Nollag ...

T: Is ea, is ea.

M: go gailleann muid féin ...

T: Is ea agus an bhfuair tú seans ...

T: bloc a dhéanamh dhó? An bhfuil a fhios agat céard atá i gceist agam ...

M: rinne théis ... rinne roimh an Nollaig *definitely* ...

T: Is ea.

M: bhí mé ag oibriú agus bhí mé *really looking forward* é a dhéanamh *cus* feictear dhom go raibh siadsan ag baint taitnimh as ...

T: Is ea.

M: *so then* nuair atá siadsan ... tá sé níos éasca oibriú leis ...

T: Is ea, is ea, agus an raibh rudaí ann abair a thug ... bhí siad féin ag rá ansin, bhí siad ag rá ó ní raibh sí ag breathnú ar an litriú agus cheap siad go raibh sé chomh [*exciting?*]

M: *yeah yeah they love that* ... *yeah yeah*

T: An bhfuil a fhios agat agus go raibh rudaí beaga ...

M: *Yeah, yeah ...*

T: a chuidigh leo ...

M: ó *definitely* é sin ...

T: agus go raibh sé ...

M: agus cheap siad nach raibh mé ... *even though* go raibh mé ag gabháil thart *like* ... ag déanamh na *conferences* ... cineál ...

T: Is ea.

M: Níor ... *you know* bhí mé ag rá ... b'fhéidir go mbeadh sé sin níos fearr ... *but* níor cheap siad go raibh mé ag ceartú tada ...

T: Is ea, nach bhfuil sé sin iontach ...

M: *So yeah ... definitely*, is modh múineadh difriúil a bhí ann ... saghas dhóibhsean ...

T: Ó an ea?

M: ó thaobh, *like* i gcónaí tá muid ag gabháil thart ... ag ceartú agus faisean agus ...

T: Is ea. Agus an bhfaca tú tada fút féin, abair bhí X ag rá X féin, gur cheap X gur ... gur *ehm* ... nach raibh X ag ligean chead ...

M: *yeah*.

T: ag brath uirthi féin an iomarca ...

M: *yeah* bhí muid á rá sin *and then*, bhí muid ag rá gurb in rud saghas a chaithfeas a bhaint ... a chaithfeas tú a bhaint astu thíos ...

T: Is ea.

M: *because then* nuair a [thagann?] siad níos sine, bíonn siad *still* ag faire, *like* ...

T: bhfuil sé seo ceart...

M: *yeah* bhfuil sé ceart agus an bhfuil mé ag déanamh *paragraphs* ... an bhfuil mé ag déanamh ...

T: Is ea.

M: *do you know ... because* go gcuirfidh muid an oiread béim air agus struchtúr agus go mbeadh sé leagtha amach ... *whereas* ... tá sé an-deacair ag múinteoir ... *like* ... an-deacair agam gan a bheith ag ceartú chuile rud ...

T: Is ea.

M: *like* bhí mé ag breathnú agus *like* ... 'oh my God' ...

T: Is ea.

M: *you know*, bheadh an peann dearg agus fuair mise é sin deacair *but* bhí muid ... bhí mé féin agus X á rá sin ... dúirt sí *Oh my God like* ... duine faoi leith thíos *she just couldn't take* go raibh uirthi samhlaíocht a úsáid ...

T: Is ea.

M: [?] tá muid ag cuir bac leis an samhlaíocht then *you see*.

T: Is ea.

M: *Whereas* tá cúpla duine an-mhaith thuas agamsa but then, mo ghrúpa rang X

T: Is ea.

M: Níl an samhlaíocht ...

T: deacair iad a spreagadh ...

M: *but* níl ... caithfidh mé a rá ... níl an samhlaíocht ... sin an rud is mó a bhí mise ag iarraidh a thógáil amach astu, go mbeadh siad ag úsáid a samhlaíocht *so* ní raibh mé ag cur béim mór millteach ar ceartú litriú ...

T: Is ea.

M: ná aon rud *because* bhí me ag iarraidh go *actually* scríobhfadh siad.

T: Is ea, go díreach ...

M: Agus duine amháin i Rang X *like*, nach bhfuil Gaeilge ar bith aige, feictear dom go raibh sé ag scríobh scríobh scríobh agus é *dyáil* a bheith ag inseacht dom ...

T: Is ea, is ea.

M: Sin rud mór ... *like* ...

T: Is ea, is ea.

M: An-deacair mar mhúinteoir athrú ón rud a bhíonnas tú a dhéanamh *but* no ... bhí mé, bhí mé ... breá sásta ...

T: Is ea.

T: Is dóigh gurb é sin an rud is deacra ...

M: *yeah but* ...

T: mar tá sé difriúil ...

M: tá sé difriúil *yeah* ...

T: *yeah*.

M: tá sé difriúil agus tá muid i gcónaí ag ceartú agus ...

T: Is ea.

M: agus ag cur béim ar ceartú agus ...

T: Agus céard a mholfá le haghaidh ... do mhúinteoir eile ... abair, duine ...

M: *yeah*.

T: as an nua a bhí gabháil é seo a thosaigh anois amárach ...

M: chuirfinn ar an ... é a thosaigh i Meán Fómhair freisin *so* go mbeadh sé agat ar do amchlár

...

T: *Ok.*

M: *because* bhí mé ag rá *like* ... tá an oiread rudaí le déanamh agus *like* ... má tá tú á dhéanamh ceart, *say* theastódh uait é a dhéanamh ar a laghad trí huaire sa tseachtain ...

T: Is ea.

M: le haghaidh go mbeadh an *flow* ceart acu ... agus ní raibh sé agam ar mo amchlár agus tá go leor fadhbanna foghlama agam i mo rang ... *so* bíonn múinteoir feabhais agus chuile chineál múinteoir ...

T: Is ea.

M: *so* bhí mé ag iarraidh a bheith á dhéanamh ... *squeezáil* isteach in áiteachaí agus feictear dom nach raibh mé á dhéanamh ceart ó thaobh ... nach raibh mé ag tabhairt b'fhéidir a ndóthain am dhó ... agus bhí sé ... ní raibh mé in ann é a dhéanamh riamh taobh isteach de leathuair ...

T: *Ok.*

M: Mar bhí siad féin ag baint taitneamh as *so* ní raibh mé ag iarraidh a bheith á stopadh *like* ...

T: Is ea.

M: Nuair a bhí siad ag scríobh, bhí mé ag ligean cead dóibh a bheith ag scríobh ...

T: Is ea, *so* b'fhéidir théis píosa *though*, nuair a bheadh siad féin ag fáil cleachtadh air go mbeadh tú féin in ann a rá ...

M: *yeah.*

T: déanfaidh muid é sin amárach ...

M: *yeah*, agus bhí siad ag ceapadh go gcaithfeadh siad an scéal a chríochnú ... mar sin a dhéanann muid go hiondúil *you see* ...

T: Is ea.

M: *so* fuair siad ... bhí mé ag rá, *no no no*, tá tú in ann é a fhágáil *but* tá sé an-deacair stopadh agus na smaointe agus thócht *back* ...

T: Is ea.

M: *so* bhí mé ag cuimhniú ar sin freisin ... bhí muid ... *so* an rud is mó, ba mhaith liom *I suppose* dhá mbeadh sé i mo amchlár, curtha isteach i mo amchlár tús Meán Fómhair ...

T: Is ea.

M: *so* b'fhéidir

T: Le cúnamh Dé an chéad bhliain eile ...

M: Meán Fómhair, bhuel b'fhéidir Meitheamh, dá mbeadh grúpa le chéile agus a rá ná déanaigí dearmad ar seo nó cuir é seo ... *but definitely*, d'úsáidfínn arís é ...

T: *Yeah...*

T: Agus na leabhartha Gaeilge a bhí tú a rá, bhí tú ag caint faoi chúpla leabhar ...

M: *yeah ...*

T: dúirt múinteoirí eile, ar úsáid tú iad sin le rá leo, bhfuil d'fhéadfá é sin a dhéanamh ...

M: *yeah ...* agus bhí mé ag tógáil píosa astu ...

T: *Ok.*

M: *so* dhéanfadh mé *photocopy and then* léifeadh muid an chéad phíosa *and then* chuirfinn sa *library* é ... go bfeicfinn an dtógfadh siad é agus cuid acu ag léamh leabhartha Gaeilge nach mbeadh ag léamh leabhar Gaeilge ...

T: Go hálainn.

M: *Even* lá cheana chonaic mé ceann agus dúirt sí, ó fuair muid é seo ag an oíche oscailte ó ceann de na meánscoileanna *so* bhí sí féin á léamh. Ní léifeadh sí leabhar Gaeilge go brách agus bhí mé ag rá *ok ...* sin rud maith *like ...*

T: Is ea.

M: *Now*, níl a fhios agam ar *just ...*

T: *novelty* b'fhéidir ...

M: ach ...

T: go deas ... *ehmmm*

T: *Ehmmm.* níl a fhios agam an bhfuil tada eile ... an raibh do dhóthain tacaíochta agat? an mbeadh tada eile a bheadh ag teastáil ...

M: *ah* bhí agus bhí tusa iontach a Neasa, chuir tú an oiread obair ... bhíodh sé an-éasca glaoch ort á gceapadh ... ag an tús *like*, ní raibh a fhios agam cén teideal a chuirfeadh mé ar na fillteáin agus mar a bhí muid ag gabháil ar aghaidh bhí a fhios ... agus an Áisaonad fuair mé stuf uathu, tá stuf an-mhaith acu le haghaidh *say* ráiteachai agus focla, *so* fuair mé ceann an duine do na gasúir, bhí siad uilig istigh sna fillteáin ...

T: Ó bhí siad á speáint dhom.

M: An bhfaca tú é?

T: Cinn dathanach ...

M: *yeah ...*

T: tá siad go hálainn.

M: fuair siad é sin go maith, *now* bhí cuid den stuf nár fheil dhóibh ... focla nach n-úsáideadh muid *so* ghlan muid amach cuid acu *but* fuair mé ...

T: rudaí mar sin ...

M: *yeah* rudaí mar sin ...

T: *yeah, yeah* agus sin é ... agus nuair a bheidh siad ag teastáil

M: *But* freisin *you see, like* ... ní bhíonn muid ag cuimhniú ar ábhar a bhailiú le Gaeilge, bíonn muid i gcónaí ag rá 'níl aon ábhar ann' ...

T: *Ok*, suimiúil

M: *but* gur chuir sé muid cineál ... *hoppin like* ... go raibh muid ag cuartú agus níl aon dochar ansin ach an oiread ... go raibh muid ag cuartú ábhar, *like* go raibh muid ag déanamh iarracht ghabháil agus Áisaonad agus ghabháil agus Breacadh agus rudaí a chuartú agus *just ... even* an rud a rinne Breacadh *like* go raibh *say*, na fuaimeanna céanna ag an oiread ...

T: Tá siad iontach ...

M: *do you know* ...

T: *yeah* agus beidh an t-ábhar sin thuas le cúnamh Dé ...

M: *yeah* ...

T: tada eile?

M: *no* ...

Samplaí ón ngrúpa fócais leis na daltaí²⁹

Grúpa Fócais a Dó: Rang a Dó

(T: Taighdeoir / GA: Gasúr A/ GB: Gasúr B/ GC: Gasúr C/ GD: Gasúr D)

T: Right, Bhfuil sibh ag gabháil ag inseacht dhom anois céard a cheap sibh faoi na rudaí seo, insigh dhom céard é féin?

GA: Tá siad *alright*.

T: Tá siad *alright* ....

GB: Is rudaí caithfidh tú a bheith ag déanamh faoi *spellings* agus rudaí go ngeobhfaidh tú do *spellings* ceart agus rudaí ...

T: An bin é atá ann?

GC: Is ea ...

GA: Is maith liom a bheith ag scríobh scéal ach ansin nuair a bhíonn orainn cineál rudaí a dhéanamh leis ...

T: Agus cén sórt rudaí a bhíonn tú ag scríobh istigh ann?

GA: Rudaí faoi ... déanaim suas rudaí ...

T: Ag déanamh suas rudaí?

GC: Déanann mise suas rudaí freisin.

T: An ndéanann? Agus cé as a dtagann na rudaí a bhíonn tú a dhéanamh suas?

GA: As mo chloigeann ...

GB: An *brain*!

T: As do chloigeann uilig ...

Gasúir le chéile: *Yeah*/Is ea.

T: Ní fhaigheann sibh ideas as áit ar bith eile?

Gasúir le chéile: *No* ...

---

²⁹ Cuirtear X san áit a bhfuil eolas le ceilt agus fágtar píosaí ar lár chun céannacht na rannpháirtithe a chosaint.

T: *No ... as do chloigeann ... rudaí a tharla an ea?*

Gasúir le chéile: *yeah.*

T: An bhfaigheann sibh tada in áit ar bith eile? Fiú amháin ar an teilifís nó uaidh an múinteoir ná leabhar eicint eile ...

Gasúir le chéile: *No ...*

GB: *No gheobhaidh muid píosa beag ón múinteoir though ...*

T: Is ea.

GB: *Yeah, deireann sí linn rud amháin ...*

GA: Tosóidh sí b'fhéidir abairt amháin ...

GB: *Yeah, caithfidh muide é a leanacht ar aghaidh ...*

T: Ó is ea ... agus an oibríonn sé sin go maith?

GB: *yeah ...*

T: *yeah?*

T: Agus céard é an scéal is fearr atá scríofa agaibh .... meas tú?

GD: An chéad scéal riamh.

T: An chéad scéal riamh? Bin an ceann is fearr atá agat?

Gasúir le chéile: *Yeah! Níl a fhios agam / No*

T: *No? ní hea*

GB: Is ea

GA: An mbeidh cead againn iad a léamh?

T: bhuel ligfidh mé cead daoibh ceann amháin a léamh an duine so caithfidh sibh an ceann is fearr a phiocadh. Agus an léann sibh na scéalta dá chéile sa rang?

Gasúir le chéile: *No. Yeah! Scaití.*

GA: Nuair a bhíonn muid réidh, muide na chéad daoine réidh.

T: agus an maith libh é sin, an maith libh a bheith ag léamh na scéalta dá chéile?

GB: Cineál. [Níl sé/bíonn sé?] *fun*

[iad ag breathnú ar na fillteáin ag cuartú scéalta]

T: agus an bhfuil sibh ag feabhsú? An gceapann sibh go bhfuil sibh feabhsaithe ag scríobh?

Gasúir le chéile: *Yeah*. Tá.

T: An bhfuil?

GB: Tá muide ag scríobh *since* bhí mé ceathair

T: Is ea ach ó fuair sibh an fillteán seo anois, an gceapann tú go bhfuil tú feabhsaithe?

Gasúir le chéile: *Yeah*

T: *Yeah*? Cén fáth?

GB: Mar gheall tá tú ag foghlaim *spellings* agus rudaí

GC: Agus scríobh ceangailte

T: Agus scríobh ceangailte ...

[ag caint eatarthu féin faoi phíosa a scríobh siad faoina gcéad fhocal]

GB: Mo chéad fhocal ... ní raibh mo chéad fhocal go maith ...

T: Tá go leor leor scéalta scríofa agaibh, nach bhfuil? Agus an gcuireann sibhse, an gcuireann sibh teideal maith orthu?

Gasúir le chéile: *Yeah* ...

T: An mbíonn teideal agaibh air? nó an scrí ... an mbíonn pictiúir agaibh le ghabháil leis na scéalta?

Gasúir le chéile: *No* ...

T: *No*? Agus cén sórt rudaí is tábhachtaí faoi na scéalta? Céard atá foghlamtha agaibh?

GC: Go dtuigfidh tú é ...

T: Go dtuigfidh tú é ... *ok* ...

GB: Go ngeobhfaidh do scríobh níos fearr ...

T: Is ea.

GA: Agus go mbeidh ciall leis ...

T: Go mbeadh ciall leis ...

GC: go mbeadh tú in ann *spelláil* go maith ...

GB: Go mbeadh do intinn ag obair go maith ...

T: Is ea ... agus an mbíonn sibh ... an gcaithfidh sibh a bheith cúramach faoi go leor leor rudaí a rá faoin rud atá i gceist agaibh?

GC: caithfidh muid *commas* agus ...

GB: cuireann mise ...

GC: lán stad ...

T: lán stad agus rudaí mar sin an ea?

GC: *yeah*

GA: Tá sé scríofa anseo ... [ag breathnú ar an bhfillteán - liosta rudaí a úsáidtear sa scríobh - mioncheachtanna]

GB: Cá bhfuil 'Mo Chéad Fhocal'?!

[gasúir eile ag dul tríd an liosta rudaí a bhí déanta sa rang acu]

T: Agus an leanann sibhse é sin anois chuile uair a scríobhann sibh scéal?

GC: *No* ...

T: Cén fáth? An bhfuil sibh ceapaithe?

GB: Níl ...

GC: tá ...

T: tá ...

GB: *just* ... déan aon rud atá tú ag iarraidh, má ta tú ag iarraidh *comma* a chuir ann, cuir *comma* ann ...

GC: ní chaithfidh tú *comma* a chuir ann, cuireann tú ann *comma* ...

T: sin é ... má theastaíonn sé an ea?

Gasúir le chéile: *Yeah*

[píosa fágtha ar lár]

T: agus ar phioc sibh ...ar phioc sibh

GB: Ach cá bhfuil 'mo chéad fhocal'?

T: Cén sórt do chéad fhocal?

GB: Mo chéad fhocal a rinne mé ...

T: An bin scéal a scríobh sibh, mo chéad fhocal?

Gasúir le chéile: *Yeah ...*

T: Agus cén sórt ... an é an chaoi ... an ndúirt an múinteoir libh a bheith ag cuimhniú ar a gcéad fhocal an ea?

Gasúir le chéile: *Yeah ...*

T: Agus chaith sibh scéal a scríobh faoi sin?

GA: Sé chaoi rinne mise suas ceann, d'iarr X ghabháil abhaile agus cén chéad fhocal a dúirt muid ... sé chaoi rinne mise suas é ...

T: Nach ... nach in é faoi scéalta, ag déanamh suas rudaí ... tá cead agat ...

T: *So* ar phioc tú ceann ansin a X?

T: An ceann is fearr atá agat?

GB: Tá mise fós ag *flickeáil* thríd ...

T: Inis dhom ... an léifidh tú do cheann is fearr dhomsa?

GD: 'An Traenáil' ....

T: 'An Traenáil' ... An bin é an ceann is fearr a bhí agat riamh?

GD: Is ea.

T: An bhfuil tú ag iarraidh é a léamh dhom?

GD: Tá.

T: *Ok* coinnigh ort ...

GD: Bhí Colm go maith ag an peil. Dúirt sé lena Mhamáí, tá cluiche le imirt agamsa tar éis na scoile. An oíche sin bhí Colm ag breathnú ar na bonn a ghnóthaigh a Dhaidí nuair a bhí sé beag. An maith leat peil a Dhaidí?

[**GB:** Ah cuimhneach liom é! **T:** Sssh ...]

GD: Is maith liom, ní ... níos deireanaí bhí Colm ag traenáil ... is dóigh gurb in é ...

T: Meas tú? An é sin an deireadh a chuir tú leis? Meas tú ar chuir tú deireadh leis?

GD: Cuirfidh mé tuilleadh ann.

T: Cuir, bheadh sé go deas tuilleadh a chuir leis an gceann sin, nach mbeadh ... is maith liom an ceann sin ...

GB: Níl aon cheann ... ní mé in ann ...

T: Colm ... cé hé Colm?

GB: Níl mé gabháil é a dhéanamh, níl aon cheann ....

GD: X ...

T: Ó ... agus ní dhearna tú cur síos ar Choilm, cén sórt duine a bhí ann?

GA: Tá ceann pioctha agamsa ...

T: An bhfuil a fhios agat céard é féin anois ... ach céard a d'fhéadfadh siad a rá ... céard a d'fhéadfadh sé a rá faoi Choilm, cén sórt duine é féin meas tú agus ...?

GA: bhí sé go dona ag an bpeil

[gáire]

GB: mo chéad fhocal ná *nah* agus *nah, nah, nah nah nah* ...

T: Do chéad fhocal

GB: *Yeah* ...

T: Sin tús maith le scéal nach ea?

GB: *Nah nah nah nah nah* ...

T: Sin tús maith le scéal nach ea?

GB: Níl a fhios agam ...

T: Tá mise ag ceapadh gurb ea ...

GB: Níl agam ach trí líne ...

T: Bin é an ceann is fearr leat?

GB: *No* ...

T: Ach ceann acu?

GB: Níl ann ach trí líne.

T: *Ok* léigh tusa é sin dhomsa mar sin, sin é do scéal sa ...

GB: *Nah nah nah nah nah* ná mo chéad fhocal, mo dara fhocal ná *dada*, mo tríú fhocal ná *mama* ...

T: agus ... céard a bhí ansin [ag breathnú ar an leathanach] ...

GB: Agus ... níl a fhios agam ...

T: Agus focal eicint eile ... is maith liomsa an teideal atá ar an gceann seo *nah nah nah nah nah* ... [gáire] tá sé sin go maith nach bhfuil? tá an teideal go maith ... An bhfuil tú ag iarraidh do cheannsa a léamh?

T: Cén ceann is fearr leat?

GC: Bhí faitíos orm.

T: Bin é an teideal atá air?

[gasúir ag caint faoina bpíosáí]

GA: An lá dona atá mise gabháil a léamh

T: Ach bíonn dhá scéal ... ní bhíonn chuile scéal mar a chéile ...

GC: Bhí faitíos orm, bhí sé dubh dorcha agus d'imigh an solas. Chuir mé orm mo bhlaincéad. Bhí brionglóid agam go chonaic mé púca, thosaigh mé ag caoineadh. Dhúisigh mé i lár an oíche agus chuaigh mé a chodladh arís. Nuair a dhúisigh mé ar maidin *ringeáil* an scoil mé, dúirt siad, níl aon scoil ann. '*Yippee*' a dúirt mé.

T: *Yippee* a dúirt mise ... agus ansin, an bhfuil a fhios agat nuair a bhíonn sibh ag caint sna scéalta, cén chaoi a mbeidh a fhios agat sa scoil go bhfuil an duine ag caint? Má bhíonn mise ag léamh do scéal ...

GA: 99 agus ...

GB: ní hea ... an rud mar sin [déanann comhartha san aer]

T: an ea?

GB: *yeah* agus ansin ag an deireadh ceann eile

T: Bin é an chaoi a mbíonn a fhios agat ...

GB: Tá sé in áit eicínt agamsa freisin ...

T: Agus ... freisin beidh a fhios agaibh é mar dúirt tú, 'a dúirt mé' ... freisin ... *so* beidh a fhios agat go raibh duine eicínt ag caint nach ea ... *yeah* ... cén chaoi ar chuimhnigh tú ar an scéal seo?

GC: [?]

T: An raibh? Agus cén ... an maith leat ... an mbíonn tú ag cuimhniú ar phúcaí go minic?

GC: *No*

T: Ní bhíonn ...

GA: Cuma liomsa fúthu

T: agus an bhfuil sé éasca *ehmm* ... an mbíonn sibh ag cuimhniú ar litriú agus rudaí ansin nuair a bhíonn sibh ag scríobh?

Gasúir le chéile: *No*

T: Ní bhíonn

GC: *just* scríobhann muid síos é ...

T: *Just* bíonn cead agaibh scríobh ...

Gasúir le chéile: *Yeah*

T: Ní bhíonn aon chall dhuit cuimhniú ar an litriú ...

GB: I love ag déanamh é seo...

T: Céard é seo?

GB: Caithfidh tú 'm' ... caithfidh tú rud a chuir ann ...

T: An urú ...

GB: *Yeah*

T: *So* ar nós ... ar an mbord ...

GB: mbord, ar an mbord ...

[duine eile ag rá rud eicínt faoi litriú]

T: Ó is ea ...

[ag caint le chéile]

GA: Bíonn mise ag litriú dhó seo i gcónaí ...

T: An mbíonn? An bhfuil tusa go maith ag litriú? Dhó seo ... cé hé seo? ó go X?

[abairtí fágtha ar lár]

GB: cathaoir, ar an chathaoir ...

T: Ar an ...

GB: ar an gcathaoir ...

T: gcathaoir ... an-deas ... Anois...an bhfuil tú ag iarraidh ceann a léamh dhom?

T: An é seo an ceann is fearr? nó an ceann is fearr leatsa?

GB: *Thank God* ní raibh mórán agamsa.

T: Ach tá go leor scríofa sa gceann eile agat ...

GB: *I know* ach níl mé in ann aon cheann a phiocadh amach ...

T: Agus an mbíonn chuile dhuine ansin sásta a bheith ag scríobh sa rang? agus sa seomra ...
cé heile a bhíonn ag scríobh in éineacht libh?

Gasúir le chéile: Rang a Trí ...

T: Rang a Trí ... an bhfuil Rang a Trí go maith ag scríobh?

Gasúir le chéile: Tá. [freagraí eile - ag caint le chéile]

T: an mbíonn na scéalta go maith? ní bhíonn ... Cé aige a bhíonn na scéalta is fearr?

GA: X

GC: X

GD: Aon duine

T: Aon duine [gáire beag] ... agus cén fáth a mbíonn scéalta X go maith?

GA: Níl a fhios agam ...

T: Cén fáth?

GC: Mar gheall tá siad go maith ...

T: An bé an chaoi go bhfuil sibh in ann é a fheiceáil i do chloigeann níos fearr?

GD: Ní maith liomsa aon cheann acu ...

T: Ní maith liomsa aon cheann acu .... b'fhearr leat traenáil ... an mbíonn go leor daoine sa rang ag scríobh faoi *football* agus rudaí?

Gasúir le chéile: *Yeah*

T: *yeah?*

GB: Bíonn muide ag traenáil ...

T: Ó bíonn ... agus an mbíonn tusa ag scríobh faoi púcaí i scéalta eile nó bin é an t-aon cheann le púcaí?

GC: sin é an t-aon cheann!

GA: [Nuair a bhíonn mise ag scríobh faoi phúcaí?], bíonn mé ag brionglóidí fúthu sa leaba ...

T: Bíonn mise mé féin ... agus ní bhíonn mé in ann codladh ...

GA: *I know* ...

T: Níl mise in ann scríobh faoi phúcaí ...

GB: Chuile uair nuair a fheiceann mise *scary movie* agus nuair a gabhann mé a chodladh ... bíonn faitíos ort ansin nuair a ghabhann tú ... nuair a titeann tú na chodladh ...

GA: Bíonn faitíos ort go bhfuil siad timpeall ort ...

T: Is ea ... tá an ghráin agam air!

GB: Bíonn tú mar seo [comhartha] agus beidh faitíos ort [?] atá taobh thiar dhuit ...

T: Ná bí ag caint air nó ní chodlóidh mé anocht!

GA: Is ea ní bheidh tú in ann ansin *moveáil* ...

GB: Ní bheidh tú ag iarraidh casadh timpeall ... sin an fáth bíonn tú i gcónaí ag breathnú amach an doras ...

T: go díreach ... *ok* ... Léigh an scéal seo dhom ... An bhfuil teideal air?

GA: Tá [?]

T: An?

GA: Lá Dona ...

T: *Ok.*

GA: An Lá Dona. Bhí mé ag gabháil abhaile ón scoil. Bhí an aimsir go dona, bhí leac oighir ar an mbóthar. Bhí deoir i mo shúil, bhí mé an-dona. Bhí mé ag titim as mo sheasamh le faitíos ... fuacht ... sin é chomh dona agus a bhí sé. Bhí carranna ag sciorradh agus ag bualadh faoi le chéile ach ansin tháinig [?] le carr mór dubh. Thóg siad [istigh?]

GB: *Batman!*

T: Sssh!

GA: carr *BMW* a bhí acu...

GB: *BMW...*

GA: Bhí mascannaí móra orthu. Bhí siad chomh olc le rud ar bith.

T: Carr mór millteach dubh agus chuile rud! Ní bheidh mise in ann a ghabháil abhaile anois, beidh mé ag ceapadh go stopfaidh carr eicint ... mór dubh mé. Tá an scéal sin go maith nach bhfuil? Agus céard a tharla ina dhiaidh sin?

GB: *Bang!*

GA: [níl mé ag iarraidh?]

T: *Ah* caithfidh tú an chuid eile den scéal sin a scríobh ... tá mé ag iarraidh a fháil amach céard a tharla ag an deireadh ... bhí mascannaí dubha ann agus ansin ... céard a tharla don duine a bhí sa ...

GC: Tá ceann trí phage agamsa ...

T: An bhfuil?

GB: Deireann X linn *endáil* maith a déanamh ...

T: Is ea.

GB: Go dtí beidh na daoine ag gabháil mar seo ... ahgh! céard a tharlós *next* ...

T: Go díreach.

GB: ansin stopfaidh an scéal agus beidh siad ... *aww* ...

T: Is ea.

GB: Tá me ag iarraidh fáil amach céard a tharla ...

T: Tá tú ag iarraidh fáil amach céard a tharla ...

GB: Rinne X linne é, rinne X an chéad caibidil ... chuaigh mé abhaile nó rud eicínt ... bhí mé ag an scoil, chuaigh mé abhail ... ní raibh ...

GA: Tá ceann eile ag an tríúr againn, scríobh muid le chéile é.

T: Scríobh sibh scéal le chéile?

Gasúir le chéile: *yeah*

[ag caint faoin scéal 'Bhí faitíos orm']

GA: Bhí faitíos orm. D'oscail mé mo chuid súile agus rith mé síos an staighre [?] Bhí torann thíos an staighre. Síos an staighre liom ...

GB: Sin é an ceann leat féin ...

GA: Bhí torann thíos ... bhí gad ... acháí ann ach ghlaoigh mise ar *nine, nine, nine*.

GB: Rinne tú féin suas é sin ... ní rinne beirt againne é!

T: *Ok* agus gabh a leith a ... an bhfeiceann sibh na rudaí seo ... an n-úsáideann sibh na rudaí seo le haghaidh an scéal a bhíonnns agaibh? [ábhar sna fillteáin le tacú leo]

Gasúir le chéile: *Yeah*.

GB: focla ...

T: Focla a bhíonnns agaibh an ea? Agus an bhfuil aon áit eile a fhaigheann sibh focla?

GC: Tá ag an deireadh ansin [thaispeáin X cúl an fhillteáin dom]

T: ó tá tuilleadh focla ansin agaibh ... agus an bhfuil siad sin *handy* an bhfuil?

GC: bhuel scaití ... [?] ar na cuide sin ...

T: Is ea.

[ag caint faoi phíosa a léamh - Léamh tusa é]

T: [ag caint faoin bhfillteán agus na focla] tá siad seo uilig in ord ... ó Dé Luain Dé Máirt Dé Céadaoin, nach deas é seo ...

GB: *Wait* tá ceann againne rinne an tríúr againn é, tá sé ag X ... léamh é ...

GD: *no* tá sé agatsa ...

GB: An teach fuar ...

T: Ach tá mé ag iarraidh fáil amach anois céard a cheap sibh faoi seo ... Dá mbeadh mise anois ag gabháil isteach i scoil nua ...

Gasúir le chéile: *Yeah*

T: Leis na fillteáin seo, céard a cheapadh sibh? An gceapann sibh go dtaitneodh siad leis na gasúir?

Gasúir le chéile: *No*

T: *No*, cén fáth?

GB: Bheadh siad ag iarraidh léamh agus rudaí ...

GA: [?] X agus X agus rudaí, níl mórán Gaeilge acu ...

[caint - ag iarraidh a bheith rá leo a bheith go deas faoi scoileanna eile]

GB: Bíonn go leor troid i scoil X ...

T: Ní fhéadfaidh muid a bheith ag caint faoi scoil eile, níl mise ag caint faoi aon scoil eile anseo ... tá mise ag caint faoi scoil in áit eicínt eile nach bhfaca sibh cheana, an gceapann sibh go dtaitneodh sé leo?

GB: In *Africa*?

GC: Scoil i mBleá Cliath?

T: áit eicínt mar sin ...

[caint faoi rud eicínt]

T: An gceapann sibh go dtaitneodh sé le gasúir eile?

Gasúir le chéile: *No* ...

GB: Ní thaitneodh sé le *Spain anyway* cus níl aon Gaeilge acu ...

GC: Ní raibh fhios acu ... aon Gaeilge ... so cuid eile acu [níl mé cinnte faoin bpíosa seo]

T: Is ea ... dá mbeadh Gaeilge agat, bheadh sé go maith agat an ea?

GA: *yeah.*

GB: Tá rud eicínt oráiste ansin ort ... *marker* nó rud eicínt ...

T: *Marker* atá ann an ea?

GB: *I think so ...*

T: Anois, céard a bhí mé gabháil a rá libh ... *eh* ...

T: Agus ar thug X mórán cúnamh daoibh ansin le haghaidh na scéalta a scríobh?

GB: Tugann

gasúr ag caint [ó tá sé faighte agam]

GB: an bhfuil a fhios agat céard a dhéananns sí linn ...

T: Is ea?

GB: Dúirt tusa scéal léi agus chuir sí suas ar an clár bán é agus dúirt sí linn é sin a scríobh ach cuir tuilleadh sonraí isteach ann ...

T: Is ea.

GA: Rinne mise liom féin é.

T: Agus an ndearna sibh é?

GB: *Yeah* rinne muid linn féin é.

GA: *Yeah* rinne mise scéal liom féin, as sonraí ...

T: Oh, an ndearna?

GA: Ní rinne aon duine eile ... [leo féin?]

T: Tú féin a rinne é

[iad ag caint...'ní rinne tú']

T: Agus *ehm*, nuair a bhíonn sibh ag triáil a bheith ag cur go leor sonraí ann ....

Gasúir le chéile: *yeah.*

T: Agus, agus cén chaoi an dtagann sibh aníos leis sin? An é an chaoi a bhfeiceann sibh ina gcloigeann é nó ...

GB: Ní hea *just an brain* a bhíonnns á rá leat ...

T: ó do *bhrain* ...

[ag caint eatarthu féin]

GB: Cloigeann Pota!

[gáire beag]

T: agus an bhfuil, an bhfuil feabhas tagtha ar an litriú atá agaibh meas tú?

GC: Níl ...

T: Níl ...

GA: Tá ...

Gasúir le chéile: Tá!

T: Tá ...

GA: Tá sé ag fáil níos éasca ...

T: An bhfuil sé ag fáil níos éasca a bheith ag scríobh?

GB: Tá sé níos éasca tá ...

T: Agus cén fáth a gceapann sibh é sin meas tú?

GB: tá muid ag fáil níos sciobtha

GA: Tá cleachtadh anois againn air *so* ...

T: níos sciobtha ... an gceapann sibh nuair a bhíonns tuilleadh cleachtadh agat ar an rud go mbíonn sé níos éasca ansin?

Gasúir le chéile: *Yeah. No.*

T: Níl tusa athruithe, ach tá an triúr eile athruithe. Agus céard a cheapfá a theastódh uaitse? le haghaidh tuilleadh ... le haghaidh é a fháil níos éasca ...

GA: A bheith ag éisteacht ...

GC: A bheith ag éisteacht leis an múinteoir ...

T: *uhhh* ... nach uafásach iad [iad ag rá gurb é sin an fáth nach raibh ag éirí leis an ngasúr sin-nach raibh sé ag éisteacht]

GB: Ní stopann sé sin ag ... ag spraoi le X, bíonn sé ag gabháil mar sin agus chuile shórt le X

...

T: Ach b'fhéidir go raibh sé éasca agatsa cheana [X a dúirt nach bhfuair sé níos éasca] - An raibh?

GD: Bhí.

T: So sin é atá ann ach tá sé go maith a bheith ag cleachtadh rudaí ... anois bhféadfaidh mise an ...

T: An scéal is deireanaí a scríobh sibh ... go ndéanfaidh mé cóip dhó le tabhairt liom ...

GC: Níl sé réitithe ...

T: Níl sé réitithe ... céard faoin gceann roimhe sin?

[ag caint faoi chóipeanna a fháil den cheann deireanach a scríobh siad - bhí na gasúir sa rang ag caint faoi mbean a bhíonn in éineacht liomsa 'Eithne' agus go ndearna siad sonraí go deireadh]

Grúpa Fócais a Trí: Gasúir Rang a Dó agus Rang a Cúig

(GR2A: Gasúr Rang a Dó A/ GR2B: Gasúr Rang a Dó B/ GR5A: Gasúr Rang a Cúig A/ GR5B: Gasúr Rang a Dó B)

T: *So ... cén chaoi ... na fillteáin a bhí agaibh, tá sé píosa anois ó rinne sibh fillteáin an bhfuil?*

Gasúir le chéile: *Tá.*

T: *Tá mar bhí go leor rudaí ag tarlú, idir coimhneartú agus Lá Pádraig agus chuile chineál. Eh, an maith libh na fillteáin?*

Gasúir le chéile: *Yeah.*

T: *An maith? Inis dom cén fáth?*

GR2A: *Mar tá tú in ann smaointe a úsáid.*

T: *Is ea.*

GR2B: *Agus deireann tú na scéalta le daoine eile ...*

T: *Céard é féin?*

GR2B: *Insíonn tú scéalta do dhaoine agus [duine ag casacht]*

T: *Agus bíonn tusa ag léamh do scéalta do dhaoine nach mbíonn?*

GR2B: *Bíonn.*

T: *Mar chuala mise go leor de na scéalta a bhí sa rang sin mar rinne muid XX.*

GR2A: *Yeah.*

T: *So bhí na scéalta an-mhaith cheap mise. An XXX? Nó gan cáin ... agus Brídín Mantach? An é sin do scéalta?*

Gasúir: *yeah / no*

T: *Ní hé?*

GR2A: *Bhí ceann eile agam ...*

T: *ó an raibh ceann eile agat ... ach cuimhneach liom an ceann sin*

GR2A: *Yeah ...*

T: *Yeah* agus cuimhneach liom an X. Bhí scéalta maithe acu, céard fúibhse, ar thaithne na fillteáin libhse sa rang sin agaibhse?

Gasúir R5: *Eh yeah.*

T: Inis dom ... an bhfuil a fhios agat ... an raibh sibh ag scríobh agus rudaí?

Gasúir R5: *Oh yeah!*

T: An bhfuil a fhios agaibh na *folders* a bhí agaibh?

Gasúir R5: *Oh yeah, yeah!*

T: Inis dom faoi, céard a rinne sibh? Céard a ...

GR5B: Bhí muid ag scríobh aistí Gaeilge ...

T: Agus ...

GR5A: Bhí an ceann is maith leat ... is féidir leat *just* ...

T: ó níor thug an múinteoir aon teideal daoibh ná tada?

GR5B: *No just* scríofaídh tú do chinn féin.

T: Agus céard a cheap sibh faoi sin?

Gasúir R5: go maith ...

T: An mb'fhearr libh a bheith ag piocadh na teidil sibh féin nó ...

GR5B: Tógann sé píosa cuimhniú cén teideal ...

GR5A: agus tugann X cuide dhúinn ...

T: Le bheith ag cuimhniú air an ea?

GR5A: *No* le haghaidh ...

T: le haghaidh an scríobh ... agus ce ... cé as a dtagann *ideas*? na smaointe?

GR5A: [a lán?] rudaí ...

T: Is ea.

Gasúir R5: Scéalta/leabhartha ...

T: Leabhartha agus rudaí ... céard fúibhse? cé as a dtagann na smaointe a bhíonnas agaibhse?

GR2B: As mo chloigeann.

T: As do chloigeann chuile rud? Rudaí atá ag tarlú ...

GR2A: Mo Dheaide ...

T: An dtugann sé *ideas* dhuit le haghaidh rudaí a scríobh? Agus an bhfiarfraíonn tú dhó é an ea?

GR2A: *No.*

T: Díreach ... ó faoi do Dheaide atá na scéalta an ea? Cén chaoi a dtugann sé smaointe dhuit?

GR2A: *Like* deireann sé scéalta faoi fadó agus rudaí agus scríobhann mise síos mo cheann féin ...

T: Tá sé sin go maith nach bhfuil, sin plean maith le haghaidh é a dhéanamh. Agus an raibh sibh á scríobh go minic? Cé chomh minic agus a bhí sibh ag scríobh sa rang nuair a bhí sibh á dhéanamh?

GR5B: Ní raibh muid ag scríobh le fada ...

GR2B: trí huair sa tseachtain is dóigh ...

GR2A: bhí muid ag déanamh chuile lá é ...

T: Bhí sibhse á dhéanamh chuile lá nuair a bhí sibh á dhéanamh ...

GR2A: *Yeah.*

T: Agus am céanna chuile lá? nó am difriúil chuile lá?

Gasúir le chéile: am céanna ... [dúirt duine eicínt rud eicínt eile freisin]

T: Agus bhí sibhse ag scríobh thart ar trí huair sa tseachtain?

GR2A: Scaití

T: An ndearna sibh an t-am céanna chuile lá é?

Gasúir le chéile: *No* ...

T: *No*, amannai difriúla ...

GR5B: Rinne muid ar maidin é ...

T: An ndearna ... agus an raibh aon scéalta maithe ag daoine? Ar léigh sibhse amach na scéalta dá chéile?

Gasúir le chéile: *Yeah.*

GR5B: Píocann X amach cinn maith agus deireann X leis an duine a scríobh é, é a léamh amach don Rang.

T: Is ea ... agus an raibh aon chinn maithe ann?

GR5A: *Ah yeah ...*

T: An raibh? Ar nós cén ceann? An gcuimhníonn sibh ar aon cheann a bhí go maith.

Gasúir le chéile: eh ...

T: Tá sé an fhad ó shin anois nach bhfuil

GR5A: *Yeah, ehm ...*

T: Bíonn sé deacair cuimhniú ...

GR5A/B: Níl fhios agam ...

T: Cuimhníonn mise ar an scéal seo níl a fhios agam cén fáth ... chaithfeadh sé go raibh siad an-mhaith ...

GR2B: *Rory* an Moncaí ...

T: Bin ceann de na ... cé a scríobh é sin?

GR2B: Mise

T: Agus céard ea ... faoi *Rory* Moncaí?

GR2B: Bhí sé ag briseadh chuile shórt agus dhéarfadh sé ansin ní mise a rinne é.

T: Tá sé sin ... is maith liom an ceann sin. An gcuimhníonn tusa ar an gceann deireanach a scríobh tú féin?

GR2A: *Yeah*

T: Céard faoi an scéal deireanach a scríobh tú?

GR2A: An ... *no* ... daid ... An Nollaig.

T: An Nollaig a bhí ann an ea? Sin é an ceann a léigh tú amach dhúinne nach ea? cuimhníonn liom ... cuimhneach liom é sin ... bhí an scéal sin go maith freisin.

T: Agus an gceapann sibh go dtaitneodh na, na fillteáin ... a bheith ag scríobh chuile lá le ... le gasúir eile?

Gasúir le chéile: *Yeah/yeah*

T: *Yeah*, cén fáth?

GR5A: Mar tá tú foghlaim focla nua, nuair atá tú ag scríobh scéalta ... agus ... *ehm* ... tá tú ...

GR2B: Tá tú ag fáil go maith ag scríobh ...

T: An gceapann tusa go bhfuil tusa níos fearr anois ó bhí tú ag an tús?

GR2B: Mmmhmm ...

T: An gceapfá? Cén chaoi?

GR2B: Ar nós ... níl a fhios agam ...

T: An bhfuil níos mó focal ... céard faoi rudaí ar nós litriú agus rudaí?

GR2B: Ó gheobhaim ... nuair a thosaigh mé ar dtús bhí níos mó [litreachaí agam ann?] ó anois ...

GR5A: Agus bíonn tú níos fearr ag léamh os cionn daoine eile ...

T: Is ea, á léamh amach?

GR2A: *Yeah* ...

T: Is ea, An bhfuil tusa feabhsaithe an gceapann tú ó thosaigh tú ag scríobh?

GR2A: *Yeah*.

T: Cén chaoi?

GR2A: Mar ní raibh mo scríobh *like* ní raibh sé ... go deas ar dtús agus anois, tá sé go maith ...

T: Is ea, agus an bhfuil tú ag scríobh níos mó na bhíodh tú? níos mó ar an leathanach?

GR2A: *Yeah...*

T: An bhfuil? I bhfad níos mó?

GR2A: [Comhartha]

T: Tá ... Céard fúibhse, an gceapann sibh, nuair a thosaigh sibh ...

GR5B: eh ...

T: an bhfuil sibh ag scríobh níos mó nó níos lú?

Gasúir R5: *yeah* / níos mó

T: Níos mó ... agus an bhfuil, an bhfuil sé níos éasca anois a bheith ag scríobh i nGaeilge ná bhíodh sé?

Gasúir le chéile: *Yeah* ...

T: An gceapann sibh? mar gheall air seo? mar gheall a bheith ag scríobh chuile lá? *No*? Tá sé an fhada anois ar ndóigh ...

GR5B: Agus faigheann do lámh tinn ...

T: Théis píosa ...

GR5B: *Yeah* ...

T: Agus *eh* ... an úsáideann na múinteoirí leabhartha Gaeilge ansin le haghaidh speáint daoibh le haghaidh rudaí a dhéanamh sa scríobh?

Gasúir le chéile: *Yeah*.

T: Ar nós céard?

GR2A: An Múinteoir Nua.

T: An Múinteoir Nua, céard a bhí sa scéal sin?

GR2A: faoi rang craiceáilte ... agus bhí ar go leor múinteoirí teacht isteach agus bhíodh clogad orthu agus bhíodh *like* rudaí ina lámh acu agus *safety* rudaí mar gheall ar na gasúir ...

T: mar gheall go raibh siad chomh dána! Agus an dtugann sé sin smaointe duit ansin?

Gasúir: *Yeah...*

Gasúir R5: Agus déanann muid Gleannta agus i dTóin Poill

T: Agus ar thaithne na scéalta sin libh?

GR5B: *Yeah* ... tá focla an-deacair i dTóin Poill ...

T: An bhfuil? Sin é an ceann faoi Árainn an ea? Anonn go hÁrainn a bhíonn siad ag gabháil?

GR5B: *Yeah* ... agus d'fhoghlaim muid focla nua freisin ...

T: Is ea ... Agus an dtugann sé sin smaointe daoibhse ansin le bheith ag scríobh sibh féin?

GR5B: *Yeah*. Na focla nua a d'fhoghlaim muid ón scéal, scríobhann X ar an *ehm* ... ar an gclár bán é agus caithfidh muid déanamh *sentences* ...

T: *Ok so* bíonn sibh ag cleachtadh na bhfocla ... Agus céard eile a bhíonns istigh sa bhfillteán agaibh? Díreach na scéalta an ea?

GR2B: Bhí focla againn le haghaidh na scéalta a scríobh ar nós maidin Dé Domhnaigh nó ...
[?] cineál ...

T: Ó le haghaidh go mbeidh tú in ann breathnú arís air?

GR2B: Is ea

GR2A: *yeah like* ... trathnóna te teolaí agus rudaí ...

T: Go deas ... is maith liom an ceann sin!

GR5A: Sa Gleannta is scéalta beaga iad agus tá ceisteanna ann - a go dtí c an ea? *Yeah*, a go dtí c ...

T: Agus bíonn ceisteanna ann ...

GR5A: *yeah* ...

T: Agus caithfidh sibh ...

GR5B: Tá muid críochnaithe le Gleannta anois.

T: Ó an bhfuil ...

GR5B: Agus chuaigh muid go dtí [?]

GR5A: Agus tá muid críochnaithe leis sin freisin

T: Agus istigh san áit a mbíonn sibh ag coinneáil na píosaí scríobh, an bhfuil ... an bhfuil rudaí ar bith eile istigh ann ach na píosaí scríofa? An bhfuil a fhios agat na folder rudaí?

GR5A: *Yeah* tá *like* rudaí le haghaidh do smaointe, tá ideas agat - *like* scríobhann tú síos iad *like bubble* agus rudaí ...

T: Is ea, an bhfuil sé sin agaibhse?

GR2A: Tá

T: Ar scríobh sibh istigh ann?

GR2A: *Yeah*

T: An bhfuil sé sin úsáideach? Corruair cuimhneoidh tú ar rud nuair nach bhfuil tú ag scríobh ar chor ar bith, cuimhneoidh tú air sa mbaile nó ...

GR5A: Bhí muid ag déanamh, scríobhfadh muid síos sa fillteán é nuair a chuimhneodh muid ar ceann agus bheadh sé againn le haghaidh an céad uair eile

T: Agus an ndearna sibh é sin?

GR5A: *Yeah*

T: Agus ar tharla sé dhaoibhse am ar bith? gur chuimhnigh tú ar rud eicínt ...

Gasúir R5: *Yeah/yeah ...*

T: Céard fúibhse? An scríobhann sibh síos smaointe sa mbaile corruair?

GR2A: *No*, ag an scoil.

T: Ag an scoil?

GR2A: *Yeah.*

T: Bheadh sé go maith tosaigh á scríobh sa mbaile freisin, dá mbeadh *notebook* beag agat. Agus bheifeá in ann a bheith á scríobh ... nach ea! Agus *eh* ... an bhfuil tada eile le rá agaibh liom faoi na fillteáin seo, na *folders*

Gasúir le chéile: *Eh / No*

T: *No* a deir X!

[gáire beag]

GR5A: Tá *like* ... tá *folder pink* istigh sa folder uilig agus tá *folder* glas le haghaidh *sections* atá again ... scéalta agus smaointe, céard eile a bhí ann ...

T: Foclóir agus rudaí is dócha.

GR5A: *Yeah* ... foclóir *yeah* agus rudaí ...

T: Agus tá sé difriúil ... an scríobhann sibh i gcóipleabhair rudaí eile an scríobhann?

Gasúir le chéile: *Yeah.*

T: An maith libh go mbeadh fillteán agat féin duit féin?

Gasúir le chéile: *Yeah.*

T: Tá sé beagáinín difriúil nach bhfuil? Cén dath atá ar na cinn atá agaibhse?

Gasúir le chéile: X

T: X atá agaibhse uilig.

GR2B: Tá cineál X agus, tá X agus X ag Rang a Ceathair.

T: An bhfuil?

GR2B: *Yeah.*

T: *So* tá siad sin beagáinín difriúil. Agus, agus an gceapann sibh ... eh ... cén ... cén rang is fearr a scríobh scéalta meas tú?

GR2B: Rang a Trí.

[gáire]

GR5A: céard faoi an rang is sine?

T: Ach bíonn ... díreach mar gheall go mbeadh tú go maith ag scríobh agus ag litriú, b'fhéidir nach bhfuil tú go maith ag scríobh scéal nach ea?

Gasúir le chéile: *Yeah.*

T: Tá daoine ann ... nach bhfuil daoine ann atá go maith ag scríobh scéalta ach b'fhéidir nach bhfuil an litriú go maith. An mbíonn sibhse ag déanamh imní faoin litriú? nuair a bhíonn sibh ag scríobh?

Gasúir le chéile: *Yeah.*

T: An mbíonn na múinteoirí crosta libh faoin litriú?

Gasúir le chéile: *No.*

T: *No?*

GR2B: Deireann sí tá an ceann sin mícheart ... rudaí mar sin ...

T: Ach an ligean siad a chead daoibh an rud uilig a scríobh ar dtús sibh féin?

Gasúir le chéile: *Yeah*

T: Gan ceartú ar bith?

Gasúir le chéile: *Yeah*

T: Agus ansin ...

GR5B: Ceartóidh siad ag an deireadh é agus ...

GR2B: Bíonn chall dhuinn é a scríobh amach ceart ansin agus beidh muid in ann é a léamh amach go chuile dhuine ansin.

T: ó is ea ...

GR5A: I Rang a Dó ... nuair a bhí muide i Rang a Dó, bhí cóipleabhar againn, *freewriting* ...

GR2B: ó is ea, bhí sé sin againn anuraidh freisin

GR5A: *Yeah.*

GR2B: bíonn tú in ann scríobh scéalta agus

Gasúr R2/R5: [ag caint le chéile] [níl chall?] ceartú ná tada

T: Is ea.

GR2A: [ní phiocann?] sí suas é ná tada, tá tú *just* in ann é a léamh amach ...

GR5A: Agus ní gá dhúinn ceartú na litriú mícheart.

T: Agus an bhfuil sé níos éasca ansin a bheith ag scríobh nuair nach bhfuil tú ag cuimhniú ó meas tú cén chaoi a litríonn tú e sin ...

Gasúir le chéile: *yeah!*

T: Tá tú díreach in ann a bheith ag scríobh scríobh scríobh ...

Gasúir le chéile: *yeah.*

T: Agus an bhfuil an litriú ag feabhsú meas tú beagáinín?

Gasúir le chéile: Tá.

T: Tá, an bhfuil? An bhfuil agatsa a X?

GR2A: Tá

T: An bhfeiceann tú é?

GR2A: *Yeah.*

GR5A: Bhí muid ag déanamh *spelling B*

GR5B: litriú Béarla

GR5A: *yeah* ... agus [?] XX agus sa dara áit agus sa tríú áit fuair X agus X agus tá siad ag gabháil go dtí *like*, cén áit?

GR2A: Gaillimh

GR5A: Gaillimh agus ... Ryan Tubridy ... [?] atá ag déanamh litriú

T: Anois!

GR2A: I *Salthill*

T: An ea? Ach tá sibhse anois, na scéalta uilig a scríobh sibh ... an bhfuil sibh ag gabháil ag cur le na scéalta a bhí agaibh cheana roimh na Nollag meas tú? nó an scríobhfaidh sibh scéalta nua uilig?

G?: scéalta ...

T: An mbíonn an character céanna agaibh i gcónaí?

Gasúir le chéile: Scai ... *no /no*

GR2B: Scaití.

T: *Yeah*

GR2B: má níl me in ann cuimhniú ar character eile

T: Is ea, tá tú ag iarraidh cuimhniú ar character ... bhí *character* eicint sa rang sin agaibhse faoi Dheaideo agus bhí sé ina eilifint ...

GR2B: ó ag X

T: An ea?

GR2B: Is ea.

T: Bhí an scéal sin go maith.

GR2B: Bhí.

T: Ar chuala sibh an scéal sin faoin Deaideo agus d'iompaigh sé isteach ina Eilifint ... bhí an scéal sin an-mhaith anois ... caithfidh sibh é a rá leis é a inseacht dhaoibh. Ach bhí sé sin ag scríobh scéal eile faoin eilifint nach raibh?

GR2B: Bhí. Scríobh sé scéal ceart ... an scéal céanna chuir sé tuilleadh leis ...

T: Ó ar chuir?

GR2B: *Yeah.*

T: Ó is ea ... sin é an rud is fearr faoi scéalta tá tú in ann cur leis nó é a chríochnú nach ea ...
do rogha rud a dhéanamh

GR2B: tuilleadh a scríobh dhó ...

T: Go díreach ... *ok* an bhfuil tada eile le rá agaibh liom?

GR2B: Cén t-am é?

[gáire beag]

Sampla den scála scórála: smaointe

<p>5. Tá sé soiléir agus dírithe ar rud faoi leith. Tá suim ag an léitheoir a bheith á léamh. Cuireann na mionphointí agus na scéalta go mór leis an bpríomh-théama.</p>	<p>3. Tá saineú á dhéanamh ag an scríbhneoir ar an topaic ach tá an fhorbairt atá á déanamh ar an ábhar sách ginearálta agus bunúsach.</p>	<p>1. Níl téama cinnte le feiceáil t Ní fios go díreach cé air a bhfu an píosa seo dírithe. Caithfidh a léitheoir buile faoi thuairim a thabhairt faoin méid atá i gceis de bharr easpa mionphointí/son</p>
<p>A. Tá an topaic sách cúng agus tá sé éasca le láimhseáil.</p>	<p>A. Tá an topaic sách leathan ach tá sé soiléir go bhfuil siad ar an mbóthar ceart.</p>	<p>A. Tá topaic le piocadh ag an léitheoir. Níl sé cinnte céard air a dhíreoidh sé.</p>
<p>B. Tá mionphointí ábhartha ann a thugann tuilleadh eolais don léitheoir, ach ní bheifé ag súil leis an eolas.</p>	<p>B. Tá iarracht déanta cur síos a dhéanamh ar na mionphointí ach níl dóthain ann fós.</p>	<p>B. Níl mórán eolais ann, níl sé a soiléir. Níl sé sách fada mar phíos.</p>
<p>C. Tá mionphointí sách cruinn ann a chuireann leis an bpríomh-théama.</p>	<p>C. Tá na smaointe soiléir go maith ach níl mórán mionphointí le feiceáil ann. Níl dóthain forbartha déanta ar na smaointe. Ní fheictear pearsantacht an scríbhneora sa phíos.</p>	<p>C. Téama simplí gan mórán mionphointí ná sonraí.</p>
<p>D. Shílfeá go bhfuil an scríbhneoir ag tarraingt ar a thaithí féin, smaointe nua.</p>	<p>D. Shílfeá go bhfuil an scríbhneoir ag tarraingt ar a thaithí féin ach tá deacrachtaí aige cur síos saineúil a dhéanamh ar an eolas ginearálta.</p>	<p>D. Níl saineú á dhéanamh ag an scríbhneoir ar an topaic. Níl stíl pearsanta le feiceáil ar chor ar bith.</p>
<p>E. Tá na ceisteanna a bheadh ag an léitheoir freagartha sa phíos.</p>	<p>E. Tá ceisteanna ag an léitheoir le cur ar an scríbhneoir. Teastaíonn tuilleadh eolais ón léitheoir.</p>	<p>E. Tá an t-eolas ar fad mar a chéile agus tá an tábhacht chéanna ag baint leis an eola uilig. Ní fios céard iad na po is tábhachtaí.</p>
<p>F. Tuisceint ag an scríbhneoir ar an saol ina thimpeall agus bua aige na gnéithe is suntasaí a phiocadh amach (Ní gá go mbeadh an ceann seo i gceist)</p>	<p>F. Tá an scríbhneoir dílis don topaic ach níl téama cinnte le feiceáil sa phíos. Níl saineú déanta ag an scríbhneoir ar an topaic fós.</p>	<p>F. Seans go bhfuil athrá sa phíos. Tá go leor pointí agu tuairimí ann ach ní bhreathnaíonn sé go bhfuil baint acu le chéile.</p>

Aguisín U

Cur síos ar na marcanna a bronnadh ar dhá phíosca scríbhneoireachta le dalta amháin

Rang a 3 – an chéad shampla

An Domhain

Bíonn an Domhain ag dul timpeall an ghrian. Tá ar an Domhain dul timpeall an ghrian le 365.25 lá! Tá go leor tír sa Domhain. Antartice agus an Arctice ná aite is faide ar an Domhain. Tá Níl in Éirinn. Is Níl an river is fada sa Domhain. Níl maide ag titim nuair tá an Domhain mar tá gravity ann. Tá Oseáin ann sa Domhain mar caithfidh maide breathaic. Tá Crainte ann sa Domhain. Tá go leor rudaí sa Domhain agus tá maide sa Domhain.

Smaointe	2
Eagrú	2
Glór	1
Rogha focal	3
Líofacht chainte	2
Coinbhinsiún	3
Cur i láthair	3

Smaointe: Roghnaigh an dalta ‘an domhan’ mar thopaic don phíosca scríbhneoireachta agus rinne sé cur síos ar an topaic sin. Ní léir, áfach, go bhfuil saineú ar bith á dhéanamh ar an ábhar agus ní fios go díreach cén chuid den eolas a bhfuil tábhacht ag baint leis. Diríonn an scríbhneoir ar an ábhar ach is cosúil go bhfuil sé ag cur eolas simplí ar fáil bunaithe ar an

topaic. Dealraíonn sé go bhfuil cuid de na gnéithe a luaitear le huimhir a hAon agus le huimhir a Trí ag an scríbhneoir seo, mar sin bronnadh a Dó ar an smaointeoireacht.

Eagrú: Cé go bhfuil eagar ar na habairtí, níl ord ar leith ar na smaointe sa phíosá seo.

Tarraingítear na smaointe agus na sonraí le chéile ar bhealach randamach agus ní fheictear struchtúr cinnte ann. É sin ráite, is féidir an píosa a leanúint gan mórán dua. Tá go leor de na gnéithe a bhaineann le huimhir a hAon agus cuid de na gnéithe atá ag uimhir a Trí sa phíosá seo.

Glór: Dealraíonn sé nach bhfuil ceangal ag an scríbhneoir leis an topaic. Ní fheictear go bhfuil an píosa á chur in oiriúint don léitheoir. Is beag riosca a thógann an scríbhneoir agus ní léir go bhfuil brí leis an bpíosa scríbhneoireachta. Ní dhéantar dóthain forbartha ar an bpíosa scríbhneoireachta chun deis a thabhairt don scríbhneoir a thuairim a léiriú. Tagann an píosa seo leis na gnéithe a luaitear ag uimhir a hAon.

Rogha Focal: Is teanga fheidhmiúil a úsáideann an dalta agus is beag brí atá leis an teanga. Tá sé an-éasca míniú an scríbhneora a thuiscint ar bhonn ginearálta. Tugann na focail míniú dúinn ach is beag spreagadh a bhíonn iontu don tsamhlaíocht. Úsáidtear an briathar céanna arís agus arís eile; an briathar ‘bí’ mar shampla. Tá machnamh déanta ar an bhfoclóir in áit nó dhó, mar shampla an focal ‘ocsaigin’, ach breathnaíonn sé nach ndearna an scríbhneoir ach an chéad rud a rith leis a chuir ar pháipéar. Tá an píosa seo ag teacht le uimhir a Trí.

Líofacht Chainte: Tá líofacht réasúnta sa phíosá ach go bhfuil sé beagáinín meicniúil. Cé go bhfuil ciall leis na habairtí níl siad curtha le chéile ar bhealach cruthaitheach. Tá go leor de na habairtí mar a chéile, rud a fhágann nach bhfuil rithim an phíosá an-tarraingteach. Feictear gnéithe d’uimhir a Trí den chuid is mó sa phíosá seo ach tá gnéithe d’uimhir a hAon ann freisin.

Coinbhinsiúin: Is iondúil go mbíonn an litriú ceart nó go ndéantar iarracht focail a litriú go foghraíoch; ‘is fuare’ mar shampla. Tá ceannlitir ag an scríbhneoir san áit cheart an chuid is

mó den am agus ní chuireann deacrachtaí gramadaí isteach ar an bpíos. Tá an phoncaíocht a atá ag deireadh na habairte ceart den chuid is mó ach is beag poncaíocht atá i lár an phíos. Theastódh eagarthóireacht chun snas a chur ar an bpíos. Léiríonn an scríbhneoir go bhfuil smacht aige ar líon teoranta coinbhinsiúin. Tagann an píos seo le huimhir a Trí.

Cur i láthair: Tá an scríbhneoireacht soléite, cé go bhfuil éagsúlachtaí le feiceáil maidir le foirm agus spásáil na bhfocal. Léirítear na gnéithe a bhaineann le huimhir a Trí sa phíos seo.

Lá amháin bhí Sam ag breathna ar teilifís. Dá se "Nuair a bhí mise níos sine tá mise ag d go Spáis" arsa Sam. Thosaigh madra le Sam ag ta Sputnik an tainm a bhí air. "Agus beidh tusa liom" arsa Sam. Níl sagac aon rud faoi an Spáis" arsa dearthair le Sam.

STOP! arsa daidí. Stop ag sáir a lena chéile. Chuaigh siad a choladh. Oíche mhaith chuile duine teach arsa Sam. Tá na preachán daisi agat! arsa dear Sam. Dháin Sam a shuíle. Bhí brionlóid aige faoi chuaigh se suas go Spáis i Raicead dearg. Bhí Sputnik leis Freisin! Ach ansin tháinig Solas dearg an áit a bhí Sam ag suí. Bhí meteoroids ag teacht! Bhí an-f ar Sputnik agus ní raibh sceitimintí oraibh. Ach ansin chuaic siad an gealach. Chuaigh siad bealach an gealach. Agus..... "Sam daisigh" arsa Marnai. Beidh tá dearnach don scoil. Dhaisigh Sam. Bhí sé brónach. Ach nuair a bhí se níos sin chuaigh Sam agus Sputnik ag Spáis!

Smaointe: Tá an scríbhneoir ag déanamh sainiú ar a phíosa scríbhneoireachta cé go bhfuil tuilleadh forbartha ag teastáil ón topaic. Tá an topaic beagán leathan ach tuigtear dúinn cén

aidhm atá léi. Déantar forbairt ar an topaic ach teastaíonn tuilleadh oibre a dhéanamh ar chodanna éagsúla den scéal. Fágтар roinnt ceistanna ag an léitheoir maidir leis an topaic. Tagann an sampla seo leis na gnéithe a phléitear ag uimhir a Trí.

Eagrú: Is léir go bhfuil tús agus deireadh ag an bpíosa ach go dteastaíonn forbairt uathu. Cé go bhfuil ord i gceist sa phíosa, ní i gcónaí a bhíonn ceangal idir na smaointe. Tá leanúnachas sa phíosa ach go dtéann an scríbhneoir ar aghaidh sa scéal go tobann in áiteanna. Feictear níos mó de na gnéithe a luaitear le huimhir a Trí sa phíosa seo ach tá gnéithe áirithe d'uimhir a hAon le sonrú freisin.

Glór: Dealraíonn sé go bhfuil an scríbhneoir ionraic faoina bhfuil á scríobh aige ach nach bhfuil sé báite sa phíosa fós. Tuigeann an scríbhneoir go bhfuil sé ag scríobh do léitheoirí agus tá an píosa á chur i láthair dá réir. É sin ráite, is ar phlé ginearálta seachas ar léargas pearsanta a dhírítear sa phíosa. Tá gnéithe a bhaineann le huimhir a Trí agus cuid de na gnéithe atá ag uimhir a Cúig sa phíosa seo.

Rogha Focal: Is teanga fheidhmiúil atá úsáideann an dalta agus is beag brí atá sa teanga. Tá sé an-éasca míniú an scríbhneora a thuiscint ar bhonn ginearálta. Tugann na focail míniú dúinn ach is beag spreagadh a bhíonn iontu don tsamhlaíocht. Úsáidtear briathra a bhíonn le feiceáil go rialta; mar shampla 'bí', 'téigh', 'tosaigh' agus 'tar'. Tá snas ar na focail in áiteanna áirithe ach ní bhreathnaíonn sé go ndearna an scríbhneoir mórán machnaimh maidir leis an teanga a bhí in úsáid aige. Tá an píosa scríbhneoireachta seo ag teacht le huimhir a Trí.

Líofacht Chainte: Níl na habairtí ar fad mar an gcéanna, tá éagsúlacht le feiceáil. Tá rithim áirithe leis an bpíosa scríbhneoireachta rud a mheallann an léitheoir chun aithris os ard a dhéanamh air in áiteanna. Léirítear gnéithe d' uimhir a Trí agus a Cúig sa phíosa seo.

Coinbhinsiúln: Litritear focail i gceart den chuid is mó nó déantar iarracht iad a litriú go foghraíoch; mar shampla, 'brionlóid' agus 'dearnach'. Úsáidtear poncaíocht san áit cheart agus cuireann sé le héascaíocht léitheoireachta. Tá ceannlitreacha á n-úsáid i gceart den chuid

is mó. Ní chuireann deacrachtaí gramadaí isteach ar thuiscint an léitheora. Theastódh eagarthóireacht chun snas a chur ar an bpíosa. Tá gnéithe d’uimhir a Trí agus pointe nó dhó a luaitear le huimhir a Cúig le feiceáil sa phíosa seo.

Cur i láthair: Tá an scríbhneoireacht soléite, cé go bhfuil éagsúlachtaí le feiceáil maidir le foirm agus spásáil na bhfocal. Rinneadh iarracht méid na litreacha a athrú in áiteanna (mar shampla ‘STOP!’) agus éiríonn leis an iarracht den chuid is mó. Tagann an píosa seo leis na gnéithe a luaitear le huimhir a Trí.

Aguisín V

Samplaí de scríbhneoireacht na ndaltaí³⁰

Sampla A

Rang a 2 – an chéad shampla

Frankenstein

Lá amháin bhí lad istigh so le
 Bhreathnaigh sé amach an fhuineog
 chonaic sé Frankenstein béidir go bhfa
 Frankenstein an lad bhí eagra ar an
 bhí Frankenstein gerna aith an lad
 an Lá Taréis ní ro Frankenstein
 an neacht eile bhí Frankinst
 fá an lad scion agus grue sé alleg
 frankenstein

Smaointe	1-2
Eagrú	1
Glór	1-2
Rogha focal	1-2
Líofacht chainte	1-2
Coinbhinsiúin	1
Cur i láthair	1

³⁰ Baineadh amach ainmneacha pearsanta nó eolas ar bith a bhain leis an dalta féin sna samplaí ar fad chun céannacht an rannpháirtí a chosaint.

AN Nollig

Is tá sé tām nollig
ní raibh mé dānā fá me mē
rudí tu siad go deas agus bhí
mē spoi líon agus smā
mé mo Bréagā agus tá
sé nua fá cirān an
rudí nua smā leis an
Bréagā agus bhí sé
spoi leis ní fá
Stephen Tāda agus tá
sé Carcailoir leis
thén máil tá sé
rē moir ní tá
mamí tāda bhí sí
Carcailoir leis thén
ní fá Dapí tāda
bhe sé Carcailoir leis
thén fá dunt eile
rudí agus caip tá
Siad Sāstā

Smaointe	2/3
Eagrú	1
Glór	2
Rogha focal	1-2
Líofacht chainte	1-2
Coinbhinsiúin	1
Cur i láthair	1

Sampla B

Rang a 2 – an chéad shampla

Bhí mé ag rith sa teach.
Bhí mairbh ag obair.
Bhí muid Bord.
Bhí Daidí ag Feachaint ar an
CLuiche.
Bhí an Ló / Fuar agus
Fuar.

Smaointe	1
Eagrú	1
Glór	1
Rogha focal	1-2
Líofacht chainte	1
Coinbhinsiúin	3
Cur i láthair	3

Rang a 2 – An dara sampla

Chelsea.
 Chuaigh mé go Chelsea Bhí mé ag spraoi
 Bhí Moide ag spraoi in ághaidh goleae. For Moide
 10 For. Sind 5 gora Moide Bhí an spraoi
 agin
 Chuaigh Moide go dhí Super mark
 Bhí an spraoi Chuaigh mé Messi agus
 Bhí much acu an t

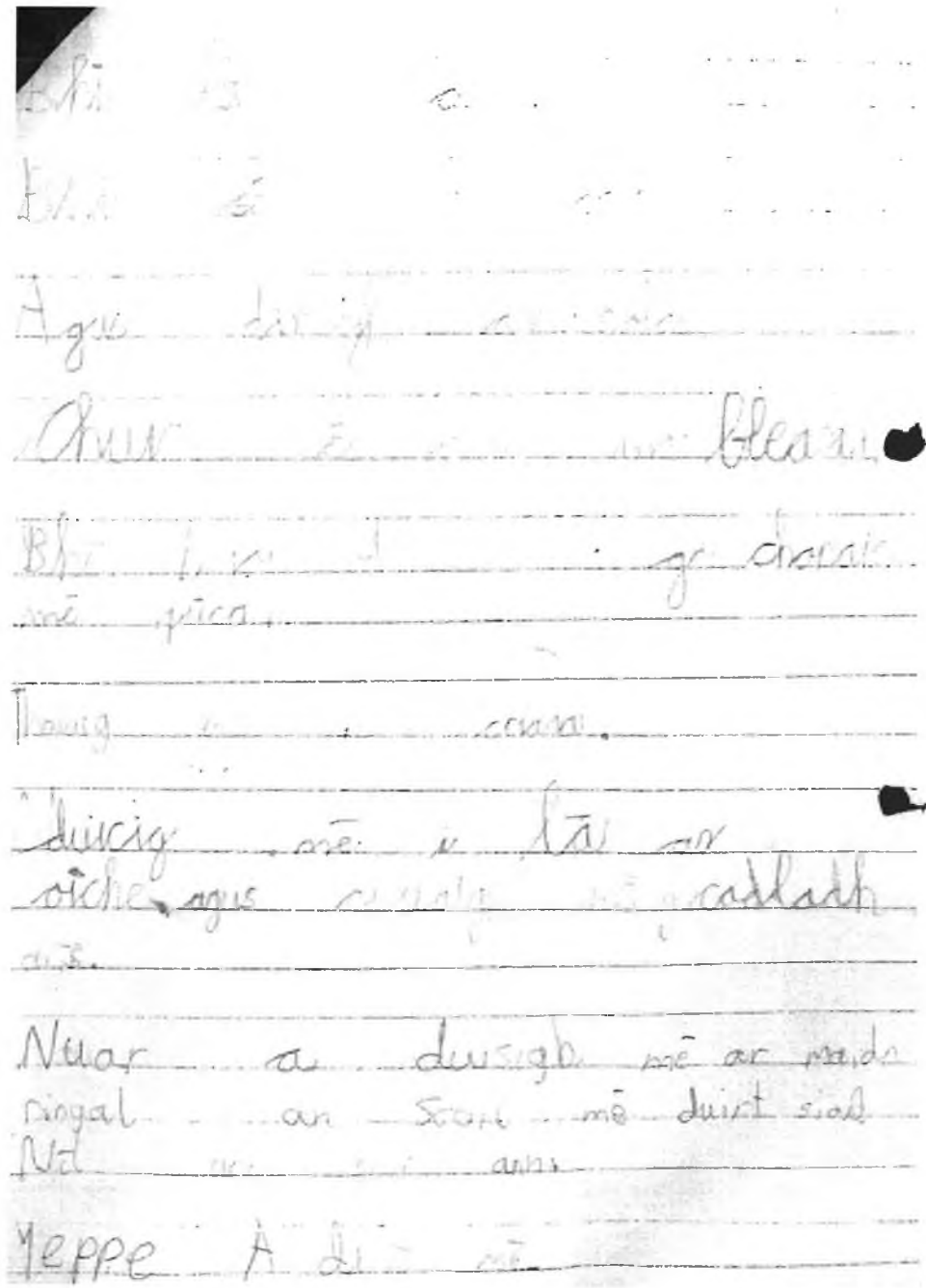
Smaointe	2-3
Eagrú	1-2
Glór	2-3
Rogha focal	1-2
Líofacht chainte	1-2
Coinbhinsiúin	2
Cur i láthair	2-3

Sampla C

Rang a 2 – An chéad sampla

Mo haethanta Saoir
Bhí mé ag Marty bonis sa
Sair.
Bhí mo cara in éant éant éant
Choo mads ay Supermads
Choo mads wala.
Choo mads gala le mo
mamó on ship.
Choo mads wala @oa... me
con... an...
no dila mé ar main dila
me mo briesta choo mé ag Sair
ar bók rina mo dadó brbaq
rina Slad Saile on sa ayre
hona.
Choo me cola an Sair
no dila mé ar m

Smaointe	1-2
Eagrú	1-2
Glór	1-2
Rogha focal	2-3
Líofacht chainte	1-2
Coinbhinsiúin	1
Cur i láthair	2-3

Smaointe	1-2
Eagrú	1-2
Glór	2-3
Rogha focal	2-3
Líofacht chainte	3
Coinbhinsiúin	2-3
Cur i láthair	2-3

³¹ Thug an múinteoir an chéad líne do na daltaí.

Sampla D

Rang a 3 - An chéad shampla

Oíche Shamhna

Tá Oíche Shamhna ag teacht. Tá mé ag dul a fear

Zabey O Oíche Shamhna b' é mé ag dul bob n'ó bia.

B' é Feasta agam agus b' é mo cocar ann

liom. B' é mé ag dul go dtí Mays. Tá mé ag dul

sáca brac a yino

Smaointe	1-2
Eagrú	1-2
Glór	1-2
Rogha focal	2
Líofacht chainte	2
Coinbhinsiúin	2
Cur i láthair	3

AN Hamster I

Dáidí will cad hamster arsa Tara

Tá arsa daidí

Cad lá a féidi mé gof am.
arsa Tara.

Em...! Dé luon arsa daidí

Cen fáth! Dé luon arsa Tara

Em...! Béidir Dé Satharm

Bíonn mé ag snámh Dé... Satharm
arsa Tara.

Beidir inné arsa Tara

Arr rith arsa Daídi

Will tá rasey Tara arsa Daídi

Tá mé rasey arsa Tara

Tá Ruid ag del ag JLT Gateway

Dairé Tara will meid am.

Tá meid am arsa Daídi

Will meid gof isbeach arsa Tara

Tá arsa Daídi

Em...cén fá tu Fanich lé arsa
Tara

Níl mé Fanich lé....!

Chomac Tara iStorch

Breathait Daídi Breathait an
Hamster arsa Tara

Tá Sā 650.99c. 000 arsa
Daídi.

Chennh Daídi an Hamster

Bhí Tara Sātee lé Daídi
Má chen

Smaointe	3
Eagrú	2
Glór	2-3
Rogha focal	2
Líofacht chainte	2-3
Coinbhinsiúin	2
Cur i láthair	3

Rang a 3 – an chéad shampla

Oiche Sharina

Oche Shachia . ată cu Fie
29 mart 2008 rădăcine , ne gata i na Zaberpa
Lashia 31 rădăcine Oche Shachia i blara
Bé me gata i na Zaberpa ke taha . Bé
Lashia 31 rădăcine . Naia a în é ne saricilie -
ată cu 29 mart 2008 rădăcine Le rō carde
So rielā rădăcine Ciaram ată ară la sinri.
Be - phiao go i Lashia 31 rădăcine
Fura riē
gari ag a

teach.

Smaointe	1-2
Eagrú	1-2
Glór	1
Rogha focal	2-3
Líofacht chainte	2
Coinbhinsiúin	2
Cur i láthair	3

15 mise rorrey 15) Monky na,
 la, anhean churagh, rorrey an bun
 hlae agus bhiginn se an fuinne agus
 Mairt rorrey ahh well ni mise a rinne
 Churagh rorrey isteach i car
 agus churagh se ag an
 Slope agus churagh se a
 bhsta se dorcas. Bhr large
 cloca ar a thabh. Ansin
 chur se selfad isteach sa PS3
 Ansin bhris se a carr. Bhr rorrey
 is kriblos Mon'achdairt rorrey ahh
 well ni mise a rinne e.

483

An Domhain

Bíonn an Domhain ag dul timpeall an ghrian. Tá a an Domhain dul timpeall an ghrian le 365.25 lá. Tá go leor tír sa Domhain. Antartice agus an Art na aite is fuara ar an Domhain. Tá Níl in Eigh. Is Níl an river is fada sa Domhain. Níl muide ag titim nuair tá an Domhain mar tá gravity ann. Tá Osaigin ann sa Domhain mar caithfidh ma breatha. Tá Crainte ann sa Domhain. Tá go leor rudaí sa Domhain agus tá muide sa Domhain.

Smaointe	2
Eagrú	2
Glór	1
Rogha focal	3
Líofacht chainte	2
Coinbhinsiúin	3
Cur i láthair	3

Rang a 3 – an dara sampla

an spáis

Lá amháin bhí Sam ag breathna ar téilifís. Dair
sé "Nuair a beidh mise níos sine tá mise ag da
go Spáis" arsa Sam. Thosaigh madra le Sam ag talc
Sputnic an tainm a bhí air. Agus beidh tusa liom" arsa Se
Níl siagac aon rad faoi an Spáis" arsa dearthair le Sam.
STOP! arsa daidí. Stop ag sáir lena chéile.
Chuaigh siad a choladh. Oíche mhaith chuile duine s
Teach" arsa Sam. Tá na preachtan daisí agat! arsa dearth
Sam. Dháin Sam a shuíle. Bhí briontoid aige faoi chuaigh
sé Suas go Spáis i Raicead dearg. Bhí Sputnik leis
Freisin! Ach ansin tháinig Solas dearg an áit a bhí
Sam ag suí. Bhí meteoroids ag teacht! Bhí an-Fad
ar Sputnik agus ní raibh sceitimint oraibh. Ach
ansin chonaic siad an gealach. Chuaigh siad
bealach an gealach. Agus..... "Sam daisigh" arsa
Mamaí. Beidh tá dearnach don Scoil. Dháisigh
Sam. Bhí sé brónach. Ach nuair a bhí sé
níos sin chuaigh Sam agus Sputnik
ag Spáis!

Smaointe	3
Eagrú	2-3
Glór	3-4
Rogha focal	3
Líofacht chainte	3-4
Coinbhinsiúin	3-4
Cur i láthair	3

Use this page to continue the story or to write a new story.

GENRE: FREE WRITING

Mo rothar nua
Maid breithe a bhí ann. Dúiseadh mé ar maidin agus thug mo Mhamaí agus mo Dhaidí rothar nua dom. Bhí mé ann sásta thosaigh mé ag rothairiocht timpeall an teach. Ar a l a dlog thainig mo Mhamaí. Thug sí €50 dom. Ansin chuaigh muid ag rothairiocht go dtí an siopa. Thosaigh muid ag rothairiocht. Bhí mé ag dul an siopa. Ansin: bhail mé an balla agus bhí mo chos gortaíoth. Thug siad go dtí an tospidéal mé. Dúirt an doctear dom go raibh chos bhriste agam bhí pian uafásach i mo chos. Ní raibh cead agam ag dul rothairiocht ó sin.

Smaointe	2-3
Eagrú	2
Glór	1-2
Rogha focal	2-3
Líofacht chainte	2-3
Coinbhinsiúin	2-3
Cur i láthair	3

Rang a 5 – an dara sampla

Siopadóireacht sa Nollag.
Seachtain mionn sa Nollag. Bhí Hise
agus mo chlann ag dul ag Siopadóireacht
sa nollag.
Bhí ~~solas~~ sa ~~tomb~~ ~~máir~~, ~~scéala~~
Nollag ar na siopaí agus bhí daoine
ag císadh ar fadhb na ~~leath~~ sáide.
Bhí ~~sa~~ ^{Bhí} ~~amúid~~ ag Siopadóireacht sa
Apilimh Chuaigh sanid go Next. Fuair mé Cota
do mo Dhaidi agus fuair mé ~~grian~~ ~~grian~~
uairadair do mo Mhamai. Cheannaigh Mo Mhamai
agus mo Dhaidi ^{cota} Cota dom. Bhí oim
brontas a fhach do mo Mhamoi agus
do mo Dhaides. Cheannar go teachtmo
Mhamoi agus mo Shoider. Thug mé £20 do
do mo Mhamoi agus do mo Dhaider.
Cheannar mé ^{bheirt} fuair agus mo thá dheartáir ó
airgid le chuide le fuic Xkova.
Cheannar mé milsién do mo ~~darda~~
dheartáir agus do mo dheartáir.

Smaointe	1-2
Eagrú	1-2
Glór	1-2
Rogha focal	2-3
Líofacht chainte	2-3
Coinbhinsiúin	3
Cur i láthair	3

Sampla H

Rang a 5 – an chéad shampla

Use this page to continue the story or to write a new story.

Mo pheataí
Tá ceathair peataí sa bhaile agam. Is í mo mhadra. Tá sí an leag. Tá sí donn agus bán. Ní mhaith léi mhadraí móra. Is maith léi ag súi sa fear agus is mhaith léi siúlóid fresin.

Is é mo chat. Tá sé níos mó na Tá sé dubh agus bán. Is maith leis a bheith ina chodladh agus a bheith ag ithe. Ní mhaith leis ag siúl nó ag spraoi.

Tá iasc agam fresin. Tá chéann dubh agam agus céann oráiste. An ainm atá ar an chéann dubh ná Chaillean mé ar mar tá síle mór sige. Agus chaillean mé ar an céann oráiste mar bíonn sé ag dhéanamh sa uisce. Is maith lóm a bheith ag snámh agus a bheith ag ithe bia iasc.

Is é iad sin mo pheataí agus tá go leor grá agam dóimh.

Smaointe	2-3
Eagrú	3
Glór	1-2
Rogha focal	2-3
Líofacht chainte	2-3
Coinbhinsiúin	2-3
Cur i láthair	3-4

Rang a 5 – an dara sampla

An Rún Mór

● Lá breá Samradh a bhí ann.

Bhí Una, Dylan agus Tara ag an seail.

Nuair a bhí an seail hert siúl Dylan, Una agus Tara go dté an siopalann.

Nuair a tháinig siad go dté an siopalann

● rith sean bhean suas go dté iad agus a di si "fóir an seileach luíonn ma óir agus jewels"

Ach ní raibh fhios ag na páistí céard a deir an bhean ach cúpla sóimead

● tar éis an ^{tiompiste} aisteach. bhí fhios ag na páistí cad a deir sí.

Ansin chomair siad píosa páipéir ar an talamh píor Tara suas é agus d'oscail sí é.

● Mapa don páire agus bhí x mór ar an

● Seileach creim an t-aon cheann ^{crann} a bhí sa páire.

Mar sin rith na páistí go dté an páire ar an mapa ~~A~~ nuair a

Smaointe	3
Eagrú	1-2
Glór	3
Rogha focal	2
Líofacht chainte	2-3
Coinbhinsiúin	3
Cur i láthair	3

Sampla I

Rang a 5 – An chéad shampla

Mise

Is mise

Tá mé mbliana d'aois. Tá deirfiúr agus deirfhear amháin agam. Is maith liom ceol agus damhsa. Imríonn mé peil faoi lá. Téim amach ag rothaíocht aois is arís. Téim suas go dtí mo mhamó gach lá tar éis na scoile.

Smaointe	2
Eagrú	1
Glór	1
Rogha focal	3
Líofacht chainte	3
Coinbhinsiúin	3-4
Cur i láthair	3

Gūna deas

Lá amháin, chuaigh mé go dtí teach mo Mhama. Bhí sí taitéil leabhar a fháil sa phost. Leabhar an-deas a bhí ann. Bhí rudaí an-deas istigh ann freisin. Bhí breagáin agus perfumne agus a lán rudaí eile. Bhreathnaigh mé ar leathanach amháin agus bhí Gūnaí álainnear. Thóg gūna amháin radharc mo shúil. Bhí sé corcra agus bhí díomandí deasa bair ar na strapáí. Bhí sé go deas fada agus ní raibh sé ach €52.50. Bhí gūna ag ~~teag~~ teastáil uaim i gcóir mo choinnearta. Chuaigh mé ar líne agus cheannaigh mé é. Bhí mé chomh sásta / iom féin.

Smaointe	2-3
Eagrú	1-2
Glór	2
Rogha focal	3
Líofacht chainte	3
Coinbhinsiúin	3-4
Cur i láthair	3

Sampla J

Rang a 5 – An chéad shampla

Leoraí

Is maith liam a bheith ag imeach sa Leoraí in éineacht le mo [redacted] an Leoraí is airde a bhí mé inti ná scanis 143 topline unit bhí muid ag tarraingt awfall suas go [redacted] ag [redacted]. An laud is troime a bhí am i riamb ná 35 tonne I concrete Leoraí. Agus bíonn muid ag tarraingt MoonSa samhraidh.

Smaointe	2-3
Eagrú	1
Glór	2
Rogha focal	2-3
Líofacht chainte	2
Coinbhinsiúin	2
Cur i láthair	3

Rang a 5 – an dara sampla

~~Fuair~~ Carr Mo dhéan

Fuair mo dhéan carr cúpla bliain ó shin siar a bhí inti bhí sí go deas agus bhí sí cool bhí sí ann low agus ní raibh an cat in áno ag dul isteach fúthu nuair a mbíodh sé ag biomhaint an carr bhíodh sí ag buladh an bal mh. Agus ansin díol sé i. Ní raibh sé ag ach a feadh maí

Ansín fuair sé Audi agus ní raibh sí siar aige ach dhá k mar di'migh sé go maí. Agus ansin fuair sé carr cúpla lá ó shin. Agus sí an carr is fear a bhí aige fós. Tá sí ann cool tá sí ann ann low tá low is a lifestyle scriofa orthu. Audi ábha inti Agus nuair a bhíodh sé ag biomhaint bíonn sí ag buladh an bal mh.

Smaointe	2-3
Eagrú	1
Glór	2
Rogha focal	2
Líofacht chainte	2
Coinbhinsiúin	2-3
Cur i láthair	3

